

IN

Au

DVM TEMPVS HABEMVS

Apud Ch

347

NSTITVTIONVM DIALECTICARVM

LIBRI OCTO.

Auctore Petro Fonseca Doctore Theologo Societatis I E S V.

Nunc primum ab ipso recogniti.

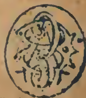
Cum Indice locupletissimo.

DVM TEMPVS HABEMVS

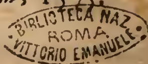
OPEREMVR BONVM.

VENETIIS,

Apud Christophorum Zanettum, 1575.

AVCTOR IN SECVNDAM EDITIONEM.

Enè coactus sum à me ipso, ut has institutiones, tametsi doctorum iudicio, & multarũ Academiarũ longo ac utili usu comprobatas, censoria animaduersione recognoscerem. Nondum enim extum ear um librum absolueram, cum opus mihi de manibus prope ereptum typographo traditum est: qua de caussa coactus sum, non modo sex primos non satis examinares, sed duos etiam extremos in ipso penè prælo summa festinatione conscribere. Verùm cùm totam tractationem attentuis relegerem, nihilque fermè reperirẽ quod magnopere mutandum uideri posset; nolui tamen prius de manibus opusculum

deponere, quàm nonnulla à me fusius dicta, in pauciora contraherem; contraque alia breuius tractata latius explicarem, quædam etiam adijcerem, & alia detraherem; ac denique id efficerem, quo Dialecticæ studiosis plus aliquid emolumenti me afferre posse existimarem. Ita spero recognitionem hanc omnibus nostræ societatis publicis gymnasijs, in quibus Dialectica tyrones hoc quasi præludio Philosophiæ ad Aristotelicam doctrinam instituuntur, non mediocriter profuturam. Quod uerò attinet ad reliquos Philosophiæ commentarios, quos in prima editione me cõscripturũ pollicitus sum, non est quòd me quisquam iure accuset, quòd nihil hactenus ediderim; vix enim absoluta explicatione Porphyrianæ Isagoges, Cathegoriarũq; Aristotelis, eas res nõ paucis annis obire coactus sum, quæ nihil ocij ad scribendum permttebant. Mihi uerò tandem aliquando redditus, in eam sententiam sum adductus, ut ante omnia constituerim libros primæ Philosophiæ ennarare, atque adeò in publicum emittere. Quod me ut facerem cùm aliæ

caussæ

caussæ impulerunt, tùm verò ea potissimũ quòd hac scribendi ratione existimarem, meam operam utiliorem futuram; intermissionemque laboris mei multorum studijs iã pridẽ debiti nõ sine fœnore, compẽsaturã. Etenim cùm nullùm sit genus auditorũ philosophie q̃bus primæ Philosophiæ libri (quos Metaphisicæ uocant) familiares esse nõ debeãt, vt qui passim a Præceptoribus citentur; & ad quos accuratior tractatio cõmunium difficultatum, quæ in cæteris Philosophiæ libris incidunt, sæpissimè reijciatur, hanc ego mihi ad scribendùm, & Philosophiæ auditoribus ad intelligendum facillimam uiam esse iudicaui; si ea ante omnia exponerem, quibus totius Philosophiæ principia, & quasi fundamenta continentur. His enim positis ac stabilitis, cætera & ab eis facilius intelligi (mutuo inde accepta multarum rerum cognitione) & a me expeditius & breuius explicari posse, nemo est qui non uideat. itaque compendium me facturum existimaui, si a libris primæ Philosophiæ exordirer. In quorum explicatione & si me liberius pro-

† 3 gre-

gredientem aliæ nuper curæ interceperũt, non tamen committam, quominus cœptum opus, quantum per tempus licebit, ad finem perducere festinem. Quæ cùm ita sint, studiosorum Philosophiæ auditorum erit nostri laboris in suis apud Deum precibus meminisse; ut si quem fructum ex his initijs et quasi rudimentis Philosophiæ, eius munere, percipiunt, eum ille dignetur ijs, quos modo dixi, cæterisque commentarijs ad finem perducendis cumulare. Romæ Octauo Idus Ianuarij. 1574.

ARGVMENTA IN OMNES LIBROS.

PRimus liber propositis ijs, à quibus quasi fundamentis totius artis constitutio surgit; explicataque natura nominis, & verbi, quæ sunt aqud Dialecticum prima orationis elementa, eas nominum & verborum nuncupationes exponit, quæ crebrius vsurpantur.

Secundus disponit nomina omnia, & verba in quasdam veluti classes, quæ prædicamenta appellantur, ex positis primum, genere, specie, Diferētia, Proprio, & Accidēte, quibus ignoratis prædicamenta intelligi nullo mō possunt.

Tertius agit de orarione, eiusque formas, ad coniunctas vsque enunciationes ꝑsequitur: nec omnino eas, quæ expositione indigent prætermittit.

Quartus ad diuidēdi rōnē totus cōfert.

In quinto de definitione differitur.

Sextus explicata imprimis consequẽtiarum vi & natura, argumentationẽ, eiusque quatuor prima genera pertractat, Syllogismum, Enthymema, inductionem, & exemplum. Qua in parte non tantùm periti a iudicandi de apta, & vitiosa argumentatione traditur, sed etiam ostenditur generalis quædam ad medium, argumẽtumùe inueniẽdũ via.

Septimus agit de demonstratione, ac syllogismo Dialectico. Quorum causa locos commonstrat, è quibus omnia argumẽtorum genera depromi possint. Tũ disserit de ordine. Sic. n. Aristoteles eã iudicij partẽ appellat, quã argumentorũ inter se dispositio continetur.

Octauus tandem explicat fallaces syllogismos (Pseudographum ille, & Sophisticum nominat) vt Dialecticus expeditè intelligat quomodo eludendę sint sophisticarum captiones. Quod vt commodiùs fiat, ea, quæ recentiores de vsu nominũ (q̃ suppositionẽ vocant) deq; alijs q̃busdã nominũ affectionib. vtiliter tradiderũt, moderatè adiungit.

IN-

INDEX EORVM QVAE IN HIS DIALECTICIS INSTITVTIONIBUS continentur.

PRIOR NVMERVS LIBRVM, posterior caput littera uero addita capitis partem indicat.

A

Aequi-

Ar-

ter

Dif-

Di-

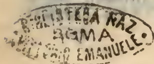
† Enun-

Me-

Re-

Syl-

FINIS.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

LIBER PRIMVS.

De necessitate, nominibus, & natura huius Artis. Caput. I.

VM omnis doctrina, quæ ratione perficitur, differendo, id est, ex notis ignotum aliquid oratione patefaciendo, tradatur [a]*: in differendo autem multi errores cõtingãt: necessariò ars aliqua quærenda fuit, quæ aptas differendi formas ostenderet, ne falsa doctrina pro vera aliquando obreperet. Hanc artem, qui primi inuenerunt Dialecticam nominarunt: postea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt* [b]*. Et rectè quidem vtriq; Nam Dialectica dicitur Latinè differendi ratio siue doctrina. Quod.n. Græcis est Διαλέγεσθαι vndè Dialecticæ nomen ducitur, idẽ est Latinis differere. Eadẽ nominis interpretatio, vel Cicerone authore* [c] *in*

a 1. post. 1. & 1. meta. 7. text. 48.

Cur hęc ars necessaria.

b Refert hoc Boet. ad Top. Cice.

Notatio nominum huius artis.

c Lib. de Fato.

Logicę verbum conuenit. Obscura, inquit, quæstio est, quam περὶ δυνατῶν appellãt: totaque est Logicę, quàm rationem dissserẽdi voco. Quin tiam eadem oratio facilè, & expeditè naturam huius artis ex proprio fine declarat. Nam & si ipsum disserendi opus omnibus disciplinis commune est (omnes siquidem ignorationem aliquam ex notis, & confeßis depellunt) docere tamen quonam modo disserendum sit, ad eamque rem communes leges, ac præcepta tradere, hoc sibi Dialectica vt proprium finem, quo à cæteris distinguitur, vendicauit. d *Aptißimè igitur definitur Dialectica Disserendi doctrina, quasi Ars, quæ docet omnes formulas disserendi, hoc est, in cognita ex cognitis oratione patefaciendi. Hinc fit ut non sine causa dixerint grauißimi authores, hãc vnam facultatem cæteris omnibus formandis artibus esse necessariam: quam proinde alius*[e] *apicem disciplinarũ:*[f] *alius disciplinarum disciplinam, alius*[g] *& artium maximam, & lucẽ omnium appellare non dubitat.* C

Finis proprius huius artis.

d Albe. Magu. in Porphy. trac. j.

Diffinitio Dialecticæ.

e Plato. 7. de Repub.

f D. Aug. 3. cõtra Academ. & 2. de ordi.

g Cice. de claris orat.

Definitionem Dialecticæ ex Topicis desumptam non conuenire in totam hanc artem. Caput. 2.

Obiectio.

SED *aliquis fortaßè parum attentè ingrediens, in ipso statim limine offendet, dicetq; eam, quam nos tradidimus Dialecticæ diffinitionem,* A

nem, non esse Aristotelicis probandam, quòd alia circunferri soleat ex initio Topicorum Aristotelis[a] in hunc modum desumpta, Dialectica est methodus, siue ars ratiocinãdi de quacunq; quæstione proposita ex probabilibus. Occures tamẽ Aristotelis consilium non esse, vt ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cum alibi[b] asserat ad Dialecticam pertinere vt agat de omnibus syllogismis, hoc est, vt sit generalis quædã ars ratiocinandi, siue ex probabilibus argumentis, siue ex necessarijs) sed vt depromatur inde definitio cuiusdam partis, quæ, quia vsu frequentissima est, suo quasi iure nomen totius artis velut proprium sibi vendicat. Itaque definitio illa quam tradidimus, quasi totius artis generalis definitio amplectenda est.

a Cap. 1.

Dilutio.

b 1. Rhet. ad Theod. 1.

De subiecto Dialecticæ. Caput. 3.

Ex his facile intelliges, subiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimirum tota eius consideratio refertur) esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur. Namq; in hac tradenda, & explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio, curaq; consumitur, vt ex dictis apertum est. Hanc Cicero[a], quasi aliud agens, Orationem Philosophorum apellat, ea de causa (vt arbitror) quòd Philosophis sit familiaris, ac penè propria. Alio vero loco[b] Varronis personam su-

Subiectum Dialect.

a In Oratore ad Brutum.

stinens, vt eam ab Oratorum perpetua, & fusa ratione distinguat, vocat Orationem ratione conclusam, præsertim quia nihil est adeò propriũ rationi, quàm vt ex notis ad ignota progrediatur. Non desunt quoque ex recentioribus, qui Modum sciendi appellandam putẽt. Verùm priores duæ nuncupationes nonnihil obscuritatis habent: tertia, si sciendi verbum propriè accipiatur, astrictior est, quàm res, quæ significatur. Neque enim omnis oratio, quæ ex notis ignotum aliquid patefacit, scientiam parit, cum sæpe opinionem, aut quandam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo sequentia cum superioribus consentiant, simulq; apertior, ac planior sit nuncupatio, percommodè vocari potest Differendi modus. Qua vero ratione Argumentatio, aut Syllogismus rectè dicatur subiectum Dialecticæ, Paulo post c dicemus. B C

Recẽtiores

Differendi modus.

c Cap. 5.

De tribus generalibus differendi modis, tribusque primis Dialecticę partibus. Caput. 4.

TRes autẽ sunt generales diſserẽdi modi, qui deinde in alios, atq; alios minutius conciduntur: Diuisio, inquam, Definitio, & Argumẽtatio. His .n. tribus quasi instrumẽtis omnis cognitio rei incognitæ ex notis, ac perspicuis, conquiritur. Nã diuisio tãquã diligẽs quædam exploratrix. A

Diuisione, definitiõe, & argu. omnis cognitio comparatur.

trix, omnia rerũ genera, & parte ſingulorũ excurrens, totam entis confuſionē explicat. Tũ deinde exploratis ita omnibus, & quaſi ante oculos poſitis, accedit definitio veluti lumen ad ſingula illuſtrãda, quæ cũ doceat, quid quæq; res cõmune habeat cum cæteris, quid ſibi proprium, & peculiare, naturam, cuiuſque ſuis finibus circumſcribit. Ad extremum argumentatio multò efficacior ſuperioribus, quid præterea cuiq; con-

B *ueniat, apta ratione concludit. Ex his tribus inſtrumentis, quibus tres primæ partes dialecticæ reſpondent, duo tantùm poſteriora poſuit Ariſtoteles primo Metaphyſicorum libro,*[a] *cum dixit, omnem diſciplinam, aut demonſtratione (id eſt argumentatione) aut definitione comparari. Diuiſionem uerò, & ſi alio loco*[b] *quendã cognoſcendi modum eſſe non negauit, tamen non tantum in ea momenti eſſe credidit, vt ipſam faceret vnum per ſe comparandæ diſciplinæ inſtrumentum. Quamobrem ad definitionem, cui mate-*

C *riã ſubminiſtrat, uideĩ eã reuocaſſe. Planius certè hac ĩ re locutus eſt Plato,*[c] *qui diuiſione quaſi diuersũ diſſerẽdi modũ à cæteris diſtinxit. Hinc Cicero*[d] *Epicurum inſcitię coarguens, quòd nullam Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc, quam nos generalem tradidimus modorum diſſerendi diuiſionem, planè ſignificauit. Iam in altera, inquit, Philoſophiæ parte, quæ eſt quęrẽdi, ac*

Duos tantum differē di modos poſuit Ariſt.

a Capit. 7. tex. 48. Idē Alber. in Porphy. tract. 1

b 2. poſt. 5.

c Vt ĩ Phædro, Sophiſta, & ciuili

d 1. de finibus.

differendi, quæ λογικὴ dicitur, iste vester plane, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus est: tollit definitiones: nihil de diuidendo, ac partiendo docet: non quo modo efficiatur concludatur que ratio tradit. Hinc etiam Porphyrius,[e] *vt significaret Isagogem suam vniuersæ Dialecticæ cõducere, dixit, eam non modo ad categoriarum doctrinam (quo libro prima omnium modorum disserendi elementa traduntur) sed etiam ad omnẽ definiendi, diuidendi, ac demostrandi rationem cõferre. Hinc quoq; Diuus Augustinus,*[f] *cùm de origine artium loquitur, asserit, rationem definiendo, diuidendo, colligendo, non solum digessisse Gramaticam, sed etiam ab omni falsitatis irreptione defendisse, idque sine præsidio Dialecticę, quam primo quasi partu edidisset, facere non potuisse: quasi in his tribus generalibus disserendi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit vt tres sint generales differendi modi, in quibus tradẽdis tres primæ Dialecticę partes versantur.*[g]

e In præfatione Isagoges.

f 2. De ordine.

g Boet. initio top. Cic.

Quòd Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit. Cap. 5.

ILLVD *tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialecticæ partibus solã tertiam ex instituto tradidisse. Nec enim de diuisione,*[a]

a Magnus Albert. in

uisione, aut definitione, nisi quatenus ad inuentionem argumentorum sunt vtiles, disputauit.[b] *Hoc autem vel ea de causa fecit, quòd in definitione, ac diuisione, quod ad Dialecticum attinet, minus negocij esse credidit, quàm vt per se tractandæ viderentur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quàm ipse sibi quasi primo autori arrogat, ex instituto laborandum sibi esse existimauit.*[c] *Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primùm traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sæpe*[d] *deprimit. At scientiam ratiocinationum, syllogismorumúe (ad quos cætera argumentationum genera reuocãtur) adeò asseueranter sibi ascribit, vt se de syllogismis nihil omnino ab alijs accepisse affirmet,*[e] *sibi primùm, quòd eorum artem ingẽti labore inuenerit, magnam gratiam deberi.*

B *Itaq; ex tribus generalibus disserendi modis, solam argumentationem, atque adeò solam ferè eius præcipuam formam, quæ syllogismus, ratiocinatio ve dicitur, tractandam suscepit Aristoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modo eas ratiocinationes, quæ ex necessarijs argumentis rem confirmãt,*[f] *sed etiam eas, quæ ex probabilibus verisimilibusúe aliquid probant,*[g] *diligentissime sit persequutus.*

C *Hinc fit, vt qui Dialecticam ea tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est, considerant, merito asserant, Dialecticæ subiectum*

Porphy. tract. 1.

b 2. Post & 6. top.

Cur Arist. de sola Argumẽtatione ex instituto dispuget.

c 1. meta. 6. & 13. meta. 4.

d Vt. 1. pri 32. & 2. Post. 5.

Socrates primus definiendi author, Plato diuidendi, Aristoteles ratiocinandi.

e 2. elench. extremis verbis.

f In li. Poster.

g In li. Top.

Quatenus subiectum Dialecticæ rectè dicatur Argumentatio, aut Syllogismus.

h Vt Alb. Mag. i Por. tract. 1.

i Vt Scotus ibidem

Inuentionem, & iudicium ad doctrinam Argumentationis pertinere.

l In top. Cicc.

biectum esse Argumentationem,[h] *aut certè Syllogismum,*[i] *ad quem reliquę argumentationum formę rediguntur. Hac etiam ratione intelligendum est diuidi Dialecticam in partem inueniendi, ac iudicandi. Inuentio enim (vt authores huius diuisionis definiunt) est ratio exquirendi argumenta: Iudicium vero est doctrina accommodandi hæc ipsa ad propositum concludendum: quorum utrunq; ad tractationem argumentationis pertinere luce clarius est. Quod si nomina inuentionis, & iudicij latius accipiantur, quàm ab authoribus huiusce diuisionis exponuntur, non dubium est, quin ad totam Dialecticæ artem hæc diuisio aptari possit. Nam sine inuentione, & iudicio generali significatione acceptis, non solum argumentatio confici non potest, sed ne vlla quidem definitio, aut diuisio: id quod Boëtius*[l] *diligenter annotauit. Verùm de ijs, vt de cæteris, quæ deinceps breuiter attingenda sunt, alio loco fusius disputabimus.* D

De partibus huius institutionis. Caput. 6.

a Arist. 3. Rhet ad Theod. 2. Plato in So

*Q**Via igitur diuisio, definitio & argumentatio hoc commune habent, quòd sint orationes, partes autem orationis sunt nomen,*[a] *& uerbum (nam cætera omnia, quę in oratione* A

tione

tione cernuntur, aut ad nomen, & verbum reuocantur, aut potius supplementa orationis, & colligationes partium eius, quàm partes, putanda sunt) primùm [b] *nos de nominibus, ac verbis agemus deinde* [c] *de oratione, postea tria illa orationum genera, diuisionem, inquam, definitionem, & argumentationem ita persequemur, vt primo* [d] *loco de diuisione, proximo* [e] *de definitione, extremo* [f] *de argumentatione disseramus. Sic enim & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minus perfectis ad perfectiora, hic à facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur. Quodsi quis obijciat à literis, quę minimæ sunt orationis particulæ, ordiendam esse hanc tractationem, propterea quòd natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur: respondendum est, vt naturę ordo in aliqua arte seruetur, non esse opus, vt sumatur initium ab ijs, quę omnino, ac simpliciter minima sunt, sed ab ijs, quę in ea arte sunt minima: literas autem, & si simpliciter sunt minimę partes oratonis, tamen earum considerationem non pertinere ad Dialecticam, sed ad Grammaticam. Ita non est cur à litteris, & non potius à nominibus, & verbis, ordienda sit artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de nominibus, & verbis disputationẽ bipartitam faciemus. Primùm* [g] *de*

phista. D. August. initio categoriarũ. Ammonius. Boët. & D. Th. in primum peri.
b Lib. 1. & 2.
c Lib. 3.
d libr. 4.
e libr. 5.
f lib. 6. 7. & 8.
Ordo naturæ.
Ordo doctrinæ.
Obiectio.
Diluto.
g Hoc lib.

de nominum, & verborum varia nuncupatione dicendum est: deinde[h] *cogenda sunt omnia in decem quasi classes (quæ κατηγορίαι, i. prædicamenta ab Aristotele*[i] *dicũtur) vt facilè inueniri possint ad omnia orationum genera struenda. De vsu autem nominũ, & verborum, quem recẽtiores suppositionem vocant, deque alijs quibusdam eorum affectionibus extremo harum institutionum, libro*[l] *quòd commodius in eum locũ differri videantur, disseremus.*

h Lib. 2.

i In prædicamentis, & alibi sæpè.

l A cap. 19.

De quibus nominibus & verbis agendum sit. Cap. 7.

Tria genera nominum, & verborum.

NOMINVM, *& verborum tria sunt genera: quædam mente fabricata, quædam voce, alia scripta. Ea enim quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente, & scripta eorum, quæ in voce consistunt.*[a] *Quãquam verò hæc omnia ad Dialecticum pertineant (tradit enim Dialectica omnes disserendi modos, qui nõ modo externa oratione, sed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominum, & verborum confusionem in progressu pariant, de solis vocalibus agendum est, presertim cùm omnis disserendi ratio, quę in vocibus traditur, facile ad orationes mentis, & scriptas possit accommodari. Sed obijciet aliquis in hunc modum. Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet,* A B

a. 1. peri. 1.

Obiectio.

teste

teste Aristotele, [b] *qui hoc ipsum vsq; adeò verũ esse putat, vt fateatur demonstrationem, quæ omnium argumentationum firmissima est, & omnino syllogismum non in oratione externa, sed in ea quæ in mente perficitur consistere (quod etiã in cæteris disserendi modis pari ratione fateri necesse est) igitur si vnum tãtùm genus uerborum, ac nominum tractandum videtur, de ijs quę mentalia dicuntur potius, quàm de vocalibus agendum est.* C *Occurrendum est tamen, & si oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen quia voces, quàm conceptus, multò sunt patentiores, & dilucidiores, in vocibus potius, quàm in conceptionibus mentis, tradendã esse Dialecticam, sicque de vocalibus potius nominibus, et verbis, quàm de mentalibus agendum esse. Id quod Aristoteles, & cæteri omnes non hac tantùm ratione fecerunt, sed etiam quia interna oratione nemo alterum docere potest, incognitaq; ex notis alij patefacere, quod tamen quo pacto faciendũ* D *sit Dialecticus tradere debet. Eadem quoq; ratione vocalia potius nomina, quàm scripta tractantur à Dialecticis, quia nimirum vocalis oratio longe clarior est, quàm scripta. Accedit eò, quòd multo etiam communior, & vsurpatior. Nos igitur has ob causas solam vocalem orationem tractaturi, de ijs tantum nominibus, ac verbis, quæ in voce consistunt, disseremus. Sed*

quia

b 1. post. 8.

Dilutio. vocalis ora ex mentali vim habet.

De solis vocalibus nominibus & verbis agẽdum.

quia perutile erit tria hæc nominum, & verborum genera prius inter se quò ad significandi rationem conferre, ante omnia [c] *dicēdum est, quid sit significare, quamq; varia sint signorum, ac significationnm genera: deinde* [d] *aperiendum est, quo pacto conceptus, voces, & scripta significent:* [e] *tandem ad explicanda ea nomina, & verba, de quibus agere instituimus, aggrediēdū.*

c Capit. 8. &.9.

d Cap. 10. &. 11.

e Cap. 12. &c.

De signis formalibus, & instrumentalibus. Caput. 8.

Significare quid.

ATque vt altè, & à capite significandi modos repetam, Significare nihil aliud est, quàm potentiæ cognoscenti, aliquid repræsentare. Cum autem omne, quod aliquid repræsentat, sit signum rei, quæ repræsentatur, efficitur vt quicquid rem aliquam significat, sit signum illius. Quare cum is, qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sententiam, aut voluntatē suam, non aliter id accipiendum est, quàm quo pacto is, qui lignis ignem admouet, urere ligna dicitur; Vt enim hic dicitur vrere, quia id applicat, quod vrit, sic is, qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sententiam, voluntatemúe suam, quia exhibet signa, quæ quid ipse sentiat, aut velit significant, qualia sunt verba, scripta, nutus, & alia huiuscemodi. Porro signa duabus diuisionibus, dispartiuntur: altera in signa formalia, & instrumentalia (liceat enim ita loqui) altera in natu-

Duæ signorum diuisiones.

naturalia, & ex instituto. Signa forrmalia sunt similitudines, seu species quædam rerum significatarum in potentijs cognoscentibus consignatæ, quibus res significatæ percipiuntur. Huius generis est similitudo, quam mons obiectus imprimit in oculis: item ea, quam amicus absens in memoria amici relinquit: item ea, quam quis de re, quam nunquam vidit, in animo effingit. Dicuntur autem hæc signa formalia, quia formant, & quasi figurant potentiam cognoscentem. Signa instrumentalia sunt ea, quæ potentijs cognoscentibus obiecta, in alterius rei cognitionem ducunt. Huius generis est vestigium animalis in puluere impressum, fumus, statua, & alia huiusmodi. Nam vestigium est signum animalis, à quo impressum est: fumus verò, ignis latentis: statua deniq; Cæsaris, aut alicuius alterius hominis. Hæc dicuntur signa instrumentalia, vel quia his quasi instrumentis, cõceptus nostros alijs significamus: vel quia quemadmodum artifex, vt instrumento moueat materiam, necesse est, vt moueat instrumentum, sic potentiæ ad cognoscendum aptæ, vt hoc signorum genere rem aliquam cognoscant, necesse est vt illa percipiant. Hinc colliges apertissimum discrimen inter hæc signa, & superiora: illa siquidem non sunt à nobis necessariò percipienda, vt ipsorum perceptione in rei significatæ cognitionẽ veniamus: hæc aũt nisi

Signa formalia.

Signa instrumentalia.

Discrimen inter signa forma. & ĩstrum.

pcipiãtur, nemini cognitionem illius adducent.

Alterum discrimē.

Differunt etiam hac ratione, quòd priora illa nec admodum vsitatè nominantur signa, nec satis propriè dicuntur repræsentare: hæc vero posteriora, maximè. Vnde D. Augustinus[a] *quasi cōplexus, omnia, quæ populari sermone signa dicerentur, hoc modo signum definiuit. Signum est, quod & se ipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit.*

a. Li. de prīcipijs Dialect.

De signis naturalibus, & ex instituto. Caput. 9.

Signa naturalia.

SIGNA *naturalia sunt, quę apud omnes idem significant: seu potius, quæ suapte natura aliquid significandi vim habent. Quomodo gemitus est signum doloris: & risus, lætitię. Signa*

Signa ex instituto.

verò ex instituto sunt, quæ ex hominum voluntate, & quadam quasi compositione significant. Quorum rursus duo sunt genera. Nam quædam

Ex impositione.

significant ex impositione, vtpotè voces, quibus homines colloquuntur, & scripta, quibus absentes inter se communicant: alia ex consuetudine,

Ex consuetudine.

& communi vsurpatione: quò pacto ea, quæ pro foribus appenduntur, significant res venales. Eorum porrò, quæ ex impositione significãt, duplex est significatio: propria, & impropria. Propria

Significatio ꝓpria.

est, quam sibi signa ex prima impositione vendicant: qualis ea est, qua vox Homo significat veros

ros homines, & Leo veros leones. Impropria est ea, ad quam ob aliquam rerum affinitatem signa traducuntur: cuiusmodi est illa, qua Homo significat homines depictos, & Leo viros fortes. Ferè autem verba ad aliquem modum (τρόπον Græci vocant) traducta, & immutata, impropriam habent significationem: vt quæ per Metaphoram, Catachresim, Metalepsim, & Metonymiam, immutantur. Dixi autem fere, quia saltē quæ per Onomatopœiam significant non videntur impropriè vsurpari. Quis enim dicat hanc dictionem Clangor imitatione rei fictam, impropriè significare sonum tubæ, & nomen Latratus vocem canis domestici? De Sinecdoche, & Antonomasia alij iudicent. Sed hæc quę de propria, & impropria significatione breuiter attigimus, à Grammaticis petenda sunt. Eorum rursus, quæ propriè significant, quædam dicuntur Categoremata, quædam Syncategoremata. Categoremata, teste Cicerone [a]*, appellantur ea, quæ de quodam, aut quibusdam dicuntur, vt Crœsus, Diues, & similia. Hæc enim dictio Crœsus, de vno quodam homine dicitur, Diues de multis. Nec refert quòd Cicero nomine categorematis res significatas intelligat, nos verò ipsa signa rebus significandis imposita. Vtraq; enim aptè appellantur Categoremata, quasi Dicibilia, quia de vno, aut pluribus dicuntur. Sincategoremata verò (quasi*

Im ppria.

Fere oēs tropi im ppriā significationem continent. Vide Quintilianum libr. 8. cap. 6. & libr. 9. cap. 1.

Categoremata.

a 4. tuscul. quæst.

Tum res tum signa rerum dicuntur categoremata.

Syncategoremata.

(quasi dicas, categorematis conducentia) vocantur ea, quæ non dicuntur de aliquo, aut aliquibus, sed tamen categorematis, vt certum orationis sensum efficiant, adiumentum afferunt: vt Crœsi, Diuitis, Doctè, Sapienter, Omnis, Nullus, Si, Cum, Aut, Ab. & cætera huiusmodi. Hæc de varijs signorum, & significationum generibus satis. Proximum est vt, quo pacto conceptus, voces, & scripta significent, dicamus.

Quo pacto conceptus, uoces, & scripta significent. Caput. 10.

Primum discrimẽ significationis conceptuum à significatiõe uocum, & script.

PRIMVM *conceptus sunt signa formalia: voces autem, & scripta numerantur in instrumentalibus, vt recentiores notant. Sunt enim conceptus quædam rerum significatarum similitudines in intellectu consignatæ, quæ non necessario conoscendæ sunt, vt ipsarum interuentu res significatæ cognoscantur: voces autem, & scripta, sunt signa externa, quę, nisi potentijs cognoscentibus obijciantur, in cognitionem rerum significatarum neminem inducent.*

Secundum discrimen.

Deinde conceptus sunt signa naturalia earum rerũ, quas significant: voces autem, quibus colloquimur, & scripta, quibus cum absentibus communicamus, sunt signa ex instituto. Cõceptus enim, vt ait Aristoteles [a], *sunt ijdem apud omnes, hoc est, idem suapte natura apud omnes significant:*

a 1. peri. 1.

cant: voces verò, & scripta, non item, vt satis a
C *pertum est. Denique conceptus significant res* Tertium
immediatè, idest, nullo alio interiecto signo: vo- discrimen.
ces autem interuenientibus rerum conceptibus,
quorum sunt proxima signa, et notæ, vt ait Ari
stoteles:[b] *scripta verò non solùm interuenienti* b 1. peri. 1.
bus rerum conceptibus, sed etiam vocibus. Id
enim, quod scripta proximè obijciunt menti,
sunt voces. Siquidem multi legendo exprimunt
voces, quas scripta significant, nullum interim
formantes conceptum rerum significatarum,
vt patet in ijs, qui latinas literas legunt, nec ta
D *men intelligunt. Verùm non est necesse, vt cùm* Nota.
ego audio uocem significatiuam alicuius rei, duo
in me gignantur conceptus, alter ipsius conce-
ptus rei, alter rei significatæ. Nec item cùm le-
go uerbum aliquod apud Aristotelem, opus est,
vt tria concipiam, vocem, quę rem significat,
quęq; vocabulo respondet, conceptum rei, & rē
significatam. Mens enim celeritate sua statim Mens sæpe prætergreditur signa media.
pręuolat ad rem, pretermissis sępe medijs signis
interiectis inter primū signum, & rē significatā.

De conceptu Medio, & Vltimo.
Caput. II.

A ILlud tamen est omnino necessarium, vt cū au
dimus voces, aut legimus scripta significatiua Duo semper gignūtur conceptus cum

proponitur vox, aut scriptura significans ex instituto. a Cap. 1 o.

ex instituto, duo semper in nobis conceptus gignantur, alter ipsius vocis, aut scripturæ, qui in homine etiam ignaro idiomatis gigni potest, alter rei significatæ, qui nō gignitur, nisi in eo, qui tenet significationem vocabuli. Voces namq; & scripta sunt signa instrumentalia, vt dictum est, [a] *quæ necessario sunt percipienda, si ipsorum interuentu res significatæ percipiendæ sunt. Ac* B

Non vltimatus. Vltimatus. Discrimen inter conceptum medium & vltimum.

prior ille conceptus dici solet. Non vltimatus, posterior Vltimatus. Aptius tamen ille diceretur Medius, hic Vltimus. Inter quos conceptus hoc discrimen perspice, quòd Medius significat natuliter ipsam vocem, aut scripturam, quæ proponitur, cum sit naturalis imago vocis, aut scripturæ, Vltimus verò ab ipsa eadem voce, aut scriptura ex impositione significatur. Nam cum homines imponunt voces, aut scripta rebus significandis, simul etiam imponunt eadem significandis conceptibus rerum: id quod Aristoteles, [b] *quod ad voces attinet, planè significat cum ait, voces esse notas, seu signa conceptuum, non ita tamen, vt idem apud omnes significent.*

b 1. Peri. 1.

Conceptus medius significat ex impo. & cōceptum vltimum, & rem significatam.

Addunt recentiores, conceptum medium significare ex impositione, & conceptum vltimum, & rem, quam vltimus naturaliter significat. Verbi causa, conceptum medium huius vocis Homo, significare ex impositione, & conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est naturalis conceptus hominis; C

&

& hominem ipsum. Nã cum voces aut scripta imponuntur rebus significandis, simul etiam ex quadam consecutione, uidentur imponi conceptus naturales ipsorum. Cui sententiæ, cùm vera videatur, non repugnabo. Sed missis jam hoc loco cõceptibus, et scriptis, ad tractãda deinceps nomina, & verba vocalia aggrediamur.

Quid significare cum tempore.

De nomine. Caput. 12.

A Nomen est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, queq; adiuncto Est, aut Nõ, efficit orationem, quæ verum, aut falsum significet:[a] ut Homo, Socrates, & aliæ huiusmodi uoces. In hac definitione, Vox reijcit conceptus, & scripta. Significans reijcit eas voces, quæ nihil significant, vt Blictri, & alias huiuscemodi. Ex instituto reijcit uoces significantes naturaliter, ut

a 1. Peri. 2.

B gemitus, & alias permultas interiectiones. Definitè reijcit nomina, & verba infinita, vt Non homo, Nonualet, quæ Aristoteles non simpliciter nomina, aut verba, sed nomina infinita, & verba infinita appellanda esse censet, eo quòd nullum certum entis veri, aut ficti conceptum intellectui subijciunt, cùm & de ijs quę sunt, & de

Nomina & verba infinita.

C ijs, quæ non sunt, dicantur. Sine tempore reijcit verba finita, & participia, quæ quidem omnia tẽ-

pus adsignificant. Nam & si pleraque nomina significant tempus, vt Dies, Hora, Annus, nullũ tamen certam differentiam temporis, præsentis scilicet, præteriti, aut futuri suæ significationi adiungit, quod quidem est adsignificare tempus, seu significare cum tempore. Illud verò, Cuius nulla pars significat separatim, reijcit orationes. Omnis namque orationis pars aliqua separatim, ac per se in ipsa orationis structura significat, [b] *vt in his duabus orationibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet, in nullo autem nomine, etiam si compositę figuræ sit, qualia sunt Respublica, & Senatusconsultum, pars vlla quicquam declarat separatim, Illud denique, Quæque adiuncto Est, & cætera, reijcit casus nominum, vt Platonis, Platoni, & reliqua omnia Syncategoremata, vt coniunctiones, & præpositiones, immò etiam, vt quidam volunt, adiectiua adiectiuè accepta, vt Candidus, quoniam apposito illis verbo Est, siue affirmato, siue negato, nunquam efficitur oratio, quæ verum, aut falsum significet, quod perspicuum erit, si dicas; Platonis est, Platoni non est, & ita in cæteris. Quod si quis obijciat, multa esse pronomina, quæ adiuncto verbo Est efficiant orationẽ, quæ verum, aut falsum significet, quales hæ sunt, Ego sum, Tu es, Ille est, quare pronomina esse nomina, quod videtur absurdum: occurres, pronomina*

Quid significare cum tempore.

b. 3. Li. c. 1

Aiectiua adiectiuè accepta.

Qua ratione pronomina reijciantur à difinitione nominis.

D

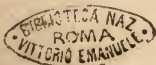
na

na non ratione sui id efficere, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur, hanc autem extremam nominum conditionem sic esse intelligendam, ut nomen ratione sui id efficere dicatur.

Quæ nam partes significent per se in ipsa totius vocis structura. Caput. 13.

A. *VErùm quia non facilè est internoscere, quę partes significent separatim, ac per se in ipsa totius vocis compositione, quę vero minime, duo traduntur à recentioribus documenta, quibus id deprehendere possimus. Alterum est, Ea pars vocis, quę, vt est in tota voce, peculiarem ingenerat in mēte notionem, significat per se in eiusmodi voce. Hinc colligimus nec Do, nec Minus significare per se in hac dictione Dominus. Nam cùm tota dictio auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quorum alter respondeat parti Do, alter parti Minus. At verò quia audita hoc oratione, Vir sapiens, duę in nobis producuntur notiones quę duabus his partibus, Vir, & Sapiens, respondeant, intelligimus easdem partes per se in ipsa totius vocis structura significare.* Primum documentum.

B *Alterum documentum est, Ea pars totius* Secundum documentum.

uocis, cuius ſignificationem qui tolleret, efficeret ne tota vox ſignificaret id, quod antea ſignificabat, ſignificat per ſe in ipſa totius vocis compoſitione. Hinc colligimus partes harum dictionum Dominus, Reſpublica, & aliarum huiuſmodi, ſiue ſimplicis, ſiue compoſitæ figuræ, quæ ſignificant extra ipſam totius compoſitionem, non ſignificare quicquam in ijs dictionibus, quarum ſunt partes: quoniam & ſi quis huiuſmodi partium ſignificationem tolleret, non iccirco tamen efficeret vt totæ ipſæ, ac integræ dictiones, ſuas amitterent ſignificationes, quod contrà omninò dicendum eſt de partibus huius orationis, Homo ſapiens, & cæterarum uocum huius generis. C

Cauſa utriuſq; documenti. *Cauſa eſt, quia voces prioris generis totæ, ac integræ imponuntur ad ſignificandum, quæ autem in poſteriori genere numerantur, non, niſi per partes. Hinc enim primum fit, vt cuique illarum vnus tantum reſpondeat conceptus, harum autem ſingulis, plures. Deinde hoc ſequitur, vt illæ non deſinant ſignificare, etiam ſi à ſingulis partibus ſuis alioqui ſignificantibus tollatur ſignificatio, hæ verò deſinant.*

Multę orationes inopia uocabulorũ pro nominibus uſurpantur *Veruntamen multæ ſunt voces, quæ, & ſimpliciter orationes ſunt multasq; notiones in mente gignunt, tamen inopia vocabulorum pro nominibus vſurpantur, vt Summus pontifex, Alexander Magnus, Corpus animatum, & aliæ huiuſmodi: quibus*

proinde

proinde auditis simplices formamus conceptus.

De verbo. Caput. 14.

A VErbum est vox significans ex instituto, definitè ac cum tempore præsenti, cuius nulla pars significat separatim, & semper corũ, quæ de alio prædicantur, est nota, [a] vt Valet, Disputat. Omnes particulæ huius definitionis perspicuæ sunt ex dictis, præter extremam, cuius hic est sensus, Et semper, cum in enunciatione ponitur, est signum eius, quod in ea prædicatur; [b] seu, vt planius dicam, Et semper cum in enunciatione ponitur prædicatur loco sui significati. Exempli causa, in hac enunciatione, Socrates disputat, hoc verbum Disputat prædicatur de Socrate loco rei, quam significat, & sic cætera. a 1. Peri. 3. b Ammonius, & D. Thomas ad eundem locum.

B Enunciatio verò, vt obiter dicam, est oratio, quæ verum, vel falsum significat. prædicari autem est affirmari, aut negari de aliquo, siue id verè fiat, siue falsò. Vndè prædicatum dicitur id, quod de aliquo affirmatur, aut negatur: subiectum verò id, de quo affirmatur, aut negatur aliquid. Sed de hisce inferius [c]. Hac igitũ extrema definitionis particula reijciuntur uerba præsentis temporis, quæ non sunt indicatiui modi, vt Disputa, Disputare, & participia eiusdẽ tẽporis, vt disputans, quæ quidẽ superioribus particulis Enũciatio. Prædicari. Prædicatum. Subiectũ. c Li. 3. cap. 3. & libr. 6. cap. 9.

reijci non possunt. Reijciuntur ergo, quia quædam eorum reperias, quæ nunquam prædicentur, vt Disputa: alia vero, que & si nonnunquã prędicentur, aliquando tamen non prædicãtur, vt Disputare, Disputans, & similia. Si enim dicas, Disputare est de quæstione proposita cum altero contendere, itemque Disputans loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputans prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba finita præsentis temporis indicatiui modi comprehenduntur in hac definitione, vt Disputo, Disputas, Deambulo, Deambulas. Quod si quis obijciat, in hac enunciatione, De ambulo est verbum, illud deambulo non prædicari, ergo non esse verum id, quod docuimus, Nunquam verbum in enunciatione poni, quin in eadem prædicetur: occurrendum est, id, quod diximus uerum esse cum verba ponuntur, & accipiuntur in enunciatione pro rebus, quas significant: verbum autem Deambulo in proposita enunciatione nec poni, nec accipi pro suo significato. Neque enim sensus enunciationis est, quòd res, quam significat vox Deambulo, sit uerbum, sed quòd ipsa vox Deambulo sit verbum. Eodem ferè modo occurres ei, q oppofuerit, verbũ Est in hac enunciatione, Adamus est animal, non prædicari. Dices enim, id non esse mirũ, quia non accipitur pro suo significato, q̃ est existere, C D

Verba in definitione compreheñsa.

Obiectio.

Dilutio.

Dilutio alterius obiectionis.

vt

vt accipitur in hac enunciatione, Adamus est, sed exercet tãtùm officium syncategorematis copulantis prædicatum cum subiecto, qua ratione copula uerbalis appellari solet. Itaq; hoc est verborum propriũ, vt cùm in enunciatione pro suis significatis capiuntur, semper eorũ loco de subiecto aliquo dicãtur. Id ꝙ ex ipsa verborũ natura nascitur. Verba enim, quà verba sũt, hoc peculiare habẽt, vt ipsa ꝑse ac sine vllo vĩculo extrĩsecus assũpto, prædicari possint. Exẽpli causa, vt uerbũ Disputat de Socrate prædicetur, nõ est opus vt q̃ratur externũ aliꝙ vinculũ ad ꝑdicationẽ ꝑficiẽdã: quoniã ipsum ꝑ sese nomini adiũctũ enunciationẽ absoluet, vt si dicas, Socrates disputat. Quod tamẽ satis nõ erit, vt aliud quodcũq; categorema de subiecto ꝓposito dicatur. Nã si noĩ Socrates solũ adiũxeris exempli causa, nomen Philosophus, aut participium Disputans, dixerisq́ue, Socrates Philosophus, aut Socrates disputans, nõ absolueris haud dubie enunciationẽ, sed necessè erit vt ascifcas vĩculũ Est, cuius interpositu fiat alterius partis de altera prædicatio. E *Quia igitur hæc est verborũ propria natura, vt per seipsa prędicari possint, nec egeant nisi subiecto, de quo dicantur, hinc est quòd in enunciatione posita, & ꝑ suis significatis accepta sẽper de altero prædicẽtur, quocũq; modo mutẽtur partes enũciationis. veluti si dicas Plato disputat,*

Verbum Est qua ratione dicatur copula verbalis.

Proprietas verborum.

Verborum natura.

Non tollit verbi ꝑdi-

cationẽ partium enunciationiscõ mutatio.

putat, Disputat Plato, Plato disputat in Academia, Plato in Academia disputat, In Academia Plato disputat, aut alio quouis modo enunciationem extruas.

De ijs, quæ ad nomen, & uerbum reuocantur. Cap. 15.

CVM autem præter nomen, & verbum, aliæ multæ voces in oratione reperiantur, aduertendum est, earum quasdam apud Dialecticum non esse partes orationis, sed partium vincula: quasdam verò partes. Partium autem, quasdam esse minores orationes, & si simplices partes esse videantur: quasdam verò non esse orationes, sed simplices partes. Denique earum, quæ sunt simplices partes, aliàs directò reuocari ad nomen, & verbum: alias oblique. Voces, quæ apud Dialecticum non censentur partes orationis, sed vincula partium, sunt permultæ, vt Ab, Abs, Si, Vel, & ferè præpositiones, & coniunctiones, In his etiam numeratur aduerbium Non, & verbum Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto. Numerãtur item signa vniuersalia, & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut contrahunt coniunctionem subiecti cum prędicato, vt Omnis, Aliquis, & alia huiusmodi, de quibus A

Voces quæ sunt vincula dũtaxat orationis.

infra

B *infra dicendum est*[a] *. Voces, quæ videntur esse simplices partes orationis, & tamen censentur minores orationes, sunt illæ, quæ non continent expresse multas dictiones distinctas inter se, sed tamen ingenerant in mente conceptum aliquem complexum, vt Nihil, cum idem significat atq; nulla res, itemq́; semper, Nunquam, & alia quamplurima aduerbia: adde Papè, Apa-* C *gè & alias interiectiones. Atq; hæc duo genera vocum, quæ hactenus numerata sunt non reducuntur ad nomen, & verbum Simplices autem partes orationis, quæ directò ad nomen, & verbum reuocantur, sunt cætera categoremata, præter nomen, & verbum iam definita. Verùm hoc est discrimen, quod, quæ tempus non adsignificant, reuocantur ad nomen, vt nomina infinita, adiectiua adiectiuè accepta, & pronomina: quæ verò tempus adsignificant, reuocantur ad verbum, vt verba infinita, tempora præteriti, & futuri indicatiui modi, tempora infinitiui modi, &* D *participia. Voces denique simplices, quæ obliquè ad nomen & verbum reuocantur, sunt ea omnia syncategoremata, quæ sunt partes, & nō vincula tantùm partium orationis. Sic tamen distribuntur, vt quæ tempus non adsignificant, reuocentur ad nomen, quæ adsignificant, ad verbum. Quo fit, vt ad nomen obliquè reducantur tum casus nominum, etiam infinitorum, & adie-*

a Lib. 3. c. 4

Voces quæ nō videtur orationes, & tñ sunt.

Quæ directò ad nomen, & verbum reuocentur.

Quæ obliquè ad nomen, & verbum reducantur.

ctiuè

ctiuè acceptorum, itemq; pronominum, tum etiã quædam aduerbia, quę more casuum ex nominibus deducuntur, vt Doctè, Sapienter: ad verbũ autem omnes casus verborum, etiam infinitorũ, qui non sunt categoremata, itemq; casus participiorum. Quæ autem voces sint categoremata, quę syncategoremata, superius dictum est [b].

b Cap. 9.

Epilogus. *Itaq; omnes partes orationis, quę non sunt minores orationes, nec vincula dũtaxat, nexusúe partium, aut sunt nomina & verba, aut ad hęc modo aliquo reuocantur, directò, videlicet, aut obliquè.*

Num uoces non significatiuæ sint partes orationis. Caput. 16.

Obiectio. *Sed obijciat aliquis, voces non significatiuas, vt Blictri, & Scyndapsus, esse partes orationis, nec tamen eße nomina, aut verba, aut ad nomen, & verbum modo vllo reuocari, ergo id, quod diximus, non esse vsquequaque verum. Quòd enim huiusmodi voces sint partes orationis, satis apertum videtur ex his orationibus, quas conficere solemus, Blictri est dictio duarum syllabarum, Syndapsus nihil significat, & similibus. Quod verò non sint nomina, aut verba, nec ad ista reuocentur, ex dictis facile perspices* [a]. *Huic* B

a Cap. 15.

obie-

obiectioni sic occurrendum videtur: Has voces non esse partes orationis. Nam cùm dicimus, Blictri est dictio duarum syllabarum, illud Blictri non videtur subiectum enunciationis, vt ali quis fortasse putauerit, sed aliqua alia particula, qua illud Blictri ostenditur, vt Hęc vox, Hic sonus, aut alia huiuscemodi, quæ quidem aliquando exprimitur, vt in hac enunciatione, Hęc vox Blictri est dictio duarum syllabarum, aliquando verò, quia facilè intelligitur, subticetur, vt in superiori. Exemplum sumi potest in alijs rebus. Nam siue scribas totum hoc, Hæc figura O est circulus, siue hoc tantum O est circulus, neutra in scriptura illud O erit subiectum enunciationis, sed illud, Hæc figura, quod in priori oratione exprimitur, in posteriori subauditur. Item siue dicam totum hoc, Hic homo (ostendens digito Socratem) est Philosophus, siue, ostenso eodem, addam hęc tantum verba, Est philosophus, neutro modo fecerim ipsum Socratem, qui ostenditur subiectum enunciationis, sed ea tantùm verba Hic homo, quę in priori oratione exprimuntur, in posteriori perspicuitatis causa omittuntur. Cui quidem doctrinæ satis fauet consuetudo. Ferè enim vocibus huiusmodi nõ significatiuis, imo et significatiuis, cùm pro rebus significatis nõ accipiũtur, prępo nũtur aliæ

Prior solutio.

Voces non significatiuas non esse partes orationis.

parti-

particulæ, qbus illæ indicētur, vt cum dicimus, Vox Bliſtri nihil ſignificat, Verbum Diſputo eſt primæ coniugationis: nec verò ſubticentur, niſi cum ex conſuetudine intelliguntur, vt apud Grã maticos. Suffragatur huic ſententiæ commune illud Dialecticorum proloquium, Significationẽ totius orationis conflari ex ſignificationibus ſuarum partium: quo fit, vt voces non ſignificatiuæ partes orationis cenſeri non debeant. Itaq; vno modo occurrere poſſumus, has voces non eſſe partes orationis, ſed eſſe res ſignificatas, atque oſtenſas aliјs dictionibus, quæ ſunt orationis partes, quæq; fere præponuntur, & ſi, cùm facilè intelliguntur, prætermittantur. Aliter C

Poſterior ſolutio. *quoq; occurri poteſt nempe huiuſmodi voces, et eſſe partes orationis, & non eſſe nomina, nec verba, nec ad nomina, aut verba reuocari, vt obiectio ſumit: id autem quod dictum eſt*[b] *(omnes, inquam, ſimplices partes orationis eſſe nomina, aut verba, aut ad hæc reuocari) nõ vniuerſe accipiendum eſſe, ſed ſolùm cum partes orationis ſunt ſignificatiuæ. Quo pacto qui obiectionem ſoluerit, illud Dialecticorum pronunciatũ inficietur neceſſe eſt, Significationem totius orationis conflari ex ſignificationibus partium.*

b Cap. 15.

Enume-

Enumerantur variæ nuncupationes nominum & uerborum. Cap. 17.

A EXplicatis nomine, & verbo, ijsq́;, quæ ad nomen, & verbum reuocantur, iam nunc de varia nominum, & verborum nuncupatione agendum est. Verùm cum multæ admodum sint horum nuncupationes, eas tantùm nos, quæ crebrius in ore versantur, persequemur. Nomina igitur & verba ferè dicũtur Aequiuoca, Vniuoca, Cõcreta, Abstracta, Cõnotatiua, Absoluta, Denominatiua Denominãtia, Cõia, Singularia, Trãscendẽtia, nõ trãscendentia, Positiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primæ intentionis, & secundæ. At verò ne in singulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula Nominis, & Verbi (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehendẽda prius sunt nomina, & verba vocabulo aliquo communi, vt de vtroq; genere tãquã de vno loquamur,

De nomine qua ratione verba, & cætera omnia categoremata complectitur. Cap. 18.

POssent quidem nomina, & verba generali quadam verbi appellatione comprehendi. Vsur-

Vsurpatum est enim apud Latinos, vt etiam nomina verba nominentur[a]. *Sed hæc appellatio latè admodum funditur, quippè cum ad omnes omnino dictiones extendatur: quo in sensu ait quidam, Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur. Possent quoque appellari Dictiones, iuxta illud Aristotelis,*[b] *Ac nomen quidem, & verbum dictiones sunt tantummodo, & cætera. Verùm æque fusa est hæc appellatio, atque superior. Sed neq; placet recentiorum consuetudo, qui iam hinc ab initio nomina, & verba sub termini vocabulo pertractant. Terminus enim nihil est aliud, quàm prædicatum, aut subiectum propositionis, vt postea dicemus:*[c] *prædicata verò, & subiecta sæpissimè sunt orationes, de quibus hoc libro non agimus. Accedit eo, quòd termini appellatio qua ratione ab Aristotele inuecta est, non conuenit nominibus, & verbis vt sunt primæ partes, elementaúe cuiusq; modi disserendi, Diuisionis, inquam, Definitionis, & Argumentationis, vt à nobis in præsentia tractantur, sed solùm vt in ea terminari potest resolutio syllogismi simplicis, ac proinde cuiusq; argumentationis. Hinc enim dictus est terminis. Neque verò Aristoteles, & si omnia ab initio Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrinam contulit, vllam Termini mentionem, nisi post aliquot libros, fecit, vt potè cùm tandem ad syllogismi stru-* B

a Quintil. li. 1. cap. 9. ‖ Horat. in arte poët.

b 1. peri. 4.

Recétiores

c Libr. 6. cap. 9.

Vnde dictus termi nus.

C *structuram deuenit.* [d] *Potius ergo comprehendenda sunt nomina, & verba vocabulo Nominis latè accepto, qua Nominis significatione sic ait Aristo les,* [e] *Verba ipsa p se dicta, nomina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, vt vno uerbo rem exponam, Nomen idem est quod categorema sicq; non modo nomina, & verba, vt supra definita sunt,* [f] *sed etiam ea omnia complectitur, quę directò ad nomẽ, & verbũ reuocatur. Et hac qdẽ vsurpatione nominis sępe vtitur Aristoteles,* [g] *vt ei, qui vel mediocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occurrant exempla. Itaque Nominis uocabulo hac significatione accepto, iam institutum persequamur.*

d 1.prio.1 Nomen generaliter acceptum. e 1.peri.3. Nomẽ generaliter, idem quod categorema. f Cap.12. & 14. g Vt pręd. 1.& 5. 1.peri.7. 2.post.10. 1.top.13. 2.top.2. 1.Elech.1. 4.meta. 4.

De nominibus casu æquiuocis. Caput. 19.

A NOmen æquiuocum, seu multiplex, est, quod diuersis rationibus sua significata significat. [a] *Nomine Rationis intellige mentalẽ rei significatæ definitionem, quam nomen significat, iuxta illud Aristotelis,* [b] *Ratio quam nomen significat, est definitio, mente. s. fabricata. Hæc. n. significatur nomine, etsi confuse. Quanquã Rationis vocabulo ẽt simplex conceptus rei, cuius nomen est signũ vtcũque intelligi põt. Hac de cã nomẽ Canis dicitur ęquiuocũ, qa alia rõne signifi*

a Elicitur ex præd. cap.1. b 4. meta. 7.

cat canem domesticum, alia piscem, alia sidus. B
Nominum porrò æquiuocorum, quædam casu, fortunáue sunt æquiuoca, quædam consilio, & ratione. Ea sunt casu æquiuoca, quæ diuersis om nino rationibus suis congruunt significatis, ut nomẽ Gallus hoĩ natione Gallo, & gallo aui. Et vocabulũ Alexãder Alexãdro Paridi, et Alexãdro Macedoni. Et verbũ pdo ei, qđ ẽ amitto, et ei, qđ ẽ destruo. Et Inuestigabile ei, qđ vesti gari potest, eiq́; quod vestigari non potest. Atq; C *huius quidem classis nullum æquiuocum vocabulum, censetur vnum nomen, sed multa, quippè cum nullum sit, quod multas, omninoq́ue diuersas significationes non habeat. Vnde fit vt enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non sit vna, sed plures, [c] vt si dicas, Gallus cantat, Alexander à rege progenitus est, Crœsus Halym ingressus perdet quam plurima regna, Viæ Dei sunt inuestigabiles. Dicuntur autem hæc nomina casu æqui* D *uoca, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientiáue rerum significatarum. Atque hæc æquiuoca propriè æquiuoca censentur apud Aristotelem* [d].

Casu æquiuoca.

Nomen æquiuocum nō est vnũ nomen, sed multa.

c 1. peri. 7.

Cur dicantur casu æquiuoca.

d Vt. 1. de gen. 6. & 4. met. 2.

De

De nominibus consilio æquiuocis, seu Analogis. Cap. 20.

A EA sunt consilio æquiuoca, quæ diuersis quidem rationibus, sed tamen ita diuersis, vt quodammodo sint eadem, suis conueniunt significatis, [a] vt nomen Homo, quod quidem eadem quodamodo ratione dicitur de homine vero, & depicto. Homo enim verus est animal rationale, depictus autem est animalis rationalis imago. a Ex. 1. eth. 6. & ex 4. meta. 2.

B Hæc vero dicuntur consilio æquiuoca, quia non temere, & casu, sed consilio, & ratione rebus diuersis imponuntur, spectata nimirum cognatione aliqua earum inter sese. Neq; enim hoc genere complecti volumus ea, quæ solùm ob memoriam, aut spem consilio æquiuoca dicuntur, vt cum quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriam Diui Pauli: aut sperans filium Diuo Paulo similem futurum, quoniam hæc simpliciter sunt casu æquiuoca cùm non imponantur rebus diuersis ob aliquam earum inter se cognationum. Ea igitur, quæ ob affinitatem rerum significatarum consilio æquiuoca vocantur, aut relatione, aut comparatione relationum talia dicuntur. Cur dicantur cõsilio æquiuoca. b 1. eth. 6.

C dicuntur. [b] Relatione quidem, vno è quatuor modis: vel ad vnum finem, quo pacto hoc nomen Sanum æquiuocum est habenti sanitatem, Aequiuoca relatione.

efficienti, & conseruanti: vel ab vno efficiente, quo pacto hæc vox Medicum æquiuoca est habēti artem medicinæ, & omnibus instrumentis, quibus medicus vtitur: vel ab vna forma, quo pacto hæc vox Animal est æquiuoca habenti formam animalis, & animali depicto, & fictili: vel ab vno subiecto, quo pacto hoc uocabulum Ens æquiuocum est substantiæ, quæ per se existit, & accidentibus, quæ per substantiam, cui inhærēt, existunt. Comparatione verò relationum, quæ D *Græcè* ἀναλογία, *Latinè proportio nominatur, æquiuocum est exempli causa nomen Pes pedi animalis, & montis, & nomen Aspectus aspectui oculorum, & mentis: quia nimirum vt se habet pes animalis ad animal, sic pes montis ad montem: itemq; vt aspectus oculorum ad corpus, sic aspectus mentis ad animum. Atque hæc extrema æquiuoca apud Aristotelem,*[c] *& veteres, eius interpretes Analoga dicuntur, quasi dicas proportionalia. Sed recentiores longo vsu obtinuerunt, vt iam nunc omnia consilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.*[d]

Aequiuoca proportione. Cic. de uniuersitate.

Analoga q̄ dicantur.

c Vt 2. post. 16 & 1. eth. 6. & 5. meta. 6.

d Vide Caie. de Analogia nominum.

De nominibus uniuocis. Caput. 21.

a Ex pd. 1.

NOmen vniuocum est, quod eádem omnino A *ratione sua significata significat,*[a] *vt vox Homo comparatione omnium verorum hominum:*

num: omnes siquidem dicuntur homines, quia
B *sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui, vt nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen Gallus, quod casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tantum gallinaceos, quos eádem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo superius ad homines tum veros, tum depictos analogum diximus, nunc comparatione verorum duntaxat in exemplum vniuocorum attulimus. Itaque non hæc distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmodum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuer-*
C *sæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur, nulla penè vniuoca reperientur. Nam, vt omittam casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iam fermè vocabula tritus sermo analoga fecit.* b

Occurritur tacitę obiectioni.

Omnia penè nomina sunt æquiuoca.

b 1. de gen. 6.

Comparantur inter se casu æquiuoca analoga, & vniuoca.
Caput. 22.

A *PORRÒ casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino aduersa, & quasi cõtraria inter sese:*

Analoga sunt media

inter casu æquiuoca, & uniuoca. Cap.20.21 22.

analoga, uerò sunt media inter utraq;. Nam casu æquiuoca diuersis omnino rationibus sua significata significant, uniuoca eádem omnino, analoga nec omnino diuersis, nec omnino eádem. Vndè cum omne medium inter contraria modo aliquo utrique extremo repugnet, & cum vtroque modo aliquo conueniat, meritò Aristoteles ita de analogis loquitur, vt nunc [a] *ea reijciat ab æquiuocis, nunc* [b] *ab vniuocis: & rursus, modo* [c] *appellet æquiuoca, modo* [d] *vniuoca. Sed cùm analoga diuersis simpliciter rationibus suis conueniant significatis, non item simpliciter eádem, sed quodammodo eádem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cum æquiuocis à casu, quàm cum vniuocis habeant societatem: id quod in causa fuit, vt ab Aristotele initio categoriarum eádem definitione cum æquiuocis à casu, sub communi nomine æquiuocorum definirentur, non item cum uniuocis sub uniuocorum nomine. Illud tamen aduerte aliter nos hoc loco, aliter Aristotelem* [e] *de æquiuocis, & vniuocis disserere: ille siquidem de rebus, nos de uocibus loquimur. Res æquiuocæ sunt, quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuocæ, quæ uniuocis. Recentiores appellant uoces æquiuocas, & uniuocas Aequiuoca æquiuocantia, & Vniuoca uniuocantia: res autem, Aequiuoca æquiuocata, & uniuoca uniuocata. Verùm his uocabulis, cùm res perspicua*

a 4.meta.2
b Prædi.1.
c Præd. 1.
d 2.meta.1

Plus conueniunt analoga cum æquiuocis à casu, quàm cum vniuocis.

e Locis nunc citatis.

Res æquiuocæ, & vniuocæ.

B

C *cua sit, non est necesse uti. Illud obiter ex Graecis uocabulis intellige magis propriè res, quàm uoces, dici ęquiuocas, & uniuocas. Nam & ὁμώνυμα quę nos ęquiuoca dicimus, et συνώνυμα, quæ appellamus uniuoca, ex ipsa uocabulorum ui dicuntur quasi Habentia idem cōe nomen: quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad uoces appellatio traducitur. Itaque uoces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas significant, uniuocæ autem, quia significant res uniuocas.*

Magis propriè res, quam voces dicuntur ęquiuocæ & uniuocæ.

De nomine Concreto, & abstracto. Caput. 23.

A *Nomen concretum est, quod compositum habet significandi modum: ut Candidum ut Homo. Nam Candidum significat candorem quasi adiacentem alicui rei subiectæ, sicque rem etiam subiectam quodammodo significat: & homo significat humanitatem, ut existentem in supposito, ueluti in Socrate, aut Platone, sicque etiam suppositum quodammodo significat*[a]. *Nomen abstractum est, quod simplicem habet modū significandi: ut Candor, ut Humanitas. Nam Candor solum candorem significat quasi per se existentem extra subiectum: & Humanitas solam humanitatem quasi per se cohærentem ex-*

a D. Tho. opus 48. de prædicam. cap. 2.

B

Cur dicantur concreta, & abstracta.

tra humana ſuppoſita. Illa dicuntur concreta, quaſi dicas compoſita: hæc abſtracta, quaſi à cõpoſitione libera: utraque autem appellatio ex modo ſignificandi ortu eſt. Atque abſtracta dicuntur principalia, ſiue primaria, quòd ab alijs non deducantur, ſed ipſa ſint quaſi capita, & fontes aliorũ, ſi non Grammatica conſideratione; certè à ratione, & natura rerũ ducta. Concreta verò dicũtur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, ſiue proximè, vt Candidũ à candoris nomine, ſiue remotè, ut Candidatum, quod cũ proximè à candido deducatur, à candoris tandem uocabulo remotè oritur.

De nomine Connotatiuo, & Abſoluto. Caput. 24.

NOmen connotatiuum eſt, quod ſignificat aliquid adiacens quaſi adiacens alicui: ut candidũ, Veſtitũ, Cæcũ, Nonuidẽs. Cãdidũ enim ſignificat candorem, qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Veſtitum ſignificat veſtem, quę adiacet homini: Cęcum negationem aſpectus, quę adiacet animali ad videndũ apto: & hęc una dictio Nõuidẽs negationẽ aſpectus, quæ adiacet omnibus non videntibus ſiue entia ſint illa, ſiue non ſint. Accipio.n.in definitione particulas Aliquid, & Alicui latiſſimè, vt nõ A

ſolùm

solùm omnia entia, sed etiam non entia complectar: idq; intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat formam, aut quasi formã accidentariam alicui. Rursus hęc eadem vocabula significant sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, ut ex modo suæ significationis de ijs, quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo significare aliquid quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen candidum significare candorem quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, ut dici solet) quia ita significat candorem, ut ex modo suæ significationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atq; ita cætera. Quo tamen pacto candoris nomen, non significat candorem, nec Vestis vesteni, nec Cęcitas negationem aspectus, nec Non uisio negationem uisionis absolutè. Neq; enim dicuntur de ijs, quibus hęc adiacent. Ita fit ut nomina connotatiua aliud significent, & de alio dicãtur: Significant enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illę accidunt. Neque uero idem sunt significare aliquid, & dici de aliquo. Etenim si idem essent, hoc absurdum planè admittendum esset, eandem esse significationem harũ uocũ, Musicũ, Candidũ, & Homo, ut Aristoteles [a] concludit, eo quod omnes de eodem homine dicãtur. Itaque aliud significant nomina

Quid sit significare aliquid adiacẽs alicui.

Quid sit significare aliquid quasi adiacens alicui.

Connotatiuum, aliud significat, & de alio dicitur.

[a] 4. meta. 4 tex. 11.

mina Connotatiua, & de alio ex modo suę significationis dicuntur. Reijciuntur ergo primum à definitione ea nomina, quę non significant aliquid adiacens alicui, vt Plato, Alcibiades, Homo, Animal, & ferè vocabula primarum, & secundarum substantiam, atq; adeò illorum abstracta, vt Humanitas, & Animalitas. Dico autem ferè, quia quædam eorum significant aliquid adiacens alicui, vt Aeneum, & Ligneũ, qua ratione de figuris dicũtur. Hęc enim duo vocabula significant æs, & lignũ tanquam formas accidentarias figurarũ: id quod in alijs etiam quibusdam cernere est. Reijciuntur deinde illa, quę significant aliquid adiacens alicui, nõ tamen vt adiacens, seu per modum adiacentis, vt Candor, Vestis, Cęcitas, Nonuisio. ¶ *Nomen absolutum est, quod significat aliquid non quasi adiacens alicui, sed quasi per se existens, seu (vt Dialectici lequũtur) per modũ per se stantis: qualia sunt omnia quę à definitione connotatiuorum reijcimus. Ex eo aũt nomina vidẽtur dici connottatiua, quia pręter id, quod significant, aliquid etiã aliud, cui quasi adiaceat formale significatũ, & de quo ipsa dicatur, notant, & vt ita dicam insinuant: absoluta vero quia pręter id, quod significant, nil aliud tale innuunt. Illud tamen hoc loco pretermittendũ non est, latius patere Concreti nominis nuncupationem, quàm Connotatiui,*

Nomen absolutum. C

Cur dicatur nomé connotatiuum.

Cur absolutum.

Latius patet concreti nominis nũcupatio, D

ui: & Connotatiui, quam, eius quod apud Grammaticos Adiectiuũ dicitur. Quanquã enim omne adiectiuũ est connotatiuũ respecti alicuius, & omne connotatiuum concretum. (id quod animaduertenti facile patebit) non tamen omne concretũ est connotatiuum, aut omne connotatiuum adiectiuum. Hęc enim vocabula, Socrates, Homo, Animal, & pene omnia primarum, & secundarũ substantiarum testibus etiã Theologis[b] *concreta sunt; nec tamen connotatiua dici possunt. Hæc itẽ verba. Pater, Dominus, Præceptor connotatiua sunt, nec tamen adiectiua, sed substantia. Contrà verò dicendum est de oppositis nominibus, abstracto videlicet, absoluto, & substantiuo. Latius enim patet substantiuum quàm absolutum, & absolutum, quàm abstractum, vt ex dictis perspicuum esse potest. Quod fit vt perperam à quibusdam concretum, & connotatiuum, itemque abstractum, & absolutum confundantur, & pro eisdem promiscuè vsurpentur.*

quàm connotatiui, & connotatiui, quam adiectiui.

b D. Tho. 1. p. q. 39. & alij. 1. d. 4. & 34.

De nomine Denominatiuo, & Denominante. Caput. 25.

NOmen Denominantium est connotatiuum, quod à priori aliquo vocabulo voce, ac significatione deducitur: [a] *vt Candidum, Iustum. Vtrunq;*

a Ex præd. 1. & 5. & ex 2. Top. 2.

Vtrunq; enim connotatiuum est, & illud à candoris nomine, hoc à Iustitię vocabulo voce, ac significatione deriuatur. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iustitię nomen ex genitiuo Iusti deducitur) sed rationalē & ex natura rerum petitam,[b] *de qua supra loquuti sumus.* [c] *Priori ergo parte difinitionis excluduntur omnia nomina absoluta. Posteriori reijciuntur ea connotatiua, quę aut voce, aut significatione, à nullo priori nomine deducūtur.* [d] *Hinc fit, vt verbum officio, officis non sit denominatiuum. Nec enim deducitur voce, ac significatione ex aliquo priori nomine, cum sola uoce trahatur ex nomine officij, nec aliud nomen extet, ex quo uoce, & significatione oriatur. Fit autem ut, Cursor, Pugil, & cætera huiusmodi, qua ratione significant uires quasdam naturales non sint denominatiua.* [e] *A nullo enim priori simpliciorięq; uocabulo uoce, ac significatione deducūtur. Nā etsi voce tenus ex nominibus actuū trahuntur, vt Cursor ex cursu, & Pugil ex pugillatu, significatione tamē à nullo deriuātur, siqui dem viribus naturalibus, quas significant, non sunt adhuc abstracta vlla nomina imposita. Ex his perspicuum fit, latius patere nominis connotatiui nuncupationem, quàm denominatiui, quādoquidem ex dictis intelligimus omnia denomi-*

b Albert. Magnus in pręd. tractā. 1.

c Cap. 2. 3.

d Præd. 8.

e Ibidem.

Latius patet connotatiuum, quàm denominatiuum.

natiua

natiua esse cõnotatiua, nec tñ omnia connotatiua esse denominatiua. Nomen denominans est, à quo denominatiuum uoce, ac significatione deducitur. Ad hoc genus pertinere possunt non solùm abstracta vocabula, vt Candor, iustitia, sed etiam concreta, ut Candidum, Ignis. Nam à candido tum uoce, tum significatione deducitur Cãdidatum, & ab igne Ignitum. Illa vocari possunt primaria denominãtia, hæc secundaria. Ex quo fit ut idem nomen possit esse denominatiuũ, ac denominans diuersorum respectu. Candidum enim cum candoris vocabulo comparatum denominatiuum est, cum nomine Candidatum, denominans. Verùm, ut quæ dixi melius intelligas aduerte in quouis denominatiuo duplicem respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, à quo uoce, ac significatione deducitur, alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu, cuius est cõnotatiuum. Propter priorem respectum omne denominatiuum dicitur ab aliquo denominante denominatiuũ: propter posteriorem alicuius rei denominatæ denominatiuum. Vnde efficitur, ut quemadmodum omne denominatiuum est denominatiuũ à certo quodam, & designato uocabulo, sic etiam sit denominatiuum certæ alicuius rei, aut aliquarum. Id quod ideo collegerim, ut mirari desinas, si uideris nomina denominatiua non de omni-

Denominans.

Etiam concreta denominãtia esse possunt.

Primaria denominãtia.

Secũdaria.

Duplex respectus requiritur in quouis denominatiuo.

omnibus, de quibus dicuntur, denominatiuè præ dicari. Re enim uera Coloratum prædicatur de nominatiuè de corpore, cuius eſt cõnotatiuum. de albo autem, cuius non eſt connotatiuum, denominatiue prædicari non poteſt. Hæc itèm nomina Bonus, Sapiens, Iuſtus, prędicantur deno minatiuè de hominibus, quibus bonitas, Sapien tia, & Iuſtitia accidentaria eſt: de Deo autem, in cuius ſimpliciſſima eſsẽtia huiſmodi perfectio nes continentur, non denominatiuè, ſed eſſentia liter, dicuntur, ut Thelogi docẽt. f Aeneum quo que, Ligneum, & huiuſmodi, dicũtur denomina tiuè de figuris, ut de circulo, & triangulo: eſſen tialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura & materia compoſitis, ut de triangulo æneo, & ligneo circulo. Rationale denique di citur denominatiuè de animali, eſſentialiter de homine, ac Socrate.

Denominatiua non de omnibus dicuntur denominatiuè. Nullum.n. genus prædicatur denominatiuè de ſua ſpecie. vt Ariſt. ait 2 Top. Ca.2 f.Tho. 1.p. q.13.& alij Theologi. 1.d.22.

De nomine Communi & Singulari. Caput. 26.

Nomen commune, ſeu uniuerſale eſt, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: ut Homo Singulare autem, ſeu Diſcretum, ſeu Indiuiduum, eſt, quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco preſſius, quàm ſupra, intelligendum eſt, vt potè

Prædicari preſſus,

potè pro verè affirmari. Nam si accipiatur pro affirmari, aut negari, siue vere, siue falso, vt suprà exposuimus, nomina singularia erunt communia. Plato enim ea ratione, qua Platonem Aristotelis præceptorem significat, prędicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falso & affirmatiuè Cum verò in definitione audis De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomē aliquod dicatur cōmune, non satis est si prędicetur de ijs, quæ dicatur plura secundum aliud nomē. Sic enim nomina singularia communia esse iudicabuntur. Platonis siquidem nomen vna sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vt potè de hoc Aristonis filio, de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis pceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attribuitis Conimbricę, vt de hac vrbe ppe Mōdam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prędicatur de pluribus psonis diuinis, & tamen singulare est, modo nomine Dei id intelligamus, quo, maius aliquid, perfectiusúe cogitari non potest, quo pacto Thelogi Dei notionem describunt.[a] Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens, Affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen (scilicet Dei) lapidibus, & lignis imposuerunt. Ratio denique eàdem significatione accipitur

quàm suprà.

De pluribus.

a D.Tho. 1 p.q.1. & alij.1.d.3. Sap.14.

b.Cap. 19. & cęt.

tur in definitione nominis communis, qua in defi nitionibus æquiuocorũ, & vniuocorum. [b] *Cum ergo in ea definitione dicit, Quod prędicatur de pluribus, excludũtur omnia nomina singularia, quia nullum eorum prędicatur de ijs, quę secundum ipsum dicantur plura, hoc est, quia nomen Platonis, quatenus singulare est, non prędicatur de pluribus Platonibus, nec Conimbrica de pluribus Conimbricis, nec Deus de pluribus Dijs. Cùm verò additur, Eadem ratione, excluduntur omnia nomina ęquiuoca, nisi quòd analoga quodam modo comprehenduntur, quatenus eádem quodammodo ratione pluribus conueniunt. Id quod in causa est, vt apud Aristotelem* [c] *pleraque analoga tum cõmunia, tum vniuersalia dicantur. Duo tamen hic aduerte. Alterum, nomina cõmunia vocari apud Grãmaticos Appellatiua, singularia verò, Propria. Alterum, loco nominum propriorum, quibus maxima ex parte caremus, duo potissimùm genera periphrasews vsurpari. Vnum est cum nomini communi addimus pronomen demonstratiuum, ut si dicam, Hic homo, Hic equus: quę orationes Indiuidua ex demonstratione dicuntur. Aliud est, cum oratio communis, ob aliquam hypothesin vni tãtum rei accommodatur, ut si dicã filius Sophronisci, Filius Ioãnis prĩcipis. Posito enim ꝙ Sophronisco nõ fuerit alius filius, quàm So-*

Analoga sunt quodammodo communia

c. Vt 1. de partibus animal. in fine. & 3. meta. 3. & 10. meta. 4.

Appellatiua.
Propria.

Duobus modis potissimũ indiuidua periphrasi significari
Ex Porphy. de specie.

Socrates, & Ioanni principi Ioannis tertij Lusitaniæ regis filio alius, quam Sebastianus, sanè illis orationibus Socratem philosophum, & Sebastianum Regem significabo. Sed huiusmodi orationes, quia re vera communes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothesi, conueniunt, indiuidua non simpliciter, sed ex hypothesi dicuntur. Mitto hìc orationes ex nominibus communibus & signis particularibus constructas, vt Quidã homo, Quidam equus (quæ indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantùm, sed de pluribus dicuntur. Indiuidua vaga.

Diluuntur quędam obiecta contra definitionem nominis communis.
Caput. 27.

A SEd contra definitionem nominis communis sic licet argumẽtari. Omnia nomina æquiuoca sunt communia teste Aristotele, [a] qui res æquiuocas definiens sic ait, Aequiuoca sunt, quorum nomen commune est: nomina autem æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles, Ratio verò substantiæ diuersa: id quod etiam ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia, Licebit eiam sic argumentari. Hæc nomina Mun* Obiect. 1. a Pręd. 1. Obiect. 2.

D dus,

dus, Sol, Luna, Mercurius, & cætera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui disserunt de mundo, sole & cæteris huiusmodi, non agunt nisi de rebus communibus, cùm singularia omnium Philosophorum consensu à disciplinis reijciantur [b] *) his autem nominibus non congruit definitio nominis communis, quia non prædicantur de pluribus (neque enim verè dicimus plures esse mundos, aut soles, aut lunas aut mercurios) igitur definitio nominis communis non conuenit omnibus nominibus communibus. Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni occurres, Altero è duobus modis nomina dici posse communia, aut sola voce, aut voce, ac significatione simul: atque æquiuoca quidem nomine voce sola esse communia, nos autem ea tantùm definiuisse, quæ & voce, & significatione sunt communia, quare non mirum esse si definitio nominis communis communia prioris generis nõ comprehendat. Posteriori respondebis, Nomina illa & esse verè communia, vt à nobis definita sunt, & prædicari de pluribus. Nam cum hoc nomen Mundus non significet primò hunc designatum mundum, sed mundum absolutè, ac simpliciter, quo pacto Philosophi de mundo disserunt, dubium non est, quin ex modo suæ significationis, prædicari possit de pluribus mundis, qui sub mundo absolutè, ac simpliciter concepto, apprehendi, &*

Singularia reijciũtur à disciplinis.

b Arist. 2. eth. 2. & 1. Rhet. ad Theo. 2. & 3. meta. extremis verbis. Et alij alibi.

Solutio prioris obiect.

Cõia uoce sola.

Cõia voce, ac significatione.

Solut. posterioris.

& cogitari possunt. Itaq; si mente apprehendas tres mundos, iam de singulis verè enũciabis hoc nomen Mundus, etsi plures in rerum natura nõ sint. Id quod de cæteris huiusmodi nominibus di-
C *cendum est. At dum ita respondeo videor planè retexere id quod suprà dixi, Hoc nomen Deus esse singulare, non commune. Vt enim hoc nomen Mundus non significat primò hunc mundum, sed mundum absolutè, sub quo concipi possunt plures, sic nomen Deus non videtur primò significare hunc Deum, sed Deum absolutè, sub quo proinde concipi possunt plures Dij: quare si nomen Mũdus, quia significat mundum absolutè, commune est, pari ratione nomen Deus commune erit. Verùm si rectè attendis, nil retracto. Nam lõge aliter sentiendum est de nomine Deus, atque de nomine Mundus, deq; cæteris huiusmodi. Hæc namque significant res finitæ perfectionis, quæ quidẽ communi conceptu concipi possunt, additionemque singularis perfectionis recipere, illud autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum additionem perfectionis admittere nullo modo valeat, non potest concipi nisi vt designata, & singu-*
D *laris. Quòd si quis adhuc urgeat dicatque Metaphysicum disserere de Deo, ergo si singularia, vt dictum est, reijciuntur à disciplinis, nomen Dei non esse singulare, sed commune: occurres, Meritò ab hac regula excipiendam esse rem eam, quæ*

Emergit obiectio.

Solutio.

Deus nõ potest mente concipi nisi vt singularis.

Obiectio.

Dilutio.

Excipitur

Deus a regula singularium non cadētiū sub disciplina.

propter suam perfectionem communi, vniuersaliúe conceptu apprehendi non potest. Non negauerim tamen hoc nomen Deus tum uoce, tum etiam quodammodo significatione, commune esse Deo & ijs hominibus, qui in sacris literis ob iudicandi munus, aut gratiam, qua Deo sunt similes vocantur dij. Sed hæc communio analogica est, nec dissimilis ab ea, qua nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis, eloquentibus, & Iobi patientibus. E

Qua ratione nomen Deus sit cōmune.

De nomine Transcendente, & non transcedente. Cap. 28.

NOmen transcendens, etsi non eádem significatione apud omnes sumitur, tamen iuxta communiorem vsurpationem sic definiri potest, Nomen transcendens est, quod de omnibus, ac solis veris rebus dicitur. Sex porro transcendentia esse dicuntur,[a] *Ens, Vnum, Verum, Bonū, Aliquid, & Res: de quorum significatione alibi disputandum est. Reliqua iuxta hanc sententiam sunt non transcendentia: in quibus numerantur ea, quæ à recentioribus dicuntur supertranscendentia, vt Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, & si quæ sunt alia, quæ non tantùm de omnibus rebus veris, sed etiam de quibuscunque alijs vere affirmantur.* A B

Sex trāscendentia.

a D. Th. de veritate. q. 1. art. 1. & de natura generis. ca. 2.

Super transcendentia.

De

De nomine Negatiuo,& Positiuo. Caput. 29.

A *NOmen negatiuum est, quod significat negationem alicuius. Quod duplex est. Aut enim significat negationem alicuius in subiecto certo, ac determinato, vt Cæcum, Tenebrosum, Imprudens: aut in quocunq; subiecto, vt Nonuidens, Noncollustratum, Nonprudens. Nam Cæcum significat negationem aspectus in oculis. Nõ uidens autem negationem aspectus in quocunq; subiecto, siue illud sit ens, siue non ens. Vnde fit, vt falso quis dixerit siue lapidem, siue hircocervum esse cęcum, vere autem esse nonvidentem: quod idem discrimen in cęteris facile perspicitur.*

Duplex nomen negatiuum.

B *Ac priora illa quidem nomina dicuntur priuatiua, siue priuantia latè accepta priuantium appellatione, (complectuntur enim pleraque, quæ minus proprie dicuntur priuatiua, vt alio loco dicemus) posteriora vero retento communi nomine, Negatiua tantummodo, seu negantia vocantur. Atq; huius generis ferè omnia dicuntur ab Aristotele* [a] *Infinita, eo quòd tam de ijs, quę sunt, quàm de ijs, quæ non sunt, idest, tam de rebus veris, quam de ijs, quæ veræ res non sunt, verè affirmantur: vt Nonhomo, Nonchimæra. Illud enim dicitur de omnibus non veris rebus, tũ*

Priuatiua.

Negatiua. Infinita.

a 1. peri. 2. &.3.

etiam veris, præterquam de homine: hoc autem de omnibus similiter præterquam de chimæra.

Negatiua non infinita. *Quæ verò ex hoc genere aut cum solis veris rebus, aut cum ijs, quæ veræ res non sunt, reciprocantur, vt non Nonnihil, & Nonens, ea, quia non dicuntur tam de ijs, quæ sunt, quàm de ijs, quæ non sunt, non dicũtur ab Aristotele infinita.* Positiua. *Nomina positiua sunt, quę non significant ne* C *gationem alicuius, vt Homo, Chimæra, Videns, prudẽs, Indutus, et similia.*

Diluuntur quędam obiecta contra definitionem nominis negatiui.
Caput. 30.

Obiect. 1. *SEd contra hæc obijciat fortasse aliquis. Hoc* A *nomen Negatio significat negationem alicuius (significat enim negationem, omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomen negatiuum, cùm nec sit priuatiuum, nec numeretur in ijs negatiuis, quæ ex aduerso à priuatiuis distinguuntur, (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus, aut non entibus reciprocatur) ergo definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo, quod absurdum est.* Obiect. 2. *Præterea hæc vox Nonhomo significat negationem alicuius, vt satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuum, sed oratio, quippe cum ea audita duo*

ta duo

ta duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter particulę Non, alter particulæ Homo, igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce Nonnihil, quam inter negatiua nomina recensuimus. [a] *Componitur enim ex voce Nihil, quam supra* [b] *orationem esse affirmauimus. Prima tamen obiectio facilè diluetur, si dicas, hoc nomen Negatio nec esse negatiuum, vt probatum est, nec significare negationem alicuius. Quanquam enim omnis negatio specialis, vt negatio aspectus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri neget aliquid, hoc est significatum alicuius nominis, tamen negatio in commune nihil omnino negat. Secundæ obiectioni respõdebis, vocem Nonhomo non esse orationem, vt Aristoteles* [c] *planè fatetur. Quanquam enim particula Non, & particula Homo proprias habeant, peculiaresq; significationes extra totam vocem, tamen in vnius dictionis cõpositionem coniunctæ eiusmodi significationes amittunt* [d]*, totaq; ipsa dictio ex vtraque voce conflata significat negationem eius rei, quam vox Homo extra totam vocem significat. Neque verò vlla est hæc consecutio, quam quis fortasse extruxerit, Non homo significat negationem hominis, ergo significat negationem, & hominem, quemadmodum nulla sit consequentia si*

Obiect. 3.
a Cap. superiori.
b Cap. 15.
B
Solut. 1.
Sola negatio specialis aliquid negat.
C
Solut. 2.
c 1. Peri. 2.
d Vide supra Ca. 13.
Occurritur ineptæ obiectioni.

ita colligas, Hoc nomen Pater significat respectum ad filium, ergo significat respectum & filium. Cur autem duo in nobis gignantur conceptus audito nomen Nonhomo, negationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio specialis concipi non potest, nisi concipiatur id, quod negatur, non autem quòd vna pars nominis infiniti imprimat vnum conceptum, altera alterum. Non secùs enim audito nomine Pater concipimus & patrem, & filium, patrem quidem directo, filium verò vt terminum respectus paterni; non quod pars altera nominis gignat vnũ conceptũ, altera alterum, sed quia respectus paternus absq; termino percipi nullo modo potest. Tertiæ obiectioni occurres; vocem Nihil aliquando idem valere quod Nulla res, vt si dicas, Nihil est album simul, & nigrum: aliquando idem quod Non ens, vt si dicas inane, seu vacuum est nihil. Priori igitur modo Nihil est oratio, posteriori autem nomen negatiuum, non quidem significans negationem, & ens, vt modo ostendimus, sed negationem entis. Atque hęc negatio potest negari alia negatione, quam significat vox Nõnihil.

cur audito infinito nomine duo in nobis gignantur cõceptus.

Solut. 3. Duplex significatione vocis Nihil.

D

E

De

De nominibus Repugnantibus, & non repugnantibus. Cap. 31.

A *NOmina repugnantia sunt, quæ de eadem re verè affirmari non possunt: vt Album, & Nigrũ: Ambulat, ac Non ambulat: Doctus, et indoctus: Lapis, & Lignum. Cum audis, Quę affirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tẽpore, & eodem modo. Cum additur, De eadẽ re, intellige de eadem re singulari, secundum eandẽ partem, & respectu eiusdem. Alióqui nulla sunt propemodum nomina, quæ de eadem re verè affirmari nequeant, vt animaduertenti facilè patebit.* Repugnãtia.

B *Nomina non repugnantia sunt, quæ eadẽ de re verè affirmari poßunt: vt Doctus, & Modestus: simplex, & Prudens: Diues, & Miser. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in definitione repugnantium intelligendas esse diximus.* Non repugnantia.

C *Porrò nominum repugnantium duo sunt genera. Alia nanque sunt opposita, alia non opposita seu disparata. Opposita sunt, aut Contradicentia, seu contradictoria, vt Iustus & Non iustus: aut priuatiuè opposita, vt Videns & Cæcus: aut contrariè, vt Album & Nigrum: aut relatiuè, vt Præceptor & Discipulus: quæ quidem respondent quatuor generibus oppositarum rerum, ab Aristotele traditis, de qui-* Duo genera repugnãtia. Opposita.

horum autem secundæ. Et quia ea, in quę prius intendimus, prius etiam nominare possumus, nō est alienum ab hac vsurpatione nominum, vt priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ. Quanquam vero figmentorum nomina vt Sphinx Chimera, et similia non sint primæ, nec secundæ intentionis posteriori acceptione, vt ex dictis patet, possunt tamē reductione quadam dici primæ intentionis quia res fictæ, & si res verę non sunt, tamen finguntur esse uerę. Id quod addiderim ne aliquod nomē sit, quod vtroque modo primæ, aut secundę intentionis non dicatur. Hęc de varia nuncupatione nominum, ac verborum dixisse sit satis. Quę pars instituti nostri respondet initio categoriarum Aristotelis, ubi ille de æquiuocis, uniuocis, & denominatiuis, de complexis, & incomplexis, de uniuersalibus, & singularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

Num figmentorum nomina sint primæ intentionis.

Conclusio libri.

Finis Liber Primus.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

Liber Secundus.

Quid agendum sit in hoc libro, itemque quid sit vniuersale. Caput. I.

Roximè sequitur ut iufinitam nominum & verborum multitudinem in decem ordines, & quasi classes, vt in promptu habeantur, redigamus. Hos ordines sæpe vocat Aristoteles [a] *κατηγορίας, hoc est prædicamenta, quòd in his categoremata, seu quæ prædicantur, in ordinem coacta, ac disposita sint. Vocat etiã nonnuuquam συστοιχίας quasi elementorum series,* [b] *quòd prima ad disserendum elementa in has quasi classes redacta, ac digesta sint. Sed qa prædicamenta nullo modo intelligi possunt, nisi quid sit genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quidque accidens intelligatur, necessariò hæc quinque antè explicanda sunt, quàm quid sit prædicamentum, quot item, &*

a Vt in inscrip. prædicam. & 1. post. 18. & 1. Top. 7.

b Vt. 1. Post. 11. Porphy. in prefatione

Denominatiua non de omnibus dicuntur denominatiuè. Nullum.n. genus prædicatur denominatiuè de sua specie. vt Arist. ait 2 Top. Ca.2 f.Tho. 1.p. q.13.& alij Theologi. 1.d.22.

omnibus, de quibus dicuntur, denominatiuè prædicari. Re enim uera Coloratum prædicatur denominatiuè de corpore, cuius est cõnotatiuum. de albo autem, cuius non est connotatiuum, denominatiue prædicari non potest. Hæc itèm nomina Bonus, Sapiens, Iustus, prędicantur denominatiuè de hominibus, quibus bonitas, Sapientia, & Iustitia accidentaria est: de Deo autem, in cuius simplicissima essẽtia huismodi perfectiones continentur, non denominatiuè, sed essentialiter, dicuntur, ut Thelogi docẽt. [f] *Aeneum quoque, Ligneum, & huiusmodi, dicũtur denominatiuè de figuris, ut de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura & materia compositis, ut de triangulo æneo, & ligneo circulo. Rationale denique dicitur denominatiuè de animali, essentialiter de homine, ac Socrate.*

De nomine Communi & Singulari. Caput. 26.

N*Omen commune, seu uniuersale est, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: ut Homo Singulare autem, seu Discretum, seu Indiuiduum, est, quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco pressius, quàm supra, intelligendum est, vt potè*

Prædicari pressus,

potè pro verè affirmari. Nam si accipiatur pro affirmari, aut negari, siue vere, siue falso, vt suprà exposuimus, nomina singularia erunt communia. Plato enim ea ratione, qua Platonem Aristotelis præceptorem significat, prędicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falso & affirmatiuè Cum verò in definitione audis De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomẽ aliquod dicatur cõmune, non satis est si prędicetur de ijs, quæ dicatur plura secundum aliud nomẽ. Sic enim nomina singularia communia esse iudicabuntur. Platonis siquidem nomen vna sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vt potè de hoc Aristonis filio, de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis pceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attribuitis Conimbricę, vt de hac vrbe ppe Mõdam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prędicatur de pluribus psonis diuinis, & tamen singulare est, modo nomine Dei id intelligamus, quo, maius aliquid, perfectiusúe cogitari non potest, quo pacto Thelogi Dei notionem describunt.[a] Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens, Affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen (scilicet Dei) lapidibus, & lignis imposuerunt. Ratio denique eádem significatione accipitur

quàm supra.

De pluribns.

a D.Tho. 1 p. q. 1. & alij. 1. d. 3. Sap. 14.

b. Cap. 19. & cęt.

tur in definitione nominis communis, qua in definitionibus æquiuocorũ, & vniuocorum. [b] *Cum ergo in ea definitione dicit, Quod prędicatur de pluribus, excludũtur omnia nomina singularia, quia nullum eorum prędicatur de ÿs, quę secundúm ipsum dicantur plura, hoc est, quia nomen Platonis, quatenus singulare est, non prędicatur de pluribus Platonibus, nec Conimbrica de pluribus Conimbricis, nec Deus de pluribus Dÿs. Cùm verò additur, Eadem ratione, excluduntur omnia nomina ęquiuoca, nisi quòd analoga quodam modo comprehenduntur, quatenus eádem quodammodo ratione pluribus conueniunt. Id quod in causa est, vt apud Aristotelem* [c] *pleraque analoga tum cõmunia, tum vniuersalia dicantur. Duo tamen hic aduerte. Alterum, nomina cõmunia vocari apud Grãmaticos Appellatiua, singularia verò, Propria. Alterum, loco nominum propriorum, quibus maxima ex parte caremus, duo potissimùm genera periphrasews vsurpari. Vnum est cum nomini communi addimus pronomen demonstratiuum, ut si dicam, Hic homo, Hic equus: quę orationes Indiuidua ex demonstratione dicuntur. Aliud est, cum oratio communis, ob aliquam hypothesin vni tãtum rei accommodatur, ut si dicã filius Sophronisci, Filius Ioãnis prĩcipis. Posito enim ꝙ Sophronisco nõ fuerit alius filius, quàm* So-

Analoga sunt quodammodo communia

c. Vt 1. de partibus animal. in fine. & 3. meta. 3. & 10. meta. 4.

Appellatiua. Propria.

Duobus modis potissimũ indiuidua periphrasi significari Ex Porphy. de specie.

Socrates, & Ioanni principi Ioannis tertij Lusitaniæ regis filio alius, quam Sebastianus, sanè illis orationibus Socratem philosophum, & Sebastianum Regem significabo. Sed huiusmodi orationes, quia re vera communes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothesi, conueniunt, indiuidua non simpliciter, sed ex hypothesi dicuntur. Mitto hìc orationes ex nominibus communibus & signis particularibus constructas, vt Quidā homo, Quidam equus (quæ indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantùm, sed de pluribus dicuntur. Indiuidua vaga.

Diluuntur quędam obiecta contra definitionem nominis communis. Caput. 27.

A *Sed contra definitionem nominis communis sic licet argumētari. Omnia nomina æquiuoca sunt communia teste Aristotele,* [a] *qui res æquiuocas definiens sic ait, Aequiuoca sunt, quorum nomen commune est: nomina autem æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles, Ratio verò substantiæ diuersa: id quod etiam ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia,* Obiect. 1. a Pręd. 1.

Licebit eiam sic argumentari. Hæc nomina Mundus, Obiect. 2.

D

dus, Sol, Luna, Mercurius, & cætera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui disserunt de mundo, sole & cæteris huiusmodi, non agunt nisi de rebus communibus, cùm singularia omnium Philosophorum consensu à disciplinis reijciantur [b]) his autem nominibus non congruit definitio nominis communis, quia non prædicantur de pluribus (neque enim verè dicimus plures esse mundos, aut soles, aut lunas aut mercurios) igitur definitio nominis communis non conuenit omnibus nominibus communibus. Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni occurres, Altero è duobus modis nomina dici posse communia, aut sola voce, aut voce, ac significatione simul: atque æquiuoca quidem nomine voce sola esse communia, nos autem ea tantùm definiuisse, quæ & voce, & significatione sunt communia, quare non mirum esse si definitio nominis communis communia prioris generis nõ comprehendat. Posteriori respondebis, Nomina illa & esse verè communia, vt à nobis definita sunt, & prædicari de pluribus. Nam cum hoc nomen Mundus non significet primò hunc designatum mundum, sed mundum absolutè, ac simpliciter, quo pacto Philosophi de mundo disserunt, dubium non est, quin ex modo suæ significationis, prædicari possit de pluribus mundis, qui sub mundo absolutè, ac simpliciter concepto, apprehendi, &

Singularia reijciũtur à disciplinis.

b Arist. 2. eth. 2. & 1. Rhet. ad Theo. 2. & 3. meta. extremis verbis. Et alij alibi.

Solutio prioris obiect.

Cõia uoce sola.

Cõia voce, ac significatione.

Solut. posterioris.

& cogitari possunt. Itaq; si mente apprehendas tres mundos, iam de singulis verè enũciabis hoc nomen Mundus, etsi plures in rerum natura nõ sint. Id quod de cæteris huiusmodi nominibus di-
C *cendum est. At dum ita respondeo videor planè retexere id quod suprà dixi, Hoc nomen Deus esse singulare, non commune. Vt enim hoc nomen Mundus non significat primò hunc mundum, sed mundum absolutè, sub quo concipi possunt plures, sic nomen Deus non videtur primò significare hunc Deum, sed Deum absolutè, sub quo proinde concipi possunt plures Dij: quare si nomen Mũdus, quia significat mundum absolutè, commune est, pari ratione nomen Deus commune erit. Verùm si rectè attendis, nil retracto. Nam lõge aliter sentiendum est de nomine Deus, atque de nomine Mundus, deq; cæteris huiusmodi. Hæc namque significant res finitæ perfectionis, quæ quidẽ communi conceptu concipi possunt, additionemque singularis perfectionis recipere, illud autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum additionem perfectionis admittere nullo modo valeat, non potest concipi nisi vt designata, & singu-*
D *laris. Quòd si quis adhuc urgeat dicatque Metaphysicum differere de Deo, ergo si singularia, vt dictum est, reijciuntur à disciplinis, nomen Dei non esse singulare, sed commune: occurres, Meritò ab hac regula excipiendam esse rem eam, quæ*

Emergit obiectio.

Solutio.

Deus nõ potest mente concipi nisi vt singularis.

Obiectio.

Dilutio.

Excipitur

Deus a regula singularium non cadētiū sub disciplina.

propter suam perfectionem communi, vniuersaliúe conceptu apprehendi non potest. Non negauerim tamen hoc nomen Deus tum uoce, tum etiam quodammodo significatione, commune esse Deo & ijs hominibus, qui in sacris literis ob iudicandi munus, aut gratiam, qua Deo sunt similes vocantur dij. Sed hæc communio analogica est, nec dissimilis ab ea, qua nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis, eloquentibus, & Iobi patientibus. E

Qua ratione nomen Deus sit cōmune.

De nomine Transcendente, & non transcedente. Cap. 28.

NOmen transcendens, etsi non eádem significatione apud omnes sumitur, tamen iuxta communiorem vsurpationem sic definiri potest, Nomen transcendens est, quod de omnibus, ac solis veris rebus dicitur. Sex porro transcendentia esse dicuntur,[a] Ens, Vnum, Verum, Bonū, Aliquid, & Res: de quorum significatione alibi disputandum est. Reliqua iuxta hanc sententiam sunt non transcendentia: in quibus numerantur ea, quæ à recentioribus dicuntur supertranscendentia, vt Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, & si quæ sunt alia, quæ non tantùm de omnibus rebus veris, sed etiam de quibuscunque alijs vere affirmantur. A B

Sex trāscendentia.

a D. Th. de veritate. q. 1. art. 1. & de natura generis. ca. 2.

Super transcendentia.

De

De nomine Negatiuo, & Positiuo. Caput. 29.

A *Nomen negatiuum est, quod significat negationem alicuius. Quod duplex est. Aut enim significat negationem alicuius in subiecto certo, ac determinato, vt Cæcum, Tenebrosum, Imprudens: aut in quocunq; subiecto, vt Nonuidens, Noncollustratum, Nonprudens. Nam Cæcum significat negationem aspectus in oculis. Nõ uidens autem negationem aspectus in quocunq; subiecto, siue illud sit ens, siue non ens. Vnde fit, vt falso quis dixerit siue lapidem, siue hircoceruum esse cæcum, vere autem esse non videntem: quod idem discrimen in cęteris facile perspicitur.*

Duplex nomen negatiuum.

B *Ac priora illa quidem nomina dicuntur priuatiua, siue priuantia latè accepta priuantium appellatione, (complectuntur enim pleraque, quæ minus proprie dicuntur priuatiua, vt alio loco dicemus) posteriora vero retento communi nomine, Negatiua tantummodo, seu negantia vocantur. Atq; huius generis ferè omnia dicuntur ab Aristotele* [a] *Infinita, eo quòd tam de ijs, quę sunt, quàm de ijs, quæ non sunt, ideſt, tam de rebus veris, quam de ijs, quæ veræ res non sunt, verè affirmantur: vt Nonhomo, Nonchimæra. Illud enim dicitur de omnibus non veris rebus, tũ*

Priuatiua.

Negatiua.

Infinita.

a 1. peri. 2. &. 3.

etiam veris, præterquam de homine: hoc autem de omnibus similiter præterquam de chimæra. Negatiua non infinita. *Quæ verò ex hoc genere aut cum solis veris rebus, aut cum ijs, quæ veræ res non sunt, reciprocantur, vt non Nonnihil, & Nonens, ea, quia non dicuntur tam de ijs, quæ sunt, quàm de ijs, quæ non sunt, non dicũtur ab Aristotele infinita. Nomina positiua sunt, quę non significant ne* C Positiua. *gationem alicuius, vt Homo, Chimæra, Videns, prudẽs, Indutus, et similia.*

Diluuntur quędam obiecta contra definitionem nominis negatiui.
Caput. 30.

Obiect. 1. *SEd contra hæc obijciat fortasse aliquis. Hoc* A *nomen Negatio significat negationem alicuius (significat enim negationem, omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomen negatiuum, cùm nec sit priuatiuum, nec numeretur in ijs negatiuis, quæ ex aduerso à priuatiuis distinguuntur, (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus, aut non entibus reciprocatur) ergo definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo, quod absurdum est. Præte-* Obiect. 2. *rea hæc vox Nonhomo significat negationem alicuius, vt satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuum, sed oratio, quippe cum ea audita duo*

ta duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter particulę Non, alter particulæ Homo, igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce Nonnihil, quam inter negatiua nomina recensuimus. [a] *Componitur enim ex voce Nihil, quam supra* [b] *orationem esse affirmauimus.* Obiect. 3. a Cap. superiori. b Cap. 15.

B *Prima tamen obiectio facilè diluetur, si dicas, hoc nomen Negatio nec esse negatiuum, vt probatum est, nec significare negationem alicuius.* Solut. 1. *Quanquam enim omnis negatio specialis, vt negatio aspectus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri neget aliquid, hoc est significatum alicuius nominis, tamen negatio* Sola negatio specialis aliquid negat.

C *in commune nihil omnino negat. Secundæ obiectioni respōdebis, vocem Nonhomo non esse orationem, vt Aristoteles* [c] *planè fatetur. Quanquam enim particula Non, & particula Homo proprias habeant, peculiaresq; significationes extra totam vocem, tamen in vnius dictionis cōpositionem coniunctæ eiusmodi significationes amittunt* [d]*, totaq; ipsa dictio ex vtraque voce conflata significat negationem eius rei, quam vox Homo extra totam vocem significat.* Solut. 2. c 1. Peri. 2. d Vide supra Ca. 13.

Neque verò vlla est hac consecutio, quam quis fortasse extruxerit, Non homo significat negationem hominis, ergo significat negationem, & hominem, quemadmodum nulla sit consequentia si Occurritur ineptæ obiectioni.

ita colligas, Hoc nomen Pater significat respectum ad filium, ergo significat respectum & filium. Cur autem duo in nobis gignantur conceptus audito nomen Nonhomo, negationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio specialis concipi non potest, nisi concipiatur id, quod negatur, non autem quòd vna pars nominis infiniti imprimat vnum conceptum, altera alterum. Non secùs enim audito nomine Pater concipimus & patrem, & filium, patrem quidem directo, filium verò vt terminum respectus paterni; non quod pars altera nominis gignat vnũ conceptũ, altera alterum, sed quia respectus paternus absq; termino percipi nullo modo potest. Tertiæ obiectioni occurres; vocem Nihil aliquando idem valere quod Nulla res, vt si dicas, Nihil est album simul, & nigrum: aliquando idem quod Non ens, vt si dicas inane, seu vacuum est nihil. Priori igitur modo Nihil est oratio, posteriori autem nomen negatiuum, non quidem significans negationem, & ens, vt modo ostendimus, sed negationem entis. Atque hec negatio potest negari alia negatione, quam significat vox Nõnihil.

Cur audito infinito nomine duo in nobis gignantur cõceptus.

Solut. 3. Duplex significatio nevocis Nihil.

De

De nominibus Repugnantibus, & non repugnantibus. Cap. 31.

A NOmina repugnantia sunt, quæ de eadem re verè affirmari non possunt: vt Album, & Nigrū: Ambulat, ac Non ambulat: Doctus, et indoctus: Lapis, & Lignum. Cum audis, Quę affirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tēpore, & eodem modo. Cum additur, De eadē re, intellige de eadem re singulari, secundum eandē partem, & respectu eiusdem. Alióqui nulla sunt propemodum nomina, quæ de eadem re verè affirmari nequeant, vt animaduertenti facilè patebit. B Nomina non repugnantia sunt, quæ eadē de re verè affirmari poßunt: vt Doctus, & Modestus: simplex, & Prudens: Diues, & Miser. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in definitione repugnantium intelligendas esse diximus. C Porrò nominum repugnantium duo sunt genera. Alia nanque sunt opposita, alia non opposita seu disparata. Opposita sunt, aut Contradicentia, seu contradictoria, vt Iustus & Non iustus: aut priuatiuè opposita, vt Videns & Cæcus: aut contrariè, vt Album & Nigrum: aut relatiuè, vt Præceptor & Discipulus: quæ quidem respondent quatuor generibus oppositarum rerum, ab Aristotele traditis, de qui-

Repugnātia.

Non repugnantia.

Duo genera repugnātia.

Opposita.

a Ad finem li.2. *quibus postea breuiter agemus* [a]. *Reliqua nomina repugnantia, sunt non opposita, seu*
Disparata. *disparata, vt lapis & lignum: Caro & Spiritus.*

De nominibus Primæ, ac Secundæ intentionis, quæ & primæ, ac secundæ impositionis dicuntur.

Caput. 32.

Prior vsurpatio ex Boët. in categorias Arist.

DVplici significatione vsurpatur hęc nūcupatio nominum primę, ac secundæ intentionis. Quidam ita loquūtur, vt nomina rerum dicant primæ intentionis, quasi primi propositi, & instituti eorum, qui nomina imposuerunt, nomina verò nominum appellent secundæ intentionis, propositiúe. Prius enim imponenda erant rebus nomina, vt alia vocaretur Homo, alia Equus alia Platanus, & alię alijs vocabulis, deinde ipsis rerum vocabulis, vt nimirum aliud appellaretur Nomen, aliud Verbū, aliud participium, & alia alijs nominibus. Iuxta hunc loquendi morem sola nomina imposita vocibus significantibus ex impositione, qua ratione ex impositione significant, sunt secundæ intentionis, cætera omnia sunt primæ, etiam si veras res nō significent. Atque hoc significatu satis apertum est cur nomina primę intentionis primę etiam im-

impositionis dicantur, secundæ autem intentionis, secundæ impositionis. Alij vocant nomina primæ intentionis, ea quæ significant primas intentiones: secundæ autem intentionis, quæ significant secundas. Nomine autem primarum intẽtionum intelligunt ea omnia, quæ cõueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi res à nemine concipiantur: quod vocant conuenire à parte rei. Quo pacto cõuenit Socrati quòd sit homo, quòd disciplinæ capax, quòd Socrates, quòd Philosophus, quòd fortassè cæcus, & non iustus. Nomine verò secundarum intentionum intelligũt ea, quæ cõueniũt rebus veris ob aliquam earum apprehẽsionem, quod dicitur Per operationem intellectus: quo pacto accidit huic voci Homo naturaliter spectatæ quòd sit nomen, & huic Disputo quòd sit verbũ. Nisi enim hę voces apprehẽdantur vt signa rebus imposita, nec prior erit nomen, nec posterior verbum. Eodem modo accidit homini quòd sit species, quòd definiatur, & similia: quoniam nisi apprehẽdatur imagine quadam communi omnibus hominibus, nec species erit, nec definietur, vt alibi ostendemus[a]. Atque illa quidem meritò dicuntur intentiones primæ, hæc secundę, quia cum illa sint horum fundamenta, intellectus noster prius in illa, quàm in hæc intendit. Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur primę intẽtionis, horum

Posterior vsurpatio ex D. Thoma. de natura generis. 12. & 2. de vniuersalibus, & de poten. q. 7. art. 9.

a apud Porphyrium.

horum autem secundæ. Et quia ea, in quę prius intendimus, prius etiam nominare possumus, nõ est alienum ab hac vsurpatione nominum, vt priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ. Quanquam vero figmentorum nomina vt Sphinx Chimera, et similia non sint primæ, nec secundæ intentionis posteriori acceptione, vt ex dictis patet, possunt tamẽ reductione quadam dici primæ intentionis quia res fictæ, & si res verę non sunt, tamen finguntur esse uerę. Id quod addiderim ne aliquod nomẽ sit, quod vtroque modo primæ, aut secundę intentionis non dicatur. Hęc de varia nuncupatione nominum, ac verborum dixisse sit satis. Quę pars instituti nostri respondet initio categoriarum Aristotelis, ubi ille de æquiuocis, uniuocis, & denominatiuis, de complexis, & incomplexis, de uniuersalibus, & singularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

Num figmentorum nomina sint primæ intentionis.

Conclusio libri.

Finis Liber Primus.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

Liber Secundus.

Quid agendum ſit in hoc libro, itemque quid ſit vniuerſale. Caput. I.

Roximè ſequitur ut iufinitam nominum & verborum multitudinem in decem ordines, & quaſi claßes, vt in promptu habeantur, redigamus. Hos ordines ſæpe vocat Ariſtoteles [a] *κατηγορίας, hoc eſt prædicamenta, quòd in his categoremata, ſeu quæ prædicantur, in ordinem coacta, ac diſpoſita ſint. Vocat etiã nonnuuquam συςοιχίας quaſi elementorum ſeries,* [b] *quòd prima ad differendum elementa in has quaſi claſſes redacta, ac digeſta ſint. Sed qa prædicamenta nullo modo intelligi poſſunt, niſi quid ſit genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quidque accidens intelligatur, neceſſariò hæc quinque antè explicanda ſunt, quàm quid ſit prædicamentum, quot item, &* quæ

a Vt in inſcrip. prædicam. & 1. poſt. 18. & 1. Top. 7.

b Vt. 1. Poſt. 11.

Porphy. in prefatione

quæ prędicamenta exponamus. Quoniam verò hæc quinque in eo conueniunt quòd sint vniuersalia, prius quid sit uniuersale, vt est horum commune genus, breuiter dicendum est. Vniuersale, ut ex Porphyr. describi solet, c est id, quod prædicatur de pluribus: vt verò ab Arist. d explicatur, est id, quod aptum est, vt de pluribus prędicetur. subaudi, eádem omnino ratione, ac secundum naturam: vt homo, animal. Quid sit prędicari de pluribus eádem omnino ratione superiori libro e expositum est. Quę autem, & quotuplex sit prædicatio secundum naturam, & quę prędicationes illi opponantur, paucis accipe. Ea prędicatio dicitur secundum naturam, siue naturalis quę rerum naturæ congruit. Id autem potissimum naturę rerum congruit vt quælibet res de se ipsa dicatur, vt si dicas, Socrates est Socrates, quandoquidem nil magis naturaliter cuique rei conuenit, quàm ipsa. Deinde illud est naturę accommodatum, vt id, quod est quasi forma dicatur de eo, quod est, quasi materia, vt si dicas, Homo est animal, aut Cygnus est albus, cuius rei rationem apud Porphyr. facilius intelliges. Ita fit vt duplex sit naturalis prędicatio, siue secundum naturam, vna identica, in qua prędicatum, & subiectum sunt omnino idem: altera, quę directa dicitur, (quæ quidem formalis non incommodè vocari posset) in qua id,

c Capit. de genere, & cōmuuitatibus.
d 1. peri. 5.
e cap. 19. & sequētibus
prædicatio naturalis.
Prædicatio identica.

id, quod est quasi forma prędicatꝰ de eo, quod se habet vt materia. Porrò identica, etsi maximè naturalis est, tamen ea ratione à nobis prætermissa est in prima editione, quia nihil habet artis. Nunc autem consultius eam comprehendimus, quia porphyriana isagoge, quam priori parte huius libri adumbrare conamur, non excludit identicam, vt eo loco patebit. Naturali prædicationi contraria est ea, quæ tùm contra naturam, tùm etiam indirecta dicitur, in qua videlicet id, quod est quasi materia prędicatur de eo, quod est quasi forma: vt si dicas, Animal est homo, aut Album est Cygnus. Inter has vero media est alia quædam, quę & præter naturam, & per accidens appellatur. in qua nimirum nec id, quod prædicatur, est ueluti forma eius quod subijcitur, nec id, quod subijcitur, est veluti forma eius, quod prędicatur, sed ambo vnius cuiusdam alterius, vt si dicas, Album est dulce, vel; Dulce est album, Neutrum siquidem est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formę cuiusdam tertij, vt lactis, aut sachari. Vniuersale igitur, quod generi, speciei, differentiæ, proprio, & accidenti commune est, et in hęc quinque membra adæquata diuisione diuiditur, ita prędicatur eadē oīo ratione, siue vniuocè de rebus, quarū respectu dicitur uniuersale, vt de illis non pdicetur contra naturā, aut pręter naturam,

Prędicatio directa.

Prędicatio contra naturam, seu indirecta.

prędicatio præter naturam, seu per accidens.

ram, sed secundum naturam. Quod tamen nunquam accidit nisi directè, cùm nihil omnino possit identica prædicatione de pluribus dici, vt perspicuum est. Illud tamen hoc loco aduerte superiori libro[f] *explicatum esse nomẽ vniuersale, siue commune, hîc autem describi rem vniuersalem; pressius tamen hîc accipi rem, illic nomẽ. Vt enim nomina dicantur communia, & uniuersalia comparatione pluriũ rerũ, parũ curari solet num de illis dicantur secundum naturam, an secus: at vero ut res dicantur vniuersales, qua ratione vniuersale commune est soli generi, speciei, differentiæ, proprio, & accidenti, id non segniter attenditur.*

f Cap. 26.

Vniuersalia multis modis prædicari. Caput. 2.

a Porphy. de genere.

PORrò *vniuersalia aut prædicantur in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: & iterum, aut essentialiter, aut accidentaliter: & rursus, aut necessariò, aut non necessariò, seu contingenter.* [a] *Ea prædicantur in quæstione Quid est, quę aptè redduntur cùm, quid nam aliquid sit, quæritur.* [b] *Hoc modo prædicatur virtus de iustitia, & homo de Socrate: quia si quis quærat quid sit iustitia, quid Socrates, aptè respõdebit qui dixerit, iustitiam esse virtutem, & Socratem*

Pręd icatio ĩ Quid est.

b Porphy. ibidem ex. 1. top. 4.

cratem esse hominem. Ea prædicantur in quæstione Quale est, quę aptè redduntur, cum quale nã aliquid sit, quæritur. [c] *Hoc modo prædicantur rationis particeps, rectum, & alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget quale nam animal sit Socrates, aptè respondebit qui dixerit esse rationis particeps, rectum, & huiusmodi. Ea prædicantur essentialiter, quæ pertinent ad essentiam subiecti. Hoc modo p̃dicant̃ de homine tum, aĩal tũ rationis particeps. Ea prędicant̃ accidentaliter, quæ non pertinẽt ad essentiam subiecti. Quo pacto rectum prædicatur de homine, & candidũ de cygno. Ea prædicantur necessario (vt hoc loco necessaria prædicatio accipitur* [d] *) quę ita affirmantur de subiecto, vt de eodem negari non possint absque subiecti euersione. Quo pacto disciplinæ capax prędicatur de homine. Si quis enim negauerit hominem esse disciplinę capacem, consequens est vt neget eundem esse hominem. Hæc icirco tam firma prędicatione de subiecto dicuntur, quia vel pertinent ad essentiam subiecti, vel ex intimis essentiæ principijs nascuntur. Ea denique prædicantur non necessariò, seu contingenter, quæ ita de subiecto affirmantur, vt de eodem negari possint absq; subiecti euersione.* [e] *Quo pacto candidum prędicatur non modo de homine, sed etiam de cygno. Vt enim non negat hominem esse hominem, qui eum, qui candidus est, can-*

Prædicatio in Quale est.

c Porphy. ibidem.

Prædicatio essentialis.

Prędicatio accidentalis.

Prædicatio necessaria.

d Aliquando enim latius accipitur. vt li.3. ca.5.

Prędicatio contingens

e Porphy. de accidente.

didum esse inficiatur, sic non negat cygnum esse cygnum, qui negat esse candidum. Quanquam enim hoc falsò dicitur, hinc tamen non sequitur vt cygnus dicatur non cygnus, quippè cum candor cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius principijs profluat. Sed hęc diligentius persequi non ad hunc locum attinet.

De genere. Caput. 3.

a Porphy. de genere.

GEnus itaq; est vniuersale quiddã, sub quo species collocatur[a]: vt animal. Sub hoc enim collocatur homo, qui in speciebus animalis numeratur. Definitur etiam hoc modo. Genus est id, quod de pluribus specie differentibus in quæstione Quid est prædicatur.[b] Dicimus namque animal esse genus hominis, & equi, quoniam est vniuersale, quod aptè redditur, cum quid sit homo, quid equus, quæritur. Ea verò dicuntur differre specie, quæ aut sunt diuersæ species, vt homo & equus: aut sub diuersis speciebus continentur, vt Alexander, & Bucephalus Alexandri equus. Iam verò genus duplex est: aliud summum, aliud subalternum,[c] vt vocant. Ea res dicitur genus summum, quæ supra se nullum genus habet: &, Quæ, cum sit genus, non est etiam species, vt substantia, qualitas, & alia, de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur genus subalternum,

b Porphy. de genere ex 1. Top. 4.

Quę differãt specie.

c Porphy. de specie.

Genus summum.

Genus subalternum.

A B C

num, supra quam aliud genus assignatur, & quæ, cùm sit genus, est etiam species, vt corpus. Hoc enim comparatione substantiæ est species, comparationes corporis animati est genus. Latini tamẽ sæpenumero nomen generis pro quacunq; re vniuersali (latè etiam accepto nomine vniuersalis) vsurpant: vt cum dicunt, multa esse animalium genera Hominem, Equum, Leonem, & cætera: itẽ Medicinæ duo esse genera subiecta, Sanũ, & Aegrum. Quo loquendi charactere, quoniam vsurpatissimus est, sæpissimè vtimur.

Nomen generis quàm latè usurpetur apud Latinos.

De specie. Caput. 4.

SPecies est id, quòd proximè sub aliquo genere collocatur: [a] *vt homo: proximè siquidem sub animali, quod genus est, continetur. Est autẽ duplex species, altera infima, altera subalterna. Ea res dicitur species subalterna, sub qua est alia species: seu, quæ cùm species sit, est etiam genus: vt animal, corpus animatum, corpus. Nam horum quodq; habet sub se species, quarum comparatione sit genus, & supra se genus aliquod, cuius respectu sit species. Ea verò res dicitur species infima, sub qua non collocatur alia species: seu, Quæ cùm sit species, non est etiam genus: vt homo. Siquidem homo nullam sub se habet speciem, sed sola indiuidua, quorum nequaquam ge-*

a Porphy. de specie.

Species subalterna.

Species infima.

nus est. Quò fit, vt aliam respectu eorum sortiatur speciei appellationem, qua sic species definitur. Species est, quæ tantum de ijs pluribus, quæ solo differunt numero, in quæstione Quid est prædicatur: vt homo de indiuiduis tantùm hominibus, qui solo differunt numero. Indiuiduum est id, quod de vno solo prædicatur: seu, cuius omnes simul proprietates multis rebus conuenire non possunt. His de causis dicimus Socratem esse indiuiduum, tùm quia de se solo prædicatur, tum etiam quia omnes eius proprietates siue accidẽtia simul accepta in alia etiam re inueniri non possunt. Ea dicuntur differre numero, quæ in numerando differunt, [b] vt Socrates, & Plato, itẽque vt homo, & equus: non vt homo & animal. Qui enim dicit hominem, simul etiam dicit animal, quandoquidem homo, quà homo, animal est. Ea verò differunt solo numero, quæ & indiuidua sunt, & sub genere suo nullo vniuersali discrimine dissident. Hoc modo differũt Socrates & Plato, quia & indiuidui homines sunt, & sub genere suo, quod est animal, nullo vniuersali discrimine distinguuntur, sed tantùm quòd Socrates sit hic, Plato ille, quanquam sub alio genere vniuersali aliquo discrimine distingui possint: vt si Socrates sit albus, Plato verò niger. Nõ hoc modo differunt Alexander, & Bucephalus, quia sub animali, alio etiam discrimine, quod vniuersale est,

Species vt vniuersale quiddã est.

Indiuiduũ.

b Quæ differant numero Boet in Porphy. ad cap. de gen.

Quæ differant solo numero.

B

C

multisq;

multisque indiuiduis cōmune, distinguuntur: ut quòd Alexāder sit rationis particeps, Bucephalus rationis expers. Cicero de nomine speciei ita inquit. Formæ sunt, quas Græci ἰδέας vocant: nostri si qui hæc fortè tractant, species appellant: nō pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latinè quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere, et sæpe his casibus vtendum est: at formis, & formarum velim. Cum autem vtroq; verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Hæc Cicero. Verùm Dialectici non tāta verborum religione obstringuntur.

Quæ nos species, Cicer. Topicis cōmodius formas dicendas putat.

De Differentia. Caput. 5.

DIfferentia dici potest ea forma, qua res aut à se in alio, & alio tempore, aut ab alia re, differt [a]*. Ea verò triplex est, communis, propria, & maximè propria. Communis differentia est ea, quæ nec pertinet ad essentiam rei, nec inseparabilis ab ea est, vt sedere, stare, & huiusmodi alia. Propria est, quæ inseparabilis quidē est, sed tamen ad essentiam non pertinet, vt habere cicatricem, quæ iam callum obduxerit: habere oculos cæsios: esse disciplinæ capax, & similia. Maximè vero propria, quę & specifica dicitur, est ea, quæ & inseparabilis est, & ad essentiam*

a Ex Porphy. de differentia.

Communis,

Propria,

Maximè propria.

rei pertinet, vt corporeum esse, animatum, sensitiuum, rationale, & cætera huiusmodi: Inter hęc differentiarum genera est latè patens discrimē.

Primū discrimen.

Communibus enim, ac proprijs differentijs, accidentaliter tantùm res discrepant: maximè autē

Secundum

proprijs, essentialiter. Item communibus & proprijs, nec diuiduntur genera in species, nec diffinitiones specierum assignantur: ijs verò, quæ maximè propriæ dicuntur, maximè.

Tertium.

Ac illæ quidem priores, vel proprietates sunt, vel accidentia, de quibus adhuc dicendum est: hę vero à cæteris omnibus vniuersalibus distinguuntur. Harum igitur, quę huius loci sunt, duo numerantur officia, alterum quòd diuidant genera, alterum quod cōstituant species.

Duo differentiarum officia.

Nam quemadmodum æs, cum sit unum quid, diuersis tamen figuris, ac formis distrahitur, vt ex ipso, & accessione diuersarum formarum fiant diuersæ res artificiosæ vt statua, & sphęra, sic animal, quod genus hominis, & belluæ, cum unius naturæ sit, tamen rationali, & irrationali, vtpotè diuersis differentijs, diuiditur; vt ipsarum accessione homo, & bellua, quę sunt diuersę species, efficiantur. Hinc fit vt differentia aptè definiatur hoc modo. Differentia est id, quo species suū genus excedit. Cōstat enim species genere ac differentia generi adiuncta, qua tamē non constat genus.

Prima definitio differentiæ.

Item hoc modo. Differentia est id, quod ita separat species sub eodem genere,

Secunda.

re, vt ad earum essentiam pertineat. Item hoc modo Differentia est, id quod predicatur de pluribus specie differentibus in questione Quale est, necessariò & essentialiter. Verùm hæc definitio non complectitur eas differentias, quæ proximè species infimas constituunt, vt rationale. Omnes tamen complectetur, si expunxeris illud Differentibus specie. Si enim quis te rogauerit, qualianam animalia sint Socrates, & Plato secundum differentiam necessariò vtrique cõuenientem, & ad vtriusque essentiam pertinentem, aptè respondebis, esse rõnalia. Atq; ita in ceteris. Est autem duplex differentia: altera generalis: altera specialis. Generalis constituit rem, quę non tantum est species, sed etiam genus: qualis est corporeum, quę constituit corpus, & animatum, quę constituit corpus animatum, & sensitiuum, quę constituit animal. Specialis proximè constituit rem, quę solùm est species, vt rationale, quę hominem efficit. Præter has est alia quędam, quę proximè constituit indiuiduum, quę indiuiduans differentia nuncupatur [b]. Exempli causa, differentia, quę homini communi adiuncta efficit Socratem, dicitur differentia indiuiduans Socratis: quæ verò efficit Platonẽ, dicitur differentia indiuiduans Platonis: & ita reliquę.

Tertia.

Generalis differētia.

Specialis.

Differētia indiuiduās

b Scot.2.d. 3.q.6. & Caiet.in librū de ente & essent.q. 5.ar.4.ad finem.

De proprio. Caput. 6.

a Toto. 5. top.&extremis penè verbis septimi.
b Ad librũ. 5.
c Porphy. de proprio.

PRoprium apud Aristotelem [a] duplex est, cõplexum, & simplex. Complexum, cùm sit oratio, in definitionemq́; , ac descriptionem diuidatur, aliò pertinet [b]. Simplicis verò nomen si pro accidentario sumatur (essentiale enim ad tertiã vniuersalis speciem pertinet) quadrifariam accipitur [c]. Nam & id, quod soli alicui specie accidit, non tamen toti, proprium eidem esse dicitur,
1 vt homini grammaticum esse: & id etiam quod toti, non tamen soli, vt homini esse bipedem: &
2 id quoq;, quod soli ac toti, non tamen semper, vt
3 hominis canescere: & id demum, quod soli, ac tòti, ac semper, vt homini esse aptum vt rideat. Ha-
4 rum vsurpationum extrema præcipua est. Nam id maximè dicitur proprium rei, quod cum ea reciprocatur: quicquid autẽ dicitur propriũ quarto modo, id omne reciprocatur cum re, cuius est proprium, vt si dicas, quicquid est homo, est risus capax, & uicissim, quicquid est risus capax, est homo: atque ita in aliis huius generis: quod tamen in tribus superioribus nunquam verè dixeris, vt satis apertum est. Ac superiora illa ad accidens, quod mox explicabimus, transmittenda sunt, quòd non prædicentur neceßariò de specie, sed contingenter exceptis quibusdam secundi generis, quale est sensitiuum esse, pro facultate,

Quarta ꝓprij acceptio præcipua est.

Primus, secundus, & tertius modus ad accidẽs pertinent, quibusdam exceptis.

cultate, seu potentia ad sentiendum, & alia huiusmodi. Hæc enim necessariò prędicantur, & ex ipsa rei essentia nascuntur: quæ conditiones accidenti non conueniunt, vt dicemus. Hornm tamē nullum est proprium quarti generis apud Porphyrium, [d] quia nullum reciprocatur cum specie infima, quam ille, cùm de proprio loquitur, nomine speciei solam intelligit. Dialectici ergo vt complectantur omnia propria, quæ ad quartum vniuersale, de quo nunc agimus, spectant, d Vt ex capit. de genere, & ex cōmunitat. patet.

C *sic proprium definiunt. Proprium est, quod prædicatur de pluribus in quæstione: Quale est, accidentaliter, ac necessariò, vt aptum esse ad sentiendum, ad capessendas disciplinas, & huiusmodi. Si quis enim abs te quęrat, qualis nam sit homo secundum id, quod ipsi conuenit accidentaliter, ac necessariò, aptè respondebis, esse aptum ad sentiendum, ad capessendas disciplinas, &* Proprium quid sit.

D *alia huiusmodi. Est autem duplex proprium, alterum generale quod reciprocatur cum re, quæ est genus: alterum speciale, quod reciprocatur cum re, quæ est species infima. Vtriusque exempla modò attulimus. Nam aptum esse ad sentiendum reciprocatur cum animali, aptum verò esse ad capessendas disciplinas reciprocatur cū homine. Lucullus Ciceronianus [e] ait, Dilucidè doceri à politioribns Physicis, singularum etiam rerū, id est, indiuiduarum, singulas esse proprietates.* Proprium generale. Speciale. e Academ. q. prime editionis. li. 2.

Qnod

Quo pacto verũ uideatur, singularum rerum singulas esse proprietates.

Quod mihi non placet: nisi nomine proprietatis intelligat differentiam indiuiduantem, aut totã collectionem communium accidentium, quæ in vna re tantùm reperiatur.

De accidente. Caput. 7.

a 1.phy. 3. text.28.&. 5.metaph. 30.tex.35.

b Porphy. de accidẽt.

c 1·Top.4.

d 1.Top.4.

Quid accidens.

Nomine accidentis interdum intelligimus quicquid de re accidentaliter prędicatur: [a] *qua significatione dubium non est, quin proprium etiam accidentis vocabulo comprehendatur. Interdum verò id solùm intelligimus, quod non tantùm accidentaliter prædicatur, sed etiã contingenter: quo sanè modo accidens à proprio distinguitur. Accidens igitur hac significatione acceptum, definitur esse id, quod adest, & abest sine subiecti corruptione* [b]. *Item quod contingit eidem inesse, & non inesse* [c]. *Et rursus. Quod non est genus, nec species, nec differentia, nec proprium, inest autem rei* [d]. *Quarum omnium definitionum idem est sensus. Sed planius definitur hoc modo, Accidens est, quod prædicatur de pluribus in quæstione Quale est, accidentaliter, & contingenter: vt album, nigrum, & similia. Siquis enim roget qualis nam sit Socrates secundum id, quod ei accidentaliter ac contingenter conuenit, aptè respõdebit, qui dixerit esse albũ: atq; ita in cæteris. Accidẽtiũ verò quędã re ipsa separari possunt, vt sedere, aut albũ esse à Socrate:*

Duplex accidens. Porphy. ibidẽ.

te: quædam re ipsa separari non possunt, vt albū esse à cygno, & nigrū esse à coruo. Omnia tamen cogitatione seiungi possunt, hoc est negari absq; abolitione essentię subiecti, cum de ipso dicantur contingenter: supra [e] *enim definiuimus id pręDicari contingenter, quod ita affirmatur de subiecto, vt de eodem negari possit absq; ipsius subiecti euersione.* B *Sed quęret aliquis, qua ratione colligi possit, vniuersalia non esse plura, quàm ea quinque, quæ à nobis explicata sunt. Cui quęstioni hęc ratio reddi potest. Vniuersalia aut pręDicantur in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est. Si in quæstione Quid est, aut continent in se totam naturam communem indiuiduorum, aut partem: si partem, sunt genera: si totā, sunt species. Si verò prædicantur in quæstione Quale est, aut prædicantur essentialiter, aut accidentaliter: si essentialiter, sunt differentię: si accidentaliter, aut prædicantur necessariò, aut cōtingenter: si necessariò sunt propria: si contingenter, sunt accidentia. Hac igitur ratione patet nō esse plura vniuersalia, quam ea quinq;, quæ à nobis sunt exposita. His ergo vtcunque explicatis ad prędicamenta ingrediamur.*

Omnia accidentia separantur cogitatione.

e cap. 2.

Non esse plura uniuersalia, quam quinque hactenus explicata.

Quid sit prædicamentum. Caput. 8.

A PRædicamētū *est alicuius gñis sūmi realis, et eorū, q̄ sub ipso sūt naturalis dispositio:* [a] *vt tota series substātiarū, que cōstat ex ipsa substā-*

a Ex Porphy. de specie, & Arist. præd. 2. & .1. post. 18.

tia

tia in commune, & ex omnibus minus communibus substantijs ordine quodam naturali dispositis vsque ad singulares, quæ nullas vlterius sub se continent. Nam sub substantia in commune proximè collocari debent substantia corporea, et incorporea: sub corporea, corruptibilis, & incorruptibilis: sub corruptibili, animata & inanimata: sub animata, animal, & planta: sub animali, homo, & brutum animal: sub homine, Socrates, Plato, & cæteri homines indiuidui: sub quibus non sunt aliæ inferiores substantiæ, quemadmodũ nec sub alijs indiuiduis, ad quæ diuisione aliarum specierum, quas reliquimus, naturali descẽsu deuenire necesse est. Genus summum quid sit iam suprà explicatum est[b]*. Reale verò id vocari solet, cuius esse ab operatione intellectus minimè pendet, ut lapis, lignum, & cæteræ omnes res, quæ in mundo existunt. Dixi ergo Generis realis quia res quæ per se ponuntur in prædicamentis debent esse reales, vt Philosophis placet.*[c] *Vnde fit vt entia rationis, quia, nisi ab operatione intellectus, nullum esse habent, non ponãtur per sese in prædicamẽtis, sed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi causa, hoc ipsum quod est esse genus summum prædicamenti substantiæ, esse prædicatum, aut subiectum eiusdem prædicamenti, & alia huiusmodi, non ponuntur per se ipsa in prædicamento sub-*

b Cap. 3.

Reale ens.

c Vt. 5. meta. ad cap. 7

Ens rationis non ponitur per se in prædicamentis.

substantiæ, quia sunt entia rationis, sed propterea modo aliquo ad illud dicuntur ptinere, quòd B *res, quibus tribuuntur, vt substantia in commune, & cętera, quę diximus, in eo collocantur. Ea verò intelligo sub genere summo naturaliter esse disposita, de quorum quolibet ordine quodam genus summum, vt de parte subiecta, essentialiter prædicatur, seu (vt Aristotelis* d *verbis vtar) vt de subiecto. Et quoniam hæc non sunt alia, quàm species, & indiuidua rei illius maximè cõis quę genus summum dicitur, fit, vt solum genus summum speciesque, ac indiuidua illius ponantur per se in prædicamento. Qua propter nec differentię generales, nec speciales, nec verò illę, quibus species infimæ ad indiuidua trahuntur (indiuiduantes dico) nec denique aliæ partes siue specierum, siue indiuiduorum, de qnibus genus summum non prędicatur vt de subiectis, per se ponũtur in prædicamento, sed per ea tota, quæ constituunt, Propria tamẽ & accidentia eorum generum, specierum & indiuiduorum quæ per se in prædicamentis ponuntur, poterũt, si fuerint entia realia, pertinere per se ipsa ad aliquod prædicamentum. Nam esse aptum ad ridendum, quod est proprium hominis, & album esse, quod est accidens Socratis, sunt quædam species prędicamẽti qualitatis: item esse in infimo loco, quod est proprium terræ, & calefieri, quod est accidens aquæ, sunt spe-*

Quæ ponãtut sub genere summo.

d Prædica m. 2. & 5.

Differẽtiæ nõ ponuntur per se in prędic. Nec aliæ quædã partes.

Propria, & accidentia poni possunt.

Nota.

species aliorum prædicamentorum, hoc passionis, illud existentiæ in loco: & , vt ĩ summa dicam, omnia, quæ per se ponuntur in cæteris prædicamentis, sunt propria, uel accidentia substantiarum, cùm omnia in substãtijs vt ĩ subiectis inhæreãt [c].

c Præd. 5.

Decem esse prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum Optimum Maximum modo aliquo pertineant.

Caput. 9.

a Arist. p̃d. 4. & cæteri

N*Vmerantur verò à philosophis decem prædicamẽta* [a]*. vnum substantię: alterũ, quãtitatis; tertium, qualitatis: quartum, relationis; quintum, actionis: sextum, passionis: septimum, existentiæ in loco: octauum, situs: nonum existentię in tempore: decimum, indumenti, siue integumenti, quod habendi prædicamentum appellatur: ad quę pertinent omnes, quæ quomodocunque aut esse, aut fingi possunt. Itaque quædam pertinent per se, vt animal, & homo: quędam per sua tota, vt differentię, materia, & forma: quædam per suas partes, vt homo albus, per hominem, & albedinem, & quodammodo chimęra per partes earum rerum, ex quibus composita fingitur: quædam per ea, quibus tribuuntur, vt esse genus, esse speciem, prædicatum, subiectum & cætera entia rationis, per ea, quæ dicuntur genera, species, aut ab alio ente rationis cogno-*

Quo pacto ad prędicamenta pertineãt omnia præter Deum.

b Vt priuatio per habitum & cõtradictoriorum negatiuum per positiuum,

gno-

gnominantur: alia alijs modis. b *Omnia igitur* de quibus
B *ad has rerum classes modo aliquo reuocantur,* cap. 17.
preter Deum Optimum Maximum, ad quem po- Ex vocibus
tius, vt ad infinitam pelagus totius esse, hæc ip- etiam constituuntur
C *sa prędicamēta quasi flumina recurrunt. Et quo-* quodā mo
niam nomina vice rerum habentur, dubium non do prædica
est, quin eadem prædicamenta ex nominibus etiā menta.
ipsarum quasi constituta intelligi possint, ex a- Quo pacto
lijs quidē per se, ex alijs reductitiuè, vt de rebus dialecticus
diximus. Atque hoc modo Dialecticus prædica- prędicamē
menta, potissimùm considerat, vt in his quasi lo- ta confideret,
cis communibus parata habeat nomina, & ver-
ba ad structuram orationis. Verumenimuero,
quia ex dispositione rerum nullo negotio dispo-
sitio vocabulorum intelligitur, satis erit prædica
mentales series in rebus explicare. Quod tamen
pingui (vt aiunt) Minerua faciendum est, ne insti
tuti nostri obliti videamur.

De substantia. Caput. 10.

A *SVbstantia, quę in primo prędicamento per se* a Ex pręd.
ponitur, est ens reale, per se existens, a *vt* 5. & 7.
angelus, homo, lapis. Dixi Reale (quod verbum met. 1. D.
deinceps in omnibus definitionibus intelligendū Tho. Opus
est) quia cæterorum entium nullum per se per- 48. de prædicam. c. 2.
tinet ad aliquod prædicamentum, vt paulò su-
perius diximus. Addidi Per se existens, hoc est Per se existens.
non existens in alio vt subiecto inhæsionis, quia

hoc

In alio existens. *hoc differt substantia ab accidentibus, quæ pertinent ad alia prædicamenta, quòd accidentia, nisi in subiecto inhæsionis sint, naturaliter existere non possunt, ipsa verò substantia naturaliter per se ipsam cohæret, ac existit. Substantiarum autem quædam sunt primæ, quæ*

Primæ substantiæ. *dam secundæ. Primæ substantiæ sunt ea entia, quæ nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicun-*

b Pred. 5. *tur, [b] hoc est, quæ nec cohærent in aliquo subiecto inhæsionis, nec de vllò, vt de parte subiecta essentialiter prædicantur. vt Socrates, & Plato, Priori particula excluduntur accidentia: posteriori excluduntur genera, & species substantiarum. Itaque solas ac omnes indiuiduas substãtias complectitur hęc definitio.*

Secundæ substantię. *Secundæ substantię sunt genera, & species, sub quibus collocantur primę: vt animal, & homo, sub quibus continentur Socrates, & Plato. Ordo specierum sub*

Cap. 8. *stantiæ ex supradictis [c] vtcunque patet. Iam ad proprietates substantiarum per se pertinentium ad hoc prędicamentum veniamus: quarum quatuor insigniores traduntur.*

Prima proprietas. *Prima est, Non esse in subiecto: quę patet ex definitione substantię.*

Secunda. *Secunda est, Non habere contrarium. Nam cũ omnia contraria sint in subiecto inhęsionis, vt virtus, & vitium, candor, & nigror nulla autẽ substantia sit in subiecto, vt dictum est, efficitur*

Tertia. *vt nihil substantię sit cõtrarium. Tertia est, Non*

su-

suscipere magis, & minus, hoc est, quòd non dicatur magis, aut minus talis. Non enim dicimus Socratem esse magis, aut minus hominem, quàm sit ipse in alio tempore, aut quàm sit aliquis alius. Id quod in cęteris substantijs cernere est. Sed hę proprietates, seu affectiones, alijs etiam plerisque conueniunt. Quarta igitur proprietas, quã maximè substantię conuenire affirmat Aristoteles, d hæc est, Vt cùm vna, eademque numero fuerit, possit in se contraria recipere, vt hic lapis calorem, & frigus. Quarta. d Pręd. 5.

De quantitate. Caput. 11.

A *QVantitas est ens per se extensum vt superficies tabulæ, & binarius hominum. Tabula enim non per se ipsam, sed per superficiem, quam habet, extensa est. Socrates itẽ, & Plato, non per se ipsos, sed per binarium, qui in ipsis cernitur, extensionem habẽt numeralẽ. Ipsa verò superficies, & ipse binarius per se ipsa sunt extẽsa, Quãtitatẽ induas proximas species diuidit Arist.* a *in continuã, & discretam, Quãtitas continua est, cuius partes cõi aliquo termino copulãtur, vt partes lineę puncto: partes superficiei, linea: partes corporis, superficie: partes tẽporis, puncto tẽporis, seu instanti. Hæ verò traduntur species quantitatis continuæ, linea, superficies, corpus, tempus, & insuper locus.* Quantitas quid. a Præd. 6. Quantitas continua. Spẽs quantitatis continuæ.

F Ve-

De loco, quo pacto loquatnr Aristotcles b 4. Phy.4.

Verùm Aristoles, [b] quòd ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum sententia suo tempore vulgata, quam ipse alibi non probat. Accipit enim locum pro spacio, quod à quouis corpore occupatur, aut occupari potest, quod veteres rem quãdam diuersam ab omni corpore esse dicebant, cùm tamen nulla sit. Num autem continuitas motus sit alia quædam species quantitatis continuę, alio loco discutiemus. Quantitas discreta est, cuius partes nullo communi termino copulãtur, vt quaternarius. Nihil enim reperias, quo duo binarij, ex quibus ille constat, copulentur, & quasi compingantur. Huius quantitatis duæ feruntur species, numerus, & oratio: quas alibi, num verè sint species quantitatis ad hoc prædicamentum pertinentis, examinabimus. Quantitatis porrò tres traduntur affectiones. Prima est, Nil habere contrarium. Contraria namque maximè distant sub eodem genere: nullæ autem duæ quãtitates reperiri possunt, quæ sub genere quantitatis maximè distent. Secunda est, Non suscipere magis, & minus. Neque enim dixeris magis, aut minus bicubitum aut tricubitum aliquid esse: quod in plerisque alijs quantitatibus apertè cernes. Tertia est secundum quantitatem res dici æquales, & inæquales. Nam æqualia sunt, quorum quantitas est vna: inæqualia, quorum diuersa [c]. Atq; hæc affectio dicitur maximè

De motu alibi.

Quantitas discreta.

Species quãtitatis discretæ.

Prima affectio quantitatis.

Secunda.

Tertia.

c 5. meta. 15. tex. 20.

C

D

mè propria quantitatis, quia soli quantitati, omni, ac perpetuò conuenit.

De qualitate. Caput. 12.

A *QValitas est, qua res dicuntur quales* [a]*: nempe in peculiari ac propria quæstione qualitatis accidentalis, vt Iustitia, Scientia, Cādor, & cętera huiusmodi. Nam si quis te roget qualis nam sit Socrates secundum accidens, quod propriè qualitas dicatur, aptissimè respondebis, esse Iustum, Scientem, Candidum, aut aliquid huiusmodi. Qualitatis quatuor sunt proximæ species: ad quarum primam pertinent habitus, & dispositio. Habitus est firma quædam, & constans qualitas, qua rei natura benè aut malè afficitur, vt virtus, & vitium.* B *Dispositio est qualitas benè, aut malè afficiens subiectum, quę facile abijci potest, vt sanitas, & ægritudo. Ad secundam speciem pertinent naturalis potentia, & impotentia, Naturalis potentia, seu naturalis vis, est qualitas quædam, qua facile quæque res agit, aut resistit, vt vis naturalis ad currendum, & ad perferendos labores. Naturalis impotentia seu imbecilitas, est qualitas, qua ægrè quæq; res agit, aut resistit, vt infirma valetudo Socratis, & mollitudo butyri. Ad tertiam speciē pertinent, patibilis qualitas, & passio. Patibilis qualitas, est diu permanens qualitas, quæ*

[a] Præd. 8.

Habitus.

Dispositio.

Naturalis potentia.

Naturalis impotentia.

Patibilis qualitas.

aut sensum mouet, aut ex motu aliquo nascitur, vt color diuturnus in corpore, & amentia in animo.

Passio. *Passio est fluxa quædam, & breui transiens qualitas, quæ aut mouet sensum, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecundia contractus, pallor ex metu, ira, gaudium, & alia huiusmodi.*

Forma. *Ad quartam speciem pertinent forma, & figura. Forma vt hic accipitur, est qualitas, quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatę: vt ea forma hominis, aut leonis, quæ ex lineamentis corporis nascitur.*

Figura. *Figura est qualitas, quæ resultat ex terminatione quantitatis simpliciter, ac in se spectatę, vt figura trianguli, quadrati, & aliæ, quæ à Mathematicis, tractantur.*

Prima affectio qualitatis. *Qualitatis tres sunt affectiones. Prima est, Habere contrarium. Nam virtuti contrarium est vitium, & alijs plerisque qualitatibus alia reperiuntur contraria.*

Secunda. *Secunda est, Suscipere magis, & minus, vt esse magis, aut minus iustum, magis, aut minus album.*

Tertia. *Tertia, quæ maximè propria qualitatis affectio dicitur, hæc est, Vt secundùm eam res dicantur similes, ac dissimiles Similia enim sunt ea, quorum qualitas est vna: dissimilia, quorum diuersa* [b].

b 5. meta. 15. tex. 20.

De relatione. Caput. 13.

a Ex præd. 7.

Relatio est, qua aliquid, hoc ipso quod est, ad aliud se hẽt: [a] *ut æqualitas, dominatus,*

serui-

seruitus. Nam æquale, quatenus æquale est, æqualitate refertur ad aliud sibi æquale, & dominus, quà dominus est, dominatu refertur ad seruum, qui vicissim, quà seruus est, ad dominum refertur seruitute. Relata verò sunt quęcunque, hoc ipso, quod sunt, ad aliud se habent; vt ęquale, dominus, seruus. Relatorum autem quędam sunt æqualis comparationi, siue eiusdem appellationis (recentiores vocant æquiparantiæ) vt æquale, simile, inęquale, dissimile. Nam ęquale ad æquale refertur, simile, ad simile, inæquale, ad inæquale, & dissimile, ad dissimile. Itaque ea, ad quę huiusmodi relata referuntur, sunt eiusdem appellationis ac naturæ cum illis. Quędam verò sunt inæqualis comparationis, seu diuersæ appellationis (illi appellant disquiparantiæ) quorum duo sunt genera. Alia enim dicuntur maioris comparationis, quæ vocant superpositionis, vt pater, dominus, pręceptor, & cætera omnia, quæ sunt digniora ijs, ad quæ referuntur: alià ex altera parte hisce respondent, quæ minoris comparationis dici poßunt, vt filius, seruus discipulus & cętera minus digna ijs, cum quibus conferuntur: quę vocari solent suppositionis. Relatorum tres pręcipuè traduntur proprietates. Prima est Omnia relata dici ad ea, quę conuertuntur, hoc est, ad ea quæ uicissim ad ipsa dicuntur, ut pater ad filium, qui uicissim ad patrem dicitur.

Ibidem.

Relata ęqualis cõparationis

Relata inæqualis cõparationis.

Maioris cõparatiõis.

Minoris.

Prima proprietas.

citur. Vt enim Pater dicitur filij pater, sic vicissim filius dicitur patris filius. Secunda. *Secunda est, Omne relatum esse simul, natura, cum eo, ad quod refertur. Ea verò dicuntur esse simul natura, quorum alterum secum ponit, ac tollit alterum* [b], b Pręd. 12. *vt dominus seruum, & seruus dominum. Si enim dominus nullus sit, nullus erit seruus, & vice versa, si nec seruus, nec dominus.* Tertia. *Tertia proprietas est, Omne relatum eius esse naturæ, vt si illud noueris, etiam id, ad quod refertur, cognoscas, & vicissim si hoc, etiam illud. Siquis enim nouerit Sophroniscum esse patrem Socratis, necesse est vt etiam cognoscat Socratem esse filium Sophronisci, & vicissim si nouerit Socratē esse filium Sophronisci, etiam Sophroniscum esse patrem Socratis necessario intelliget.* Relata secundũ esse. *Cæterùm hęc, quæ diximus, propriè sunt relata, & vocantur secundum esse.* Relata secũdum dici. *Alia sunt, quæ relatione aliqua explicantur, ipsa tamen ad hoc prædicamentum non pertinent. Atque hæc à Dialecticis relata quidem appellantur, verùm non simpliciter, ac propriè, sed cum adiectione, relata secundum dici, quasi dicas, quo ad naturæ explicationem duntaxat, non quo ad ipsam naturam: qualia sunt, habitus, scientia, & alia huiusmodi. Hæc tamen alio loco plenius docebimus.*

De

De actione, & passione. Caput. 14.

Actio est agẽtis, quatenus agens est, actus, seu perfectio [a]. *Passio verò est actus, perfectioúe patientis, vt patientis. Suntq; actio, & passio, vna eademque res, quę tamen, vt est perfectio agentis, dicitur actio, vt verò patientis, dicitur passio. Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus est id, quo ignis est, & agens, actio est, & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua est, patiens, passio est, & passio nominatur. Actiones autem, & passiones partim sunt à corpore vt calefacere, & calefieri: partim ab animo, aut alia superiori causa, vt nutriri, augeri, cupiditatis, aut iræ motu agitari, & huiusmodi alia. Actioni, et passioni duæ affectiones tribuuntur* [b]. *Prior est, Habere contrarium. Nam calefacere, & frigefacere, calefieri, & frigefieri, voluptatis motu affici, & doloris, contraria sunt. Posterior est, Suscipere magis, & minus. Nã & id, qđ calefacit, aut calefit magis, aut minus calefacere, aut calefieri dicitur: id etiam, quod doloris, aut voluptatis agitatione mouetur, magis, aut minus dicitur voluptate, aut dolore affici.*

a 3. Phy. 3.

Duplex actio, & passio.

b Præd. 9.

Prior affectio.

Posterior.

Quid sit vbi,& situm esse. Caput. 15.

VBI, seu esse alicubi, est loco contineri: ut A
templo, aut vase: duobus enim modis res
a 4 Phys.2. *dicuntur esse in loco* [a] *: vno, vt communi, quo pacto socrates dicitur esse in templo: altero vt proprio, quo pacto aqua dicitur esse in vase. Huius generis species dicuntur suprà, infrà, antè, retrò, ad dextram, & ad sinistram.*
Situm esse. *Situm esse est, habere partes corporis certo quodammodo affectas ad partes loci, vt stare, sedere, cubare: quæ* B
Duplex positio. *quidē appellantur positiones: partimq; sunt naturales, vt quæ dictæ sunt: partim nō naturales, vt siquis conuersis ad cœlum vestigijs manibus nitatur.*

Quid sit quando,& habere. Caput. 16.

Quando. *QVando, seu esse in tempore, est tempore* A
contineri, vt fuisse anno superiori, esse in presenti, fore in futuro, esse in mense, in
Habere. *die, in hora, & huiusmodi temporibus. Habere* B
(vt nunc vtimur hoc verbo) est indumento aliquo, aut ornamento indutum, aut ornatum esse: vt togatum esse, lorica indutum, mytra redimitum, & anulatum.
Cōclusio. *In his igitur decem classibus infinita rerum, & nominum multitudo ita distinctè, distributeq; continetur, vt facilè sit cernere, quæ ad quam categoriam pertineant, & in quacunque categoria, que quibus communiora sint, aut minus communia.*

De

De oppositis. Caput. 17.

SED quoniam in hac categoriarum tractatione sæpe contrariorum meminimus, restat vt contrariorum naturam vtcunque explicemus, & amplioris doctrinę causa reliqua oppositorum genera persequamur. Ea igitur quę opponuntur, vno é quatuor modis dicuntur opposita, vt potè aut relatiuè, aut contrariè, aut priuati- a Præd. 10.
A *uè, aut cõtradictoriè* [a]. *Relatiuè opposita sunt,* Relatiuè opposita. *quæ quicquid sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: vt pater & filius, & duo similia. Nam pater dicitur filij pater: & fi-*
B *lius, patris filius: hoc vero simile, dicitur illi simili simile, & illud huic. Contrariè opposite sunt ip-* Contraria. *sa contraria. Contraria verò dicuntur ea, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto vicissim insunt, nisi eorum alterum insit à natura* [b] *: vt scientia, & error: virtus, & vitium: calor & frigus: candor, & atror.* b Præd. 6. & 10. *Nam sub habitu, quod est genus quoddam qualitatis, maximè distant tum scientia, & error, tũ etiam virtus, & vitium: sub patibili autem qualitate tum calor, & frigus, tum candor, & atror. Hæc item, vt patet, in eodem subiecto inhæsionis vicissim insunt, cum mutuò ab eodem se expellant. Additum est, Nisi eorum alterum à na-*

à natura insit, quia in locum eius, cui à natura determinatum, & quasi prescriptum, est vt insit, non potest alterum succedere: qua ratione nec ignis frigere potest, nec cygnus esse niger, nec coruus albus, nec saxum molle, quippè cùm hæc omnia alterum ex contrarijs naturę prescripto sibi vendicent. Iam C *verò contrariorum, quędam immediata sunt,*

Contraria imediata.

quædam mediata. Immediata dicuntur, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, vt sanitas, & morbus comparatione animalis.

Mediata.

Mediata verò, quorum neutrum necesse est inesse proprio subiecto, nisi alterum natura insit. Vt albus color, ac niger comparatione corporis misti: & virtus, ac vitium comparatione hominis. Dantur enim media inter huiusmodi cõtraria, quibus affecta esse possunt propria contrariorum subiecta remoto vtroque contrario.

Media nominata. Media nomine carentia.

Quę quidem media partim nominata sunt: ut flauus color, & fuscus inter candorem & nigrorem, partim nomine carent, vt quod inter virtutem & vitiositatem interiectum est, quo affectos dicimus homines natura amentes. Sed quæ media nomine carent, negatione extremorum nominari possunt: vt si dicas quod nec probitas, nec vitiositas est, medium esse inter virtutem, & vitium.

Priuatiuè opposita.

Priuatiuè opposita sunt habitus seu forma, & priuatio formæ. Nomine ha- D

bi-

bitus siue formę intellige quicquid modo aliquo rei adhæret, ut aspectus oculis, auditus auribus, locutio linguæ, lumen aëri, pili capiti, vestis cor Habitus.

E *pori. Priuatio verò preßè, ac propriè sumpta est negatio eiusmodi formę in subiecto natura apto, & in tempore à natura constituto vt forma insit: cuiusmodi sunt cęcitas, surditas, mutum esse, tenebrosum, caluum, nudum. Dixi in subiecto natura apto, quia negatio formæ in subiecto suapte natura minimè apto, non est propriè priuatio. Vndè non dicimus lapides cæcos, surdos, aut mutos, quia natura non sunt apti vt videant, audiant, aut loquantur. Addidi, Et in tempore à natura constituto, vt forma insit, quia subiectum ante id tempus, quò a natura constitutum est, vt habeat formam, non propriè dicitur illa priuatum. Vnde fit vt catulus ante septimum diem, quo minimùm à natura constitutum est vt oculos aperiat,* [c] *non sit appellandus cęcus: nec puer ante septimum annum, si mente non vtatur, demens dicendus est, quia tum primùm ferè pręscriptum est à natura vt mente, ac ratione vtatur. Priuatio verò duplex est, altera, à qua non potest fieri naturaliter ad habitum regressus, vt cæcitas, caluitium: altera, à qua naturaliter fit regressus, vt tenebrę, nuditas,* Priuatio.

c Plin. de nat.hist.li. 8. cap. 40.

Duplex priuatio.

F *tas, & alia huiusmodi. Quæ omnia paululum animaduertenti perspicua sunt. Contradictoriè*

oppo-

Contradi-ctoriè op-posita.

opposita dicuntur, inter quæ comparatione cuiusque nullum datur medium, idest, quorum alterum de quouis siue ente, siue non ente dicatur necesse est. Exempla sunt homo, non homo: lapis non lapis: album, non album. Nam equus, chimera, & quicquid aliud modo aliquo esse, aut fingi potest, est homo, aut non homo, lapis, aut non lapis, album, aut non album: & ita in cęteris: id quod in superioribus oppositorum generibus nequaquam accidit. Equus enim, vt uno exemplo rem intelligas, nec est dominus, nec seruus, nec item virtute prędìtus aut vitiositate, nec rursus loqui potens, aut mutus. Hęc de coactione, ac dispositione nominum, et verborum in decem categorias. Esset autem proximè agendũ de vsu nominum, quem Iuniores suppositionem terminorum appellant, nisi cõmodius videretur hanc, & quasdam alias nominum affectiones ad eam partem differre, in qua de eludendis sophistarum captionibus disserendum est [d]. *Quapropter institutum ab initio ordinem tenentes iam de oratione dicamus.*

d Ad lib. 8. à cap. 19.

Finis Libri Secundi.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

Liber Tertius.

Quid sit oratio. Caput. I.

A Ratio est vox ex instituto significans, cuius aliqua pars significat separatim [a]: vt Socrates est Philosophus, Socrates sapiens, Omnis homo, Liber Aristotelis, & cæteræ huiusmodi voces aliquo nexu grammatico copulatę. Nã multę dictiones nulla constructione grãmatica cõiũctę, vt Cœlũ, Terra, Lapis, Lignũ, vt nullo modo sũt vna uox, sic nullo modo sũt oratio. Posteriori definitionis parte reijciũtur nomẽ & verbũ, & aliæ simplices voces significãtes ex ĩstituto, qa nulla pars eiusmodi vocum significat separatim in ipsa totius vocis structura: at in compositione orationis semper aliqua pars significat. Quod non sic intelligas, quasi vna sola orationis pars debeat separatim significare, aut quòd vna saltem. Omnes enim dictiones, quæ assumuntur ad orationem construendam, significan-

a 1. peri. 4.

Significatio totius orationis cōflatur ex significatiōibus partium.

ficantes esse debent, si verum est quod Dialectici asserunt, Significationem totius orationis conflari ex significationibus partium, hoc est, dictionum, ex quibus oratio constituitur. Sed iccirco id Aristotelem dixisse intellige, vt orationem à nomine & verbo distingueret: ad quod sanè discrimen constituendũ satis est, si vna tantùm orationis pars per se significare concedatur, quando nulla nominis, aut verbi pars separatim significat. Itaque licebit dicere, orationem esse multarum dictionum ex instituto significantium comprehensionem. Aduerte tamẽ duobus modis orationem componi posse ex dictionibus per se significātibus in ipsa, altero explicitè, siue expressè, vt si dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero implicitè, seu virtute, vt si dicas, Nemo, Nihil, Vbique, Semper. Nam etsi hæ posteriores voces expreßè non cōstant eisdem partibus quibus superiores, tamẽ, quia idem omnino, atque illæ significant, totidẽque, quot illæ conceptus in animo imprimunt, virtute eisdem partibus constare dicuntur. Quanquam igitur voce non sint orationes, significatione tamen orationes censendę sunt, ac proinde simpliciter orationes, nisi cum earum aliqua imprimit in animo simplicem conceptum, quod supra diximus [b] nonnunquam accidere in verbo Nihil. Causa huius rei est, quia apud Dia- C

Duplex cō positio orationis.

b. Libro. 1. cap. 30.

le

lecticos significationis potius, quàm vocis, ratio habenda est, Hinc enim fit, vt oratio, quę multos habet sensus, qualis est illa, Aio te Aeacida Romanos vincere posse, simplicer non sit oratio, sed orationes, quemadmodum nomen, quod multa significat, vt Gallus, non est simpliciter nomen, sed nomina, vt suprà diximus. Itaque omnia hęc propterea asserimus, quia iudicamus in oratione, & partibus eius, significationem magis, quàm vocem, esse spectandam.

Apud Dialecticos significationis potius, quàm vocis ratio habetur.

Oratio multos habens sensus non est simpliciter oratio, sed orationes.

De perfectis, & imperfectis orationibus. Caput. 2.

A ORationum porrò quædam perfectæ sunt, quędam imperfectæ. Perfecta oratio est, quæ integram sententiam declarat: vt, Deus est summum bonum, Imperfecta, quę non declarat integram sententiam. Ac imperfecta quidem duplex videtur esse. Quędam enim imperfectã, & quasi mutilã sentẽtiam significat, vt Sic vos non vobis, Deũ timere, Si timuerimus Deum, & aliæ huiusmodi, quibus auditis aliquid vltra expectamus, Quædã verò nullam sentẽtiã significat, etiã imꝑfectã, & trũcatam, ut Animal rationale, Quantitas continua, Liber Aristotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis, quas cùm aliquis ꝓfert, non videtur eo sermonis genere significare se ulterius velle ꝓgredi Significant enim huiusmodi orationes more nominum, & uer-

Oratio perfecta.

Imperfecta.

Duplex imperfecta.

a 1. peri.3. *verborum, quæ, vt ait Aristoteles,*[a] *eam intelligentiam imprimunt in animo, vt qui audit quiescat. Priores constant verbis, aut coniunctionibus, alijsue particulis, quarum vis non finitur in ea tantùm oratione, quę profertur: posteriores ferè nomine substantiuo & adiectiuo, aut casu recto, & obliquo. Quia enim adiectiuum in suo substantiuo finitur ac terminatur, & sæpe vis obliqui in suo recto, non suspendunt huiusmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per se, aut verbum, vt Aristoteles de verbis, ac nominibus ait. Perfectarum autem aliæ sunt optatiuæ, vt O mihi præteritos referat si Iupiter annos; Aliæ interrogatiuæ, vt Sed vos qui tãdem? quibus aut venistis ab oris? quoúe tenetis iter? Alię deprecatiuæ, vt Parcite Dardanidę de tot, precor hostibus vni. Aliæ imperatiuæ, vt Disce puer virtutem ex me, verũque laborem, fortunam ex alijs. Alię enuntiatiuæ, vt, Vulgus amicitias vtilitate probat. At verò ex perfectis orationibus, de solis enũciatiuis (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronũciata, sæpè etiam propositiones dicuntur) agit Dialecticus cęteris omissis, quoniam ad Oratores, & Poëtas pertinent*[b]. *Nam quòd interrogatiuas non omnino rcijcit,*[c] *id propterea facit, vt à respondente obtineat enunciationes, quibus id, quod vult, illi persuadeat.*

Optatiuæ. Interrogatiuæ. Deprecatiuę. Imperatiuæ. Enunciatiuæ.

Ex pfectis orationibus solas enuntiatiuas tractat Dialecticus.

b Ita docet Arist. 1.peri.4.

c Vt patet. 1.post.9.& 1.Top.8.& toto ferè.8 libro top.

De

De enunciatione, & diuisione eius in simplices, & coniunctas, & simplicium in absolutas, & modales. Caput. 3.

A *ENunciatio igitur est oratio perfecta, quæ verum, aut falsum significat,* a *vt Deus est summum bonum, Si Deum videris omnium bonorum copia frueris: quę propositiones sunt veræ. Item, Id, quod honestum est, non est per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, verè felix eris: quæ sunt falsę. Ea dicitur enunciatio vera, quæ significat id, quod est, esse, aut, quod non est, non esse. Falsa verò, quæ significat id, quod est, non esse, aut, id quod non est, esse. Porrò enunciationum quædam sunt simplices, quædam coniunctę. Simplicium, aliæ sunt absolutę, quę vocantur de ineße, aliæ modales* b. *Enunciatio simplex est, quę vnum de vno enunciat, siue illud vnum sit simplex, siue ex multis compositum, vt si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale, Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex, & prudens. Enunciatio coniuncta, quam Aristoteles coniunctione vnam, alij hypotheticam vocant, est quæ ex simplicibus coniunctione aliqua nectitur:* c *vt, Si dies est, lux est. In quarum numero etiam illæ ponendæ sunt, quę constant ex orationibus, quæ facilè ad simplices*

a 1. peri. 4.

Vera & falsa enuntiatio. ex. 4. met. 7. tex. 27.

Diuisio enunciationis ex 1. peri. 4.

Simplicis diuisio.

b Ex 1. pri. 2.

Enũciatio coniuncta seu hypotheticaquę sit.

c Ex 1. peri. 4.

reuocari possunt: vt, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniunctæ enunciationes, si non actu, certè potestate, ac virtute ex simplicibus componuntur. Enunciatio absoluta est ea, quæ absolutè significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: vt, Homo est aı̃al, Homo nõ est lapis. Modalis verò est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit pronunciat: vt, Homo necessariò est animal, Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal, est necessarium, Hominem non esse lapidem, est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primùm de absolutis, deinde de modalibus, ad extremũ de coniunctis enuciationibus dicamus.

Enũciatio absoluta, seu de inesse.

Modalis.

D

De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum. Caput. 4.

Tria potissimùm spectanda sunt in absolutis enunciationibus, qualitas, quantitas, & materia. Qualitas earum duplex est: essentialis, & accidentalis. Qualitas essentialis est coniunctio prędicati cùm subiecto. Accidentalis verò, est veritas, falsitas, & cętera coniunctionis accidentia. Quantitas est extensio, aut vnitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub prædicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis, idq́ue pluribus modis, vt si dicas.

A

Qualitas essentialis.

Qualitas accidentalis.

Quãtitas.

E

cas. Omnis homo est disciplinæ capax, Aliquis homo est iustus, siquidem subiectum prioris enũciationis pro omnibus omnino hominibus copulatiuè sumitur, posterioris autem pro ijs tãtùm, qui existunt, idque disiunctiuè, vt extremo lib. patebit. [a] *Sæpe etiam sumitur pro vna re tantùm, vt si dicas, Hic homo est iustus. Materia huiusmodi enunciationum est habitudo seu affectio prædicati ad subiectum,* [b] *quę in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in alijs verò contingens, aut impossibilis, vt mox patebit,* [c] *cùm de enunciationibus ex materia necessaria contingenti, & impossibili dicemus.*

a Cap. 30. &c.
C Materia.
b D. Thō. 1. peri. lect. 13.
c Cap. 5.

Varia genera absolutarum enunciationum. Caput. 5.

ENunciationes igitur absolutæ multis diuisionibus apud Aristotelem dispartiuntur. Primùm [a] *in affirmationes, & negationes: deinde* [b] *in uniuersales, & particulares, & indefinitas, & singulares: postea* [c] *in neceßarias, contingentes, & impossibiles: rursus* [d] *in finitas, & infinitas: ad extremum* [e] *in eas, quæ constant subiecto, & prædicato simplici, & in eas, quæ constãt vtroque, aut altero, coniuncto.*

a 1. peri. 4.
b 1. peri. 5.
c Partim 1. peri. 8. partim alibi sæpe.
d 2. peri. 1.
e 2. peri. 2.

A *Absoluta affirmatio, est absoluta alicuius de aliquo enunciatio,* [f] *id est, oratio, qua aliquid*

Affirmatio
f 1. peri. 4.

alicui absolutè tribuitur, vt Homo est animal, Homo est lapis. Negatio verò est alicuius ab aliquo absoluta enunciatio, g id est oratio, qua aliquid ab aliquo absolutè remouetur, vt si dicas, Homo non est lapis, Homo non est animal. Hæc diuisio dicitur secundum qualitatem essentialem, quia fit ratione copulę, coniunctionisúe prędicati cum subiecto, quę quidem est essentialis forma enunciationis.

Negatio.
g Ibidem.

Enunciatio vniuersalis est, cuius subiectum notatur signo vniuersali, h vt Omnis homo est animal. Signa vniuersalia aut sunt vniuersalia omnino, vt Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum vsq; numerum, vt Vterque, Neuter, & si quæ sunt alia huiusmodi.

Vniuersalis.
h Ex 1. peri. 5. & 1. prio. 1.
Signa vniuersalia.

Enunciatio particularis est, cuius subiectum notatur signo particulari, i vt Aliquis homo est Grammaticus. Signa particularia, aut sunt absolutè particularia, vt Quidam Aliquis: aut particularia ex certo numero, vt Alter.

Particularis.
i Ex eodẽ loco.
Signa particularia.

Aduerte tamen signa absolutè vniuersalia, præposita negatione fieri particularia, & absolutè particularia eadem præfixa fieri vniuersalia. Nam Non omnis, & Non nullus sunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis sunt vniuersalia, vt ex ęquipolẽtia enunciationum intelliges l.

Negatio præposita signo mutat ei⁹ quãtitatem.
l Cap. 7.

Enunciatio indefinita est, cuius subiectum pra

pro multis rebus acceptum nullo notatur signo, vt Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps. Enunciatio singularis est, cuius subiectum accipitur pro vna tantùm re singulari, m vt Socrates est philosophus, Hic homo est philosophus Filius Sophronisci est philosophus. Ad hoc genus reuocantur enunciationes illæ quarũ subiecta accipiuntur ꝓ reb. cõbus præcisè, vt Homo est species. Nam cùm earum subiecta, nón accipiantur pro multis, fieri non potest, vt sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ. Reuocãdę sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hęc diuisio enunciationis dicitur secundum quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus acipiuntur subiecta enunciationum. Indefinita Ibidem. Singularis m Ex 1. peri. 5. Enũciatio ex subiecto cõi præcisè accepto

Enunciatio necessaria est, quæ ita est vera, vt falsa esse non pòssit n*, vt Homo est animal, Cygnus est candidus. In hoc genere poni solent omnes affirmatiuæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiuę ex materia impossibili, seu remota, de quibus mox dicemus. Neque enim idem est, enunciationes constare ex materia necessaria, aut impossibili, atque esse necessarias, aut impossibiles. Id tamen quod diximus, quod quidẽ attinet ad enũciationes ex materia necessaria, tũc verũ est, cùm prædicatum non minus latè patet, quàm subiectũ. Nã si prædicatũ* Necessaria n Ex 5. meta. 5. tex. 6. Quę nam ad necessariarum genus pertineant.

fuerit angustius, fieri poterit, vt affirmatiua sit falsa vt si dicas, Omne aĩal est homo, Omne aĩal est disciplinæ capax, quę quidem sunt ex materia necessaria, vt statim patebit.

Cõtingẽs. o Ex.1.pri. 12.

Enunciatio contingens est, quæ cùm necessaria non sit, potest tamen vera esse, seu, Quæ & vera, & falsa esse potest, o *vt Homo est grãmaticus, Homo non est grammaticus. Huiusmodi sunt omnes enunciationes ex materia contingẽti, quas statim explicabimus.*

Impossibilis.

Enunciatio impossibilis est, quæ ita est falsa, vt vera esse non possit, Homo est lapis, Cygnus non est albus. Huiusmodi esse dicuntur omnes affirmatiuæ ex materia impossibili, & omnes negatiuę ex materia necessaria.

Quæ ad genus impossibiliũ pertinere dicãtur.

Id quod in ijs, quæ constant materia necessaria tunc verùm esse intellige, cùm prædicatum non est angustius, quàm subiectum. Si.n. minus latè pateat, quàm subiectũ, poterunt esse necessariæ, vt si dicas, Quoddam animal non est homo, Quoddam animal non est disciplinæ capax. Hæc diuisio fit secundum aptitudinem enuntiationis ad veritatem, & falsitatem. Sed quia hęc aptitudo nascitur ex materia enunciationis, explicandæ sunt hoc loco enunciationes constantes ex materia necessaria contingenti, & impossibili.

Enũtiatio ex materia necessaria.

¶ Enunciatio ex materia necessaria, seu naturali est, cuius prædicatum non potest non conuenire subiecto, vt Homo est animal

mal, Homo non est animal, & omnes omnino, in quibus superiora de inferioribus siue affirmantur, siue negantur. aut differentię de rebus, quas componunt: aut proprietates de ijs subiectis, quorum naturas cõsequuntur, vel de superioribus subiectis: aut accidentia inseparabilia de rebus, à quibus separari nequeunt: aut contrà, hoc est, inferiora de superioribus, & cætera ordine conuerso. Omnes enim huiusmodi prædicationes siue affirment, siue negent, fiunt in materia necessaria, & naturali, quanquam non omnes sunt naturales, seu directę vt patet ex supradictis. p *Enunciatio ex materia contingenti est, cuius prędicatum & conuenire, & non conuenire subiecto potest, vt Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus: & omnes omnino, in quibus accidens separabile de re, cuius est accidens siue affirmatiuè, siue negatiuè, prędicatur.*

p Li.2.c.1. Ex materia contingenti.

Ex materia ĩposſibili.

Enunciatio ex materia impossibili, seu remota, est, cuius prædicatum non potest conuenire subiecto, vt Homo est lapis, Cygnus est niger. Dicitur autem hæc diuisio secundum materiam, quia fit secundum habitudinem prædicati ad subiectum, quam diximus materiã enunciationis.

Indefinitę, qua rõne idẽ valeãt quod particulares.

H *Illud autem prætermitendum non est, enunciationes indefinitas tum ex modo significandi suo, tum etiam ratione materiæ contingentis, cùm ea constant, idem valere atque particula-*

res. Vtraque de causa Hæc enunciatio, Homo est iustus, indicatur nil differre ab hac, Quidam homo est iustus, & ita reliquæ. Verum quod addi solet, Indefinitas ex materia necessaria, & impossibili idem valere ratione materiæ atque vniuersales, et si quoad eas, quæ constant materia impossibili verum esse videatur, in reliquis tamen mihi non probatur. Hę siquidem sunt ex materia necessaria, Animal est homo, Animal non est homo, Animal est disciplinæ capax, Animal non est disciplinæ capax, & alię similes, vt diximus quæ tamen non iudicantur idem valere atque vniuersales. Conceduntur enim simpliciter quasi particulares. Sed qui illud dicunt, nō existimant eas esse ex materia necessaria, quia pręd icata minus latè patent quàm subiecta: quod tamen nihil refert, vt alibi docebimus, etsi aliquā do re minus diligenter perspecta aliquid referre putauerimus.

Nū indefinitę ex materia necessaria, & impossibili idē valeāt atque vniuersales.

Finita. q Ex 2. peri. 1.

Enunciatio finita est, cuius nomina omnia, siue categoremata sunt finita, q vt Homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categorema est infinitum, r vt Homo est noniustus, Nonhomo est lapis, Socrates est homo noniustus. Quòd si dixeris Socrates est seruus noniusti, non erit enunciatio infinita, quia illud Noniusti non est categorema.

Infinita r Ex codē loco.

Ex coniuncto extremo.

Enunciatio ex coniuncto extremo est, cuius aut

aut subiectum, aut prędicatum, aut vtrunque per se est vnum quid ex multis categorematis coniunctum, s vt Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex, & prudens. Quòd si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex cõiuncto extremo, quia categoremata, quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum prædicatum: ex quo sequitur vt non efficiant enunciationem vnam simplicem, sed plures.

ſ Elicitur ex 2.per.2.

M *Enunciatio ex simplici extremo est, cuius nec subiectum, nec prædicatum ex multis iungitur categorematis, vt Socrates est sapiens, Socrates philosophatur. Hęc de varijs generibus absolutarum enunciationum, Nũc de earum oppositione, æquipollentia, & conuersione dicamus.*

Ex simplici extremo.

De oppositione absolutarum enunciationum. Caput. 6.

Oppositio absolutarũ

A *Oppositio, vt in absolutis enunciationibus cernitur, est duarum absolutarum enunciationum eodem subiecto, prædicatoque constantium, repugnatia secundum affirmationem & negationem, a vt si dicas, Hic homo est iustus, Hic homo non est iustus*

a Ex 1.peri.5.&.6.

Cõtrariæ. Conditio contrariarum.

ſtus. Porrò enunciationes oppoſitæ ſi fuerint vniuerſales, erunt contrariæ, vt Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus. Earum hæc eſt conditio, vt ſimul veræ eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul falſæ, ſiue in materia contingenti, vt patet in tradito exemplo, ſiue in neceſſaria, vt ſi dicas, Omne animal eſt diſciplinæ capax, Nullum animal eſt diſciplinæ capax. Si autem fuerint particulares, dicentur ſub cõtrariæ, vt Quidam homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Harum cõditio eſt, vt falſę ſimul eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul veræ, ſiue in materia contingenti, vt in hoc eodem exemplo cernis, ſiue in materia neceſſaria, ut ſi dicas, Quoddam animal eſt capax diſciplinæ, Quoddã animal non eſt capax diſciplinæ. Idem quoque dices de indefinitis ſpectata earum ſignificandi figura. Si verò altera fuerit vniuerſalis, altera particularis, vel vtraque ſingularis, erunt contradicentes, ſiue contradictoriæ, vt Omnis homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus, Socrates eſt iuſtus, Socrates non eſt iuſtus. Harum cõditio hęc eſt, vt nec ſimul veræ, nec ſimul falſæ eſſe poſſint. Idem dices de ijs, quarum ſubiectum accipitur pro eadem re communi precíſè, vt ſi dicas, Homo eſt ſpecies, Homo non eſt ſpecies. Siquis autem

Subcontrariæ. Conditio ſubcontrariarum.

Oppoſitio indefinitarum. Contradicentes.

Conditio contradicentium. Oppoſitio enunciationum ex ſu

autem quærat, num in quauis contradictione altera ex contradicentibus sit vera, altera falsa, occurrendum est, ita rem habere, præterquã in contradictionibus futuri contingentis, vt si dicas Hic homo morietur cras, Hic homo non morietur cras. Neutra enim ex his duabus enunciationibus determinatè vera est, aut falsa: id quod de cęteris huiusmodi dicendum est. Sed hęc quęstio alium locum desiderat ampliorem.

biecto cõmuni præcisè sumpto.

Num cuiusuis contradictionis altera pars sit vera, altera falsa.

Addunt multi quartum oppositionis genus, quod vocant subalternarum: duarum inquam enunciationum affirmantium, aut negantium idem de eodem, ita tamen vt quod altera affirmat in totum, altera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur subalternæ quòd altera sub altera collocetur: cuiusmodi sunt hæ duę enunciationes, Omnis homo est iustus, Quidam homo est iustus, item hæ, Nullus homo est iustus, Quidam homo non est iustus.

Subalternę.

C *Verùm huiusmodi enunciationes non rectè dicuntur oppositæ, quia non repugnant inter se secundum affirmationem, & negationem. Accedit eò quòd nec etiam secundum veritatem, aut falsitatem. Nã ex veritate vniuersalis, quæ uocatur subalternans, concluditur ueritas particularis: & ex falsitate particularis, quæ dicitur subalternata, concluditur falsitas uniuersalis quod in eisdem exemplis facilè est cernere. Cum igitur ab*

Subalternę, nõ sunt oppositæ.

Conditio subalternarum.

surdè

surdè uideatur dici, eas enunciationes esse oppositas, quæ nec secundum ueritatem, nec secundum falsitatem repugnant, imò uerò ita sunt affectæ, ut altera alteram secum trahat, efficitur ut hac quoque ratione subalternæ non sint in oppositis numerandæ. Subcontrarias non esse propriè oppositas. *Quinetiam subcontrariæ si propriè de oppositione, eiusque conditionibus loquendum est, non sunt in oppositarum numero ponendæ, tum quia altera non uerè negat, quod altera affirmat, tum etiam quia non est propria oppositionis conditio repugnantia secundum falsitatem, sed secundum ueritatem. Quò fit ut Aristoteles secundo libro de priori resolutione*[b] *meritò dicat, subcontrarias enũciationes non esse reuerà oppositas, sed uoce duntaxat: Hæc omnia cernes in hac figura.*

b Cap. 15.

Subalternans — *Subalternans.*

Oĩs homo est iustus — *Contrariæ.* — *Nullus homo est iustus.*

Subalternæ. — Contra dicentes — Contra dicentes — Subalternę.

Quidã hõ est iustus. — *Subcõtrarię.* — *Quidã hõ nõ est iustus.*

Subalternata. — *Subalternata.*

Socrates est iustus. — *Contradicentes.* — *Socrates nõ est iustus.*

De

De æquipollentia enunciationum de inesse. Caput. 7.

A AEQuipollentes, & æquiualentes dicuntur hoc loco, enunciationes absolutę constantes eodem subiecto, eodemque prædicato, quę vna quidem, aut altera negatione differũt, sed tamen idem valent, seseque mutuò inferũt: vt hæ duæ, Omnis homo est iustus. Non quidam homo nõ est iustus. Quoniam igitur huius rei cognitio non parum conducit ad exponẽdas obscuriores enunciationes, notandæ sunt hę regulæ. Prima. Negatio prępofita subiecto cuiusque enunciationis, & signo, si signum habet, efficit eam æquipollentem contradictoriæ. Hac regula iudicabis has enunciationes idem valere, Non omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus, quia, nisi præposuisses negationem subiecto prioris, essent procul dubio contradicentes. Eadem quoq; arte iudicabis has esse æquipollentes, Omnis homo est iustus, Non quidam homo non est iustus, Socrates est iustus, Non Socrates non est iustus, & sic cæteras huiusmodi. secunda. Negatio postposita subiecto enunciationis vniuersalis efficit eam æquipollentem contrarię. Hac regula iudicabis has esse æquipollentes, Omnis homo non est iustus, Nullus homo est iustus, & has, Omnis homo est iustus, Nul-

Aequipollentes quæ sint.

B Prima regula.

Secunda.

Nullus homo non est iustus. Eadem ratio est in subcontrarijs, vt patebit experiēti. Tertia. *Negatio præposita, & postposita subiecto enūciationis vniuersalis, aut particularis, reddit eam æquiualentem subalternæ. Hoc documento intelligimus has enunciationes idem valere. Non omnis homo non est iustus, Quidam homo est iustus, & has, Nullus homo est iustus. Non aliquis homo est iustus. Quanquam enim in hac secunda complicatione non videas subiectum posterioris enunciationis habere negationem præpositam, & postpositam, sed solùm præpositam, tamen quia enunciatio subalternata priori ita habet, Aliquis homo non est iustus, negatione nimirum postposita subiecto, nō fuit negatio iterum postponenda, sed potius tollenda.* Nota. *Nam idem efficies negationem positam auferendo, atque non positam ponendo. Id quod in cæteris regulis diligenter obseruabis. Has omnes regulas cōprehēdūt Dialectici hoc versu* [a].

Præ cōtradic, post cōtra, præ, postq; subalter.

Cuius hic est sensus. Præposita negatio efficit vt cōtradictoriæ idem valeāt: postposita verò, vt contrariæ, præposita denique ac postposita, vt subalternæ. Quarta. *Vniuersalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium suarum singularium: vt hæc, Omnis homo est iustus, huic orationi,*

[a] D. Tho. opusculo. 48. de enūciatione. cap. 9.

tioni, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus, & ita cæteri: item hęc, Nullus homo est iustus, huic, Hic homo non est iustus, & hic hõ nõ est iustus, & ita cæteri. Quinta. Particularis enunciatio æquipollet disiunctioni omnium suarum singularium, vt hæc, Aliquis homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, aut hic homo est iustus, & sic cęteri: & hæc, Aliquis homo non est iustus, huic, Hic homo non est iustus, aut hic homo non est iustus & ita cęteri disiunctiuè. Quinta.

De conuersione absolutarum enunciationum. Caput. 8.

A Conuersio, seu reciprocatio, vt hoc loco sumitur, est cõmutatio extremorum enunciationis seruata qualitate, & veritate [a], vt si dicas, Nulla scientia est virtus, igitur nulla virtus est scientia. Enunciatio cuius extrema commutantur dicitur cõuersa: quæ autem fit ex commutatis extremis, dicitur conuertens. Seruare qualitatem, est efficere conuertentem affirmatiuam ex conuersa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. | Seruare veritatem est efficere ex conuersa vera veram conuertentem. Est B autem triplex conuersio, simplex, per accidens, & per contrapositionem [b]. Conuersio simplex, quæ etiam in terminis appellatur, est conuersio, in qua seruatur eadem quantitas nullaque alia particula

Conuersio quid.
a Alexan. Aphrod. ad 1. prio. 2
Conuersa.
Cõuertẽs.
Triplex cõuersio.
b Ex. 1. pri. 2. & 2. top. 3.
Conuersio simplex.

particula adiicitur: quo pacto cõuertũtur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua: vt si dicas, Nullús homo est lapis, ergo nullus lapis est homo, Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Hoc genere conuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertuntur, quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo, Quoddam animal non est homo, igitur, quidam homo non est animal. Conuersio per accidens, quæ alio nomine dicitur in parte, est conuersio, in qua mutatur quãtitas: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales tũ affirmatiuæ, tum negatiuæ, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo, Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non conuertuntur autem hoc pacto enũciationes particulares quia sæpissimè in hoc progressu non seruatur veritas, vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo, Quidam homo non est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo: quo fit, vt earum reciprocationes non comprehendantur in definitione conuersionis. Conuersio per contrapositionem est conuersio, in qua & seruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis,

Conuersiõ ꝑ accidẽs.

Cur nõ cõuertatur particularis in vniuersalem.

Conuersio per contra positioné.

extremis simplicibus fiunt infinita c: *quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne nonanimal est nonhomo, Quoddam animal non est bellua, igitur quædam nõbellua non est nonanimal. Mandantur hæc memoriæ hoc vno disticho.*

c Ex.2.top. 3. vbi Aristot. tradit consequentiam è conuersò, elicitur hic reciprocationis modus.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci:
Ast O per contra, sic fit conuersio tota,

In quo quidem quatuor illæ voces Feci, Eua, Ast, & O, continent quatuor vocales, quarũ A, significat vniuersalem affirmatiuam, E, vniuersalem negatiuam, I, particularem affirmatiuam, O, particularem negatiuam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Atque hęc dicta sint de conuersione enunciationum constantium vtroque extremo communi, quas solas Aristoteles in tradendis conuersionibus spectauit. Quod si enuntiationes constant vtroque extremo singulari, dicendum est illas siue affirmatiuę sint, siue negatiuæ, conuerti simpliciter, vt si dicas, Socrates est hic philosophus, igitur hic philosophus est Socrates, Socrates nõ est Plato igitur Plato non est Socrates. Si vero constent subiecto singulari, & prædicato communi, dicendum est illas conuerti per accidens, affirmatiuas quidem in particulares hoc modo, Socrates est philoso-

phus, igitur aliquis philosophus est Socrates: negatiuas verò, & in particulares, & in vniuersales hoc modo, Socrates non est lapis, igitur aliquis lapis non est Socrates, & nullus lapis est So crates. Si denique constent subiecto communi, et prædicato singulari, dicendum est affirmatiuas quidem, & vniuersales negatiuas conuerti per accidens in singulares hoc modo, omnis vel aliquis philosophus est Socrates ergo Socrates est philosophus, nullus sutor ē Socrates, ergo Socrates non est sutor; negatiuas autem particulares non conuerti, darentur enim conuersæ verę, & conuertentis falsæ, vt si dicas aliquis philosophus non est Socrates, ergo Socrates non est philosophus. Hęc de enuntiationibus, quæ absolutè inesse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat: nunc ad eas, quæ modales vocantur, veniamus.

Quot sint genera, ac formulę modalium enunciationum. Caput. 9.

a Cap. 3.

b 2. peri. 3. & 1. prio. 3. & 12.

Ex necessario.

Modalis enunciatio, vt suprà diximus, a est, quę quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronunciat, Huius quatuor sunt genera, b ex necessario, ex contingenti, ex possibili, & ex impossibili. Modales ex necessario sunt, quæ enunciant aliquid esse necessarium, aut non neceßarium. Modales ex contingenti

sunt,

sunt, quæ enunciant aliquid esse contingens, aut Ex contin-
non contingens. Ex possibili verò, quæ enuntiãt genti.
possibile esse, aut non possibile. Ex impossibili, de Ex possibi-
nique, quę impossibile aut non impossibile. Ne- li.
cessarium est, quod non potest non esse, vt homi- Ex impossi-
B *nem esse animal. Contingens est, quod potest esse,* bili.
& non esse, vt Socratem esse grammaticum. Pos Necessariũ.
sibile (quod necessario, & contingenti commune Cõtingẽs.
habetur) est, quod potest esse, siue non possit non Possibile.
esse, siue possit. Exempla iam posita sunt. Impossi
bile denique est, quod esse non potest, vt hominẽ Impossibi-
esse lapidem. Singula porrò genera modalium le.
duabus tantùm formulis efferri possunt: altera Duæ for-
si modus (id est dictio, qua significamus modum, mulæ mo-
quo aliquid alicui inest, aut non inest) sit aduer dalium.
bium, vt si dicas, Homo necessariò est animal, So Modus.
crates contingenter est grammaticus, & ita in
cæteris: altera, si modus sit nomen, quod enuntie-
tur de oratione ex verbo infinitiuo composita,
quæ dictum appellatur, vt si dicas, Hominem es Dictum.
se animal est necessarium, Socratem esse gram-
C *maticum est contingens, & sic in reliquis. His*
enim duobus loquendi generibus duntaxat pro-
nunciare possumus in actu exercito, vt vocant,
quo modo aliquid alicui insit, aut non insit: quo
pacto pronunciandi verbum in descriptione mo Explicatur
dalium intelligendum est. Nam si in actu signa- descriptio
to, vt Dialectici loquuntur, pronũcianeris quo modaliũ. Nota.

modo aliquid alicui insit, aut non insit, vt potè enunciatio mod ũ de aliqua voce, quæ dictum, aut enunciationem in dicto comprehensam demonstret, non efficies sanè modalem enunciationem, sed uerè absolutam. Hæ namque sunt absolutæ, Hoc dictum, Hominem esse animal, est necessarium: Hæc enunciatio, Socrates est grammaticus, est cõtingens: vt alibi patebit [c]. *Itaq; modales enunciationes duab. tantùm formulis, vt ctum est, efferuntur. Differunt autem duę illæ* D *formulę tribus potissimùm de causis: Primùm, quia in priori, modus est aduerbium, in posteriori, nomen. Deinde, quia in priori modus non prædicatur, sed afficit copulam enunciationis; at in posteriori prędicatur. Demum, quia in priori formula vnum tantùm est subiectum, & vnum prędicatum, vt patet: at in posteriori duo subiecta, et duo prędicata reperiuntur. Nam dictum, seu (vt veriùs loquar) copula dicti, (hæc enim est, quæ propriè dicitur necessaria, aut contingens, &c.), est principale subiectum, modus principale prędicatum: in ipso autem dicto alterum subiectum, & alterum prædicatum continetur, quę minus principalia censenda sunt. Sed nos priori formula omissa, quia minus vsurpata est (saltem in modalibus ex possibili, & impossibili) solum posteriorẽ imitatione Aristotelis* [d] *tractabimus: ac primùm de quantitate, quali-* E

tate,

c 2. perj. 3.

Primũ discrimen.

Secũdum.

Tertium.

Copula dicti veriùs dicitur subiectũ modalis quàm dictum.

Modus est principale prędicatũ.

d 2. peri. 3.

tate, & materia modalium dicemus: postea tres earum affectiones, oppositionem, æquipollentiã, & conuersionem quanta poterimus breuitate, ac perspicuitate exponemus.

De qualitate, quantitatè, & materia modaliũ. Caput. 10.

A CVm igitur in modalibus huius formulæ duo sint subiecta, & duo prędicata, neces sariò efficitur, vt duplex sit qualitas essentialis, quantitas, & materia. Altera qualitas cèrnitur in affirmatione, & negatione modi: altera in affirmatione, & negatione prędicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua est, vt ex dictis patet. a Hinc nata est diuisio illa modaliũ in eas, quę vtrunque prædicatum affirmant, vt Hominem esse animal est necessarium: in eas, quæ vtrunque negant, vt Hominem nõ esse animal non est contingens: in eas, quę modum affirmant, & prędicatum dicti negant, vt Hominem non esse grammaticum est possibile: & in eas, quę modum negant, & prædicatum dicti affirmant, vt Hominem esse grammaticum non est B impossibile. Quia tamen precipuę qualitatis maior est habenda ratio, enunciationes quæ modum affirmauerint affirmatiuæ, quæ eundem negauerint negatiuæ simpliciter appellandæ sunt, siue dictum affirmatiuum sit, siue negatiuum.

Duplex qualitas essẽtialis modalium.

a Cap. superiori.

Diuisio modaliũ rõne qualitatis.

Quæ nam modales simpliciter dicẽdæ sint affirmatiuę aut negatiuę.

 tiuum.

Qualitas accidentalis modalium.

tiuum. De qualitate autem accidentali, hoc C *est, de veritate, & falsitate modalium, hoc dicendum est, modales esse quidem veras, aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quę veri, aut falsi significatione definitur) cęterùm eas, quæ verę sunt, nunquam posse esse falsas, & quæ sunt falsæ, veras esse nunquam posse: ac proinde omnes esse aut necessarias, aut impossibiles. Exempli causa, hæ omnes sunt necessarię, Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingens, Hominem mori est possibile, Hominem esse lapidem est impossibile, quia ita sunt veræ, vt falsæ nunquam esse possint: Hę verò, Hominem esse animal non est necesse, Hominem esse grammaticum non est contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile, hæ inquam, sunt impossibiles, quia ita sunt falsæ, vt veræ nunquam esse valeant: atque ita res habet in cæteris.*

Omnes modales aut sunt necessariæ, aut impossibiles.

Duplex quantitas modaliũ.

Quod verò attinet ad quantitatem, altera D *cernitur in subiecto principali, altera in minus principali. Et quidem in minus principali subiecto, hoc est dicti, reperitur omnis quantitas absolutarum enunciationum, vniuersalis, particularis, indefinita, & singularis. Itaque hac ex parte modales dici solent aut vniuersales, vt Omnẽ hominem esse animal est necesse, aut particulares,*

res, vt Aliquem hominem eſſe grammaticum eſt contingens, aut indefinitę, vt Hominem mori eſt poſſibile, aut ſingulares, vt Socratem eſſe lapidē eſt impoſſibile. In ſubiecto autem principali, hoc eſt, in copula dicti, reperitur ea quantitas, quæ verborum propria eſt, nimirum quantitas temporis: quæ quidem duplex eſt, vniuerſalis, aut particularis. Vniuerſalis diſtribuit copulam dicti in omne tempus, particularis in aliquod tem

Quãtitas verborum propria.

E *pus. Atq; vniuerſalis ſignificatur his modis Neceſſarium & Impoſſibile: particularis duobus reliquis. Nam Neceſſarium perpetuò rem ponit: Impoſſibile, perpetuò tollit: Contingens ita ſignificat rem poſſe eſſe, vt ſignificet poſſe etiam non eſſe: Poſſibile denique ita ſignificat rem poſſe eſſe, vt nec ſignificet poſſe etiam non eſſe, nec non poſſe non eſſe. Itaque Neceſſarium, Impoſſibile, Contingens, & Poſſibile perinde ſe habent in modalibus, atque ſigna illa Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam in abſolutis: niſi quòd ſigna deſignant quantitatem numeralem, mo-*

Modi vniuerſales.

Modi particulares.

Modi ĩ modalib. ſunt velut ſigna in abſolutis.

F *di autem quantitatem temporis. Vndè efficitur, vt quemadmodum præpoſita negatione ſigna vniuerſalia fiunt particularia, & particularia vniuerſalia, vt ſuprà dictum eſt, ſic modi vniuerſales fiunt particulares, & particulares vniuerſales. Itaque Non neceſſarium, & Non impoſſibile ſunt modi particulares: Non contingens*

Quo pacto modi uniuerſales, fiant particulares, & particulares vniuerſales.

autem, & Non posibile vniuersales, quemadmodum Non omnis, & Non nullus sunt signa particularia, Non quidam autem, & Non aliquis vniuersalia. Nec mireris ꝙ dixerim, quã- G titatem hanc temporis cerni in copula dicti, & tamen designari p modũ, qui de copula dicti prædicatur. Nam modus vtrunque habet & quòd sit prędicatum, & quòd fungatur officio syncategorematis designantis quantitatem temporis, quemadmodum signa absolutarum enunciationum designant quantitatem multitudinis. Quia igitur hęc quantitas præcipua est in modalibus, non immeritò Aristoteles consueuit collocare modos initio huiusmodi enunciationum, vt statim quantitas earum ex ipso principio cognosci posit, quemadmodum absolutarum quantitas ex signis pręposiitis intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Aristoteles modales enunciationes, Necesse est hominem esse animal, Contingens est Socratem esse grammaticum, Non posibile est Socratem esse lapidem, & ita cęteras: non quidem vt efficiat ex modis subiecta, & ex dictis prædicata, sed vt quantitas earum propria, vt diximus, atque adeò precipua qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps vtemur.

Quantitas tẽporis cernitur ĩ uerbo dicti, & tamen designatur per modum.

Modus fungitur officio syncategorematis.

Cur modales inchoẽtur a modis.

Quòd denique attinet ad materiam, altera H cernitur inter modum, & dictum: altera inter prædi-

Duplex materia modalium.

prędicatum dicti, & subiectum dicti. Et hęc quidem posterior triplex est, necessaria, contingens, & impossibilis quemadmodum in absolutis enunciationibus. Illa verò, quæ propria est modalium, est duplex. Etenim cùm omnis modus, qui semel conuenit dicto, non possit eidem non conuenire, & omnis, qui aliquando non conuenit, non possit vnquam eidem congruere, efficitur, vt omnis habitudo modi ad dictum, sit vel necessarij prædicati, vel impossibilis, sicq; vt materia modalium præcipua, aut sit necessaria, aut impossibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice nascitur id, quod paulo superiùs diximus, Omnem modalem enunciationem esse necessariam, aut impossibilem.

Materia præcipua modalium est necessaria vel impossibilis.

Hactenus de qualitate, quantitate, & materia modalium diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu, hoc est, de earum oppositione æquipollentia, & conuersione dicamus. Verùm vt priora duo capita tractemus, missæ faciendę sunt hoc loco modales ex contingenti hactenus explicato, seu (quod idem est) proprie dicto, ne earum inconstantia nostram interturbet disputationem. Est enim earum natura, & conditio tam varia, vt vix vllam cum alijs modalibus seruent oppositionis, aut æquipollentiæ legem. Quia tamen Aristoteles [a] in oppositione, & æquipollentia

Relinquuntur hoc loco modales ex contingenti.

a 1. peri. 3.

tia modalium tractanda, meminit enuntiationum ex contingenti impropie sumpto, utpote ut idem ualet, quod possibile, nos etiam, ne quod dissidium, uel specie tenus inter hãc, & Aristotelicam tractationẽ esse uideatur, eisdem enuntiationibus in eadem impropria significatione utemur. Quanquam si res ipsa tantum spectanda esset, tenerioribusque ingenijs magis consulendum (quod prima editione fecimus) utilius foret si nulla earum in hac re mentio fieret.

De oppositione modalium.
Cap. 11.

Ut igitur modalium oppositio tractetur, illud primo constituendum est, in hoc enuntiationum genere tot oppositionum formas spectari, quot cernuntur in absolutis, contrariam uidelicet, subcontrariam, & contradictoriam, atque adeo illam impropriam oppositionis speciem, quæ inter subalternas esse dicitur, de qua simul ea ratione differendũ est, quòd eius tractatio coniuncta sit cum tractatione oppositarum, nec parum ad earum explicationem conducat. A

Illud deinde ponendum est, easdem leges, quę de absolutarum oppositione traduntur conuenire in modales. Etenim nec contrariæ modales possunt esse simul uerę, si rectè constituãtur, nec subcontrariæ simul falsæ, nec cõtradicentes aut B

simul

simul uera, aut simul falsæ, nec fieri potest, ut sub alternante existente uera, subalternata sit falsa, cum ex ueritate subalternantis colligatur ueritas subalternatæ; & ex falsitate huius illius falsitas.

C *Illud denique obseruandum est, & si modales oppositę, aut constent modis eiusdem appellationis, ut Necesse est Socratem sedere, Nonnecesse est Socratem sedere: aut diuersæ, ut Possibile est Socratem sedere, Impossibilè est Socratem sedere: satis tamen fore, si in modalium oppositione tractanda de ijs tantùm disseramus, quę sunt eiusdem appellationis. Harum enim oppositione explicata facile erit ex æquipollētia omnium modalium inter se (de qua secundo loco agēdum est) intelligere oppositionem earum, quæ sunt diuersæ appellationis, ut infra patebit [a]. Hac igitur de causa de sola oppositione modalium eiusdem appellationis, disserēdum est; ita tamen ut prius explicetur oppositio earum quæ constant dicto singulari, hoc est subiecti singularis, deinde earum quæ constant dicto communi, siue subiecti communis, quæ plus habent difficultatis.* Duo genera oppositarum modalium. a Cap. 12. De opoositione modalium ex dicto singulari.

Contrariæ igitur ex dicto singulari sunt, quæ constant modo eodem vniuersali, & dictis cōtra dicētibus: vt Necesse est Socratē sedere, Necesse est Socratem nō sedere: Non posibile est So- Cōtrarię.

cra-

cratem sedere, Nō possibile est Socratem nō sedere. Nō contingens est Socratem sedere, Non cōtingens est Socratem non sedere: item Impossibile est Socratem sedere, Impossibile est Socratem non sedere. Subcontrariæ. *Subcontrariæ sunt quæ constāt modo eodem particulari, & dictis contradicentibus, vt Possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratē nō sedere, Contingēs est Socratē sedere, contingens est Socratē non sedere: Non necesse est Socratē sedere, Non necesse est Socratem non sedere: Non impossibile, & cætera*

Contradicentes. *Contradicentes sunt, quæ constant eodem dicto & modis contradicentibus: vt Necesse est Socratem sedere, Non necesse est Socratem sedere, Possibile est Socratem nō sedere, Non possibile est Socratem non sedere: & sic in cæteris.*

Subalternæ. *Subalternæ sunt, quæ constant & modis, & dictis contradicentibus: vt Necesse est Socratem esse hominem, Non necesse est Socratem non esse hominem, Non possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratem non sedere, Nō contingens est Socratem sedere, contingens est Socratem non sedere, Impossibile est Socratem esse hominem, Non impossibile est Socratem nō esse hominem.*

De-

Descriptio oppositarum dicti singularis.
Ex necessario.

Subalternans. *Subalternans.*

Necesse est Socratem sedere. *Contrariæ.* *Necesse est Socratem non sedere.*

Subalternæ. Contra dicentes Contra dicentes Subalternæ.

Nõ necesse ẽ Socratẽ. non sedere. *Subcõtrariæ.* *Nõ necesse ẽ Socratẽ. sedere.*

Subalternata. *Subalternata.*

Ex possibili

1

Non possibile est Socratem sedere.

2

Nõ possibile est Socratem non sedere.

3

Possibile est socratẽ non sedere.

4

Possibile est Socratem sedere.

Ex

Ex contingenti.

1	2
Non cõtingens eſt Socratem ſedere.	Non cõtingens eſt Socratem non ſedere.
3	4
Contingens eſt Socratem non ſedere.	Contingens eſt Socratem ſedere.

Ex impoſsibili.

1	2
Impoſsibile eſt Socratem ſedere.	Impoſsibile eſt Socratem non ſedere.
3	4
Non impoſsibile eſt Socratem nõ ſedere.	Nõ impoſsibile eſt Socratem ſedere.

Oppoſitio modalium ex dicto cõmuni.

Oppoſitio autem earum, quæ conſtant dicto communi, duobus breuiſſimis documentis, quæ tamen lõgiorẽ exercitationem requirunt, explicari poteſt. Alterum quod ad modos ſpectat, huiusmodi eſt, Contrariæ modales dicto communi conſtare debent modo eodem vniuerſali: ſubcontrariæ, eodem particulari: contradicentes, & ſubalternę, modis contradicentibus. Alterum

Primum documentum.

terum, quod pertinet ad dicta, sic habet. Contrariæ, subcontrariȩ, & subalternȩ, si ex necessario fuerint, constare debebunt dictis contradicentibus, aut contrarijs: si verò ex possibili, aut contingenti, aut impossibili, opus est vt cõstent dictis contradicentibus, aut subcõtrarijs: contradicentes denique idem omnino dictum habeant necesse est. Secundum documẽtũ.

Descriptio oppositarum dicti communis.

1		2
Necesse est omnem hominem esse animal.	Contrariȩ.	Necesse est aliquem hominem non esse animal.
Subalter.	Contra dicentes / Contra dicentes	Subalter.
3		4
Nõ necesse est aliquẽ hominẽ nõ esse animal.	Subcontrariæ.	Nõ necesse est omnem hominẽ esse animal.

Item.

1	2
Necesse est omnem hominẽ esse animal.	Necesse est nullũ hominem esse animal.

Non

3	4
Non neceſſe eſt nullũ hominem eſſe aĩal.	Nõ neceſſe eſt oẽm hominẽ eſſe animal.

Ex poſsibili.

1	2
Nõ poſsibile eſt oẽm hominẽ eſſe aĩal.	Nõ poſsibile ẽ aliquẽ hominẽ nõ eẽ aĩal.
3	**4**
Poſsibile eſt aliquẽ hominẽ non eſſe aĩal.	Poſsibile eſt oẽm hominem eſſe animal.

Item.

1	2
Nõ poſsibile ẽ aliquẽ hominẽ eẽ animal.	Nõ poſsibile ẽ aliquẽ hominẽ nõ eẽ aĩal.
3	**4**
Poſsibile ẽ aliquẽ hominẽ non eſſe aĩal.	Poſsibile ẽ aliquẽ hominẽ eſſe animal.

Ex Contingenti.

1	2
Nõ cõtingẽs eſt oẽm hominem eſſe aĩal.	Nõ cõtingẽs ẽ aliquẽ hominẽ nõ eẽ aĩal.
3	**4**
Cõtingẽs ẽ aliquẽ hominẽ nõ eſſe aĩal.	Cõtingẽs ẽ omnẽ hominem eſſe animal.

Item

Item.

1	2
Nō cótingens eſt aliquē hominē eē aīal.	Nō cōtingēs ē aliquē hominē nō eē aīal.
3	4
Cōtingēs eſt aliquē hominē nō eē animal.	Cōtingēs eſt aliquem hominē eſſe animal.

Ex impoſsibili.

1	2
Impoſsibile eſt omnē hominē eſſe animal.	Impoſsibile eſt aliquē hominē nō eſſe aīal.
3	4
Nō īpoſsibile ē aliquē hominē nō eſſe aīal.	Nō impoſsibile ē oēm hominem eſſe aīal.

Item.

1	2
Impoſsibile eſt aliquē hominē eſſe animal.	Impoſsibile eſt aliquē hoīem non eſſe aīal.
3	4
Nō īpoſsibile ē aliquē hominē nō eſſe aīal.	Nō īpoſsibile ē aliquē hominem eſſe aīal.

Siquis autem contra præscriptum posterioris documenti dixerit cõtrarias, aut subcõtrarias, aut subalternas, si ex necessario sint, posse constare dictis subcontrarijs, si vero sint ex possibili, aut contingenti, aut impossibili, posse constare dictis contrarijs, contradicentes autem alicuius modi posse constare dictis contrarijs, aut subcontrarijs, aut subalternis, facile ueterani dialectici (quibus hec, ne longior sim, examinanda relinquo) inuenient contrarias simul veras subcontrarias simul falsas, subalternantem uero, & subalternatam falsam, ac demum contradicentes simul veras, & simul falsas; quæ omnia pugnant cum conditionibus oppositarum enuntiationum. Sumptis enim vel his tantum duobus verbis Animal, Homo, hæc omnia facile cernuntur. In contrarijs quidem ex necessario hoc modo, Necesse est aliquod animal esse hominem, Necesse est aliquod animal non esse hominem, quæ sunt simul veræ. In subcontrarijs autem hoc modo, Non necesse est aliquod animal esse hominẽ, Non necesse est aliquod animal non esse hominẽ quæ sunt simul falsæ. Denique in subalternis hoc pacto. Necesse est aliquod animal esse hominem, Non necesse est aliquod animal non esse hominem, quarum prior, quæ ponitur subalternans, est vera, posterior autem, quæ ponitur subalternata, est falsa. Quod idem facile est

F

le est persequi in cęteris, modo in exemplis modalium contradicentium interdum homo fiat subiectum dicti, & animal prædicatum, interdum è contrario. Quapropter cùm de oppositionibus modalium eiusdem generis, seu quę constant modo eiusdem appellationis satis, superque dictum sit, sequitur vt ad æquipollentiam omnium inter se veniamus.

De æquipollentia modalium enunciationũ Caput. 12.

A. *VT modales fiant æquipollentes duo documenta sunt satis. Alterum, vt modi omnium sint eiusdem quantitatis, hoc est, vt omnes sint vniuersales, aut omnes particulares. Alterum, vt dicta enunciationum ex possibili, & impossibili sint eadem inter se, contradicant autem dictis enunciationum ex necessario. Hæc si obseruaueris nullo negotio inuenies æquipollentes cuiusque modalis. Exempla perspice in subiectis descriptionibus.*

Primũ documétum. Secundum.

Aequipollentes ex dicto singulari.

	Prima tabella.		Secunda tabella.
Ar	Necesse est Socratē esse hominem.	*Ve*	Neces. est Socr. nō esse ho.
gu	Nō possibile est Socratē nō esse hoīem.	*ri*	Non pos. est Socr. esse ho.

tu	Nō Cōtingēs est Socratē nō eē hominē.	*di*	Non Conting. est Socr. esse ho.
le	Impossibile est Socratem non esse ho.	*ca*	Impos. est Socr. esse ho.

	Tertia.		Quarta.
Sunt	Nō necesse est Socr. non esse ho.	*Qui*	Non necesse est Socr. esse ho.
a	Possibile est Socr. esse ho.	*re*	Possibile est Socr. non esse ho.
ta	Contingens est Socr. esse ho.	*fe*	Contingens est Socr. non esse ho.
ui	Non impossibile est Socr. esse ho.	*rūt*	Non impossibile est Socr. nō eē ho.

Omnes enunciationes, quas cernis in quauis eadem tabella, sunt ęquipollentes, vt duobus traditis documentis continetur.

Aequipollentes ex dicto communi.

	1		2
Ar	Necesse est omnem ho. esse animal.	*Ve*	Necesse est nullū ho. esse ani.
gu	Non possi. est ali. ho. non esse animal.	*ri*	Nō possi. est aliquem ho. esse ani.
tu	Non contingens est ali. ho. non esse ani.	*di*	Non cōtingens est aliquem ho. esse ani.
li.	Impo. est aliquem ho. non esse ani.	*ca*	Impossibile est aliquem ho. esse ani.

Sunt

	3		4
Sunt	Non necesse est nullum ho. esse ani.	*Qui*	Non necesse est omnem ho. esse ani.
a	Posſibile est aliquem ho. esse ani.	*re*	Possib. est aliqué ho. non esse ani.
ta	Contingens est aliqué ho. esse animal.	*fe*	Contingens est aliqué ho. non esse ani.
ui	Nō impos. est aliquem ho. esse ani.	*runt*	Non impo. est aliquem ho. nō esse ani.

Omnes itidem, quæ in vnaquaq; tabella huius descriptionis continentur æquipollentes sunt, vt eadem documenta docent.

B *Quibus ita constitutis, si tenes ea, quę de oppositione, & (vt ita loquar) de subalternatione modalium eiusdem generis dicta sunt, facilè intelliges oppositionem, & subalternationem earum, quæ sunt diuersorum generum. Nam cùm ex supradictis pateat, enunciationes ex neessario, quę primum locum obtinent in qualibet tabella, ita esse affectas inter sese, vt prima & secunda sint contrariæ, tertia & quarta subconttariæ, prima verò contradicat quartæ, & secunda tertiæ, ac denique prima sit subalternans tertiæ, & secunda quartæ nunc autem docuerimus omnes, quæ in eadem tabella sunt, esse æquipollentes, necessariò efficitur, vt omnes, quæ sunt in prima, sint cōtrariæ omnibus, quę sunt in secunda, & omnes quæ sunt in tertia sint subcontrarię omnibus, quę*

ſunt in quarta, itemq; vt tota prima tabella contradicat toti quartæ, ac tota ſecunda toti tertiæ, denique vt tota prima ſit ſubalternans totius tertiæ, & tota ſecunda totius quartæ. Quo comperto, ſi quis abs te petierit enunciationem aliquam contrariam illi primæ, Neceſſe eſt Socratem eſſe hominem, facilè poteris quatuor contrarias aſſignare, hanc nimirum eiuſdem generis, Neceſſe eſt Socratem non eſſe hominem, & alias tres reliquorum generum huic æquipollentes, vtpotè, Non poſſibile eſt Socratem eſſe hominem, Non contingens eſt Socratem eſſe hominem, Impoſſibile eſt Socratem eſſe hominem. Id quod nullo labore facies in reliquis.

Obiectio. *Sed fortè aliquis ſuccenſebit nobis, quòd non*
a 2. peri. 3. *videamur in hac re Ariſtotelem ſectari. Ille enim a longe aliũ ordinem in deſcriptione tabellarum tenuit. nam præterquam quod in omnibus tabellis deſcribendis extremo loco modales ex neceſſario conſtituit, priores etiam duas tabellas ex enuntiationibus modorum particulariũ coegit, poſteriores ex ijs, quæ conſtant modis vniuerſalibus; quod totum nos contra fecimus. Verum ſi animum aduertas, non pugnamus hac in re cum Ariſtotele. Siquidem Ariſtoteles ipſe in cauſa fuit, vt ordinem enuntiationem, & tabellarum commutauerimus. Nam cum ille æquipollentium quadrata eo ordine, quem nos obij-*

ciendo

ciendo commemorauimus, descripsisset, tandem ad finem tractationis sic ea, vt à nobis digesta sunt, corrigenda esse admonuit. Nec immeritò, quippe cum hic ordo, quem seruauimus, & naturis rerum congruat, & descriptioni absolutarũ enuntiationum optime respondeat, vt vel paululum attendenti, & hanc descriptionem cum descriptione absolutarum conferenti perspicuum erit. Etquidem vt modalium descriptio ab Aristotele tradita memoriæ mandaretur excogitarunt recentiores has quatuor voces Amabimus, Edentuli, Iliace, Purpurea, quæ tabellis nõdum ab illo emendatis dictionum numero, ac ipso descriptionis ordine responderent; ita nimirũ vt prima dictio significaret primam tabellam, secunda secundam, & reliquæ reliquas eodem ordine; itemq; vt prima vocalis cuiusq; dictionis significaret modalem ex possibili, secunda, modalem ex contingenti: tertia, ex impossibili: quarta, ex necessario: denique vt vocalis, A significaret enunciationem affirmatiuam modi, & dicti; E, affirmatiuam modi, & negatiuam dicti: I, negatiuam modi, & affirmatiuam dicti: V, negatiuam vtriusque: quam vocalium significationem hoc versu comprahenderunt,

E, dictum negat, Iq; modum, nihil A, sed V totũ.

Vt in hac descriptione patet.

	1		3
A-	Possibile est esse.	*i.*	Non possibile est esse.
Ma-	Contingens est esse.	*li-*	Non contingens est esse.
Bi-	Non impossibile ē esse.	*a-*	Impossibile est esse.
Mus,	Non necesse est non esse.	*ce.*	Necesse est non esse.

	2		4
E-	Possibile est non esse.	*Pur-*	Non possibile est non esse.
den-	Contingens est non esse.	*pu-*	Non contingens est non esse.
tu-	Non impossibile ē non esse.	*re*	Impossibile est non esse.
li.	Non necesse est esse.	*a.*	Necesse est esse.

Verum nos cùm eam potius descriptionem, quam Aristoteles vt correctiorem magis approbauit, multis de causis amplectendam esse arbitremur, alias dictiones necesse est afferamus, quę nostræ descriptioni congruant, ne commoditas, quæ ex huiusmodi vocum vsu percipitur, dialecticis adimatur. Accipe igitur has.

Argutule, Veridica, Sunt ataui, Qui referunt

quæ facilè vsu terentur, ac mollientur. Priores igitur duæ designant tabellas contrariarum; duæ posteriores, subcontrarium, quæquidem eodem ordine sub tabellis contrariarum describendæ sunt, vt descriptio omni ex parte respondeat descriptioni absolutarum. In vnaquaq; autem tabella prima vocalis designat modalem ex necessario: secunda, modalem ex possibili; tertia, ex contingenti: quarta, ex impossibili, seruata interim veteri significatione earundem vocalium, quo ad affirmationem, & negationem, vt ex superius positis descriptionibus intelliges. Hæc si teneas, facile admoneberis in vnaquaq; tabella vtriusque qualitatis æquipollentium, & modi scilicet, & dicti. Nam quod ad quantitatem attinet, ad duo documenta initio capitis posita recurrendum est.

De conuersione modalium enuntiationum. Cap. 13.

IAm vero conuersio modalium, quæ ab Aristotole [a] *tractatur (Hæc enim vna restat affectio earum, quæ proposuimus) non est commutatio extremorum principalium enunciationis, vt scilicet modus, qui prędicatur de dicto, fiat subiectum, & dictum prędicatum, sed est commutatio eorum extremorum, quę in dicto continentur, seruata qualitate dicti, & veritate totius modalis: vt si dicas, Necesse est Socratem esse hominem,* a 1. Prio. 3. Conuersio modalium, quæ sit.

igitur

igitur Necesse est Hominem esse Socratem. Etenim in hac modalium formula, de qua nunc agimus (hoc est, in quo modales per verba infinitiua efferuntur) nunquam modus potest esse subiectũ, etiam si in principio orationis ponatur, vt hactenus factum est. Semper enim verbalis copula intelligitur ex parte modi, quacũq; ratione partes orationis commutentur. Quò fit, vt si qua cõmutatio principalium extremorum modalis enũciationis (hoc est, modi, & dicti) fieri potest, ea nulla sit alia, quam secundum orationis situm, quæ tamen, vt vnicuiq; est in promptu, ita nulla indiget arte.

Obiectio. *Quòd si quis dicat modales enunciationes sub ea formula spectandas esse in conuersione, qua dicta illarum voce aliqua demonstrãtur, vt si dicas, Hæc enunciatio, Socrates est homo, est necessaria.*

Solutio. *Occurrendum erit illud modalium genus sub genere absolutarum verè comprehendi, vt supradictum est,*

b cap. 9. *[b] propositam quàm enunciationem hoc pacto esse conuertendam, Hæc enunciatio Socrates est homo, est necessaria, igitur aliquod necessarium est hæc enunciatio, Socrates est homo, quo pacto supra diximus singulares absolutas, quæ aliquid affirmant esse conuertendas.*

Conuersio modalium ex necessario, & possibili. *Ita patet conuersionem modaliũ, de quib. hic agimus nõ eẽ cõmutationẽ principaliũ extremorũ enũciationis, sed eorũ, q̃ ĩ dicto cõtinenẽ. Quo igĩ pacto modales cõuertanẽ, duob.* B

do-

documētis tradi pōt. Vnū ē, Modales ex necessa rio, & possibili affirmatis, qđ attinet ad conuer sionem simplicem, & per accidens (eam enim, quæ fit per contrapositionem, vt parum vtilem omittimus) eodem modo conuerti, quo enuncia tiones absolutæ reciprocantur. Nam vniuersa- lis negatiua, & particularis affirmatiua conuer tuntur simpliciter c, vt Necesse est nullum ho- minem esse lapidem, ergo, Necesse nullum lapi- dem esse hominem: Necesse est aliquod animal esse album, ergo, necesse est aliquod album esse animal. Ambæ autem vniuersales conuertun- tur per accidens, vt si dicas, Necesse est omnem hominem esse animal, ergo, necesse est aliquod animal esse hominem, Necesse est nullum homi- nem esse lapidem, ergo, necesse est aliquem lapi- dem non esse hominem. Particularis denique ne gatiua neutro modo conuertitur, quia datur cō uersa vera, & conuertens falsa, vt si dicas, Ne cesse est aliquod animal non esse hominem, ergo, necesse est aliquem hominem non esse animal. Idem perspicies si loco modi Necesse, posueris c 1. prio. 3.

C *possibile. Nec verò opus est tradere conuersio- nes modalium ex necessario & possibili negatis, & ex imposibili siue affirmato, siue negato, quia cum in omnibus tabellis æquipollentium, quarum descriptiones paulò ante tradidimus, reperiatur aliqua enunciatio ex necessario, aut possi-*

Cur aliarũ modalium conuersiones non tradantur.

possibili affirmato, qui harum reciprocationem tenuerit, nullo negotio intelliget in quas reliquæ conuertantur. Atque id, quod dictum est de modalibus ex possibili, intelligendum est de modalibus ex contingenti impropriè sumpto, quod idem est, atque possibile. Alterum documentum est, enunciationes ex contingenti propriè sumpto, quas[d] *superius reliquimus, cum affirmatiuę quidem sunt, eodem modo conuerti, quo absolutæ, conuertuntur,*[e] *vt si dicas, Contingens est omnem hominem, vel aliquem hominem vigilare, ergo contingens est aliqod vigilans esse hominem: cum verò sunt negatiuę, non item*[f]*. Nam particularis conuertitur simpliciter, vniuersalis autem minimè. Hæc enim conuersio bona est, Contingens est aliquem hominem non esse albũ, ergo contingens est aliquod album non esse hominem (nunquam enim in hac formula datur conuersa vera & conuertens falsa) hęc autem uitiosa,*[g] *Contingens est nullum hominem esse album, ergo contingens est nullum album esse hominem: conuersa siquidem vera est, quia quilibet homo potest esse albus, & non esse albus, cõuertens autem est falsa, quia non quodlibet album potest esse, & non esse homo, quippe cum necesse sit aliquod album, vt niuem, aut cygnũ, non esse hominem. Est & alia conuersionis ratio huic generi contingentium enunciationum* *pro-*

Conuersio contingentium ex. 1.prio. 3.

d in fine c. 11.

e 1.pri. 3.

f Arist.ibi.

g 1.prio.16

propria (hoc eſt, omnibus, ac ſolis conueniens) quam vocant in oppoſitam qualitatem. Ea vero eſt cùm ex affirmatiuis fiũt negatiuæ, et ex negatiuis affirmatiuæ, nec commutatis extremis, nec ullo pacto variata quantitate, vt ſi dicas Contingens eſt omnem hominem vigilare, ergo contingens eſt nullum hominem vigilare, & viciſsim, contingẽs eſt nullum hominem vigilare, ergo contingens eſt omnem hominem vigilare. item contingens eſt aliquem hominem uigilare, ergo contingens eſt aliquem hominem non vigilare, & è contrario contingens eſt aliquem hominem non uigilare, ergo contingens eſt aliquẽ hominem vigilare; ſed multę ſunt difficultates hac in re, quæ poſtulant tùm maiorem auditorũ intelligentiam, tùm etiam longiorem tractatũ, quàm introductioni conueniat, Reſtat ergo ut, quoniam enunciationes ſimplices utcunque explicauimus, de coniunctis deinceps diſſeramus.

Quot ſint genera coniunctarum enunciationum. Caput. 14.

A QVid ſit enunciatio coniuncta, quam poſteriores Dialectici hypotheticam ferè vocant, iam ſuprà [a] à nobis dictum eſt. Quot verò ei ſint ſubiecta genera, quæque ſint ſingulorum generum affectiones, nunc docebimus. Coniunctio, quæ forma eſt enunciationis

[a] Cap. 3.

Triplex cõiunctio.

nis coniunctæ, tribus modis comparari potest cũ simplicibus enunciationibus, quas connectit. Aut enim iungit earum sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine consequutionis vnius ex altera id facit, vt videlicet posterior ex priori efficiatur: aut non habita ratione eiusmodi ordinis. Si ordine consequutionis iungit sentẽtias, vocatur conditionalis, vt si sol lucet dies est: Si absque huiusmodi ordine, dicitur copulatiua, vt Socrates fuit philosophus, & fuit vir bonus. Si denique diuidit sententias, disiunctiua nuncupatur, vt aut dies est, aut nox est. Tria igitur sunt genera coniunctarum enunciationum, [b] *Conditionalis, Copulatiua, et Disiunctiua, quas Cicero* [c] *Connexum, Coniunctionem, & Disiunctionem nominat, Ac conditionalis quidem iure optimo dicitur hypothetica, siquidem hypothesis, præter alia, conditionem significat. Disiunctiua quoque non immerito à Boëtio* [d] *in numerum hypotheticarum refertur. Nam ex præcipuo disiunctiuarum genere licet inferre conditionalem, vt si ex illa, Aut dies est, aut nox est, hanc efficias, Si dies est, nox non est, aut hanc, Si nox est, dies non est. Cæterum cur copulatiua dicatur hypothetica nulla apparet ratio, nisi forte, quia alteri enunciationi simplici iam positę alteram adiungit (hæc enim quasi suppositio Hypothesis nomine modo aliquo significari põt)* B

Tria genera coniunctarum enũciationum,

b D. Tho. opu. 48. de enunciatione. c. 14.

c Lib. de Fato, & in to. Hypothesis.

d 1. de syllogismo hypothet.

Num copulatiua rectè dicatur hypothet.

aut

aut certè q̃a sunt copulatiuę, quæ inferãtur ex cõditionalibus: vt si ex hac cõditionali, Si Socrates est homo, est animal, colligas hãc copulatiuã negatiuã, Non & Socrates est hõ, & nõ est aĩal

C *Qualitas essentialis enunciationum, quam affirmationem, & negationem dicimus, his etiam omnibus communiter cõuenit, verum aliter, quàm simplicibus. Simplices enim dicuntur affirmatiuæ & negatiuæ quia earum prædicata attribuuntur subiectis, aut ab eisdem remouentur: at coniunctæ dicuntur affirmatiuę, quia coniunctiones affirmantur, hoc est, non negantur, negatiuæ quia negantur, siue prædicata simplicium, quas in se coercent, & continent, affirmentur, siue negentur. Vnde fit vt hæ ambæ sint affirmatiuæ, Si sol lucet dies est, Si sol non lucet non est dies: hæ verò ambę negatiuæ, nõ si sol non lucet, nox non est: Non si sol lucet, nox est Id quod in cæteris generibus facilè perspicies. Fiunt autem huiusmodi enunciationes negatiuæ pręfixa initio totius enunciationis negante particula, vt in proximis duobus exemplis cernis, Iam qualitas accidentalis, quæ in veritatis aut falsitatis significatione consistit, non dubium est, quin coniunctis etiam conueniat participant siquidem naturam enunciationis, cuius ea communis qualitas est, vt verum, aut falsum significet. Sunt itaque veræ etiam, aut falsę atque adeò necessa-*

Qualitas coniunctarum enunciationum.

Affirmatiuæ.

Negatiuæ.

Sunt veræ, aut falsæ: necessariæ aut contingentes, aut impossibiles.

Coniunctæ enunciationes, carent quantitate

cessariæ, aut contingentes, aut impossibiles. At D verò si de quantitate sit quæstio, nullam penitus habent, vt nimirum dicantur vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ, aut singulares, propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solum enũciationes, quæ id efficiunt, coniungunt. Habent tamen uirtute quandam quantitatem uniuersalem, aut particularem, quam inferius [e] explicabimus, cum de earum oppositione dicemus.

e Cap. 18.

De conditionali enuntiatione.
Caput. 15.

Omnis conditionalis constat duabus partibus præcipuis.

Nota, pro copulati--

Conditionalis enunciatio aut constat duabus simplicibus, vt, Si sol lucet dies est: A aut pluribus, vt Si sol lucet, & in nostro hemisphærio lucet, dies est, & apud nos est. Semper tamen duabus pręcipuis constat partibus, quarum altera dicitur antecedens, ea videlicet, quę proximè sequitur coniuntionem Si, altera consequens, que ex illa efficitur. Quæ constat duabus simplicibus, (nam reliquum genus, quia infinitè augeri potest, omittimus) aut constat vtraque affirmatiua, aut vtraque negatiua, aut antecendete affirmatiua, & consequente negatiua, aut contrà, vt, Si sol lucet dies est: Si sol non lucet non est dies: si dies est, non est nox. Quæ uarietas complicationum ex simplicibus affirmati-

matiuis, & negatiuis, ad copulatiuas etiã, et dis- iunctiuas accommodari potest. Quomodo cunque autem conditionales ex simplicibus conficiantur, dicunt Dialectici eas posse esse veras, etsi omnes simplices, ex quibus constant, sint falsæ, vt si dicas, Si homo habet alas, volare homo potest. Id quod proprium ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo est, quòd eius veritas in sola consequutione consistit: quo fit vt si consequutio sit bona, & apta, enunciatio ipsa sit vera, quocunque modo, quod ad veritatem, & falsitatem attinet, partes se habeant. Hac de causa dicere solent Dialectici conditionalem nihil ponere, quia vt sit vera nec antecedẽtis, nec consequentis veritatem requirit. Qua ex re illud etiam Dialectici colligũt, omnes conditionales veras, esse necessarias, & omnes falsas, impossibiles. Nam omnis bona consequutio est necessaria, vt aiunt, omnisq; vitiosa, impossibilis. Quod mihi non videtur vsquequaque verũ. Etenim nõ modò multæ conditionales ex futuris contingentibus probabiles censentur, vt Si diligenter operam nauaueris doctus euades, sed etiam ex præsenti tempore, vt si dicas, Siqua mater est, diligit filium: quæ enunciatio, cùm inter veras numeretur, nõ in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falsa eẽ nõ posse. Non tantùm ergo necessariæ, & impossibiles enunciationes con-

[Margin: uis & disiũctiuis. Conditionalis est ali quando uera ex simplicib. falsis. Veritas cõditionalis ĩ sola cõsequutione consistit. Cõditionalis nihil ponit. Nũ omnis conditionalis vera sit necessaria, & falsa impossibilis. Etiam contingentes conditionales reperiũtur.]

ditionales reperiuntur, sed contingentes etiam. Nec verò omnis bona consequutio est necessaria, sed quędā etiā probabilis, vt post dicemus. a Ita patet quid requiratur ad veritatem conditionalium enunciationum. Quòd tamen intellige dictum de affirmatiuis, ex quibus nullo negotio veritas negatiuarum colligitur. Nam cum in hoc genere semper affirmatiuę, & negatiuę, quę sola affirmatione, & negatione coniunctionis discrepant, sint contradicentes, si conditionalis affirmatiua fuerit vera, erit negatiua falsa, si vero illa falsa fuerit, hæc vera erit, id quod etiā in copulatiuis, & disiunctiuis obseruandum est. Reuocantur autem ad conditionales primùm rationales, vt Sol lucet, ergo dies est. Omnis homo est rationis particeps, & mente captus est homo, igitur mente captus est rationis particeps. Deinde causales, vt Quia sol lucet, dies est: Quia homo est ex elementis compositus, mori potest. Item illæ, quas vocant temporales, locales, & id genus aliæ, vt Cum sol lucet dies est: Vbi sol lucet dies est: Quo semel est imbuta, recens seruabit odorem testa, diu: Quibuscum vixeris, eorum mores imitaberis: & cæterę huiusmodi. Sed quòd ad rationales, & causales attinet (aliæ enim ferè negliguntur) illud aduertendum est, ad veritatem rationalis, præter bonam consequentiam, requiri veritatem antecedentis &

a Li.6.cap. 4.

Quo pacto diiudicanda sit ueritas in negatiuis coniūctis, conditionalibus, & cæteris coniunctis negatiuis.

Rationales, & causales reuocantur ad conditionales.

Temporales. locales, &c.

Quid requiratur ad

& (quæ ex ea sequitur) consequentis, ad veritatem autem causalis, vltra hæc duo, opus esse, vt in antecedente sit vera causa consequentis: modo enunciatio propriè causalis sit. Sæpe enim in sensu rationalis vsurpatur, vt si dicas, Quia Socrates est homo, est animal, velisque significare, ex eo quòd Socrates est homo, consequi vt sit animal. Ita fit vt hę rationales non sint veræ, Socrates est homo, ergo est philosophus: Socrates est lapis, ergo est sensus expers: prior quidem qa consequutio est vitiosa; posterior verò quia etsi consequutio est apta, & bona, tamen antecedēs non est verum. Fit etiam, vt hæ sint falsę, Quia sol lucet Socrates dormit: Quia sol est ignis, calefacere potest: Quia sol deficit, luna interponitur inter nos & ipsum: prima, quia consequutio non est bona: secunda, quia antecedens non est verū: tertia, quia in antecedente non est causa consequentis, sed potius effectus. Quia enim luna interpositu suo nobis tegit solem, iccirco sol apud nos deficit, non autem quia sol deficit, ideo luna interponitur.

veritatem rationalis, & causalis.

De copulatiua enunciatione. Caput. 16.

4 *Copulatiua enunciatio non habet certum numerum partium principalium, ut conditionalis, sed potest quotquot volueris principalibus constare, vt si dicas, Socrates philoso-*

Copulatiua non habet certum numerum partiū prin

cipalium. *phus est, & bonus uir est, & Platonis magister, & cętera. Huius generis enunciatio vera esse nõ potest, nisi omnes simplices, ex quibus cõstat, sint verę.* Quid reqraturad veritatem copulatiuæ? *Ex quo efficitur, vt data quacunque simplici falsa, tota copulatiua iudicetur falsa. Est item copulatiua tum necessaria, tum contingens, tum etiam impossibilis.* Neceffaria quæ sit. *Necessaria quidem cum omnes eius partes sunt necessarię, vt Deus est summum bonum, & peccatum est summum malum.* Cõtingẽs. *Contingens autem, cum omnes partes sunt contingentes, aut earum aliqua, & nulla impossibilis, modò partes ipsę inter se non pugnent. Vt Socrates est philosophus, & est vir bonus: Deus est summum bonum, & Socrates est iustus. Nam si aliqua sit impossibilis, aut ipsæ partes inuicem repugnent, non contingens, sed ĩpossibilis indicãda erit, vt si dicas, Socrates est lapis, & Plato philosophatur: Socrates sedet, & item deambulat.* Impossibilis. *Impossibil:s verò est, si vel aliqua pars est impossibilis, vel ipsę inter se partes sunt repugnantes, vt patet in proximis excplis. Illud autem attendendum est hoc loco, etsi ad copulandas duas simplices enuntiationes una tantum copulatiua coniunctio sufficiat, eleganter tamen, & sæpe nõ parum vtiliter adhiberi duas vt si dicas, Et Socrates loquitur, et Plato audit. Dico autem non parum vtiliter, propter negatiuas. Nec enim æquè perspicuè, & absque ambi-*

guitate

guitate loquitur, qui negat propositam copulatiuam hoc pacto, Non Socrates loquitur, et Plato audit, atque is, qui hoc modo, Non & Socrates loquitur, & Plato audit. Quod idem in disiũctiuis obseruandum est. Reuocantur porro ad copulatiuas aduersatiuæ enuntiationes, vt Socrates fuit philosophus, sed veram sapientiam fortasse non est assecutus, & aliæ similes. Quinetiam rationales ea ex parte ad copulatiuas reuocantur, qua simul ponunt antecedens, & consequẽs. Causales vero non tantum hac ratione sed etiã quatenus astruunt in antecedente continere causam consequentis. imo uero rationales, & causales videntur, quædam copulatiuę conflatæ, saltẽ ex singulis conditionalibus, & alijs quibusdam enunciationibus, vt inferius a *patebit quanquã ideo reuocari solent ad conditionales, quia magis præ se ferunt formam earũ cõditionalium, quas vt præcipuas partes includunt; idem forsitan dicendum est de temporalibus, localibus, & similibus, quę supra conditionales reuocatę sunt.*

Quæ reuocentur ad copulatiuas.

a) cap. 20.

De disiunctiua enunciatione. Caput. 17.

A DIsiunctiua quoq; enunciatio nullũ habet principalium partium certum numerum. Potest enim quotquot etiam volueris præcipuis partibus constare, vt si dicas, Hoc animal aut est album, aut est nigrum, aut cerulei coloris,*

Etiam disiunctiua non habet certum numerũ partium prin-

cipalium. aut lutei:& cætera. Vt autem disiunctiua sit vera, iuxta veterum quidem sententiam vna tantùm eius pars vera esse debet: quo fit vt falsa dicatur, vel cùm omnes sunt falsę, vel cùm omnes veræ a. Exempli causa hæc est vera Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia vna eius pars, atq; adeò sola, est vera: hæ autem ambæ sunt falsę, Socrates aut est lapis, aut est planta: Socrates aut est animal, aut est homo: prior quidem, quia vtraque pars est falsa, posterior, quia vtraq; vera. Ratio huius rei est, quia cum disiunctiua disiungat sententias, illud opus esse videtur, vt simplices enunciationes, ex quibus disiunctio constat, sint repugnantes atq; ita plures vnà verę esse non possint. Quare aut omnes erunt falsæ, aut si plures vnà fuerint veræ, nõ respondebit res disiunctioni: quare vtroque modo disiunctio erit falsa. Itaq; si dixeris Socrates est homo, aut est rationis particeps, falsam protuleris enunciationem, quia ipsa disiunctio ex natura sua significat alterum duntaxat ex his duobus attributis Socrati conuenire, quod quidem asserere falsum est. Recentiores tamen dicunt disiunctiuam esse veram, si vel vna, vel plures vna, aut etiam omnes partes, sint veræ: falsam verò nunquam, nisi omnes partes sint falsę. Atq; hoc pacto dicunt has enunciationes esse veras: Aut Socrates est homo, aut est rationis particeps: Aut deambulat,

Quid requiratur ad veritatem disiunctiuę.

a Cicero in top. Gellius lib. 16. D.Tho. loco suprà citato.

Recentiorum sententia.

lat, aut mouetur loco: Aut Plato est ad risum aptus, aut Bucephalus ad hinitum: quas tamen
D *veteres dicunt esse falsas. Mihi verò hoc modo ui detur dirimenda controuersia. Veteres quidem accommodatius ad naturam disiunctionis loquutos fuisse (disiūctio.n. ex forma sua videtur significare, plures partes vnà veras non esse) iuniores autem generalem loquendi vsum magis spectasse. Solent enim disiunctiones huiusmodi concedi, Aut Demosthenes perfectus Orator fuit, aut Cicero, aut certè nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo; solent inquam concedi ab ijs, qui fatētur & Demosthenem perfectum Oratorem fuisse, & Ciceronem, itemque Miloni Clodium, & Clodio Milonem mutuas parasse insidias. Quoniam igitur communis loquendi usus in oratione non est aspernandus, non videtur recentiorum sententia omnino repudianda; Quinetiam in ijs, quæ de oppositione disiunctiuarum dicemus, magno nobis erunt usui disiunctiuę ab illis approbatæ, ac traditæ. Quòd si quis obijciat, eum, qui ita loquitur, Aut Socrates est homo, aut rationalis, modo corrigi solere, Imò verò & est homo, & rationalis, nec alia de causa, nisi quia falsam profert disiunctionem: occurrendum est, eum, qui sic loquitur, corrigi, non quòd falsam pronunciet disiunctionem, sed quod ineptam, & ridiculam. Ineptum est enim, ac ridi-*

Cōciliatio recentiorū cum veteribus.

Obiectio.

Solutio.

culum, præsertim in communi sermone (quo sæpè non tam attēditur quid uere dicatur, quàm quid usitatè) extruere disiunctionem ex enunciationibus necessarijs, aut necessariò connexis. Id q̄ in hoc disiunctionum genere, quod recentiores amplectuntur, diligenter cauendum est. E

Occuritur alteri obiectioni.

Nec tamē iccirco fuerit necessarium, vt ex simplicibus repugnantibus inter se omnis disiūctio struatur, quia cùm diximus, Aut est hoc, aut est illud, non semper volumus significare, aut hoc tantùm, aut illud tantùm esse verùm, sed sæpè ita loquimur, vt saltem hoc verum esse, aut saltem illud declaremus. Quo pacto dubium non est, quin tota disiunctio ex partibus non solum non repugnantibus, sed etiam simul veris, vera esse possit.

Explicatur sensus disiūctionis.

In hoc enunciationum genere, quemadmodum in superioribus, non solùm necessariæ, & impossibiles enunciationes reperiuntur, sed etiam contingentes.

Necessariæ disiunctiones.

Nam illæ necessariæ dicendæ sunt, quæ constant ex duabus contradicentibus aut ex ijs, quæ ad contradicentes reduci possunt: vt, Aut Socrates loquitur, aut non loquitur. Aut Socrates est grammaticus, aut non habet artem emendatæ loquendi, & scribendi: Aut animal est homo, aut est bestia. Itemque illę, quarum omnes partes, aut vna, sunt necessariæ: vt Socrates est homo, aut non est lapis: Socrates est homo, aut non est grammaticus: Socrates est homo, aut est lapis.

lapis. Quanquàm illę, quarũ omnes partes sunt necessariæ, quia ridiculæ sunt, extrui non dēbēt, vti diximus. Contingens est cuius omnes partes, aut aliqua, sunt contingentes, non ita tamen vt sint contradicentes, aut ad contradicentes reuocari possint, aut aliqua earum sit necessaria, ne tota disiunctio sit necessaria, vt nunc diximus. Exempla contingentium hæc sunt, Aut hęc mulier huius pueri mater non est, aut illum diligit: Aut hic adolescens lapis est, aut longa exercitatione doctus euadet. Impossibiles sunt, quarum omnes partes sunt impossibiles, vt Socrates aut est lapis, aut est lignum. Hęc de natura, distinctione, ac veritate coniunctarum enunciationum: nunc de earum oppositione, & ęquipollentia dicamus.

Contingentes.

Impossibiles.

De oppositione contradictoria coniunctarũ, Et quopacto in eis reperiantur reliquæ oppositiones. Cap. 18.

QVod ergo ad earum oppositionẽ attinet, illud principio animaduertendum est, solam contradictionem formaliter reperiri in hoc enunciationum genere; Enunciationes enim formaliter contrariæ debent esse uniuersales, subcontrariæ uero particulares: coniunctæ autem nec sunt formaliter uniuersales, nec particulares, imo etiam nec indefinitę, aut singulares,

Solùm contradictionem formaliter reperiri in côiunctis.

res, nec simpliciter tales appellari solent ut per spicuum est. Cuius rei causa ea esse uidetur, quia non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solum enunciationes, quę id efficiunt, coniũgunt. At uero ut enunciationes sint formaliter contradicentes, & simpliciter tales appellẽtur, non est opus, ut sint uniuersales, aut particulares, aut indefinitæ, aut singulares: Sed hoc tantum ex ipsa contradictionis forma requiritur, ut sola negatione præposita differant, hoc est, ut una habeat negationem prępositam, altera, minimè, quo ad reliqua uerò sint omnino eædem. Nam, ut est commune dialecticorum ploquium, non uerius contradicitur (Adde etiam nec formalius) quàm cum affirmationi negatio præponitur. Hoc autem luce clarius est non minus accidere in coniunctis enuntiationibus, quàm in simplicibus, ut si dicas, Si homo est animal, est sensus particeps: Non si homo est animal est sensus particeps. Et Socrates est philosophus, & Plato est philosophus, Non & Socrates est philosophus, & Plato est philosophus: Aut Plato fallitur aut Aristoteles fallitur. Nõ aut Plato fallitur, aut Aristoteles fallitur. Ita patet solam oppositionem contradictoriam formaliter conuenire coniunctis enuntiationibus, & quo pacto illis conueniat, neque solum dari posse in hoc enunciationum genere contradicentiũ

Maximè uera & formalis contradictio.

con-

conditiones, siue leges, sed etiam propriam, & formalem contradictionis rationem. Atque ob ea, quæ dicta sunt, nulla alia oppositionis forma, præterquam contradictionis, tributa est à nobis in prima editione coniunctis enuntiationi
B *bus. Verùm ne quis inde, re parum considerata, eum errorem imbibat, ut putet ne eo quidē modo posse coniunctas enuntiationes constitui, ut in eis seruentur leges contrariarum, & sub contrariarum, sed operæpretium erit addere hoc loco, quæ, ne nouitios grauaremus, in libros de interpretatione distuleramus, præsertim cū omnia, quæ hactenus de coniunctis enunciationibus dicta sunt, in libros de Interpretatione differri soleāt, ad quos hęc potiori ratione serua ri possunt. Aduerte, igitur coniunctas enunciationes etsi non sunt formaliter contrariæ, aut subcontrarie, tamen dici poße contrarias, & subcōtrarias uirtute, seu de lege, vt a quibusdamuocantur. Cuius rei ratio duplex est vna quia etsi non sunt formaliter uniuersales, aut particulares, tamen in omnibus earum generibus inueniuntur uniuersales, et particulares uirtute. Nam conditionalis affirmatiua supponit aliquam uniuersalem simplicem, in qua fundetur. vt illa, Si homo est animal, est sensus particeps, supponit hanc. Omne animal est sēsus particeps. Copulatiua uero affirmatiua ex natura*

sua

sua æquipollere pōt uni simplici uniuersali, quo pacto illa; Et Socrates est philosophus, & Plato est philosophus æquipollet huic, Vterque horum hominum est philosophus. Denique disiunctiua affirmatiua æquipollere potest suapte natura vni simplici particulari; quopacto illa, Aut Plato fallitur, aut Aristoteles fallitur æquippollet huic, Alter horum hominum fallitur. Vnde fit, vt quoniam præposita negatione vniuersales fiunt particulares, et particulares uniuersales, in oībusgñibus cōiunctarū dari possint uniuersales & particulares uirtute. Altera ratio est; quia ita possunt coniunctæ enunciationes constitui, vt in eis reperiantur conditiones, siue leges contrariarum, & subcontrariarum, vt ex progresu patebit.

De oppositione conditionalium. Caput. 19.

C*Oniunctæ igitur enunciationes prædicto modo contrariæ, & subcontrariæ (Adde etiam subalternans, quoniam earum explicatio coniuncta est cum tractatione contrariarū & subcontrariarum) duobus documentis constitui possunt in omnibus coniunctarum generibus; Vno generali, altero in singulis speciali. Generale documentum sit, in conditionalibus quidem, & copulatiuis opus esse, vt contrariæ*

Generale documentum.

&

& subal ternantes sint affirmatiuę: subcontrariæ vero, & subalternatæ negatiuę: at in disiunctiuis contra omnino rem habere oportere. Hoc documentum non solum ex subijciendis descriptionibus plane constabit, sed etiam ex dictis colligitur. Dictum est enim in conditionalibus affirmatiuas esse virtute vniuersales, negatiuas autem particulares, contráque rem habere in disiunctiuis: Constat autem vbique contrarias, & subalternantes esse vniuersales, subcontrarias autem, & subalternatas, particulares. Speciale documētum pro conditionalibus sit huiusmodi. In conditionalibus non modo contrarias, sed etiam subcontrarias, & subalternas constare debere eodem antecedente, & contrario, aut contradictorio cōsequente, vt in his descriptionibus cernis.

Documentum pro conditionalibus.

Descriptio oppositarum conditionalium constantium ex simplicibus singularibus.

Si Socrates est homo
Socrates est animal.

Si Socrates est homo
Socrates nō est animal.

Non si Socrates est homo
Socrates non est animal.

Non si Socrates est homo
Socrates est animal.

De-

Descriptio constantium en simplicibus communibus contrariorum consequentium.

Si omnis homo est animal. oīs hō ē sensus particeps.

Si omnis homo est animal. nullus hō est sēsus particeps

Non si omnis homo est aīal nullus hō est sēsus particeps

Non si omnis homo est aīal. oīs hō est sensus particeps.

Descriptio constantium ex simplicibus communibus contradictoriorum consequentium.

Si omnis homo est animal oīs hō est sensus particeps.

Si oīs hō est ani. aliquis hō non est sensus particeps.

Non si omnis ho. est animal aliqs ho. nō ē sēs⁹ particeps

Non si omnis ho. est animal oīs ho. est sensus particeps.

Quod enim in affirmatiuis, quas ponimus contrarias, seruentur leges contrariarum, ex eo patet, quia etsi possunt esse simul falsę, vt patet his exemplis (si Socrates est animal, Socrates est homo, si Socrates est animal, Socrates non est homo: si omnis homo est animal, omnis homo est albus, si omnis homo est animal, nullus homo est albus, vel aliquis homo non est albus) non possunt tamen esse simul veræ. Id quod non so- B

ſolum perpicuum erit inductione facta in quacunq; materia: ſed etiam hac ratione; quia ſi poſſent dari ſimul verę, aliquid repugnaret conſequenti, quod non repugnaret antecedenti; qđ falſum eſſe lib. 6. patebit [a]. *Nam ſimplices contrariæ & contradicentes repugnant mutuo; & tamen dicerentur inferri ex eodem antecedente. Hinc patet in negatiuis cuiuſque deſcriptionis, quas ponimus ſubcontrarias, ſeruari leges ſubcontrariarum, vtpote quod non poſſint eſſe ſimul falſæ, ſed ſimul veræ. nam ſi affirmatiuæ non poſſunt eſſe ſimul verę, nec negatiuæ poſſunt eſſe ſimul falſæ, cum illis per diamentrum contradicant. Cum autem affirmatiuę fuerint ſimul falſæ, tum negatiuę hac eadē rōe erunt ſimul veræ. patet etiam inter quanlibet ſuperiorem, & inferiorem, quas dicimus ſubalternas, ſeruari leges ſubalternarum, vt videlicet non poſſit ſuperior eſſe vera, quin inferior ſit vera: nec inferior eſſe falſa, quin ſuperior ſit falſa. Secus enim aut darentur ſubcontrariæ ſimul falſæ, aut contrariæ ſimul veræ, quod facile eſt ex propoſitis deſcriptionibus intelligere, aſcita lege contradicentium, quæ præſcribit contradicentes nec ſimul ueras nec ſimul falſas eſſe poſſe.* C *Non locuti autem ſumus in tradito documento de conditionalibus conſtantibus ſubcontrarijs conſequentibus; quia ſi illę admitterentur, dari poßent cōtrarię*

a Cap. 5.

traria simul uera, sub cōtrarię simul falsę, & sub alternantes uera, falsis existentibus subalternatis, ut si dicas, Si animal diuiditur in hominē, & brutum, aliquod animal est homo; si animal di- a Cap. 5.
uiditur in hominem & brutum aliquod animal non est homo: non si animal diuiditur in hominē & brutum, aliquod animal non est homo, Non si animal diuiditur in hominem, & brutum, aliquod animal est homo.

De oppositione copulatiuarum. Caput. 20.

Documentū pro copulatiuis.

PRo copulatiuis autem speciale documentum sit, non solum contrarias copulatiuas, sed ēt subcontrarias, & subalternas constare debere simplicibus contrarijs, aut condicentibus. Quod non ita intelligendum est, quasi necesse sit, ut omnes simplices unius copulatiuæ sint contrarię, aut contradicētes respectu simplicium alterius; sed ut una saltem, respectu unius.

Descriptio oppositarum copulatiuarū constantium ex simplicibus singularibus

Et Socrates loquitur, & Plato audit,	Et Socrates non loquitur, & Plato non audit.
Non est Socrates non loquitur, & Plato non audit.	Non et Socrat. loquitur & Plato audit.

De-

Descriptio constantium simplicibus communibus contrarijs.

Et omnis homo est sensus particeps, & omnis equus est sensus particeps.	Et nullus hõ est sensus particeps, & nullus equus est sensus particeps.
Nõ & nullus homo est sensus particeps, & nullus Equus ẽ sẽsus particeps	Nõ & omnis hõ est sensus particeps & oĩs equus est sensus particeps.

Descriptio constantium simplicibus communibus contradicentibus.

Et oĩs hõ est sensus particeps, & omnis equus ẽ sensus particeps.	Et aliquis hõ nõ est sensus particeps, & aliqs equus non est sensus particeps.
Non & aliquis hõ non est sensus particeps & aliquis equus non est sensus particeps.	Non & omnis homo est sensus particeps, & omnis equus est sensus particeps.

Eadem ratio erit si vna tantum simplex sit vni contraria, aut contradicens. Probatio huius documenti satis aperta est. Nam quod affirmatiuæ (quas ponimus contrarias) possint esse simul falsæ, his exemplis patet. Socrates est lapis, & Plato est homo: Socrates non est lapis, & Plato non est homo: omnis homo est albus & omnis equus est albus: Nullus homo est albus, & nullus equus est albus. Item omnis homo

est lapis, & aliquis homo est albus; Aliquis homo non est lapis, & nullus homo est albus. Quod autem non possint esse simul verę, non solum inductione patet in qualibet materia, sed hac etiã ratione, quia si duæ copulatiuæ constantes ex simplicibus contrarijs, aut contradicentibus possent esse simul veræ, duæ simplices contrarię, aut contradicentes possent esse simul veræ, quod fieri nõ posse supra[a] *dictũ est. Hinc patet negatiuas, quas dicimus subcontrarias posse esse simul veras non autem simul falsas, vt deductum est in conditionalibus, itemque fieri non posse, vt superior affirmatiua sit vera, quin negatiua inferior vera sit, aut inferior falsa sit, quin superior sit falsa. Non admisimus autem copulatiuas, quarum omnes simplices sunt subcontrariæ, ne daremus contrarias simul veras, subcontrarias simul falsas, & subalternantes veras, falsis existentibus subalternatis, vt in his patet. Aliquis homo est albus, & aliquis equus est albus, aliquis homo non est albus, & aliquis equus non est albus: Non & aliquis homo non est albus, & aliquis equus non est albus: Non & aliquis homo est albus, & aliquis equus est albus.*

a Cap. 6. & 11.

De oppositione disiunctiuarum. Cap. 21.

Documentum pro disiunctiuis.

DEnique pro disiunctiuis sit hoc speciale documentum; non solum contrarias disiunctiuas

uas, sed etiam subcontrarias, & subalternas constare debere simplicibus contradicentibus, aut subcontrarijs.

Descriptio oppositarum disiunctiuarum constantium ex simplicibus singularibus.

Non aut Socr. non est homo aut Plato non est homo.	Non aut Socr. est homo aut Plato est homo.
Aut Socrat. est homo, aut Plato est homo.	Aut Socrat. non est homo, aut Plato non est homo.

Descriptio constantium ex simplicibus communibus contradicentibus.

Nō aut nullus homo est albus aut nullus equus est albus.	Non aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.
Aut aliquis hō est albus aut aliquis equus ē albus	Aut nullus hō est albus aut nullus equus ē albus

Descriptio constantium ex simplicibus communibus subcontrarijs.

Nō aut aliquis hō nō ē albus aut ali quis equus nō ē albus	Non aut aliquis hō est albus aut aliqs equus ē alb.
Aut aliquis hō est albus, aut aliquis equus est albus.	Aut aliqs hō nō est albus, aut aliqs equus nō ē albus

 Nam

Nam quod affirmatiuæ (quas in hoc genere ponimus esse subcontrarias) possint esse simul veræ, ex propositis exemplis constat, quod vero non possint esse simul falsæ, non solum inductione perspicuum esse potest, sed etiam hac ratione patet; Quia vt disiunctæ affirmatiuæ sint falsæ, necesse est, vt omnes simplices, ex quibus constant, falsæ a Cap. 17. *sint, vt* [a] *ex dictis patet; simplices autem siue contradicentes sint, siue subcontrariæ non possunt esse simul falsæ, vt supra* [b] *dictum est. Hinc patet* b Cap. 6. & 11. *negatiuas, quas in hoc genere dicimus contrarias, posse esse simul falsas, non autem simul veras; itemq; fieri nō posse ut superior negatiua (quā in hoc genere ponimus subalternantem) sit vera, quin inferior affirmatiua sit, aut inferior affirmatiua (quam subalternatam dicimus) falsa sit, quin superior negatiua sit falsa: quod quo pacto efficiatur, ex dictis facile intelliges. Non admisimus autem disiunctiuas constantes simplicibus contrarijs, quia hoc pacto daremus, cōtrarias simul veras, subcontrarias simul falsas, & subalternantes veras falsis existentibus subalternatis, vt his exemplis patet. Non aut nullus homo est albus, aut nullus equus est albus: Non aut omnis homo est albus, aut omnis equus est albus: aut omnis homo est albus, aut omnis equus est albus: Aut nullus homo est albus, aut nullus equus est albus.*

Anima-

Animaduertendum est tamen hoc speciale documentum de disiunctiuis traditum, non esse accommodandum ad eas disiunctiuas, quas solas veteres approbabãt, hoc est, ad immediatas, siue quæ vt veræ sint, altera pars vera esse debet, altera falsa, sed ad eas, quas recentiores amplectũtur, ad eas inquam, quæ nunquam censentur falsæ, nisi cum omnes partes sunt falsæ. Nam si ad immediatas documentum accommodaueris, dabis subcontrarias simul falsas, & (quod hinc sequitur) contrarias simul veras, & subalternantes ueras, falsis existentibus subalternatis, vt patet in descriptionibus traditis. Nam iuxta veterum sententiam omnes disiunctiuæ affirmatiuæ, quas in exemplum attulimuus, sunt falsæ. In prima quidem, & secunda descriptione, quia priores constant utraque parte vera; posteriores, quia vtraque falsa: in tertia uero, quia utriusque disiunctiuæ, utraque pars uera est. Vnde patet in hoc disiunctiuarum genere non dari subcontrarias. Nam quod in eo non possint subcontrariæ constitui ex simplicibus contrarijs ex illo exemplo paulo superius posito, aut omnis homo est albus, aut omnis equus est albus: aut nullus homo est albus, aut nullus equus est albus, satis apertum est. Vtraque enim disiunctiua non modo iuxta recentiorum sententiam sed etiam veterum falsa est; cum constet vtraque

Quibus disiũctiuis accommodet traditũ documẽtum.

parte falsa. Cum autem in hoc disiunctiuarum genere non dentur subcontrariæ, planè efficitur nõ posse etiam dari contrarias, aut subalternas, sed solas contradicentes.

Quibus documentis comprehédantur rationales, & causales.

Animaduertendum quoque est, etsi coniunctę rationales, & causales ratione conditionalium, quas includunt, comprehendantur in speciali documento conditionalium: ratione autem copulatiuę ex enunciationibus antecedentis, & consequentis, ex qua etiam constant, comprehendantur in speciali documento copulatiuarum: simpliciter tamen ex copulatiuarum documento constituendam esse earum oppositionem. Habent enim simpliciter sensum copulatiuum. Hæc enim rationalis Socrates est homo, ergo Socrates est animal, hoc pacto resoluenda est, etsi Socrates est homo, Socrates est animal, & Socrates est homo, & Socrates est animal. Hæc vero causalis, Quia sol lucet, dies est, hunc in modum etsi sol lucet, dies est, & sol lucet, & dies est, & lux solis est causa diei. Quo autem pacto facilius huiusmodi enuntiationibus opposita assignentur, ex ijs, quæ mox dicentur, intelliges. Atque hæc de coniunctarum oppositione dicta sint. C

De coniunctarum æquipollentia. Caput. 22.

QVod vero attinet ad æquipollentiam breuiter dicendum dicendum est, conditionales nec copulatiuis, nec disiunctiuis æquipol- A

pollere sed sola copulatiuas æquipollere disiunctiuis. Quòd igitur conditionales non æquipolleant copulatiuis ex eo patet, quia si qua esset copulatiua, cui æquipolleret hæc conditionalis, si Socrates ē homo est animal, maxime esset hæc, Non & Socrates est homo & non est animal. Nec enim alia se offert, cui illo probabilius æquipollere possit, vt inductione patet. At hæc non idem valet, quod illa, Nam etsi ex illa inferatur, vt apertum est, non tamen illam infert. Alioqui hęc esset bona consecutio, non & Socrates est lapis, & non est animal, ergo si Socrates est lapis, est animal, vbi planè vides antecedens verum, & consequens falsum. Quãdo igitur proposita conditionalis tradita copulatiuę non ęquipollet, nulla erit alia copulatiua, cui eadem conditionalis æquipolleat. Quod idem in cæteris facile erit persequi. Quod vero conditionales non æquipolleant disiunctiuis, ex eo intelliges, quia si sermo sit de disiũctiuis veterum seu immediatis; cum illæ nec possint esse contrariæ, nec subcontrariæ, nec subalternæ inter se, fieri non potest, vt æquipolleant conditionalibus. Qualibet enim cõditionalis habet aliquam contrariam conditionalem, aut subcontrariam; itemq; aliquam subalternatam, aut subalternantem: fieri autem non potest, vt duæ enunciationes ęquipolleant, quarum altera habeat contrariam, aut subcontrariam

Conditionales non æquipollere copulatiuis.

Conditionales non æquipollere disiunctiuis.

riam, & cęt. altera vero minime. Quod denique neque ęquipolleant disiūctiuis communibus, seu mediatis, ex eo constat quia disiunctiuæ communes æquipolleant copulatiuis, vt nunc dicemus, quibus tamen conditionales ipsæ non ęquipollent, vt patet ex dictis. Quod igitur copulatiuæ, & disiunctiuæ communes æquipolleant inter se, ex eo patet, quia vt est communis Dialecticorū sententia, copulatiua omnino affirmatiua, hoc est, & coniunctionis & verborum; vt, & Socrates est albus, & Plato est albus; æquipollent disiunctiuæ omnino negatiuę, qualis est, Non aut Socrates non est albus, aut Plato non est albus. Copulatiua autem affirmatiua solius coniunctionis, vt Et Socrates non est albus, & Plato non est albus, æquipollet negatiuæ solius coniunctionis, qualis est Non aut Socrates est albus, aut Plato est albus. Copulatiua vero omnino negatiua, vt Non & Socrates non est albus, & Plato non est albus, æquipollet disiūctiuę omnino affirmatiuæ, qualis est, aut Socrates est albus, aut Plato est albus. Denique copulatiua negatiua solius coniunctionis, vt Non & Socrates est albus, & Plato est albus æquipollet disiunctiuæ affirmatiuæ solius coniūctionis, qualis est, Aut Socrates nō est albus, aut Plato nō est albus. Quæ omnia in subiectis discriptionibus planius perspiciuntur.

Copulatiuas æquipollere disiūctiuis mediatis.

De-

Descriptio æquipollentium ex simplicibus singularibus.

Et Socr. est albus & Plato est albus.	Et Socr. non est albus, & Plato non est albus.
Non aut Socr. non est alb. aut Plato non est albus.	Nõ aut Socr. est albus, aut Plato est albus.
Non et Socr. non est albus, & Plato non est albus.	Non & Socr. est albus, & Plato est albus.
Aut Socrates est albus aut Plato est albus.	Aut Socrates non est albus aut Plato non est albus.

Verũ pro descriptionibus earum, quę constãt dictis communibus illud obseruandum est, vt cũ oppositę copulatiuę constiterint simplicibus contrarijs; tum disiũctiuæ conficiantur ex subcontrarijs, cũ vero illę constiterint contradictorijs, tũ hę quoq; constituantur ex contradictorijs, tùm interse, tum etiam comparatione earũ, ex quibus copulatiuę cõstant; Quòd in sequentibus descriptionibus persp cuum est.

Descriptio ęquipollentium ex simplicibus communibus quando opposite copulatiuæ constant simplicibus contrarijs.

Et omnis homo est albus, & omnis equus est albus. Nō aut aliquis homo non est albus aut aliqs equus non est albus.	Et nullus homo est albus & nullus equus est alb. Non aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est lbus.
Non & nullus hō est albus, & nullus equus est albus. Aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.	Non & omnis ho. est albus & oīs equus est albus. Aut aliquis homo non est albus aut aliquis equus non est albus.

Quando oppositæ copulatiuæ constant simplicibus contradictorijs.

Et aliquis ho. est albus, & & aliquis equus est alb. Non aut nullus ho. est alb aut nullus equus est alb.	Et nullus homo ē albus, & nullus equus est albus. Non aut aliquis ho. est al b. aut aliqs equus ē alb.
Non & nullus ho. est albus, & nullus equus est alb. Aut aliquis ho. est albus, aut aliqs equus est alb.	Non & aliquis ho. est albus & aliquis equus est alb. Aut nullus homo ē albus, aut nullus equus est a lb.

Vtilitas æquipollē *Vtilitas autē quæ ex harum enuntiationum æquipollētia capitur haud parua est. Hinc enim di-*

discimus exponere negatiuas cõiunctionis (quæ quidem obscuriores sunt) per affirmatiuas. Discimus quoque constituere omnia oppositarũ, et subalternarũ generu ex affirmatiuis, sumpta loco oppositæ negatiuæ aliqua affirmatiua, quę illi æquipolleat. Vnde fit, vt non parũ vsurpata sit apud dialecticos constitutio contradicentium ex utraque affirmatiua coniunctionis, Siquis .n. petat contradicentem huius, Socrates est albus, & Plato est albus, mox reddunt hanc, aut Socrates non est albus, aut Plato non est albus. Siquis autem petat quę nam contradicat huic, Et Socrates non est niger & Plato non est niger, cõtinuo hanc subijciunt, Aut Socrates est niger, aut Plato est niger, quod idẽ faciũt in reliquis, hoc semper seruato, vt simplices, ex quibus constat disiunctiua, contradicãt simplicibus ex quibus constat copulatiua; Quod idem faciẽdum esse ex ijs, quæ diximus, colliges.

tię coniunctiuarum.

D *Hinc iam intelligas quo pacto planius, & facilius rationalium & causalium oppositas assignare possis. Nam cum huiusmodi enunciationes simpliciter, & absolutè habeant sensum copulatiuum, vt supra* [a] *dictum est, aut (si mauis) quibusdam copulatiuis æquipolleant, ex mixtione copulatiuarum cum disiunctiuis multo expeditius earũ opposite tradentur. Siquis enim abs te petierit contrariam huius, Socrates est homo,*

a Ca. 16. & 21.

ergo

ergo Socrates est animal, cùm hæc æquipolleat huic copulatiuæ, & si Socrates est homo Socrates est animal, & Socrates est homo, & Socrates est animal, trades illi hanc contrariam copulatiuam, & si Socrates est homo, Socrates non est aĩal. Et Socr. nõ ẽ homo, et Socr. nõ est aĩal. Si vero petierit cõtradicentẽ, trades illi hãc disiunctiuam, Aut non si Socrates est homo, Socrates est animal, Aut Socrates non est homo, aut Socrates non est animal. Deniq; si petierit subalternatam, trades illi hanc disiunctiuã, Aut si Socrates est homo, Socrates est animal aut Socrates est homo, aut Socrates est animal. Eodemq; modo siquis petierit contrariam huius causalis, Quia sol lucet dies est, cũ hæc æquipolleat huic copulatiuę, & si sol lucet dies est, & sol lucet & dies est, & lux solis est suapte natura causa diei, trades illi hanc contrariam copulatiuam, & si si sol lucet non est dies, & sol non lucet, & non-dies est, & lux solis non est causa diei, & reliquas oppositas eodem modo, quo in rationalibus. Hæc de coniunctis enuntiationibus, missis alijs plerisque, quę viri alioqui grauissimi ingenij ostentatione magis, quàm vtiliter scripta reliquerunt.

In his est Boetius de Syll. hypoth.

De quibusdam enunciationibus expositione indigentibus. Cap. 23.

A *AC videri quidem posset iam ad finem perducta tota de oratione suscepta disputatio, nisi Dialectici post Aristotelē quædam huic tractationi addidissent, quæ prorsus ignorare nō conuenit. Hæc uero sunt expositiones quarundam enunciationum, quæ, quia propter quasdam particulas obscuræ sunt, & expositione indigēt, exponibiles vulgo appellantur: Harum igitur quoad satis videatur tradenda est hoc loco explicatio, nè siquis absq; premeditata cognitione in eas differendo inciderit, non facilè ab eis se* Exponibiles cur dicantur.

B *possit expedire. Atque ex quamplurimis, quas recentiorum nimia fortaßè diligentia exposuit, exclusiuas tantùm nos, exceptiuas, & reduplicatiuas, vt vocāt, quàm breuissime explicabimus, quoniam reliquæ aut parum exhibent negotij, aut, nisi in reconditissima philosophia, planè, ac dilucidè intelligi non possunt. Fuerunt autem huiusmodi enunciationum expositiones in hunc locum necessariò differendæ, quia sine cognitione coniunctarum enunciationū doceri nequeūt.*

De Exclusiuis enunciationibus. Caput. 24.

A *EXclusiuæ enunciationes dicuntur, quæ constant signo exclusiuo, qualia sunt Tantùm,* Exclusiuæ, quę.

So-

Solum, Duntaxat, & cætera, siquæ sunt eiusdem significationis. Huiusmodi autem signa aliquando excludunt alia prædicata ab eodem subiecto, ut si dicas, Prædicamenta sunt tantùm decem, Homo est tantùm animal rationale: aliquando excludunt alia subiecta ab eodem prædicato, seu (vt aptius loquar) à participatione eiusdem prædicati, vt si dicas, Solum animal est sensus capax, Solus homo sermone utitur. Hinc fit, vt duo sint exclusiuarum enunciationum genera, quorum prius vocari potest exclusi prædicati, posterius exclusi subiecti, quòd signum in priori genere excludat aliquod prædicatum, in posteriori aliquod subiectum, vt patet in traditis exemplis. Quatuor autem modis efferuntur exclusiuæ vtriusque generis secundum immediatam affirmationem, & negationem signi, & verbi. Aut enim vtrunque affirmatur, hoc est, non negatur, vt in traditis exemplis; aut solum signum affirmatur (ita nimirum, vt saltem non immediate negetur) veluti si dicas, sola substantia non est in subiectó, Prędicamenta non sunt tantum quinque, aut utrũque immediate negatur, vt si dicas, Prædicamenta non sunt non tantum decem, Non solum animal non est sensus capax: aut solum signum immediate negatur, vt si dicas, Prædicamenta sunt non tantum quinque, Non solum animal est

Signa exclusiua, qd efficiant.

Duo genera exclusiuarum enunciationum.

Exclusiuæ quatuor modis efferuntur.

B

C *est viuens. His ita constitutis, aduerte vtrunque genus exclusiuarum tam exclusi prædicati, quàm exclusi subrecti exponi enuntiatione vna coniuncta, seu hypothetica, composita ex duabus simplicibus: quæ quidem exponentes dici solent. Harum prior, (quæ uocatur præiacens) constat eodem subiecto, eodemque prędicato, quibus constat enunciatio exponenda, siue exponibilis, vt vocant, detracto tamen signo. Posterior vero (quæ cum peculiari nomine careat secunda exponens duntaxat appellari solet) cũ exponit quidem exclusiuas prioris generis, constat eodem subiecto, & excluso prædicato: cùm autem exponit exclusiuas posterioris, constat eodem prædicato, & excluso subiecto. Cæterùm ex priori exclusiuarum genere duæ tantùm formæ à nobis exponendæ sunt, ea nimirum, in qua & signum, & verbum affirmantur, vt Prædicamenta sunt tantùm decem: & ea, in qua solum verbum immediatè negatur; vt Prædicamenta non tantum quinque. Nam reliquę duæ formæ non sunt ferè in vsu. At ex posteriori genere, cùm omnes vsurpentur, omnes sunt exponendæ.*

Generalis ratio exponendi exclusiuas.

prior exponens seu pręiacens.

Posterior exponens.

D *Exclusiuę igitur prioris generis, quas exclusi prędicati appellauimus, si vtraque ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendę erunt copulatiuè, priori exponente affirmatiua, & posteriori negatiua, hoc modo. Prędicamenta sunt tantùm*

Expositio exclusiuarum exclusi prædicati.

tùm

uè,priori exponente indefinita,siue particulari
affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua 1
hoc modo.Tantùm animal sentire potest, id est,
animal sentire potest, & nihil quod non sit ani
mal,sentire potest,Si verò solum signum affir- 2
mauerint,exponantur copulatiuè,priori inde-
finita, siue particulari negatiua, & posteriori
vniuersali affirmatiua hoc modo. Tantùm sub-
stantia non est in subiecto,id est,substantia nō
est in subiecto, & omne quod non est substan-
tia,est in subiecto. Si autem vtrunque negaue-
rint, exponantur disiunctiuè, priori vniuersa- 3
li affirmatiua,& posteriori particulari negati-
ua hoc modo.Non solum animal non est sensus
capax,id est,omne animal est sensus capax,vel
aliquid,quod non est animal,non est sensus ca-
pax.Si denique solum signum negauerint,expo-
nantur disiunctiuè, priori vniuersali negatiua,
& posteriori particulari affirmatiua hoc mo-
do.Non solum animal est viuens,id est, nullum
animal est viuens,vel aliquid quod non est ani-
mal,est viuens. Itaque si rectè attēdas,videbis, Comparan-
enunciationes,quę signum affirmant,id est,pri- tur inter se
mam, & secundam, exponi copulatiuè, priori- expositio-
que exponente indefinita,siue particulari (quæ nes.
idem valent hoc loco) & posteriori vniuersali,
contrà verò quæ signum negant,id est, tertiam,
& quartam,exponi disiunctiuè,ac priori expo-

nente vniuersali, & posteriori particulari. Videbis etiam eas, quę & signum, & verbum simul affirmant, aut negant, id est, primam & tertiã, exponi priori affirmatiua, & posteri negatiua: contrà verò eas, quæ alterum affirmant, alterũ negant, id est, secundam, & quartam, exponi priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Denique primam, & quartam contradictorijs exponentibus exponi: & similiter secundam & tertiam. Primam verò, & tertiam subalternis, & eodem modo secundam & quartam.

De oppositione exclusiuarum exclusi subiecti. Caput. 25.

Contrariæ. Subcontrariæ. Contradicentes. Subalternæ.

Non inutile quoque fuerit harum enuntiationum (exclusi nimirũ subiecti) oppositionem intelligas, Aduerte igitur primam, & secundam vocari contrarias: tertiam, & quartam subcontrarias: primam vero dici contradictoriam quartæ, & secundam tertiæ. denique primam censeri subalternantem tertiæ, & secũdam quartæ, quod illis conueniant conditiones earum oppositarum, & subalternarum, quarum appellationem sortiuntur. Id quod adhibita expositione cuiusque haud magno labore intelliges. Verum ut hęc melius teneas, accipe has quatuor dictiones.

Igne

Igne Tonans Malos Perdit.

Quæ quidem quatuor prędictis enunciationibus eo ordine, quo à nobis propositę sunt, respondent. Deinde aduerte, in singulis eſſe duas vocales, quæ significant qualitatem, & quantitatem exponentium, A vniuersalem affirmatiuam, E vniuersalem negatiuam, I particularem affirmatiuam, & O particularem negatiuam. Hæc si animaduerteris, simulq; duo illa, quæ paulo superius diximus, [a] in memoriam reuocaueris, primam scilicet, & secundam enunciationem eſſe exponendas copulatiuè, reliquas disiunctiuè, itemque priorem exponentem eodem prędicato, eodemque subiecto constare debere, posteriorem verò eodem prędicato, sed excluso subiecto, facilè, ac expeditè harum enunciationũ & expositionem, & oppositionem memoria retinebis. Id quod totum in hac descriptione perspicitur.

Verba quæ memoriã iuuare possint.

a Cap. superiori.

Subalternans.	Subalternans.
I	I
Tantùm animal est ægrum.	Tantùm animal non est ægrum.

Id est.	Contrariæ.	Id est.
Ig-ne. Animal est ægrum, & Nihil, quod non sit aïal, est ęgrum.		*To-nās*. Animal nõ est ægrum, & Omne, quod nõ est animal, est ægrum.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

3		4
Non tantùm animal non est ægrum.	Subcontrariæ.	Non tantùm animal est ægrum.
Id est.		Id est.
Ma-lus. Omne animal est ę-grum, vel Aliquid, quod nõ est animal, non est ægrum.		*Per-dit*. Nullum animal est ę-grũ, vel Aliquid quod non est animal est ę grum.
Subalternata.		Subalternata

Dictio exclusiua excludit concomitantia

Duo tamen adhuc admonebo, quę trito sermone in hac materia dicuntur. Alterum est, Dictionem exclusiuam non excludere concomitantia, hoc est, ea, quæ subiectum exclusiuę necessariò consequuntur. Exempli causa, cum dico, Tantùm homo loqui potest, non excludo animal nec alia, quæ necessariò de homine prædicantur. B

cantur, quasi negem illa loqui posse, sed solum excludo á participatione sermonis quicquid nõ est homo. Alterum est exclusiuam & signi, & verbi affirmati conuerti in vniuersalem affirmatiuam, Hę siquidem sunt bonę conuersiones, Tantum animal est ægrum, igitur omne ęgrum est animal. Solus homo sermone utitur, igitur omne quod sermone vtitur, est homo: & ita reliquę huius formæ. Conuersio exclusiuæ omnino affirmatiuæ.

De exceptiuis enunciationibus Caput. 26.

1 E*xceptiuæ enunciationes dicuntur, quæ constant signo exceptiuo, quale est Præter, & si quod est aliud eiusdem significationis Hoc verò signum ferè semper excipit aliquod subiectum à participatione, consortiove prædicati, ut si dicas, Omne animal præter hominem, est rationis expers, Verùm ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegãdæ hinc sunt illæ, in quibus, id, à quo fit exceptio, non verè dicitur de eo, quod excipitur. Quis enim audiat ita loquentem, Omnis homo præter belluam est rationis particeps? Itaque solas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus id, à quo exceptio fit, verè affirmatur de re excepta. Quanquàm verò id, à quo fit exceptio nonnunquàm signo particulari notatur, vt si dicas, Aliquis* Exceptiuę, quæ. Quid efficiat signũ exceptiuũ. Id à quo fit exceptio, verè dici debet de eo, quod excipitur. Id à quo fit exceptio notari de-

bet signo uniuersali.

rex præter, Cresum fuit diues, Aliqua regio præter Italiā est ferax bonorum ingeniorum, ratio tamen exceptionis poscere videtur, vt id, à quo fit exceptio notetur signo vniuersali. Excipere enim est à toto genere partem detrahere. Itaque minus propria censenda est exceptio, cùm id, à quo fit exceptio, notatur signo particulari, quo fit, vt de ea in præsentia nobis loquendum non sit. In exceptiuis igitur enunciationibus, quemadmodum in exclusiuis, vel signum et verbum affirmantur, vt si dicas, Omne mobile, præter cęlum, interire potest: aut solum signum affirmatur, vt Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps: aut vtrumque negatur, vt si dicas, Non omne mobile præter cælum, non potest interire: aut signum duntaxat negatur, vt si dicas, Non omne animal præter hominem, est bipes, His etiam omnibus hoc commune est, vt exponantur vna quadam coniuncta enunciatione composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto, & prędicato (ita tamen, vt in subiecto negetur id, quod excipitur, de eo, à quo excipitur) posterior autem constet codē prędicato, & eo tantùm subiecto, quod excipitur.

Exceptiuarum quatuor itidē formulæ.

communis ratio exponendi exceptiuas.

1 *Prima itaq; exceptiua exponitur copulatiuè, priori exponente vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua hoc modo. Omne mobile,*

le, præter cœlum, interire potest, id est, omne mobile, quod non est cœlum, interire potest, & nullum cœlum interire potest Secunda, quæ est contraria primæ, etiam copulatiuè exponitur, 2
sed priori exponente vniuersali negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua hoc modo. Omne animal præter hominen non est rationis particeps, id est, nullum animal, quod non est homo, est rationis particeps, & omnis homo est rationis particeps. Tertia verò, quæ est subalterna ta primę, & contradictoria secundæ, exponitur 3
disiũctiuè, priori exponente particulari affirmatiua, & posteriori particulari negatiua hoc modo, Non omne mobile præter Cœlum non potest interire, id est, Aliquod mobile, quod non est cœlum, potest interire, vel aliquod cœlum non potest interire. Quarta denique, quæ contradicit primæ, subalternatur secundæ, & est subcon 4
traria tertiæ, etiam disiunctiuè exponitur, priori tamen exponente particulari negatiua, & posteriori particulari affirmatiua hoc modo, Non omne animal præter hominem, est bipes, idest, Aliquod animal, quod non est homo, non est bipes, vel aliquis homo est bipes, Atque ita patet priores duas exponi copulatiuè, itemq; exponẽtibus vniuersalibus: duas verò reliquas disiunctiuè, & exponentibus particularibus. Præterea, exponentes contrariarum esse contrarias,

Comparantur inter se expositiones

ſubcontrariarum ſubcontarias, contradicentiũ contradicentes, & ſubalternarum ſubalternas: Quæ omnia cernes in ſequenti deſcriptione, notatis primùm his quatuor dictionibus,

Cautè Cedas Priſco Mori,

quę eodem modo indicant exponentes exceptiuarum, quo ſuperiores excluſiuarum. Prima enim ſignificat exponentes primæ, & cęterę, quę ſequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum.

Subalternans.	Subalternans.
1	2
Omne mobile ꝑter cœlum interire poteſt.	Omne mobile ꝑter cœlum non pteſt interire.

Contrariæ.

Id eſt.	Id eſt.
Cau te Omne mobile, quod non eſt cœlum, interire poteſt, & Nullum Cęlũ interire pōt.	*Ce das* Nullum mobile, quod non eſt cœlum, interire poteſt, & Omne cœlum interire poteſt.

Subalternæ. Contra dicentes. Contra dicentes. Subalternæ.

Non

3	4
Non omne mobile pręter cęlum non poteſt interire.	Non omne mobile pręter cœlum interire poteſt.

Subcontrariæ.

Id eſt.	Id eſt.
Pri Aliquod mobile, q͞d non eſt cœlum, interire poteſt, vel	*Mo* Aliquod mobile, q͞d non eſt cœlum, non poteſt interire, vel
ſco Aliquod cœlum interire non poteſt.	*ri* Aliquod cœlum interire poteſt.
Subalternata.	Subalternata.

De reduplicatiuis enunciationibus. Caput. 27.

A *ENunciationes reduplicatiuæ dicũtur, quæ conſtant dictione geminante, ſeu reduplicante, ut uocant. Veluti ſi dicas homo quatenus eſt homo eſt diſciplinę capax. Illa enim dictio, Quatenus, quia apta eſt ad aliquid geminandum, & iterandum. reduplicans, & reduplicatiua dici ſolet, quemadmodum, Qua, Qua ratione, & cęteræ omnes eiuſdem ſignificationis.* Reduplicatiuę quę dicantur. Dictio reduplicãs ſiue geminans.

B *Duobus autem modis accipiuntur huiuſcemodi dictiones. Vno ſpecificatiue ut uocant, altero, reduplicatiuè. Tunc huiuſmodi uoces accipiuntur ſpecificatiuè, cum notant in ſubiectis rationem aliquam, ſecundum quam, uel cum qua ipſis conueniunt prædicata. Vt ſi dicas, Socrates* Duplex acceptio dictionis geminantis. Specificatiuè.

qua-

quatenus capillos habet, est crispus. Plato, qua est albus, est grammaticus. Verus enim sensus prioris enunciationis est Socrati conuenire crispitudinem (ut sic loquar) secundum capillos: posterioris autem, grammaticam Platonis non impedire quominus idem sit albus. Atque ad hoc genus enuntiationum pertinent illæ, in quibus dictiones reduplicatiuæ in eo sensu usurpantur, quo significant conditionem sine qua non (ut appellant) hoc est, sine qua prædicata non conueniunt subiectis, ut si dicas, Ignis quatenus prope est, seu qua ratione prope est, calefacit. Tunc uero huiuscemodi dictiones accipiuntur C
Reduplicatiue. *reduplicatiuè, cum significant aliquid, quod subiecto conuenit, esse causam, cur illi conueniat prædicatum, ut si dicas, Socrates quatenus est homo est disciplinæ capax. Sēsus enim proprius, ac precipuus huius enunciationis est, naturam humanam, quæ Socrati conuenit, esse causam ut illi conueniat docilitas. Omissa igitur priori* D *acceptione, quę minus propria est, quod ad posteriorem attinet, animaduertendum est, enuntiationionum in quibus reduplicatiua dictio hoc pacto sumitur, quatuor esse genera. Aut enim reduplicatio, & uerbum affirmatur, ut si dicas homo, quatenus homo, est disciplinę capax, aut reduplicatio tantum, ut si dicas, Homo, quatenus homo, non est disciplinæ capax, aut utrunque*

que negatur, ut si dicas, Homo non quatenus homo, non est disciplinæ capax, aut sola reduplicatio, ut si dicas, Homo, non quatenus homo, est disciplinæ capax. Ac sunt, qui huiusmodi ennntiationes tam multis exponentibus explicent, ut rem magis obscurare uideantur. Satis certè uidetur esse, si pro istarum expositione loco uerbi, Quatenus, ponatur uerbum, Quia, proprie acceptum, siue qua ratione indicat causam, ut dictum est. Hoc enim pacto non admodum difficile erit earum sensum intelligere. Quod si eo uerbo posito nondum satis, aperta fuerit enuntiatio ex ijs, quæ suprà de causali enuntiatione dicta sunt [a]*, petenda erit explicatio. Atque hactenus utiliter de enūciationibus, quæ expositione indigent: reliqua quæ in hac re dici solent, si persequi uelis, inaniter tempus expendes.*

[a] Cap. 16. & 21.

Finis Libri Tertij

In-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Liber Quartus.

De ordine, ac modo tradendi partes Dialecticæ: item quid sit diuisio. Caput. I.

Institutum librorū sequentium.

Xplicatis ijs omnibus, quę tribus disserendi modis, Diuisioni inquam, Definitioni, & Argumentationi sunt communia, sequitur vt ad ea, quæ singulorū propria sunt, veniamus. Ac de diuisione quidem & definitione, qua ratione per se considerantur, & speciales differendi modi existunt, (sic enim à nobis in præsentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. Attamen si ex ijs, quę ille argumentationis causa in Analyticis, & Topicis de hisce differuit, ea, quę ad hunc locum attinent, desumpserimus, aliaq; nōnulla ex alijs libris, præsertim Metaphysicis, asciuerimus, nihil preterea erit, quod magnopere videatur requirendum. Nam etsi multa sunt, quę

Quo pacto in his duobus libris de diuione ac definitione agēdum sit.

Maiores difficulta-

quæ de diuisione, & definitione quæri, ac disputari possunt, tamen difficilima quæque non ad Dialecticum, sed ad Metaphysicum spectant. tes de diuisione, ac definitione, ad Metaphysicũ spectant. *Di*

A *uisio igitur, quò ad Dialecticum attinet, est oratio, qua totum in suas partes diuiditur: vt si dicas, Hominis altera pars est animus, altera corpus: Animalium aliud homo est, aliud bestia.*

B *Totum, quod diuiditur, & à quo incipit diuisio, Diuisum apud Dialecticos appellatur: partes verò, in quas diuisio finitur, ac terminatur, Membra diuidentia, vel membra diuisionis dicuntur. Hinc intelliges diuisionem esse quendam sciendi modum. Nam cùm totum in suas partes diuiditur, tunc distinctè quà totum est, declaratur.* Diuisum. Membra diuidentia.

De distinctione uocis multiplicis. Caput. 2.

A *DVplex verò diuisio traditur à Philosophis: altera vocis multiplicis, quę Distinctio nominatur: altera rei, quam in Partitionẽ, & in eã, quę magis proprie diuisio appellatur, distribuunt. Distinctio est diuisio vocis multiplicis in suas significationes, aut sensus: vt si dicas, Huius vocis Acutum alia significatio est, qua significat acutam figuram, alia qua transfertur ad sonum acutum, alia qua ad saporem acutum: & huius orationis, Litus aras, alter sensus est, quod litus aratro proscindas, alter* Generalis diuisio diuisionis. Distinctio quid.

B *quòd operam perdas. Hoc dictum intellige de*

vocibus

vocibus multiplicibus, quæ nec habent varias significationes, nec varios sensus æquè principales, sed tales, vt in ipsis siue significationibus, siue sensibus, aliquam videre liceat unitatem ordinis, aut proportionis, vt patet in traditis exēplis. Nam si vox multiplex habuerit plures significationes, aut sensus æquè principales sine ordine vllo, aut proportione, quę aliquā faciat vnitatem significationis (vt hęc vox Gallus, quę ex æquo significat hominem Gallum, & gallum auem, & hæc oratio, Audiui Græcos vicisse Troianos, qua æquè significo audiuisse me, quòd Gręci vicerint Troianos, & quòd Troiani Græcos) non uidebitur eius distinctio ad vllum genus diuisionis pertinere. Id enim non diuiditur quod nullo modo est vnum, cum totum, vt docet Aristoteles [a], *vnum quiddam, quà totum est, esse debeat. Siue igitur ita dicas, siuè huiusmodi voces modo aliquo diuidi concedas (potest enim earum multiplicitas quodammodo dici vnum, ratione vnius vocis, in qua cernitur) omnis enumeratio significationum, aut sensuum vocis multiplicis seu propriè diuisio sit, seu quodammodo diuisio, nomine distinctionis propriè comprehenditur: de qua omni, vt de re in differendo pernecessaria multa præcepta tradit Aristoteles* [b]. *Hęc de primo diuisionis genere dicta sint. Nunc alterum, quod partitio nominatur explicemus.* C

Quæ uox multiplex propriè nō dicatur diuidi.

Id non propriè diuiditur, qđ nullo modo ē unum.

a 5. meta. 26. tex. 31.

Omnis diuisio vocis multiplicis, ēt impropria, ꝑpriè dicitur distinctio.

b 1. top. 13.

De

De partitione. Caput. 3.

Partitio quid.

Partes integrantes.

A *PArtitio est diuisio totius quanti in partes, quibus integratur. Partium integrantium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo aut multitudo extensa est. Hoc modo membra corporis humani sunt partes integrantes corpus humanum, & ordines Reipublicæ totam*

Partes similares. Aristo. 1. de generat. 5. & 1. de hist. anim. 1. uocat ὁμοιομερεῖς dissimilares ἀνομοιομερεῖς.

B *integrant Rempublicam. Quoniam verò partes integrantes aut sunt ὁμογενεῖς, hoc est, eiusdem naturę, ac appellationis cum toto, quas cognatas, & similares vocant, vt partes carnis, & partes aquæ, (quelibet enim pars, quæ carnem integrat caro est, & qualibet aquæ est aqua) aut ἑτερογενεῖς, id est diuersę naturæ, ac appellationis, quas multigenas, & dissimilares nominant, vt membra corporis humani, & partes domus, (neque enim digitum dixeris esse corpus*

Duplex partitio.

C *humanum, aut parietem domum) fit, vt duplex sit diuisio in partes integrantes siue partitio; altera, qua totum diuiditur in partes similares; altera qua in dissimilares. Priori modo diuiduntur quantitates continuæ & alia pleraque, vt aer, aqua, & cætera corpora simplicia; posteriori diuiduntur quantitates discretę, animalium corpora, & alia permulta tum à natura, tum*

Diuisio totius potestate ad par

D *ab arte composita. Ad hanc diuidendi formam reuocari potest diuisio totius potestate, seu virtute,*

titionem reuocatur. *tutc, in suas vires, seu potentias, quæ sæpenumero apud Aristotelem partes vocantur* [a] *: vt si dicas, Animi rationalis altera pars est, qua intelligit, altera, qua cupit. Causa huius reuocationis est, quia vt res extensa constat suis partibus integrantibus quo ad totam extẽsionem, sic res, quæ multas habet vires, constat suis viribus, potentijsúe quo ad totam potestatem, quæ extensio quædam rei merito cẽseri potest.*

a Vt passim libris de anima.

Obiectio. *Quod siquis contendat hoc genus diuisionis potius numerandum esse inter diuisiones per accidens de quibus inferius agendum est, (nec enim dubium esse debet, quin partes potestatis accidant rei, cui tota potestas accidit).*

Solutio. *Occurrendum est, partes potestatis, etsi accidunt rei, cui tota potestas accidit, sumpta re quo ad essentiã suam, non tamen illi accidere si res sumatur quo ad totam potestatem, quo pacto nomen rei in hoc genere diuisionis sumitur.*

De diuisione physica totius essentialis. Caput. 4.

DIuisio, vt à distinctione vocis multiplicis, & à partitione secernitur, duplex est, altera totius essentialis altera totius vniuersalis.

Totum essentiale. *Nomine totius essentialis intelligo id, quod habet essentiam compositam, ex materia, & forma communi, aut ex genere, &* A

dif-

differentia. quaquidem ratione dicuntur tota eßentialia homo, angelus, color, & reliquæ species rerum quę per se ponuntur in predicamē
B *tis. Totum vero vniuersale accipio respectu partium, quæ illis subijciuntur essentialiter, seu de quibus illud dicitur, vt de subiectis, vt loquitur Aristoteles:*[a] *quo pacto substantia, & corporeum dicuntur tota vniuersalia respectu hominis, aut animalis. Porro diuisio totius essentialis, duplex est altera, realis, siue physica, altera rationis, siue metaphysica. Diuisio physica to-*
C *tius essentialis est, qua totū eßētiale diuiditur in materiam, & formam. Materia (ut pingui minerua rem exponamus) est subiectum formæ substantialis. Forma vero est substātialis perfectio materiæ. Hoc modo corpus dicitur materia hominis, & animus forma. Vnde fit, vt diuisio, qua dicimus, hominis alteram partem esse animum, alteram corpus, sit diuisio physica. Dici autem solet hæc diuisio realis, ac physica, quia fit in partes re diuersas, ex quibus eßentia eius q̃d diuiditur, naturaliter composita est. Ad hanc*
D *diuisionem reuocatur diuisio compositi accidentalis in subiectum & accidens: vt si dicas, Aeris figurati altera pars est æs, altera figura. Reuocatur etiam diuisio quantitatum continuarū in partes diuisibiles, & indiuisibiles (si in medijs quātitatibus continuis dātur actu indiuisibilia)*

Totum uniuersale.

a Præd. 2. & 3.

Duplex diuisio totius essentialis.

Diuisio physica, q̃ Materia.

Forma.

Cur diuisio hęc dicatur physica, & realis.

Quę diuisiones ad physicam reuocētur.

quoniam diuisibiles sunt similes materię, indiuisibiles autem, formę: quo pacto linea duorum palmorum diuiditur in duos palmos, & in punctũ, quo palmi copulantur.

De diuisione metaphysica totius essentialis. Caput. 5.

Diuisio metaphyca totius essentialis est ea, qua totum essentiale diuiditur in genus, & differentiam, cuiusmodi est oratio, qua dicimus, hominis alteram partem essentialẽ esse animal, alteram rationale. Dicitur autem hęc diuisio rationis, & metaphysica, quia non fit in partes re diuersas, sed ratione sola, qui diuidendi modus Metaphysicorum est penè proprius, ac peculiaris. Nam, vt in eodem exemplo persistam, animal & rationale, quæ de homine dicuntur, eadem prorsus res sunt, sed tamen homo secundum eam rationem, qua conuenit cum brutis animantibus, est, & dicitur animal, secundũ eam verò, qua ab eisdem distinguitur, est, & dicitur rationalis. Ad hanc diuisionem reuocatur diuisio indiuidui (quod sæpe Aristoteles a comparatione speciei vocat ipsum totum) in speciem & differentiam indiuiduantem vt cum ratione, consideratione que ex ipsa natura rei ducta resoluimus Socratem in hominem, & eam differentiam, qua à cęteris hominibus distinguitur.

A ... B

Cur diuisio hęc dicatur rationis, & metaphysica.

Diuisio in diuidui in speciem, & differentiam indiuiduãtem. a Vt. 7. metaphy. 10. & 11. text.

tur, Homo enim communis, & differentia indiuiduans, ex quibus Socrates constitui dicitur, eadem omnino res sunt: verum Socrates secundum eam rationem, qua cum cæteris hominibus conuenit est, ac dicitur homo; secundum eam vero, qua differt ab iisdem, est, & dicitur hic designatus homo, ac indiuiduus. Siquis autem quærat cur hæc diuisio indiuidui non sit comprahensa sub diuisione totius essentialis, sed ad quandam eius speciem reuocetur, præsertim cum indiuiduum non videatur excludendum à ratione totius essentialis: respondendum est causam huius rei esse, quia queadmodum apud philosophos non agitur directò, ac ex instituto de definitione indiuiduorum, vt infrà patebit [b]*, ita nec de illorum diuisione. Atque hæc eadem est causa ob quam indiuiduum in ratione totius essentialis compræhensum non est. Sed accuratior huius rei perscrutatio nec adhunc locum, nec fortaße adhanc artem pertinet. Hæc de diuisionibus totius essentialis videntur satis.*

33. & deinceps.

Dubitatio.

Responsio.

b lib. 5. c. 8.

Est enim Metaphysica.

De diuisione totius uniuersalis in partes subiectas. Caput 6.

DIuisio totius vniuersalis in partes subiectas, seu de quibus dicitur vt de subiectis, complectitur, ut placet Aristoteli, di-

Triplex diuisio totius vniuersalis in partes subiectas.

uiſionē generis ī ſpecies, ſpeciei ī īdiuidua, & differētiæ in ſpecies, aut indiuidua. Hęc enim omnia ac ſolà prædicantur de ſuis partibus vt de ſubiectis, ſeu eſſentialiter, vt ex prædicamētis a *apertum eſt. Exempla ſunt. Animalium aliud eſt homo, aliud beſtia: Hominum alius eſt Socrates, alius Plato, alij verò cæteri: Animatorum, alia ſunt animalia, alia plantæ. Rationalium aliud eſt Petrus, aliud Ioannes, alia verò cæteri hominēs indiuidui. Princeps harum diuiſionum, (imo & omnium) eſt diuiſio generis in ſpecies, quam vt nobiliſſimam, & in philoſophia maximè neceſſariam magnis laudibus extulit Plato*[b]*. Sed & hæc, & reliquæ huius claſſis, facilè intelliguntur ex ijs, quæ in explicandis quinq; vniuerſalibus diximus: quanquam non ita facilè reperiuntur, quia maxima, ex parte ignotæ nobis in hac vita ſunt rerum naturæ, & eſſentię. Ad diuiſiones generis in ſpecies, & ſpecierum in indiuidua reuocantur diuiſiones quorundam analogorum, vt cùm dicimus, Principiorum aliud eſt principium viæ, aliud principium motus, aliud principium temporis & cætera: item accidentium alia ſunt quantitates, alia qualitates, alia relationes, alia extrinſecus adiacent. Nam etſi huiuſmodi analoga nō prædicantur de membris diuidentibus vt genera, aut ſpecies, tamen eorum prædicatio proximè,* B

a cap. 5.

Diuiſio generis in ſpecies princeps omniū diuiſionū.

b In Phædro, & alibi.

Rerum eſſentię ferè ignorātur.

Diuiſiones quorundā analogorū.

mè, ad generis aut ſpeciei prædicationem accedit. Loquor autem non de vocibus analogis (harum ſiquidem diuiſio in ſuas ſignificationes ad diſtinctionem vocis multiplicis pertinent) ſed de rebus ſignificatis. Nec verò de omnibus analogis id, quod dixi, intelligendum eſſe volo, ſed de ijs tantùm, quarum nomina pro omnibus mēbris diuidentibus accipi ſolent cùm ſimpliciter, atq; abſolutè ponuntur: cuiuſmodi ſunt, quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium eſt primum, vnde aliquid eſt, aut fit, aut cognoſcitur (quo pacto Ariſt. [c] *deſcribit principum* c 5.Met.1. *fuſiſſimè acceptum) pro omnibus principijs accipietur nomen principij. Quod idem accidit in nomine accidentis, quod in nouem accidentium ſuprema genera diuiditur, aliorumq́ue multorum analogorum, vt Motus, Cauſę, & ſimilium,*
C *cùm eorum ſignificata definiuntur. Quod ſi analogum fuerit eiuſmodi, vt eius nomen abſolutè, & ſine adiectione poſitum non pro omnibus mēbris diuidentibus accipiatur, ſed pro præcipuis duntaxat rebus ſignificatis, vt homo analogicè communis ad veros & depictos, (etenim cum hoc nomen Homo ſine adiectione in enunciatione ponitur ſemper accipitur pro ſolis veris hominibus, vt cùm dicimus Homo eſt animal. Homo eſt ens) diuidi ſanè non poterit in membra analogica. Si enim dicas, Hominum alius verus,*

 alius

alius depictus est, non feceris veram diuisionem, quia nomen diuisi pro solis veris hominibus accipitur. Id quod facile est cernere in cæteris huiusmódi.

Colligitur numerus quinque supradictarum diuisionum per se: totidemque adduntur diuisiones per accidens.

Caput. 7.

H*Aec quinque diuisionum genera, hac ratione colligi possunt. Totum, quod diuiditur, aut est vox multiplex, habens nimirum multas significationes, sensúsue, aut res continens multas partes. Si vox habens multas significationes, aut sensus, primo diuisionis genere diuiditur. Si vero est res, quæ multas partes continet, aut comparatur cum partibus, à quibus integratur, aut cum ijs, à quibus secundum essentiam constituitur, aut cum partibus sibi subiectis. Si cum ijs, à quibus integratur, diuiditur secunda diuisionis forma: si cum ijs, à quibus secundum essentiam re ipsa constituitur, diuiditur tertia: si vero cum ijs, à quibus sola ratione, diuiditur quarta: si deniq; cum partibus subiectis, diuiditur quinta. Cùm igitur alius diuidēdi modus esse non videatur (nam si quis alius occurrerit, facilè ad hos reuocabitur) efficitur vt quinque tantùm sint diuisionum genera. Verume-*

A

rumenimuero, hæ omnes diuisiones, vt eas hactenus explicauimus, sunt diuisiones per se. Diximus enim, diuisionem esse orationem, qua totum diuideretur in suas partes, hoc est, in eas quæ ratione sui, seu per se (quod idem est) sunt partes totius. Huiusmodi enim simpliciter, & absolutè dicuntur rei partes. Atque hæ quidem aut totius æquiuocationem, ambiguitatemúe uerè efficiunt, aut ipsum verè integrant, aut eius essentiam re, aut ratione constituũt, aut illi subijciuntur, vt dictum est.

Hactenus sunt explicatę diuisiões p se. Explicatur definitio diuisionis.

B *Cæterum cùm sæpe totum in alia quadam quasi in suas partes diuidatur, ut nunc patebit, efficitur vt quot sunt diuisiones per se, tot fieri possint diuisiones per accidens. Distinctio quidẽ vocis multiplicis veluti si dicas, Huius vocis Acutum, alia significatio est, qua significat id, quod stimulat tactum, alia, qua id quod pungit auditum, alia, qua, id quod ferit gustatum, & cætera. Partitio autem, vt si dicas, Huius anuli (ex auro scilicet & smaragdo confecti) altera pars est fulua, altera viridis. Diuisio totius essentialis physica hoc pacto, Hominis altera pars est quæ mouet, altera quę mouetur. Metaphysica verò, siue rationis, hoc modo, Hominis altera pars est brutis animantibus communis, altera illi propria & peculiaris. In his quatuor diuisionum generibus planè cernis membra diui-*

Diuisiones per accidens.

Distinctio per accidens.

Partitio p accidens.

Diuisio physica p accidens.

Metaphysica.

dentia non esse per se partes diuisi, sed earum accidentia. Iam diuisio totius vniuersalis tribus modis per accidens fieri cernitur. Aut enim subiectum diuiditur in accidentia, aut accidens in subiecta, aut accidens in accidentia. In *qua distributione Iuniores omnes Boëthium*[a] *velut ducem sequuntur, quem ex antiquis ferè vnum habemus, qui de diuisione ex instituto differat.*

Diuisio totius uniuersalis tribus modis fit peraccidés

a In lib. de diuisione.

Tunc diuisio est subiecti in accidentia, cùm membra diuidentia accidunt partibus subiectis diuisi: vt si dicas. Animalium aliud loqui potest, aliud loqui non potest: item aliud est rectum, aliud pronum: item aliud est aptum ad risum, aliud ad hinnitum, aliud ad latratum, aliud ad mugitum, & catera. Hæc nanque omnia membra diuidentia accidunt partibus subiectis animalis vtpotè animalibus diuersis. Tunc autem diuisio est accidentis in subiecta, cùm membris diuidentibus accidunt partes subiectæ diuisi: vt si dicas, Eorum, quæ mouentur, quædam sunt cæli, quædam elementa, quædam mista: item, Bonorum quædam sunt in animo, quædam in corpore, quædam in rebus externis: item Colorum alius est in cygno, alius in coruo, alij in alijs rebus. Hic è contrario cernas licet membra diuidentia esse res, quibus accidunt partes subiectæ diuisi. Nam quoddam moueri accidit cælis, aliud elementis, aliud mistis. Reliqua exempla sunt

Diuisio subiecti in accidentia.

Diuisio accidentis in subiecta.

C

sunt perspicua. Tunc deniq; diuisio est accidentis in accidentia, cùm membra diuidentia accidunt partibus subiectis eius rei, cui accidit diuisum: vt si dicas, Alborum quędam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia. Membra enim diuidentia huius diuisionis accidunt diuersis corporibus, vt marmori, adipi, & lacti, quæ sunt partes subiectæ corporis misti, cui accidit vt sit album. Sed obijciat aliquis, Ergo hæc diuisio, Coloratorum aliud est album, aliud nigrum, aliud medio colore infectum, est diuisio per accidens (quandoquidem membra diuidentia accidunt partibus subiectis corporis misti, cui accidit coloratum, quod diuiditur) cùm tamen sit diuisio p se, generis videlicet in species. Occurres tamen, in his tribus diuisionibus, quēadmodum in superioribus quatuor generibus diuisionum per accidens, semper ponendum esse, quòd membra diuidentia non sint per se partes diuisi. In hoc enim (vt ex dictis perspicuum est) posita est ratio diuisionis per accidens, quæ in his omnibus diuisionum formis includitur. At album, nigrum, & medio colore infectum, non sunt partes per accidens colorati, sed per se illi subiectæ, nimirum vt species generi. Quare non sequitur ex dictis, hanc, & alias huiuscemodi diuisiones, esse diuisiones per accidens.

Diuisio accidentis in accidentia.

Obiectio.

Solutio.

In quo posita sit ratio diuisionis per accidens.

De

De diuisione generis in differentias, & differentiæ in differentias. Caput. 8.

Sed quæstio est, ad quod nam genus diuisionis pertineant diuisio generis in differentias, & communioris differentiæ in minus communes: vt cùm dicimus, Animalium aliud est rationale, aliud irrationale: Animatorum aliud est sensus particeps, aliud sensus expers. Et quidem quòd attinet ad diuisionem generis in differentias, negat Boëthius[a] *talem diuisionem. Putat enim nunquam genus diuidi in differentias, nisi cùm speciebus nomina non sunt imposita, tunc siquidem cogimur, vt ait, nominibus differentiarum species significare. Fauet Boëtio Porphyrius,*[b] *qui cùm disserit de officio, & natura differentiarum, semper ita loquitur, vt dicat, genera diuidi per differentias in species, nunquam verò ita, vt fateatur diuidi in differentias. Fauet & similitudo tū naturæ, tum artis: res siquidem naturalis non dicitur diuidi in formas, sed per formas in varia composita naturalia: cera item non diuiditur in figuram sphæræ, & tesseræ, sed per has figuras diuiditur in sphæram, & tesseram. Sed & ratio id videtur comprobare. Nam differentiæ nullo modo videntur partes generis nisi ratione spe-*

Nū genus diuidatur in differentias.

a In libro iam citato.

b De differentia.

ſpecierum, quæ ſunt partes generi ſubiectæ: quo fit vt in eas non videatur diuidi per ſe genus, ſed per accidens, vt in ea ſcilicet, quæ accidunt, hoc eſt, conueniunt partibus per ſe ſubiectis. Sic enim accidendi verbum accipi poteſt in explicatione diuiſionis peraccidens, vt ſæpe accipitur apud Ariſtotelem c. *Quanquam non eſt negandum diuidi per ſe genus per differentias: ſiquidem differentiæ contrahunt per ſe genus, quod proprietates, & accidentia contrahunt peraccidens. Quod ſi hæc ſententia non placet, dicito hanc diuiſionem reuocari ad diuiſionem per ſe totius vniuerſalis in partes ſubiectas: quia differentiæ, etſi non ſubijciuntur per ſe alicui vniuerſali (neque enim vllam naturam vniuocam in ſuis eſſentijs includunt) tamẽ cõſtituunt per ſe ſpecies, quæ p ſe ſubijciũtur generi: qđ vtiq; pprietates & accidentia facere non poſſunt. Modo eodem vendicare poteris diuiſionem communioris differentiæ in minus communes à diuiſione peraccidens accidentis in accidentia. Nam etſi minus cõmunes differentiæ non ſunt per ſe ſubiectæ magis communibus, tamen per ſe conſtituunt ſpecies quæ communioribus per ſe ſubijciuntur. Si quis tamen magis probauerit diuiſionem hãc eſſe peraccidens, alius verò afferat Ariſtotelem* d *ſeptimo libro Metaphyſicorum apertè dicentem*

c Vt.7.top. 3.&.1.elencho. 4.

Genus diuiditur per ſe per differentias.

Nulla differentia includit ĩ ſua eſſentia aliquid uniuocum.

Diuiſio cõmunioris differentię in minus cõmunes.

Diluitur obiectio.

d Cap. 12. tex. 43.

centem, differentias communiores diuidi per se in differentias minus communes; occurret ille, id intelligendum esse de accidentibus, quibus vtimur penuria verarum differentiarum. Nec enim dubium est quin accidentia communiora diuidantur per se in minus communia, nempe vt genera in suas species. Quòd autem Aristoteles ita sit intelligendus, apertius intelliges, si perpendas id, quod ille eodem loco ait, Differentiam communiorem ita includi inferiori, vt si minus communis addatur communiori, committatur nugatio, veluti si dicas, Pedes habens bipes. Hoc enim de veris differentijs intelligi nō potest. Dicimus enim hominem esse corpus animatum sensitiuum rationale, sine vlla repetitione nugatoria. quod certe ideo accidit, quia minus communes differentiæ, non includunt essentialiter communiores. Animaduertendum est autem hoc loco id, quod diximus de diuisione generis in differentias vniuersales, accommodandum esse eadem ratione ad diuisionem speciei infimæ in differentias indiuiduantes: quod vero diximus de diuisione communioris differētiæ in minus communes, adaptandum est ad diuisionem differentię vniuersalis in indiuiduantes. Quàm verò vtilis sit diuisio generis siue per differentias, siue in differentias, dici non potest, cum hæc vna sit recta via ad diuisionem generis

Minus cōmunes differētiæ nō includunt essentialiter communiores.

Diuisio differētiæ vniuersalis in indiuiduantes

Vtilitas diuisionis generis per differētias.

in

in species, & ad definitiones essētiales. Sed quia rarum admodum est apud nos hoc genus diuisionis sæpissimè cōfugimus ad diuisiones per accidens, quibus genera in accidentia diuiduntur vt cùm dicimus: Animalium aliud rectum esse, aliud pronum: item, Aliud mansuetum naturà, aliud ferum: rursum, Aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare. Hæc de diuersis diuisionum generibus. Nunc qua verborum formula diuisiones sint conficiendę breuiter dicamus.

Qua verborum formula diuisiones sint conficiendę. Caput. 9.

Diuisiones quatuor priorum generum, hoc modo sunt conficiendę. Initio diuisionis ponendum est nomen diuisi in gignendi casu singularis numeri, deinde ante nomen cuiusque membri diuidentis inserenda sunt hęc verba, Altera pars, vel Alia pars, aut similia: vt cùm dicimus, Huius vocis Gallus alia significatio est, qua hominem Gallum significat, alia, qua gallum auem. Temporis altera pars est transacta, altera futura. Reipublicę vna pars ordine sacrorum ministrorum continetur, altera nobilium, tertia plebis: Hominis hęc pars est animus, illa corpus. Speciei altera pars essentialis, est genus, altera differentia. Diuisiones autem, quinti (Quatuor priores diuisiones.) (Quinta diuisio.)

ge-

generis, quę sunt totius vniuersalis ĩ partes subiectas, possunt quidem eodem modo confici adhibita propria appellatione partiũ, vt si dicas, Animalis altera pars subiecta, est homo, altera bestia. Verùm seruata communi consuetudine diuidendi Philosophorum, hoc modo conficiẽdæ sunt. Initio diuisionis ponendum est diuisum in gignendi casu numeri pluralis, deinde addenda sunt membra diuidentia: nulla adhibita partium appellatione: vt cum dicimus Substantiarum alia est corporata, alia corporis expers: Corporum aliud simplex est, aliud mistum. Animalium quædam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitæ ancipitis vtroque in loco viuunt. Causa huius discriminis in diuidendo hæc est, quia totum in superioribus quatuor diuidendi formis, cùm sit compositum ex suis partibus, potest esse vnum tantùm indiuiduum, vt hæc vox, hoc tempus, hæc respublica, hic homo: totum autem in extremo diuisionis genere, cùm non componatur ex suis partibus, sed eas sibi subiectas habeat, necessariò est vniuersale, vt substantia communis, corpus commune, animal commune, alioqui non haberet partes subiectas. Hæc est igitur causa cur quatuor priora genera postulent singularis numeri, extremum autem, pluralis. Quanquam verò hæc interdum non seruentur, sunt tamen natu-

Hoc modo fit diuisio in actu signato vt aiunt.

Sic fit diuisio in actu exercito, vt dici solet.

Causa discriminis.

B

ris

ris diuisionum accommodatissima. Reliquum est vt praecepta benè diuidendi tradamus.

Primum præceptum in diuisione seruandum Caput. 10.

A QVatuor potissimùm pręcepta in diuidendo obseruanda sunt. Primum est, vt singula membra diuidentia minus contineant, quàm diuisum, omnia verò simul sumpta adæquentur[a]. Hinc fit vt non sit bona hęc diuisio, Animalium alia sunt sensu prędita, alia ratione, quia sensu præditum ęquè latè patet atque animal nisi intelligatur cum particula Solo. Sic enim bona erit diuisio. Namque animalia aut solo sensu prædita sunt, aut rationem, & mẽtem participant. Hinc etiam fit vt hæ non sint bonæ diuisiones, Animalium aliud est bipes, aliud quadrupes, aliud plures habens pedes: itẽ Aliud est bestia, aliud homo, aliud angelus: prior, quia diuisum latius patet, quàm membra diuidentia simul accepta: posterior, quia membra diuidẽtia simul sumpta latius patent, quàm diuisum. Sed est quod obijciat aliquis cõtra hoc præceptum. Huius enim bonæ diuisionis, Hominis altera pars ratione, considerationeque componens, est animal, altera rationale; animal, quod est membrum diuidens, non modo non minus continet, quàm homo, sed etiam latius patet,

a 2. post. 5.

Obiectio.

tet, cùm de pluribus, quàm homo, prædicetur. Item huius bonæ diuisionis, Alborum quædam dura sunt, quædam mollia, alia liquentia, membra omnia simul accepta latius patent, quàm album: dicuntur siquidem de rebus etiam atris, vt de ebeno, de pice, & atramento. Priorem tamen facilè dilues si dicas, animal, quod ad prędicationem attinet, latius patere, quàm hominem, verùm quòd attinet, ad essentiam, hominem plus aliquid continere: complectitur enim in essentia sua rationale, quòd non complectitur animal. Posteriori autem obiectioni sic occurres, In omnibus diuisionibus siue per se, siue per accidens totius vniuersalis in partes subiectas, semper diuisum in singulis membris diuidentibus aut contineri, aut certe subaudiendum esse: durum autem, molle, & liquens, etsi latius patent, quàm album, si nihil aliud sub his nominibus intelligas, tamen si in vnoquoque subaudias album, iam omnia simul albo adæquabuntur. Nam æquè latè patet album per sese, atque totum hoc, Album durum, album molle, & album liquens. Ad posteriorem partem huius præcepti pertinet illud quod aiunt Dialectici, Cuiusque bonæ diuisionis membra omnia vel copulatim, vel disiunctim simul accepta, reciprocari cum diuiso, vt scilicet de quo dicitur diuisum, dicatur copulatum, aut disiunctum ex membris B

di-

Altera obiectio.

Solutio prioris obiectionis

Solutio posterioris.

Omnia membra diuidẽtia cõiũctim, aut disiunctim

diuidentibus, & vice versa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionum, copulatum ex membris diuidentibus, cum diuiso reciprocatur, in quinto autem, disiunctum. Exempli causa, si hominis altera pars est animus altera corpus, homo autē de Socrate dicitur, totum etiam hoc copulatum, Animus & corpus dicetur de Socrate: & contra, si copulatum ex corpore et animo, etiam homo. Quanquam Socrates non propriè dicitur animus, & corpus, sed concretum quid ex animo, & corpore. Si verò animalium aliud est homo, aliud bestia, animal autem dicitur de Socrate, totum etiam hoc disiunctū, Homo vel bestia, dicetur de Socrate & vicissim; si disiuncta ex homine & bestia etiam animal.

accepta reciprocătur cum diuiso.

Secundum præceptum Caput. 11.

Secundum preceptum est, vt quantum fieri possit, diuisio fiat in proxima membra diuidentia [a]*. Quod non faciunt, qui corpus animatum diuidunt in hominem, bestiam, arborem; fruticem, & herbam transilendo duo immediata genera, animal, & plantam. Sunt enim illæ remotæ ac distātes partes subiectę corporis animati. Prius ergo diuidendum est animatum corpus in animal, & plantam, quę immediate subijciuntur ipsi corpori animato, deinde vero destribuendum animal in hominem & bestiā,*

a 2. post. 5. & 14. & Boët. de diuisione.

atq; planta in arborem, fruticem, & herbam. Sæpè tamen diuidimus totum in partes remotas, quia ignotæ nobis sunt proximæ, ac immediatæ.

Cur totum sæpe diuidamus in partes remotas.

Tertium præceptum. Caput. 12.

a Ex.6.top. 3. &. 1. de partibus animaliũ. 3. Boët. loco citato.

TErtium præceptum est, vt in diuidendo nõ vna tantùm pars totius nominetur & altera, vel reliquæ, si plures fuerint quàm duæ, negatione illius significentur, nec tam multę nominentur, vt longior quàm par sit, fiat oratio [a]. *Nam si vnam duntaxat partem nominaueris, & alteram, vel reliquas negatione illius significaueris, vt si dicas, Magnitudinum alia est linea, alia non linea, non videberis propriè explicare in partes id, quod diuiditur, quia negatio alterius partis non solum non est differentia, ut ait Aristoteles, sed nullo etiam alio modo propriè pars, siue componens totum, siue subiecta toti. Si autem multa admodum membra volueris enumerare, vt si dicas, Animaliũ aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, aliud hoc, aliud illud, singulas nimirum species infimas percurrendo, orationem feceris, quam nec tu absoluere, nec alius complecti animo possit. Cauenda igitur sunt hæc duo vitia in diuidendo, quia diuisio inuenta est causa explicandi rem in partes, ac dilucidandi, non tenebras*

Loco citato.

Diuisio inuẽta est cã dilucidandi, non te-

B *bras offundendi. Tribus tamen de causis cogimur interdum diuidere rem in partem vnam, & in negationem eiusmodi partis. Prima est, vt faciamus diuisionem necessariam, & quam nemo negare possit. De quacunq; enim re vera est affirmatio, aut negatio* [b]. *Altera est, quia sæpenumero reliqua pars, aut partes ex opposito illi respondentes, carent nominibus positiuis, quo fit vt ad negatiua sit confugiendum* [c], *vt cùm diuidimus substãtiam in corpoream, & incorpoream, Et animal in rationale & irrationale, quia ignoramus veras differentias, quæ angelum, & brutum animal constituunt, si fortè brutum animal est vna quædam species animalis. Tertia est, si partes in quas diuisio immediatè facienda est, fuerint plures, quàm perspicuitas diuisionis ferre possit. Tunc enim omnes præter vnam significandæ sunt nomine negatiuo: vt si dicas, Bestiarum, quædam sunt pennatæ, aliæ implumes: nisi velis quasdam partes nominare, reliquas verò omnes paucis verbis cõplecti, vt si dicas, Figurarum rectilinearum, quędam est trium laterum, quædam quatuor aliæ uerò plurium: Colorum quidam est candor, qdã nigror, cęteri uero sũt medij ĩter hos: Animalium aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, alia sunt ab homine remotiora.*

nebras offundendi.
Prima causa cur interdum negatione diuidamus.
b 1. post. 8.
c Boet.

Quartum præceptum. Caput. 13.

Quo pacto hoc præceptum omnibus diuisionibus ac commodetur.

QVartum præceptum est, vt membra diuidentia si non re, certè ratione sint opposita: id est inter se sic affecta, vt nullum in alio, aut sub alio contineatur. Sic enim hoc loco pro omnibus generibus diuisionum nomen oppositorum interpretor. Huius præcepti prætermissione vitiosæ sunt hę diuisiones, Corporis humani alia pars est caput, alia thorax, alię manus, aliæ pedes, alię oculi: Viuētiū aliud est planta, aliud animal, aliud homo. Nam oculi continentur in capite, & homo sub animali. Vt autē hoc præceptum peculiari ratione quinto generi diuisionis accommodatur, hoc ex probatissimis authoribus colliges, nomine oppositorum intelligenda esse repugnantia, hoc est, ea, quæ de eadem re simul affirmari non possunt. Hac enim de causa ait Aristoteles[a] non rectè diuidi animalia in natantia, & alba, nec rursus in vrbana, & syluestria, quòd eadem & natantia, & alba esse possint, nec non & vrbana, & syluestria. Et Boētius eadem ratione reprehendit diuisionem animalium in rationalia, & duos pedes habentia, & corporum in alba, & dulcia, quòd eadem corpora reperiantur, quę & alba sint, & dulcia, eademq; animalia, A B

a 1. de part. animal. 3. & Boeth. de diuisione.

quæ

quæ & duos habeant pedes, & sint rationalia. Nec immeritò huiusmodi diuisiones reijciuntur, quoniam hoc pacto non rectè dices enumerando membra diuidentia, Aliud est hoc, aliud est illud, quę tamen diuidendi formula quinto generi diuisionis propria est. At dicat fortasse aliquis, Ergo hæ diuisiones à Philosophis approbatæ vitio non carebunt, Bonorum, quædam vtilia sunt, alia honesta, alia iucunda: Habētiū magnitudinem, quędam sunt longa, alia lata, alia profunda: siquidem eadem actio esse potest & vtilis, & honesta, & iucunda: omnéque corpus est longum, latum, & profundum, hoc est, habens longitudinem aliquam, latitudinem, & profunditatem. Huic obiectioni sic occurres. Membra diuidentia huiusmodi diuisionum esse repugnantia si prior formula diuidendi seruetur, vt si dicas, Boni alia pars subiecta est vtile, alia honestum, alia iucundum. Continui permanentis, seu habentis magnitudinem, alia pars subiecta est longum, alia latum, alia profundum: quandoquidem vna pars subiecta non est alia, etsi omnes de eadem re dici possint. Verum Aristoteles, vt Boetius cum propositas diuisiones animalium, & corporum reprehendunt, nō hac diuidendi formula vtuntur: nec si uterentur, diuisiones illæ notandæ essent eius uitij, quod hoc pręcepto cauetur, sed eius potius, quod nō sint

Obiectio.

C

Solutio.

adęquatæ, aut in aliud superius explicatum incurrant. Quòd si posterior diuidendi formula (qua maximè Philosophi vtuntur) seruãda est, dcies primùm, multas diuisiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendę sunt quasi factę nominibus abstractis, cuiusmodi est illa apud Aristotelem [b], *Quantum partim continuũ ẽ, partim discretũ, discretũ, inqt, ẽ vt numerus, et oratio, continuũ autem vt linea, superficies, tempus & locus. Nam cum hæc non sint quanta, sed quantitates, necessariò Quantum in hac diuisione pro quantitate accipiendum est. Atque hoc quidem pacto nihil est difficultatis in propositis diuisionibus. Siquidem membra diuidentia abstractis nominibus accepta verè pugnant inter se. Neqne enim vtilitas est honestas, aut honestas iucunditas, aut iucunditas vtilitas. Nec verò vnquàm verè dixeris longitudinem esse latitudinem, aut latitudinem profunditatem, aut profunditatem longitudinem. Deinde dices, repugnantiam membrorum diuidentium sæpenumero non in verbis, sed in sensu, quo diuisio vsurpatur, sitam esse. Vt in illa Pythagoræ diuisione* [c] *Eorum qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alij quæstum faciendi cupiditate, alij visendi studio ducebantur. Hîc quòd ad verba attinet nulla est membrorum diuidentium*

Sæpe concreta pro abstractis in diuidendo usurpãtur.

b Pręd. 6.

Sæpe repugnãtia membrorum in sensu cernitur, non in uerbis.

c Tusculã. quæst. 4.

D

E

tium

tium repugnantia. Fieri enim potuit, vt multi ei lucri cupiditate, & spectandi simul studio ducerentur. In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionem interpreteris. Eorum, qui ad Græciæ ludos vna præcipuè de causa confluebant, quidam spe victoriæ & cætera. Hac igitur ratione dices probari posse diuisiones illas nominibus concretis vsurpatas, vt sensus prioris sit huiusmodi. Eorum, in quibus aliqua vna bonitatis ratio potissimùm elucet, quædam vtilia tantùm, alia honesta solùm, alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autem, huiusmodi. Eorum, quæ aliqua vna dimensione excellunt, quædam longa solùm, vt hasta, alia lata, vt discus, alia profunda tantùm, vt globus, appellantur. Quanquàm hic sensus vulgo sæpius, quàm apud Philosophos posteriori diuisioni tribuitur. Has verò solutiones diligenter notabis, vt multas vsurpatas diuisiones à calumnia uendicare possis. Sed hæc de diuisione videntur satis.

Finis Libri Quarti

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Liber Quintus.

Quid sit definitio. Caput. I.

Definitio quid.
a Ex 2. post. 10.

Efinitio est oratio, quæ essentiam aliquam naturamúe declarat [a] *: vt Animal rationale. Declarat enim naturã hominis. Vt autem diuisioni diuisum, sic definitioni respõdet definitum: quod nihil est aliud, quàm id, cuius quidditas essentiaúe explicatur. Sed nos de definito tum dicemus, cum definitionem, & genera omnia, in quæ diuiditur, methodumque definiendi, explicauerimus. Definitio igitur, quæ Finitio etiam apud Latinos* [b] *appellatur, ab agrorum finibus accepit nomen. Nam vt agrorum fines agros definiunt, & claudunt, aliosque ab alijs secernunt, sic definitiones, quibus rerum naturæ declarantur, essentias earum circunscribunt, aliasque ab alijs distinguunt. Diciturporrò definitio Oratio* [c]*, qa vnũ tantũ nõ nomẽ potest* A B

Quid definitum.

Vnde dicta definitio, seu finitio.
b Quintilia. lib. 7. cap. 4.

Cur definitio sit oratio.

test esse definitio. Definitio enim distinctè subijcit intellectui, quod nomen definiti confusè proponit. Vnde cum de omni essentia, quæ definitione explicatur, duo conceptus formari possint, alter, quo essentia, quæ declaratur, conuenit cum alijs, alter, quo ab eisdem distinguitur, fit necessariò, vt omnis definitio duabus minimùm vocibus constare debeat, altera, quæ gignat in mente conceptum conuenientiæ, altera, quæ distinctionis, differentiæue. Ita ergo fit, vt omnis definitio sit oratio; Quanquam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem Autore Aristotele [d] *reuocatur, vt si quis dicat, Honestum, est decens. Quod verò additur, Quæ essentiam aliquam naturamúe declarat, id diuersam reddit Definitionem à cæteris orationibus: nulli siquidem, præterquam definitioni, hoc munus demandatum est. Illud tamen non videtur prætereundum hoc loco, nomen definitionis duobus modis ab Aristotele accipi. Sæpius enim accipitur pro ea sola oratione, quæ de definito conuersim prædicatur (qualis est illa, Animal rationale, comparatione hominis) vt cùm ait,* [e] *ipsam hominis rationem, definitionemúe, nisi vel Est, vel erat, vel Erit, aut aliquid tale addatur, non esse enuntiationem, quia vnum est, & non multa animal gressibile bipes. Et iterũ,* [f] *in definitione nihil de aliquo prædicari. Et rursum,* [g] *defini-*

c 1. top. 4. &. 6. top. 5. &. 7. metaphy. 15. te. 54.

d 1. top. 4.

C

Definitionis nomen sæpius accipitur pro solo prædicato

e 1. peri. 4.

f 2. post. 3.

g 6. top. 2.

tionem

tionẽ talẽ esse debere, vt ipsa proposita statim, nulloq; negotio cognosci possit cuius rei sit definitio: ac pinde eas esse vitiosas, quib. vt intelligi possit, quarum rerum sint definitiones, opus est adiungere nomina rerum, quæ definiuntur: quẽadmodum in obsoletis veterum picturis nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere cuius nam rei queque pictura esset. His. n. locis, aliisq; quamplurimis, [h] planè accipit Arist. nomẽ definitionis pro ea sola oratione, quæ de definito conuersim predicatur. Aliquando verò sumitur definitionis vocabulum pro tota enunciatione in qua insuper continetur definitum, (quale est totũ hoc, Homo est animal rationale) vt cũ ait, [i] Definitionem aut esse principium demonstrationis, aut conclusionem, aut totam ratiocinationem sola verborum collocatione à demonstratione differentem: & rursum, [l] Omnem definitionem esse uniuersalem & affirmatiuam. His nanq; verbis aperte comprehenditur definitum nomine definitionis. Posteriorẽ acceptionem amplectitur [m] Quintilianus cùm ait, Finitionem esse rei proposite propriam, & dilucidam, & breuiter comprehensam verbis enunciationem. Nos priorem, vt magis vsurpatam, libentius sequimur.

h Vt. 7. meta. 12. text. 42. & cæt.

i 1. post. 7. & 2. post. 10.

l 2. post. 3.

De definitione, quæ vocatur quid nominis. Caput. 2.

A QVãquàm verò nõ solùm definitio cuiusli bet rei significatę, sed ẽt cuiusuis nominis significãtis modo aliquo vocari posset definitio rei (neq;.n.minus possunt nomina vocari res, quàm multa, quæ nominib. significãtur) cõsueuerũt tñ Philosophi [a] diuidere definitionem in definitionẽ rei, & nominis, eo ꝙ vulgatissima, & celeb errima sit disiunctio inter res, & nomina. Definitio itaq; nominis, quã Aristoteles [b] nominis interpretationẽ, vulgus Dialecticorũ definitionem qd nominis appellat, est oratio qua q ditas nominis naturaúe declarat: vt totũ hoc, Vox, q̃ hominẽ ex ĩstituto significat. Hac.n. oratione explicatur natura huius nominis Homo quatenus quoddã est nomẽ. Nomẽ nõ accipitur hoc loco pressè, id est, vt à verbo distinguitur, sed pro quocunq; vocabulo, seu categoremate.

Omnis definitio dici posset modo aliquo definitio rei.

[a] 2. post. 7. & 10. & 7. Meta. 4.

[b] 2. post. 10

B Quidditas verò & natura nominis, est ipsa eius significatio: quo fit vt nihil aliud sit, nominis quidditatem, & naturam explicare, quàm eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, quod definitur, congruenti, qualis est ea, quam in exemplũ attulimus: altero, ipsa definitione rei significatę. C Sæpe enim qui ignorat significationem vocabuli, ea verborum formula rogat quid illud signi cet,

Quidditas & natura nominis est ipsa eius significatio.

Duob. modis explicatur nominis significatio.

cet, vt quid sit res significata rogare videatur: cui planè satisfacit qui rei significatè definitionē reddit. Vt siquis pcõtetur quid sit Geometria, intelligere cupiēs significationē nominis, alius verò respõdeat, eē sciētiā, quæ de magnitudinib. disserit, definitione rei explicata censebitur significatio vocabuli. Itaque quæ verè ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis. Hæc de definitione nominis déque modis, quibus significatio nominis explicatur, dixisse sit satis. Est autem hoc genus definitionis planè necessarium non modo cùm aliquid demonstrandum est, vt Aristoteles quodam loco ait, c *sed omnino cuiusque disputationis initio, vt idem alibi fusius,* d *& cæteri Philosophi docent. Ad hoc genus reuocantur orationes illæ, quę declarant originem vocabuli: vt cum dicimus Consul est, qui Reipublicæ vtilitati consulit: Sol est, qui inter astra omnia solus lucet: Fides, est, qua fit quod dicitur: Abstemius est, qui abstinet à temeto: quas Græci vocãt* ἐτυμολογίας, *hoc est, veriloquia, quasi explicationes vocum, quę veram adhuc retinent significationem earum, à quibus sunt ortæ. Cicero* e *nouato vocabulo notationes appellat, quia vera sunt rerum notę: Nam hoc idem, inquit, appellat Aristoteles,* f σύμβολον *quòd latinè est nota.* D

Definitio rei potest alicui esse definitio nominis.

Quàm sit necessaria nominis interpretatio

c 1. post. 1.
d 4. metaphy. 7. & 8. tex. 28. Cice. 2. de fini. ex Plat. in Phędro.
e In topicis.
f 1. peri. 1.

De

De descriptione. Caput. 3.

A DEfinitio rei, quę vocari solet definitio quid rei, est oratio qua essentia rei naturaúe explicatur. Quæ rursus, in duo genera tribuitur, vtpote in descriptionem, quam Aristoteles & proprium, & orationem coniunctione vnam vocat, atque in definitionem essentialem, quam ille tum simpliciter ac absolutè definitionem, tũ etiam terminum, tum orationem, quæ vnum significat, appellat. Descriptio eodem authore, est oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei, soli autem inest, & conuersim de re prædicatur, vt animal disciplinę capax, comparatione hominis. Quanquam enim hæc oratio conuersim de homine dicatur, id est, necessariò cum homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam. Nam disciplinæ capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autem, etsi pertinet, tamen non reciprocatur

B cum homine. Docet autem Aristoteles in omni descriptione primum ponendum esse genus, deinde addendam esse vnam proprietatem, vt in adducto exemplo. Nec enim, vt ait, addendæ sunt plures, nisi is, qui definit significet se multas descriptiones conglobatas tradere[a] vt si dicat, Homo, est animal disciplinę capax ad ridendum & ad flendum natum, asserens se non vnam tantùm

Duplex definitio.

Vide Arist. 1. peri. 4. & 2. post. 10. & 1. top. 3. & 4. & toto lib. 5. ac 6. top. & 7. meta. 4. & 5. Et 8. met. 6

Descriptio quid.

In descriptione primò ponendum est genus, deinde vna sola proprietas.

a 5. top. 2.

Descriptiones ex collectione cõmunium accidentium.

tum descriptionem afferre. Reuocantur ad descriptionem, seu proprium complexum, definitiones illę, quæ loco proprietatis constant collectione aliqua communium accidentium, quę orationem recurrentem facit cùm definito: qualis hęc est, Hõ est animal bipes, implume. Quanquam enim horum neutrum sit homini propriũ, tamen ambo iuncta cum homine recurrunt.

Descriptiones generũ ex differentiis, quibus diuiduntur

Reuocantur etiam ad descriptionem definitiones illæ quibus genera definiuntur per differentias, quibus diuiduntur: vt si dicas, Animal est corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam differentię diuidentes genus non pertinent ad eius essentiam.

Descriptiones non cõstantes vero genere.

Reuocantur etiam illę, quæ non constant vero genere, sed aliquid habent loco eius: cuiusmodi sunt definitiones summorum generum, vt si dicas, Substantia est ens per se existens, & cetera. Itemque definitiones quorundam analogorum: vt si dicas, Ens est id quod existere potest. Vnum est ens indiuisum: [b] *Principia sunt, quæ nec ex sese, nec ex alijs, sed ex ipsis omnia fiunt.* [c]

b 5. meta. 6
c 1. phy. 5.

Descriptiones oratoriæ, ac poeticæ rerum communiũ.

Reuocantur etiam, quanquàm minus propriè orationes illę, quibus Oratores, aut Poetæ longo sermone rem aliquam communem depingunt. Cicero [d] *gloriã quasi describens ait, gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolatur, quę efficit ut absentes adsint, mortui viuãt, cuius deniq; gradi-*

d Pro Milone

dibus etiã homines in cælum videãtur ascẽdere. Huius generis est descriptio, qua Virgilius [e] *famam depingit. Fama, (inquit) malum, quo nõ aliud velocius vllum: mobilitate viget, viresque acquirit eundo: & quæ sequuntur. Dixi has orationes minus propriè reuocari ad descriptiones, quia sæpe non reciprocantur cùm re, quæ describitur, sæpe etiam constant verbis translatitijs, à quibus Aristoteles* [f], *quia obscuriora sunt, cauendum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium, siue breues, vt apud Philosophos, & in communi sermone, siue longiores, vt apud oratores aut poetas, quibus in describendis personis, regionibus, vrbibus, fluminibus, montibus, & lucis vtuntur, ad hoc genus reuocari solent. Extremum locum obtinent adumbratæ quædam, & metaphoricæ explicationes, si quando rem facilè ante oculos proponunt: qualis est illa apud Ouidium, Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago? & illa apud Horatium, Ira furor breuis est. Nam* D *& hæ orationes descriptiones appellantur. Dicitur autem hoc genus definitionis, descriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantùm commune habet cum vera definitione, quòd conuertatur cum re. Dicitur etiam oratio coniunctione vna, quia non*

signi-

[e] 4. Aeneid.

[f] 2. post. 15 & 6. top. 2.

Descriptiones rerum singulariũ.

Explicationes metaphoricæ.

Ouid.

Hora.

Cur descriptio dicta sit.

Cur descriptio dicatur proprium.

Cur oratio coniunctio ne vna.

significat vnam duntaxat naturam, vt ea, quæ simpliciter definitio appellatur, sed multas coniunctas in eadem re, vt ex dictis patet.

De definitione causali. Caput. 4.

INter descriptiones numeratur causalis definitio, quę hoc modo definiri solet. Definitio causalis est oratio explicans quidditatem rei ex genere et causa aliqua, causisúe externis. Causæ externę sunt Efficiens, & Finis: adde si placet Exemplar. Efficiens quid sit, satis apertum est. Finis est id, gratia cuius aliquid fit: [a] quo pacto beatitudo cælestis est finis rationalis creaturę. Exemplar est forma externa, cuius imitatione res fit: qualis est imago, quam pictor in tabula referre atque exprimere enititur. Ex causa efficiente sic ferè definitur vox apud Aristotelem [b], Vox est sonus quidam editus ab anima ictu aeris, respiratione attracti, cùm ipsum ad fauces allidit. Ex fine hoc modo definitur anima, Anima est forma, qua primò viuimus, sẽtimus, & intelligimus [c] Ex causa exemplari sic potest homo definiri, Homo est animal factum ad imaginem & similitudinem Dei. Interdum autem plura, aut etiam omnia genera causarum externarum in eadem definitione iunguntur: vt si dicas, Homo est animal à Deo ad similitudinem diuinæ mentis factum, vt ęterna felicitate perfrua-

A

Causæ externæ.
Finis.
a Ex. 2. Phy. 3.
Exemplar.

B

b 2. de anima. 8.

c 2. de ani. 2.

C

C *fruatur. Faciliusque est ex omnibus simul causis, quàm ex vna tantùm rem definire, quia rarò vna duntaxat, si nihil aliud addatur, contrahit* D *genus ad speciem definiti. Quanquàm uerò definitiones, quæ ex causis internis rem declarant, utpote ex materia, & forma, causales etiam dici possint, tamen quia materia, & forma ad essentiam rei pertinent, fere iam obtinuit usus, ut non causales, sed essentiales dicantur.*

Facilius est ex omnibus simul causis externis quàm ex vna tantùm rem definire.

Cur definitiones, quę traduntur per materiam, & formam nõ numerẽtur in causalibus.

De definitione essentiali. Caput. 5.

A *Definitio essentialis, vt Aristoteles* [a] *definit, est oratio quod quid erat esse significans. Hoc est oratio, quæ conuersim significat quidditatem essentiamúe rei quæ definitur. Rarissimum est hoc genus definitionis, saltem in substantijs. Sed afferri solet in exemplum Animal rationale. Cùm autem omnis essentia, quæ definiri potest, constet ex materia, & forma, aut saltem ex genere, & differentia, (illæ enim componunt essentiam re ipsa & physicè, hęc ratione tantùm, considerationeque, vt suprà diximus* [b]*) efficitur, vt eá oratio dicatur significare quod quid erat esse rei, quæ constat nominibus proprię materiæ ac formæ rei, quæ definitur, aut generis & differentiæ. Exempli causa, hæ orationes Animal cõstãs ex corpore tali, et animo rationis participe, &, Animal rationis*

[a] 1. top. 4.

Rarissimæ sunt essentiales definitiones.

[b] Lib. 4. ca. 4. & 5.

Quæ oratio dicatur significare quod quid erat esse rei

particeps, sunt definitiones essentiales hominis: prior, quia constant nominibus significantibus propriam materiam & formam hominis: posterior, quia constat nominibus proximi generis p ximeque differentię eiusdem. Ita fit vt duplex sit definitio essentialis, altera ex propria materia & forma generi adiunctis, altera ex proximo genere & proxima differentia. Potest tamē loco proximi generis poni genus remotum cum omnibus differentijs interiectis, c vt si dicas, Homo est substantia corporata, quę interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps. At dicat aliquis definitionem traditam per materiam, & formam rei generi adiunctas in uitium nugationis incurrere. Siquidem in definitione qua homo dicitur animal constans tali corpore, & animo rationis participe, bis includuntu corpus, & animus, semel implicite, siue ration animalis (constat enim animal animo, & corp re) & iterum explicite, ac per se: quod idem vi tium in cæteris similibus definitionibus nota potest. Non recte igitur approbatum est hoc finiendi genus. Præterea Aristoteles sæpe doc vnius rei vnam tantum esse definitionem esse tialem d: non recte igitur asseruimus duas ei dem rei tradi posse essentiales definitiones, alt ram ex materia, & forma, alteram ex gene & differentia. Verum hæc nihil obstant. Ad enim,

Duplex definitio essētialis.

Loco proximi generis poni potest genus remotum cum differentijs omnibus interiectis.

c 6. Top. 3.

Obiectio.

Obiectio.

d 6. Top. 2. & 6. & 7. Top. 2.

Solutio prioris.

enim, quod priori loco obijcitur, dicendum est, primum quidem materiam, & formam rei, quæ definitur, non includi in ratione omnium generum eiusmodi. Neque enim includuntur in ratione substantiæ generis summi, vt patet: quanquàm hinc alia exoritur maior difficultas, quàm vt vel commemoranda sit hoc loco. Deinde non eodem modo includi materiam, & formam in ratione generum subalternorum, quo illis adduntur in definitionibus specierum. Nam etsi corpus (quod est materia viuentis) quatenus corpus est, includatur in ratione animalis, non includitur tamen in illa quatenus est humanum, hoc est, quatenus informatur forma humana, vt luce clarius est. Hoc autem pacto adiungitur corpus animali in tradita definitione hominis. Eodemque modo, etsi animus (qui est forma viuentis) quatenus est animus includatur in ratione animalis, non includitur tamen quatenus est humanus, seu rationis particeps, quo pacto additur animali in eadem definitione. Ita fit, vt nullum hoc pacto nugationis vitium committatur. Quod autem posteriori loco obiectum est, facile diluetur, si dicas nihil obstare quominus eiusdem rei dentur plures definitiones essentiales modo illæ sint solo explicandi modo diuersæ; cuiusmodi sunt non tantum illæ, de quibus obiectio excitata est, sed etiam illæ, quarum alteram

Solutio posterioris.

 autore

adæquatæ, aut in aliud superius explicatum incurrant. Quòd si posterior diuidendi formula D *(qua maximè Philosophi vtuntur) seruãda est, dcies primùm, multas diuisiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendę sunt quasi facte nominibus abstractis, cuiusmodi est illa apud Aristotelem* b*, Quantum partim continuũ ẽ, partim discretũ, discretũ, inqt, ẽ vt numerus, et oratio, continuũ autem vt linea, superficies, tempus & locus. Nam cum hæc non sint quanta, sed quantitates, necessariò Quantum in hac diuisionę pro quantitate accipiendum est. Atque hoc quidem pacto nihil est difficultatis in propositis diuisionibus. Siquidem membra diuidentia abstractis nominibus accepta verè pugnant inter se. Neque enim vtilitas est honestas, aut honestas iucunditas, aut iucunditas vtilitas. Nec verò vnquàm verè dixeris longitudinem esse latitudinem, aut latitudinem profunditatem, aut profunditatem longitudinem. Deinde dices, repugnantiam membrorum diuidentium sæpenumero non in verbis, sed in sensu, quo diuisio vsurpatur, sitam esse. Vt in illa Pythagoræ diuisione* c *Eorum qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alij quæstum faciendi cupiditate, alij visendi studio ducebantur. Hîc quòd ad verba attinet nulla est membrorum diuidentium* E

Sæpe concreta pro abstractis in diuidendo usurpãtur.

b Prǽd.6.

Sæpe repugnãtia mẽbrorum in sensu cernitur, non in uerbis.

c Tusculã. quæst.4.

tium

tium repugnantia. Fieri enim potuit, vt multi ei lucri cupiditate, & spectandi simul studio ducerentur. In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionem interpreteris. Eorum, qui ad Greciæ ludos vna præcipuè de causa confluebant, quidam spe victoriæ & cætera. Hac igitur ratione dices probari posse diuisiones illas nominibus concretis vsurpatas, vt sensus prioris sit huiusmodi. Eorum, in quibus aliqua vna bonitatis ratio potissimùm elucet, quædam vtilia tantùm, alia honesta solùm, alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autem, huiusmodi. Eorum, quæ aliqua vna dimensione excellunt, quædam longa solùm, vt hasta, alia lata, vt discus, alia profunda tantùm, vt globus, appellantur. Quanquàm hic sensus vulgo sępius, quàm apud Philosophos posteriori diuisioni tribuitur. Has verò solutiones diligenter notabis, vt multas vsurpatas diuisiones à calumnia uendicare possis. Sed hæc de diuisione videntur satis.

Finis Libri Quarti

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Liber Quintus.

Quid sit definitio. Caput. 1.

Definitio quid.
a Ex 2. post. 10.

Efinitio est oratio, quæ essentiam aliquam naturamúe declarat [a] *: vt Animal rationale. Declarat enim naturã hominis. Vt autem diuisioni diuisum, sic definitioni respõdet definitum: quod nihil est aliud, quàm id, cuius quidditas essentiaúe explicatur. Sed nos de definito tum dicemus, cum definitionem, & genera omnia, in quæ diuiditur, methodumque definiendi, explicauerimus. Definitio igitur, quæ Finitio etiam apud Latinos* [b] *appellatur, ab agrorum finibus accepit nomen. Nam vt agrorum fines agros definiunt, & claudunt, aliosque ab alijs secernunt, sic definitiones, quibus rerum natura declarantur, essentias earum circunscribunt, aliasque ab alijs distinguunt. Dicitur porrò definitio Oratio* [c] *, qa vnũ tantũ nõ nomẽ potest*

Quid definitum.

Vnde dicta definitio, seu finitio.
b Quintilia. libr. 7. cap. 4.

Cur definitio sit oratio.

A

B

test esse definitio. Definitio enim distinctè subijcit intellectui, quod nomen definiti confusè pro ponit. Vnde cum de omni essentia, quæ definitione explicatur, duo conceptus formari possint, al ter, quo essentia, quę declaratur, conuenit cum alijs, alter, quo ab eisdem distinguitur, fit necessariò, vt omnis definitio duabus minimùm vocibus constare debeat, altera, quæ gignat in mente conceptum conuenientiæ, altera, quæ distinctionis, differentiæúe. Ita ergo fit, vt omnis definitio sit oratio; Quanquam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem Autore Ari stotele [d] *reuocatur, vt si quis dicat, Honestum, est decens. Quod verò additur, Quæ essentiam aliquam naturamúe declarat, id diuersam reddit Definitionem à cæteris orationibus: nulli siquidem, præterquam definitioni, hoc munus de mandatum est. Illud tamen non videtur prætereundum hoc loco, nomen definitionis duobus modis ab Aristotele accipi. Sæpius enim accipi tur pro ea sola oratione, quæ de definito conuer sim prędicatur (qualis est illa, Animal rationale, comparatione hominis.) vt cùm ait,* [e] *ipsam hominis rationem, definitionemúe, nisi vel Est, vel erat, vel Erit, aut aliquid tale addatur, non esse enuntiationem, quia vnum est, & non multa animal greßibile bipes. Et iterū,* [f] *in definitione nihil de aliquo prædicari. Et rursum,* [g] *definitionem*

c 1. top. 4. & 6. top. 5. & 7. metaphy. 15. te. 54.

d 1. top. 4.

C

Definitionis nomen sæpius accipitur pro solo prædicato

e 1. peri. 4.

f 2. post. 3.

g 6. top. 2.

tionẽ talẽ esse debere, vt ipsa proposita statim, nulloq; negotio cognosci possit cuius rei sit definitio: ac pinde eas esse vitiosas, quib. vt intelligi possit, quarum rerum sint definitiones, opus est adiungere nomina rerum, quæ definiuntur: quẽadmodum in obsoletis veterum picturis nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere cuius nam rei quæque pictura esset. His. n. locis, aliisq; quamplurimis, [h] planè accipit Arist. nomẽ definitionis pro ea sola oratione, quæ de definito conuersim prædicatur. Aliquando verò sumitur definitionis vocabulum pro tota enunciatione in qua insuper continetur definitum, (quale est totũ hoc, Homo est animal rationale) vt cũ ait, [i] Definitionem aut esse principium demonstrationis, aut conclusionem, aut totam ratiocinationem sola verborum collocatione à demonstratione differentem: & rursum, [l] Omnem definitionem esse uniuersalem & affirmatiuam. His nanq; verbis aperte comprehenditur definitum nomine definitionis. Posteriorẽ acceptionem amplectitur [m] Quintilianus cùm ait, Finitionem esse rei propositę propriam, & dilucidam, & breuiter comprehensam verbis enunciationem. Nos priorem, vt magis vsurpatam, libentius sequimur.

h Vt. 7. meta. 12. text. 42. & cæt.

i 1. post. 7. & 2. post. 10.

l 2. post. 3.

De

De definitione, quæ vocatur quid nominis. Caput. 2.

A QVãquàm verò nõ solùm definitio cuiuslibet rei significatę, sed ẽt cuiusuis nominis significãtis modo aliquo vocari posset definitio rei (neq;.n.minus possunt nomina vocari res, quàm multa, quæ nominib. significãtur) cõsueuerũt tñ Philosophi [a] diuidere definitionem in definitionẽ rei, & nominis, eo ꝙ vulgatissima, & celeberrima sit disiunctio inter res, & nomina. Definitio itaq; nominis, quã Aristoteles [b] nominis interpretationẽ, vulgus Dialecticorũ definitionem qd nominis appellat, est oratio qua q ditas nominis naturaúe declarat: vt totũ hoc, Vox, q̃ hominẽ ex ĩstituto significat. Hac.n. oratione explicatur natura huius nominis Homo quatenus quoddã est nomẽ. Nomẽ nõ accipitur hoc loco presse, id est, vt à verbo distinguitur, sed pro quocunq; vocabulo, seu categoremate.

Omnis definitio dici posset modo aliquo definitio rei.

a 2. post. 7. & 10. & 7. Meta. 4.

b 2. post. 10

B Quidditas verò & natura nominis, est ipsa eius significatio: quo fit vt nihil aliud sit, nominis quidditatem, & naturam explicare, quàm eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, quod definitur, congruenti, qualis est ea, quam in exemplũ attulimus: altero, ipsa definitione rei significa-

Quidditas & natura nominis est ipsa eius significatio.

Duob. modis explicatur nominis significatio.

C tę. Sæpe enim qui ignorat significationem vocabuli, ea verborum formula rogat quid illud significet,

cet, vt quid sit res significata rogare videatur: cui planè satisfacit qui rei significatè definitionẽ reddit. Vt si quis pcõtetur quid sit Geometria, intelligere cupiẽs significationẽ nominis, alius verò respõdeat, eẽ sciẽtiã, quæ de magnitudinib. disserit, definitione rei explicata censebitur significatio vocabuli. Itaque quæ verè ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis. Hæc de definitione nominis déque modis, quibus significatio nominis explicatur, dixisse sit satis. Est autem hoc genus definitionis planè necessarium non modo cùm aliquid c *demonstrandum est, vt Aristoteles quodam loco ait,* c *sed omnino cuiusque disputationis initio, vt idem alibi fusius,* d *& cæteri Philosophi docent. Ad hoc genus reuocantur orationes* D *illæ, quę declarant originem vocabuli: vt cum dicimus Consul est, qui Reipublicæ vtilitati consulit: Sol est, qui inter astra omnia solus lucet: Fides, est, qua fit quod dicitur: Abstemius est, qui abstinet à temeto: quas Græci vocãt* ἐτυμολογίας, *hoc est, veriloquia, quasi explicationes vocum, quę veram adhuc retinent significationem earum, à quibus sunt ortæ. Cicero* e *nouato vocabulo notationes appellat, quia vera sunt rerum notę. Nam hoc idem, inquit, appellat Aristoteles,* f σύμβολον *quòd latinè est nota.*

Definitio rei potest alicui esse definitio nominis.

Quàm sit necessaria nominis interpretatio

c 1.post. 1.
d 4. metaphy.7.& 8. tex.28. Cice. 2. de fini. ex Plat. in Phędro.

e In topicis.

f 1.peri.1.

De

De descriptione. Caput. 3.

A *DEfinitio rei, quę vocari solet definitio quid rei, est oratio qua essentia rei naturaúe explicatur. Quæ rursus, in duo genera tribuitur, vtpote in descriptionem, quam Aristoteles & proprium, & orationem coniunctione vnam vocat, atque in definitionem essentialem, quam ille tum simpliciter ac absolutè definitionem, tũ etiam terminum, tum orationem, quæ vnum significat, appellat. Descriptio eodem authore, est oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei, soli autem inest, & conuersim de re prædicatur, vt animal disciplinę capax, comparatione hominis. Quanquam enim hæc oratio conuersim de homine dicatur, id est, necessariò cum homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam. Nam disciplinæ capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autem, etsi pertinet, tamen non reciprocatur* B *cum homine. Docet autem Aristoteles in omni descriptione primum ponendum esse genus, deinde addendam esse vnam proprietatem, vt in adducto exemplo. Nec enim, vt ait, addendæ sunt plures, nisi is, qui definit significet se multas descriptiones conglobatas tradere*[a] *vt si dicat, Homo, est animal disciplinę capax ad ridendum & ad flendum natum, asserens se non vnam tantum*

Duplex definitio.

Vide Arist. 1. peri. 4. & 2. post. 10. & 1. top. 3. & 4. & toto lib. 5. ac. 6. top. & 7. meta. 4. & 5. Et 8. met. 6

Descriptio quid.

In descriptione primò ponendum est genus, deinde vna sola ꝓprietas.

a 5. top. 2.

tùm

Descriptiones ex collectione cõmunium accidentium.

tum descriptionem afferre. Reuocantur ad descriptionem, seu proprium complexum, definitiones illę, quæ loco proprietatis constant collectione aliqua communium accidentium, quę orationem recurrentem facit cùm definito: qualis hęc est, Hõ est animal bipes, implume. Quanquam enim horum neutrum sit homini propriũ, tamen ambo iuncta cum homine recurrunt.

Descriptiones generũ ex differentiis, quibus diuiduntur

Reuocantur etiam ad descriptionem definitiones illæ quibus genera definiuntur per differentias, quibus diuiduntur: vt si dicas, Animal est corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam differentię diuidentes genus non pertinent ad eius essentiam.

Descriptiones non cõstantes vero genere.

Reuocantur etiam illę, quæ non constant vero genere, sed aliquid habent loco eius: cuiusmodi sunt definitiones summorum generum, vt si dicas, Substantia est ens per se existens, & cetera. Itemque definitiones quorundam analogorum: vt si dicas, Ens est id quod existere potest. Vnum est ens indiuisum: [b] Principia sunt, quæ nec ex sese, nec ex aliis, sed ex ipsis omnia fiunt. [c]

b 5. meta. 6
c 1. phy. 5.

Descriptiones oratoriæ, ac poeticæ rerum communiũ.

d Pro Milone

Reuocantur etiam, quanquàm minus propriè orationes illę, quibus Oratores, aut Poetæ longo sermone rem aliquam communem depingunt. Cicero [d] gloriã quasi describens ait, gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolatur, quę efficit ut absentes adsint, mortui viuãt, cuius deniq; gradi-

di-

dibus etiã homines in cœlum videãtur ascẽdere. Huius generis est descriptio, qua Virgilius [e] *famam depingit. Fama, (inquit) malum, quo nõ aliud velocius vllum: mobilitate viget, viresque acquirit eundo: & quæ sequuntur. Dixi has orationes minus propriè reuocari ad descriptiones, quia sæpe non reciprocantur cùm re, quæ describitur, sæpe etiam constant verbis translatitijs, à quibus Aristoteles* [f], *quia obscuriora sunt, cauendum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium, siue breues, vt apud Philosophos, & in communi sermone, siue longiores, vt apud oratores aut poetas, quibus in describendis personis, regionibus, vrbibus, fluminibus, montibus, & lucis vtuntur, ad hoc genus reuocari solent. Extremum locum obtinent adumbratæ quædam, & metaphoricæ explicationes, si quando rem facilè ante oculos proponunt: qualis est illa apud Ouidium, Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago? & illa apud Horatium, Ira furor breuis est. Nam* D *& hæ orationes descriptiones appellantur. Dicitur autem hoc genus definitionis, descriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantùm commune habet cum vera definitione, quòd conuertatur cum re. Dicitur etiam oratio coniunctione vna, quia non signi-*

e 4. Aeneid.

f 2. post. 15 & 6. top. 2.

Descriptiones rerum singulariũ.

Explicationes metaphoricæ.

Ouid.

Hora.

Cur descriptio dicta sit.

Cur descriptio dicatur proprium.

Cur oratio coniunctio ne vna.

significat vnam duntaxat naturam, vt ea, quæ simpliciter definitio appellatur, sed multas coniunctas in eadem re, vt ex dictis patet.

De definitione causali. Caput. 4.

A *INter descriptiones numeratur causalis definitio, quę hoc modo definiri solet. Definitio causalis est oratio explicans quidditatem rei ex genere et causa aliqua, causisúe externis. Causæ externę sunt Efficiens, & Finis: adde si placet Exemplar. Efficiens quid sit, satis apertum est. Finis est id, gratia cuius aliquid fit:* [a] *quo pacto beatitudo cælestis est finis rationalis creaturę. Exemplar est forma externa, cuius imitatione res fit: qualis est imago, quam pictor in tabula referre atque exprimere enititur. Ex causa efficiente sic ferè definitur vox apud Aristotelem* [b], *Vox est sonus quidam editus ab anima* B *ictu aeris, respiratione attracti, cùm ipsum ad fauces allidit. Ex fine hoc modo definitur anima, Anima est forma, qua primò viuimus, sẽtimus, & intelligimus* [c] *Ex causa exemplari sic potest* C *homo definiri, Homo est animal factum ad imaginem & similitudinem Dei. Interdum autem plura, aut etiam omnia genera causarum externarum in eadem definitione iunguntur: vt si dicas, Homo est animal à Deo ad similitudinem diuinæ mentis factum, vt ęterna felicitate perfrua-*

Causæ externæ.

Finis.

a Ex. 2. Phy. 3.

Exemplar.

b 2. de anima. 8.

c 2. de ani. 2.

C *fruatur. Faciliusque est ex omnibus simul causis, quàm ex vna tantùm rem definire, quia rarò vna duntaxat, si nihil aliud addatur, contrahit* D *genus ad speciem definiti. Quanquàm uerò definitiones, quæ ex causis internis rem declarant, utpote ex materia, & forma, causales etiam dici possint, tamen quia materia, & forma ad essentiam rei pertinent, fere iam obtinuit usus, ut non causales, sed essentiales dicantur.*

Facilius est ex omnibus simul causis externis quàm ex vna tantùm rem definire.

Cur definitiones, quę traduntur per materiam, & formam nō numerētur in causalibus.

De definitione essentiali. Caput. 5.

A *Definitio essentialis, vt Aristoteles* [a] *definit, est oratio quod quid erat esse significans. Hoc est oratio, quæ conuersim significat quidditatem essentiamúe rei quæ definitur. Rarissimum est hoc genus definitionis, saltem in substantijs. Sed afferri solet in exemplum Animal rationale. Cùm autem omnis essentia, quæ definiri potest, constet ex materia, & forma, aut saltem ex genere, & differentia, (illæ enim componunt essentiam re ipsa & physicè, hæc ratione tantùm, considerationeque, vt suprà diximus* [b] *) efficitur, vt ea oratio dicatur significare quod quid erat esse rei, quæ constat nominibus proprię materiæ ac formæ rei, quæ definitur, aut generis & differentiæ. Exempli causa, hæ orationes Animal cōstās ex corpore tali, et animo rationis participe, &, Animal rationis*

a 1. top. 4.

Rarissimæ sunt essentiales definitiones.

b Lib. 4. ca. 4. & 5.

Quæ oratio dicatur significare quod quid erat esse rei

particeps, sunt definitiones essentiales hominis: prior, quia constant nominibus significantibus propriam materiam & formam hominis: posterior, quia constat nominibus proximi generis proximęque differentię eiusdem. Ita fit vt duplex sit definitio essentialis, altera ex propria materia & forma generi adiunctis, altera ex proximo genere & proxima differentia. Potest tamē loco proximi generis poni genus remotum cum omnibus differentijs interiectis, c vt si dicas, Homo est substantia corporata, quę interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps. At dicat aliquis definitionem traditam per materiam, & formam rei generi adiunctas in uitium nugationis incurrere. Siquidem in definitione, qua homo dicitur animal constans tali corpore, & animo rationis participe, his includuntur corpus, & animus, semel implicite, siue ratione animalis (constat enim animal animo, & corpore) & iterum explicite, ac per se: quod idem vitium in cæteris similibus definitionibus notari potest. Non recte igitur approbatum est hoc definiendi genus. Præterea Aristoteles sæpe docet vnius rei vnam tantum esse definitionem essentialem d: non recte igitur asseruimus duas eiusdem rei tradi posse essentiales definitiones, alteram ex materia, & forma, alteram ex genere, & differentia. Verum hæc nihil obstant. Ad id B C

enim,

Duplex definitio essentialis.

Loco proximi generis poni potest genus remotum cum differentijs omnibus interiectis.

c 6. Top. 3.

Obiectio.

Obiectio.

d 6. Top. 2. & 6. & 7. Top. 2.

Solutio prioris.

enim, quod priori loco obijcitur, dicendum est, primum quidem materiam, & formam rei, quæ definitur, non includi in ratione omnium generum eiusmodi. Neque enim includuntur in ratione substantiæ generis summi, vt patet: quanquàm hinc alia exoritur maior difficultas, quàm vt vel commemoranda sit hoc loco. Deinde non eodem modo includi materiam, & formam in ratione generum subalternorum, quo illis adduntur in definitionibus specierum. Nam etsi corpus (quod est materia viuentis) quatenus corpus est, includatur in ratione animalis, non includitur tamen in illa quatenus est humanum, hoc est, quatenus informatur forma humana, vt luce clarius est. Hoc autem pacto adiungitur corpus animali in tradita definitione hominis. Eodemque modo, etsi animus (qui est forma viuentis) quatenus est animus includatur in ratione animalis, non includitur tamen quatenus est humanus, seu rationis particeps, quo pacto additur animali in eadem definitione. Ita fit, vt nullum hoc pacto nugationis vitium committatur. Quod autem posteriori loco obiectum est, facile diluetur, si dicas nihil obstare quominus eiusdem rei dentur plures definitiones essentiales modo illæ sint solo explicandi modo diuersæ: cuiusmodi sunt non tantum illæ, de quibus obiectio excitata est, sed etiam illæ, quarum alteram

Solutio posterioris.

autore etiam Aristotele diximus tradi per genus proximum & differentiam proximam, alteram per genus remotum, & omnes differentias interiectas. Neque enim plures sed vnam, & eandem essentiam explicitè significant. Quod autem Aristoteles negat, huiusmodi est; fieri non posse, vt eiusdem rei (hoc est speciei) plures tradantur definitiones eßentiales, quæ plures exprimant essentias. Nam vt vnius speciei vna tantum est essentia, ita omnes definitiones, quę illius essentiam per essentialia declarant, eandem omnino essentiam exprimant necesse est. alioqui non erunt essentiales eiusdem speciei definitiones.

Quo pacto intelligendũ sit unius rei vnã tantũ, esse definitionem essentialẽ.

Obiectio.

Vrgebit ad huc fortasse aliquis, premetque hoc modo: Aristoteles docet multis in locis omnem definitionem essentialem constare ex genere, & differentia: si ergo ita res habet, nulla essentialis definitio constat materia, & forma rei, prętermißa differentia. D

Solutio.

Sed resistendum est hoc modo: propriam materiam, & formam rei, seu potius constare ex propria materia, ac forma rei, quatenus huiusmodi sunt (id enim in hac definitionis formula generi adijcitur) vice differentiæ haberi: eundem enim gradum humanæ naturæ addit animali id quod dicimus, constans tali corpore (recto scilicet, aut quo alio modo id à posteriori explicaueris) & animo rationali, quem addit rationale: atque eodem modo res habet in cę

teris

teris speciebus rerum, quæ materia, & forma cō
E stant. Reuocātur ad definitionem essentialem definitiones illę, quæ constant genere remoto, & differentia proxima, prætermissis aut omnibus, aut quibusdam differentijs interiectis: vt si dicas, Homo est substantia corporata, rationis compos: vel, Homo est corpus animatum rationale. Reuocantur etiam illę, quæ loco differentiæ proximæ constant nomine materiæ propriæ, aut formæ duntaxat: vt si dicas, Homo est animal constans recto corpore, vel, Homo est animal constans animo rationis participe. Hæ nanq; omnes significant conuersim quidditatem rei, etsi illam non omnino exprimunt, pręsertim cum traduntur per genus remotum. Reuocantur & illæ quæ fiunt ex generc et enumeratione partium integrantium pertinentium ad essentiam rei: vt si dicas, Domus, est integumentum ex parietibus, & tecto hoc modo constructum. Respublica est communio ex ordine sacrorū ministrorum, nobilium, & plebis constituta. Sed quæstio
F est, num definitiones, quæ generi & differentiæ ꝓprietatem aliquam adiungunt, in essentialibus definitionibus debeant numerari: ut si dicas, Homo est animal rationale beatæ uitæ capax, vel, Homo est animal rationale natura mā suetum, & ad ciuilem communionem aptum. Reprehenduntur enim ab Aristotele. [e] Ad hāc quæstionē respon-

Definitiones quæ prætermittunt mediā aliquā differentiam.

Quę genere ac sola materia, aut forma constant.

Definitiones ex enumeratione partium integrātium.

Num definitiones quęgeneri, & differentię proprietatem adiūguut sint essentiales.

e Top. 2. & 6. Top. 2.

respondendum uidetur, huiusmodi definitiones esse quidem redundantes (cùm satis sit ea in definitione collocare, quę ad essentiam rei pertinẽt) atque hac de causa ab Aristotele non probari: cæterùm non esse ab essentialibus excludendas. Constant enim partibus conuersim significantibus essentiam definiti, etsi alias adiungunt quæ nullam essentiæ partem significent. Multo minus excludendæ erunt ab hoc genere, quæ constant nomine aliquo, quod non significat quidem essentiam definiti, sed est eiusmodi, ut sine ipsò essentia definiti intelligi non possit: ut si dicas. Pater est relatum quid, cuius respectus ad filium terminatur. Nam etsi nomen filij non significat ullam partem essentiæ patris, tamen sine ipso essentia, & natura patris, intelligi nullo modo potest. G

Hinc colligere non op[us] esse ut omne q[uo]d ponitur in essentiali definitione, essentiam significet.

Dicitur hoc genus definitionis definitio essentialis quia essẽtiã rei exprimit. Dicitur ab Aristotele simpliciter Definitio, quia simpliciter, ac perfectè rẽ definit. Dicitur terminus, quia cognitio rei ab accidẽtibus externis profecta, non potest vltra definitionẽ essentialẽ progredi, sed in ea quasi in perfecta rei apprehensione terminatur, ut ipse autor huius nominis exponit[f]. Dicitur deniq; oratio, quę vnũ significat, quia ex materia & forma, ac omnino ex genere & differentia, ex quibus definitio essentialis rem declarat, H

Cur definitio essentialis hoc nomine appelletur.

Cur simpliciter definitio.

Cur terminus.

f 5. met. 17

Cur oratio, quę unum significat.

vna

vna constat essentia: non item ex genere & proprietate, aut ex genere & accidentibus, ex quibus descriptio conficitur.

Non eodem modo res omnes definiri. Caput. 6.

A *Porrò non omnes res eodem modo definiuntur. Id quod facile est cernere, si prædicamẽta ante oculos ponantur. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, & indiuidua non definiũtur essentialiter, sed describuntur: illa, quia nulla constant differentia: hæc, quia nõ sunt vniuersalia, ac proinde non definiuntur nisi remotè vt dicemus. Describi tamen modo aliquo consueuerunt indiuidua ex multorum accidentium collectione. Vt si Platonem definias, hominem quendam Aristonis ex Perictiona filium, veteris Academiæ principem, aut alia huiuscemodi oratione, quis nam fuerit explices.*

Genera suprema & indiuidua nõ definiũtur essentialiter.

Indiuidua describi solent.

B *Media verò interiecta inter hæc, hoc est, species omnes, essentialiter possunt definiri, cùm omnes constent generibus & differentijs. Cæterùm in his definiendis varietatem multam inuenies. Sola enim substantia corporea & species, quæ sub ipsa collocantur, definiri possunt ex materia, & forma, quoniam hæ tantum species ex* C *materia & forma composita sunt. Iam verò*

Omnes species definiri possunt essentialiter.

Substantiæ tãtùm corporatæ definiuntur ex mate-

ria, & forma. Sola substãtia, simpliciter definitur essentiali definitione. a 7. metaphy. 1. 4. & 5. Omnia accidentia modo aliquo p substantiã definiuntur. Aliter tamen abstracta aliter concreta. b 7. metaphy. 5. Vide D. Tho. de ente & essentia. 7. Habitus operantes, & potentię omnes, per suos actus, aut obiecta definiũtur.

si prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, solas substantias intelliges simpliciter definiri essentiali definitione, vt placet Aristoteli [a]. *Accidentia enim, vt ait, non habent simpliciter quod quid erat esse, quidditatemúe, sed quodammodo, quia non per sese, sed in sola substantia, quæ per se existit, cohærere possunt.* D *Vnde fit vt omnia modo aliquo per substantiam, in qua cohærent, definienda sint. Aliter tamen cùm significãtur nominibus abstractis (quæ sunt ipsorum penè propria) aliter cùm significantur concretis. Nam cùm abstractis significãtur, ponenda est substantia subiectumúe in casu obliquo: ut si dicas, Simitatem esse curuitatem nasi, Cùm autem concretis nominibus significantur more substantiarum, tum subiectum ponendum est in recto* [b]*: vt si dicas, Simum est nasus curuus. Non modo autem accidentia omnia siue* E *proximè, siue remotè, per substantiam definienda sunt, sed etiam inter accidentia reperias plurima, quæ alijs preterea additamentis egeant. Cuiusmodi sunt omnes habitus, qui operatiui appellantur, potentiæ naturales, & relata omnia. Habitus enim huiusmodi, & potentiæ, per suos actus, aut obiecta definiuntur, vt scientiæ, & virtutes. Sic Dialectica dicitur esse doctrina disserendi. Sic philosophia naturalis dicitur scientia, quæ agit de rebus naturalibus.*

libus. Sic iustitia dicitur virtus qua quisque alij tribuit quod eius est. Sic aspectus definitur sensus quidam, qui in coloribus percipien-
F *dis versatur. Relata verò omnia per ea, ad quæ referuntur, definiuntur:* [c] *vt pater per filium, do minus per seruum, & vice versa. Alia quædam sunt in definiendis rebus obseruanda, quæ instructiorem postulant lectorem, quàm sit is, quem hisce institutionibus informamus. Nunc superest ut definiendi methodum, hoc est, viam & rationem inuestigandæ definitionis tradamus.*

c Ar. 6. top. 3. & Porphy. de spe cie.

De uia & ratione inuestigandi definitionem. Caput. 7.

A *Duas methodos ponebat Plato,* [a] *quibus omnis rerum cognitio, & scientia contineretur, Diuisiuam scilicet, & Collectiuam. Aristoteles verò* [b] *etsi non omnino hoc probat, docet tamen hisce duobus modis inuestigari posse definitionem, diuisione, inquam, et collectione. Diuisione quidem hoc modo* [c]. *Sumatur, ait, primùm, id quòd communius est, latiusque patet, quàm res definienda: deinde illud ipsum diuidatur: mox differentia, quæ rei cõuenit, addatur primo attributo: rursus, si nõdũ oratio recipcabit cũ re proposita, diuidatur id totũ, qđ assũptũ est,*

a In Sophista, & Phędro, & alijs locis. Idem Alcinous de doct. Plato. c. 5:
b 2. post. 14. & 1. topi. 14.
Quo pacto diuisione inuestiganda sit definitio,
c 2. post. 14.

est, tandemque eo vsque fiat progressio diuidendo, donec oratio propria efficiatur, quæ nullam in rem aliam transferri possit. Exempli causa si hominem definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis, verbi gratia substantiam, quæ omnium latissimè patet, dicesque Homo est substantia. Deinde, quia substantiarum quędam sunt corporis expertes, vt intelligentię, quædam corporatę, qualis est homo, addes, Corporata. Sed quia corporatæ substantiæ partim interire non poßunt vt cœli, partim possunt, è quibus est homo, addes, Quæ interire potest. Rursus, quia earum substantiarum, quæ intereunt, quædam non viuunt, vt lapides, aliæ sunt viuentes, in quibus est homo, addes. Viuens. Verum ne id quidem satis est. Viuentium enim quędam nil sentiũt, vt plantæ, quædam sentiũt, in quibus homo numeratur. Quare adiungendum est, Sentiens. Sed commune adhuc. Nam eorum, quæ sentiunt, quædam sunt expertia rationis, quædam rationem participãt, vt Socrates, & Plato. Addes igitur. Rationis particeps: quod satis erit. Nam totum hoc, substantia corporata, quæ interire potest, viuẽs, sentiens, & rationis particeps, soli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Existima ergo te hac via, & ratione inuenisse hominis definitionem: quod eodem modo in cæteris rebus defi-

nien-

B *niendis obseruabis. Quod autem Aristoteles eodem loco ait, singulas differentias hac methodo inuestigatas latius patere, quàm id, qđ definitur, non vniuersè accepiendum est(differentia siquidem, quæ proximè componit speciem non latius patet, quàm species, vt idem ipse alibi* [d] *docet) sed solùm cùm non suppetunt essentiales differentiæ. Tunc enim sæpè cogimur diuidere ea, quę accipimus in ea accidentia, quarum singula latius pateant, quàm res, quę definitur, omnia autem simul iūcta cum eadem recurrant, Vt si diuidas animal in bipes, & non bipes: deinde animal bipes in pennatum, & implume: tum definias hominem esse animal bipes implume. Collectione verò, seu similium consideratione, vt eam vocat Aristoteles,* [e] *hoc modo inuestiganda est definitio. Primùm si velis infimę alicuius speciei definitionem colligere, in spicies in indiuiduis illius rationem aliquam, ob quam nomine talis speciei nominentur, eáque erit definitio talis speciei. Atque (vt Aristotelis exemplis vtar) quoniā animi magnitudines Alcibiadis, Achillis, & Aiacis, sunt indiuidua vnius speciei infimæ magnanimitatis (fuerunt enim quam similimę) hi autem homines dicti sunt magnanimi, quia ęquo animo contumeliam pati non potuerunt, primus enim ob hāc causam bellum patrię intulit, alter implacabili*

Num differentię omnes latius pateāt, quā res definienda.

d 4. top. 2. & 7. meta. 12.

Quo pacto collectione inuestigāda sit definitio.

e 2. post. 14. & 1. topi. 14.

li exarsit iracundia, tertius sibi mortem consciuit: efficitur vt definitio huius infimę speciei magnanimitatis sit, Aequo animo contumeliam illatam ferre non posse. Hæc tum magnanimitas non virtus, sed vitium est, vt alibi docet Aristoteles. Qua etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis quę in Socrate, & Lysandro fuit, hanc esse, Aequabiliter secundam & aduersam fortunam ferre, quoniã hac de causa magnanimi appellati sunt. Deinde si uelis colligere definitionem alicuius generis, videbis num rationes diuersarum specierum habentium idem commune nomen conueniant secundum tale nomen in vna aliqua ratione, quæ simpliciter vna sit, necne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis: sin minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtrique speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lysandri, & Socratis, in hoc cõueniat, quòd omnes existimauerint se dignos esse rebus magnis: atque hęc ratio sit una simpliciter, hæc sanè erit definitio generis vtriusq; magnanimitatis, quod magnanimitatis generali uocabulo appelletur. Quòd si non fuerit communis vtriq; aut certè non fuerit una simpliciter, sed analogicè duntaxat (quod magis crediderim: nõ erit utiq; definitio alicuius generis utri

usque

usque magnanimitatis, sed cuiusdam analogi, quod similibus quidem rationibus, sed tamen diuersis dicatur de utraque. Ac prior quidem methodus definiendi accuratior est, & naturę ordini, perfectęque disciplinę conueniens: posterior autē, qua plurimùm utitur Socrates apud Platonem, etsi minus perfecta est, tamen inuentionis ordini est accommodata. De qua quidem intelligendum est illud Aristotelis, f facilius esse minus uniuersalia, quàm magis uniuersalia definire: atque iccirco à minus uniuersalibus ad magis uniuersalia esse progrediendum.

Prior methodus perfectior est, posterior autē inuentionis ordini accommodatior.

f 2. post. 15

De definito. Caput. 8.

A *DIximus de definitione déque uia, & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quinque autem se se offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitum apud Dialecticos: propinquum, & remotum. Definitum propinquum, (quod & primum, & immediatum uocant) est illud quod proximè explicatur definitione. Remotum uero (quod secundarium & mediatum appellant) est illud, quod remotè definitur, hoc est, quatenus in propinquo continetur. Exempli causa, cum dicimus, Equus est animal hiniens, equus quidem est definitum propinquum, Xanthus autem, Bucephalus, & cæte-*

Duplex definitum.

Propinquū

Remotum.

cæteri ex singulis, sunt definita remota, quoniã equus in commune explicatur proximè definitione tradita, singuli autem solùm ex quadam consecutione, quatenus videlicet commune equi naturam participant. Eadem ratione, cùm dicimus, Animal est corpus animatum sentiens, animal est difinitum propinquum, homo autem & bestia, multóque magis singuli homines & singulę bestiæ, sunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotum nec omnino, nec conuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur definitum remotum, ac proinde non esse simpliciter appellandum definitum. Secundum B *est, omne definitum, quod definitione vna explicatur, vnum per se, hoc est, vnus essentiæ esse debere. Nam cùm definitio sit velut quædam expressa imago alicuius essentiæ, quot fuerint essentiæ, quæ definitione explicantur, tot sint definitiones necesse est. Hinc fit, vt Aristotelis sententia* [a] *id, quod est vnum per accidens, vt est homo albus, quia non habet unam duntaxat naturam, sed multas, non definiatur, definitioné videlicet simpliciter vna. Pluribus enim definitionibus complicatis fatetur ille* [b] *hęc posse definiri: ut si dicas, Homo albus est animal rationale infectum colore dispartiente uisum. Quia uerò* C *nomen æquiuocum non significat vnam tantùm*

Definitum remotum, non est simpliciter definitum.

Omne definitum vnũ quid per se esse debet.

a 7. meta. 12. tex. 42.

Id quod est vnũ per accidés, nõ definitur.

b 6. top. 5.

tùm naturam, essentiamúe, sed multas, hoc etiã efficitur ex dictis, ut nullum æquiuocum definiatur, nisi prius distinguatur: quod peruulgatissimum est apud dialecticos [c]*. Hoc verò & si in omnibus æquiuocis communiter præcipitur, tamen in quibusdam analogis quodammodo non seruatur. Quædam enim definiuntur nulla prius facta ipsorum distinctione, vt apud Aristotelẽ Principia, Natura, Motus, & alia permulta. Si tamen loquamur de definitione, quę sit simpliciter, ac omnino vna, dubium non est, quin semper hoc commune proloquium seruetur. Nunquam enim definitio omnino vna vlli æquiuoco assignatur, nisi vocabulum æquiuocum pro vno tantùm significato accipiatur. Tertium est, omne qđ definitur esse vniuersale vt Aristoteles sæpè admonet* [d]*. Vnde fit vt verba illa, Quod quid erat esse, & alia similia, quibus Aristoteles vtitur cùm de definitione, aut de quidditate rei loquitur,* [e] *semper accipiantur apud illũ pro quidditate, essentiaúe vniuersali. Causa cur sola vniuersalia definiantur, hęc est, quia singularia (Deum optimum maximum excipio) sunt mutabilia: vniuersalia uerò nunquam mutantur, nisi ex accidenti, ratione videlicet singularium. Homo enim, exempli gratia, propterea dicitur nasci, interire, & omnino mutari, quia Socrates aut aliquis alius ex singulis, mutatur: id, quod*

D

E

Nullũ ęquiuocum definitur, nisi prius distinguatur.

c Ex 6. Topi. 2. & 5.

Quędam æquiuoca definiũtur antequam distinguantur: non tamen definitione simpliciter vna.

Omne qđ definitur, ẽ vniuersale.

d Vt. 1. post 7. & 2. post. 14. & 7. metaphy. 15.

e Vt ferè toto 7. metaphy.

Vniuersalia non mutantur nisi ratione singularium.

modo eodem accidit in cæteris. Cum ergo definitio debeat esse rei immutabilis (est enim principium & fundamentum scientiæ, f ad quam non admittuntur nisi res, quæ ex se mutabiles non sint) efficitur vt omne definitum debeat esse vniuersale. Aliæ sunt rationes, quibus hoc idem cōfirmari solet, sed hæc vna sufficiat hoc loco; Intelligenda est autem hæc assertio de definito propinquo siquidem remotè dubium non est, quin singularia definiantur, vt ex dictis patet. Verùm hic dissensio est inter Dialecticos. Quidam enim g non agnoscentes vllam rem vniuersalem, quę sit in singulis indiuiduis, quæq; primò, ac proximè significetur nomine vniuersali, dicunt definitum propinquum non esse rem vniuersalem significatam nomine vniuersali, sed ipsum nomen vniuersale: atque ita cùm dicimus, Equus est animal hinniens, hoc nomen Equus esse definitum propinquum, singulos verò equos, qui (eorum sententia) equi nomine proximè significantur, esse definita remota. Alij ponentes nomen vniuersale proximè significare rem vniuersalē, quæ existat in singulis, remotè autem ipsa singula indiuidua ue, dicunt, definitum propinquum esse rem vniuersalem, quę proximè significatur nomine uniuersali (hęc est enim quæ proximè explicatur definitione) definita verò remota esse illa eadē, quæ superiores autores astruunt. Sed cō-

tra

Definitio ē principiū & fundamentum scientię.

f Ex. 1. post. 8. & 1 de anima. 1.

Indiuidua definiūtur remotè.

Num definitum propinquum sit res uniuersalis, an nomen uniuersale.

g Nominales ex Ochamo 1. parte Logicę cap. 14. & 15. & 1. sent. d. 2. q. 6.

Qui reales dicuntur, vt passim Alb. D. tho Scotus.

tra priorem sententiam aliquando dabitur disputandi locus. Nos enim posteriorem probamus. Quartum est, omne quod propriè definitur, aut describitur esse specie̅ alicui generi subiectam, [h] siue infimam, siue subalternam: quia in omni definitione aut descriptione propriè dicta, ponendum est genus rei, quæ definitur, & eius differentia, aut proprietas. Hinc intelliges, cur nec genera summa, nec differentiæ, propriè definiantur. Nullius enim generis sunt species. Describuntur tamen quodammodo differentiæ more proprietatum concretis nominibus significatarum. Nam vt dicimus Docile est animal, quod doctrina imbui potest, sic dicere possumus, Rationale est animal, quod rationem participat. Quintum est, figmenta, vt chimęram, hircoceruum, & alia huiusmodi non definiri definitione rei, sed nominis tantùm, vt placet Aristoteli.[i] Itaque Aristotelis sente̅tia est, cu̅ dicimus, Hircoceruus est animal ex hirco & ceruo cogitatione confictum, sensum orationis no̅ esse, qđ significatu̅ huius nōis Hircoceruus sit animal mente confictum, ex hirco, & ceruo, sed quod nomen hicocerui, id significet. Causa huius sententiæ est, quia figmenta non habent veram quidditatem essentiamúe, quæ definitione rei explicetur habent tamen uerum nomen, quod definitione nominis declaretur. Vn-

Omne, qđ propriè definitur, est species.

h 7. Metap. 4.

Cur nec genera summa, nec differentię definiantur propriè.

Quo pacto differentię describantur.

Figmenta non definiuntur definitione rei, sed nominis.

i 2. Post. 7.

de ille. Id, inquit, quod non est (hoc est; esse nõ potest) nemo scit vnquam quid est, sed quid oratio, aut nomen significat. Veluti quid significet Hircocervus percipi põt quid verò hircocervus sit intelligi non potest. Id quod eodem libro pluribus verbis exequitur. Nõ puto tamẽ aut cum veritate, aut cum Aristotelis sententia pugnaturum, qui huiusmodi definitiones nomine definitionis rei, siue quid rei remotissimè comprehẽderit. Quòd enim non sit cum veritate pugnaturus, ex eo patet, quia etsi figmenta nõ sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant, quam obcausam res fictæ appellantur. Vnde fit vt in definitione quid rei comprehẽdi soleat, Rei vocabulo, quicquid nomine significatur, siue id sit ens reale, siue rationis, siue confictum siue quiduis aliud, Quod vero nec pugnaturus sit cum Aristotelis doctrina hinc colliges. Docet enim (idque non semel) etiam definitiones accidentium esse nominum interpretationes, eo quod accidentia non sint simpliciter res, siue entia, & tamen sæpe concedit hęc explicari definitione rei, ea nimirum ratione, quia etsi non sunt simpliciter entia, tamen quodammodo sunt entia, sicque à numero entium non omnino excluduntur, quod idem, etsi minus audacter ad figmenta tamen accommodari potest. Hęc de definitione dixisse sufficiat. Nunc

Num figmẽtorum definitiones dici possint quid rei? Quodammodo definiũtur figmenta definitione rei.

l Vt secundo, poster. 7, & 7. Metaph. 4. m ut 7. Metaphy 4. & 5.

ex

ex plurimis præceptis in definitione obseruandis, quæ ab Arist.[n] *traduntur, ea tantum subijcienda sunt, quę plus vtilitatis afferre videantur.*

n potissimũ 6. Topicorum.

Primum præceptum iu definitione obseruandum. Caput. 9.

A PRimum præceptum est, ut quicquid definitur definiatur ex notioribus.[a] Quod quidẽ vel ea de causa primo loco posui, quia nihil est minus ferendum, quàm id esse obscurũ, ad quod quasi caput omnis disputatio redigitur. Id enim est definitio. Hoc præceptum non seruant, qui translationibus,[b] prȩsertim remotis, & difficili bus, in definiendo vtantur, vt si quis definiat hominem, arborem in uersam. Item qui uerbis parum vsitatis,[c] vt si quis medicus imperet ægroto, vt sumat Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam, vt ægrotus cocleam intelligat. Item qui ambiguis,[d] vt si quis hac oratione, Elementum primum, velit literam, quasi eam discribendo, significare. Hæc enim verba ambigua sunt, & in alijs etiam rebus possunt intelligi. Vt enim literȩ sunt prima elementa sermonis, sic unitatꝫ sunt prima elementa numeri, & materia ac forma rei naturalis. Admittuntur tñ ambigua uocabula ĩ definitionib. cùm vel addĩt aliqua particula, quę ambiguitatem verbi ad

Semper definiendum ex notioribus.

a 6. top. 2. &. 5.

Non definiendum trãslationibus.

b 2. post. 15. &. 6. top. 2.

Nec verbis inusitatis.

c 6. top. 2. Cice. 2. de diuinatione.

Nec ex verbis ambiguis

d 6. top. 2.

Quo pacto ambigua admitti ualeant

in definitionibus. vnam significationem trahat (ut si quis proximæ definitioni addat hanc particulam, Sermonis) vel ex rebus, de quibus disseritur, apertè constat, qua significatione vocabula sumantur. Itẽ qui idem per id ipsum definiunt [e]. Nihil enim est quod notius se ipso sit. Hoc autem apertè, ac verbo eodem, ferè nunquam accidit, sed implicitè, alioque verbo, vtpotè cùm in definitione ponitur aliquod nomen, quod definitur & declaratur per ipsum definitum: vt si quis definiat solem astrum, quod dum dies est, nostrum hemisphæriũ illustrat. Nã cùm dies definiatur motus solis super terram, efficitur, vt tandem sol definiatur per solem. Item qui contrarium per suum contrarium definiunt, [f] vt si quis definiat bonum esse id, quod est malo contrarium. Huiusmodi est illud, Virtus est uitium fugere: & illud, Prima sapientiam stultitia caruisse. Causa est quia contrariorum eadem est scientia, & cognitio. Verùm hic modus definiendi non est vsque adeo repudiandus. Sed obijciat aliquis contra hoc primum præceptum, omne relatum per illud ipsum relatum, ad quod refertur, esse definiendum, vt docent Philosophi, relata verò inter sese, cũ sint simul natura, esse æquè nota, aut æquè incognita, ergo non quicquid definitur, esse ex notioribus, magisque perspicuis definiendum. Occurres tamen, Nullum relatũ (si propriè lo- C

quendum

Marginal notes: Non definiendum idẽ per idem. e 6. top. 3. — B — Nec cõtrarium per contrariũ. f 6. top. 3. — Horatius. — Obiectio. — Solutio.

quendum est) definiri per illud relatum, ad quod refertur, sed per respectum suum, qui in illud terminatur, ac desinit. Verbi causa, pater non definitur per filium, sed per suum respectum, qui in ipso inchoatur, & in filium desinit g. *Cæterùm, quia nullus respectus intelligi potest sine suo termino, fit vt respectus patris intelligi non valeat sine filio, sicque in definitione patris necessariò ponendus sit filius, pariq; ratione pater in definitione filij: atque ita res habet in cęteris. Quod igitur philosophi dicunt relata, quæ sese mutuo respiciunt, per se inuicem esse definiẽda, non propriè accipiendum est, sed quasi dicant, necessariò alterum in definitione alterius esse ponẽdum, vt quorsum tendant respectus, per quos relata verè, ac propriè definiuntur, intelligatur. Nunc autem etsi relata ipsa sese vicissim respicientia sint æquè cognita, aut incognita, tamen respectus ipsi quatenus distincte concipiuntur conceptibus generum, & differentiarum, ex quibus constant, sunt naturæ ordine notiores, quàm relata. Itaque in relatis etiam definiendis hoc obseruatur, vt quod definitur, ex notioribus explicetur.*

Num relatiuum per id ad quod refertur definiatur.

g Alb. in prædicamẽtum ad aliquid cap. 9.

Secundum præceptum. Cap. 10.

Alterum præceptum est, vt definitio sit propria definiti, vt Aristoteles a *ait, hoc est,*

Definitio debet con-

uerti cum definito. a 6.top.1.

vt nec latius pateat, quàm definitum, nec minus latè, sed cum eo reciprocetur. Hoc præceptum non obseruant, qui extruunt definitiones alijs etiam rebus conuenientes, vt siquis terram definiat, corpus, quod deorsum suapte natura fertur. Hoc enim in alijs etiam rebus verè dicitur. Item qui assignant definitiones, quę non conueniunt omnibus comprehensis sub definito: ut si quis definiat aquam corpus simplex frigore concretum. Nec enim omnis aqua frigore concreta est. Quòd si terra definiatur, corpus simplex, quod in infimum locum suapte natura fertur: aqua verò corpus simplex quod inter terram & aërem suapte natura quiescit: non dubium erit quin definitiones, cùm rebus, quæ definiuntur, recurrant, reciprocenturque. Hinc colliges, multas circunferri nominum interpretationes, quæ non sunt bonæ definitiones. vel quia latius patent, vt si dicas, Theologus est, qui de Deo loquitur: Consul est, qui patriæ consulit: vel quia minus latè, vt si dicas, Geometria est ratio metiendi terram. Sępe igitur aliquid addendum est huiusmodi interpretationibus, vt bonæ definitiones habeantur. Quod plurimę etiam descriptiones Oratorum, & Poëtarum desiderant.

Multæ circunferuntur nominum interpretationes quę nō sunt bonæ definitiones.

Tertium præceptum. Cap. 11.

A *TErtium præceptum est, vt nihil in definitione desit, aut supersit. Deest autem aliquid, cùm posito genere remoto non adhibentur omnes interiectę differentiæ, vt si quis definiat hominem esse substãtiam rationis participem. Hac de causa docet Aristoteles,* [a] *aut definiendum esse genere proximo, ut si dicas, Homo est animal rationis particeps, aut si remoto, adiungendas ęsse generi omnes differentias, quę à genere ad definitum vsque inueniuntur, vt si dicas, Homo est substantia corporea interitus capax, uiuens,*
B *sentiens, & rationis particeps. Deest etiam aliquid cùm res, quæ definitur, constat materia et forma, nec tamen loco differentię vtraque ponitur, sed altera tantùm, vt si hominem definias animal constans animo rationis participe. Id autem dicitur superesse, siue redundare in definitione, quo sublato, ea, quæ remanet oratio, satis apertè rem declarat* [b]*. Exempli causa si quis definiat hominem animal rationis particeps bipes, illud Bipes, dicendum erit superesse, quoniam eo detracto satis planum facit reliqua oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quod plura verba ponantur in definitione, quàm quæ satis esse uideantur, quoniam raro*

Nihil in definitione desiderari, aut superesse debet.

a 6. top.3.

Quid supsit siue redundet in definitione.

b 6. top.2.

id censetur superuacaneum, quod aliquanto apertius rem declarat. Quare rariùs hoc vitio, quàm superiori, laborat definitio. Quanquam ne illud quidem semper pro uitio habendum est, quandoquidem graues authores, ne minutissimè omnia persequantur, multas sæpe omittunt medias differentias, præsertim cùm facilè intelligi poßunt. C

Sępe graues autores aliquid omittunt ĩ definitionibus, quod facile intelligatur.

Quartum pręceptum. Caput. 13.

Definitio debet esse breuis.

QVartum præceptum est ut definitio sit breuis, modo breuitas obscuritatem non pariat. Nam cùm definitio cuiusque rei sit caput totius disputationis, quę de re habetᷣ, vitio haud dubiè non carebit, quæ longior fuerit, quàm vt facilè memoria teneatur, expeditéque, cùm opus fuerit, in medium afferatur. Quantùm ergo & natura rei, & perspicuitas patientur, breuis esse debebit definitio, & si nõ nuuquam aliquanto longiori egeat expositione. Hoc præceptum prætermittunt, qui tot particulas in definitione congerunt, quot sunt difficultates in tractatione rei, quæ definitur. Nam etsi definitio, vt autor est Aristoteles[a]*, talis esse debet, vt ex ea omnes dubitationes, quæ de re habentur, dissoluantur, non tamen necesse est, vt singulis penè argumentis diluendis singu-* A B

Non sunt indefinitione tot particulæ cõgerendæ, quot sunt argumenta ex definitione diluenda.

a 4. phy. 4.

la

la verba in definitione ponantur (quod multi faciunt) sed vt ita sit constituta, vt ex paucis facilè omnium obiectorum solutio colligi possit. Sæpè tamen sophistarum importunitas cogit pluribus verbis rem definire, quàm simplicieer definienda foret. Qua ratione Aristoteles [b] *fatetur se longiori oratione elenchum definiuisse* [c].

Sæpe sophistarum causa longiores fiũt definitiones.

b 1. peri. 4.
c 1. elēch. 4.

Alia quædam præcepta, quæ in inuestigatione definitionis seruanda sunt.

Caput. 14.

A Porrò cùm diuisionis methodo inuestigatur definitio, tria obseruanda esse docet Aristo
1 teles. [a] Primum, ut omnia prædicata, quæ sumũtur, prædicētur in ipso qd ē, hoc est, essentialiter. Ferè tamē cogimur alia sumere attributa, quia ignotæ nobis sunt, maxima ex parte, rerum es-
2 sentię. Alterum, vt omnia naturæ ordine collocentur, ita scilicet, vt communiora pręponantur minus communibus quo ad intelligendi rationem. Nam quo ad situm partium orationis, sæpe differentia præponitur generi, vt cùm dicimus, Dialectica est differendi scientia. Verùm cùm plures differentiæ in definitione ponuntur, ferè fit, vt situ etiam verborum cō muniores antecedāt minus cōmunes. Neq;.n. dicimus

In inuestigatione definitionis per diuisionem, quæ seruanda.

a 2. pōst. 14.

cimus, Animal esse corpus sentiens, animatum, sed corpus animatum, sentiens: & ita
3 *ferè in reliquis. Tertium, vt nulla differentia prætermittatur. Quod vtique fiet, si omnia, quæ ante sumuntur, adæquatè in proxima membra usque eo diuidantur, dum tota oratio cum definito recurrat. Quoniam verò in genere proximo rei, quæ definitur, continentur omnia priora, tum genera, tum differentiæ, docet Aristoteles,* [b] *loco eorum omnium, poße poni genus proximum. Id quod sæpe necessariò faciendum erit, ne longior, quàm par sit, fiat definitio. Vnde Boetius,* [c] *Si omnes, inquit, species suis nominibus appellarentur, ex duobus solum verbis omnis fieret definitio. Vt cùm dico quid est homo, quid mihi necesse esset dicere, animal rationale, mortale, si animal rationale eßet proprio nomine nuncupatum? Cum autem collectionis methodo definitio inuestigatur, hoc vnum præcipit Aristoteles* [d] *diligenter caueri, ne, dum à minus communibus ad communiora progredimur, aliquam incurramus æquiuocationem. Latet nanque magis in communioribus æquiuocatio. Etenim quod animi magnitudo ea, quam in Alcibiade, Achille, & Aiace legimus, vniuocè illis conuenerit, nemo dubitat. Nullus etiam ambigit in Lysandro, & Socrate aliam*

b 6.top. 3.
c In libro de diuisione.

In inuestiganda definitione per collectionem quid obseruandum. B

d 2.post.15

Vide quæ dicta sunt cap.7.

liam quandam eiusdem omnino rationis magnanimitatem fuisse. Sed num magnanimitas, quæ de vtraque specie dicitur, sit vniuoca, necne, id sanè (quia de re communiori, est quæstio) non ita facilè perspicitur. Si ergo ex rationibus vniuocis inferiorum vnam rationem, quę vniuocè inferioribus, conueniat, collegeris, ea erit definitio superioris. Sin autem ad vnam omnino rationem non accesseris, intellige vocabulum commune æquiuocum esse. Hęc præcepta definiendi sint satis. Cæterum antequam ad argumentationem

C *pergo, duo velim animaduertas, Alterum est sæpissimè verba, quę actum significant, ut Sentiens, Ridens, & alia huiusmodi, pro ipsis facultatibus in definitione accipi: vt sentiens, pro eo, quod sentire potest, Ridens, pro eo, quod ridere. Causa est, quia apud Latinos ferè non sunt nomina imposita facultatibus.* Sæpissimè verba, quæ actum significãt, pro ipsis facultatibus in definiendo accipiuntur. Nota hæc.

D *Alterum est, in his præceptis quędam esse, quorum prætermissio efficit, vt oratio non sit omnino definitio, qualia sunt ex quatuor definiendi præceptis primum & secundum: quędam verò esse, quorum reiectio non id prorsus efficit, vt oratio non sit definitio, sed hoc tantùm, vt non sit bona, & apta definitio, qualia sunt tertium & quartum. Atque hæ duę animaduersiones in pręceptis etiam diuidendi ob-*

ser-

seruandæ sunt. Nam quo ad posteriorem attinet, sola prętermissio primi, & extremi præcepti diuisionem funditus euertit, ut attendenti perspicuum erit.

Finis Libri Quinti.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Liber Sextus.

De consequentia. Caput. I.

A

Estat ergo vt, quia de diuisione, ac definitione iam diximus, deinceps de Argumentatione, in qua plus operæ Dialecticus insumit, disseramus. Sed quoniam argumentatio est quædam consequẽtia, (latius enim patet consequentia, quàm argumentatio) prius de consequentia, quàm de argumentatione, dicẽdum est. Consequentia igitur, siue consequutio, est oratio, in qua ex aliquo aliquid colligitur: vt Omnis homo est animal, igitur aliquis homo est

B *animal. Id verò, ex quo aliquid colligitur, dicitur antecedens: quod autem colligitur vocatur tum consequens, tum conclusio: quanquam sæpe*

C *tota consequentia conclusio nominatur. Consequentiarum autem quatuor sunt genera. Primũ est cùm quælibet enunciatio ex se ipsa, aut ex sua*

Latius patet consequentia quàm argumentatio.

Consequẽtia quid.

Antecedẽs Cõsequẽs, & conclusio.

Sæpe tota consequentia dicitur

æquipollente

conclusio, maximè apud Ciceronem. *æquipollente colligitur. Alterum genus est cùm antecedens, & consequens eisdem precisè verbis, eodemque ordine collocatis constituta sunt,* Primumgenus consequentiarũ. Secundum. *sed tamen non idem valent: vt Omnis homo est animal, igitur quidam homo est animal: Necesse est Socratem esse animal, igitur non necesse est Socratem non esse animal. Nomine enim verborum non complector hoc loco particulas ad quantitatem, aut qualitatem pertinentes.* Tertium. *Tertium genus est cùm antecedens & consequens eisdem precisè verbis constant, verùm ordine conuerso, vt Nullus homo est lapis, igitur nullus lapis est homo: necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem. Atque ex consequentijs hactenus enumeratis nulla dicitur argumentatio,* Quartum. *sed consequentia duntaxat. Quartum genus est cùm antecedens & consequens non eisdem præcisè verbis constant, quia in antecedente continetur argumentum aliquod, vno, aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente. Diuidi solet hoc genus in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum:* D Argumentationes. Syllogismus. *quę ratione argumenti argumentationes appellantur. Syllogismus vt si dicas, Omne vitium fugiendum est, Omne mendacium est vitium, igitur omne mendacium fugiendum est. Si sol lucet, dies est, at sol lucet, igitur dies est. Enthymema vt, Homo*

mo

mo est animal, igitur homo est sẽsus particeps: Hic adolescens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet. Enthymema. *Inductio vt, Omnis homo est sensus particeps, & omnis bestia est sensus particeps, igitur omne animal est sensus particeps.* Inductio. *Romulus non diu tulit fratrem imperij consortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenerit, diutius imperij participem ferre potuit, nemo igitur est, qui consortem imperij diu ferat. Exemplum vt, Crœsus in diuitijs fœlicitatem inuenire non potuit, ergo nec Crassus inueniet: Pisistratus impetratis à Republica custodibus salutis suę, tyrannidem occupauit, ergo & Dionysius occupabit. Has autem quatuor argumentationum formas satis erit hoc loco exemplis declaraße, cùm inferius* [a] *de una quaque per se differendum sit. Hęc uidentur consequentiarum genera. Quod si præter hæc alia fuerint, facile ad hæc reuocabuntur.* Exemplum a Cap.8.

De bona, ac vitiosa consequentia. Caput. 2.

A

DVplex quoq; dici solet cõsequẽtia: bona, et vitiosa. Bona dicitur ea, ĩ qua aliqd ex aliquo verè colligitur, vt quæ in exempla sunt hactenus adductæ. Vitiosa est, in qua non verè aliquid concluditur, vt si dicas, Socrates est animal, Bona consequentia. Vitiosa.

mal, ergo est philosophus. Hęc cùm ita sint, eas tantùm nos in definitione consequentiæ complexi sumus, quę bonę sunt & aptæ. Eas enim, in quibus aliquid non verè colligitur non arbitramur dicendas esse simpliciter consequentias, sed vitiosas, & ineptas consequentias, quemadmodũ Aristoteles [a] *syllogismum nil concludẽtem, non simpliciter syllogismum, sed vitiosum syllogismũ appellandum esse censet. Duobus verò potissimùm indicijs internosci solent bona, & vitiosa consequentia. Alterum est. Si ex veritate antecedentis, saltem ex hypothesi data, consequens verum esse deprehenditur, bona, & apta est consequentia: sin minus, vitiosa, & inepta. Exempli causa, quia ex veritate huius enunciationis, Socrates est homo, deprehendimus hanc esse verã, Sorates est animal, dicimus hanc esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Parique ratione fatemur has esse aptas. Socrates est lapis, ergo sensus expers: si Socrates esset auis, volare haud dubiè posset: quia etsi neutrum antecedens verum sit, tamen ex veritate vtriusque ficta, & data, utrumque consequens verum esse deprehenditur. Has verò dicimus esse vitiosas, Socrates est homo, ergo est philosophus: Socrates est homo, ergo equus est animal: quia in priori datur antecedens verum, & consequens falsum: posterioris* B

Vitiosæ cõsequentiæ non sunt simpliciter consequentiæ.

a 1. top. 1. & 1. elẽch. 1.

Primum documentum.

an-

autem consequens, etsi semper uerum est cum antecedente, tamen non ex eo quòd antecedens verum est, deprehenditur esse verum, quippè cū antecedente existente vero, posset consequens, si
C *nihil aliud prohiberet, esse falsum. Ex hoc documento efficitur, vt ad bonam consequentiã non modò non sufficiat veritas antecedentis & consequentis, sed ne requiratur quidem. Nam, vt ex dictis perspicuum est, ex vtroque vero constare potest consequentia vitiosa, ex vtroque autem falso, bona, & apta. Alterum indicium huiusmodi est. Si id, quod contradicit consequenti, repugnat antecedenti, bona est consequentia: sin minus, vitiosa. Repugnantium autem nomine hic intelligo ea, quæ simul vera esse non possunt. Hoc documento intelligimus illam esse bonam consequentiam, Socrates est homo, ergo Socrates est animal, quia hæc enunciatio Socrates nõ est animal, quæ contradicit consequenti, repugnat antecedenti. Illam autem cognoscimus esse uitiosam, Socrates est homo, ergo Socrates est philosophus, quia hoc pronunciatum, Socrates non est philosophus, quod contradicit consequenti, non repugnat antecedenti. Neque enim Socrates, si non sit philosophus, non erit homo. Eadem regula iudicamus, illa esse ineptam consequutionem, nihilque colligentem, Socrates est homo, ergo equus est animal: quia etsi ve-*

Vt bona sit consequentia nec sufficit, nec requiritur veritas antecedentis, & consequentis.

Secundum documentum.

Repugnantia quæ dicantur hoc loco.

R rum

rum esse ponamus, quòd nullus equus sit animal, non tamen statim verum esse inficiabimur Socratem esse hominem.

De consequentia formali,& materiali.
Caput. 3.

Consequētia formalis.

I*Am verò bona consequentia, aut est formalis, aut materialis: itemq; aut necessaria, aut probabilis. Consequentia formalis dicitur ea, quę ui formæ concludit. Ea verò dicitur concludere vi formæ, cuius formam modumúe colligendi si retinueris, in quacunque materia, etiam impossibili, aptè concludes. Exempli causa, dicimus hanc esse formalem consequentiam, Omnis virtus est laudabilis, temperantia est virtus, igitur temperantia est laudabilis, quoniam vi formæ concludit. Intelligimus autem eam concludere vi formæ, quia seruata eadem forma, in qua vis alia materia, etiam impossibili, benè concluditur, vt si dicas, Omnis leo est lapis, equus est leo, igitur equus est lapis. Est enim bona hæc consequutio vt ex dictis* [a] *apertum est. Eadem ratione dicimus hanc esse formalem consequentiam, Necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem, quoniam hac forma retenta semper aptè concluditur, vt si dicas, Necesse est omnē leonem esse lapidem,*

a Cap. superiori.

pidem, igitur necesse est aliquem lapidem esse
B *leonem. Vt autem retineatur eadem forma, seu modus colligendi, primùm necesse est vt seruetur eadem dispositio, seu ordo verborum, in quibus cernitur vis consequutionis. Nam si ordo huiusmodi verborum mutetur, mutata haud dubiè existimanda est consequutionis forma, vt patet in his duabus consequentijs, Omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas: Omnis laurus est substantia, omnis equus est substantia, igitur omnis equus est laurus. Nam quia in priori consequentia subiectum primæ enunciationis est prædicatum secundæ, quod non fit in posteriori consequutione, alia certè forma est in priori, alia in posteriori. Deinde opus est vt seruetur eadem acceptio, idemq; acceptionis modus eiusmodi vocabulorum. Ex quo fit vt in his duabus consequentijs, Homo deambulat, igitur, aliquis homo deambulat; Homo est species, igitur aliquis homo est species: non fit eadem forma, quia vox Homo in antecedente prioris accipitur pro singulis hominibus disiunctiuè, in antecendente autem posterioris accipitur pro homine communi præcisè. Hæ verò, Homo surgit, ergo non sedet: Homo surgebat ergo non sedet, ideo non habēt eandem formam quia acceptio vocabuli Homo amplior est in posteriori antecedente quàm in priori.*

Retinendus idem ordo verborum.

Seruanda eadem acceptio verborum.

Hæc patēt libr. 8. cap. 24. & 30.

priori. Nam vox Homo in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt iuxta differẽtiã temporis verbi Surgit: in posteriori autem, non modo accipitur pro ijs, qui extiterunt, iuxta differentiam temporis verbi Surgebat, sed etiam extenditur ad eos, qui nunc existunt, vt placet Aristoteli [b]. *Rursus necesse est ut seruetur eadem essentialis qualitas enunciationum principalium. Quo fit, vt hæ consequentiæ non sint eiusdem formæ, Homo est animal, ergo est sensus particeps: Homo non est animal, ergo est sensus particeps: quia antecedens prioris est affirmatiuum, posterioris negatiuum. Dixi principalium, quia si mutetur qualitas essentialis enũciationum quarundam minus principalium, quæ includantur in subiecto aliquo, aut prædicato, non necesse est vt mutetur forma, veluti si dicas, Omnis homo qui est iustus, est prudens, ergo hic homo est prudens: Omnis homo qui non est probus, est imprudens, ergo hic homo est imprudẽs. Sunt enim eiusdem formę. Præterea necesse est vt seruetur eadem quantitas enunciationum. Quam ob causam hę consequentiæ non sunt eiusdem formæ, Omne animal est sensus particeps, igitur homo est sensus particeps: Quoddam animal est rationis expers, igitur homo est rationis expers. Denique necesse est vt seruentur eædem coniunctiones ac nexus principalium par-*

Lege lib. 8. capit. 4. & 37.

b 1. elench. 3.

Seruanda eadem essẽtialis qualitas.

Seruandæ eædem cõiũctiones, ac nexus.

partium consequutionis. Qua de causa hæ consequentię non sunt eiusdem formæ, Si dies est, sol lucet: Quia dies est, sol lucet. Hęc necessariò videtur seruāda (& si quæ sūt alia, q̄ ad modū colligēdi spectent) si forma cōsequentię retinēda ē.

C *Consequentia materialis est ea, quæ vi solius materię concludit. Ea verò dicitur concludere vi solius materiæ, quæ vi quidem formę nil colligit, sed tamen talis est vt assumpta simili materia semper in eadem forma aptè concludatur. Exempli causa, dicimus hanc esse materialem consequentiam, Homo est animal, ergo est sensus particeps, quia propter solam materiam, hoc est, propter solam rerum significatarum inter se affectionem rectè concludit. Nam quia esse sensus particeps ita connexum est cum animali, vt omne animal necessariò sit sensus particeps, hac sola de causa aptè concludit, qui ex eo quòd homo est animal, colligit eundem esse sensus participem. Dico autem hac sola de causa, quia si retenta eadem forma dissimilem materiā accipias, fieri potest vt ineptè concludas, veluti si dicas, Homo est animal, igitur est hinnitus particeps. Ea vero ratione intelligimus superiorem consequentiam concludere ui materiæ, quia simili materia assumpta, semper aptè in eadem forma concluditur. Vt si dicas Laurus est planta, ergo est sensus expers. Nam vt esse sensus* Cōsequentia materialis.

verò genere conuersiones quidem sunt formales consequentiæ, reciprocationes autem, quæ fiunt ex subiecto & proprietate, aut ex definito & definitione, veluti si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, igitur omne, quod est disciplinę capax, est homo: Omnis homo est animal rationale, igitur omne animal rationale est homo. In quarto denique genere omnes syllogismi sunt consequentiæ formales: cæterę autem tres argumentationum formæ sunt materiales, exceptis fortassè quibusdam inductionibus, vt postea patebit c. c cap. 34.

De consequentia necessaria & probabili. Caput. 4.

A *Consequẽtia necessaria ẽ ea, cuius cõsequẽs necessariò colligitur ex antecedẽte: vt illa, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Quicquid.n. homo est, necessariò est animal.* Consequẽtia necessaria. *Consequentia probabilis est ea, cuius consequens colligitur quidem ex antecedente, non tamen necessariò, sed maxima ex parte: vt si dicas, Hæc mulier est mater, ergo diligit filium: Agricola mandat terræ multa semina, ergo magnam fructuum copiam percipiet. Hæc enim non necessariò sequuntur ex antecedentibus, sed ferè semper. Cùm igitur omnis consequentia sit vel formalis, vel materialis: & iterum vel necessa-* Consequẽtia probabilis.

Quæ consequentiæ sint necessariæ, quæ probabiles.

ria, vel probabilis, illud iam hoc loco animaduertendum est, omnes formales esse necessarias: ex materialibus autem alias esse necessarias, alias probabiles. Quod enim omnes formales sint necessariæ, ex eo patet, quia in hoc genere consequentiarum posito antecedente, perpetuò sequitur conclusio. Id quod facilè est exemplis suprà positis illustrare. Sed & Aristoteles [a] *hoc ipsum de syllogismo apertè pronunciat, vt patet ex definitione syllogismi: quam tradit. Quòd verò materiales consequentię partim sint necessariæ, partim probabiles, facilè intelliges, si genera singula percurras. Nam in ijs, quæ ordine eodē eadem præcisè verba continent in antecedente, & consequente, & tamen nec sunt eædem, nec æquipollentes, hęc est necessaria ex vi materiæ, Homo est animal, igitur omnis homo est animal, hęc verò probabilis ratione itidem materiæ, Mater diligit filium, igitur hæc mater diligit filium. In ijs autem, quę ordine inuerso colligunt, hæc est necessaria, Omnis homo est rationalis, igitur omne rationale est homo, hæc verò probabilis, Omnis qui diligenter dat operam literis, fit doctus, igitur omnis, qui fit doctus, diligenter dat operam literis, atque ambæ causa materiæ, non formæ. In enthymematibus etiam, inductionibus, & exemplis eadem varietas inuenitur, vt ex suprà dictis intelliges. Quanquàm hęc* B

a 1. prio. 1.

es

ex sequentibus fient apertiora. Nunc generales quædam regulæ consequentiarum ex supradictis eruendæ videntur, vt facilè quisque intelligat quid ex quo apta consequutione (de hac enim semper loquor) concludi possit.

Regulæ generales consequentiarum. Caput. 5.

A *Prima regula. Ex vero non nisi verum, verum autem tum ex vero, tum ex falso colligitur* [a]. *Prior pars ex eo probatur, quia si vlla consequentia ex vero falsum colligeret, iam non esset bona & apta consequentia, vt patet ex priori documento bonę consequentię. Posteriorem partem confirmant hæc exempla. Omnis virtus est laudanda, & temperantia est virtus, igitur temperantia est laudanda: Omnis vitiositas est laudanda, & temperantia est uitiositas, igitur temperantia est laudanda. Ambæ enim hæ formales consequentiæ, id quod verum est, colligunt, sed prior ex vero antecedente, posterior ex falso.* Prima regula. a 2. pri. 2. & 1. post 6.

B *Secunda regula. Ex falso & falsum et verũ, falsum autem non nisi ex falso concluditur* [b]. *Prior pars hisce exemplis comprobatur. Omne animal est candidum, & coruus est animal, igitur coruus est candidus: Omne animal est* Secunda. b 8. top. 4. &. 5. & locis citatis.

est nigrum, & coruus est animal, igitur coruus est niger. Nam vtraque argumentatio ex falso antecedente concludit, sed prior falsum consequens, & posterior verum. Posterior autem pars huius regulæ ex eo uera esse cernitur, quia si falsum ex uero colligeretur, daretur haud dubiè in bona consequentia antecedens verum & consequens falsum, quod supra negauimus.

Tertia. *Tertia regula. Ex necessario non nisi necessarium, necessarium autem ex quolibet (vt aiunt) id est, & ex necessario, & ex contingenti, & ex impossibili, colligitur* [c]. *Prior pars hoc modo probatur. Necessarium semper est verum, contingens autem potest esse falsum, & impossibile semper est falsum, igitur si ex necessario rectè colligeretur contingens, aut impossibile, dari posset in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod diximus fieri non posse. Posterior pars hisce exemplis confirmatur. Omne animal per se subsistit, & homo est animal, igitur homo per se subsistit. Omnis philosophus mouetur loco, & deambulans est philosophus, igitur deambulans mouetur loco: Omnis lapis per se subsistit, & homo est lapis, igitur homo per se subsistit. Omnes hæ consequentiæ colligunt necessariam conclusionem, sed prima ex necessario antecedente,*

c 1. Post. 6.

cedente, secunda ex contingenti, & tertia ex impossibili.

D *Quarta regula. Ex contingenti nunquam colligitur impossibile, sed vel necessarium, vel contingens: contingens autem nunquam ex necessario, sed vel ex contingenti, vel impossibili, concluditur* [d]. *Quod igitur ex contingenti non colligatur impossibile ex eo patet, quia cùm contingens possit esse verum, impossibile autem semper sit falsum, si quis admitteret rectè colligi ex contingenti impossibile, cogeretur sanè admittere, dari posse in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod nequaquam admittendũ est. Quòd autem ex contingenti colligatur necessarium, planum est ex regula superiori. Quòd item ex contingenti colligatur contingens, in hoc exemplo cernes, Omnis grammaticus est dialecticus, & homo est grammaticus, igitur homo est dialecticus. Quòd verò contingens non colligatur ex necessario, ex eo perspicuum est, quia si colligeretur, dari posset in bona cõsequẽtia antecedens verũ, & cõsequẽs falsum. Necessarium enim non potest nõ esse verũ, cõtingẽs aũt potest esse falsum, vt diximus. Qđ deinde contingens ex contingenti colligatur, in hac ipsa regula ostendimus. Quod deniq; contingẽs ex impossibili cõcludatĩ hac argumẽtatione* Quarta. d 1. prio. 12. & 8. phy. 5. & 9. meta. 4.

per-

perſpicies, Omnis lapis loquitur, & homo eſt lapis, igitur homo loquitur.

Quinta. *Quinta regula Ex impoſſibili ſequitur quodlibet, id eſt, tum neceſſarium, tum contingens, tum impoſſibile: impoſſibile autem nõ niſi ex impoſſibili colligitur. Quòd autem ex impoſſibili concludatur neceſſarium, & contingens, ex tertia & quarta regula perſpicuum eſt. Quòd verò ex eo rectè colligatur impoſſibile, ex hac conſequentia intelliges, Omnis lapis eſt præditus videndi facultate, ſmaragdus eſt lapis, igitur ſmaragdus eſt præditus videndi facultate. Quod denique impoſſibile non niſi ex impoſſibili, concludatur,* [e] *ex eo apertum eſt, quia ſi ex neceſſario aut contingenti colligeretur, dari poſſet in bona cõſequutione antecedens verũ, & cõſequens falſum, vt ex dictis facile intelliges.* E

e 1. de cœlo. 12. & 9. meta. 4.

Sexta. *Sexta regula. Quicquid ſtat cum antecedente, ſtat cum conſequente: non tamẽ quicquid ſtat cum conſequente ſtat cum antecedente. Ita loquuntur Dialectici. Senſus verò eſt. Quicquid verum eſſe poteſt cum antecedente, poteſt etiam verum eſſe cum conſequente, non tamen contra. Vt ſi hæc eſt bona conſequentia, Hoc eſt homo, ergo eſt animal, eſt autem verum aſſerere aliquid eſſe hominem, & eſſe bipes, erit etiam verum aſſerere eſſe animal, & eſſe bipes: non tamẽ ſi verè dixeris aliquid eſſe animal & quadrupes,* F

pes, continuo verè affirmabis quòd sit homo & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius regulæ hęc est, quia si aliquando id, quod stat cum antecedente, non staret cum consequente, tunc sanè euerteret consequens, non euerso antecedente, quo fieret vt in bona consequentia daretur antecedens verum, & consequens falsum. Posterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id, quod stat cum consequente, non stare cum antecedente: quod satis est ad confirmandum institutum, modo ponas consequentiam illam esse bonam, vt reuera est, materialis tamen, non formalis, vt ex dictis facilè intelliges.

G *Septima regula. Quicquid repugnat consequenti repugnat antecedenti: non tamen quicquid repugnat antecedenti repugnat consequenti.* [f] *Prior pars ex eo patet, quia si aliquid repugnaret consequenti, quod non repugnaret antecedenti, aliquid euerteret consequens, quod non euerteret antecedens; sicque in bona consequentia daretur antecedens verum & consequens falsum, quod fieri non potest. Ex hac priori parte colligi potest illud protritum Dialecticorum pnunciatum, (quod etiã ab Arist.* [g] *usurpatur) In bona consequentia, ex opposito cõtradictorio consequentis infertur contradictorium antecedentis: vt si hęc est bona consequentia,*

Septima, f 1.prio.28

Dialecticorum pronũciatum.

g Vt 1.pri. 42. & ex 2. pri.2. & 4.

tia, Socrates est lapis, ergo non est sensus parti ceps, licebit ita concludere, Socrates est sensus particeps, ergo Socrates non est lapis. Item si hæc est bona consequentia, Omne animal est album, igitur omnis homo est albus, licebit ita cõcludere, aliquis homo non est albus, igitur aliquod animal non est album. Nam si ex contradictorio consequentis non concluderetur contradictorium antecedentis (& ita nec cõtrarium) posset vtique contradictorium consequentis stare cum antecedente: aliquid ergo repugnaret consequenti, quod non repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius regulę non admittit. Posterior pars vel hoc vno exemplo stabilitur. Hoc non esse hominem, repugnat antecedenti huius consequentiæ, Hoc est homo, ergo est animal, & tamen non repugnat consequenti (Bucephalus siquidem, qui non est homo, est animal) igitur non quicquid repugnat antecedenti repugnat consequenti.

Si non concluderetur cõtradictorium antecedentis, ergo nec contrarium: qa ex quo infertur cõtrarium infertur contradictorium.

Octaua, h 1.pri.28. & 33.

Octaua regula. Ex quocunque sequitur antecedens, sequitur consequens: & quicquid sequitur ex cõsequente, sequitur ex antecedente. H h *Exempli causa, si hæc est apta consequentia, est animal, ergo est substantia, & ex homine sequitur animal, ex homine vtique sequetur, ac concludetur substantia. Item si hæc est bona cõsequentia, est homo, ergo est animal, & substan-*

tia

tia sequitur ex animali, substantia sane concludetur ex homine. Hæc regula exeo probatur, quia cum hic concludendi modus minimum ad tres conditionales reduci possit (vt si dicas, Si homo est, animal est: si animal est, substãtia est: igitur si homo est, substantia est,) nunquam ex prioribus conditionalibus veris colligi potest extrema conditionalis falsa, vt inductione patet. Sumpta enim quacunque materia semper extrema uera est, si priores ponantur veræ, siue duæ tantum præcesserint, siue multò etiam plures, vt si dicas, si homo est, animal est: si animal, viuens: si viuens, corpus: si corpus, substantia: igitur si homo est, substantia est. Nostri hanc gradationem vulgò appellant argumentationẽ de primo ad vltimum, Græci Σωρείτην hoc est acerualem, vt Cicero[i] *interpretatur. Quod verò idem alibi ait,*[l] *hoc genus argumentationis vitiosum esse, ac captiosum, non ita intelligendum est, quasi non rectè concludat. Nam si omnes priores consequutiones, ex quibus extrema texitur, fuerint aptæ, nihil vitij erit in extrema. Sed id propterea asserit, quod in hoc cõcitato progressu consequentiarum, quarum aliæ alijs, quasi grana granis minutatim adduntur, sæpè ineptæ cum aptis permiscentur, quæ temporis breuitate non facilè pernoscuntur: quo fit vt tota congeries sæpè hominem securum capiat.*

Argumentatio de primo ad vltimum.

Σωρείτης,

i 2. de diui nat.

l Academ. libr. 2. primæ edit.

Stoici.

at. Sic Stoici fallaciter concludebant, omne, quod quauis ratione bonum esset esse honestũ. Si bonum, igitur optabile: si optabile, expetẽdum: si expetendum, dignitatem habet: si dignitatem habet, laudabile est: si laudabile, honestum: igiur si bonum est, honestum est. Hic tertia consequutio est vitiosa. Multa enim sunt expetenda, quę non habent dignitatem, vt nonnulla vtilia, & alia quædam iucunda. Fit autem Sorites interdum ex vniuersalibus enunciationibus, vt si dicas, Omnis homo est animal, & omne animal est viuens, & omne viuens est substantia, igitur omnis homo est substantia. Sed hęc de regulis generalibus consequentiarũ videntur satis, Iam ad argumentationem, quę tertius differendi modus est, aggrediamur.

De argumentatione. Caput. 6.

Argumentũ est mẽs argumentationis. a In partitionibus. Argumentatio quid. Argumentum. Quæstio.

A *Rgumentatio ex argumẽto, quod est eius quasi mens, nomen inuenit. Dicitur enim Cicerone autore,* [a] *argumenti explicatio. Planius tamen & vis vocabuli & natura rei hac definitione perspici potest. Argumentatio est oratio, in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis concluditur. Argumentum est inuentum quid ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod assumitur ad aliquid probandum. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemque ad-*

adducta enuntiatio. [b] *Quæ quidem vtranque partem contradictionis complectitur, affirmationem scilicet, et negationem, alteram expressè, alteram implicitè: vt, Sítne omnis virtus an*
C *teponenda opibus, an non. Estque omnis quæstio aut vniuersalis, vt quæ dicta est: aut particularis, vt si dicas, Vtrum aliquis pauper sit felix, nécne, quę duo genera dicuntur Theses: aut singularis, vt, Num Socrates sine nota cri-*
D *minis cicutam hauserit, quæ dicitur Hypothesis.* [c] *Tunc autem argumentum explicari dicitur, cum sic oratione dilatatur, vt ad institutũ confirmandum aptetur. Exempli causa, si proposita sit prima illa quæstio, Sitne omnis virtus opibus anteponenda, an non, velísque affirmatiuam partem confirmare, neceſse est vt primùm exquiras argumentum mediumúe ad id efficiendum. Quòd si inueneris virtutis definitionem, intellexerísque virtutem natura sua esse habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit,* [d] *iam habebis argumentum. Est enim medium hoc accommodatissimum ad institutum concludendum. Si verò argumentum repertum ita oratione dilataueris, vt dicas, Omnis habitus, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, est opibus anteponendus, omnis autem virtus est huiusmodi habitus, igitur omnis virtus est opibus anteponenda, ef-*

[b] Boët. 1. de differ. top.

Theses. Hypothesis.

[c] Vide Ci. in Partitio.

Quo pacto argumentum explicari dicatur.

[d] 2. ethi. 6.

feceris tandem argumentationem. Diximus nãque, argumentationem esse orationem, in qua ex argumento explicato altera pars quęstionis concluditur. Reÿciuntur ergo à definitione argumentationes consequentiæ omnes carẽtes medio: vt cùm qualibet enunciatio ex se ipsa colligitur, aut vna ęquipollentium ex alia: aut ex vniuersali particularis, aut ex conuersa conuertens: quas suprà diximus non esse argumentationes. Cùm enim huiusmodi consequentiæ medium non assumant ad aliquid concludendũ, argumento careant necesse est: quo fit vt argumentationes dici non possint. Reÿciuntur etiam argumentationes ex apertè falsis, quę, & si modo aliquo argumẽtationes dici possunt, eo quod ex medio assumpto aliquid concludunt, vt si dicas, Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est lapis, tamen cùm nihil suadeant, non sunt argumentationes de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam argumẽtationum participant. Reÿciuntur ergo, quia medium, quod assumunt, non est argumentum, cùm nullam faciat consequentis fidem. Ille igitur consequentiæ duntaxat tradita definitione comprehenduntur, quæ & medio constant, & ex antecedente necessario, aut probabili, aut quod tale esse videatur, ad faciendam qualemcunque fidem, assensionemúe consequentis comparata sunt.

Consequẽtię carentes medio non sunt argumentationes.

Argumentationes ex apertè falsis non tractantur à Dialectico, nisi ratione formæ.

Quas consequentias comprehẽdat tradita definitio argumentationis.

e Vt. 1. Rhet. Ad Theo. 1.

ſunt. Hoc genus, præſertim cum ex neceſſarijs, aut probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Ariſtotele[e] *nunc* ἀπόδειξις, *ideſt, demonſtratio, latè accepto demonſtrationis vocabulo: nunc*[f] πίστις, *hoc eſt, fides, ſeu probatio: nunc*[g] λόγος *hoc eſt, ratio. Solet etiam paſſim apud Dialecticos appellari argumentum, eo quod totum argumentationis robur in argumento poſitum ſit.*

e Cice. etiã 2. Aca. primæ ædit. ita appellat.

f Vt 2. pri. 23. & 1. Top. 7.

g Vt. 1. top. 10. & paſſim lib. 8.

De inuentione & iudicio. Cap. 7.

A *CVm igitur argumentatio ſit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars quæſtionis concluditur, vt diximus, perſpicuum ſanè eſt, ad ſtructuram argumentationis duo eſſe neceſſaria. Alterum eſt inuentio argumentorum: alterum accommodatio eorum ad inſtitutum confirmandum, quæ vocatur iudicium. Et inuentio quidem ſuppeditat materiam, iudiciũ*
B *verò adhibet formam. Vnde cùm forma rei, quæ arte conficitur, ſine materia eſſe non poſſit, plurimi ſunt,*[a] *qui dicant, neceſſe eſſe, ut prius de inuentione, quàm de iudicio diſſeratur. Quibus ego cum Ariſtotele non prorſus aſſentior. Nã etſi ad conficiendam argumentationem prius exquirendum eſt argumentum, & inueniendũ, quàm ad quæſtionem aptetur, tamen ut argu-*

Argumentatio ſæpe dicitur argumẽtum.

Inuentio ſuppeditat materiam: iudicium adhibet formam.

Num prius de inuentione agendũ ſit quàm de iudicio.

a Vt Cice. in top. quẽ per multi ſequuntur.

mentationum formæ intelligantur non est necesse ante tenere, quâ via, & ratione inueniri possint argumenta ad quancunq; quæstionem tractandam. Satis enim erit si in confectis iam argumentationibus eiusmodi formæ ostendantur. Quinetiam cùm formę omnium argumentationum, de quibus Dialecticus agit non differãt à formis earum; quę ex apertè falsis enunciationibus constant, non dubium est, quin sumptis quibuscunq; vocibus, ignorata prorsus vniuersa inueniendi ratione, formæ earum & tractari planè, & perfectè intelligi possint. Mitto quòd multa necesse est dicere in tradenda inuentione argumentorum, quę, nisi argumentationum formas perspectas habeas, minimè assequaris, vt patebit in progressu: cùm tamen vt huiusmodi formæ intelligantur nihil necesse sit ex inuentione mutuari. Non est igitur cur prius inuentio argumentorum tradenda sit, quàm iudicandi ratio attingatur. Sed animaduertendũ est duplex iudicium à Dialectico tradi oportere: alterum, quo quisq; sciat singulas construere argumentationes: alterum, quo intelligat, qua methodo, & via argumenta omnia, quę ad aliquid tractandum assumuntur, inter se disponenda sint. Quanquam ergo prior iudicij pars ante inuentionem tradi debeat, vt diximus: posterior tamen, nisi post inuentionem, tradi nõ potest. Inuentione siquidem

Duplex iudicium. Prior iudicij pars, dicitur ab Aristotele ἀνάλυσις, id est, resolutio: posterior τάξις, id est, ordo. Prior iudicij pars an-

quidem docetur varietas argumentorum, quam qui ignorauerit, ordinem in argumentis constituere non ualebit. Nos igitur cum Aristotele,[b] *siue in tractanda argumentatione in commune, siue cùm de demonstratione ac syllogismo Dialectico disseremus, prius eam iudicij partem, qua singularum argumentationum constructio intelligitur, quàm inuentionem argumentorum trademus. Quibus exactis, ad posteriorem, quæ tum ordo,*[c] *tum collocatio,*[d] *tum dispositio,*[e] *& methodus appellatur, veniemus.*

te inuentionem tradẽda est: posterior post inuentionem.

b In libr. prio. post. & top.

c Ab Ari. 8. top. 1.

d A Cice. in part.

e A Quint. lib. 6. cap. 1.

Diuisio argumentationis, & definitio syllogismi simplicis. Caput. 8.

A *Argumentatio sæpè ab Aristotele in quatuor genera diuiditur: in syllogismum, inductionem, enthymema & exemplum: aliàs in duo tantùm priora quòd enthymema sit imperfectus syllogismus, et exemplum inductio imperfecta.*[a] *Sed nos priorem diuisionem ut magis perspicuam, & uulgatam persequemur. Syllogismus ergo, qui Latinè ratiocinatio dicitur, aut est simplex, siue categoricus, aut coniunctus, siue hypotheticus.*
B *Simplex igitur siue categoricus syllogismus, autore Aristotele,*[b] *est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab ijs,*

a Lege Ari. 2. prio. 23. & 1. post. 1. & 1. top. 10. & 1. Rhet. ad Theod. 2.

Syllgism⁹, seu ratiocinatio.

Simplex syllogismus, siue categoricus, quid.

b 1. prio. 1.

Quibusdã.

quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo quòd hæc sunt. Cùm audis Quibusdam, intellige quàm paucissimas enunciationes, simplices, quas solas Aristoteles paulo ante definierat. Satis autem sunt duæ, vt paulo inferius [c] ostendemus. Adiectum est, Positis, id est concessis (quæ est grauissimorum autorum interpretatio [d] imò etiam videtur Aristotelis primo ad Theodecten libro [e]) quia syllogismus, cùm sit argumentatio, atque adeò potissimum eius genus, fidem faciat necesse est, atque ita ex concessis ad id, quod non conceditur, progrediatur. Quod & ex generibus in quæ diuiditur syllogismus [f] (Demonstratione, inquam, Syllogismo Dialectico, Pseudographo, & Sophistico) quæ omnia ad fidem aliquam, seu assensionem ex concessis efficiendam comparata sunt, planè colligitur. Concessa autem, & confessa sunt, quæ aut necessaria, aut probabilia videntur, siue reuera talia sint, siue non sint, sed modò videantur. Cum audis Aliud quiddam ab iis, quæ posita sunt, intellige cõclusionem diuersam à qualibet præmissarum siue præcurrentium propositionum, atque ita diuersam, vt careat argumento, quo tamen neutra illarum careat. Ex necessitate accidere idem est quod necessariò sequi, atque concludi. Eo quòd hæc sunt, nihil aliud significat, quàm Ex ui formæ. Ita patet quid sit syllogismus simplex, & quo pacto

illius

c Capi. 10. Positis. d Vt Alexã. Aprod. & Auer. eodem loco: & Boët. li. 2. de catego. syllog. & D. Tho. opus 48. e Cap. 2. f 1. topi. 1.

Concessa, que.

Aliud quiddam.

Ex necessitate accidit.

Eo quòd hæc sunt.

D *illius definitio intelligenda sit. Quodsi uis per particulas definitionis ordine reÿcere oa, quæ reÿcienda sunt, hunc in modum dispone definitionem: Syllogismus est oratio, in qua aliud quiddam ex necessitate, ac vi formæ sequitur, positis quam paucissimis simplicibus enunciationibus. Cum ergò Syllogismus dicitur, Oratio, reÿciuntur voces simplices. Cùm additur, In qua aliud sequitur, reÿciuntur omnes orationes, quæ non sunt consequentiæ, imo & omnes consequentiæ, quæ non sunt argumentationes. Itaque his duabus particulis solę argumentationes comprehenduntur, latè tamen accepto argumentationis nomine, vtpote vt eas etiam complectitur, quę constant ex aperte falsis, nec continent argumentum vllo modo aptum ad faciendam fidem. Cum vero additur, Necessario, reÿciuntur omnes argumentationes probabiles. Omnes enim Syllogismi sunt consequentię necessariæ, non quod omnes necessariam conclusionem colligant (multi enim colligunt non necessariam, vt Dialecticus, pseudographus, & sophisticus) sed quia omnes necessario cõcludunt, siue necessariam conclusionẽ siue probabilem, siue quæ necessaria, aut probabilis esse uideatur. Cũ deinde adÿcitur, de vi formæ, reÿciuntur oẽs argumentationes necessarię ex vi solius materię; Cum porrò additur, Positis,*

reijciuntur ex argumentationibus necessarijs ratione formę omnes illę, quæ constant ex aperte falsis, siquidem aperte falsa non sunt apta ut ponantur, siue concedantur. Cum denique additur, Quampaucissimis, seu (quod idem est) duabus simplicibus enunciationibus, reijciuntur Syllogismi tùm hypothetici, quorum singuli tres minimùm simplices enunciationes ante conclusionem præmittunt (vt inferius g patebit) tum simplices conglobati (qualis hic est, Omne corpus est substantia, & omne uiuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia) eo quòd pluribus, quàm duabus sumptionibus constent. Hi vero complicati syllogismi necessariò reijciendi erant, quia nullus eorum est simpliciter vnus syllogismus, sed plures complicati.

g cap. 32. Syllogismi conglobati.

De materia syllogismi. Caput. 9.

Sillogismus simplex, aut est absolutus, aut modalis: Absoluti materia, duplex: propinqua, & remota, Materia propinqua sunt propositiones, ex quibus proximè syllogismus extruitur: remota verò sunt termini, ex quibus conficiuntur propositiones. Propositio est oratio, quę aliquid de aliquo affirmat, aut negat a: vt, Omnis virtus est amplectenda: A

Materia propinqua. Remota. Propositio a 1. peri. 1.

Nulla

Nulla virtus est repudianda. Diciturque propositio, quia in argumentatione ad aliquid concludendum proponitur. Terminus verò est, in quem resoluitur propositio. Huiusmodi est solum prędicatum, & subiectum propositionis, ut Amplectenda, & Virtus in priori propositione. Nam verbum Est, cùm sit forma propositionis, non est pars, in qua propositio resoluatur[b] *nulla siquidem res artificiosa resoluitur in materiam, & formam, sed solùm in partes materiæ, quæ quidem remanent post resolutionem: vt domus non resoluitur in materiam, et figuram, sed solùm in partes materiæ, hoc est, in lapides, calcem, ligna, & tegulas, quæ permanent dissoluta domo. Sic igitur cùm verbum Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto, seu adsignificat eorum compositionem, & coniunctionem, non maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, vt ait Aristoteles,*[c] *efficitur vt non sit pars, in quam propositio resoluatur, ac proinde non sit terminus. Quanquam verò propositio, quatenus oratio est, in plures partes, quàm in duas, resolui possit (hæc enim, Homo sapiens est diues, resoluitur in tres, hæc verò, Cœlum supremum est corpus maximum, resoluitur in quatuor, & aliæ in multo plures) tamen quatenus est propositio, hoc est, quatenus aliquid de aliquo affirmat,*

B C D

Terminus. Verbũ Est, vt nectit prædicatũ cum subiecto non est terminus.

b Alex. & Auero. eodem loco. & Boët. 1. de syll. categ.

In quas partes dicantur resolui res artificiosę.

c 1. peri. 3.

rò duo genera, quæ totum genus syllogismorum, de quibus nunc agimus determinatè sibi vendicat, planius adhuc tractanda, & explicanda sunt.

Quot sint termini, & enunciationes in syllogismo: & quomodo appellentur. Caput. 10.

A *Omnis syllogismus absolutus tribus duntaxat terminis, & duabus propositionibus, [a] vnaque conclusione constet necesse est. Nam conclusio, quæ ante quàm probetur, in dubitationem ambiguitatemque adducitur, duobus tantùm terminis perspicuè constat, suo (inquam) prędicato & subiecto. Ad iudicandum autem num prædicatum conclusionis verè affirmetur, aut negetur de subiecto, vnum argumentum, siue medium satis est. Hoc autem medium semel iungendum est in antecedente cum prędicato conclusionis, semel cum subiecto, vt quo modo extrema conclusionis ad illud se habuerint, eodem inter se affecta esse concludatur. Ex singulis verò coniunctionibus medij cum extremis singulæ struuntur propositiones. Igitur ad structuram syllogismi satis sunt tres termini, duęq; propositiones, ex quibus cōclusio colligatur.*

[a] 1. pri. 25 & 26.

Vbi sunt plures, quā tres termini, plures quoque sūt argumentationes.

b Arist. ibidem.

gatur. Quapropter si in argumētatione aliqua, quæ primo aspectu vnus syllogismus videatur, fuerint plures, quàm duæ propositiones, aut certè plures, quàm tres termini, eiusmodi argumentatio non erit reuerà vnus syllogismus, sed plures cōplicati, b aut diuersa argumentationum genera permista: vt si dicas, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia: & rursum, Omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia. Prior namque argumentatio cōstat ex sumptionibus duorum syllogismorum, posterior autem ex sumptionibus vnius syllogismi, & ex antecedente vnius enthymematis, vt animaduertenti facilè patebit.

Ex tribus autem terminis, ex quibus syllogismus simpliciter vnus constituitur, vnus dicitur maius extremum: alter, minus extremum: tertius vocatur medius terminus. B

Maius extr. *Maius extremū est, quod præstantiorem habet in syllogismo locum.*

Minus ext. *Minus extremum, quod minus præstantē.*

Medius terminus. *Medius denique terminus est is, qui bis ponitur in antecedente c, semel iunctus maiori extremo, semel minori.*

c 1. prio. 34

Exempli causa, si dicas, Omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas, hoc nomē Qualitas erit maius extremum: Iustitia, minus extremum:

c *mum: Virtus, medius terminus. Ex tribus verò enunciationibus, quibus constat syllogismus, vna dicitur tum maior propositio, tum simpliciter propositio: altera minor ꝓpositio, & assumptio: tertia & conclusio, & complexio nominatur.* d *Maior propositio est, quæ ex maiore extremo, & medio struitur. vt in proximo syllogismo, Omnis virtus est qualitas: Minor propositio est. quę ex minore extremo, & medio conficitur. vt, Omnis iustitia est virtus. Atque hæ communiter sumptiones, & præmissæ appellantur. Conclusio verò est, quæ ex maiore & minore extremo nectitur: vt, Omnis iustitia est qualitas. Sed iam ferè obtinuit disputationum abusus, vt dum structura ratiocinationum contentionis ardore minus expenditur, quæcunque propositio primo loco posita fuerit, dicatur maior: quæ secundo, minor, & si reuerà illa sit minor, hæc maior: vt cùm idem ille syllogismus hoc modo struitur, Omnis iustitia est virtus, omnis virtus est qualitas, igitur omnis iustitia est qualitas. Non est tamē præpostere vtendum his vocabulis, sed potius, cùm res minus perpenditur, dicendum, Nego, aut Concedo priorem, aut posteriorem propositionem.*

Maior propositio, seu propositio.
Minor ꝓp. seu assumptio.
Conclusio, seu cōplexio.
d Ex Alexād. 1. prio. 4. & ex Cice 1. de inuentione.
Sumptiones, seu pręmissæ.
Abusus quidam in disputationibus.

De forma syllogismi. Caput. 11.

A *FOrma syllogismi absoluti ex figura, & modo cōstat, quemadmodum pulchritudo corporis*

Forma syllogistica.

poris humani ex conuenientia membrorum, & quadam coloris suauitate. Figura syllogistica. *Figura syllogistica est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. Erit autem apta, si in altera sumptionum sit maius extremum, in altera minus, in conclusione autem vtrunque; medius verò terminus semel iungatur maiori extremo, semel minori, & nequaquam ingrediatur conclusionem. Quare si termini aliter disponantur, non erit figura syllogistica: vt si dicas, Omnis virtus est qualitas, & omnis iustitia est iustitia, igitur omnis iustitia est qualitas: aut alio pacto, secus quàm docuimus, verba hæc coniungas.* Modus syllogisticus. *Modus verò syllogisticus est sumptionum ad conclusionem colligendam apta secundum quantitatem, & qualitatem complicatio. Neque enim satis est ad concludendũ syllogisticè si termini apta figura disponantur, nisi certa quædam sumptionum secundum quantitatem, & qualitatem complicatio accedat. Nam si ambæ sumptiones fuerint (exempli causa) particulares, aut vtraque negatiua, nihil efficietur: vt patet si dicas, Quoddam animal est equus, quidã homo est animal, igitur quidam homo est equus: Nullum animal est lapis, nullus adamas est animal, igitur nullus adamas est lapis. Ergo præter figuram necessarius est modus, cuius accessione forma syllogismi absoluatur.*

De tribus figuris syllogismorum, deque generalibus concludendi modis. Caput. 12.

A *FIguræ syllogismorum tres sunt* [a]. *Prima est, in qua medius terminus alteri extremo subijcitur, & de altero prædicatur. Secunda, in qua prædicatur de vtroque. Tertia, in qua vtrique subijcitur. Nec alia collocatio extremorum cum medio termino reperitur, quæ apta sit ad aliquid concludendum. Generales modi concludendi duo sunt: directè,*
B *ac indirectè* [b]. *Modus directè seu secundum naturam concludendi, est, cùm maius extremum de minore concluditur. Indirectè autem, seu contra naturam concludendi modus, est, cùm minus extremum de maiore colligitur. Ac in prima quidem figura illud est maius extremum, quod prædicatur de medio termino: minus verò, quod medio subijcitur: præstantius siquidem est præ-*
C *dicari, quàm subijci. In secunda verò, & tertia, cùm vtrunque extremum quo ad prædicationē, & subiectionem, parem habeat in sumptionibus dignitatem: sunt* [c] *qui velint, id esse maius, quod situ partium orationis alterum antecedit, id minus, quod sequitur: alij* [d] *dicunt id esse maius, quod in quæstione proposita prædicatur, id minus, quod in eadem subijcitur: alij* [e] *denique asserunt, id esse maius, quod in conclusione prædica tur,*

a 1.prio.22
Prima figura.
Secunda.
Tertia.
b Ex 1.pri. 7.
Directè cōcludere.
Indirectè cōcludere.
Maius extremum in 1. figur.
Minus.
Quomodo internoscātur maius & minus extremū in 2 & 3. figura.
c Ex recentioribus.
d Vt Alexan. & Auerr. 1. pri. 5.
e Hi referūtur, & impugnantur ab Alexādro.

tur, id minus, quod in eadem subijcitur. Sed priores sententiæ, quicquid probabilitatis habeant omittendæ à nobis sunt hoc loco, quia tertia multo est planior, ac facilior. Num autem sit verior, aliàs videbimus.

Quot modis in quaque figura directè aut etiã indirectè concludatur. Cap. 13.

In prima figura tũ directè, tum in directe cõcluditur.

IN *prima ergo figura dubium non est, quin vterque concludendi modus locum habere possit, directè nimirum, & indirectè. Si enim ita dicas.*

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur omnis iustitia est qualitas.

directè sanè concludes, vtpotè maius extremum de minore. Si verò sic ratiocineris.

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur quædam qualitas est iustitia.

indirectè haud dubiè, & contra naturam colliges, scilicet minus extremum de maiore, At in secunda & tertia figura longè alia ratio est iuxta eam sententiam, quam hoc loco sequimur.

Nam

Nam cum in vtraque id perpetuò sit maius extremum, quod de altero concluditur, vt dictum est, necessariò efficitur, vt quandocunque in his figuris ratiocinatio construituitur, directè concludatur. In secunda & tertia figura semper directè concluditur.

B *Qua ratione factum est, vt Dialectici, qui nomina omnibus modis concludendi imposuerunt, enumeratis in prima figura quatuor directè, & quinque indirectè concludendi, quos vocauerunt,*

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,

nullum indirectè concludentem in secunda, aut tertia figura nominauerint, sed hos tantùm decem directè concludentes,

Cesare, Camestres, Festino Baroco, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison,

Quorum quatuor primi ad secundam, sex reliqui ad tertiam figuram pertinent. Hac ratione (vt alias omittam) dictum est à me, planiorem esse in his duabus figuris tertiam de maiore, & minore extremo sententiam, quia inquàm nullos indirectè concludendi modos inuehit, quod tamen superiores opiniones facere coguntur. Sed hæc aliàs. De his ergo vndeuiginti modis

T enu-

Modi aptè ratiocinandi sunt. 19. *enumeratis, quinam sint, & qua arte hisce nominibus significentur, nunc dicendum est.*

De modis directè concludendi in prima figura. Caput. 14.

16. modi sunt in singulis figuris, si computentur simul apti, & inepti.

SI nomine modorum intelligamus quascunq; A complicationes sumptionum secundum quantitatem, & qualitatem, siue aptæ sint ad conclusionem aliquam colligendam, siue ineptæ, sexdecim necessariò dandi sunt in vnaquaque figura. Nam aut vtraque sumptio est vniuersalis: aut vtraque particularis: aut maior propositio vniuersalis, & minor particularis: aut maior particularis, & minor vniuersalis. Nec enim hoc loco de singularibus enunciatiouibus loqui instituimus: indefinitæ verò ex forma sua pro particularibus habendæ sunt. In vnaquaque autem dictarum quatuor complicationum secundum quantitatem, quatuor itidem aliæ secundũ qualitatem cernuntur. Aut enim vtraque sumptio affirmat: aut vtraque negat: aut propositio affirmat, assumptio negat: aut propositio negat, & assumptio affirmat. Itaque latè accepto modorum nomine, sexdecim sunt modi in singulis figuris. Verùm ex his, quod quidem ad primam figuram attinet, quatuor tantùm ex vi formę directè concludunt, [a] *videlicet.*

Modi directè concludentes in 1. figura.

a 1. prio. 4.

Bar-

Barbara, Celarent, Darij, Ferio,

In his enim solis directè concludendo, nunquàm omnino dari potest antecedens verum, quin consequens vi antecedentis verum esse deprehendatur. Quæ ratio probandi, cæteris etiam quindecim modis aptè concludentibus accommodanda est. Quanquàm necessitas concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoque ratione perspici potest, vt paulo inferius [b] *docebimus. Harum autem quatuor vocum significationem, atque adeò quindecim reliquarum facilè intelliges, si aduerteris, primam vocalem cuiusque dictionis significare maiorem propositionem: secũdam vero minorem: tertiam denique conclusionem. Et rursus vocalem, A designare enunciationem vniuersalem affirmatiuam: E vniuersalem negatiuam, I particularem affirmatiuam, et O particularem negatiuam. Primus ergo primæ figuræ modus est, cum ex vtraq; sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio uniuersalis, & affirmatiua colligitur. Quod totum significat vox Barbara. Exemplum.*

b Cap. 21. & 25. &c.

Dictiones modorum qualitatẽ, & quantitatem enunciationum significant.

Bar-	Omne bonum est expetendum,
ba-.	Omnis uirtus est bona,
ra.	Igitur omnis uirtus est expetenda.

Secundus modus est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua; conclusio uniuersalis negatiua colligitur. Quod totum significat uox Celarent. Exemplũ.

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

Tertius modus est, cùm ex maiore uniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox Darij. Exemplum.

Da- Omne uitium fugiendum est,
ri- Aliqua consuetudo est uitium,
i. Igitur aliqua consuetudo fugiẽda est.

Quartus modus est: cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, cõclusio particularis negatiua colligitur: quòd significat vox Ferio. Exemplum.

Fe- Nullus timidus est fœlix,
ri- Quidam diues est timidus.
o. Igitur quidam diues non est fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex ui formę di-

recte

rectè concludunt, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsum, vt experienti facilè patebit. Verùm quatuor iam dicti adeò latè funduntur, vt omnis proposita quæstio in aliquo eorum confirmari possit. Colligunt.n. omnia genera conclusionum, c utpotè uniuersè affirmantem, uniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

Omnis q̃stio concluditur in. 1. figura.

c 1.prio.4.

De modis indirectè concludendi.

Caput. 15.

A *Modi uerò indirectè cōcludēdi quinq; sūt, Baralipton, Celantes, Dabitis Fapesmo, Frisesomorum* a. *Et primi quidem tres nil differunt à tribus prioribus directè concludendi, nisi quòd colligunt conclusiones, inquas conclusiones illorum conuertuntur. Reliqui autem duo apertius ab omnibus quatuor directè concludentibus dissentiunt. Exempla.*

a Hos modos collegit Theophrastus partim ex. 2.pri.1.partim ex. 1. pri.7.vt refer. Alex. 1. prio.4.

1

Ba- Omne animal est substantia,
ra- Omnis homo est animal,
lip. Igitur quædam substantia est homo.

2

Ce- Nullum animal est lapis,
lan- Omnis homo est animal,
tes. Igitur nullus lapis est homo.

Da- Omne bonum expetendum est,
bi- Quidam labor est bonus.
tis. Igitur quoddã expetendum est labor.

Quartus ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit ordine conuerso particularem negatiuam hoc pacto.

Fa- Omis mens est substantia,
pes- Nullum corpus est mens,
mõ. Igitur quædam substãtiã nõ est corpus.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit indirecte particularem negatiuam hoc pacto,

Fri- Quædam arbor est uiuens.
se- Nullum animal est arbor,
som. Igitur quoddam uiuens nõ est animal.

De modis secundæ figuræ. Cap. 16.

a 1.prio.5. *EX illis sexdecim modis, quos in singulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti sunt ad aliquid concludendum in secunda figura*[a]*. Primus est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua*

tiua

tiua conclusio uniuersalis negatiua colligitur: qui quidem vocatur Cesare, vt,

Ces- Nullum opus à virtute profectum est execrandum,
a- Omne mendacium est execrandum,
re. Igitur nullum mendacium est opus à uirtute profectum.

Secundus modus est, cùm ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur: qui dicitur Camestres, vt,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam suam,
mes- Nullus iustus odit animam suam,
tres. Igitur nullus iustus diligit iniquitatem.

Tertius est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur: qui nuncupatur Festino, vt,

Fes- Nullum uitium placet Deo,
ti- Quædam animi submisio placet Deo,
no. Igitur quædam animi submisio non est uitium.

Quartus est, cùm ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari negatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui appellatur Baroco, vt,

Ba- Omnis prudens prospicit futura,
ro- Quidam diues non prospicit futura,
co. Igitur quidam diues non est prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligunt ratione formæ, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsum. Hoc autem proprium est huius figuræ, vt negantes duntaxat quæstiones in ipsa cõfirmari possint. Solas enim negantes conclusiones colligit, verùm tam vniuersales, quàm particulares [b].

Negantes duntaxat quæstiones confirmantur in. 2. figura, uerũ omnes.

b 1. prio. 5.

De modis figuræ tertiæ. Caput. 17.

SEx in hac figura inueniũtur modi ad cõcludẽdũ apti: [a] *cæteri inutiles sunt, nihilque ex vi formæ concludunt. Primus vtilium est, cùm ex vtraq; sumptione vniuersali, & affirmatiua, cõclusio particularis affirmatiua colligitur: qui dicitur Darapti, ut,*

a 1. prio. 6.

Da- Omne animal sentit,
rap- Omne animal est corpus animatum,
ti. Igitur quoddam corpus animatũ sentit.

Secundus

Secundus est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui dicitur Felapton, vt si dicas,

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis est corpus,
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius est, cùm ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua concluditur. Atque hic dicitur Disamis, vt,

Dis- Quoddam animal respirat,
a- Omne animal est sentiens,
mis. Igitur quoddam sentiens respirat.

Quartus est, cùm ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datisi, vt,

Da- Omnis auarus est miser,
tis- Quidam auarus est diues,
i. Quidam igitur diues est miser.

Quintus modus est, cùm ex maiore particulari

lari negatiua, & minore uniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur Bocardo, vt,

Bo- Quoddam animal non habet sanguinē,
car- Omne animal est uiuens,
do. Igitur aliquod uiuens non habet sanguinem.

Sextus modus est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, cōclusio particularis negatiua efficitur: qui nuncupatur Ferison, vt,

Fe- Nullus sapiens est miser,
ris. Quidam sapiens est pauper,
on. Igitur aliquis pauper non est miser.

Quod verò cęteri decem modi nihil ex vi formæ concludant, ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur antecedens verum, & consequens falsum: quod perfacile est experiri. Hoc verò proprium est huius figuræ, vt particulares duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim particulares conclusiones colligit, verùm tam affirmantes, quàm negantes [b].

Particulares duntaxat quęstiones confirmantur in hac figura, verum omnes.

Regulæ generales oībus figuris. Caput. 18.

b 1.prio.6.

Ex dictis colligi possunt tū communes quædam regulæ omnibus figuris, tum propriæ singu-

singulis [a]. *Communes omnibus quatuor sunt.* a 1.pri.24.

Prima [b]. *Ex duabus particularibus nihil vi formæ concluditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi consta re possunt (vel enim vtraque sumptio affirmabit, vel vtraque negabit, vel propositio affirmabit, assumptio negabit, vel propositio negabit, & assumptio affirmabit) quorum nullum in figu ra vlla vt aptè concludentem recensuimus.* b Ex. 1. etiā pri. 7.

Secunda regula. Ex duabus negatiuis nihil vi formæ concluditur. Hæc etiam perspicua est ex dictis, quia ex duabus negatiuis quatuor iti dem modi constare possunt (aut enim vtraque vniuersalis erit, aut vtraque particularis, aut propositio vniuersalis assumptio particularis, aut propositio particularis assumptio vniuersa lis) quorum nullum hactenus vt aptè concluden tem numerauimus. Atq; ita fit vt his duabus re gulis comprehendantur septem inutiles modi à singulis figuris explosi. Nam complicatio ex v traq; particulari negatiua, quæ secunda regula reijcitur, iam per primam reiecta est. Secunda.

B *Tertia regula. Si altera sumptionum particu laris fuerit, conclusio etiam particularis sit necesse est. Hæc itidem patet ex dictis. Siquidem nullus modus præscriptus est, qui vniuersalem conclusionem ex particulari sumptione colligat.* Tertia.

Quarta

Quarta.

Quarta regula. Si altera sumptionum negatiua fuerit, conclusio etiam negatiua sit necesse est. Hæc denique ex dictis aperta relinquitur quemadmodum & superior. Ratio verò vtriusque est, quia consequens est effectus antecedentis, effectus autem deteriorem partem suæ causæ imitatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendæ sunt in ijs syllogismis, quorum omnes termini sunt communes, seu vniuersales (horum enim hactenus doctrinam tradidimus) quia hi maximè vsurpantur in disciplinis; item cùm prædicata enunciationum non notantur signo Omnis, quod efficit enunciationem à communi vsu remotam. Nam in ijs syllogismis, in quibus præter consuetudinem aliquod prædicatum huiusmodi signo notatur, & in expositorijs, qui constant medio termino singulari, alia ratio est, vt paulo post c docebimus.

In quibus syllogismis intelligendæ sint prima, & tertia regulæ.

c Ca.20. & 23.

Regulæ speciales singulis figuris. Caput. 19.

Ex ijs verò, quæ in tractatione primæ figuræ dicta sunt, colliguntur duæ regulæ peculiares primæ figuræ a Prior est, Ex maiore propositione particulari nihil vi formæ concludi. Posterior, Ex minore negatiua nihil effici. Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè concludentibus. Nam in cæteris non seruantur vt- A

a 1. Prio. 4.

Prior regula primæ figuræ.

Posterior.

pote

potè in Fapesmo,& Frisesomorum.His duabus regulis compræhenduntur reliqui quinque modi ad concludendum inepti in prima figura,qui regulis generalibus non sunt cõprehensi: primus, cùm vtraque affirmat,sed maior ex parte, minor in totum:seundus,cùm maior negat ex parte, & minor vniuersè affirmat:tertius,cum maior affirmat ex parte,& minor vniuersè negat: quartus cùm vtraque est vniuersa ,sed maior affirmat,minor negat:quintus cùm maior affirmat in totum, & minor negat ex parte.

Ex ijs etiam,quæ in secunda figura tractanda diximus, totidem regulæ ipsi propriæ eruuntur [b]*. Prior, Ex maiore propositione particulari nihil ratione formæ colligi. Posterior, Ex vtraque sũptione affirmatiua nihil colligi. His etiam duabus comprehenduntur cæteri quinque modi nihil concludentes in secunda figura: primus,cùm maior de parte affirmat, & minor de toto negat:secundus,cùm maior ex parte negat,& minor vniuersè affirmat: tertius, cùm vtraque affirmat,sed maior de parte, minor de toto: quartus,cùm vtraque vniuersè affirmat: quintus,cùm vtraque affirmat,sed maior de toto genere,minor de parte.*

b 1.Prio.5.
Prior regula secundæ figuræ.
Posterior.

Ex ijs tandem,quæ in tertia figura dicta sũt, hęc vna regula ipsi propria colligitur [c]*, Ex minore negatiua nihil effici. Qua regula comprehenduntur*

Regula tertiæ figuræ.
c 1.prio.6.

benduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis generalibus comprehensi non sunt. Hi vero tres sunt tantùm: unus, cùm maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat: alter, cùm maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat: tertius, cùm maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

Duo documenta generalia à recentioribus tradita. Caput. 20.

Non sunt tamen prætermittenda hoc loco duo generalia documenta quæ à recẽtioribus proponuntur, ex quibus traditæ regulæ magna ex parte nascuntur. Alterum est, Medium terminum in altera saltem premissarum completè distribui debere, id est, vniuersè accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic ineptus syllogismus, A

Primũ documẽtum.

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Emendabitur autem, si hanc feceris maiorẽ. Omne animal est bipes, vel hanc minorem, Quidam equus est omne animal. Vtroque enim modo distribuetur medius terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quãquàm B

secunda

ſecunda correctio & emendatio perparum vſurpata eſt, quia prædicatũ rarò notatur ſigno Omnis. Hoc tamen inuſitato enunciandi modo licet ex duabus particularibus aliquid vi formæ concludere, vt ſi dicas,

Quo pacto ex duabus particularibus aliquid efficitur.

Quoddam animal eſt bipes,
Quidam equus eſt omne animal,
Igitur quidam equus eſt bipes.

Hic verò fallax ſyllogiſmus,

Omne animal fuit in arca Noè,
Quidam equus Alexandri eſt animal,
Igitur q̃dã equus Alexãdri fuit ĩ arca Noe,

non ideo vitioſus eſt, quòd medium nõ distribuatur, ſed quòd nõ diſtribuatur completè, ſeu perfectè. Subiectum ſiquidem maioris accipi ſolet pro omnibus ſpeciebus animalium (exceptis ijs, quæ in aquis degunt, & alijs quibuſdam) non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodem vitio notatur hoc ſophiſma,

Omnis eſſentia diuina eſt pater,
Filius eſt eſſentia diuina,
Ergo filius eſt pater.

Medius enim terminus, quo in sensu maior propositio conceditur, non distribuitur complete, ac perfectè. Quamquam enim accipitur pro omni essentia diuina quæ vna tantum, atque adeò maximè vna est, tamen non accipitur pro omni re, quæ est essentia diuina. Nam si hoc modo acciperetur (ac si apertius dictum esset, Omne quod est essentia diuina, est pater) à nemine propositio concederetur: quandoquidem falsa esset, ac hæretica. Etenim qualibet persona diuina, est verissimè essentia diuina; & tamen non quelibet est pater. Obiectio. *Quòd si quis obijciat contra hoc documentum, quòd medius terminus in secunda figura nunquàm distribuatur, cùm perpetuò sit prædicatum, quod quidem signo distributiuo, seu vniuersali, vt est Aristotelis sententia,* a 1 peri. 5. [a] *minimè notatur:* Solutio. *occurres, Semper prædicatum negatiuæ enunciationis distribui à negatione, que negat copulam verbi, vt infrà docebimus:* b Lib.8.ca. 32. [b] *nec Aristotelem huic sententiæ refragari, sed tantùm asserere; prædicatum enunciationis vniuersalis non esse notandũ signo Omnis, quod est vniuersale affirmatiuum. Cùm ergo in secunda figura necessariò altera sũptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessariò in altera distribuatur: vt, exẽpli causa, huius propositionis, Lapis non est animal, hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec il-*

E *illud, nec vllum aliud: & ita cæterarum. Alterum documentum est, Nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuēdum esse in consequente. Contrario vitio laborat hic paralogismus,*

Secundum documentum.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est substantia,
Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen Substantia, quod non distribuitur (id est, non accipitur vniuersè) in assumptione, distribuitur in conclusione. F *Ex hoc documento efficitur, vt meritò, nec Darapti, nec Felapton, nec duo illi modi indirectè concludētes Baralipton, & Fapesmo, colligant vniuersalem conclusionem, etiamsi constent vniuersalibus sumptionibus, quoniam si vnuersalem concludas, argumentaberis à termino non distributo ad distributum, vt loquuntur recentiores: id quod animaduertenti facilè patebit. Itaq; non segniter notanda sunt hęc documenta.*

Cur sępè ex vtraque sumptione vniuersali non efficiatur vniuersalis cōclusio.

De syllogismo perfecto & imperfecto.
Caput. 21.

A *Porrò syllogismorum quidam perfecti sunt, quidam imperfecti. Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, vt colligendi necessitas sit*

Perfectus syllog. a 1. pri. 1.

euidens, [a] hoc est, qui adeò perspicuè ex necessitate colligit, vt nulla sit opus arte ad id ostendendum. Huius generis sunt omnes ac soli directè concludentes in prima figura: qui propterea dicuntur [b] per se noti, ac indemostrabiles, quòd in his absq; vllo modo exerceatur vis duorũ quorũdam principiorũ ipso naturali lumine intellectus perspectorum, ac euidentium, è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacunq; argumentatione cernitur, quasi è purissimis fontibus emanat. Alterum eorum est. Quicquid vniuersè affirmatur de subiecto, affirmatur de quouis contento sub illo [c]: vt si substantia dicitur vniuersè de animali, omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicetur substantia. Alterum vero est. Quicquid uniuersè negatur de subiecto, negatur de quouis contẽto sub illo [d] ut si habere uitam uniuersè negatur de lapide; omnis autem sapphirus continetur sub lapide haud dubiè de omni sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij uis exercetur in primo, & tertio modo primæ figuræ, hoc est, in Barbara, & Darij: posterioris autem in secundo, et quarto, qui dicuntur Celarent, & Ferio. Quo fit ut principia hęc meritò dicantur regulatiua oĩum syllogismorũ, quasi omniũ normæ, ac regulę: siquidem & cæteri oẽs syllogismi ad quatuor illos, in quibus primò eorum uis cernitur, reuocantur,

b Ab Alexand. 1. prio. 4. & Scot. 1. sẽt. q. 1. & alij.

Principia, quæ dicuntur regulatiua.

c 1. prio. 1.

d Ibidem.

In quibus syllogismis exerceatur vis tũ prioris principij, tũm posterioris.

B

cantur, ut statim dicemus. Syllogismus imperfectus est, qui una re, aut pluribus indiget, ut colligendi necessitas euidens fiat [e]*. Cuiusmodi sunt reliqui omnes præter quatuor primos primæ figuræ. Neque enim adeò perspicuè concludũt, ut necessitas colligendi statim appareat: sed quisq; eorum eget conuersione aliqua, aut euidenti deductione ad id, quod fieri nequit, aut expositione, aut certè pluribus conuersionibus, quibus ipsa consequentiæ necessitas planè perspiciatur. Vt igitur quo pacto id fiat doceamus, necesse est ut ante explicemus, quid sit euidens deductio ad id, quod impossibile est, quid etiam expositio. Nam quid sit conuersio, & quot modis fiat, iam suprà* [f] *exposuimus.*

Imperfect. syllogismus.

e 1. pri. 1.

f Libr. 3. cap. 8.

De syllogismo deducente ad impossibile, Caput. 22.

DVobus modis syllogismo aliquid probamus: directò, aut ex hypothesi, seu conditione cum altero posita [a]*. Exempli causa, si alicui probare voluero, nulla opposita in eadem re simul reperiri posse, vno è duobus modis mihi licebit id facere. Altero, hoc idem concludendo, vt si dicam,*

a 1. pri. 30. & 40. & 2. prio. 14

Nulla repugnantia reperiri simul possunt in eadem re,

Omnia opposita sunt repugnantia,

Igitur nulla opposita simul in eadem re possunt reperiri.

Altero, concludendo aliud pronũciatũ, verbi causa, nulla contraria posse simul reperiri in eadem re, facta tamen prius conuentione cũ altero, vt si in contrarijs id confirmem, in omnibus oppositorum generibus confirmatum censeatur: veluti si dicam,

Nullæ formæ mutuò sese ab eodem subiecto expellentes, simul reperiri possunt in eadem re,
Omnia cõtraria sunt formę huiuscemodi,
Igitur nulla contraria reperiri simul possunt iu eadem re.

Syllogismus, ostensiuus. *Prior syllogismus directò probat institutũ, & ideo vocatur δεικτικός, quasi ostensiuus: posterior non confirmat propositum nisi ex pacto & conuentione cum altero, & ideo dicitur ἐξ ὑποθέσεως, quasi ex conditione posita.* Syllog. ex hypothesi. *Itaq; in syllogismis, qui ex hypothesi rem probant, numerantur ij, qui dicuntur ἀπὸ ἀδύνατον, καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου, hoc est, Ad impossibile, et Per impossibile,* Syllogismus per impossibile siue ad impossibile. *quia ex contradicente alicuius enũciationis veræ ab aduersario absurdè data, & ex altera perspicuè vera, deducit hominem ad aliquid,* Cur dicatur ad impossibile. B

aliquid, qđ fieri nequeat, & p eiusmodi impossibi le, quod ille admittere omnino recusat, cogit eũ retractare id, quod absurdè ante dederat, atque adeo admittere enunciationẽ, quam negauerat. Exempli causa, neget aliquis hanc veram enunciationem, Aliquid ex quo voluptas capitur, non est bonum: dicatque absurdè, omne id, ex quo voluptas capitur, esse bonum: tunc ego sic argumentabor. Cur per impossib.

Omne id, ex quo voluptas capitur, est bonum (vt ais)
Quædam verò mala sunt, ex quibus inuidus uoluptatem capit, ut perspicuũ est,
Igitur quædam mala sunt bona.

Ille verò, cùm viderit me aliquid, quod fieri nequeat, ex sua enũciatione à se data, et alia pspicuè vera collegisse, planè negabit id, qđ absurdè asseruit, sicq; admittet quod negauerat, quia id verũ esse non potest, ex quo impossibile aliqd efficitur. Ita syllogismus hic, quem feci, non colligit directò institutum, vtpotè, Non omne id ex quo voluptas capitur esse bonum (id quod ego concludere cõtra hominem cupiebam) sed quiddam impossibile, quo concluso cogitur ille ex tacito quodam pacto & conditione, quam omnes disputantes inter se statuunt, retractare id, qđ dixerat.

Conditio, seu hypothesis, undè syllogismus ad impossibile dicitur ex hypothesi, quę sit. *dixerat. Conditio autem conuentioue tacita disputantium, qua ille tenetur, est, vt si aliquid, quod fieri nequeat, ex cuiusquàm assertione concludi comperiatur, talis assertio retractata censeatur. Impossibile namq; non, nisi ex impossibili, sequitur; vt suprà dictum est*[b]. *Sic igitur fit deductio ab impossibile. Quæ tunc erit euidens,* D *cùm syllogismus qui ab impossibile duxerit, fuerit perfectus; hoc est, ex primis quatuor primę figuræ: qualis est is, quem in exemplum attulimus. Verùm quo pacto hoc syllogismorum genere euidens fiat necessitas concludendi imperfectorum, paulo post*[c] *docebimus.* C

b Hoc libr. cap 5.

Quæ fit euidens deductio ad impossibile

c cap. 27.

De syllogimo expositorio. Caput. 23.

a Vt. 1. pri. 2. & 6.

Syllog. exp. quid.

E*Xpositio verò, qua sæpè vtitur Aristoteles,*[a] *fit quodam syllogismorum genere, qd' Expositorium appellatur. Is autem dicitur syllogismus expositorius, qui constat medio termino singulari. Exempla mox tradentur.* A *Quia uerò naturale est singularibus terminis, vt subijciantur, is maximè, ac precipuè dicitur expositorius syllogismus, qui in tertia figura struitur. Perpetuò enim medius terminus in ea figura subijcitur, vt patet ex dictis. Ex ijs, quæ dicta sunt, efficitur, vt generaliter hoc differant expositorij syllogismi ab ijs, quos hactenus tractauimus,* B

Exposit. syllog. præcipuè strui tur in tertia figura.

Qua ratione differãt expositorij syllog. à cęteris.

uimus, quòd illi constent medio termino communi, hi singulari. Si ergo expositorij syllogismi non solùm constiterint medio termino singulari, sed etiam vtramque sumptionem habuerint singularem, duobus tantùm modis in prima figura colligent, totidem in tertia, & tribus in secunda. Prior modus primæ figuræ, ex vtraque affirmante colligit singularem affirmantem hoc pacto,

Socrates est sapiens,
Hic homo est Socrates.
Igitur hic homo est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit singularem negantem hoc pacto.

Socrates non colit multos deos,
Hic philosophus est Socrates,
Igitur hic philosophus non colit multos deos.

Primus secundæ ex vtraq; affirmãte colligit singularem affirmantem, vt,

Marcus tullius est Cicero.
His homo est Cicero,
Igitur hic homo est Marcus tullius.

Secundus ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmante colligit ſingularem negantem.

Demoſthenes non eſt Citero,
Hic orator eſt Cicero,
Igitur hic orator non eſt Demoſthenes.

Tertius ex propoſitione affirmante, & aſſumptione negante colligit ſingularem negātē.

Socrates eſt filius Sophroniſci,
Plato non eſt filius Sophroniſci,
Igitur Plato non eſt Socrates.

Prior tertiæ, ex vtraque affirmante colligit particularem affirmantem hoc pacto.

Socrates eſt ſapiens,
Socrates eſt pauper,
Igitur quidam pauper eſt ſapiens.

Poſterior ex ꝓpoſitione negāte, et aſſūptione affirmāte colligit particularē negātē hoc modo,

Crœſus non eſt ſapiens,
Crœſus eſt diues,
Igitur quidam diues non eſt ſapiens.

Si

D *Si tamen in hac figura minus extremum fuerit singulare, licebit priori modo concludere singularem affirmantem, posteriori autem singularem negantem, quod facile est exemplis cernere. Si autem expositorij syllogismi solum mediũ terminum habuerint singularem, in prima quidem figura totidem erunt modi, quot in syllogismis ex medio communi, nec ab illis different, nisi quòd necessariò habebunt maiores singulares ratione medij, quod in maiore subijcitur. Exempla facilè occurrent. In secunda verò præter quatuor vulgatos modos negatiuè concludentes, quorum exempla statim sese offerunt, alij quatuor ex vtraque affirmatiua affirmatiuè colligentes reperientur, quorum primus ex utraq; vniuersali colligit vniuersalem, vt si dicas,*

Expositorij ex solo medio singulari. Prima figura.

Secunda.

Omne astrum efficiens diem est hic sol,
Omnis planeta, qui est in quarto cœlo est hic sol,
Igitur omnis planeta, qui est in quarto cœlo est astrum efficiens diem.

Secundus ex propositione vniuersali & assumptione particulari concludit particularem. Tertius ex propositione particulari & assumptione vniuersali, vniuersalem. Quartus ex

vtraque

Tertia. *vtraque particulari, particularem. Quod non est difficile exemplis illustrare. At in tertia figura nũquàm plures sunt quàm duo modi, quos iam tradidimus. Illud tamen obiter admonuerim, hoc syllogismorum genere ex vtraque sumptione particulari aliquid in secunda figura ex vi formæ concludi: itemque ex particulari colligi vniuersalem: id quod suprà animaduertendum diximus. Possunt autem quatuor modi affirmatiuè concludentes in 2. figura (siquis illos inficietur) reuocari ad modos primę solius maioris conuersione: primus quidem & tertius, ad primum: secundus verò & quartus, ad tertium. Possunt etiam probari per deductionem ad incommodum: primus & tertius, in Bocardo: secundus & quartus, in Ferison. Nam ex contradictorio conclusionis cuiusque modi assumpta minore colligitur immediatè contrarium aut contradictorium maioris: modò ponas singularem negatiuam conuerti in vniuersalem negatiuam vt* [b] *suprà dictum est, quanquam hæc reuocatio forsitan non est naturalis, sed ad hominem pertinacem, aut qui minus perspicaciter eorum vim consideret. Nam cum huiusmodi syllogismi sint expositorij, fortaße non indigent probatione, quia diligenter aduertenti videntur per se noti, vt mox dicetur. Tantum abest, vt per Bocardo, & Ferison,*

E

b li. 3. cap. 8.

rison, qui per expositorios confirmantur probari debeant.

Quòd expositorij syllogismi sint perfecti, ac per se euidentes.
Cap. 24.

A *Videntur autem omnes syllogismi expositorij habere necessitatem colligendi per se notam, & perspicuam, ac proinde esse perfecti, quia constant medio termino, siue argumento, singulari, qui est maxime vnus & absque vllo medio exercent vim illorum principiorum per se euidentium. Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: Quæcunque ita sunt ad aliquid tertium affecta, vt alterum sit idem illi, alterum non idem, non sunt eadem inter se: in quibus nomine tertij potissimùm intelligitur aliquid singulare.* B *Meritò ergò huiusmodi syllogismi dicti sunt expositorij, quia sunt adeò perspicui & euidentes, vt rem ipsam sensibus exponere videantur. Vndè etiam fit vt non ab re demonstrationes sensibiles appellari soleant* [a]. *Sed contra hæc sic* C *liceat argumentari. Hæ sunt vitiosæ ac fallaces argumentationes, Essentia diuina est pater, essentia diuina est filius, ergo filius est pater: Pater non est filius, pater est essentia, ergo*

Principia p se nota, quorũ uis exercetur ĩ expositorijs syllogismis.

Cur expositorij syllogismi hoc nomine appellentur.

Cur dicantur demonstrationes sensibiles

a Ab Alexand. 1. pri. 2. & 6. & ab alijs.

Obiectio. go essentia diuina non est filius: & tamen hi modi traditi sunt in tertia figura (cùm hi termini, Essentia diuina, & Pater in diuinis sint singulares) igitur perperam traditi videntur. Respondebis tamen, nomine medij termini singularis, quo syllogismus expositorius propositum confirmat, intelligendum esse eum, qui accipitur pro aliqua re inuidua, quæ nec est plures res, nec est idem re cum ea, quæ est plures res (sic enim intellecto nomine tertij perspicua sunt duo illa principia, quæ attulimus: alióqui non parum habent ambiguitatis) at hunc terminum Essentia diuina accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro ipsa Deitate, quæ tamen est plures res, id est, plura supposita diuina: & hunc terminum Pater (in diuinis) accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro prima persona trinitatis, quæ tamen est idem re cum essentia diuina, quæ est plures res. Non cernuntur ergo modi supradicti in propositis argumentationibus. Quanquàm Aristoteles nullum terminum singularem negaret posse esse medium terminum syllogismi expositorij, quia lumine fidei minimè illustratus, nullam cogitabat rem singularem, quæ simul esset plures res. Vnde apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, accepto nomine tertij pro quacunque re singulari.

Solutio. D

Lege Scot. d.2. q.7.& Dur. 1. d. 33.qu.1.& Ochamum 3.parte Logicæ capit. 16.

Aristotelis sententia. E

De

De probatione ostensiua imperfectorum syllogismorum. Caput. 25.

A His ergo positis, facilè erit intelligere, quo pacto necessitas colligendi imperfectorũ syllogismorum per perfectos confirmetur. Quanquam enim satis ea probari possit ex eo, quòd eadem forma retenta in nulla materia reperiri potest antecedens verum, & consequens falsum, tamen compendiosior hęc via est, ac securior: siquidẽ nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit vt nunquam animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam, ac per se euidentem comprobet. Itaque prima confirmatio fiet conuersionis interuentu: altera per euidentem deductionem ad id, quod fieri nequit: tertia per expositionem. Tria confirmationum genera.

B Confirmatio per conuersionem (quæ ostensiua probatio, & ostensiua reductio imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cum ex sumptionibus imperfecti syllogismi aut sine vlla conuersione, aut conuersione vtriusque alteriusue duntaxat, per syllogismum aliquem perfectum colligitur conclusio imperfecti, aut conuersa eius, ex qua tandem ipsa per conuersionẽ efficitur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente Confirmatio per conuersionem, seu ostensiua. Cui principio nitatur probatio ostensiua.

a Cap. 29. *sequente, sequitur ex antecedente, vt suprà a diximus, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi perfecti collecta fuerit, ex sumptionibus etiã imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti syllogismi præterquàm Baroco, & Bocardo, vt in progressu apertum erit.*

Qui nã syllogismi ostensiuè cõfirmentur.

C *Baralipton igitur, qui est imperfectorum primus modus, sic probatur. Ex sumptionibus eius sine vlla conuersione colligitur in Baraba conclusio vniuersalis affirmatiua, ex qua tandem per conuersionem peraccidens, efficitur conclusio indirectè collecta. Exercentur ista hoc modo. Dicat aliquis, nihil colligere hunc syllgismum in Baralipton,*

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal,
Igitur quædam substantia est homo.

Tunc ego confecto ex sumptionibus eiusdem syllogismi syllogismo perfecto, sic probabo consequentiam.

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal
Igitur omnis homo est substantia.
Tum sic.

Omnis

Omnis homo est substantia,
Igitur quædam substantia est homo.

Ergo ex primo antecedente necessariò sequitur postremum consequens Baralipton, vt dictum est.

Eadem arte vtéris in probatione duorũ modorum sequentium, vtpotè Celantes, & Dabitis, per Celarent, & Darij, nisi quòd conclusiones immediatè collectæ in Celarent, & Darij simpliciter conuertendæ sunt. Itaque tres primi imperfecti modi non alia conuersione probantur, quàm conclusionis perfecti syllogismi.

Fapesmo verò probatur conuersione per accidens maioris, & simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in Ferio [b]*. Quod ita intelliges Neget aliquis necessitatem colligendi huius syllogismi in Fapesmo,* b 1.prio.7.

Omne animal est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur (per conuersionẽ utriusque) quædam substantia non est lapis.

Tunc ego sic probabo consequutionem.

Omne animal est substantia.
& nullus lapis est animal.

Igi-

Igitur quædam ſubſtantia eſt animal,
& nullum animal eſt lapis.

Iam ſic.

Nullum animal eſt lapis,
& Quædam ſubſtantia eſt animal,
Igitur quædam ſubſtantia non eſt lapis.

Ergo ex primo antecedente neceſſariò ſequitur in Fapeſmo extremum conſequens.

Ibidem. *Friſeſomorum eodem modo probatur, quo Fapeſmo, niſi ꝙ maior conuertitur ſimpliciter.*

c.1.prio.5. *Ceſare probatur conuerſione ſimplici maioris, & illatione ſuæ concluſionis in Celarent* c.

Ibidem. *Cameſtres probatur conuerſione ſimplici minoris, & illatione conuerſæ ſuę concluſionis in Celarent, & huius ſimplici conuerſione.*

Ibidem. *Feſtino probatur ſimplici conuerſione maioris, & illatione ſuæ concluſionis in Ferio.*

Baroco non poteſt probari interuentu conuerſionis, quia minor, cùm ſit particularis negatiua, conuerti non poteſt: maior autem, cùm ſit affirmatiua, non conuertitur, niſi in particularẽ, ex qua cũ altera particulari nihil colligitur.

d.1.prio.6. *Darapti probatur conuerſione per accidens minoris, & illatione ſuę concluſionis in Darij.* d

Ibidem. *Felapton, conuerſione etiã per accidẽs mino*

ris, sed illatione suæ conclusionis in Ferio.

Disamis, conuersione simplici maioris, & illatione conuersæ suæ conclusionis in Darij, & huius simplici conuersione. Ibidem.

Datisi, conuersione simplici minoris & illatione suæ conclusionis in Darij. Ibidem.

Bocardo non probatur interueniente conuersione, quia maior non conuertitur: minor autem conuertitur in solam particularem, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.

Ferison denique probatur conuersione simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in Ferio. Ibidem.

D *Meritò autem hæc probatio dicitur reductio syllogismorum imperfectorum ad perfectos, quia semper hac arte ex sumptionibus imperfecti syllogismi struitur perfectus colligens immediatè eandem conclusionem, aut cõuersam eius: quod vtique non fit in probatione per deductionem ad impossibile, vt patebit.* e

Cur hæc ꝓbatio dicatur reductio imperfectorũ ad perfectos.

e Cap. 27.

Detegitur artificium, quo vocabula imperfectorum modorum indicant eorundem probationem. Cap. 26.

A *SVnt autem nomina horum modorum adeò artificiosè composita, vt quo pacto quisque probandus sit, appositè ac ingeniosè significẽt. Nam literæ à quibus vocabula incipiunt, vt po-*

tè B, C, D, F, significant per quem modum perfectum quisq; imperfectus probandus sit. B namque significat probandum esse per Barbara, C per Celarent, D per Darij, & F per Ferio. S verò significat enunciationem, quam designat vocalis præcedens, conuertendam esse simpliciter, P autem per accidēs. Verùm aduerte, has duas literas, cùm designant conclusionem esse conuertendam, non significare conuersionem conclusionis imperfecti syllogismi, sed perfecti, qui ex imperfecto struitur, vt patet ex dictis. Iam M significat mutationem maioris in minorem, & minoris in maiorem, quam præmissarum transpositionem vocant. Fit autem hęc transpositio in redigendis quatuor modis, Fapesmo, Frisesom, Camestres, & Disamis, quia in prima figura nec minor potest esse negatiua, vt in tribus prioribus, nec maior particularis, vt in quarto. Cæterùm B huiusmodi commutatio non est intelligenda secūdum situm partium orationis (hæc enim non est necessaria, cùm sępè in prima figura maior propositio posteriorem locum, minor priorem obtineat) sed secundum naturam. Poterat sanè significatio huius literæ pretermitti, quia sola conuersio docet, quę sumptio imperfecti syllogismi fiat maior in perfecto, quæ minor. Denique, C post primam syllabam in dictione positum, significat modum talem non ostensiuè, seu directò

Hic uariat aliquātùm significatio harum litterarum.

Poterat significatio. M prætermitti.

confirmari

confirmari posse, sed deductione ad impossibile, sumpta videlicet contradicente conclusionis in syllogismo perfecto loco illius sumptionis, quæ designatur per vocalem præcedentem, vt statim patebit. Atque icciro in duobus tantùm modis inuenitur, in Baroco nimirum, & Bocardo.

De probatione syllogismorum imperfectorum per deductionem ad impossibile.
Caput. 27.

PRobatio autem imperfectorum syllogismorum per euidentem deductionem ad impossibile (quæ reductio per impossibile vocatur) tūc fit, cùm ex sumptionibus syllogismi imperfecti & contradicente conclusionis, colliguntur per syllogismum perfectum, & aliam quādam vnā, aut alteram euidentem consequentiam duæ contradicentes, aut contrariæ enunciationes. Cogit enim hæc probatio aduersarium nunquàm negare conclusionem imperfecti syllogismi admissis sumptionibus, ac proinde nunquam inficiari necessitatem talis consequutionis, ne tantam absurditatem admittere cogatur. Exempli causa, dicat aliquis syllogismum in Baralipton non necessariò concludere, ac proinde nullum sequi incommodum, si detur in eo antecedens verum, & consequens falsum. Me autem petente, vt det ita esse, annuat ille dicatque, Quo pacto fiat hæc probatio.

Omne animal eſt ſubſtantia,
& omnis homo eſt animal,
& tamen non aliqua ſubſtantia eſt homo,
ſeu (quod idem valet) nulla ſubſtantia
eſt homo.

Tum ego ex datis ab homine colligam vno ſyllogiſmo perfecto, et duabus alijs euidentibus conſequutionibus duas contrarias enunciationes hoc modo,

Nulla ſubſtantia eſt homo (vt ais)
& omne animal eſt ſubſtantia (vt etiam
dixiſti)
Igitur nullum animal eſt homo.
Iam ſic.
Nullum animal eſt homo,
Igitur nullus homo eſt animal.
At.
Omnis homo eſt animal (ut dixeras)
Igitur nullus homo eſt animal, & omnis
homo eſt animal Quæ quidem ſunt contra
riæ enunciationes.

Collegi ergo euidenter ex dictis illius duas contrarias ſimul veras, ex quibus etiam euidēter colligi poſſunt duæ contradictoriæ. Hæc collectio,

lectio, vt vides, etsi non directò ostendit perperam illum negasse conclusionem admissis sumptionibus, tamen ex hypothesi id probat, ex hoc nimirum communi principio, quod omnes disputantes tacitè ponunt, Id possibile non esse, ex quo impossibile aliquid consequi deprehenditur, vt suprà a dictum est.

B

Principiũ, cui hęc probatio nititur.

a cap. 22.

C *Tria igitur hic aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum syllogismum probari posse per aliquem perfectum. Alterum, ex contradicente conclusionis cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedens perfecti: ex conclusione autem perfecti, aut eius conuertente cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedens extremæ consequentiæ. Tertium, in probatione imperfectorum primæ, præterquàm modi Celantes, cõtradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse perfecti, & maiorem imperfecti minorem: in probando autem modo Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse minorem perfecti, & minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis secundæ figuræ, contradictorium conclusionis faciẽdum esse minorem relicta eàdem maiore: & in probãdis modis tertiæ, faciendum esse maiorem relicta eàdem minore.*

Omnes imperfecti syllogismi p deductionẽ ad impossibile probari possunt.

Ex quibus sumptionibus extruẽdus sit syllogismus ad impossibile.

Quanquàm verò his obseruatis perfacilè

Dictiones quarum ad monitu facilius fiat huiusmodi probatio.

sit intelligere, quo perfecto modo imperfectus quisque confirmetur, tamen vt multo etiam sit facilius, accipe hunc versum.

Phœbifer axis obit terras, æthramque quotannis.

Cuius primæ duæ dictiones inseruiunt primæ figuræ: duę sequentes, secundæ, duæ extremę: tertiæ. In quibus hę quatuor vocales, A, E, I, O; sunt obseruandæ, quia hæ designant conclusiones quatuor modorum perfectorum, ac proinde quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmandi sunt. A, significat Barbara: E, Celarent: I Darij: O Ferio. Non est tamen habenda ratio vocalium, à quibus diphthongi incipiunt. Prima igitur dictio significat, ex primis tribus imperfectis modis primæ figuræ, primum probari per Celarent, secundum per Darij, tertium rursus per Celarent. Secunda verò, significat ex duobus sequentibus, Fapesmo scilicet, & Frisesom, priorem probari per Barbara, posteriorē per Darij. Ex quibus intelliges quid cæteræ dictiones significent. Hęc de probatione imperfectorū syllogismorū per euidētē deductionē ad impossibile, quæ mihi nō admodùm propriè videtur dici reductio imperfectorū ad perfectos, quoniā hac arte ex sumptionibus imperfecti non struitur perfectus eādem conclu-

Nō admodū propriè dicitur hęc probatio reductio, imperfectorū ad pfectos.

conclusionem colligens, sed ex contradicente cõclusionis cum altera sumptionum concludens contrariam, aut contradicentem alterius.

De probatione imperfectorum syllogismorum per expositionem. Caput. 28.

A PRobatio deniq; imperfectorum syllogismorum per expositionem (qua Aristoteles cõfirmat necessitatem concludendi syllogismorum tertiæ figuræ) duobus modis fieri potest. Vno quidem euidenter concludendo ex sumptionibus syllogismi imperfecti sumptiones syllogismi expo- Duob. modis fit probatio per expositoriũ syllog.

B sitorij, ex quibus conclusio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente sequitur ex antecedente, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi expositorij collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Exempli causa, quòd hic syllogismus in Darapti necessariò concludat, Principiũ cui hęc probatio nititur.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax,

hoc pacto confirmari potest expositorio syllogismo.

Omne animal est sensus capax,
& omne animal est corpus,
Igitur hoc animal est sensus capax,
& hoc animal est corpus.

Tum sic.

Hoc animal est sensus capax,
Hoc animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

Quare ex primo antecedente necessariò sequitur extremum consequens in Darapti, vt diximus. Eodem pacto probari potest necessitas colligendi in modo Felapton.

Alius modus probãdi per expositionẽ.

Alio modo fieri potest expositoria probatio, non colligendo quidem ex sumptionibus imperfecti syllogismi sumptiones expositorij (sæpè.n. colligi non possunt, vt in cæteris quatuor modis tertiæ figuræ, quia ex particulari propositione non colligitur singularis) sed sumendo sub medio termino aliquid singulare, ratione cuius vera sit particularis sumptio, & extruendo ex eiusmodi singulari medio, ac eisdem extremis similiter se habentibus secundum affirmationẽ, & negationem, syllogismum expositorium, qui eandem colligat conclusionem. Verbi causa, si C

quis negauerit hunc syllogismum in Disamis necessariò concludere.

Quidam homo est grammaticus,
omnis homo est animal,
Igitur quodam animal est grammaticum,

sic poterit necessitas consequutionis hoc probationis genere confirmari. Summo hominem aliquem singularem, ratione cuius verè dictum sit, aliquem hominem esse grammaticum, vtpotè Antonium. Tum conficio expositorium syllogismum hoc modo,

Antonius est grammaticus,
Antonius est animal,
Igitur quoddã animal est grammaticum,

Quia igitur quidam homo dicitur grammaticus ratione Antonij, efficitur, vt si ex eo quòd Antonius est grammaticus, & est animal, colligitur quoddam animal esse grammaticum, eadem conclusio colligatur ex eo quòd quidam homo est grammaticus, & omnis homo est animal. Hoc pacto probantur per expositionem reliqui quatuor modi tertiæ figuræ: quod facile est exemplis ostendere. De probatione igitur modorum tertiæ figuræ per expositionem, hæc satis sint.

Obiectio. *Sed insurget quis contra ea, quae diximus, argumentabiturq; hoc modo, Hic syllogismus,*

Aliquis oculus necessarius est ad videndum,
Omnis oculus est pars capitis,
Igitur aliqua pars capitis necessaria est ad videndum.

hic syllogismus, inquiet, est in Disamis, & tamen non potest probari expositione, igitur non rectè dictum est, omnes syllogismos tertiae figurae hoc probationis genere posse probari. Confirmabit autem posteriorem propositionem hac ratione, Quia sub medio termino huius syllogismi non potest colligi, aut accipi aliquid singulare, ratione cuius maior propositio sit vera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli causa) necessarius mihi est ad videndum, cùm sinistro cernere possim, nec sinister, cùm dextro possim aspicere. Solutio. *Dices tamen, maiorem propositionem* D *propositi syllogismi duplicem sensum habere posse, disiunctiuum, & disiunctum.* Sensus disiunctiuus, & disiunctus. *Disiunctiuus est huiusmodi, Hic oculus necessarius est ad videndum, aut ille oculus necessarius est ad videndum: quo quidem pacto propositio est falsa, quia vtraque pars disiunctionis falsa est. Disiunctus sic habet, Hic oculus, aut hic necessarius*

ſarius eſt ad videndum : qui ſenſus haud dubiè verus eſt, quandoquidem indifferenter, ac inde terminatè alter oculus eſt ad videndum neceſſarius. Si ergo maior propoſitio diſiunctiuum habet ſenſum, vt à recentioribus Dialecticis ex forma ſua habere iudicatur, ſyllogiſmus eſt in Diſamis, ſed ipſa eſt falſa, quo fit vt non liceat ſub ſubiecto eius colligere, aut ſumere aliquid ſingulare, cui conueniat prædicatum. Si verò ei concedamus ſenſum diſiunctum, vt populari ſermone habere videtur, erit illa quidem vera, ſed E *non efficiet ſyllogiſmum. Particularis enim propoſitio, quæ ad ſyllogiſmum ab Ariſt. traditum aſſumitur, imò quæ propriè, ac ſimpliciter particularis dicitur, diſiunctiuum ſenſum habere debet. De ſenſu autem diſiunctiuo, & diſiuncto ad finem harum inſtitutionum* [a] *non nihil amplius dicemus.*

Quem ſenſum habere debeat particularis propoſitio in ſyllog.

a Li.8.cap.29.

De modalibus ſyllogiſmis. Cap. 29.

A DIxi hactenus de materia, et forma abſolutorũ ſyllogiſmorũ, nũc q̃ ſit materia et forma modalium q̃ potero breuiſſimè docebo. Materia cuiuſq; (quẽadmodũ de abſolutis diximus) duplex ẽ: ꝓpinqua, et remota. Propĩqua sũt duę propoſitiones modales, aut altera modalis, altera abſoluta, vt cernere licet in his ſyllogiſmis,

Materia ꝓpinqua modaliũ ſyllog.

Neceſſe

Necesse est omne animal esse substantiam,
Necesse est omne hominem esse animal:
Igitur necesse est omnem hominem esse substantiam,

Necesse est omnem virtutẽ esse qualitatẽ,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur necesse est omnem iustitiam esse qualitatem.

Possuntque ad structuram modalium syllogismorum, non solùm modales propositiones cũ absolutis, sed etiam modales cum modalibus multifariàm permisceri. Remota verò materia sunt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaque vt modus in conuersione modalium non numeratur inter prædicata & subiecta, sic in syllogismis modalibus non numeratur in terminis. Deniq; forma modalium syllogismorum ex figura etiam & modo constat, quemadmodùm & absolutorum. Estq; in vtroque genere triplex figura. Ac verò modi concludendi non ijdem sunt in omnibus. Quanquam.n. syllogismi, quorũ vtraq; sumptio est ex necessario, eisdẽ illis modis colligãt cõclusiones ex necessario, quibus absoluti colligũt absolutas (id quod nullo negocio experieris) in reliquis tamen

Materia remota modalis syllogi.

Modi non ijdẽ sunt in oĩbus syllogismis modalibus atque in absolutis.

B

men tanta est varietas, vt meritò à nobis hoc loco sint prætermittendi.

De syllogismi ex obliquis. Caput. 30.

A *SEd antequam syllogismi simplicis facultates, seu potestates ab Aristotele traditas refero, breuiter de syllogismis, qui ex terminis obliquis constant, quia non nihil exhibent negocij, dicendum arbitror. Quatuor itaque documenta video ferè obseruari in examine huiusmodi syllogismorum.*

B *Primum est. In modis affirmatiuè concludẽtibus, si altera tantùm sumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur conclusio ex obliquo, mòdò hæc duo obserues: alterum, vt extremum obliquum in antecedente, sit obliquum in consequente: alterum, vt cùm medium fuerit obliquum in vna sumptione, extremum alterius sumptionis sit obliquum in conclusione. Exempla.*

Omnis potestas est à Deo,
Regnum est potestas,
Igitur regnum est à Deo.

Omnis virtus est honestas,
In omni probo est virtus,
Igitur in omni probo est honestas.

Contra-

Contrariorum eadem eſt ſcientia,
Sanitas, et morbus ſunt contraria,
Igitur ſanitatis & morbi eadem eſt ſciẽtia.

Omne vitium eſt malum,
Quædam appetitio eſt vitij,
Igitur quædam appetitio eſt mali.

Secundum. In modis negatiuè concludentibus, ſi affirmatiua tantùm fuerit ex obliquo, nulla concluſio efficietur, ſiue ex rectis, ſiue ex obliquo. Si verò ſola negatiua ex obliquo fuerit, efficietur concluſio ex obliquo, obſeruatis duabus animaduerſionibus ſuperioris documenti. Verbi cauſa, ratiocinationes in hac oratione cõprehenſæ nihil colligunt. C

Nullus ſol eſt animal,
Omnis equus eſt à ſole,
Igitur nullus equus eſt aĩal, vel, ab animali.

Hæ verò rectè concludunt,

Nullum vitium eſt in Deo,
Omnis acceptio perſonarum eſt vitium,
Igitur nulla pſonarum acceptio eſt ĩ Deo.

Omnis

Omnis pax est tranquilla libertas,
Impio non est tranquilla libertas,
Igitur impio non est pax.

Nulli mortali est impune peccare,
Omnis rex est mortalis,
Igitur nulli regi est impune peccare.

Omnis pietas est virtus,
Nulla reprehensio est virtutis,
Igitur nulla reprehensio est pietatis.

D *Tertium. In modis affirmatiuè concludentibuss, si ambæ sumptiones fuerint ex medio obliquo, aut vtraque ex obliquo extremo nulla conclusio efficietur, siue ex rectis, siue ex obliquo. Hæ siquidem sunt ineptæ ratiocinationes, Cuique homini inest ĩtellectus, cuique homini inest sensus, igitur sensus est intellectus. Cuiusque regis est distribuere magistratus, parasitus est regis, igitur parasiti est distribuere magistratus: Omnis loquutio est à lingua, omnis loquutio est à gutture, igitur guttur est lingua, vel, igitur guttur est à lingua.*

E *Quartum, In modis negatiuè concludentibus, si ambæ fuerint ex medio obliquo, aut vtraque ex obliquo extremo, efficietur conclusio ex rectis: vt si dicas,*

Nulla

Nulla fides regni socijs,
Confabulatio est regni socijs,
Igitur confabulatio non est fides.

Nullius iustitię ē cōtēnere mortis pīcula,
Cuiusdam virtutis est contemnere mortis pericula,
Igitur quædam virtus non est iustitia.

Hæc ferè videntur obseruari partim ab Aristotele dicta, [a] *partim á posterioribus, adiecta. Securius tamen putauerim, præceptum illud Aristotelis,* [b] *quo iubet in resolutione atque examine huiusmodi syllogismorū reuocare propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc enim si fiat, facilè iudicare quisque poterit, num syllogismus ex obliquis aptè concludat, an non. Nam si propositiones ex rectis habentes eundem sensum, effecerint conclusionem, quę idem significet atque illa, quæ syllogismo ex obliquis colligebatur, aptè concludere dicendus erit syllogismus ex obliquis: sin minus, vitiosa erit ratiocinatio.*

a 1. pri. 37.
Documentum.
b Ibidem.

Hoc igitur vt fiat aliquando loco casus obliqui ponendus est rectus eiusdem nominis mutata aliquantulum reliqua oratione: vt si sensum

illius propositionis, Contrariorum eadem est scientia, hoc modo exprimas, Contraria sunt res, quarum eadem est scientia, vel hoc modo, Contraria cadunt sub eandem scientiam. Aliquãdo verò ex sensu enunciationis eliciendus est rectus alterius nominis, cui adiungatur idem obliquus, aut alius, qui eundem sensum efficiat: vt si id, quod dictum est, Omnis potestas à Deo, dicas hoc modo, Omnis potestas est donum à Deo, vel, donum Dei. His ergo, & aliis modis reuocare poteris propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, vt intelligas sitne apta, an vitiosa consequutio cuiusque propositi syllogismi ex obliquis.

De quibusdam syllogismorum facultatibus. Cap. 31.

SEx facultates, seu potestates syllogismorum simplicium tradit Aristoteles. a

A *Prima est, Plura concludendi. Qui enim infert subalternantem, potest etiam inferre subalternatam; & qui colligit conuersam, potest colligere conuertentem. Amplius extenditur hæc potestas ab Aristotele, sed hæc dixisse satis sit hoc loco.*

a 2. Lib. pri. à cap. 1. vsque ad. 17.

B *Secunda potestas est, Vera ex falsis colligendi. Nam eadem ratiocinationis forma, qua ex veris verum itidem colligimus, possumus ex fal-*

ſis verum itidem concludere:id qnod ex ſupradi ctis [b] *facilè intelliges.*

b Cap.5.

Tertia eſt, Circulariter, ſeu in orbem ratiocinandi. Quod tum fit, cùm ex eádem concluſione, & conuertente alterius ſumptionis, altera ſumptio colligitur. Verbi cauſa, ſi dicas, Omne quod eſt riſus capax, eſt fletus capax, omnis homo eſt riſus capax, igitur omnis homo eſt fletus capax, ex concluſione quidem cum conuertente maioris colliges minorem, ex eádem verò concluſione cum conuertente minoris colliges maiorem. Dices enim, Omnis homo eſt fletus capax, omne fletus capax eſt riſus capax, igitur omnis homo eſt riſus capax. Et rurſus. Omnis homo eſt fletus capax, omne riſus capax eſt homo, igitur omne riſus capax eſt fletus capax. Hic conuerſio latè accipitur, vt ſcilicet complectitur reciprocationem ſimplicem ex vi materiæ, quæ quidem fit inter terminos conuertibiles, hoc eſt, qui de ſe inuicem vniuerſali affirmatione dicuntur, quales ſunt ij, ex quibus nunc propoſiti ſyllogiſmi confecti ſunt. Vndè fit, vt perfecta circulatio, hoc eſt, quá vtraq; ſumptio concluditur in Barbara duntaxat fieri poſſit.

Conuerſio latè accepta.

C

Quarta eſt, Conuerſiuè ratiocinandi. Quod tunc potiſſimùm fieri docet Ariſtoteles, [b] *cùm ex contradictorio concluſionis, cum altera ſumptionum, colligitur contradictorium alterius ſum-*

D

b Ibidem cap. 8. & cęt.

ſumptionis.Hoc modo diximus ſuprà,[c] *probari poſſe omnes imperfectos ſyllogiſmos,* c cap.27.

E *Quinta eſt, Ratiocinandi p impoſſibile. Qđ quo pacto fiat ſuperiùs*[d] *diximus,cùm de ſyllogiſmo ducente ad impoſsibile diſſeruimus, Differt autem hæc poteſtas à ſuperiori, quòd illa requirit confectum priùs ſyllogiſmum,vt ſumat contradictorium concluſionis cum altera ſumptionum,hæc ſolùm ponit negatam eſſe aliquam veram propoſitionem, cuius contradicentem cũ aliqua perſpicuè vera propoſitione accipit.* d cap.22. & 27. Quid inter ſit inter ratiocinari p impoſſibile, & conuerſiuè.

F *Sexta eſt, Ratiocinandi ex oppoſitis. Quòd tunc fit,cum ex duabus contrarijs, aut contradictorijs, concludimus enunciationem, in qua idem de ſe ipſo negetur.Vt ſi dicas, Omnis homo eſt animal,& nullus homo eſt animal,igitur nullus homo eſt homo: Nullus lapis eſt ſenſus particeps, quidam lapis eſt ſenſus particeps, igitur quidam lapis non eſt lapis, Eſt autem hoc ratiocinandi genus accomodatiſsimum ad reuincendos eos,qui per proteruiam oppoſitas propoſitiones admittunt.Hæc de ſyllogiſmis ſimplicibus,ſeu categoricis videntur ſatis,nunc de cõiunctis aliquid dicamus.*

De ſyllogiſmis coniunctis,ſiue hypotheticis. Cap. 32.

A *SYllogiſmus coniunctus, ſeu hypotheticus, is eſſe definitur,qui ex vna principali propoſitione* Hæc ex Cicero. i top.

& Boët. in lib. de syllo. hypot. & lib. 5. in Top. Cic. & D. Tho. opus. 48. cap. 16. & sequentibus, & Auerr. 1. pri. ad cap. 32.

tione coniuncta, & altera quadam siue coniuncta, siue simplici minus principali, conclusionē colligit: vt, Si Socrates est virtute præditus, est laude dignus, si autem est iustus, est virtute præditus, igit si ē iustus, est laude dignus: Si sol lucet, dies est, sol autem lucet, dies igitur est: Si sol lucet, dies est, non est autem dies, igitur sol non lucet. Principalis propositio dicitur apud Boetium & maior, & propositio, & sumptum: minus principalis, tum minor, tum assumptio. Quā quam verò minor & conclusio, tum categorica, tum hypotheticæ esse possint, nos tamen in præsentia de ijs tantùm hypotheticis syllogismis disseremus, qui ex minore ac conclusione categoricis conficiuntur. Sunt enim simpliciores. Qua de causa illos etiam omittemus, in quibus maior propositio constat pluribus, quàm duabus categoricis.

Maior propositio. Minor. De quibus syllog. hypoth. agendum.

Triplex syllog. hypoth. seu coniunctus.

Triplex est igitur syllogismus coniūctus, conditionalis, copulatiuus & disiunctiuus: ratione videlicet maioris propositionis, quæ triplex esse potest, conditionalis, copulatiua, & disiunctiua, de quibus suprà [a] dictum est. B

a Li. 3. cap. 14. & cæt.

Conditionalium syllog. duplex figura. In singulis figuris sunt quatuor modi.

Conditionalium duplex figura esse dicitur. Prior est, cùm ponitur antecedens propositionis, vt ponatur consequens. Posterior, cùm tollitur consequens, vt tollatur antecedens. Vtrius; sunt paulo ante allata exempla. Modi singularum sunt quatuor. Aut enim tam antecedēs, C

quàm

quam consequens affirmat, vt, Si sol lucet, dies est, at sol lucet, ergo dies est: aut vtrunque negat, vt, Si sol non lucet, non est dies, at sol non lucet, igitur non est dies: aut antecedens affirmat, consequens negat, vt, Si sol lucet, non est nox, at sol lucet, ergo non est nox: aut antecedens negat, & consequens affirmat, vt, Si sol non lucet, nox est, at sol non lucet, nox igitur est. Atque hi sunt primæ figuræ. Secundæ autem sunt huiusmodi, Si sol lucet dies est, non est autē dies, igitur sol non lucet: Si sol non lucet, non est dies, at est dies, ergo sol lucet: Si sol lucet, non est nox, at est nox, igitur sol non lucet: Si sol non lucet, nox est, non est autem nox, igitur sol lucet. De conditionalibus negatiuis, in quibus nimirum conditionalis particula negatur, nihil in præsentia dicemus, quia ferè non sunt in vsu.

D *Copulatiui autem affirmatiui, hoc est, in quibus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si enim ita dicas, Socrates est philosophus, & est bonus vir, igitur est philosophus, vel igitur est bonus vir, non feceris syllogismos, sed enthymemata quędam conditionalium syllogismorum, in quibus videntur deesse hę maiores propositiones, Si Socrates est philosophus, & est bonus vir, est philosophus: Si Socrates est philosophus & est bonus vir, est bonus vir.*

copulatiui syllog. affirmatiui nulli sunt.

Aduerte.

E *In negatiuis autem vna tantùm figura esse*

repugnantibus, quo pacto veteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partem, vt alteram tollat. Posterior tollit alteram, vt alteram ponat. Modi singularum tres sunt. Aut. n. vtraque pars propositionis affirmat, vt si dicas, Aut dies est, aut nox est, est autem dies, ergo non est nox, vel, est autem nox, ergo nõ est dies: aut vtraq; negat, vt si dicas, Aut dies non est, aut nox non est, nõ est autem dies, ergo nox est, vel, nõ est autem nox, ergo dies: aut altera pars affirmat, altera negat: vt, Aut dies est, aut sol non lucet, dies autem est, ergo sol lucet & cæt. Atq; hæc exempla ad priorem figuram pertinent. Posterioris hæc sunt. Aut dies est, aut nox est, non est autem dies, ergo nox est, vel, non est autem nox, ergo dies. Aut dies non est, aut nox non est, est autem dies, ergo non est nox, vel, est autem nox, ergo non est dies: & sic in cæteris. Cùm autem disiunctio non est ex repugnantibus, vt, Aut Miloni insidias fecit Clodius, aut Clodio Milo, sola posterior figura apta est. Nam si disiunctio ex duabus partibus (de hac enim loquimur) est vera, altera autem pars est falsa, dubium non est, quin altera sit vera: alióqui tota ppositio esset falsa. Non tamen si altera pars verę disiũctionis vera est, statim altera falsa erit, cum vtraq; vera esse possit, vt ex ijs, quæ suprà diximus [b], *perspicuũ est. Hęc de syllo-*

teres: modi cuiusq; tres.

b lib. 3. ca. 17.

c In lib. de syllog. hypothetico, & lib. 5. in Top. Cic.

gismis hypotheticis satis esse videntur. Reliqua enim ferè, quæ in hac re dici possunt, spinosa admodum sunt, & parum frugifera: quorum apud Boetium c latissimus patet campus. Reliquum est igitur, vt quoniã de syllogismo iam diximus, cætera tria argumẽtationũ genera ꝓsequamur.

De Enthymemate. Cap. 33.

a 2. prio. 27.

A

ENthymema dicitur apud Aristotelem a syllogismus imperfectus, non ea quidem significatione, qua omnes, qui non sunt per se noti ac euidentes, dicuntur imperfecti quo pacto de imperfectis syllogismis superius loquuti sumus) sed qa in eo altera sũptio ꝑtermittitur. Excpla.

Virtus est, qua nemo malè vti potest,
Igitur virtus est simpliciter bona.

Item.

Id quo nemo malè vti potest, est simpliciter bonum,
Igitur uirtus est simpliciter bona.

In priori deest propositio, in posteriori assumptio. Vndè Boetius b explicans quo pacto enthymema dicatur imperfectus syllogismus, Enthymema, inquit, est oratio, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis, infertur festinata conclusio. Quòd vero Aristoteles c adiungit, enthymema esse ex verisimilibus, aut signis, ita

b 2. de differ. Top.

B

c Loco citato.

acci-

accipiendum est, quasi frequentius ita accidat. Quia enim sæpius oratores, quàm Dialectici & philosophi enthymematis vtuntur, efficitur, vt ferè enthymemata ex verisimilibus aut signis, quæ oratoribus sunt familiaria, concludantur. De sententia.

C *Quia verò omnis sententia, teste Cicerone,*[d] *enthymema vocatur, dicã quo pacto id intelligendum sit. Aristoteles secundo ad Theodecten libro*[e] *ait, sententiam esse enunciationem de re aliqua uniuersali, quæ amplectenda sit, aut vitanda: atq; hanc esse partem enthymematis, nunc quidem integrantem, veluti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis: nunc verò subiectam, quę verè est enthymema, vt si dicas, Non est mortalibus fouenda ira immortalis. Quod enim dicitur, Mortalibus, obiter innuit antecedens, quasi dictum sit, Homines sunt mortales, non est igitur illis fouenda ira immortalis. Itaque sententiæ, in quibus ratio obiter inseritur, sunt enthymemata: cæteræ, vel conclusiones, vel antecedentia tantùm enthymematum dicendæ sunt. Sed vt Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen effecit apud Græcos suum, sic, cùm omnis sententia (in qua ratio inseritur (enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex repugnantibus conficitur, acutissima, sola hæc propriè nomẽ commune possidet:*[f] *vt, Quem quis nõ accusat, damnat? Verùm si ratio*

d In top.

e Cap. 21.

f Cic. ibidẽ.

io vocabuli habeatur, non modo omnis senten tia, sed etiã quæcũq; mẽtis cõceptio enthymema appellari potest. Dicitur enim enthymema, Quin D tiliano interprete g cõmẽtũ, & cõmẽtatio: Boëtio verò, h animi cõceptio. Quo nomine videtur hoc argumentationis genus appellatum, vt ab exemplo, quod est alterum genus popularis argu mentationis, distingueretur. Exemplum enim ex re singulari sensui subiecta contendit aliquid ef ficere: enthymema verò ex ratione communi, quam animus apud se excogitat. Id quod Aristoteles docet i. Per exempla, inquit, & fa- E bulas facilius discitur. Sunt etenim quę explora ta habeantur, & particularia sint. Enthymemata verò demonstrationes sunt ex vniuersalibus, quæ minus quàm particularia nouimus. & cæt. Quo minus mihi fit verisimile, propterea hanc argumentationis formulam enthymema fuisse nominatam, quòd ἐν θυμῷ, hoc est in animo, ma neat illa sumptio, quæ prætermittitur, vt quidam volunt.

g Lib. 5. ca. 10.
h Libr. 5. in top. Cice.
Cur hoc argumentatiõis genus dictum sit enthymema.
i In problẽ. secti. 18. q. 3.
Alia ratio minus veri similis.

De inductione. Cap. 34.

INductio est à singularibus ad vniuersalia pro A gressio: a vt Omne aĩal nutritur, & omnis plã ta nutritur, igitur omne viuẽs nutritur: itẽ, Nec Cræso aurũ, nec uires Achilli, nec Demosthẽni eloquẽtia, nec Alexãdro gloria fęlicitatẽ afferre potuerũt, & sic res habet in cæteris rebus caducis,

a 1. top. 10.

ducis, nemo igitur est, qui in rebus cum tempore labentibus fœlix esse vnquam possit. Fit itaque *inductio tum affirmando, tum negando.* Fit etiã *non modò cùm ex singularibus ad vniuerrsalia progredimur, sed etiam cùm ex quocunq; genere partiũ totum concludimus, vt si totum corpus morbo laborare ex singularum partiũ ægrotatione colligas.*

B *Verùm quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur, præcipua est inductio, modò nomine singularium non tantùm intelligas ea, quæ verè singularia sunt, sed etiam quæ minus vniuersalia. Hoc inductionis genus ea de causa Socrati, vt primo autori tribuit Aristoteles,*[b] *quia Socrates primus quæsiuit, ac definiuit vniuersalia, quæ quidem ex singularibus inductione colligebat. Quam autem vim habeat inductio, alio loco dicemus, certè populari sensui* Quæ sit p̃stantior inductio. b 1.meta.6. &13. meta. 4.

C *est valde accommodata.*[c] *In ea tamẽ diligenter curãdũ est, ne qua pars p̃termittat̃. Aut igit̃ oẽs numerãdę sunt, aut si tã multę existãt, vt vel numerari omnino, vel facilè, ac sine fastidio non possint, paucis quibusdam recensitis addenda sunt hęc verba, Et ita in reliquis, aut similia.* c 1.top.10. Præceptum diuidendi.

D *Si verò huiusmodi verba addideris, antecedensque & consequens eisdem præcisè terminis constiterint, tum demum inductio erit consequentia formalis: vt si dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis vrit, & ita reliqui ignes,* Quæ inductiones sint consequentiæ formales.

igitur

igitur omnis ignis vrit. Hoc enim pacto antecedens & consequens erunt duæ enunciationes æquipollentes, vt patet ex supradictis [d]*, à quarum altera ad alteram est formalis consequentia, vt etiam ex dictis* [e] *perspicuum est. Sed, vt verum fatear, huismodi inductiones non sunt argumẽtationes, vt ex hoc eodem libro* [f] *colliges. Earum tamen inter argumentationes mentionem fecimus, quia propter similitudinem, quam habent cum ijs inductionibus, quæ argumentationes sunt, & definiri simul, & argumentationes vocari consueuerunt.*

d Lib. 3. capit. 7.

e Hoc lib. cap. 3.

f Cap. 1. & 6.

De exemplo. Cap. 35.

Exemplũ quid.

Exemplum est oratio, in qua singulare aliquid ex vno, aut perpaucis similibus cõfirmari cõtenditur. Hoc verò duplex est [a]*. Alterum rei gestæ autoritate, alterum fictæ, & vt gestæ commemoratione nititur. Posterioris rursus duo sunt genera. Alterum dicitur Parabole, id est, collatio, alterum Apologus. Exempla primi generis. Darius capta Aegipto statim in Græciã traiecit, ergo rex Persarum nisi arceatur Aegipto in Græciam traijciet: Florentini ciuili dissidio rei publicæ administrationem amiserunt, itemque Senenses, ac Pisani, ergo & Venetorum Respublica collabetur, si ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum secundi generis.*

A

a 2. Rhe. ad The. 20.

Exéplum rei gestæ.

B

C

ris. Non sibi consulerent vectores, qui guberna tores sorte deligerent, ergo non sibi consulet Respub. quæ sorte creauerit magistratus. Parabole, seu collatio.

D *Tertij generis exemplum*[b]. *Equus olim pascua solus obtinebat: inuasit eam possessionem ceruus, vt pasceret, depopulareturque. In census dolore equus, cogitabat incommodum suum vlcisci. Adit hominem, vt consulat: eum implorat secum rationem aliquam ineat iniuriæ vindicandæ. At homo: inueni, inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi, ego hasta desumpta dorsum inscendam: ita incurremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbauit consilium equus, infrenatus est, equitem recepit in sedem. Ita loco supplicij de ceruo sumendi abactus est ipse in seruitutem. Ergo Imerei vereor, ne dum conamini vestras iniurias vlcisci, idem vobis eueniat. Ac frenum quidem iam iniecistis vobis creato imperatore Phalaride. Quòd si custodes etiam salutis adhibendos ei censetis, ac dorso recipitis, non video cur hoc non sit seruire Phalaridi. Ac primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat, ex singularibus conficitur, itemque tertium, quia ex ijs struitur, quæ finguntur præterijsse: at secundum genus sæpè ex rebus vniuersalibus vniuersalia concludit. Itaque exempla primi generis propriè dicuntur, exempla, reliqua impropriè.*

Apologus, seu fabula.

b Apud Arist. ibidē.

Exempla primi generis propriè dicuntur exempla.

Compa-

Comparantur inter se quatuor argumentationum genera.
Cap. 36.

CVm igitur argumentationum quatuor sint genera, syllogismus, enthymema, inductio, et exemplum, prima quidem duo ex toto confirmant partes, vt, quòd omnis iustitia sit amplectenda, ex eo, quòd omnis virtus est amplectenda. Tertium verò (hoc est, inductio) è cõtrario ex partibus confirmat totum, vt, quòd omnis iustitia sit amplectenda, eo quòd omnis virtus qua æquabiliter res distribuuntur, omnisque ea, qua sine iniuria cuiusquam fiunt rerum commutationes, amplectendæ sunt. Quartum denique, quod est exemplum, ex parte cõfirmat partem [a]*, vt, quòd Catilina à Cicerone interfici debeat, cùm Gracchus à Scipione interfectus sit. Atque prima duo genera plus virium habent, suntque apud eos, qui res diligentius, persequuntur, maioris ponderis: duo posteriora communi hominum sensui magis accõmodantur* [b]*. Præterea vt enthymema est imperfectus syllogismus* [c]*, sic exemplum est inductio immperfecta* [d]*. Denique vt syllogismus, & inductio frequentius vsurpantur à dialecticis, sic enthymema & exemplum ab oratoribus. Vnde fit vt enthymemata oratorij syllogismi, exempla oratoriæ*

A

B

a Hæc ex Aril.2.pri. 24.& 2. Rhet. ad Theod. 2. & Alex. 1. pri.4.

b 1.top. 10

c 2.pri.27.

d Non tamen eodé modo, qa exemplum nó colligit

oratoriæ inductiones ab Aristotele [e] *dicantur. Nam etsi Aristoteles nomine enthymematũ, quibus oratores utuntur, non solum imperfectos, & mutilos syllogismos, sed etiam perfectos, siue integros intelligit, ut ex multis locis* [f] *patet: tamen præcipue intelligit imperfectos, siue non integros, quia familiare sit oratoribus, vt eas sumptiones, quæ perspicuæ sunt, pretermittant, ut ipse idem adiungit.* [g] *Vnde factum uidetur ut enthymema oratorium definitũ sit apud illum* [h]. *Sillogismus imperfectus ex uerisimilibus, aut signis. Quanquam uero tria posteriora genera ex primo, hoc est, ex syllogismo uires accipiant,* [i] *ad ipsumque vt ad caput, omnis pbationis redigantur, nos tamẽ de eiusmodi reuocatione nihil hoc loco dicemus, qñquidem nec de syllogismi coniungit ad simplicem reductione diximus, ne longior, quàm instituimus, fieret hæc tractatio. Quoniam igitur iudicandi normas, quibus argumentationum formæ præscribuntur hactenus pro ratione instituti nostri latè persequuti sumus, reliquũ est, quod ad hãc partem attinct, vt generalem inueniendorum argumentorum viam aperiamus.*

conclusionem inductionis, vt enthymema colligit conclusionem syllogismi.

e 1. Rhet. ad Teod. 2.

f ibidem, & li. 2. cap. 22

g Eisdem locis.

h 2. prior. 27.

Boetius 2. de diff. To.

C

De generali via & ratione medij, argumentive inueniendi. Cap. 37.

A PRimùm igitur ponenda sunt ob oculos prædicamenta, in quibus differendi prima elementa

menta disposita sunt. Mox rerum, quæ sunt in quæstione definitiones consideranda. Tum proprietates, quæ naturas earundem indissolubili societate comitantur, annotandæ. Denique, vt paucis multa complectar, Consequentia, & antecedentia eiusmodi rerum, & ea, quæ illis repugnant, spectanda. [a] *Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarũ sunt consequentia vniuersè affirmantur, siue necessariò, vt virtus de iustitia, siue probabiliter, vt diligere natos, de parentibus. Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmantur res, quarum illa dicuntur antecedẽtia, siue id necessariò fiat, siue verisimiliter: cuiusmodi sunt iustitia respectu virtutis, & parentes respectu diligentium natos. Repugnãtia denique dicimus hoc loco, quæ de rebus, quarum respectu dicuntur repugnantia, affirmari, aut nullo modo, aut rarò possunt: vt malum de iustitia, & odisse natos, de parentibus. His positis, cùm quatuor sint genera quæstionũ, quę proponi possunt, vniuersè affirmantes, in parte affirmantes, vniuersè negantes, & in parte negãtes, quatuor documentis complecti possumus generalem* [b] *inueniendi medii, argumetíve rationẽ*

Primum documentum. Vt quæstio vniuersalis affirmatiua confirmetur, quærendum est aliquid, quod idem sit antecedens prædicati, & cõse-

a Hæc penè Arist. 1. prio. 28.

Consequentia.

Antecedentia.

Repugnantia.

b Hæc ex Arist. 1. prio. 29.

Vniuersalis affirmatiua, quoar

B C D E

sequens subiecti, Exempli causa, si proposita sit quæstio, Omnisne iustitia sit laudanda, an non, cuius partem affirmatiuam velis probare, accipe virtutem, de qua vniuersè affirmatur laudandum, queque vniuersè affirmatur de iustitia, & confirmabis institutum in Barbara hoc modo, Omnis virtus est laudanda, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est laudanda. gumento confirmari debeat.

F *Secundum. Vt quæstio particularis affirmatiua confirmetur, querendum est medium, quod idem sit antecedens prædicati & subiecti, aut consequens predicati & antecedens subiecti. Hac arte probabis, quandam substantiam esse viuentem, vel sumpto animali pro argumento, vt propositum concludas in tertia figura, veluti hoc modo, Omne animal est viuens, omne animal est substantia, ergo quędam substantia est viuens, vel sumpto corpore pro medio: vt concludas indirectè in prima figura hoc modo, Omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, igitur quædam substantia est viuens.* Particularis affirmatiua, quo.

G *Tertium. Vt quæstio vniuersalis negatiua cōfirmetur, querendum est medium, quod idem sit consequens subiecti, & repugnans prædicato, aut contrà, consequens prædicati, & repugnans subiecto. Hoc documento probabis nullum hominem esse lapidem, vel sumpto animali pro argumento, vt concludas in Celarent, aut Cesare* Vniuersalis negatiua quo arg. conf.

hoc modo, Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis: Nullus lapis est animal, omnis homo est animal igitur nullus homo est lapis: vel sumpto sensus experte pro medio, vt concludas in Celantes aut Camestres hoc modo, Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus expers, igitur nullus homo est lapis: Omnis lapis est sensus expers, nullus homo est sensus expers, igitur nullus homo est lapis.

Particularis negatiua quo arg. conf.

Quartum. Vt quęstio particularis negatiua confirmetur, quærendum est medium, quod idem sit antecedens subiecti, & repugnans prædicato. Hoc pacto probabis, quandam substantiam non esse viuentem, sumpto lapide pro argumento, concludendòque in prima figura hoc modo, Nullus lapis est viuens, quædam substantia est lapis, igitur quędam substantia non est viuens: in secunda hoc modo, Nullum viuens est lapis, quędam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens: in tertia hoc modo, Nullus lapis est viuens, omnis lapis est substantia, igitur quædam substantia non est viuens. Hæc de generali argumentorum inueniendorum ratione videntur satis. H

Finis Libri Sexti.

IN-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

Liber Septimus.

Diuiſio ſyllogiſmi ſimplicis in quatuor genera. Caput. 1.

SED miſſis iam hoc loco tribus poſterioribus argumentationum formis, itemq; ſyllogiſmo hypothetico: de Demonſtratiuo, Dialectico, Pſeudographo, & Sophiſtico (in quos ſyllogiſmus ſimplex ab Ariſtotele[a] *diuiditur) deinceps diſſeramus. Naſcuntur hęc quatuor genera ex quadruplici materia ſyllogiſmi, de qua ſuperiori libro*[b] *mentionem fecimus. Aut enim ſumptiones ſunt neceſſariæ, vt Omne totum eſt maius ſua parte, Omis homo eſt rationis particeps: aut probabiles, vt Malè parta malè dilabuntur, Obſequium amicos, Veritas odium parit: aut videntur neceſſariæ, ſed non ſunt, vt, Ex nihilo, nihil producitur, Quorum circunſcriptiones ſunt æquales, ipſa ſunt æqualia,*

a 1. Top. 1.

b Capit. 9.

Quadruplex materia ſylloɡiſ. ſimplicis.

lia: aut videntur probabiles, nec sunt, vt, Quicquid non amisisti habes, Non est relinquendum præsens bonum pro futuro. Ex primis itaque fit syllogismus demonstratiuus, siue Demonstratio: ex secundis, syllogismus Dialecticus: ex tertijs, pseudographus, qui veram mentitur Demonstrationem: ex quartis Sophisticus, qui Dialecticum syllogismum fallaciter imitatur. Ac demonstrationis finis est efficere scientiam: syllogismi Dialectici, gignere opinionem: pseudograghi, errorem (hoc est, falsam in modum scientiæ existimationem) sophistici, deceptionem. Vndè fit, vt priora duo genera explicanda sint, vt illis vtamur: posteriora, vt ea cùm ipsi vitare, tum ab alijs proposita refellere possimus. B

Fines Demõstrationis, syllog. Dialect. pseudo. & Sophist.

De demonstratione. Cap. 2.

Duplex Demõstratio.

a 1. post. 10

Demõstratio quòd sit, siue qa. b 2 post. 9.

DEmonstratio igitur duplex est: a *altera, qua ostenditur ita esse duntaxat vt conclusio enunciat, quæ propterea dicitur demonstratio Quòd sit, vulgò demonstratio Quia: altera, qua ostenditur propter quid ita sit, quæ vocatur, Propter quid. Demonstratio quòd sit assumit pro argumento effectum, aut causam remotam. Effectum quidem, vt si demonstres lunã deficere, eo quòd, cùm plena sit, nullumque inter nos & ipsam sit obstaculum, nullam facit vmbram* b. A

bram [b]*. Causam verò remotam, vt si demonstres lunam deficere, quia sol opponitur illi per diametrum mundi. Demonstratio propter quid assumit pro medio causam proximam, vt si illud ipsum (lunam in quam deficere) ostendas quia terra interposita est inter ipsam, & solem. & hominem esse disciplinæ capacem, quia est rationis particeps. Hoc genus demonstrationis, quod ab Aristotele* [c] *tum* φιλοσόφημα *(quasi dicas, Philosophorum propria ratio) tum etiam demõstratio simpliciter ac absolutè* [d] *dicitur, hoc modo eodem autore* [e] *definitur. Demonstratio est syllogismus efficiens scientiam. Scire autem simpliciter (vt paucis, quę ille* [f] *pluribus dicit, complectar) est effectum necessarium per proximam causam vt causam cognoscere: quod in exemplis nunc adductis licet intueri. Ita distinguitur Demonstratio propter quid non solum à syllogismo sophistico, qui efficit deceptionem, à pseudographo, qui gignit errorem, à Dialectico, qui opinionem, sed etiam à demonstratione quòd sit, quæ id modò efficit, vt aliquid cognoscamus per effectum, aut causam remotam, vt dictum est.* [g] *Definitur etiam hoc modo. Demonstratio est ratiocinatio, quæ constat ex omnino veris, necessarijsue, ex primis, seu immediatis, ex prioribus ac notioribus natura, & continentibus causam conclusionis. Ex necessarijs quidem, quia & si id,*

B Demõstratio propter quid.

c 8.Top. 4.

C d 1.Post.2.
e Ibidem.
f Ibidem.
Prior definitio demonst. propter quid.

D

E g Ibidem.
Posterior definitio.

si id, quod necessarium est, ex non necessarijs colligi potest, percipi tamen, ac cognosci, nisi ex necessarijs, non potest [h]. *Ex immediatis autem, hoc est, indemonstrabilibus, quia si sumptio aliqua fuerit demonstrabilis necdum tamen demõstrata, non erit vtique concessa,* [i] *saltem firmissimo assensu, & planè euidenti, qualem requirũt sumptiones demonstrationis. Si tamen sumptiones fuerint demonstrabiles, sed iam simpliciter demonstratæ, erunt haud dubiè aptæ ad demonstrationem propter quid. Quod Aristoteles alibi* [l] *explicãs ait, Demonstrationem esse cùm ex veris ac primis syllogismus conficitur, aut ex ijs, quæ per prima, & vera suæ cognitionis principium acceperunt. Ex prioribus verò, & notioribus natura, quia ex causis* [m]. *Causæ siquidem priores sunt, ac notiores natura, quam effecta: quanquam nostra cognitione, quæ ab externis rerum accidentibus ad intimas rerum naturas proficiscitur, priora & notiora sint effecta, quã causæ. Denique ex continentibus causam cõclusionis, quia scire simpliciter, vt dictum est, est per causam cognoscere.*

h 1. post. 6.
i 1. post. 2.
l 1. Top. 1.
m 1. Post. 2.

F G

De principijs & Conclusione demonstrationis. Cap. 3.

A

EX *dictis patet, sumptiones demonstrationis, quæ principia demonstrationis dicuntur,*

tur, aut indemonstrabiles esse debere, aut iam demonstratas: quæ autem sunt indemonstrabiles, per se notas esse oportere, alioqui essent ignotæ. Hinc fit vt duo sint prænoscenda de principiis demonstrationis, vt docet Aristoteles; [a] *alterum, quid extrema illorum significent; alterũ, quod ipsa principia sint, hoc est, quod vera sint.*

B *Propositiones per se notæ dicuntur ab Aristotele* [b] *pronunciata necessaria adeò perspicuæ veritatis, vt si terminorum modò significationem teneas, statim illis assentiaris: & alibi,* [c] *Quæ nõ* C *per aliã sed per se ipsa fidem habent. Harum quędam dicuntur principia cõmunia, vel omnibus scientiis, vt, Impossibile est quicquam simul esse, & non esse, vel quibusdam, vt, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia: quędam propria vni scientiæ,* [d] *vt, Natura est principium motus, et quietis, Punctus est cuius pars non est, habetq́; situm in magnitudine. Atque illa dicuntur ἀξιώματα seu dignitates, hæc posi*D*tiones. Conclusio autem demonstrationis propter quid, etsi debet esse necessaria & per se quemadmodum & sumptiones* [e]*, non debet tamen esse per se nota, Hoc enim pacto esset indemõstrabilis, cùm tñ demonstrabilis esse debeat.*

E *Duobus aũt modis dicitur enũciatio aliqua per* [f] *se, vel quia prędicatũ est ratio definitionis essentialis subiecti, aut ad eã ptinet, vt Homo est ani*

Propositiones per se notę.
b 1. post. 3. & 8.
c 1. Top. 1.
Principia cõmunia.
d 1. post. 8.
Principia propria.
Dignitates.
Positiões.
Conclusio demonstrationis.
e 1. post. 6. & 7.
Enũciatio per se duob. modis.
f 1. post. 4.

mal rationale, Homo est substãtia corporea: vel quia subiectũ pertinet ad rationem predicati, vt Homo est disciplinæ capax, Animal rationale est discipline capax. Hec de Demonstratione, & principijs, ac conclusione demonstrationis sint satis: nunc de questione demonstranda, deq; inuentione medij, argumentiue ad eam ostendẽdam breuiter dicamus.

De questione demonstranda, & partibus eius. Cap. 4.

Quot sint q̃stiones, quæ demõstrari possunt a Ex 2. post

Quæstio Quid res sit cur hic omittatur.

Quo demonstrationis genere, quæque ostendi possit.

QVæstiones, quæ demonstrari possunt, tres sunt a. *Prima est, An res sit: vt Sitne cælum nonum. Altera Qualis sit: vt, An cælum octauum sit rotundum. Tertia Propter quid talis sit: vt, Propter quid cæli omnes sint rotundi. Nam quæstio Quid res sit, quã Aristoteles secũdã facit, sola definitione propriè tractatur. Prima, & secunda possunt demonstrari demonstratione quòd sit, vt, cælum nonum esse, ex motu quem in octauo efficere conspicitur: & octauum esse rotũdũ, ex eo quòd omnia astra quæ fixa appellantur, videtur æqualis magnitudinis in quocunq; meridiano. Tertia verò non potest demonstrari, nisi demonstratione propter quid, Vt, omnes cælos esse rotundos, quò possint hoc pacto in orbem moueri, motibusque inter se discrepantibus & quibusdam penè contrarijs. Omnis autem* A B C

quæ-

quæstio duas habet partes integrantes. Altera est subiectum, quod & datum, & concessum icirco appellatur, quia ante quam fiat demonstratio pranosse debemus quòd sit (vt ait Aristoteles [b]*) hoc est, quòd non sit apertè res impossibilis. De rebus enim, quas planè compertum habemus, non posse cohærere in rerum natura, nemo aggreditur demonstrationem. Altera est prædicatum, quod potissimum est proprietas aliqua subiecti, qua de causa tum passio tum affectio vocatur: Dicitur etiam quæsitum, quòd quæramus, ob quā causam subiecto conueniat, aut, num omnino conueniat. Proinde non est necesse vt prænoscamus passionem seu affectionem esse, sed tantùm quid vocabulum significet:* [c] *id quod commune est omnibus simplicibus partibus demonstrationis.*

Partes duę cuiusque quęstionis.

b 1. post. 1. & 8.

Passio.

c Locis citatis.

De inuentione medij, argumentiue demonstratiui. Cap. 5.

A

QVia igitur nulla quæstio demonstrari potest, nisi priùs quæratur medium argumētúmue ad demonstrationem conficiendā: argumenta verò, nisi certis notatis locis, inueniri facilè non possunt: dicendum est nunc, quid sit argumentum demonstratiuum, quotque sint loci vndè huiusmodi argumenta erui queant. Ar-

De inuentione medij demonstratiui.

Argumentum demõstratiuum. *gumentum itaque demonstratiuum est necessarium inuentum ad faciendam fidem, hoc est, medium quod cum prædicato, & subiecto quęstionis necessariam habet cõnexionem, eiusq; quod confirmandum proponitur, perfectam efficit persuasionem. Loci verò quos demonstrator perscrutari debet, vt huiusmodi argumenta inueniat, tres sunt.* B

Primus locus. *Primus est effectorum, qui quidē publicus penè est propriusq; eorũ argumẽtorũ, ex quibus demonstratio ꝙ sit cõficitur.* Secundus. *Alter locus est causarum, paucioribus quidē peruius, sed ex quo ad vtrũq; genus demonstrationis argumenta depromi possint. Nam ex causis remotis fit demonstratio quod sit: ex proximis, propter quid, vt dictum est.* Vsus huius loci varius. *Sumet aut vnusquisque artifex ex hoc loco eas causas, quas in rebus quas tractat, reperiri animaduerterit. Proindè Physicus accipiet quæuis causarum genera,* [a] *quoniam in rebus naturalibus, de quibus disserit, omnes causę cernuntur. Metaphysicus omittet causam materialem, quia res supernat urales, quas contemplatur, materiæ sunt expertes. Moralis philosophus potissimũ utet fine,* [b] *quia bonitas, & peruersitas actionum humanarum, de quibus ipse agit, ex fine, quem sibi quisq; proponit, præcipuè nascuntur.* Finis ẽ prĩcipium in actibus. *Sic cæteri artifices ꝓ ratione rerum, quas pertractant, causas deligere curabunt.* Tertius. *Tertius locus, quo maximè vtuntur*

a 2.Phy. 7

b 7.Ethic.7

tur

tur mathematici, est locus definitionis. Ex quo C *vtrique etiam generi demonstrationis argumenta suppeditantur. Nam cum passiones, quæ eidem subiecto cõueniunt, ordine quodam ab eius essentia profluant, vt grauiter & doctè ostendunt Metaphysici (vt à natura intellectiua primũ intellectus, deinde voluntas: & à natura sensitiua, proximè sensus, deinde appetitus) efficitur, vt principia essentiæ subiecti, quæ definitio-* D *ne subiecti continentur, sint causa proximę primæ passionis, & hęc secundæ, & secunda tertię: sicq; fieri posse, vt per definitionem subiecti ostẽdatur prima passio demõstratione propter quid, secunda verò demonstratione quòd sit: parique ratione vt secunda demonstretur per primam demonstratione propter quid, tertia verò demõstratione quòd sit, & cęterę eodem ordine. Sed quoniam hi tres loci continentur inter locos Dialecticos, de quibus paulo inferius agendum est, inde poterit quisque accipere, quę hic fortasse desiderabit. Quanquam ea, quę ad demonstrationem pertinent, maioris momenti sunt, quam vt nouitij ex hoc libello pleniorem intelligentiam debeant requirere.*

Passiones ordine profluunt ab essentia subiecti.

Hi loci cõtinentur inter Dialecticos.

De syllogismo dialectico. Cap. 6.

A *Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus cõcluditur* [a]. *Sunt aũt ꝓbabilia, quę videntur*

Dialecticus syllogismus quid.

a 1.Top.1. *videntur omnibus, aut plurimis, aut sapiẽtibus:*
Probabilia *atque his, vel omnibus, vel plurimis, vel spectatissimis*[b], *modò non sint παράδοξα*[c], *id est præter omnium opinionem. Omnibus, vt, Parentes diligere natos suos: Obsequium amicos conciliare. Plurimis, vt, Opes magno studio esse conquirendas: Par pari referendum. Omnibus sapientibus, vt Præstantiora bona esse, quę in animo sunt, quàm quæ in corpore, aut rebus externis: Melius esse ratione duci, quàm fortuná. Plurimis autem, vt, Animos hominum esse immortales: Fœlicitatem non esse in voluptate positam. Spectatissimis, vt, Mundum cœpisse, quod dicit Plato: & omnia continenter fluere, ac labi, vt ait Heraclitus. Quæ tamen ita probantur ijs, qui sapientissimi habentur, vt sint contra omniũ opinionem, non numerãtur in probabilibus: quale est illud Parmenidis & Melissi, omnia esse vnum: & illud Zenonis, Nil moueri posse. Probabilia porro aut sunt per se probabilia, aut p alia*[d]. *Per se probabilia dicuntur, quæ non egẽt confirmatione, sed simul atque proponuntur approbari solent, vt Meliùs regi Rempublicam à viris probis, quam ab improbis, Per alia approbantur, vt, Meliùs gubernari Rempublicam vno principe, quàm indicio multitudinis, Cùm ergo audis, Dialecticum syllogismum esse eum, qui ex probabilibus concluditur, intellige verba, Ex*

b Ibidem.
c.1.Top.8.

Hæc Philosophis erãt probabilia à nobis tamen fide tenentur orthodoxa.

d 1. Post. 26.

pro-

probalibus in numero etiam singulari, quasi dictum sit, Ex vtraque sumptione probabili, aut ex altera saltem. Potest enim altera esse necessaria, & altera probabilis, vt si dicas, Qui vitia reprehendunt, odium sibi conflãt, qui autem furta, & homicidia insectantur, vitia reprehendũt, igitur qui furta & homicidia insectantur odium sibi conflant. Hic maior propositio est probabilis, sed minor necessaria. Quinetiam in hoc syllogismorum genere vtraque sumptio potest esse necessaria, si altera saltem non sumatur vt necessaria, sed vt probabilis duntaxat. D *Animaduertendum est autem, dialecticum syllogismum Epicherema etiam, quasi dicas Aggressionem, vocari ab Aristotele* [e], *eo quòd ad disputationem cum altero ineundam est maximè promptus, & idoneus. Pressiùs tamen hoc nomen à quibusdam vsurpatur, pro breui scilicet, & vehementi ratione probabili vna præsertim propositione cõprehensa, vt si dicas, Num mater filium occidisset?* e 8. Top. 4.

De propositione, ac quęstione dialecticæ. Cap. 7.

A *PRopositio igitur dialectica est interrogatio probabilis* [a], *hoc est, quæ apertè interrogat id quod videtur omnibus, aut plurimis, &c. Vt, Nónne diligunt parentes natos suos? &c. Dicitur interrogatio, quia cùm non sit necessaria,*

Propositio dialectica: a 1. top. 8.

ria, aut certè non videatur, cogitur is, qui disputationem cum altero transigit, petere ab eo, an veram propositionem existimet, ne, si ex non cōcessis argumentetur, frustra omnē ratiocinandi laborem suscipiat. Dicitur aūt apertè interro-
b 1. Top. 3. *gare id, quod videtur omnibus, aut plurimis, &c. quia vna duntaxat intererrogationis notam exprimit* [b], *eámque solam contradictionis partem expreßè proponit, quæ probabilis habetur, vt patet in tradito exemplo: quanquam tacitè alteram etiam tum rogandi notam, tum cō-*
c 2. Peri. 2 & 1. pri. 1. *tradictionis partem implicitè continet* [c]. *Verùm enimuero, & si propositio dialectica quærenti sit interrogatio totius contradictionis, ratiocinanti tamen est sumptio eius partis, quæ pbabi-*
d Ibidem. *lis videtur, vt ait Aristoteles* [d]. *Sic pbare niteretur Epicurus, omnē voluptatē esse bonā. An nō putas quicquid secundū naturā est, esse bonū? Nónne oīs voluptas est secundū naturā? Quæ si alius admisisset, tū ille sic cōcluderet, Quicquid secundū naturā est, id bonū est, oīs autē voluptas secuudū naturā est, igitur oīs uoluptas bona est.*

Quid quæstio dialectica. *Quæstio verò dialectica problemáue dialecticum, est theorema, de quo aut neutram in partē sentiunt homines, aut contrà plerique ac sapientes, aut sapientes contrà ac plerique, aut vtriq; ipsi secū discordant* [e]. *Dicitur theorema, quasi*
e 1. top. 9.
f 1. Top. 3. *consideratione dignū, quia cū non sit exploratū,*

sed

sed ambiguum duplici interrogationis nota vt vtraque ex parte expendatur, efferri solet [f]*, hac nimirum formula, Vtrum fœlicitas posita sit in actione virtutis nécne: aut alia simili. Quanquam breuitatis causa sæpe in huiusmodi quæstionibus vna duntaxat interrogandi nota exprimitur, vt, Sitne mundus infinitus: quod etiã in ijs, quæ vt demonstrentur proponuntur, ferè fieri consueuit. Quæstio de qua neutram in partem sentiunt homines, est huiusmodi, Sintne stellæ pares, an non. Quæstio de qua contendunt sapientes cum plerisque, est veluti si proponatur; Vtrùm sol sit multis partibus maior toto terrarum orbe, an non. Quæstio de qua plerique inter se certant, huiusmodi esse potest, Sintne honores anteponendi opibus, an contrà. Quæstio, de qua dissidẽt sapiẽtes inter se, est velut hæc, Sintne cœli ex eadem materia compositi, ex qua elementa constant, an ex alia.*

Diuisiones quædam communes propositionibus, & quæstionibus dialecticis. Cap. 8.

A *CVm autem omnis interrogatio categorica roget, num prędicatum aliquod alicui cõueniat subiecto: omne autẽ prædicatum sit definitio, aut proprium, aut genus, aut accidens eius subiecti, cui conuenit, aut ad horum aliquid reuocetur: efficitur, vt omnis propositio, omnísque quæstio dialectica, aut sit de-* Quatuor genera pro

finitionis,

positionū & quæstionum. a 1.Top.3.

finitionis, aut proprij, aut generis, aut acciden- tis, aut certè ad aliquod ex his quatuor generibus redigatur. [a] *Animaduertendum est tamē has siue propositiones, siue quęstiones, duobus modis rogare posse, sítne aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens. Altero, si apertè id quærant, expreßo nimirum nomine definitionis, aut proprij, aut generis, aut accidentis in hunc modum. Estne animal rationale definitio hominis? Estne proprium hominis esse disciplinæ capax; Estne animal genus hippocentauri, an non? Estne intelligere accidens Deo, an non? Altero, si non apertè id quæratur, sed tamen ex ipso quærendi modo facilè intelligatur: vt si dicas, Est ne animus id ipsum quod numerus se ipsum mouens? Solús ne homo est memoria præditus? Nónne homo est quoddam animal? Nónne is, qui cæcus est, potuit respicere? Idem namque videtur eße quęrere, Num animus sit id ipsum quod numerus se ipsum mouēs, & cætera, atque expreſſè rogare, Num animi definitio sit numerus se ipsum mouens. Num memoria præditum esse sit proprium hominis: Num animal sit genus hominis: Num cæcum esse sit acccidens hominis. Quòd si interrogationes nec priori, nec posteriori modo rogent sítne aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens, sed simpliciter quærant, num*

B

C

aliquid

aliquid alicui conueniat, vt Num apes sint prudentes, Num crocodili plorare possint, Num zoophita sint animalia. Num angeli sint animalia rationalia (quæ interrogationes propter ipsam simplicem querendi formam, simplicis inhęrentiæ uocari solent) si hoc, inquam, pacto proponantur, in propositionibus & quæstionibus accidentis numerandæ erunt. b *Non tamē qua ratione accidens à cęteris tribus prędicatorum generibus distinguitur, sed qua funditur ad omnia, quæ quoquo modo alicui accidunt, idest, conueniunt: quo pacto accidentis vocabulum sæpissimè accipitur.* c *Itaque accidentis interrogatio duo genera propositionum, & quæstionum complectitur; alterum accidentis propriè dicti, alterum accidentis fusissimè accepti, quod genus interrogationum latissimè omnium patet,*

Quęstio simplcis inhærētię est quęstio accidentis.

b 1.Top.5. & 2.top.2. & 4.top.1. & 7. to.3.

c Ibidem, & aliis locis compluribus.

Ad propositionem quæstionemque generis reuocat Aristoteles d *interrogationem differentiæ generalis de specie minùs latè patente, vt, Sitne sensus capax differentia communis homini cum alia re: Numeretur ne homo in sensus capacibus, Eodem reuocanda est interrogatio speciei de indiuiduo, vt, Sitne homo species cōparatione Antichristi: Sit ne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex hominibus, an non. Eodem quoque reuocatur interrogatio analo-*

d 1.Top.3.

Aa gi

gi de quouis membro. Sed de hac diuisione satis.

Alia tria genera propositionũ & quæstionum dialect.

Alia diuisione tribuuntur propositiones, quæstionesq; dialecticæ in tria genera: in morales, naturales, & logicas e. *Morales sunt, vt, sitne parentibus potiùs, parendum, quàm legibus, si discrepent? Naturales, vt, sintne decem cœli, an non? Logicæ, vt, Num tres tantùm, an quatuor sint syllogismorum figuræ. Ad hæc tria genera, quæ materiam attingunt, pertinent, aut reuocantur, omnes tum propositiones dialecticæ, tum etiam quæstiones. Sed quoniam de propositione, ac quæstione dialectica iam diximus, sequitur, vt ad inuentionem argumentorum, quæ nobis propositionum copiam ad omnia quæstionum genera tractanda suppeditabunt, ingrediamur. Priùs tamen quid sit argumentum dialecticum, quiq; loci percurrendi sint Dialectico, vt facilè reperiat argumenta, exponamus.*

e 1. Top. 9. & 12.

De argumento dialectico & loco. Cap. 9.

a Cic. in partes,

ARgumentum dialecticum, est probabile inuentum ad faciendam fidem, a *hoc est, medium, quod cum prædicato & subiecto quæstionis, aut cum eorum altero probabiliter, hoc est, verisimiliter connectitur, vt eius, quod confirmandum est, assensum quendam non omnino necessarium efficiat. Sic ego interpretor, Probabile*

bile inuentum ad faciendam fidem, accommodatè scilicet ad Aristotelis doctrinam, quicquid Cicero cuius hæc verba sunt, & alij non nulli his uerbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum dialecticum à demonstratiuo: cuius naturam in eo positam esse diximus, ut cum prædicato & subiecto quæstionis necessaria connexione iungatur, ad perfectam propositi persuasionem. Sed quia id, quod est necessarium, potest iudicio multorum esse probabile dũtaxat,[b] *dubium non est, quin argumenta omnia demonstratiua possint esse dialectica, si cum altero saltem quæstionis termino probabiliter tantùm cõiungi existimentur. Ex quo fit, vt hac in parte non solùm tradenda sit methodus exquirendi argumenta probabilia, sed etiam necessaria. Quod planè Aristoteles se fecisse in topicis significauit* [c]. *Nam cùm locos omnes dialecticos tradidisse, statim subiecit, eum locorum campum cõmunem esse Dialectico, & Philosopho, hoc est probabiliter suadenti, & cogenti demonstratione. Et cùm de inuentione medij demonstratiui in libris de posteriori* [d] *resolutione scripsit, ad eam, quam tradiderat in topicis de locis dialecticis tractationem, lectorẽ misit. Patet igitur, argumentum dialecticum (vt à demonstratiuo distinguitur) esse probabile mediũ iudicio eius, cui proponitur, & si reuera sæpenumero sit ne-*

b 1. Post. 26.

Argumenta demonstratiua possunt esse dialectica.

c Initio libri octaui.

d 2 Post. 14.

cessarium, ac demonstratiuum. Non solum autem ipsum medium dicitur argumentũ, sed etiã qualibet sumptio presertim maior, totumq; antecedens. Qua significatione sæpe Dialectici argumenti nomine vtuntur.

Locus q̃d. In top.

Locus verò perspicua translatione definitur à Cicerone [e] Argumenti sedes. Vt enim earum (inquit) rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis est inuentio: sic cùm p̃uestigare argumentum volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ quasi sedes è quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire locum, Argumenti sedem. Vocat etiam locum Aristoteles, [f] Elementum Idem, inquit, elementum dico, & locum. Causa est, quia cùm simplex sit, multorum tamen est origo, & initium argumentorum. Vndè mox locum definiens, Elementum, inquit, ac locus est, in quem multa incidũt enthymemata. Et Boëtius, [g] Locus est id vndè ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum.

f 2. Rhet. ad Th. cap. vltimo. Lege Ale. in præfatione topic. ex Theophrasto. g 1. de differ. top.

De duobus locorum generibus. Cap. 10.

a Boet. 2. de differ. top.

Locus maxima.

Porrò locus duplex dicitur: [a] Maxima, & Differentia maximæ. Locus maxima, est propositio per se nota fidem alijs subministrans. Nomen propositionis per se notæ latius hic, quam supe-

superius,[b] *accipitur. Quæcunque enim cognitis terminis statim sine vlla confirmatione approbatur per se nota hoc loco dicitur, siue necessaria sit, vt, Cui non conuenit definitio non conuenit definitum: siue probabilis, vt, Quod maxima pars eorum, qui in quauis arte versantur, dicunt, id verum est. Subministrare alijs fidem, est continere in se vim probationis aliarum*[c]. *Exēpli causa, propositio prior, quàm nunc in exemplum attulimus, dicitur subministrare fidē huic, Sapiens non est inuidus, quia continet totam eius probationem ex definitione prędicati desumptam hoc modo, Inuidus est, qui bonis affligitur alienis, sapiens verò bonis alienis non affligitur: sapiens igitur inuidus non est. Quia enim definitio inuidi non conuenit sapienti, iccirco nec nomen conuenire concluditur. Posterior verò dicitur subministrare fidem assensionémue huic propositioni, Prædicamenta sunt decem, quia continet totam eius probationem ex autoritate desumptam hoc modo, Ferè omnes philosophi dicunt, decem esse prædicamenta, sunt igitur decem. Dicuntur autem huiusmodi propositiones Maximæ, quia quælibet continet plurimas, vt prior illa, has omnes, Cui non conuenit definitio inuidi, nec nomen conuenit: Cui non conuenit definitio iusti, nec nomen, &c. Posterior verò has, Quod dicunt maxima pars Iurisperitorum*

b Cap. 3.

c Boeti. in top. Cic. & 2. de diffe. top.

Maximæ cur hoc nomine dicātur. Boet.

esse iustum, aut iniustum, id iustum aut iniustum est: Quod ferè omnes Medici dicunt esse salubre, id salubre est, &c. Locus differentia maximę est receptaculum plurium maximarum: Vt locus definitionis, locus autoritatis. Siquidem ex loco definitionis, qui primus est huius generis non solùm eruimus illam maximam Cui non conuenit definitio nõ cõuenit definitũ, sed etiã hãc, Cui cõuenit definitio, cõuenit definitũ, & plures alias, vt inferiùs apertum erit. Et ex loco autoritatis, quẽ extremũ numerabimus, d nõ modò desumitur illa, Quod maxima pars eorum, qui in quauis arte versantur, dicũt, id verũ est, sed etiam hæc, In vsu loquendi sequẽda est vulgi cõsuetudo. Eodẽq; modo ex singulis locis, quos inter hos recensebimus, plures maximæ ducuntur, vt progredientibus perspicuum fiet. Non dicuntur autem huiusmodi loci differentiæ maximarum, ꝙ ipsas maximas singulatim distinguant (quippe cũ vnusquisq; multas complexu suo iungat, vti diximus) sed quòd diuersis maximarũ classibus diuersam tribuant appellationem. Quæ enim maximæ in loco definitionis inueniuntur, dicuntur à definitione: quę in loco autoritatis, ab autoritate: & sic cæteræ à suis quasi domibus, alijs atq; alijs nominibus appellantur. Si quis autem hoc loco curiosiùs exquirat, quid nam sit hoc ipsum receptaculum maximarum, & argumentorum quíduc,

Locus differẽtia maximæ. B

d Cap. sequenti.

Cur hi loci dicantur differentiæ maximarũ. C

Questio de natura locorum huius generis. D

quidue hoc nomine translatitio significetur, verbi causa, Num receptaculum definitionis sit ipsamet definitio, an (quod rectè dicitur) habitudo, seu respectus definitionis ad definitum, ex quo maximæ primi loci vim habent, & sic in cæteris: id sanè diligentius velle intelligere, inutile in hac locorum tractatione rediderim. Herent enim in his quasi salebris adolescētium ingenia, nec vtuntur dialectica libertate in ea re, in qua maximè expedita esse debent. Dabitur tamen
E *aliàs accuratiùs hæc explicãdi occasio. Ac priores quidem locos Aristoteles primus inuenit, luculentissimèq; tradidit* [f]. *Posteriorum verò sic autor extitit: ut adijciendi aliquid, minuendi, ac mutandi locum posteris reliquerit. Quo factum est vt alij post eum Philosophi hac veluti aperta ianua, aptiùs certè, & artificiosiùs* [g] *(vt facilè est, inuentis aliquid adijcere) hoc locorum*
F *genus tradiderint. Cùm autem de prioribus loquimur, more Aristotelis dicere solemus, Locus á definitione, Locus ab autoritate, &c. quasi propositio à definitione, vel ab autoritate vim habēs. At cùm de posterioribus sermo est, aptius loquéris hoc modo, Locus definitionis, Locus autoritatis, quàm si dicas, Locus à definitione, Locus, ab autoritate, & sic in cæteris. Nam cum dicimus, Locus definitionis, significamus reperi in eo definitionem eodemque modo in cæteris lo-*

Non esse hoc loco curiosiùs tractãdam hanc quæstionem.

Locorum primus autor Aristoteles.

e Ita Cic. in præfatione Top. & reliqui omnes, & ipse. 2. Elenc. 9.

f In li. Top.

g 2. Elench. 9. Quo pacto loquendum de utroque genere locorum.

cis argumenta reliqua: quod non declarat qui ita loquitur Locus à definitione, Locus ab autoritate. &c.

De locorum numero. Cap. 11.

HViusmodi ergo locorum, qui priores naturá, pauciores, & communiores meritò habentur, duo sunt genera [a]. *Alij continent argumẽta, ἔντεχνα hoc ẽ, artificiosa alij ἄτεχνα id est, artis expertia. Argumenta artificiosa sunt, quæ Dialectici arte, & diligentia ex ipsa quæstione eliciuntur (Cicero* [b] *insita vocat) vt est definitio eius rei, quæ in quæstione prædicatur, aut subijcitur. Artis verò expertia (quæ à Cicerone* [c] *dicuntur remota & assumpta) sunt ea, quæ non eruuntur ex ipsa questione, sed extrinsecus assumuntur, vt autoritas sacratum literarum, aut alicuius probati Philosophi. Loci prioris generis sunt viginti, posterioris duo. Hoc.n. colliges ex generibus argumentorum, quorum loci sunt receptacula, & sedes. Nam argumenta artificiosa, aut significant id ipsum, ex quo desumuntur: aut ea, quæ modo aliquo ad id affecta sunt, hoc est, quæ id certa aliqua ratione respiciunt. Quæ id ipsum significant, sunt definitiones, descriptiones, notationes, seu vocabulorum interpretationes. Quæ autem ad id affecta sunt, aut sunt illi coniuncta, aut ab eo disiuncta. Coniuncta*

a Arist. 1. Rheth. ad Theod. 2.

Artificiosa, siue insita.

b In part.

Artis expertia, siue assumpta.

c Ibidem, & in Top.

Loci oẽs duo & viginti.

Argumentorum diuisio.

iuncta verò, aut sunt connexa, aut circunstantia. Connexa cum aliquo dico ea, quę ita sunt ad id affecta, vt illud ex ipsis necessariò pẽdeat, aut ipsa ex illo: quo pacto se habent coniugata inter se (vt iustus & iustitia) & partes cum toto, & totum cum partibus, & causæ cum effectis, & effecta cum causis, & antecedentia cum consequentibus, & consequentia cum antecedentibus. Circunstantium nomine intelligo ea, quæ ita cum re coniuncta sunt, vt non necessariò cum ea cohæreant: quæ quidem sunt vel præcurrentia, vel comitantia, vel subsequentia. Disiuncta verò, aut sunt consentanea, vt similia, maiora, minora, paria: aut dissentanea,, vt dissimilia, opposita, & alio quouis modo repugnantia Artis denique expertia sunt autoritas diuina, & humana. Ita patet duos & viginti esse huiusmodi locos, Definitionis scilicet, Descriptionis, Notationis, Coniugatorum, Partium, Totius, Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium, Præcurrentium, Comitantium, Subsequentium, Similium, Maiorum, Minorum, Parium, Dissimilium, Oppositorum, Repugnantium, Autoritatis diuinę, & humanæ. Nullum porrò feci locum earum rerum, quæ ita disiunctæ sunt ab aliquo, vt nec consentaneæ illi sint, nec dissentaneæ (quo pacto se habent paupertas ad superbiam, & diuitiæ ad literas) quia nulla

Cur nullus sit alius designatus locus rerum disiunctarum.

certa ratione ad id affectę sunt, siue vt cognatę, aut amicæ, siue vt inimicæ atq; aduersę: quo fit, vt non sint aptę ad aliquid probandum, siue con cludere velis affirmatiuè, siue negatiuè. Si qui verò alij loci succurrerint facilè ad hos reuo-
d 2. de dif. top. *cabuntur. Scio Boetium* [d] *tum ex Themistio, tũ ex Cicerone alium numerum, & ordinem locorum fecisse, & alios alias magis probare diuisio nes: sed mihi perfacilis, & per expedita visa est hęc distinctio, & enumeratio, ac naturæ rerum satis accommodata. Maximę verò, siue communia pronunciata, quę ad singulos locos huius generis pertinent, in explicatione singulorum tradentur. Sed vt hęc melius teneas memoriá, subijciã argumẽtorũ diuisionem, ex qua numerũ locorũ colligi.*

Que

- Argumenta.
  - Artificiosa.
    - Quæ significāt idipsū ex quo desumuntur.
      - Definitiones.
      - Descriptiones.
      - Notationes.
      - Coniugata.
      - Partes.
      - Tota.
    - Quæ significāt affecta modo aliquo ad id ex quo desumuntur.
      - Coniūcta.
        - Conexa.
          - Causę
          - Effecta.
          - antecedētia.
          - Cōsequētia.
        - Circunstantia.
          - Præcurrentia.
          - Comitantia.
          - Subsequētia.
      - Disiuncta.
        - Consentanea.
          - Similia.
          - Maiora.
          - Minora.
          - Paria.
        - Dissentanea.
          - Dissimilia.
          - Opposita.
          - Repugnantia.
  - Artis expertia.
    - Autoritas diuina.
    - Humana.

Hinc breuiorem descriptionē locorum colligere poteris hoc modo.

De locis communibus, ac proprijs: & de quibus agat Dialecticus. Caput. 12.

A VErùm ut ĩtelligas quo pacto de his locis agat Dialecticus, quanquam vtilitatem te ex ipsi per cepturum sperare debeas: aduerte diligenter, omnes locos, quos tradidimus, duobus modis spectari posse: vt communes, & vt proprios. Vt communes quidem tunc cõsiderantur, cùm qua ratione ad omnes artes, & scientias accomodari possunt, intelliguntur, Vt proprij autem, cùm ad propriam, & peculiarem materiam alicuius artis trahuntur. Sed hoc, quod paulo obscuriùs dictum videtur, dicam planiùs. Loci communes, siue differentiæ maximarum sint, siue maximæ ipsæ, tunc communes habentur, cùm ad nullum certum genus rerum astringuntur, sed hoc tantùm sunt, quod hisce vocibus significatur, Locus definitionis, Locus descriptionis, Cui conuenit definitio, conuenit definitum, Cui non cõuenit descriptio, nec id quod describitur, & ita in cæteris. Tunc verò habentur proprij, cùm ad certum aliquod genus adiguntur. vt si hoc modo efferantur, Locus definitionis virtutis, Locus definitionis naturæ, Locus descriptionis generis. Quicunque habitus efficit bonum eum hominem, in quo est. virtus est, Quicquid est principium motus, & quietis est natura. Quicquid

Cõmunes loci.

Proprij.

Propositio nes tamen, quæ loci ꝓprij dicuntur, Maxime uocari non debet.

a 1. Rhet. ad Theod. 2.

quid non prædicatur de pluribus specie differentibus in quæstione quid est, non est Genus. & cætera. Atque ex cõmunibus quidẽ locis, vt ait Aristoteles a non maior opportunitas habetur ad syllogismũ, vel enthymema de moribus, quàm de natura, aut alia vllą re, quæ sit aliarum artium propria: at proprij peculiaresque loci certis, & suis cuiusque Generis propositionibus cõtinetur. Exempli causa, de natura, propriæ quædam propositiones habentur, ex quibus non potest enthymema, aut syllogismus vllus desumi de moribus: contrà verò alię pertinent ad mores, ex quibus nihil possit de natura monstrari. Similem rationem in reliquis disciplinis inuenies. Hęc Aristoteles. Sed quanquam communes loci ipsi per se in nullo rerum genere faciãt hominem peritum (vt ille statim subijcit) sunt tamen multa cura, & diligentia pernoscendi, quia nemo proprios via, & ratione tenere potest, qui non teneat antè communes. Nam & si proprij materiam suppeditant, communiũ tamẽ tractatio vsum propriorum docet. Cùm igitur Dialectica sit ars differendi, hoc est, quę communiter omnibus artibus disserendi modos exhibet, necesse est, vt loci communes ad Dialecticã pertineant. Ex proprijs autem ij tantum ad hãc artem spectant, qui propriam Dialecticę materiam continent: cuiusmodi sunt locus definitionis

Loci communes neminem peritum faciunt in aliquo genere rerum.

Quorum locorum tractatio non dialecticum attineat.

B

C

nis generis, descriptionis proprij, notationis definitionis, & alij huiusmodi rerum ad Dialecticam pertinentium. Ac communes quidem explicat Aristoles cùm docet quopacto tractãda sit quæstio simplicis inhærentiæ[b]*: proprios autem huius artis, cùm methodum tradit ad tractandas reliquas quæstiones, accidentis (propriè videlicet accepti) generis, proprij, & definitionis.*[c] *Et nos igitur Aristotelem sequentes communes primùm explicauimus: postea*[d]*, vt proprij huius artis ex ijs, quæ dicta erunt intelligãtur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis essentialis, qua potissimùm quærere ad aliquid probandum debemus, quæq; simpliciter definitio appellatur, dicendum est.*

b Hoc est 2. & 3. lib. Top.

c Vtpote in reliquis libris ad finẽ vsque septimi.

d Cap. 38.

De loco definitionis. Cap. 13.

A *TRibus modis definitione probare possumus, aliquid alicui conuenire, aut non cõuenire, vt Aristoteles docet:*[a] *definitione subiecti, aut prædicati, aut vtriusque. Exempli causa, si quis voluerit probare Dialecticam esse vtilem, hoc modo poterit ex definitione subiecti concludere institutum. Disserendi ratio est vtilis, Dialectica est disserendi ratio, est igitur Dialectica vtilis. Ex definitione autẽ prædicati hoc modo, Id, quod ad bonum aliquid comparandum refertur, vtile est. Dialectica ad bonum aliquid*

a 2. top. 2 lo. 3.

quid

quid comparandum refertur, est igitur vtilis Dialectica: definitione demum vtriusque, hoc modo, Dialectica est disserendi ratio, disserendi autem ratio ad bonum aliquid refertur, quod autem ad bonum comparandum refertur, est vtile, igitur Dialectica est vtilis. Verùm hoc tertio concludendi modo, cùm quatuor sumantur termini, semper fiunt plures complicatę argumẽtationes. Nihil tamen referat, si in exemplis deinceps proponendis aliis argumentationum formis quam simplicium syllogismorum vtamur Nam etsi hæc locorum tractatio simplicibus potissimum syllogismis debeatur, omnibus tamen argumentationum generibus inseruiet: Atque vt ad propositum reuertar, tot modis concludes Sophysticem (quæ definitur, Ars decipiendi) non esse vtilem, quot Dialecticā vtilem esse colligimus. Huius loci sex sunt maximæ, seu communia pronunciata.

Pronunciata quæ vsũ huius loci continent.

Quicquid, conuenit definitioni, conuenit definito.

Quicquid non conuenit definitioni, nec definito.

Cui tribuitur definitio, tribuitur definitũ.

Cui non tribuitur definitio, nec definitũ.

Si definitio definitioni conuenit, etiam definitum definito.

Si

Si non conuenit definitio definitioni,nec definitum definito conuenit.

Omnes hę maximæ naſcuntur ex reſpectu quē habet definitio ad definitum, Ac primis duabus vtimur cùm argumentamur ex definitione ſubiecti: duabus ſequentibus cùm ex definitione prædicati: extremis duabus cùm ex definitione vtriuſque. Adhuc locum reuocatur locus differentiæ comparatione ſpeciei, quam proximè cõſtituit, quia eiuſmodi differentia pertinet ad eſſentiam ſpeciei, & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia (huiuſmodi eſt. Hõ eſt rõnis particeps, ergo & diſciplinæ capax. Non tradimus aũt (ſequuti veteres) locũ definiti, quē admodũ definitionis (vt videlicet quęramus definitũ ad cõfirmandã definitionem, quemadmodũ quęrimus definitionem ad confirmationem definiti) quia rarò ex definito probamus definitionem. Eadem tamen pronunciata, de definito tradi poſſunt, quæ tradita ſunt de definitione, muta to nomine definitionis iu nomen definiti: vt ſi dicas, Quicquid conuenit definito conuenit definitioni. & cętera.

Locus differentię.

Cur nõ tradatur hic locus definiti.

C

De loco deſcriptionis. Cap. 14.

S*Equitur locus deſcriptionis, qui tum adeundus eſt, cum ad locum definitionis aditus nõ* a 6.Top.3.

patuerit [a]. *Est autem huius loci eadem tractatio atque superioris* [b], *eadémque communia pronunciata mutato nomine definitionis in nomen descriptionis. & rei, quæ definitur, in rei, quę describitur. Hinc probabis Dialecticam esse per discendam, quòd sit ars, quę ad cęteras omnes scientias viam munit: quòd sit instrumentū veri, ac falsi indagandi: quòd homini, qua rationis particeps est, maxime conueniat. Ex hoc loco implorat Iob* [c] *Diuinam misericordiam his verbis. Homo natus de muliere breui viuens tēpore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Hactenus hominis descriptio, quę tamen si ad Philosophorum normam exigatur, descriptio propriè non sit. Deinde sequitur conclusio, Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudiciū? Porrò autem nemo miretur, si in hac locorum tractatione nonnulla ex diuinis scripturis attulero exempla. Id enim propterea faciam, quòd multa sint in sacris literis argumenta omnibus obuia, & simul etiam expeditissima, in quibus proinde locorum vsus à quibusuis facilè intelligi potest. Adhunc locum reuocatur locus proprietatis, ex quo, exempli gratia, probare poteris iustitiam esse virtutem, quia est per se laudabilis, quod quidem propriū est*

b Boet. 2. de diff. to.

c Cap. 13.

B

Cur hic afferanturnō nulla ex diuinis scripturis exempla.

Locus proprietatis.

C

Cur nō tradatur hic

est virtutis. Ratio cur veteres non tradiderunt locum rei, quæ describitur, ad confirmandam ex descripta re descriptionem, eadem est ac illa, cur non sit traditus locus definiti. Si tamen huiusmodi loco vti velis, eadem pronunciata, quæ loco definiti assignari possunt, mutatis tantum vocabulis tibi deseruient. cus rei, q̃ describitur

De loco notationis. Cap. 15.

A *LOcus notationis* [a] *proximus est superioribus, quia notatio cùm explicem vim vocabuli, quodammodo continet rem, cuius est vocabulum. Quid sit notatio, quemadmodũ quid sit definitio, & descriptio, non est modo dicendum, cùm superius* [b] *latè explicatum sit. Vsus notationis in argumentando non est vsq; quaq; firmus, nisi notatio verbi conueniat rei, atq; ita cõueniat, vt cum ea recurrat: qualis est notatio Dialecticæ, vt ex initio harum institutionum* [c] *patet. Cùm autem notatio ita habet, eadem pronunciata, quæ in superioribus locis, seruantur.*

a Huius meminit Aristot. 2. top. 2 loco. 18.

b Lib. 5.

Vsus notationis an firmus.

c Li. 1. cap. 1.

B *Ex hoc loco est illud Adami,* [d] *Hæc vocabitur Virago, quia de viro sumpta est. Et illa Esau de fratre conquestio,* [e] *Iustè vocatum est nomẽ eius Iacob. Supplantauit enim me en altera vice: primogenita mea antè tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Et illud Ange-*

d Gen. 2.

e Gen. 27.

f Matth.1.

li ad Ioseph,[f] *Vocabis nomen eius* IESVM *(hoc est Saluatorem) ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Cæterum ex notatione nominum singularium propriorúmue pauca eaque infirma ducuntur argumenta, nisi cum vocabula diuinitus imponuntur. Sæpe etiã nihil omnino efficiunt. Si quis enim Iudam proditorem ex confessione ueritatis, aut Simonem Magum ex obedientia collaudet, quòd Iudæ nomen ex confessione, Simonis autem ex obedientia deducatur, planè hallucinabitur. Itaq; plus* C *virium habet hic locus ex notatione nominum communium, quam propriorum, eo quòd plurima vocabula communia ex aliqua proprietate, peculiariúe conditione rerum, quas significant, ducuntur: vt Consul à consulendo, Rex à regendo, Dux à ducatu, Patronus à patrocinio, Philosophus à sapientiæ studio, Monachus à solitudine, Christianus à Christo, & sic alia propemodum infinita: quod non ita frequenter accidit in proprijs.*

Plus viriũ habet hic locus ex nominibus cõmunibus, quàm proprijs.

Ad hunc locum reuocatur locus transum- D *ptionis ad euidentius nomen:*[g] *ex quo eruimus apertiora vocabula, vt exponamus ea, quę minus perspicua sunt: vt si ciliumbram (quo vocabulo vsus est Plato*[h]*) interpreteris oculum: & putrimordacem, araneum: & ossigenam, medullam: aut certè (quoniam vocabula hæc sunt inusitata)*

Locus transumptiõis.

g 2. top. 2. loc. 8.

h Vt refert Aristot 7. Top. 2.

ſitata) ſi tellurem, aut aridam, terram exponas: aut philoſophum, ſapientem.

De loco coniugatorum. Cap. 16.

A CONiugata (quæ Græcè tum σύζυγα, tum σύστοιχα [a] dicuntur) primaria quidem ſignificatione ſunt nomina, & verba ita affecta inter ſe, vt alterum ab altero denominatiuè deducatur. Sic Sapiens, & Sapere ſunt coniugata ſapientię, à qua denominatiue oriuntur. Hæc ergo iccirco primùm in connexis argumentis numerant, quòd alterum ab altero oriatur. Cęterũ ſecundaria ſignificatione, ipſa etiam denominatiua eiuſdẽ denominnatis comparata inter ſe, vt Philoſophus, & Philoſophari, dicuntur coniugata. Reuocantur etiam ad coniugata voces illę, quæ caſus ab Ariſtotele [b] nominantur, hoc eſt, aduerbia deducta ab aliquo denominante, vt ſapienter à ſapientia. Sed quanquam Ariſtoteles hæc primùm diſtinguit, latiùs tamen accepto coniugatorum nomine, omnia inter ſeſe coniugata dici poſſe concludit. Atque hanc communiorum coniugatorum acceptionem amplectitur Cicero [c]. Coniugata. inquit, dicuntur, quæ ſunt ex verbis generis eiuſdem. Eiuſdem autem generis verba ſunt, quę orta ab vno variè commutantur, vt Sapiens, Sapienter, Sapientia. Ita

a 2. Top. 3. loco. 29.

Cur inter connexa, hæc primũ numerata ſint.

B Caſus.

b Ibidem

c In top. Hæc uocãtur cõiuncta. 2. de Oratore.

que omnia hęc meritò dicuntur coniugata, quia ipsa vocis ac significationis cõmunione sub vnũ quasi iugum deuincta sunt. Sed quoniam in coniugatis potior est significationis, quàm vocis cõiunctio, non sunt ea omnino à coniugatorum numero excludenda, quæ sic vocis societate carẽt, vt eiusdem significationis iugo coërceantur: cuiusmodi sunt Officere, & Nocumentum. Nec verò necesse est vt coniugata sint voces simplices: siquidem orationes eandem vim habere possunt atque simplicia vocabula, vt si dicas, Virtus, Virtute prẹditus, Cum virtute agere, & similia. Huius loci eum esse vsum docet Aristoteles, [d] *vt quicquid vni coniugatorum conuenit aut non conuenit, cæteris etiam suo cuique modo conuenire, aut non conuenire concludatur: vt si iustitia est laudabilis, etiam iustus est laudabilis, & iustè agere est laudabiliter agere: Si verò iustitia non esset laudabilis, nec iustus laudabilis esset, nec iustè agere esset laudabiliter agere. Duo itaque sunt huius loci communia pronunciata ex ipsa coniugatorum inter se habitudine desumpta, alterum ad confirmandum, alterum ad refellendum.*

Cur dicantur coniugata.

Vsus loci. d loco citato.

C

D

E

Cum quo cohæret unum coniugatorum, cohærent & reliqua.

Cum quo non cohęret vnum, nec reliqua.

Quan-

Quanquam verò non admodum sint vsitata huius loci argumenta, propterea quòd coniugata ita coniuncta sunt inter sese, vt ferè apud omnes æquè nota, aut æquè ignota habeantur, nonnunquam tamen satis habent acuminis, vt illud Comici, Homo sum, humani à me nihil alienum puto. Hinc poteris concludere hoc modo. Cùm charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tantopere contemnitur? Si ipsum per se peccatum displicet, cur placet peccare? Si Logicam tradis cur non λογικῶς, idest Logici more sed μεταφισικῶς, id est velut Metaphysicus de prædicamentis disseris? Hinc etiam est illud Pauli, e Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis: & alia pleraq;. e 1. ad Cor 15.

F *Tria tamen potissimùm animaduertenda sunt hoc loco, ne argumentandi ratio hinc desumpta ad Sophisticen declinet. Multæ enim in hoc genere strui possunt cauillationes. Primo videndum est, ne propter vocis coniunctionem, quod coniugatum non est, pro coniugato accipiatur; vt Officere pro coniugato officij, & Somniculosus pro coniugato somni, cum officere coniugatum sit Studij, vel Industriæ, non autem Officij & somni Dormiens, vel* Dormire, *non Somniculosus.* Prima animaduersio.

G *Deinde cauenda est diligenter ambiguitas vocabulorum, quę hic sępenumero latenter se insinuat: qualis cernitur in argumentatione il-* Secunda.

f 10.Eth.7. & 1. met.2 *la Simonidis,* f *Cùm homines,inquit,ſimus, humana tantum curare debemus. Fallaciter ſanè concludit,quia accipit verbum.Humana in cõſequente non pro ijs,quæ ad hominem ſpectant, quo pacto deducitur ex antecedente, ſed pro caducis, et terrenis, quia ſignificatione terrena à cæleſtibus diſtinguere ſolemus.* Tertia. *Deniq; vigilanter attendendum eſt, an attributa coniugatorũ rectè aſſignentur. Sępè enim hoc non animaduerſo multa ſophiſmata texuntur: vt ſi quis cõcludat hoc modo, Iuſtitia eſt virtus, igitur iuſta agere eſt ſtudioſè agere: quod falſum eſt. Fieri enim poteſt, vt quis agat iuſta (quale eſt depoſitum reddere) cùm interim non agat ſtudioſè,* g *ob defectum ſcilicet alicuius circunſtantiæ. Cauſa igitur cur argumentatio propoſita vitioſè cõcludit, hæc eſt, quia non rectè coniuncta ſunt illa duo, Iuſta agere, & Studioſè agere, vt ſingula prædicata ſingulis ſubiectis aptè reſpondeãt: quippe cùm vel concludendum eſſet, Iuſta agere eſſe ſtudioſa agere, vel, Iuſtè agere eſſe ſtudioſè agere: quæ vtiq; vera ſunt. Eadem de cauſa vitioſæ ſunt hæ concluſiunculæ, Albũ eſt dulce, igitur albedo eſt dulcedo: Doctrina eſt diſciplina, igitur qui docet diſcit: & alię ſexcentę huiuſcemodi. Nã cùm ſenſus prioris antecedẽtis eſſet, Affectum albedine eſt affectum dnlcedine, poſterioris autem, Eadem qualitas eſt doctrina,*

H

g 2.Eth.4.

na,& diſciplina,concludendum potiùs erat hoc
modo, Albũ eſt dulce, igitur in aliqua eadem
re eſt albedo & dulcedo: Doctrina eſt diſcipli-
na; igitur quod affectum eſt doctrina, affectum
I *eſt diſciplina. Etenim cum de locis agitur, hoc* Nota hæc.
eſt,de reſpectibus argumentorum ad concluſio-
nem, ſpectandus proculdubio eſt ſenſus antece-
dentis, & accommodatè ad illum colligi debet
concluſio. Siquidem conſequutiones, in quibus
connexio rerum ſpectatur, non ſunt formales,
ſed materiales. Id quod animaduertere non vi-
dentur ij, qui, vt apta ſit conſequutio in coniu-
gatis,tot documenta congerunt hoc loco,vt ino-
piam potiùs argumentorum, quàm copiam com
parare doceant. Sed iã de loco partiũ dicamus.

De loco partium. Cap. 17.

A *CVm de diuiſione ageremus* [a] *quinq; gene-* a Lib. 4.
ra totius eſſe diximus, vocem multiplicẽ,
totum quantum ſeu integrum, totum eſſentiale
phyſicum, totum eſſentiale metaphyſicum, &
totum vniuerſale, quibus totidem partium ge-
nera reſponderent. Nunc autem quia primum,
& quartum genus totius & partium, cùm de in
uentione argumentorum agitur, negligi ſolent:
de trium reliquorum inuentione, & vſu dicen-
B *dum eſt. Atq; vt faciliùs hi duo loci explicentur*
com-

cōprehendenda sunt duo gña priora nomine totius integri, & partium integrantium, quoniam ad argumentandum eadem est vis totius essentialis, & partim essentialium, atque totius integri, & partium integrantium, cùm vtrumque totum actu, ac re ipsa ex suis partibus compositum sit. Itaque hic locus erit partium, tum integrantium, tum subiectarum: sequens vero totius, tum integri, tum vniuersalis. Vsus partium integrantium in argumentando, his ferè pronunciatis continetur.

Vsus partes integrā tium.

b 2. Top. 2. Loco. 2.

Positis omnibus partibus integrantibus, ponitur totum.

Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum.

Hæc pronunciata tradit Aristoteles [b] *in partibus integrantibus multidinis dumtaxat: quarum vsum hoc exemplo docet. Si & eorum quæ mutuo referuntur, & contrariorum, & priuatiue oppositorum, & contradicentium eadem est disciplina, omnium omnino oppositorum est eadem: quòd si vel ea, quę mutuò referuntur, vel contraria, vel priuatiuè opposita, vel contradicentia, sub eadem disciplina non cadunt, perspicuum est, non esse omnium oppositorum eandem scientiam disciplinámue. Sunt tamen*

vera

vera ambo pronunciata in cæteris etiam generibus partium integrantium, siue ad concludendum, aut refellendum ipsum eße totius, siue ad colligendum, aut refutandum aliquod eius attributum, aut subiectũ. Exempli causa si ita dicas, Fundamenta sunt posita, parietes erecti, & tectum fabricatum, est igitur domus, ex ipsa partium existentia colliges existentiam totius. Quã refutabis hoc modo, Aut fundamenta non sunt iacta, aut parietes nondum erecti, aut tectum minimè extructum, igitur nondum est domus. Si verò sic argumenteris, Animus hominis iusti perfruetur æterna beatitudine, corpus item perfruetur, igitur totus homo æterna beatitudine perfructur, colliges quoddam attributum totius ex eo quòd tale attributum conuenit omnibus partibus. Quod tamen refutabis hoc modo, Si corpus viri iusti non esset futurũ particeps æternæ fœlicitatis, nec igitur totus homo. Denique hoc pacto colliges subiectum totius ex subiecto omnium partium. Philosophus tenet, & diuidendi artem, & definiendi, & argumentandi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis, Si Philosophus non callet vel diuidendi methodum, vel definiendi, vel argumentandi, non igitur totam callet Dialecticam. Hîc tamen tria sunt animaduertenda. Primum est, necesse aliquando esse, vt partes integran-

Prima animaduersio.

tegrantes, ex quibus totum colligendum est, intelligantur certo ordine disposita. Sæpe enim, si hoc desit, non efficitur conclusio, vt si dicas, Lapides sunt, calx est, igitur paries est: Milites sunt dux est, ergo exercitus aut acies. Secundũ est, id, quod diximus, Sublata quacunque parte integrante, tolli totum, sic intelligendum esse, vt nomen totius accipiatur, pro toto integro quà totum integrum est. Nam si accipiatur pro re, cui attribuitur integritas, non quà integra est, falsum esse deprehẽdetur. Verbi causa, Si Socrati abscisus est digitus, licebit colligere, Socratẽ non esse integrum: non tamen rectè colliges, Socratem non esse: quia Socrates & si integer sine digito non est, potest tamen sine digito in rerum natura cohęrere. Quare si latè volueris accipere nomen totius, hanc moderationem posteriori pronunciato adhibeas necesse erit; vt nomen partis integrantis accipias pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pectus) non pro quacunq; sine discrimine. Quacunque enim parte necessaria sublata, omnino tollitur res, cuius ipsa est pars. Hinc dissolues hanc cauillationem. Quædam pars hominis candidi non est candida (vt potè pupilla) igitur homo candidus non est candidus. Sic enim occurres, Rectè sequi hominem candidum non esse totum candidũ, cùm aliqua eius particula sit non candida: non tamẽ

Secũda animaduersio. E

Moderatio posterioris pronunciati.

rectè

rectè colligi, hominem candidum non esse candidũ. Hoc enim non efficietur, nisi qui argumentatur ostendet, non esse maiorem hominis candidi portionem omninò candidam, quæ tamen omnino candida esse debet vt ille sit candidus. G *Tertium est, attributa, quę de toto ex partibus concluduntur, aut refelluntur, talia esse debere, vt toti & partibus possint esse communia. Nam si fuerint propria partium, non poterunt de toto concludi, quia partibus conueniant: Si propria totius, nõ poterunt de toto negari, quòd de partibus negentur. Nec enim rectè concludes, hominem esse principium internum rei naturalis, quia animus, & corpus sunt principia interna rei naturalis. Siquidem hoc attributum non potest esse homini commune cum animo & corpore. Nec item rectè colliges, hominem non esse animal, quia animus, aut corpus non sit animal, aut quia nec animus, nec corpus sit animal. Quandoquidem animal non potest esse animo & corpori commune cum homine. Ex priori pronunciato est illud Dauidicum, c Quo ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cœlum, Tu illic es: si descendero in infernum, ades: Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Probat Regius Propheta*

Tertia animaduersio.

c Psal. 138

Deum

Deum esse vbique quia est in cœlo, apud inferos, & in terra, quibus regionibus complecti solent scripturæ diuinæ totam rerum vniuersitatem. Hoc vero genus argumenti, quod ex enumeratione partium vocatur non tam artificiosè rem probat, quàm apertè distincteque proponit, atque amplificat. Quod enim nomine totius obscuriùs, ac angustius significatur, id multò euidentiùs per omnes partes proponitur, & magnificentius dicitur. Ex posteriori pronuntiato est

d Ioan. 8. *illud pud Ioannē* [d]. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Quibus verbis Iudæi ex negatione quinquaginta annorum, totam illam tot seculorum multitudinem inficiari conabantur. Est enim hæc argumentandi ratio valde accomodata ad resistendum, seu instantiam ferendam (vt dici solet) cùm quis vniuersè*

Vsus partiū subiectarū. *aliquid affirmat. Vsus vero partium subiectarū his pronunciatis traditur* [e].

Posita quacunque parte subiecta, ponitur, totum.

e Prædica. 5. & 2. top. 2. loco. 10. & 11. & ca. 4. duobus extremis locis.

Sublatis omnibus partibus subiectis, tollitur totum.

Exemplum Aristotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accrescit, aut decrescit, mouetur vtique, quòd si nec loco mouetur, nec

alte-

alteratur.nec accrescit,nec decrescit,non moue tur sanè. Moueri loco:alterari,accrescere,et de crescere sunt partes subiectæ motus. Ex priori pronunciato concluduntur duæ illæ argumenta tiones apud Iacobum [f]. *Si tamen legem (in- quit)perficitis regalem secundum scripturas, Diliges proximũ tuum sicut teipsum bene facie tis: Si autem personam accipitis,peccatum ope- ramini. Quo loco ex dilectione proximi,quæ est pars quædam subiecta bonæ actionis, concludi- tur bona actio: & ex personarum acceptione, quæ est pars subiecta peccati, colligitur pecca- tum.Est autem hoc argumentandi genus per ac- comodatum ad instandum, resistendúmue ei, qui vniuersè aliquid negat.Ex posteriori pronũ tiato habet vim concludendi locus ille Pauli* [g] *Quis ergo,inquit,nos separabit à charitate Chri sti? tribulatio? an angustia? an fames? & quæ sequuntur.Quasi dicat, Nihil separabit nos à charitate Christi: quod ex negatione partium subiectarum ostendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob ocu los,& amplificanda, quàm in probanda. Huc porrò accersendum est tertium illud, quod pro intelligentia duorum superiorum pronunciato- rum annotabamus,id, in quam, quod de toto cõ cluditur,tale esse debere,vt toti,& partibus pos sit esse commune.Iccirco enim non rectè ita con*

f Iacobi.2.

g Ad Ro. 8.

Nota hæc

clu-

cludes, Homo est species infima, igitur animal est species infima: nec item hoc modo, Homo non est genus, equus non est genus, &c. Igitur animal non est genus, quandoquidem nec esse speciem infimam potest esse animali cum homine cõmune: nec esse genus potest conuenire homini cæterisque infimis speciebus, quemadmodum animali conuenit.

De loco totius. Cap. 18.

E*X superiori loco patet, quomodo ex partibus confirmetur, aut refutetur totum: nunc dicendum est, quo pacto ex toto probandæ sint, aut refellendæ partes. Quòd ergo attinet ad vsum argumentandi ex toto integro, spectanda sunt hæc duo pronunciata.*

Posito toto integro, ponuntur oẽs partes.
Sublato toto integro, aliqua saltem pars tollitur.

Quòd verò attinet ad vsum argumentorum ex toto vniuersali, totidem pronunciata præstò sunt in hunc modum. a

a Prædi. 5. & 2. Top. 2. loco. 10. & 11.

Posito toto vniuersali, ponitur aliqua pars subiecta.

Su-

Sublato toto vniuersali, tolluntur omnes partes subiectę.

Hic non est necesse afferre alia exēpla, quàm quæ superiori loco addducta sunt. Verbis enim commutatis huic loco deseruient.

B *Cogor tamen hic explicare quatuor quasdā appellationes totius (inuectas primùm, vt suspicor à Boetio*[b]*) quia non parum vsurpatæ sunt à Dialecticis in hac inuentionis disciplina. Hæ sunt, Totū in quantitate, Totum in loco, Totū in tpe, & Totū in mō: quibus totidē appellationes partiū ex altera parte respōdēt. Totū in quātitate (quod planiùs dici posset Totum in multitudine, seu totum multitudine) est vniuersale aliquid signo vniuersali notatum, vt si dicas, omnia opposita, omne animal, & cetera huiusmodi. Pars verò in quantitate, siue in multitudine, est quicquid comprehenditur in tota multitudine, vt cōtraria in oppositis, & homo in animalibus. Totum in loco erit, si dicas, Vbique pars in loco, si dicas, Hìc, aut Ibi. Totum in tempore si dicas, Semper pars, vt si dicas, Nunc, vel Heri. Totum in modo est vniuersale aliquid sine adiectione prolatum, vt homo, candidum, & huiusmodi alia: pars autem in modo, est vniuersale quid, cum adiectione non minuente, nec tollente totum, vt si dicas. Homo sapiens, Magis candidum, Minus*

Explicātur quatuor q̄dam appellationes totius.

b 2. de diff. to. sumpta occasione ex. 2. top. Aristotelis loco. 2. & vltimo.

Totum in quantitate

Totum in loco.

Totum in tempore

Totum in modo.

Adiectio minuens, aut tollens

candidum. Nomine adiectionis minuentis, aut tollentis totum, intelligo adiectionem, quæ cùm additur nomini totius vniuersalis, efficit, vt huiusmodi totum non possit affirmari de tota aggregatione. Vt si dicas, Homo potentia, Homo lapideus, Candidum secundùm quandam particulam, illud Potentia & illud Lapideus, et illud Secundùm quandam particulam erunt adiectiones minuentes, aut tollentes totum: quia nec homo de homine potentia (vt de embryóne antequam animum rationis participē accipiat) aut de homine lapideo (vt de statua Cæsaris) nec cādidum de eo, qui solis oculis, aut dentibus candidus est (vt de Aetiope) verè dicitur. Sed quia totum in quantitate, seu multitudine, itemque totum in loco, & in tempore sunt quædam tota quanta seu integra: totum autem in modo in totis vniuersalibus numeratur, vt satis apertum est: non est opus, vt quo pacto his generibus totius, & partium in argumentando vtendū sit, doceamus, cùm ex dictis perspicuū relinquatur.

De loco causarum: primumque de argumentis ex materia. Cap. 19.

SEquitur locus causarum, qui vt omnium patet latissimè, sic est omnium vtilissimus, & proinde vsurpatissimus. Quatuor itaque esse cau-

causarum prima genera, materiam, formam, efficiens, & finem, ex supradictis [a] *intelliges. Nunc singula percurrenda sunt, & in ea rursus genera deducenda, quę copiæ argumentorum comparandæ potissimùm conducere videantur. Materia igitur, latè accepto vocabulo, triplex est: ex qua in qua, & circa quam. Materia ex qua duplex: vna, ex qua priùs transmutata fit aliquid (quæ vocatur transiens) quo pacto vinum est materia aceti, & Syluæ ac nemora ædiũ: altera ex qua permanente res componitur (pmanentem hanc appellãt) quo pacto ligna succisa sunt materia ædiũ, & nauiũ. Materia in qua est subiectũ respectu cuius cunque formæ: quo pacto lapis est materia figuræ insculptæ, & corpus coloris, & animus scientię. Materia circa quam est id circa quod actio aliqua, & operatio versatur: qua significatione dicimus, virtutes esse materiam laudis, & vitia reprehensionis, & ligna fabri lignarij, & orationẽ earum artium, quæ in sermone versantur, & res naturales Physicæ, & Deum optimum Maximum Theologię. Ex primo genere materię (quam diximus ex qua) sic licet argumentari. In Lusitania succiduntur nemora, nec alia conseruntur, nil igitur mirum est si ædium structura tanti constet. In Gallia plurimi sunt luci ac syluæ, cur igitur non sint plurimæ naues? Apud Aethiopas non est vsus eius vini, quod ex*

B (margin, beside "dæ potissimùm")
C (margin, beside "mum Theologię")

[a] 4. lib. 4. & 5. lib. 4.

Materia triplex.

Ex qua.

In qua.

Circa quã.

vuis exprimitur, ergo non possunt ijs in regionibus sacra fieri, nisi aliunde eiusmodi vinum deportetur. Aristoteles [b] *sic. Cælum non constat materia elementorum (alióqui sursum aut deorsum ferretur) igitur interire non poteſt. Hic homo ex ipsa humorum proportione habet carnis mollitudinem, nõ mirum est igitur si ingeniosus sit* [c]*. Eodem pertinet illa Theologorum argumentatio, Christus seruator noster habuit optimã corporis constitutionem, acerbissimè igitur afflictus est cruciatibus suę passionis. Ex materia in qua, talia ducuntur argumenta. Memoria huius est parum tenax, ergo nisi sæpius repetierit, quæ præceptor tradit, breui omnia excident. Forma iridis est in nube rorante, ac distillãte,* [e] *parum igitur durabit. Hic homo eſt valetudinarius igitur non sine causa pallidus. Rõnalis animus quoad suum eſse non sustinetur à corpore in quo est (cum aliquam operationem habeat, quę à corpore non pendet) poteſt igitur sine corpore in rerum natura cohærere* [f]*. Ex materia circa quam huiusmodi argumẽta texuntur. Vltra substantias corporatas, sunt aliæ quædam corporis expertes, quas Philosophus considerare debet, est igitur vltra philosophiam naturalem quædam alia supernaturalis* [g]*. Materia rei rusticæ est humilis, ac tenuis, meritò ergo Virgilius Bucolica & Georgica gracili auena cecinit. Res diuinæ*

b 1. de Cælo. 2.

c 2. de Ani. 9.

d D. Th. 3. p. q. 46. & alij in 3.

e 3. meteor 4.

f 3. de Anima 4. & 5.

g 6. Meta. 1 & undecimo Meta. 6

D

diuinæ ac cœlestes sunt omnium maximè admirabiles, nullę igitur sunt in quibus magis exultare, ac regnare possit oratio. Lex domini est immaculata, conuertens animas, fidelis, præstansq; paruulis sapientiam [h], *beatus igitur vir, cuius voluntas in lege domini est, quiq; in lege eius meditatur die ac noctè.*[i]

h Psal. 18.
i Psal. 1.

De argumentis ex forma. Cap. 20.

A *Forma quoq; triplex est: essentialis, accidentaria, & externa. Essentialis, vt rationalis animus respectu hominis, & figura respectu statuæ. Accipio enim statuæ nomen pro tota compositione ex figura & materia. Accidẽtaria vt color, respectu corporis, figura statuæ respectu ligni, & scientia respectu animæ. Externa, est exemplar respectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quãquam id etiam, cui materia iniicitur, aut infunditur, aut alio modo adaptatur, vt formam artificiosam accipiat, nomine formæ externæ appellari potest: cuiusmodi sunt vasa, in quæ opifices vel lutum ingerunt, vel liquida* B *metalla fundunt, vt aliquam artis figuram in materia exprimant. Porro forma essentialis nõ solum dicitur causa formalis totius compositi, sed etiam materiæ, atq; adeo proprietatum earum, quę essentiam, quam ipsa constituit con-*

Forma triplex.
Essentialis.
Accidentaria.
Externa.

sequuntur. Talis enim est materia rei, qualem forma exigit: nec aliæ proprietates essentiam sequuntur, quàm quas formæ perfectio sibi vendicat.

a 2. De anima. 2.

Ex forma essentiali ducuntur hęc argumenta. Anima est, id quo primò viuimus, sentimus, ac intelligimus, igitur corpus viuentis non potest esse quoduis sine discrimine, sed certis quibusdam instrumentis distinctum. [a] *Anima rationalis immortalis est, & habet naturalem ad corpus, in quo creata est propensionem, ergo si absurdum est naturalem apetitum in omnem æternitatem impediri, ac frustrari, sanè aliquando corpus, animæ separatę iungetur ac copulabitur* [b]. *Quanquam hęc conclusio rationibus non eget artificiosis, præsertim verisimilibus, cùm sit Dei Opt. Max. autoritate confirmata. Ex eadem animę nostræ substantia concluditur illa Domini sententia,* [c] *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. Quasi dicat, cùm talem animum habeatis, vt eius vita sempiterna sit, nec à corporis vita dependeat, non tantopere debetis mortem corporis reformidare, vt eius vitądę causa aliquid committatis, quòd in ęternum tempus luendum sit. Hinc probare poteris, nec ignem posse refrigerare, nec*

b D. Th. 4. contra Gē. 79.

c Matth. 10.

aquam

aquam ex natura sua calefacere, quia formam ignis non sequitur refrigerandi potestas, sed calefaciendi; è contrà verò cum forma aquę non cohæret calefaciēdi vis naturalis, sed frigore afficiendi. Hinc accusabitur Orator qui omni ornatu præciso, ex mathematicis rationibus, aut ex intima Philosophia depromptis orationem contexere voluerit: parisq; vitij [d] *coarguentnr Mathematici, ac Philosophi, qui non, nisi more oratorio, hoc est, figurarum, ac modorum phaleris de rebus mathematicis & philosophicis disseruerint. Latissimè hic poterit expatiari Dialecticus. Cohibebit enim Grammaticum ne Theologiæ sensus audeat attingere: Theologū submissè admonebit ne ad quęstiones, quę tanta professione indignæ sunt, sese demittat: mediasq; scientias, si qnando finibus suis excesserint, vt pedem referant adhortabitur. Nec modò aliàs disciplinas commonebit, sed etiam in seipsum animaduertet, multa sophismata resecabit: inutilia, quęque in vsum non veniunt, contemnet: demū quęstiones metaphysicas suis autoribus relinquet Si quando autem propter affinitatem, quā habet cum Metaphysico, aliquid de rebus metaphysicis dicere necesse habuerit, id quasi prætericns faciet, nec more metaphysico, sed dialectico, id est suo, eas discutiet. Hæc omnia argumenta ex forma essentiali ducuntur quādoquidem*

Latissimus hic aperitur campus Dialectico

d 1. Eth. 3.

Cur hæc argumēta ducantur ex

forma essentiali. *omnis ars, omnis facultas & officium (quæ sunt essentiales formæ artificum, & eorum qui munus aliquod gerunt quatenus eiusmodi sunt) certam aliquam, & præscriptam materiam sibi vendicant.*

Salustius. *Ex accidentaria forma hominis, hoc ex ipsa* D *corporis humani recta figura, admonet quidam, ne vitam inerti silentio transeamus veluti pecora, quę natura, ĩquit, prona atq; uẽtri obedictia finxit. Hinc multi laudantur ex scientia, & robore, ex dignitate corporis, & ex alijs infinitis*

e Cap. 53. *accidentibus. Hinc deniq; Esaias* [e] *dixit, Christum Seruatorem nostrũ cruci affixum propter vultus, totiusque corporis indignissimam detur pationem non fuisse agnitum. Quasi absconditus, inquit, vultus eius, & despectus, vndè nec reputauimus eum. Ex forma externa, quam exẽplar dicimus, Ostendit Aristoteles,* [f] *cur omnia*

f 2. De anima 4. *vinentia perfecta continuatione quadam sibi similia procreare studeant, Vt sint semper, inquit, hoc pacto, conditionemque subeant, quoad possunt, diuinam. Id enim ipsum appetunt vniuersa, gratiaq; ipsius omnia agunt, quæcũq; secundùm naturã agũt. Quasi dicat, vt imitẽtur, quo possunt modo, æternitatẽ primæ causæ. Huc spe-*

Genes. 9. *ctat cõfirmatio illius diuinæ comminationis,* g *Quicũq; effuderit humanũ sanguinẽ, fundetur sanguis illius: ad imaginẽ quippe Dei, inquit, factus*

ctus est homo. Et illud Dñi [h], *Diligite inimicos vestros, bñfacite his, qui oderũt vos, & orate p̃ persequẽtibus & calũniãtibus vos, vt sitis filij patris vestriq; in cœlis est, qui solẽ suũ oriri facit sup̃ bonos, & malos, & pluit sup̃ iustos, & in iustos: hoc est vt imitemini patrẽ vestrũ qui tãta in eos, qui se odio prosequũtur, cõferre solet beneficia. Hinc latissimè probare poterimus verisimile esse, eos, quibus boni parẽtes, aut reges, aut prælati obtigerunt, bonos esse, quibus mali, malos. Maiores enim sunt quasi exemplaria, quę sibi minores imitanda ferè proponunt.* h Matth. 5

E *Ad hos formarũ locos reuocari possunt duo Aristotelici, qui appellari solẽt ab inesse ad denominari, & ab appositione. Ex priori loco* [i] *huiusmodi ducuntur argumenta, Calor est in igne, ergo ignis est calidus. Multis tamẽ cõditionibus opus est, vt hic locus sit tutus. Nec. n. quia cãdor in aliqua Aethiopis particula reperitur, Aethiops candidus est: nec quia rubor ad breue tẽporis spatium est in eo, qui pudore suffunditur, statim is ruber dicitur: ne si calor nõ nullus sit in aqua frigida, verè dixeris eam esse calidam: nec quia actio est in eo, quod patitur, iccirco il-* Locus ab inesse ad denominari. i 2. Top. 1.

F *lud agens, vel agere dicitur. Oportet igitur, vt id, quod inest, insit simpliciter, non in minore parte (cùm in maiore esse potest) non breuissimo dũtaxat tẽpore, & quasi in transcursu, nõ admodũ* Loci explicatio.

remis-

remisse, sed intẽsius, quàm cõtrarium, Quicquid igitur hoc modo inerit, id haud dubiè denomina bit rem cui inest: non tamen erit necessè vt quo cunque modo denominet, sed certo quodam: Ita que id, in quo est actio, non est appellandũ agẽs, sed actum, seu affectum actione, quod idem est, ac patiens. Contra verò id, in quo est locus non est dicendum locatum, sed locans. Ex posteriori loco [1] *talia ducuntur argumenta, Paries est albus calce, igitur calx est alba: Cibus melle addi to fit dulcis (vel dulcior, quàm erat) igitur mel est dulce. In quo argumentandi genere nomine appositionis solet intelligi ea rei appositio, quę sit capax eius denominationis, quæ de re, cui apponitur, concluditur. Alia etiam nonnulla intelligi consueuerunt: cęterùm nos iam ad argumenta, quæ ex efficiente causa ducuntur, veniamus.*

Locus quē uocant ab appositione.
1 2. top. 4. loco. 34.

De argumentis ex causa efficiente. Cap. 21.

Triplex cā efficiens.
a 2. Phy. 2.

CAusa efficiẽs triplex itidẽ (vt supiores) dici potest: procreãs, cõseruãs, & interimẽs. Quarũ singula genera in duo rursus genera diuiduntur, [a] *in principales, & famulantes. Principales, aut sunt simpliciter principales, qualis est solus Deus, aut in certo quodam gene re, vt architectus inter omnes fabros, qui in naui*

Principales causæ.

ui conficienda operam ponũt. Famulãtes sunt, quæ principalibus seruiunt, vt cœlestes substantiæ Deo, & ij, qui ligna succidunt, aut præparãt, Famulantes.
B *architecto. Reuocantur ad efficientes causas instrumenta omnia,* [b] *vt securis, terebra, & huiusmodi alia. Item ij, quorum consilio res geritur, vt regum consiliarij. Sed & causas meritorias ad effiientes reuocant Theologi* [c]. *Ex cau-*
C *sis procreantibus est illa reprehẽsio,* [d] *qua Moyses ingratitudinẽ Israelitici populi ita concludit Generatio praua atq; peruersa, heccine reddis Domino popule stulte, & insipiens? Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Huc etiam spectat illud Pauli, si delibatio sancta est, & massa: Si radix sancta, et rami. Ex negatione huius causæ est illud Aristotelis,* [e] *Pisces non respirare, quia pulmonem nõ habent. Vnde quoq; Dominus.* [f] *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Et Paulus* [g], *Quomodo audient sine prędicante. Qui alio rursus loco* [h] *sub quadam similitudine, ex negatione meriti concludit negationem premij hoc modo, Nõ coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Infinita sunt argumenta ex hoc causarum genere,*

Ex causis conseruantibus est id, quod docet Aristoteles, Homines diutiùs, quã alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior sit

b 2. Phy.3.
c Vt D. Tho. de uerit. q. 29. ar. 6.
d Deut.32
e De respir. 1. & 6.
f Matth.12.
g Ad Rom. 10.
h 2. ad Tim.2.
i De lõgit. & breuitate vitæ. 1.

ſit proportio,& qualitas,humidi & calidi,quibus vita conſeruatur. Et illud l *Diuturnius eſſe Regnum, cæteris Reſpublicis, quia à cauſis externis minimè omnium deleatur. Et illud,* m *Conſeruari Reſpublicas non ſolùm quia procul abſunt ab ijs,quæ interitum afferunt, ſed interdum etiam qui prope ſunt,quòd timor intentiore cura Reipublicæ conſulere cogat. Ex cauſis interimentibus eſt argumentum illud Ariſtotelis,* n *Arbores lata folia habentes defrondeſcere,quia ſuccus in ea parte contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copulãtur. Et illud,* o *Maximè rempublicam diſſolui,ſi ius in ipſa violetur. Huc etiam pertinet illud Domini,* p *Omne regnum in ſe ipſum diuiſum,deſolabitur: & domus ſupra domum,cadet:&c. Magna vis argumentorũ ex hoc etiã cauſarũ genere deſumitur.*

l 5. Polit. 10.
m 5. Polit. 8.
n 2. poſt. 17.
o 5. polit. 7.
p Luc. 11.

Locus generationũ, & corruptionum.

Ad locum efficientium cauſarum reuocatur D *locus generationum,& corruptionũ. Quin etiã Ariſtoteles* q *hunc cũ illo,coniũgit. Argumenta ex hoc loco deſumpta ad hunc modum tractãtur. Si generatio bona eſt,bonũ eſt quod oritur: ſin mala illa,malum etiam hoc. Si corruptio ſeu interitus bonus eſt,res,quæ interit, mala eſt: ſin malus ille,hæc bona. Hinc licet oſtendere. quanto cũ deſiderio, & auiditate debuit doctrina Chriſti ſeruatoris noſtri excipi,cnius natiuitatem tanta cum exultatione Angeli, Reges,paſtores,*

q 2. Top. 2. loco. 31.

stores, cœli deniq; & terra celebrarũt: cuius mortem indignissimam muta etiam, & sensus expertia elementa deplorauerunt. Hinc etiam probare possumus, pessimum fuisse Iudam, cùm eius natiuitas adeò fuerit detestabilis, vt dixerit summa veritas, [r] Bonum erat ei, si natus non fuisset. Herodem verò fuisse populo Iudaico infensissimum, quòd tota Iudæorum natio iucũdissimè acceperit acerbissimum morbum, quo ille vitam miserè finiuit [s]. Non negamus tamen, fieri posse, vt interitus rei bonę, ratione aliqua sit bonus, & malæ malus. Mors enim Christi ratione salutis, quam nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis perniciosa fuisset, ac lugẽda, si indigna illa nobiliũ strages sequuta esset, quam ille morti proximus optarat, & sorori quasi testamento reliquerat [t]. Sed hoc tantum dicimus, interitum, rei bonæ, qua rei bonæ interitus est, esse perniciosum, rei autem malæ, qua malæ, esse bonum, & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda est.

r Matth. 26

s Iosephus lib. 17. antiq. Iud. ca. 8.

t Iosephus ibid.

De argumentis ex fine.
Cap. 22.

FInis dici solet causa causarũ oĩum, ꝙ cæteras causas naturæ ordine antecedat. Materia. n, nisi formã accipiat, rudis ẽ atq; informis.

Finis causa causarum.

Forma

Forma verò si desit efficiens, nunquã in materiã inducetur. Efficiẽs deniq; nisi finis cupiditate cõmoueatur, nihil vnquam efficiet. Multò tamẽ uerius dicimus finem esse causam mediorũ, quæ in finem destinãtur, Exempli causa habitatio nõ solum dicitur finis eius, qui domũ sibi extruit, itemque formæ domus, atq: materiæ, in quã forma domus inducitur, sed etiam multo veriùs in sius ædificationis, qua & cõstruitur domus, & habitatio paratur. Quo fit, vt ex fine, quẽ nobis proponimus, nõ solùm probare possimus, quales cæteræ causæ esse debent, sed etiã qualia media ad finem consequendã dirigenda sint, & præmittenda.

Triplex finis.

Est autem triplex finis, quemadmodũ & cæteræ causæ: Alius ẽ ea res, cui aliquid expetitur: quo pacto nõ solùm Deus est finis noster, sed etiam alij homines, atque adeò nos ipsi nobis sumus fines. Nã & Deo gloriã, & proximis, nobisq; ipsis salutẽ optamus. Qua finis acceptione vtitur Propheta[a] cùm his verbis Deũ alloquitur. Propter te sustinui opprobriũ, &c. hoc est, ad tui gloriam & laudem hæc omnia perpessus sum: & Paulus[b] cùm ait, Oĩa sustineo propter electos, vt & ipsi salutẽ consequantur: & Aristoteles[c] cùm dicit, Omnia (scilicet artificiosa) sunt gratia nostri: Aliùs finis est res, cuius fruitiò (vt sic dicã) aut vsus expetitur: quo pacto etiã Deus est finis noster, quia omnes volumus vt

a Psal. 68.

b 2. ad Timo. 2.

c 2. Phy. 2.

ille

ille seipso, & nos etiã illo fruamur: itemque vita, honores, diuitiæ. quibus tum alios vti, tũ etiã nos ipsos cupimus. Qua significatione D. Augustinus[d] intelligit Deũ esse finem nostrũ cum ait, Fecisti nos domine ad te, & inquietũ est cor nostrũ donec requiescat in te. Et Aristoteles[e] pbat nec honores, nec diuitias esse últimũ finem, quo hoĩes ut summo bono frui debeãt. Tertius est ipsa fruitio, aut usus rei, quæ desideratur. Cõplector aũt nominibus fruitionis, & usus ipsam quoque adeptionẽ ac possessionẽ rerum, quibus utimur, aut fruimur. Huiusmodi finis est aperta Dei. Optimi, Maximi contemplatio, quã optamus, et ineffabilis illa iucũditas, quæ ex ea capitur, itemque possessio uirtutũ, honorum, aut diuitiarum in hac uita, & ea oblectatio, quæ ex usu harum rerum percipitur, Qua finis vsurpatione vtitur Aristoteles[f] cùm docet, contemplationem Dei & substantiarum separatarum, vt in hac vita haberi potest, esse vltimum finem hominis (etenim fidei lumine minime edoctus nõ potuit progredi vlteriùs) vsum verò rerum aliarum, vt salutis, roboris, pecuniarum, et honorũ, non esse vltimum finem, sed ad illum aliquatenus requiri[g].

d 1. Confess. 1.

e 1. Ethi. 5

f 10. Ethi. 7. & 8.

g 1. Eth. 8. & 10. Eth: 8.

Argumenta ex fine primi generis.

Ex fine primi generis (hoc est, ex re, cui aliquid expetitur) concludere possumus hoc modo, Deus efficit omnia propter se, igitur non est autor

tor peccati, quandoquidem peccatum in Deum referri non potest. Omnia sunt in Dei gloriam facienda, non est igitur Deus blasphemandus, non est proferendum verbum ociosum, &c. Optas proximis bona, ne sis igitur cuiquam occasio ruinę. Diligis te, ne te igitur malæ cupiditatis veneno perimas. Vis perfectus esse, vēde omnia, & da pauperibus, & sequere Christum. Ex fine secundi generis (ex re videlicet cuius fruitio aut vsus desideratur) sic licet argumentari. Optas magna, contemne igitur parua. Vis abunde metere, ne parcè igitur semines. Vis turrim ædificare, priùs ergo computa sumptus: Vis bellum committere, vide num sit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruitione vel vsu, quem finem tertium fecimus, ita colliges. Optas Deum videre, esto igitur mūdo corde. Vis esse particeps gloriæ Christi, patere igitur cum Christo. Ad locum finium reuocatur à quibusdam locus, Ab vsibus, eo quod vsus sit finis officij, aut instrumenti, cuius est vsus. Verùm cùm nomen vsus magis sonet effectum, quàm causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere

Ex fine secundi generis.

Ex fine tertij generis

De vsu loci causarum. Cap. 23.

Vt tamen ad certam aliquam normam, tam variam ex hoc loco argumentādi rationem redigamus, aduertendum est, tribus mo-

dis

dis posse effectum ex causa concludi: vno quo ad potẽtiam; altero quoad actum, siue imperfectũ, quod est fieri, siue perfectum, quod est esse: tertiò quò ad aliquam affectionem cuiusmodi est esse bonum vel malum. Primus probandi modus Tribus modis effectus ex causa concluditur.

B *hoc pronunciato præscribitur ab Aristotele.* a Primus modus. a 2. Phy. 3.

Causa potens & effectus in potentia simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si iam extat causa ad effectum edendum apta dubium non est quin effectus esse possit (modo non desint aliæ causæ, quæ vt effectus producatnr, concurrere ac conuenire debent) quòd si talis causa non extat, nec effectus esse poterit, saltem potentia propinqua, de qua loquor. Remota enim ac distanti potentia, potestate ve, dubium non est quin effectus, etiam dum causa non extat, verè dicatur possibilis, modò causa possit in rerum natura existere. Hinc suadebis posse Saracenos Mauritaniæ incolas ab Hispanis debellari: quia non deest Hispanis materia, ex qua possint arma conficere: nec duces periti, aut milites strenui, & exercitati, qui possint bellum inferre: nec ignorant optimam belli gerendi formam: nec causa, obquam bellum inferendum sit est iniusta.

Hinc etiam probare quis poßet, Abel non po

sic licet concludere, Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectè est: Sol lucet, ergo dies est: Deus apertè videtur à beatis, ergo ama-
D *tur. Licet quoque ex absoluta positione causæ concludere effectum esse in esse perfecto aut imperfecto: verùm hoc nõ fit nisi cũ argumẽtamur ex causis necessarijs, hoc est, necessariò edentibus effecta sua, vt ex materia omnino disposita, aut ex quacunque forma caduca & mortali, aut ex quibusdam efficientibus: vt si dicas, Materia est summo calore affecta, ergo ignis est: Anima leonis est in rerum natura, ergo leo est: Sol est, ergo lumen productum est: Motus cæli est, ergo sub cælo res gignuntur, & intereunt. Dixi, Ex quacunque forma caduca & mortali, quia in immortalibus non ualet. Si .n. dicas, Anima Socratis est, ergo & Socrates, nil concludes. Differt hic modus argumentandi à superiori, quòd ibi argumentabamur ex causa in actu, hoc est, ex causa edente effectum, hic autem ex causa tantùm absolutè posita in rerum na-*
E *tura.*

Tertium modum concludendi effectum ex causis pressè aliquantulum tradit Aristoteles, [c] *in causisque efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis.* c 2. Top. capit. 3. loco 31.

Quorũ efficiẽtia sũt bona, ipsa sunt bona.

rùm cùm audis, Quorum causæ sunt bonę, ipsa esse bona, subaudi, qua ratione à bonis causis proueniunt. Nam etsi à bonis causis, mala quædam nascũtur (vt à viris probis leuia peccata) non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab vna causa non malus nasceretur, ab alia mala vitiatur, vt si quis restituat alienum gladium, vt, homicidium aliquod perpetretur. Quin etiam sępe numerò cùm causæ omnes sunt bonę, mala vnà circunstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaque si causa est bona, effectusque ab ipsa prouenit qua ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliunde non vitietur. Hinc facilè colliges, quo pacto reliqua pronunciata sint intelligen-

Explicatio pronuntiãtorum.

G da. Aduerte tamen hoc loco sub his quatuor pronunciatis generalibus plurima specialia contineri, vt Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoque sunt honesta: Quorum vtiles, & ipsa sunt vtilia: Quorũ iucundæ, & ipsa iucunda: Quorũ in precio habitę, & ipsa in precio habẽtur: Quorum magni constant causę, & ipsa magni constant: atq; ita in cęteris pronunciatis. Quod vtiquè dixerim ne existimes (quod nonnulli Aristoteli obijciunt (angustam valde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri. Alię quoque enunciationes proponi possent alijs, atque alijs effectorum conditionibus colligendis, vt,

Quàm latè pateãt proposita pronunciata.

Generale pronunciatum non segniter notandum.

Ad cuius artis materiam pertinent causæ, ad eādem pertinent effecta: Quorum causas faciliùs assequimur, ea faciliùs sciētia tenere possumus, & aliæ quam plurimę. Sed hæ omnes in hoc generali pronuntiato, continentur. H

Cuius conditionis est causa, eiusdem suo quodammodo est effectus.

Quod quo pacto sit intelligendum, & in alia atque alia diducendum, iudicio magis expendendum est, quàm documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.

De loco effectorum. Cap. 24.

QVàm multa sint effectorum genera, ex ipsa causarum multitudine nullo negotio intelligi potest. Cùm enim causa & effectus mutuò se respiciant, quàm multiplex fuerit causæ nomen, tam multiplex sit nomen effectus necesse est. Quin & vsus loci, idem est ac superioris, ordine duntaxat pronunciatorum conuerso. Nam vt ex causis sic argumentabamur, Dantur causæ, quæ ad effectum edendum aptę sunt, ergo effectus esse potest, sic ex affectu possumus concludere, Effectus esse potest, ergo A

Vsus loci.

dantur

dantur causæ, à quibus prouenire possit, atque Nota hæc.
B *ita in cæteris pronunciatis. Nisi quòd hoc plus viriũ habet argumentum ex effectis, quòd cùm non ex quauis causa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus causam esse, uel fuisse, vt ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate seu perfectione causę efficientis non possimus colligere maiorem perfectionẽ effectus, nec necessariò æqualem, ex perfectione tamen effectus concludimus aut maiorem, aut certe æqualem perfectionem efficientis causę. Itaque cùm vsus loci huius ex superiori pateat, satis erit si ex quatuor effectorum classibus non nulla exempla subijciamus.*

C *Ex effectibus materiæ sic licet concludere. Hæc res genita est, ergo ex alia præcedente, quæ interijt, est genita: Interire potest, igitur materia constat: Est densa igitur habet multum materiæ: Rara, ergo parum. Grammatica distinguitur à Rhetorica, igitur oratio emendata, circa quã versatur grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quæ sub Rhetoricę consideratione cadit.*

D *Ex effectibus formę, hoc modo. Conchilia sentiunt habentque ex se quendam motum, ergo habent animam. Alia est proprietas terræ, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hæc area est omnium, quę ęqualem*

Hinc probamus Dialecticam esse vtilẽ, quia vsus eius vtilis est (tradit enim instrumenta disquirendi omnibus in rebus veritatem) Sophisticę verò perniciosam, quia vsus eius est perniciosus, cùm decipiat homines, atq; deludat. Hîc tamen nomine vsus intellige vsum rei, quam ipsa per se, atq; ex natura sua sibi vendicat: alióqui ex malo vsu Iuris peritiæ, aut Medicinæ, aut Eloquentię (quibus multi abuntuntur ad aliorum perniciem) licebit concludere, has artes esse perniciosas: contráq; ex bono vsu illatarum iniuriarum, odij, & inimicitiarum (quas probi homines patienter sustinent) licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias eße res bonas: quod absurdissimum est. Hoc cùm non animaduertant cæci hæretici nostri temporis ex abusu sacerdotij, pontificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum ac piorum exercitiorum Ecclesiæ, quo non pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum vsu, tollenda omnino esse de medio hæc sacra ministeria & pia exercitia. Quod quanta sit absurditate, ac cæcitate plenum dici non potest, quia vna excepta virtute (qua sola [d] *nemo, qui ea præditus sit, malè vti potest) nulla res adeò est bona & excellens, vt ea praui homines abuti non valeant. Restant ex connexis antecedentia, & consequẽtia, de quibus iam dicendum est.*

Quis nam vsus hoc loco intelligendus sit.

H

Error hęreticorũ nostri temporis.

d Arist. 1. Rhe. ad Theod. 1.

De

necessariò sequitur aliud, siue ordine attributionis, quo pacto iustitia est antecedens virtutis, cùm uirtus necessario de iustitia, ac vniuersè prędicet: siue ordine tpis, quo pacto vuln⁹ ī corde ē antecedens mortis, qa necessariò mors breui cõsequitur. Aliò verò modo antecedens dicitur res, quæ necessariò danda est, si aliud dandum sit, quo pacto adolescentia est antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si enim infans futurus est iuuenis, necesse est vt prius adolescat: Itemque si ædes futuræ sunt, necessariò ante iacienda sunt fundamenta. C *Consequẽs quoque duplex est: vel id, quod necessariò ex antecedente prioris generis consequitur, vt virtus comparatione iustitię, & mors respectu vulneris in corde, vel id, quod necessariò requirit antecedens posterioris generis, vt iuuentus adolescentiã, & ædificium fundamenta. Antecedentia & consequentia prioris generis vocari possunt antecedentia, & consequentia simpliciter: posterioris autem generis, antecedentia, & cõsequentia ex hypothesi, seu conditione.* Quibus nominibus distingui possint. *Vsus antecedentium* D *& consequentium simpliciter (quæ magis propriè antecedentia & consequentia dicũtur) his duob⁹ pronunciatis traditur ab Aristotele.*[a] Vsus antecedentium & cõsequẽtiũ simpliciter.

Posito antecedẽte necesse est poni cõsequẽs. Sublato consequente, necesse est vt tollatur antecedens.

a 2. Top. capit. 2. loco. 13.

Exem-

uersè accipiatur, vt cum paulo ante diceba-mus, Omne quod est rationi consentaneum est homini naturalę, omnis autem virtus est rationi cõsentanea, omnis ergo virtus est homini naturalis. Quale etiam est illud Pauli, [e] Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. Quasi dixerit, omnes nationes audierunt, ergo gens Iudæorum.

e Ad Rom. 10.

F *Vsus verò antecedentium & consequentium ex hypohesi, est omnino superiori oppositus. Quę ex secũdo posterioris resolutionis libro [f] his duobus pronuuciatis licet colligere.*

Vsus antecedentium et consequẽtium ex hypothesi.

f Cap. 12.

Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

Posito consequente, necesse est poni antecedens.

Exempla, Hic infans, non adolescet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adolescens. Aedificanda est domus, ergo iacienda sunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur. Hic verè amisit bona sua, ergo possidebat: Nil possidebat, ergo nihil amisit. Huc spectat illa mendax excusatio Giezi, [g] Nõ iuit seruus tuus quoquam. Rogauerat Heliseus, Vnde venis Giezi? Tum ille quia redire aliunde nõ poterat, nisi ante iuisset, negauit antecedens,

g 4 Reg. 5

vt

vt Heliſeus negatum conſequens intelligeret. Il-
h Ad Rom. 10. *lud quoque Pauli,* [h] *Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? eodem modo tracta-tur. Cùm enim credere ſit antecedens inuocatio-nis, qui non credunt, inuocare non poſſunt. Illud*
i Matth. 19 *verò Domini,* [i] *ſi vis ad vitam ingredi ſerua man data, ex conſequente poſito ponit antecedens.*
Obiectio. *Quod ſi quis obiecerit hoc argumentum duci ex* G
Solutio animaduer tenda. *loco finium, non igitur ex hoc: occurrendum erit alia & alia ratione idem argumentum ex di-uerſis locis deſumi poſse. Quia igitur ratione ex fine colligit medium, ad locum finium pertinet: qua verò ex conſequente huius generis poſito ponit antecedens, ad locum conſequentium ſpe-ctat. Sæpe etiam re diſtinguuntur huiuſmodi ar-gumenta. Nam hęc argumentatio Obijt, ergo vixerat, eſt ex conſequente non autem ex fine, quippe cùm mors non ſit finis (hoc eſt cauſa fina*
l 2. Phy. 2. *nalis) vitæ, quod rectè docuit Ariſtoteles* [l] *irri-dens illud Poetæ. Extremum, ob quod natus e-rat, fatumque petiuit, hoc eſt mortem. Modo eo-dem diſſolues id, quod quis obijceret, Argumen tum illud, Iuſtitia eſt virtus, ergo rationi con-ſentanea, non pertinere ad hunc locum, quia pertinet ad locum totius vniuerſalis, & aliàs ſexcentas huiuſmodi cauillationes. Eſt au-* H
tem per vtile, quòd idem argumentum in mul-tis locis reperiatur, multique ſint aditus &

viæ

viæ vnius inueniẽdæ rei, vt si vno in loco vel scrutandi negligentia, vel quærendi festinatione, quod optamus non inuenerimus, altera tamẽ via, tertioue tentantes, offendamus.

De locis præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Cap. 26.

A *Exconiunctorum locis, restat vnus, quem circunstantium nominauimus, atque vt amplam regionem in tres angustiores diuisimus vtpote in locum præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Circunstantia quę Cicero*[a] *adiuncta vocat, sunt ea, quæ cum re quidẽ cohęrent, sed tamen non necessariò. Qua ratione di*
B *stinguntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur quædam antecedunt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, consuetudo, prouocatio & huiusmodi alia, quæ omnia prꝫcurrentia dicuntur: Quędam comitantur, ut locus, tempus, occasio, socij, dignitas, officium, apparatus, & cætera id genus, quæ non sine causa comitantia uocauimus. Alia subsequuntur, ut laus diuitię partę, infamia, reprehensio, exhaustum patrimonium, & huiusmodi alia, quæ apppellauimus subsequentia. Hinc probat Orator, hominem perpetrasse homicidiũ, quòd paulo ante colloquutus clàm fuerit cum amicis, quod de nocte domum exierit, quòd auditus*

Circunstantia quę.
[a] In Topi.
Præcurrentia.
Comitãtia
Subsequentia.

ditus

Quorũ efficiẽtia sunt mala, ipsa sunt mala.
Quorũ interimẽtia sũt bona, ipsa sũt mala.
Quorũ interimẽtia mala sũt ipsa sũt bona

d Cap. 2. *Idem dicit de generationibus & corruptionibus seu interẽptionibus, vt suprà [d] retulimus. Priora duo pronuntiata cæteris etiam tribus generibus causarum accomodari possunt, latè tamen acceptis nominibus boni, & mali, vt nimirum non tantùm bona & mala in moribus, hoc est, laudanda, & vituperanda, comprehendant, sed etiã bona & mala tum naturæ, tum artis. Exempla Hic seruus habet firmã corporis cõstitutionẽ, ergo est vtilis: Hic est valetudinarius ergo inutilis: Hic equus habet aptam formam propotiorneq; membrorum, igitur bonus: Hic ineptã, ergo parũ valet. Milites sunt vtiles Reipublicæ, ergo & bellũ. Venefici sunt perniciosi, ergo & veneficia: Bona est vita cœlestis, ergo boni sunt labores, quos iusti pro ea perpetiũtur: Nil prodest supba vita, & diuitiarum iactantia nil confert, vana est igitur omnis cura, & solicitudo conquirendi superbos honores, & arrogãtes diuitias. Exempla reliquorum duorũ pronuntiatorum hæc sunt, Reges, qui maleficos nõ patiuntur viuere, sunt boni, ergo malefici mali: Tyrãni, qui Christianos trucidabant, erant Christo detestabiles, ergo Christiani amabiles. Cæterùm,*

F

rùm cùm audis, Quorum causæ sunt bonę, ipsa esse bona, subaudi, qua ratione à bonis causis proueniunt. Nam etsi à bonis causis, mala quædam nascũtur (vt à viris probis leuia peccata) non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab vna causa non malus nasceretur, ab alia mala vitiatur, vt si quis restituat alienum gladium, vt, homicidium aliquod perpetretur. Quin etiam sępe numerò cùm causæ omnes sunt bonę, mala vna circunstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaque si causa est bona, effectusque ab ipsa prouenit qua ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliunde non vitietur. Hinc facilè colliges, quo pacto reliqua pronunciata sint intelligenda. **Explicatio pronuntiatorum.**

G *Aduerte tamen hoc loco sub his quatuor pronunciatis generalibus plurima specialia contineri, vt Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoque sunt honesta: Quorum vtiles, & ipsa sunt vtilia: Quorũ iucundæ, & ipsa iucunda: Quorũ in precio habitę, & ipsa in precio habẽtur: Quorum magni constant causę, & ipsa magni constant: atq; ita in cęteris pronunciatis. Quod vtique dixerim ne existimes (quod nonnulli Aristoteli obijciunt) angustam valde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri. Alię quoque enunciationes proponi posśent alijs, atque alijs effectorum conditionibus colligendis, vt,* **Quàm latè pateāt proposita pronunciata.**

Generale pronunciatum non sc gniter notãdum.

Ad cuius artis materiam pertinent causæ, ad eã dem pertinent effecta: Quorum causas faciliùs assequimur, ea faciliùs sciẽtia tenere possumus, & aliæ quam plurimę. Sed hæ omnes in hoc generali pronuntiato, continentur.

H

Cuius conditionis est causa, eiusdem suo quodammodo est effectus.

Quod quo pacto sit intelligendum, & in alia atque alia diducendum, iudicio magis expendendum est, quàm documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.

De loco effectorum. Cap. 24.

A

QVàm multa sint effectorum genera, ex ipsa causarum multitudine nullo negotio intelligi potest. Cùm enim causa & effectus mutuò se respiciant, quàm multiplex fuerit causæ nomen, tam multiplex sit nomen effectus necesse est. Quin & vsus loci, idem est ac superioris, ordine duntaxat pronunciatorum conuerso. Nam vt ex causis sic argumentabamur, Dantur causæ, quæ ad effectum edendum aptę sunt, ergo effectus esse potest, sic ex affectu possumus concludere, Effectus esse potest, ergo

Vsus loci.

dantur

dantur causæ, à quibus prouenire possit, atque Nota hæc.
B *ita in cæteris pronunciatis. Nisi quòd hoc plus viriū habet argumentum ex effectis, quòd cùm non ex quauis causa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus causam esse, uel fuisse, vt ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate seu perfectione causę efficientis non possimus colligere maiorem perfectionē effectus, nec necessariò æqualem, ex perfectione tamen effectus concludimus aut maiorem, aut certe æqualem perfectionem efficientis causę. Itaque cùm vsus loci huius ex superiori pateat, satis erit si ex quatuor effectorum classibus non nulla exempla subijciamus.*

C *Ex effectibus materiæ sic licet concludere. Hæc res genita est, ergo ex alia præcedente, quæ interijt, est genita: Interire potest, igitur materia constat: Est densa igitur habet multum materiæ: Rara, ergo parum. Grammatica distinguitur à Rhetorica, igitur oratio emendata, circa quā versatur grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quæ sub Rhetoricę consideratione cadit.*

D *Ex effectibus formę, hoc modo. Conchilia sentiunt habentque ex se quendam motum, ergo habent animam. Alia est proprietas terræ, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hæc area est omnium, quę ęqualem*

remiſſe, ſed intẽſiús, quàm cõtrarium, Quicquid igitur hoc modo inerit, id haud dubiè denominabit rem cui ineſt: non tamen erit neceſsè vt quocunque modo denominet, ſed certo quodam. Itaque id, in quo eſt actio; non eſt appellandũ agẽs, ſed actum, ſeu affectum actione, quod idem eſt, ac patiens. Contra verò id, in quo eſt locus non eſt dicendum locatum, ſed locans. Ex poſteriori loco [l] *talia ducuntur argumenta, Paries eſt albus calce, igitur calx eſt alba: Cibus melle addito fit dulcis (vel dulcior, quàm erat) igitur mel eſt dulce. In quo argumentandi genere nomine appoſitionis ſolet intelligi ea rei appoſitio, quę ſit capax eius denominationis, quæ de re, cui apponitur, concluditur. Alia etiam nonnulla intelligi conſueuerunt: cęterùm nos iam ad argumenta, quæ ex efficiente cauſa ducuntur, veniamus.*

Locus quẽ uocant ab appoſitione.
l 2. top. 4. loco. 34.

De argumentis ex cauſa efficiente. Cap. 21.

Triplex cã efficiens.
a 2. Phy. 2.

C*Auſa efficiẽs triplex itidẽ (vt ſupiores) dici poteſt: procreãs, cõſeruãs, & interimẽs. Quarũ ſingula genera in duo rurſus genera diuiduntur,* [a] *in principales, & famulantes. Principales, aut ſunt ſimpliciter principales, qualis eſt ſolus Deus, aut in certo quodam genere, vt architectus inter omnes fabros, qui in na-*

Principales cauſæ.

ui conficienda operam ponũt. Famulãtes sunt, quæ principalibus seruiunt, vt cœlestes substantiæ Deo, & ij, qui ligna succidunt, aut præparãt, Famulantes.
B *architecto. Reuocantur ad efficientes causas instrumenta omnia,* [b] *vt securis, terebra, & huiusmodi alia.* Item *ij, quorum consilio res geritur, vt regum consiliarij. Sed & causas meritorias ad effiientes reuocant Theologi* [c]. *Ex cau-* b 2. Phy.3.
C *sis procreantibus est illa reprehẽsio,* [d] *qua Moyses ingratitudinẽ Israelitici populi ita concludit Generatio praua atq; peruersa, heccine reddis Domino popule stulte, & insipiens? Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Huc etiam spectat illud Pauli, si delibatio sancta est, & massa: Si radix sancta, et rami. Ex negatione huius causæ est illud Aristotelis,* [e] *Pisces non respirare, quia pulmonem nõ habent. Vnde quoq; Dominus.* [f] *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Et Paulus* [g], *Quomodo audient sine prędicante. Qui alio rursus loco* [h] *sub quadam similitudine, ex negatione meriti concludit negationem premij hoc modo, Nõ coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Infinita sunt argumenta ex hoc causarum genere,*

c Vt D. Tho. deuerit. q. 29. ar. 6.
d Deut. 32
e De respir. 1. & 6.
f Matth. 12.
g Ad Rom. 10.
h 2. ad Tim. 2.

Ex causis conseruantibus est id, quod docet Aristoteles, [i] *Homines diutiùs, quã alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior*

i De lõgit. & breuitate vitæ. 1.

sit

sit proportio, & qualitas, humidi & calidi, quibus vita conseruatur. Et illud [l] *Diuturnius esse Regnum, cæteris Rebpublicis, quia à causis externis minimè omnium deleatur. Et illud,* [m] *Conseruari Respublicas non solùm quia procul ab sunt ab ijs, quæ interitum afferunt, sed interdum etiam qui prope sunt, quòd timor intentiore cura Reipublicæ consulere cogat. Ex causis interimentibus est argumentum illud Aristotelis,* [n] *Arbores lata folia habentes defrondescere, quia succus in ea parte contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copulãtur. Et illud,* [o] *Maximè rempublicam dissolui, si ius in ipsa violetur. Huc etiam pertinet illud Domini,* [p] *Omne regnum in se ipsum diuisum, desolabitur: & domus supra domum, cadet: &c. Magna vis argumentorũ ex hoc etiã causarũ genere desumitur.*

l 5. Polit. 10.
m 5. Polit. 8:
n 2. post. 17.
o 5. polit. 7.
p Luc. 11.

Locus generationũ, & corruptionum.

Ad locum efficientium causarum reuocatur D *locus generationum, & corruptionũ. Quin etiã Aristoteles* [q] *hunc cũ illo, coniũgit. Argumenta ex hoc loco desumpta ad hunc modum tractãtur. Si generatio bona est, bonũ est quod oritur: sin mala illa, malum etiam hoc. Si corruptio seu interitus bonus est, res, quæ interit, mala est: sin malus ille, hæc bona. Hinc licet ostendere. quanto cũ desiderio, & auiditate debuit doctrina Christi seruatoris nostri excipi, cuius natiuitatem tanta cum exultatione Angeli, Reges, pastores,*

q 2. Top. 2. loco. 31.

ſtores, cœli deniq; & terra celebrarũt: cuius mortem indigniſſimam muta etiam, & ſenſus ex pertia elementa deplorauerunt. Hinc etiam pro bare poſſumus, peſſimum fuiſſe Iudam, cùm eius natiuitas adeò fuerit deteſtabilis, vt dixerit ſum ma veritas, [r] Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet. Herodem verò fuiſſe populo Iudaico in- fenſiſſimum, quòd tota Iudæorum natio iucũdiſ- ſimè acceperit acerbiſſimum morbum, quo ille vitam miſerè finiuit [ſ]. Non negamus tamen, fieri poſſe, vt interitus rei bonę, ratione ali- qua ſit bonus, & malæ malus. Mors enim Chri- ſti ratione ſalutis, quam nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis pernicioſa fuiſſet, ac lugẽ da, ſi indigna illa nobiliũ ſtrages ſequuta eſſet, quam ille morti proximus optarat, & ſorori quaſi teſtamento reliquerat [t]. Sed hoc tantum dicimus, interitum, rei bonæ, qua rei bonæ interi tus eſt, eſſe pernicioſum, rei autem malæ, qua ma læ, eſſe bonum, & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda eſt.

r Matth. 26

ſ Ioſephus lib. 17. antiq. Iud. ca. 8.

t Ioſephus ibid.

De argumentis ex fine.
Cap. 22.

A *Finis dici ſolet cauſa cauſarũ oĩum, ꝙ cæte- ras cauſas naturæ ordine antecedat. Mate- ria.n, niſi formã accipiat, rudis ẽ atq; informis.*

Finis cauſa cauſarum.

Forma

Forma verò si desit efficiens, nunquã in materiã inducetur. Efficiẽs deniq; nisi finis cupidiate cõmoueatur, nihil vnquam efficiet. Multò tamẽ uerius dicimus finem esse causam mediorũ, quæ in finem destinãtur, Exempli causa habitatio nõ solum dicitur finis eius, qui domũ sibi extruit, itemque formæ domus, atq; materiæ, in quã forma domus inducitur, sed etiam multo veriùs in sius ædificationis, qua & cõstruitur domus, & habitatio paratur. Quo fit, vt ex fine, quẽ nobis proponimus, nõ solùm probare possimus, quales cæteræ causæ esse debent, sed etiã qualia media ad finem consequendã dirigenda sint, & præmittenda. Est autem triplex finis, quemadmodũ & cæteræ causæ. Alius ẽ ea res, cui aliquid expetitur: quo pacto nõ solùm Deus est finis noster, sed etiam alij homines, atque adeò nos ipsi nobis sumus fines. Nã & Deo gloriã, & proximis, nobisq; ipsis salutẽ optamus. Qua finis acceptione vtitur Propheta [a] *cùm his verbis Deũ alloquitur. Propter te sustinui opprobriũ, &c. hoc est, ad tui gloriam & laudem hæc omnia perpessus sum: & Paulus* [b] *cùm ait, Oĩa sustineo propter electos, vt & ipsi salutẽ consequantur: & Aristoteles* [c] *cùm dicit, Omnia (scilicet artificiosa) sunt gratia nostri: Aliùs finis est res, cuius fruitiò (vt sic dicã) aut vsus expetitur: quo pacto etiã Deus est finis noster, quia omnes volumus vt*

Triplex finis.

a Psal. 68.

b 2. ad Timo. 2.

c 2. Phy. 2.

ille

ille seipso, & nos etiã illo fruamur: itemque vita, honores, diuitiæ. quibus tum alios vti, tũ etiã nos ipsos cupimus. Qua significatione D. Augustinus [d] intelligit Deũ esse finem nostrũ cum ait, Fecisti nos domine ad te, & inquietũ est cor nostrũ donec requiescat in te. Et Aristoteles [e] pbat nec honores, nec diuitias esse ultimũ finem, quo hoĩes ut summo bono frui debeãt. Tertius est ipsa fruitio, aut usus rei, quæ desideratur. Cõplector aũt nominibus fruitionis, & usus ipsam quoque adeptionẽ ac possessionẽ rerum, quibus utimur, aut fruimur. Huiusmodi finis est aperta Dei Optimi, Maximi contemplatio, quã optamus, et in effabilis illa iucũditas, quæ ex ea capitur, itemque possessio uirtutũ, honorum, aut diuitiarum in hac uita, & ea oblectatio, quæ ex usu harum rerum percipitur, Qua finis vsurpatione vtitur Aristoteles [f] cùm docet, contemplationem Dei & substantiarum separatarum, vt in hac vita haberi potest, esse vltimum finem hominis (etenim fidei lumine minime edoctus nõ potuit progredi vlteriùs) vsum verò rerum aliarum, vt salutis, roboris, pecuniarum, et honorũ, non esse vltimum finem, sed ad illum aliquatenus requiri [g].

d 1. Confess. 1.

e 1. Ethi. 5

f 10. Ethi. 7. & 8.

g 1. Eth. 8. & 10. Eth: 8.

Argumenta ex fine primi generis.

Ex fine primi generis (hoc est, ex re, cui aliquid expetitur) concludere possumus hoc modo, Deus efficit omnia propter se, igitur non est autor

tor peccati, quandoquidem peccatum in Deum referri non potest. Omnia sunt in Dei gloriam facienda, non est igitur Deus blasphemandus, non est proferendum verbum ociosum, &c. Optas proximis bona, ne sis igitur cuiquam occasio ruinę. Diligis te, ne te igitur malæ cupiditatis veneno perimas. Vis perfectus esse, vēde omnia, & da pauperibus, & sequere Christum. Ex fine secundi generis (ex re videlicet cuius fruitio aut vsus desideratur) sic licet argumentari. Optas magna, contemne igitur parua. Vis abunde metere, ne parcè igitur semines. Vis turrim ædificare, priùs ergo computa sumptus: Vis bellum committere, vide num sit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruitione vel vsu, quem finem tertium fecimus, ita colliges. Optas Deum videre, esto igitur mūdo corde. Vis esse particeps gloriæ Christi, patere igitur cum Christo. Ad locum finium reuocatur à quibusdam locus, Ab vsibus, eo quod vsus sit finis officij, aut instrumenti, cuius est vsus. Verùm cùm nomen vsus magis sonet effectum, quàm causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere

Ex fine secundi generis.

Ex fine tertij generis

De vsu loci causarum. Cap. 23.

V*T tamen ad certam aliquam normam, tam variam ex hoc loco argumentādi rationem redigamus, aduertendum est, tribus modis*

dis posse effectum ex causa concludi: vno quo ad potẽtiam; altero quoad actum, siue imperfectũ, quod est fieri, siue perfectum, quod est esse: tertiò quò ad aliquam affectionem cuiusmodi est esse bonum vel malum. Primus probandi modus B *hoc pronunciato praescribitur ab Aristotele.* [a]

Tribus modis effectus ex causa concluditur.

Primus modus.

a 2. Phy. 3.

Causa potens & effectus in potentia simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si iam extat causa ad effectum edendum apta dubium non est quin effectus esse possit (modo non desint aliae causae, quae vt effectus producatnr, concurrere ac conuenire debent) quòd si talis causa non extat, nec effectus esse poterit, saltem potentia propinqua, de qua loquor. Remota enim ac distanti potentia, potestate, dubium non est quin effectus, etiam dum causa non extat, verè dicatur posibilis, modò causa possit in rerum natura existere. Hinc suadebis posse Saracenos Mauritaniae incolas ab Hispanis debellari: quia non deest Hispanis materia, ex qua possint arma conficere: nec duces periti, aut milites strenui, & exercitati, qui possint bellum inferre: nec ignorant optimam belli gerendi formam: nec causa, obquam bellum inferendum sit est iniusta.

Hinc etiam probare quis poßet, Abel non po

ſic licet concludere, Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectè eſt: Sol lucet, ergo dies eſt: Deus apertè videtur à beatis, ergo ama
D *tur. Licet quoque ex abſoluta poſitione cauſæ concludere effectum eſſe in eſſe perfecto aut imperfecto: verùm hoc nõ fit niſi cũ argumètamur ex cauſis neceſſariis, hoc eſt, neceſſariò edentibus effecta ſua, vt ex materia omnino diſpoſita, aut ex quacunque forma caduca & mortali, aut ex quibuſdam efficientibus: vt ſi dicas, Materia eſt ſummo calore affecta, ergo ignis eſt: Anima leonis eſt in rerum natura, ergo leo eſt: Sol eſt, ergo lumen productum eſt: Motus cæli eſt, ergo ſub cælo res gignuntur, & intereunt. Dixi, Ex quacunque forma caduca & mortali, quia in immortalibus non ualet. Si .n. dicas, Anima Socratis eſt, ergo & Socrates, nil concludes. Differt hic modus argumentandi à ſuperiori, quòd ibi argumentabamur ex cauſa in actu, hoc eſt, ex cauſa edente effectum, hic autem ex cauſa tantùm abſolutè poſita in rerum na-*
E *tura.*

Tertium modum concludendi effectum ex cauſis preſsè aliquantulum tradit Ariſtoteles, [c] *in cauſiſque efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis.* c 2. Top. capit. 3. loco 31.

Quorũ efficiẽtia sũt bona, ipſa ſunt bona.

rùm cùm audis, Quorum causæ sunt bonę, ipsa esse bona, subaudi, qua ratione à bonis causis proueniunt. Nam etsi à bonis causis, mala quædam nascũtur (vt à viris probis leuia peccata) non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab vna causa non malus nasceretur, ab alia mala vitiatur, vt si quis restituat alienum gladium, vt, homicidium aliquod perpetretur. Quin etiam sępe numerò cùm causæ omnes sunt bonę, mala vna circunstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaque si causa est bona, effectusque ab ipsa prouenit qua ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliunde non vitietur. Hinc facilè colliges, quo pacto reliqua pronunciata sint intelligenda. Aduerte tamen hoc loco sub his quatuor pronunciatis generalibus plurima specialia contineri, vt Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoque sunt honesta: Quorum vtiles, & ipsa sunt vtilia: Quorũ iucundæ, & ipsa iucunda: Quorũ in precio habitę, & ipsa in precio habẽtur: Quorum magni constant causę, & ipsa magni constant: atq; ita in cęteris pronunciatis. Quod vtique dixerim ne existimes (quod nonnulli Aristoteli obijciunt (angustam valde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri. Alię quoque enunciationes proponi possent alijs, atque alijs effectorum conditionibus colligendis, vt,

Explicatio pronuntiatorum.

G Quàm latè pateãt proposita pronunciata.

dantur causæ, à quibus prouenire possit, atque Nota hæc.
B *ita in cæteris pronunciatis. Nisi quòd hoc plus viriū habet argumentum ex effectis, quòd cùm non ex quauis causa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus causam esse, uel fuisse, vt ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate seu perfectione causę efficientis non possimus colligere maiorem perfectionē effectus, nec necessariò æqualem, ex perfectione tamen effectus concludimus aut maiorem, aut certe æqualem perfectionem efficientis causę. Itaque cùm vsus loci huius ex superiori pateat, satis erit si ex quatuor effectorum classibus non nulla exempla subijciamus.*

C *Ex effectibus materiæ sic licet concludere. Hæc res genita est, ergo ex alia præcedente, quæ interijt, est genita: Interire potest, igitur materia constat: Est densa igitur habet multum materiæ: Rara, ergo parum. Grammatica distinguitur à Rhetorica, igitur oratio emendata, circa quā versatur grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quæ sub Rhetoricę consideratione cadit.*

D *Ex effectibus formę, hoc modo. Conchilia sentiunt habentque ex se quendam motum, ergo habent animam. Alia est proprietas terræ, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hæc area est omnium, quę ęqualem*

Hinc probamus Dialecticam esse vtilē, quia vsus eius vtilis est (tradit enim instrumenta disquirendi omnibus in rebus veritatem) Sophisticè verò perniciosam, quia vsus eius est perniciosus, cùm decipiat homines, atq; deludat. Hîc tamen nomine vsus intellige vsum rei, quam ipsa per se, atq; ex natura sua sibi vendicat: alióqui ex malo vsu Iuris peritiæ, aut Medicinæ, aut Eloquentię (quibus multi abuntuntur ad aliorum perniciem) licebit concludere, has artes esse perniciosas: contráq; ex bono vsu illatarum iniuriarum, odij, & inimicitiarum (quas probi homines patienter sustinent) licebit colligere iniu-
H *rias, odia, & inimicitias esse res bonas: quod absurdissimum est. Hoc cùm non animaduertant cæci hæretici nostri temporis ex abusu sacerdotij, pontificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum ac piorum exercitiorum Ecclesiæ, quo non pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum vsu, tollenda omnino esse de medio hæc sacra ministeria & pia exercitia. Quod quanta sit absurditate, ac cæcitate plenum dici non potest, quia vna excepta virtute (qua sola* [d] *nemo, qui ea præditus sit, malè vti potest) nulla res adeò est bona & excellens, vt ea praui homines abuti non valeant. Restant ex connexis antecedentia, & consequētia, de quibus iam dicendum est.*

Quis nam vsus hoc loco intelligendus sit.

Error hæreticorū nostri temporis.

d Arist. 1. Rhe. ad Theod. 1.

De

necessariò sequitur aliud, siue ordine attributionis, quo pacto iustitia est antecedens virtutis, cùm uirtus necessario de iustitia, ac vniuersè prędicet: siue ordine tpis, quo pacto vuln9 ĩ corde ẽ antecedens mortis, qa necessariò mors breui cõsequitur. Aliò verò modo antecedens dicitur res, quæ necessariò danda est, si aliud dandum sit, quo pacto adolescentia est antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si enim infans futurus est iuuenis, necesse est vt prius adolescat: Itemque si ædes futuræ sunt, necessariò ante ia-

C *cienda sunt fundamenta. Consequẽs quoque duplex est: vel id, quod necessariò ex antecedente prioris generis consequitur, vt virtus comparatione iustitię, & mors respectu vulneris in corde, vel id, quod necessariò requirit antecedens posterioris generis, vt iuuentus adolescentiã, & ædificium fundamenta. Antecedentia & consequentia prioris generis vocari possunt antecedentia, & consequentia simpliciter: posterioris autem generis, antecedentia, & cõsequentia ex hypothesi, seu conditione. Vsus anteceden-* Quibus nominibus distingui possint.

D *tium & consequentium simpliciter (quæ magis propriè antecedentia & consequentia dicũtur) his duob9 pronunciatis traditur ab Aristotele.*a Vsus antecedentium & cõsequẽtiũ simpliciter.

Posito antecedẽte necesse est poni cõsequẽs. Sublato consequente, necesse est vt tollatur antecedens.

a 2.Top.capit.2.loco.13.

Exem-

uersè accipiatur, vt cum paulo ante diceba-mus, Omne quod est rationi consentaneum est ho mini naturale, omnis autem virtus est rationi cō sentanea, omnis ergo virtus est homini natura lis. Quale etiam est illud Pauli, [e] Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. Quasi dixerit, omnes nationes au-dierunt, ergo gens Iudæorum.

c Ad Rom. 10.

F *Vsus verò antecedentium & consequentium ex hypohesi, est omnino superiori oppositus. Quē ex secūdo posterioris resolutionis libro [f] his duo bus pronuuciatis licet colligere.*

Vsus antecedentium et consequētium ex hypothesi.

f Cap. 12.

Sublato antecedente, necesse est tolli con-sequens.

Posito consequente, necesse est poni ante-cedens.

Exempla, Hic infans, non adolescet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adolescens. Aedificanda est domus, ergo iacienda sunt fun-damenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur. Hic verè amisit bona sua, er go possidebat: Nil possidebat, ergo nihil amisit. Huc spectat illa mendax excusatio Giezi, [g] Nō iuit seruus tuus quoquam. Rogauerat Heliseus, Vnde venis Giezi? Tum ille quia redire aliunde nō poterat, nisi ante iuisset, negauit antecedens,

g 4 Reg. 5

vt

viæ vnius inueniēdæ rei, vt si vno in loco vel scrutandi negligentia, vel quærendi festinatione, quod optamus non inuenerimus, altera tamē via, tertioúe tentantes, offendamus.

De locis præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Cap. 26.

A *Ex coniunctorum locis, restat vnus, quem circunstantium nominauimus, atque vt amplam regionem in tres angustiores diuisimus vtpote in locum præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Circunstantia quę Cicero* a *adiuncta vocat, sunt ea, quæ cum re quidē cohęrent, sed tamen non necessariò. Qua ratione di*
B *stinguntur hi loci à connexorum locis: Horum igitur quædam antecedunt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, consuetudo, prouocatio & huiusmodi alia, quæ omnia precurrentia dicuntur: Quędam comitantur, ut locus, tempus, occasio, socij, dignitas, officium, apparatus, & cætera id genus, quæ non sine causa comitantia uocauimus. Alia subsequuntur, ut laus diuitię partę, infamia, reprehensio, exhaustum patrimonium, & huiusmodi alia, quæ apppellauimus subsequentia. Hinc probat Orator, hominem perpetrasse homicidiū, quòd paulo ante colloquutus clàm fuerit cum amicis, quod de nocte domum exierit, quòd auditus*

Circunstantia quę.
a In Topi.
Præcurrentia.
Comitātia
Subsequentia.

ditus

Ex præcurrentibus est illud in Exodo, [d] *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et illud Pauli* [e]. *Quod si inuicem mordetis, & comeditis videte ne ab inuicem consumamini. Et illud Domini* [f] *Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est cælum. Et mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis? hoc est, num prope sit mundi redemptio & salus?*

d Exod. 23.
e Ad Gal. 5.
f Matt. 16.

Ex comitantibus est illud, [g] *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. Et illud Petri* [h] *in die Pentecostes dictum, Non enim, inquit, sicut vos æstimatis hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia. Huc pertinent signa Physiognomica, quibus naturale ingeniũ cuiusq; coniectant physici. Exempli causa coniectat Aristoteles* [i] *eos, qui frontem habent paruam indisciplinabiles esse: qui valde magnam, tardos: qui rotundam, insensatos: qui minus planam, sagaces: qui quadratam, & moderatam, magnanimos: & alia quam plurima.*

g Matth. 18
h Act. 2.
Physiognomica.
i Arist. in Physiognõ

Ex subsequentibus hæc sunt [l]. *Non tardes cõuerti ad Dominum, & ne differas de diem in diem: subito enim veniet ira illius. Et illud Pauli,* [m] *Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors*

l Eccle. 5.
m Ad Rõ. 6.

Ee est:

est: & quæ sequuntur vsq; ad finem capitis. Illud quoq; Augustini[n] *in laudem B. Laurentij, Necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos non solùm fuisse cum passi sunt, sed etiã tũc martyres Christi esse cùm viuerent, &c. Latissimè patent hi loci, qui eò etiam frequẽtiùs, quàm cæteri sunt in vsu, quò patentiores sunt, & faciliùs argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorum argumentorum ingrediamur: primúmque videamus consentanea, ex quibus statim sese offerunt similia.*

n Serm. 3. de S. Laurẽtio.

De loco similium. Cap. 27.

Similia, quæ dicantur hoc loco.

a 1. Top. 14.

Similia hoc loco non tantùm dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid conuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionémue aliquam inter se habent[a]. *Verbi causa duę res candidæ, quà candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei dicuntur similia, quoniam eandem qualitatem, aut quantitatem aut eßentiam communem habent. Mens verò & oculi: serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus, quoniam & si quà eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones, habent tamen quandam inter se proportionem.*

tionem. Vt enim mens ſe habet ad animũ, ſic oculi quodammodo ad corpus, atq; quod eſt in aëre ſerenitas, idem proportione quadam eſt in mari tranquillitas. Vſum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Ariſtoteles [b]. Vſus loci. b 2. Top. 2. loco. 32.

Quod in vno ſimilium valet, valet in cæteris.

Quod non ualet in uno, nec in cæteris.

Exẽpla. Corpus regitur oculis, ergo animus mente gubernandus eſt. Si nauiculatores ſua opera & induſtria poſſent mare tranquillum facere, id magnopere curarent, igitur cùm ij, qui in Reipublicæ adminiſtratione verſantur, pacẽ omnium ordinum obſeruandis legibus conſequi valeant, ſi id non faciunt reprehenſione ſunt digniſſimi. Vt vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur: ſic tenera puerorum ingenia grandia non ſtatim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facilè addiſcunt. Huc ſpectat totum genus exemplorum, quod quartam argumentationis formam ſuperiori libro fecimus, ſiuè propriè dicantur exempla, ſiuè parabolę, ſiue apologi. Quin etiã non deſunt, qui dicant, Exemplum nullam eſſe argumentationis formam, ſed totum ad mate-

Quint. lib. 1.

Huc ſpectat totum quartũ genus argumentationis.

riam huius loci pertinere, de qua re alibi disputandum est. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis scriptis argumenta, vt passim omnibus sint obuia. Hinc Paulus [c] *cum dixisset, Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? mox infert; Expurgate igitur vetus fermentum vt sitis noua conspersio. Et infrà* [d] *cum dixisset. Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quòd qui in sacrario operantur, quę de sacrario sunt edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? hũc in modum concludit; Ita & Dominus ordinauit ijs, qui euangelium annunciant, de euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vsus in colligendis attributis vnius analogi ex attributis alterius. Vt ex cõditionibus gubernatoris dirigentis nauem conditiones Regis gubernantis Rempublicam: & ex ijs, quæ conueniunt pastori, ea, quæ conueniunt episcopo: & ex effectibus panis effecta corporis Domini: & ex proprietatibus seminis proprietates verbi Dei: & ex varijs qualitatibus terræ, in qua semen suscipitur, quàm varij sint affectus auditorũ diuini verbi. Quo vsu nullus prope dixerim est feracior aut fœlicior in hoc locorum campo. Non desunt tamen qui dicant, omnium locorum, è quibus ducuntur*

c 1. ad Co. 5.

d Cap. 9.

cuntur argumenta, nulli ferè minùs esse virium contra renitentem auditorem, quàm similitudinis: ad eum verò, qui sponte sequitur, docendumque se præbet, nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, inquiunt si rectè adhibeatur, & quandam eius imaginem subijcit animo, vt cum assentiendi necessitatem non afferat, afferat tacitum dissentiendi pudorem. Verùm si similia, quæ ex parte similia sunt probè teneantur, non est vsque adeo infirmum hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit.

Rodol. 1. de inuen. 26.

Documentũ animaduertendũ.

De loco maiorum. Cap. 28.

ARgumenta, quæ ex locis hactenus inuentis eruimus, non desumebantur ex tota quæstione sed ex subiecto, aut prędicato quęstionis. Aut enim erant definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quæ in questione cõcludenda subijciebantur, vel prædicabantur: aut modo aliquo affecta ad ea, quæ subijciebantur, aut predicabantur. Nunc incidimus in locos, ex quibus quæ depromuntur argumenta, affecta sunt ad totam quæstionem concludendam, hoc est, ad ipsam totã conclusionem. Nam maiora, quæ nunc primum occurrunt, dicuntur ea, quę maiorem habent probabilitatem, quàm ea

Discrimen triũ sequentium locorum à superioribus.

enunciatio; quæ concludenda, & confirmanda est: minora, quæ minorem: paria, quę parem, seu æqualem. A maioribus huiusmodi argumenta ducuntur, Si Mazaganum non fuit à centum viginti millib. expugnatũ, nõ expugnabit à viginti millib. Si ĩ diuitijs adiũcta ẽt potestate, ac honoribus non est summum bonum, quí fieri potest, vt in diuitijs hominis obscuri, ac priuati situm sit? Si eloquentia Ciceronis non potuit persuadere Octauio, in quem ille maxima beneficia contulerat, ne se traderet superbo, ac impotenti hosti Antonio, quí conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iustissimæ neci regiæ maiestatis proditorem? Huius loci vsus in hoc vno pronunciato [a] *positus est,*

a Hoc pronunciatum tribus explicat Arist. 2. Top. extremo cap.

Si id, quod verisimilius videtur, non est verum, nec id, quod minus videtur, verisimile.

b Gen. 44.

Itaque tractatio huius loci tota est negatiua. Huc spectat illud fratrum Ioseph ad dispensatorem, [b] *Pecuniam, quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te de terra Chanaam: & quomodo consequens est, vt furatisimus de domo domini tui aurum, vel argentũ? Et illud domini, Si terrena dixi vobis, & nõ creditis, qũo si dixero vobis cælestia credetis?*

c Ioan. 3.

De

De loco minorum. Cap. 29.

A QVo autem pacto tractanda sit argumenta ex loco minorum his exemplis intelliges. Si parua sæpe Lusitanorum classis Turcarum in India impetum fregit, cur modo id non facient, omnes Orientis vires? Si pro Christo cōtemnenda est vita, cur non pecunia? Si pro inimicis orandum est, cur amici odio prosequendi? Itaq; tractatio argumentorum huius loci est

B omnino opposita superiorum tractationi. Tota enim est affirmatiua, cùm illa sit prorsus negatiua, Potest igitur hoc vno pronūciato [a] doceri.

Si id quod minus uerisimile est, uerum est, & id etiam erit, quod magis verisimile uidetur.

Huc spectat illud Moysi iam iam morituri ad populum Israeliticum, [b] Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimā. Adhuc viuēte me, & ingrediente vobiscum semper contentiosè egistis contra Dominū, quāto magis, cum mortuus fuero? Et illud Ionathę [c], Turbauit, inquit, pater meus terrā: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quòd gustauerim paululū de melle isto: quāto magis si comedisset popu-

a Et hoc docet Aristoteles extremo cap. 2. Top. tribus itidem pronunciatis.

b Deut. 31.

c 1. Reg. 14.

lus de præda, inimicorum suorum? nónne maior plaga facta fuisset in Philistijm? Et illud Domini d, Si ergo vos cum sitis mali, noštis bona data dare filijs veštris, quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? Et illud Bernardi e in verba ea Domini, Pater ignosce illis, quia nesciũt, quid faciũt, Quomodo, inquit, potabis dñe desiderãtes te torrẽte voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiæ? Aliter accipiuntur à multis f nomina maiorum, & minorum, aliterque hi duo loci explicantur, atque tractantur. Cæterum nos Aristotelem vtpotè in hac re luculentius & melius loquutum libenter sequimur.

d Matth. 7.

e De passione Domini

f In his sũt Cic. 1 Top. Quint. lib. 5. cap. 10. Rodolph. 1. lib. 25. & alij quidã ex recentioribus.

De loco parium. Cap. 30.

ARgumenta ex loco parium hoc modo explicantur. *Si abstinentia virtus est, & cõtinentia erit: Si iactantia virtus nõ est, nec hypocrisis. Quæ pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus matris. Si duces nõ ideo mali habẽtur quòd interdum superantur, cur Philosophi malè audiunt, si aliquando fallũtur a? Itaq; hic locus tùm affirmatiuè, tum negatiuè tractatur. Id quod Aristoteles b tribus documentis enucleatè docet. Possunt tamen illa hoc vno expeditius, & planius significari.*

a Aristot. 2 Rhet. 23. Vsus loci.
b 2. Top. cap. 4.

Si

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam quæ uidetur æque probabilis vera erit, aut falsa.

Huc spectat illud sapientiæ [c] *ita dicentis*, *Quia vocabi, & renuistis: extendi manum meã, & non fuit qui aspiceret: despexictis omne consiliũ meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & sub sanabo, cum vobis id, quod timebatis aduenerit. Et illud*, [d] *Nolite iudicare & non iudicabimini nolite condemnare, & nõ condẽnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date & dabitur vobis. Non immeritò autem hæc, & alia huiusmodi argumenta, quibus in sacris literis ex meritis concluduntur præmia, aut ex peccatis supplicia dicuntur ad hunc locum pertinere: quia & si præmia cœlestia sunt maiora meritis, & supplicia inferiora delictis: ex diuina tamen largitate, ac mĩa quædã inter hæc cernitur rõ iustitię, ac proinde æqualitatis. Ad vsum huius loci pertinet illud pronũciatũ, quod Arist. eodẽ loco affert* [e].

c Prou. 1.

d Luc. 6.

e 2. Top. 4.

Si incrementum prędicati sequitur incrementum subiecti, prædicatum sequetur subiectum, quod si incremetum non sequitur incrementum, nec prædicatum sequetur subiectum.

Vt

Vt si maior virtus est melior, aut maxima optima, virtus vtique est bona. Est enim par ratio. Quòd si maior nõ esset melior, aut maxima optima, nec virtus omnino esset bona. Sũt.n.& hæc paria. Reciprocatur etiã hoc pronũciatũ in hũc modũ f. Si ꝑdicatũ sequit̃ subiectũ, incremẽtũ prædicati sequet̃ incremẽtũ subiecti: ꝙ si prædicatũ nõ sequitur subiectũ, nec incremẽtũ sequetur incremẽtũ. Quod quidẽ sic efferri solet, Vt simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis & maximũ ad maximũ. Vt si facere iniuriã est malũ, maiorẽ facere peius erit, & maximã pessimũ. Sed hęc reciprocatio nõ ad hũc locũ, sed ad tractationẽ quęstionis cõparatæ quã infrà g subijciemus, pertinet; Verùm tãꝑnũciatũ ipsum, quàm ei⁹ recipcatio ĩtelligunt̃ ĩ ijs, quæ prædicãtur ꝑ se h. Alióqui nõ vsquequaq; veritatẽ cõtinẽt. Nec .n. rectè dixeris, Maior vini vsus est peior, aut maximus pessimus, igitur vsus vini est malus: Nec itẽ, Exercitatio corporis est bona, igit̃ maior est melior, & maxima optima. Causa est, quia nec maiori vsui vini cõuenit ꝑ se vt sit peior, aut maximo vt sit pessimus: nec exercitatio corporis est per se bona, sed per accidens: alióqui omnis exercitatio corporis esset bona, & omnis vini vsus malus.

f Reciprocatio pronunciati.

g Cap. 36.

h D. Tho. 3. cõ. gent. 139.

D

Videntur etiam ex hoc loco depromi argumẽta ex trãsumptione, quibus propositum suademus E

demus

demus in ea re, ĩ qua ex cõcessione alterius par sit rõ. Vt si quis probet eãdẽ facultatẽ naturalẽ (vt aspectum, aut gustatum) esse contrariorum, vt inde probatum relinquat, contrariorum eandem esse scientiam. Id enim rectè concludetur, quia is, cui suadere principale propositum volumus, asserit, sibi fore satisfactum, si naturalis aliqua facultas contrariorum esse confirmetur. Argumentũ igitur, quod probandæ minus principali conclusioni, ad quam disputationem trãsferimus, adhibetur, ex loco pariùm videtur desumi, non quidem qua ratione immediatam, minusque principalem conclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censetur: Sic qui hoc modo argumentatus fuerit, Album & nigrum cadunt sub aspectum, album, & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum, probatum relinquet ex pari, contrariorũ eandem esse scientiam, ob quam conclusionem translata est disputatio ad superiorem

De loco dissimilium. Cap. 31.

REstant ex locis disiunctorum argumentorum ij, in quibus latent dissentanea. Primus verò est dissimilium: qui quidem iccirco, ab Aristotele secundo Topicorum libro videtur prætermissus, quia ex loco similium facilè intel-

est: & quæ sequuntur vsq; ad finem capitis. Illud quoq; Augustini[n] *in laudem B. Laurentij, Necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos non solùm fuisse cum passi sunt, sed etiã tũc martyres Christi esse cùm viuerent, &c. Latissimè patent hi loci, qui eò etiam frequẽtiùs, quàm cæteri sunt in vsu, quò patentiores sunt, & faciliùs argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorum argumentorum ingrediamur: primúmque videamus consentanea, ex quibus statim sese offerunt similia.*

n Serm. 3. de S. Laurẽtio.

De loco similium. Cap. 27.

Similia, quæ dicantur hoc loco.

Similia hoc loco non tantùm dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid conuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν *proportionémue aliquam inter se habent*[a]. *Verbi causa duę res candidæ, quà candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei dicuntur similia, quoniam eandem qualitatem, aut quantitatem aut essentiam communem habent. Mens verò & oculi: serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus, quoniam & si quà eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones, habent tamen quandam inter se proportionem.*

a 1. Top. 14.

tionem. Vt enim mens ſè habet ad animũ, ſic oculi quodammodo ad corpus, atq; quod eſt in aëre ſerenitas, idem proportione quadam eſt in mari tranquillitas. Vſum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Ariſtoteles b.

Vſus loci. b 2. Top. 2. loco. 32.

Quod in vno ſimilium valet, valet in cæteris.

Quod non ualet in uno, nec in cæteris.

Exẽpla. Corpus regitur oculis, ergo animus mente gubernandus eſt. Si nauiculatores ſua opera & induſtria poſſent mare tranquillum facere, id magnopere curarent, igitur cùm ij, qui in Reipublicæ adminiſtratione verſantur, pacẽ omnium ordinum obſeruandis legibus conſequi valeant, ſi id non faciunt reprehenſione ſunt digniſſimi. Vt vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur: ſic tenera puerorum ingenia grandia non ſtatim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facilè addiſcunt. Huc ſpectat totum genus exemplorum, quod quartam argumentationis formam ſuperiori libro fecimus, ſiuè propriè dicantur exempla, ſiuè parabolę, ſiue apologi. Quin etiã non deſunt, qui dicant, Exemplum nullam eſſe argumentationis formam, ſed totum ad mate-

Quint. lib. 1.

Huc ſpectat totum quartũ genus argumentationis.

riam huius loci pertinere, de qua re alibi disputandum est. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis scriptis argumenta, vt passim omnibus sint obuia. Hinc Paulus [c] *cum dixißet, Nescitis quia modicum fermentum totam maßam corrumpit? mox infert; Expurgate igitur vetus fermentum vt sitis noua consperſio. Et infrà* [d] *cum dixisset. Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quòd qui in sacrario operantur, quę de sacrario sunt edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? hũc in modum concludit; Ita & Dominus ordinauit ijs, qui euangelium anunciant, de euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vsus in colligendis attributis vnius analogi ex attributis alterius. Vt ex cõditionibus gubernatoris dirigentis nauem conditiones Regis gubernantis Rempublicam: & ex ijs, quæ conueniunt pastori, ea, quæ conueniunt episcopo: & ex effectibus panis effecta corporis Domini: & ex proprietatibus seminis proprietates verbi Dei: & ex varijs qualitatibus terræ, in qua semen suscipitur, quàm varij sint affectus auditorũ diuini verbi. Quo vsu nullus prope dixerim est feracior aut fœlicior in hoc locorum campo. Non desunt tamen qui dicant, omnium locorum, è quibus du-* D

c 1. ad Co. 5.

d Cap. 9.

cuntur

cuntur argumenta, nulli ferè minùs esse virium contra renitentem auditorem, quàm similitudinis: ad eum verò, qui sponte sequitur, docendumque se præbet, nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, inquiunt si rectè adhibeatur, & quandam eius imaginem subijcit animo, vt cum assentiendi necessitatem non afferat, afferat tacitum dissentiendi pudorem, Verùm si similia, quæ ex parte similia sunt probè teneantur, non est vsque adeo infirmum hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit.

Rodol. 1. de inuen. 26.

Documentū animaduertendū.

De loco maiorum. Cap. 28.

Discrimen triū sequentium locorum à superioribus.

Argumenta, quæ ex locis hactenus inuentis eruimus, non desumebantur ex tota quæstione sed ex subiecto, aut predicato questionis. Aut enim erant definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quæ in questione cōcludenda subijciebantur, vel prædicabantur: aut modo aliquo affecta ad ea, quæ subijciebantur, aut predicabantur. Nunc incidimus in locos, ex quibus quæ depromuntur argumenta, affecta sunt ad totam quæstionem concludendam, hoc est, ad ipsam totā conclusionem. Nam maiora, quæ nunc primum occurrunt, dicuntur ea, quę maiorem habent probabilitatem, quàm ea

enunciatio, quæ concludenda, & confirmanda est: minora, quæ minorem: paria, quę parem, seu æqualem. A maioribus huiusmodi argumenta ducuntur, Si Mazaganum non fuit à centum viginti millib. expugnatũ, nõ expugnabit̃ à viginti millib. Si ĩ diuitijs adiũcta ẽt potestate, ac honoribus non est summum bonum, qui fieri potest, vt in diuitijs hominis obscuri, ac priuati situm sit? Si eloquentia Ciceronis non potuit persuadere Octauio, in quem ille maxima beneficia contulerat, ne se traderet superbo, ac impotenti hosti Antonio, qui conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iustissimæ neci regiæ maiestatis proditorem? Huius loci vsus in hoc vno pronunciato [a] *positus est,*

[a] Hoc pronunciatum tribus explicat Arist. 2. Top. extremo cap.

Si id, quod verisimilius videtur, non est verum, nec id, quod minus videtur, verisimile.

[b] Gen. 44.

Itaque tractatio huius loci tota est negatiua. Huc spectat illud fratrum Ioseph ad dispensatorem, [b] *Pecuniam, quam inuenimus in summitate saccorum, reportauimus ad te de terra Chanaam: & quomodo consequens est, vt furati simus de domo domini tui aurum, vel argentũ? Et illud domini, Si terrena dixi vobis, & nõ creditis, quõ si dixero vobis cælestia credetis?*

[c] Ioan. 3.

De

De loco minorum. Cap. 29.

A *Quo autem pacto tractanda sit argumenta ex loco minorum his exemplis intelliges. Si parua sæpe Lusitanorum classis Turcarum in India impetum fregit, cur modo id non facient, omnes Orientis vires? Si pro Christo cõtemnenda est vita, cur non pecunia? Si pro inimicis orandum est, cur amici odio prosequendi? Itaq; tractatio argumentorum huius loci est*

B *omnino opposita superiorum tractationi. Tota enim est affirmatiua, cùm illa sit prorsus negatiua, Potest igitur hoc vno pronũciato* [a] *doceri.*

Si id quod minus uerisimile est, uerum est, & id etiam erit, quod magis verisimile uidetur.

Huc spectat illud Moysi iam iam morituri ad populum Israeliticum, [b] *Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimã. Adhuc viuẽte me, & ingrediente vobiscum semper contentiosè egistis contra Dominũ, quãto magis, cum mortuus fuero? Et illud Ionathę* [c], *Turbauit, inquit, pater meus terrã: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quòd gustauerim paululũ de melle isto: quãto magis si comedisset popu-*

[a] Et hoc docet Aristoteles extremo cap. 2. Top. tribus itidem pronunciatis.

[b] Deut. 31.

[c] 1. Reg. 14.

lus de præda, inimicorum suorum? nónne maior plaga facta fuisset in Philistijm? Et illud Domini[d], *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? Et illud Bernardi*[e] *in verba ea Domini, Pater ignosce illis, quia nesciũt, quid faciũt, Quomodo, inquit, potabis dñe desiderãtes te torrẽte voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiæ? Aliter accipiuntur à multis*[f] *nomina maiorum, & minorum, aliterque hi duo loci explicantur, atque tractantur. Cæterum nos Aristotelem vtpotè in hac re luculentius & melius loquutum libenter sequimur.*

d Matth. 7.

e De passione Domini

f In his sũt Cic. 1 Top. Quint. lib. 5. cap. 10. Rodolph. 1. lib. 25. & alij quidã ex recentioribus.

De loco parium. Cap. 30.

ARgumenta ex loco parium hoc modo explicantur. *Si abstinentia virtus est, & cõtinentia erit: Si iactantia virtus nõ est, nec hypocrisis. Quæ pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus matris. Si duces nõ ideo mali habẽtur quòd interdum superantur, cur Philosophi malè audiunt, si aliquando fallũtur*[a]? *Itaq; hic locus tum affirmatiuè, tum negatiuè tractatur. Id quod Aristoteles*[b] *tribus documentis enucleatè docet. Possunt tamen illa hoc vno expeditius, & planius significari.*

a Aristot. 2 Rhet. 23.

Vsus loci.

b 2. Top. cap. 4.

Si

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam quæ uidetur æque probabilis vera erit, aut falsa.

Huc spectat illud sapientiæ [c] *ita dicentis, Quia vocabi, & renuistis: extendi manum meã, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consiliũ meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & sub sanabo, cum vobis id, quod timebatis aduenerit. Et illud,* [d] *Nolite iudicare & non iudicabimini nolite condemnare, & nõ condẽnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date & dabitur vobis. Non immeritò autem hæc, & alia huiusmodi argumenta, quibus in sacris literis ex meritis concluduntur præmia, aut ex peccatis supplicia dicuntur ad hunc locum pertinere: quia & si præmia cœlestia sunt maiora meritis, & supplicia inferiora delictis: ex diuina tamen largitate, ac mĩa quadã inter hæc cernitur rõ iustitię, ac proinde æqualitatis. Ad vsum huius loci pertinet illud pronũciatũ, quod Arist. eodẽ loco affert* [e].

c Prou. 1.

d Luc. 6.

e 2. Top. 4.

Si incrementum prędicati sequitur incrementum subiecti, prædicatum sequetur subiectum, quod si incremetum non sequitur incrementum, nec prædicatum sequetur subiectum.

Vt

demus in ea re, ĩ qua ex cõceſſione alterius par ſit rõ. Vt ſi quis probet eãdẽ facultatẽ naturalẽ (vt aſpectum, aut guſtatum) eſſe contrariorum, vt inde probatum relinquat, contrariorum ean dem eſſe ſcientiam. Id enim rectè concludetur, quia is, cui ſuadere principale propoſitum volu mus, aſſerit, ſibi fore ſatisfactum, ſi naturalis aliqua facultas contrariorum eſse confirmetur. Argumentũ igitur, quod probandæ minus prin cipali concluſioni, ad quam diſputationem trãſ ferimus, adhibetur, ex loco pariùm videtùr deſu mi, non quidem qua ratione immediatam, minuſ que principalem concluſionem ſuadet, ſed qua principalem, in qua par eſſe ratio cenſetur: Sic qui hoc modo argumentatus fuerit, Album & nigrum cadunt ſub aſpectum, album, & nigrum ſunt contraria, igitur aſpectus eſt contrariorum, probatum relinquet ex pari, contrariorũ eandem eſſe ſcientiam, ob quam concluſionem translata eſt diſputatio ad ſuperiorem

De loco diſsimilium. Cap. 31.

A R*Eſtant ex locis diſiunctorum argumentorum ij, in quibus latent diſſentanea. Primus verò eſt diſſimilium: qui quidem iccirco, ab Ariſtotele ſecundo Topicorum libro videtur prætermiſſus, quia ex loco ſimilium facilè intel-*

intelligi potest. Dissimilia igitur hic censentur Dissimilia quę hic dicantur. *ea quibus, quà talia sunt, nec vnum aliquid cõmune est, nec plura, quę inter se proportionem* Vsus loci. *habeant, vt candidum, & atrum: iustus, & iniustus: homines & belluæ: Vsus dissimilium his* B *pronunciatis traditur.*

Dissimilibus dissimilia conueniunt. Quod vni dissimilium, quia dissimile est, conuenit: non conuenit alteri.

Vt si iustus, quia iustus, laudandus est, iniustus reprehendendus erit. Item si belluarum non est futura prouidere, quia belluæ sunt, hominũ erit prospicere futurum tempus. Valet autem C *non parum hic locus ad resistendum alteri. Si. n. quis concluderet, hominibus omnia debere esse communia, quòd cæteris animalibus omnia cõmunia sint, aptè resisteret, qui negaret, id rectè concludi, quia homines, & belluæ quá sunt eiusmodi, sunt dissimiles. Itaque plus virium habet ad resistendum, quàm ad impugnandum hic lo-* a Tob. 8. *cus, Huc spectat adhortatio illa Tobiæ iunioris* a *ad sponsam, vt ante vsum tori tres noctes orationi insistat, Filij sanctorum, inquit, sumus, & non possumus ita coniungi vt gentes, quæ igno-* b Matth. 5. *rant Deum. Et illud Domini* b *Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc est, si tantum hos diligitis)*

tis) quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueris fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Et illud Pauli posteriori ad Corinthios epistola: c *Nolite iugum ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quę aũt conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus tẽplo Dei cum idolis? Conclusio est, Non est vobis iugum ducendum cum infidelibus: reliqua oratio, probatio est ex dissimilitudine.* c Cap. 6.

De loco oppositorum deque generali oppositorum vsu. Cap. 32.

A *ALter locus eorum, in quibus dissentanea conduntur, est oppositorum proprius. Opposita verò aut mutuò referuntur, vt dominus & seruus: aut sunt contraria, vt virtus, & vitium: aut priuatiuè opposita, vt aspectus, & cæcitas: aut contradicentia, ut candidum, & non candidum. Quoniam igitur de hisce extremo secundo libro* a *disseruimus, solus loci usus* a Cap. 17. Opposita quæ.

B *nunc explicandus est. Duo igitur sunt pronunciata, quæ communiter omnibus oppositis conueniunt, Alterum est,* Loci vsus.

De

De quocunque affirmatur alterum oppositorum negatur alterum.

Quod quidem ex ipsa oppositorum natura nascitur. Nam cum omnia opposita, quà opposita sunt, sint repugnantia, repugnantia verò, vt primo libro [b] *diximus non possint de eadem re simul affirmari, efficitur, vt de quacunque alterum verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariò. Quod quo pacto intelligendum sit, eodem loco diximus. Exempla cuique sunt obuia. Sophroniscus est pater Socratis, non est igitur eiusdem filius: Si virtute præditus, non est vitiosus: Si aspectum oculorum habet, cæcus nō est: Si est candidus, non est non candidus. Non addidimus autem de quocunque alterum negatur, affirmari alterum, quia sæpissimè non ita est. Nec enim si Socrates non est præceptor, statim discipulus verè affirmabitur, aut cōtra: nec, si non est candidus, necessariò dicendus est niger, & sic in alijs quam plurimis. Ex hoc pronunciato est illud Pauli* [c] *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim (id est carnis propensio) concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Alterum pronunciatum* [d] *est.*

b Cap. 31.

c Ad Gal. 5

d 2. Top. 3. loc. 25. &c.

Si

Si alterum è duobus oppositis sequitur alterum è duobus alijs, alterum ex prioribus sequetur alterum ex posterioribus: quod si posterius non sequitur posterius, nec prius sequitur prius.

Verbi causa, cum relatum maioris comparationis, & relatum minoris comparationis sint relatiuè opposita, itemque pater, & filius: relatum autem maioris comparationis vniuersè dicãtur de patre; relatum vtique minoris comparationis vniuersè dicetur de filio: quod si relatum minoris comparationis nõ ita diceretur de filio, nec relatum maioris comparationis diceretur de patre. Item cum laudandum, & reprehendendum sint contraria, itemque virtus, & vitium; omnis autem virtus sit laudanda; omne haud dubie vitium erit reprehendendum: quod si hoc non esset reprehendendum, nec illa esset landanda. Item cum sensus, & priuatio sensus sint priuatiuè opposita, itemque aspectus & cęcitas; omnis autem aspectus sit sensus, omnis cæcitas erit sensus priuatio: quòd si priuatio sẽsus non diceretur de cæcitate, nec sensus de aspectu diceretur. Denique cum Animal, & non animal sint contradicentia, itemque homo & nõ homo; omnis autem homo sit animal, omne vtiquè

què non animal erit non homo: quod si non omne non animal esset non homo, nec omnis homo esset animal. In hoc tamen contradicentium exemplo alio ordine, quam in superioribus oppositorum generibus extructa est consequutio, vt cernis. In illis enim tam antecedens, quàm consequens, inchoabatur in vna, & eadem complicatione contrariorum, & finiebatur in altera hoc pacto, Omnis pater est relatum maioris cõparationis, igitur omnis filius est minoris, Omnis virtus est laudanda, igitur omne vitium reprehendendum: Omnis aspectus est sensus igitur, omnis cecitas est sensus priuatio (quam consequentiam vocat Aristoteles [e] *ἀκολούθησιν ἐπὶ τὰ αὐτά, idest consequentiam ad eadem seu directò contextam) at in contradicentibus, antecedens inchoatum est in vna complicatione, consequens in altera: hoc modo, Omnis homo est animal, igitur omne nõ animal est non homo. Atque hanc consequentiam vocat Aristoteles* [f] *ἀνάπαλιν, idest ordine conuerso.* D

Aliter extruitur consequutio in contradicentibus atque in aliis oppositis.

e Ibidem.

Consequẽtia ad eadẽ

Consequẽtia conuerso ordine.

f Ibidem.

Explicatio pronũciati.

Itaque hoc modo intelligendum est pronunciatum Si alterum è duobus inter se, oppositis sequitur alterum è duobus aliis similiter oppositis inter se, alterum ex prioribus aut directò, aut conuerso ordine sequetur alterum ex posterioribus: quod si hoc non sit verum, nec illud verum erit. Hoc tamen animaduertendum est, in E F

om-

oĩbus relatiuè oppositis tractari directo consequentiam: in omnibus contradicentibus ordine conuerso, in contrarijs autem, & priuatiuè oppositis nunc directo, nunc conuerso ordine. Directò quidem; vt exemplis propositis ostendimus. Conuerso autem ordine, vt si dicas, Quis quis habet bonam corporis habitudinem sanitate fruitur, igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis habitudinem. Nec enim dixeris. Ergo quisquis habet malam habitudinem corporis, laborat morbo. Nam sanitas & morbus sunt internę corporis constitutiones: bona autem corporis habitudo internam simul, & externam complectitur: mala verò est ea, quæ vel intrinsecus tantum, vel solum extrinsecus, vel vtroq; modo vitiosa est. Ex quo fit vt cum sanitas necessario sequatur bonam corporis habitudinem, non recte inde colligas, quòd morbus necessariò sequatur malam: sed contrà quòd mala corporis habitudo sequatur morbum. Quãquã re vera bona corporis habitudo, & mala non sunt omnino contraria: quia non habent idem omnino subiectum: siquidem mala potest inesse extrinsecus tantum, aut tantum intrinsecus: bona vero non nisi intrinsecus simul, & extrinsecus inest, vt dictum est. In priuatiue oppositis hæc cape exempla. Si quis est aspectu præditus, est præditus sensu, igitur si quis est sensu priua-

Aristot. tamen uult ĩ priuatiuè oppositis semper tractari directò consequentiam.

tus, est cæcus. Nec enim rectè colliges directò. Igitur si quis est cæcus, est sensu priuatus; cùm hoc planè falsum sit, Item, Quisquis est mathematicus, est scientia prçditus, igitur quisquis est scientia priuatus mathematica priuatus est, nõ autem. Quisquis est mathematica priuatus, est priuatus scientia. Item: Quisquis abundat auro, & argento, est diues, igitur quisquis est pauper auro & argento priuatus est, non autem; Quisquis priuatus est auro & argento, est pauper, quippe cùm diuitijs naturalibus abundare possit: Quanquam re vera paupertas, & diuitiæ non sunt omnino priuatiuè opposita, quia paupertatis nomẽ plus tollit, quam diuitiarum vocabulum ponat. Pauper enim nemo dicitur, nisi qui & naturalibus, & artificiosis priuatus est diuitijs: diues autem etiam is dicitur qui vel alteris tantum abundat.

Prima obiectio. *Sed obijciat aliquis contra ea, quæ diximus, in hunc modũ, Ex hoc antecedente, Quicquid est sensibile, est intelligibile, nec directò licet colligere, sensum esse intellectum, nec ordine cõuerso intellectum esse sensum, non est igitur verum pronunciatum in relatiuè oppositis. Rursus, Ex*

Secunda. *hoc antecedente, Auaritia est vitium, nec colliges effusionem (seu prodigalitatem) esse virtutem, nec contra, virtutem esse effusionem, igitur nec in contrarijs verum est idem pronunciatũ.*

Ad

Ad hæc: Ex hoc antecedente aspectum habens viuit, nec concludes cæcum esse mortuum, nec eũ, qui mortuus est, esse cæcum; igitur nec in priuatiuè oppositis est verum. Prima tamen obie- Tertia.
H *ctio facilè soluetur, si dicas, tum esse verum pronunciatum in relatis, cùm relatum, quod in antecedente sequitur alterũ: sequitur illud respectu eiusdem. Satis autem constat, res sensibiles nõ esse intelligibiles respectu sensus, quem respiciunt, quatenus sensibiles sunt, sed solũ respectu intellectus. Secunda verò & tertia obiectiones eadem ratione diluũtur. Quod enim in pronunciato dicitur, Si alterum sequitur alterum, cùm hac moderatione intelligendum est, Nisi etiam sequatur vtrunque. Illud autem perspicuum est vitiũ ita sequi auaritiam, vt etiam sequatur effusionem: quandoquidem vtraq; est vitium. Itẽque viuere, ita sequi eum, qui aspectum habet, vt etiam sequatur eum, qui cæcus est. Vterq; .n. viuit. Non est igitur cur pronunciatum ob ea,*
I *quæ proposita sunt, argumenta, de medio tollendum sit. Vt igitur ex eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor specialia, pro ratione quatuor generum oppositionis, hoc videlicet modo. Si relatum sequitur relatum, relatũ prioris sequitur relatum posterioris: Si contrarium contrario inest, contrarium alterius contrario alterius inerit aut directo, aut conuerso ordine.*

Solutio primę.

Solutio secundæ ac tertiæ.

Nota hæc

Si habitus sequitur habitum, priuatio sequetur priuationem,& contrá, Si priuatio priuationẽ sequitur, habitus sequetur habitum, siue hæc directò fiant, siue ordine conuerso. Si affirmatio sequitur affirmationem, negatio sequetur ordine conuersò negationem. Vtuntur autem hoc loco sæpe numero non solum humanæ literæ: sed etiã diuina, vt cum Paulus [g] *ait, prudentia carnis mors est, hoc est interimit: prudentia autem spiritus vita & pax, idest, vitam, & quietẽ affert: quasi hoc ex illo concludens.*

g Ad Rõ. 8

De speciali vsu oppositorum. Caput. 33.

Specialia opposito-rum pronũciata.

PRæter duo generalia oppositorum pronunciata, sunt alia quædam specialia. Relatorũ igitur hæc sunt.

Quæ mutuo referuntur, mutuo seponunt, tolluntque.

Quæ mutuo referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Hæc patent ex libro primo [a]. *Ex priori pronunciato est illud Ioannis Baptistæ* [b] *de Cristo seruatore nostro & ecclesia, Qui habet sponsam sponsus est. Illud quoq; Pauli* [c] *ex eodẽ pronunciato videtur tractari, Non sum, inquit, Apostolus? Non ne opus meum vos estis in Domino?*

a Cap. 13.
b Ioannes. 3.
c 1. Ad cor 9.

mino? Et si alijs non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: Nam signaculum apostolatus mei vos estis in domino. Cum enim Apostolus, hoc est, Missus, ad aliquem, aut aliquos missus sit, ex ijs, apud quos vt minister Domini legatione sua functus erat Paulus, conclusit se missum à Domino, hoc est, se esse illis apostolum. Ex posteriore pronunciato est illud Domini apud Ioannẽ,[d] Si me cognouissetis, & patrem meum vtique cognouissetis, & alia pleraquè in hanc sententiã. Contrarijs hæc duo peculiaria pronunciata assignat Aristoteles[e]. d Cap. 14.

B

e 2. Top. 3. loco. 23. & 24.

Illud non est in subiecto dato, quo inhærẽte sequitur, duo contraria simul esse.

Illud non est in subiecto, cuius cõtrarium non potest eidem inesse.

Ex priori probat Aristoteles[f] pro Platone ἰδέαν hoc est speciem Socratis non esse in Socrate, quia si esset moueretur simul, ac quiesceret. Moueretur enim, quia Socrates mouetur (siquidem cum mouemur, omnia, quę in nobis sunt mouentur) quiesceret autem quia idea dicitur esse immobilis. Ex posteriori docet concludi posse, quòd odium non sit in ea animi parte, quæ appetitus irascibilis appellatur, quia amor odio contrarius non potest esse in irascibili. Itemque f Ibidem.

ignorationem non esse in cupiendi parte, quia scientia ignorationi contraria in parte cupiendi esse non potest, cùm sit in parte intelligendi. Hoc tamen pronunciatum non valet in ijs contrarijs, quorum alterum naturá inest, vt patet. Ex priori pronunciato probabit Theologus, in
g Matt.26. *illis verbis Domini, g Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu, non significari, quòd Christus eo tempore habuerit voluntatem diuinę voluntati contrariam, quia si ita esset, cum ex ijsdem verbis constet, ipsum tum voluisse quod pater decreuerat, necessariò fieret, vt in eadem voluntate duę simul darentur appetitiones contrarię. Ex posteriori autem probabit fidem non esse in voluntate, vt in subiecto, quia error in fide, qui fidei contrarius est, non potest eße in voluntate, cum omnis error in intellectu sit. Contrarijs verò immediatis, reliquisq; duobus oppositorum generibus hoc peculiare pronunciatũ assignari potest h.*

h Ex 2. Top. 2. loco 17. & ex prędi. cap. 10.

Ex contrarijs immediatis, priuatiue oppositis, & contradicentibus, si alterum non conuenit, alterum cõueniat necesse est.

Vt si Socrates æger non est, benè valet: Si nil videt, cæcus est: Si non est candidus, est vtiq; nõ cãdidus. Cùm tamẽ pronũciatũ hoc accõmoda-

tur

tur cõtrarijs, intelligendũ est subiectum naturá aptũ: cũ verò accommodatur priuatiuè oppositis, intelligendum est preterea tempus à natura constitutum vt informa insit, quæ patent ex fine libri secundi[i]*: cùm deniq; accommodatur contradicentibus volunt quidam intelligendum interdum esse subiectum, quod in rerum natura cohæreat, de qua tamen re alibi disputandũ est.*

Explicatio documenti.

i Cap. 17.

De loco repugnantium. Cap. 34.

EX locis dissentaneorum restat vnus repugnantium, quem vltimum eorum, è quib⁹ artificiosa eruerentur argumenta, numerauimus. Sunt autem repugnantia, quæ de eadem re simul affirmari non possunt, quod de nominibus repugnantibus extremo libro[a] *diximus. Cùm igitur omnia opposita, quorum locum nunc tradidimus, sint repugnantia, cur modo locus repugnãtium constituatur, quæstio est. Causam hãc accipe. Quòd latiùs pateant repugnantia, quam opposita. Multa enim sunt repugnantia, quæ opposita non sunt, vt corpus, & spiritus: homo & bellua: lapis, & lignum: substantia, & accidẽs: necessarium, & contingens: & huiusmodi alia. Non sumuntur tamen hoc loco nomina carnis, & spiritus pro contrarijs propensionibus, quarum altera in terrena, altera in cœlestia animũ inclinat (vt paulo superius*[b] *accepta sunt) sed*

Repugnantia quæ.

a Cap. 31.

Cur locus repugnantium institutus sit.

b c.32.

pro ipsa substantia corporis, & animę. Atque hæc quidem argumenta, quæ disparata dici solent, propria sunt huius loci. Verùm quia sæpe non est facilè disparata ab oppositis secernere, placuit cum Cicerone hunc locum omnibus repugnantibus communem facere, vt eius nomen de omnibus quomodocunque repugnantibus ad B *monere Dialecticũ possit. Vsus loci hui⁹ hic est.*

Cui conuenit vnum ex repugnantibus, non conuenit alterum, uel reliqua.
Si repugnãtia sint immediata ĩ aliquo gñe, cui nõ cõuenerit alterũ, uel oĩa p̃ter vnũ, eidẽ cõueniat alterũ, uel reliquũ necesse ẽ.

Exempla prioris pronunciati. Hoc quod video, corpus est, ac tangitur, ergo non est spiri-
c Lucæ.24. *tus (vnde Dominus* c *palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere) Homines rarius sunt boni, ergo non sunt plerunquè boni, ac multo minus necessariò boni. Repugnant hic rarius, plerunque, & necessariò. Exempla posterioris, Fœtus antequam accipiat animum rationis participem viuit, nec tamen est planta, animal igitur. In vtre inflato est corpus aliquod corruptioni obnoxium, non mistum, non aqua, non terra, non ignis, aër igitur. Proinde ad hunc locum*

cum pertinet locus diuisionis quem ponit Boëtius, [d] *ex Themistio: cuius hic est vsus, vt enumeratis membris diuidentibus, de quacunque re affirmatur vnum, negetur alterum, vel reliqua: de qua verò negatur alterum, vel reliqua præter vnum, affirmetur alterum vel reliquum. Quem locum significauit Aristoteles extremo secundo capite libri secundi Topicorum* [e]. *In sacris literis crebra sunt ex repugnãtibus argumenta, quale est illud Dauidicum,* [f] *Nunquid obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Hic repugnant Deus, & non misereri. Et illud Sapientis.* [g] *In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et illud Domini,* [h] *Nemo potest duobus dominis seruire. & cæte. Et illud Pauli,* [i] *Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem: & alia quàm plurima.*

Huc pertinet locus diuisionis.
d 2. differ. Topic.
e Loco. 19.
f Psal. 76.
g Sap. 1.
h Matth. 6.
i Ad Gala. 1.

De loco autoritatis. Cap. 35.

SVperest locus vnus generalis, quo argumenta artis expertia, siuè assumpta cõtinentur. Hæc omnia in testimonio posita sunt: vnde fit, vt hunc locum Boëthius [a] *ex Themistio Locum à rei iudicio appellet, Quæ nuncupatio abhorret à phrasi Aristotelis, qui secundo Rhetoricorum*

a 2. & 3. de diff. top.

b Cap. 23. corũ libro b argumenta ex hoc loco desumpta ἐκ κρίσεως, id est, ex iudicio nominat. Verum quia testimonium nihil habet ponderis ad faciendam fidem, nisi autoritate aliqua nitatur, aptè videtur vocari ab alijs, Locus ab autoritate, seu potius autoritatis. Cùm autem duplex sit autoritas, diuina scilicet, & humana, duplex erit huiusmodi locus: vnus autoritatis diuinæ, alter humanæ. Autoritas diuina summa est, quia Deus. Opt. Max. cum sit summa, tum sapientia, tum bonitas, nec falli vnquam potest, nec fallere. Huius autoritatis (cui potissimum nituntur argumentationes Theologicæ) tanta est vis, vt omnia momenta naturalium rationum longissimo interuallo superet. Hæc verò imprimis tribuitur diuinis scripturis: proximè traditionibus Apostolicis: deinde institutis vniuersalis Ecclesiæ, cui assistit Spiritus sanctus, ac proinde decretis conciliorum vniuersalium quæ totam Ecclesiam repræsentant. In autoritate humanã duo ferè requiruntur, cognitio rerum (quæ quidem scientia ipsarum, aut experientia continetur) & virtus: illa vt scias quid dicas, hæc, vt velis iuxtà ea, quæ intelligis proloqui. Sæpe tamen ipsa per se veritas nullo virtutis adminiculo suffulta, pro se videtur loqui: cuius vocem audimus in prouerbijs, quæ communiter

Cur dicatur locus autoritatis.

Duplex autoritas.

Diuina autoritas.

Autoritas humana.

B C D

niter ab omnibus hominibus (qui tamen maxima ex parte sunt improbui) vsurpantur. Quin etiam sæpè flagitiosi homines, qui veritatem ac virtutem insectantur, ipsa veritate cogente verum testimonium contra se dicunt, quod quidem maximi fieri consueuit ad faciendam fidem. Sed & quædam res sunt, quę ex solo vsu autoritatem habent, vt quę ad Grammaticam, aut ad ci
B *uilem cultum pertinent. Ea porrò argumenta ex autoritate humana censentur firmiora, quæ antiquitate probata sunt: quia id, quod falsum est, aliquando tandem proditur ac detegitur: veritas autem tempore confirmatur, ac robora tur magis. Nobilitas verò, & potentia nõ plus autoritatis secum afferunt, quàm quod virtutis*
F *præmia esse videntur. Vsum horum locorum tradit Aristoteles* [c] *his duobus pronunciatis.*

Quæ firmiora sint argumenta ex autoritate humana.

Vsus horũ locorum: c 2. Top. 2. loco. 5.

In vsu uerborum, sequenda est vulgi consuetudo.

In sententia de rebus ferenda, iudicium sapientum.

Exempli causa, ea, quæ bonam valetudinem efficiunt, salubria vocãda sunt, vt vulgò appellantur: an verò proposità res sit efficiens bonæ valetudinis nec ne, id non ex vulgi sententià, sed ex medicorũ iudicio æstimandnm est. Hoc verò

est,

est, quod dici solet, loquendum vt plures, sapiendum vt pauci. Ad prius pronunciatum reuocari potest hoc, In salutandi ratione sequenda est vulgi consuetudo, & alia plura, quę vsu nituntur ac firmantur: quanquam in his magni sæpe abusus surrepunt. In posteriori continentur plurima, vt, In ferendo iudicio de usu rerum temporalium sñia Christi seruatoris nostri, qui omnia condidit, expectanda est. cognitio rerum naturalium à Philosophis naturalibus petenda: rerum mathematicarum à Mathematicis: & alià sexcenta. Valet autem hic locus, & ad confirmandum, & ad refellendum vt ait Aristoteles d. *Hinc concludere licet, decem esse cælos, quòd recentiores Mathematici dicànt esse decẽ: eosdemque dissolui non posse naturaliter: quòd præstantissimi quíque Philosophi naturales negent, cælestem substantiam posse dissolui Quòd verò quidam aiunt, hunc locum non eße vtilem ad concludendum negatiue seu (quod idem est) ad refellendum, non rectè dicitur. Nam argumẽtari negatiuè ex autoritate, non est hoc pacto concludere: Aristot. non dixit hoc ita esse, ergo non ita est (vt ipsi putant) sed hoc modo Aristo. dixit, hoc non ita eße, ergo non ita est: quæ argumentandi ratio non minorem habet vim, quàm si affirmatiuè colligas. Illud tandem aduerte, nõ solùm tum duci argumentum ab autoritate, cũ*

Quam late pateãt duo illa pronũciata.

d Ibidem.

Refutatio cuiusdã sẽtentiæ.

Duobus modis duci argumẽ

inmedia-

immediatè interponimus autoritatem alicuius ad conclusionem probandam: sed etiam cum vtimur argumento alterius loci autoritate confirmato. Verbi causa qui existimant cœlum non cõstare materia, duobus modis id suadere possunt autoritate Aristotelis: vno, si afferant locum, in quo Aristoteles id aperte dicat: altero si id ex eo probent, quòd Aristoteles [e] *definierit materiam esse primũ subiectum, ex quo aliquid sit, & in quod vltimum dissoluitur, cum tamen alibi* [f] *planè docuerit cœlum dissolui non posse. Verum hæc posterior probandi ratio plures (si attendis) connectit argumentationes. Sunt alij quidam loci apud Aristotelem secundo Topicorum libro, in quo ille hanc materiam prosequitur: sed hi præcipui habẽtur, ad quos merito quicunque alij facile reuocari possint.*

tum ab autoritate.

e 1. Phys.

f 1. de cælo 3.

Alios locos, quicũque sunt facile ad eos posse reuocari.

Pronunciata, quibus tractatur quæstio comparatæ. Cap. 36.

A Si rectè animaduertas, planè intelliges, pronũciata omnia, quę hactenus singulis locis assignata sunt, non continere rationem tractandæ quæstionis comparatæ: sed absolutæ duntaxat. Absolutam quæstionem voco, cũ absolute quæritur, num hoc sit illud, an non, vt, An virtus sit expetenda, nec ne: comparatam verò, cùm quæritur, num hoc sit magis tale, quàm illud an non, aut

Absoluta quæstio.

Cõparata.

aut aliquo alio cōparationis modo, vt, An virtus sit magis expetenda, quàm bona valetudo, necne. &c. Hoc cùm ita sit, vt ratio tractandæ quæstionis simplicis inhærentiæ omnino absoluatur, necesse est addere pronunciata, quibus ea, cū comparatè proponitur, tractari possit. Id quod Aristoteles diligentissimè quidem, sed tamen absque ordine exequutus est tertio Topicorum libro. Nos igitur ordinem locorum suprapositū tenentes, ea pronunciata ex Aristotele afferemus, ex quibus plus vtilitatis percipi possit.

Ex locis definitionis & descriptionis.

3. Top. ca. 4 Quòd magis suscipit rei propositæ definitionem, id magis tale est. *Vt si candor definitur, color aspectum diuidens, is qui aspectum magis diuiserit, albior erit color. Si vtile definitur quod ad finem conducit, id, quod magis conducit, vtilius est.*

Ibid. cap. 2 Quod magis proprium rei est, eidem melius. *Vt homini vti ratione, quàm sensu.*

Ibid. cap. 3 Eorum, quæ sub eadem specie continentur, in melius est, quod habet propriam virtutem, quàm quod non habet? *Vt potus frigidus, quàm calidus.*

Ibid. Ca. 1. Et quod proprium est melioris rei, melius est, quam quod deterioris. *Vt quod hominis, quàm quod bruti animalis.*

Ex

Ex loco coniugatorum.

C Coniugata sese inuicem sequuntur. *Vt si præstantius est iuste agere, quam fortiter, præstantior vtique erit iustitia, quàm fortitudo.* Cap.3.

Ex loco totius.

D Plura bona anteponenda sunt paucioribus, cum pauciora in ijs, quę plura sunt, contineantur. *Vt literæ cum virtute, eisdem sine virtute.* Cap.2.

Quod simpliciter, hoc est, vniuersè bonũ est, melius est eo, quod alicui est bonum. *Vt valere, quàm curari.* Cap.1.

Quod semper, aut vt plurimum est utile, melius est, quàm quod aliquando? *Vt iustitia, & temperantia quam fortitudo. Nam illis semper, aut ferè semper vti possumus, hac rariùs.* Cap.2.

Quod ad omnia, uel plura, vtile est, melius est quàm quod ad pauciora? *Vt aqua quam mel. Vndè illud est à Pindaro vsurpatum, Optimam esse aquam.* Cap.3.

Id quod est in genere aliquo, præstantius est (bonitate scilicet, ac pręstantia illius generis) quam quod non est in eo genere. *Vt iustitia, quam iustus: Iustitia enim est in genere boni, iustus non item. Nota hoc loco concreta accidentium non pertinere ad prædicamẽta, nisi reductione quadam.* Cap. 1.

Concreta accidẽtium non pertinẽt ad prędicaméta, nisi reductione quadam.

Ex

Ex loco causarum materialium.

Cap.1. Quod inest rei meliori, melius ẽ. *Vt quod in est animo, quam quod corpori. Hoc non est vsquequaque verum, nisi de ijs bonis intelligatur, quæ rebus, quibus insunt, propria sunt.*

Cap.1. Quod prioribus inest prẽstãtius est, quam qđ posterioribus. *Vt sanitas, quam robur, aut pulchritudo. Nam sanitatis sedes est in humore, siccitate, calore, & frigore, ijsque omnino, ex quibus animal primò constat robur autem in neruis & ossibus, quę ad secundam compositionem pertinẽt, situm est: pulchritudo verò videtur esse quædam membrorum apta compositio. Lege si placet, Aristotelem initio secundi libri de partibus animalium.*

8.Top.1 Quod circa præstantiorem materiam versatur, aut certiùs eam attingit præstantius est. *Ex præstantia materię probabis Philosophiam naturalem ante ponendam esse Mathematicis disciplinis, quia res naturales, in quibus versatur naturalis Philosophia, digniores sunt, quam quantitates, de quibus differunt Mathematicæ scientię. Contrà verò, ex tractandi ratione colligès, Matematicas esse præstãtiores, quia certiorem ac perfectiorem, de quantitatibus consequũtur cognitionem, quam Philosophia naturalis de rebus naturalibus.* Nota hoc. *Simpliciter tamen præstantius est id, quod ĩ meliori materia versatur.*

Ex loco causarum formalium.

Quod propter se expetitur, præstãtius est, quam quod propter aliud. *Vt sanum esse, quam exercere corpus.* 3. Top. Cap. 1.

Et quod per se, quam quod per accidens. *amicorum iustitia, inquit Aristoteles, quam hostium. Amicos enim per se iustos esse optamus etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes, vt nihil nobis noceant. Loquitur vt ethnicus. Nam & hostibus etiam optare debemus bona quamquam nihil inde ad nos rediturum sit.* Ibidem.

Et quod natura bonum est, quàm quod nõ naturà? *Vt iustitia, quàm iustus. Quod quo pacto intelligendum sit, ex dictis patet.* Ibidem. Vtpote ex fine loci totius.

Et quæ propter se in maiore sunt honore: magisq; laudantur, quàm quæ propter aliud? *Vt amicitia, quàm diuitiæ. Nemo siquidem opes in honore habet, laudat uè nisi propter aliud: at amicitiam propter ipsam colimus, etiã si ex ea nihil fructus speremus.* Cap. 1.

Et quod propter se expetitur, quam quod ad hominum commendationem duntaxat. *Vt valetudo, quam pulchritudo. Id aũt ad commẽdationẽ et gloriã dũtaxat eẽ dicĩ, qđ si nesciãt homines, nullus in eo cõparãdo labor impẽdaĩ.* Cap. 3.

Cap.3. Quod appositum rei alicui efficit eam expetibiliorem præstantius eo est, quod non efficit illam ita expetibilem.

Ex loco efficientium.

Cap.1. Quod per se est causa boni, pręstantius est, quam quod per accidens. *Vt virtus, quàm fortuna. Eadem ratio est in contrariò. Nam quod per se est causa mali, magis fugiendum est quam quod per accidens: vt vitium, quam fortuna.*

Cap.2. Et quod si omnes haberemus, non sit opus altero, quàm quo obtēto, altero indigeremus, *Vt iustitia, quàm fortitudo. Nam si omnes essent iusti, non esset opus fortitudinè, at si essent fortes, iustitia nihilominus opus esset.*

Cap.3. Et quod efficit id, ĩ quo est bonum, aut melius, quam quod non efficit. *Vt virtus, quam potentia: & iustitia, quam fortitudo.*

Cap.3. Et id cuius quisq; mauult se esse causam, quàm alium quempiam. *Vt amicitia, quam pecunię. Mauult enim quisq; ab alijs diligi sui causa, quam aliorum gratia: at opes per seruos ac famulos libentiùs conquiruntur.*

Cap.3. Id, quo melior res comparatur, magis expetendum est. *Hac ratione ea magis expetenda sunt, quibus consequendæ virtutis causa vtimur, quàm quibus vtimur causa voluptatis. Ea*

dem

dem ratione magis fugienda sunt quæ virtutum actionem magis impediunt: vt morbus, quàm deformitas.

H Ex loco finium.

Finis magis expetendus est ijs, quæ ad finem ducunt. *Vt victoriá, quàm bellum.* Cap. 1.

Eorum, quæ ad finem conducunt, id, quod ad finem propriùs accedit. *Vt metere frumentum, quam serere.* Ibidem. Ibidem.

Et quod ad finem uitę spectat, quàm quod ad aliquid aliud. *Vt quod ad fruendum Deo, quã quod ad copiam pecuniarum comparandam.*

E duobus efficientibus, cuius finis melior, id præstantius. *Vt medicus, quam sartor.*

I Ex loco effectorum.

Id quod posſibile potius eligendum est, quàm quod imposſibile. *Hoc est, quod facile fit, quam quod difficile. Eorum enim, quæ nullo modo fieri poſſunt, nulla est electio, vt ex tertio Ethicorum libro* a *patet. In hoc pronunciato intelligenda est hæc moderatio. Modò cætera sint paria: quæ in alijs plerisq; subaudienda est. Magis eligendum est hac de causa capessere scientiam, doctrinà, quam inuentione. Illud enim per* Cap. 1. a cap. 2. Nota moderationẽ. Virtus enim & si difficilius

 facilè

acquiritur, quam scientia, est tamen magis eligenda, quia melior: & sic in multis.

Cap.2.

b Cap. 21. &. 23.

Cap.2.

facilè est, hoc valde laboriosum.

Quorum ortus sunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. *Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quæ supra*[b] *diximus, cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa facilè succurrent.*

Et quę difficiliùs conquisita sunt. Chariora enim nobis sunt ea, quę maiore cum labore comparauimus. *Vt opes, quæ ex India deportãtur, in maiore habentur pretiò, quàm quæ iure obuenerunt hereditario.*

Ex loco consequentium.

Cap.2.

Cui consequens est maius bonum, aut minus malum, potius eligendum est. *Vt consilia euangelica cum communibus præceptis seruasse in hac vita, quam precepta communia duntaxat: & abscindere membrum corruptum, quàm seruare.*

Cap.2.

Et quod magis insigne, quàm quod minus. *Vt liberare patriam, quàm esse simpliciter bonum ciuem.*

Cap.3.

Et id in quo excellere præstantius est, & laudabilius, quam in quo non ita laudabile. *Vt amicitia, quam pecuniæ. Hec pronunciata ad locũ etiã circũstantium accommodantur cum ea, quæ rem consequũtur, nõ cõsequũtur necessariò.*

Ex

M Ex locis circunstantium.

Quod diuturnius est id prestantius. *Subaudi, saltem si cætera sint paria, & ea, quæ comparantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter versatur; quò longior fuerit eo melior.*

Et quę uoluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certe minus molestiæ secum afferunt, quam quæ uoluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniũctum, aut plus etiam secum afferunt molestiæ. Cap. 1.

Cap. 2.

Et unũquodque quo maxime tempore maiorem uim habet. *Vt magis optanda est prudẽtia senum, quã adolescentium: contra verò, magis expetẽda est iuuenum fortitudo, quàm senũ.*

Bona ex circunstantià sunt meliora necessarijs & aliquando magis expetenda. *Bona necessaria dicuntur ea, sinè quibus res, quibus conueniunt, esse non possunt: vt viuere. Bona ex circuustantia vocantur illa, quibus res, cui iam conueniunt necessaria, melius consti tuitur: vt benè viuere. Non tamen quia bona ex circunstantia sunt meliora necessarijs, statim sunt, magis eligenda. Siquidem philosophari, quod est bonum ex circunstantia, non est magis eligendum, quàm victũ quærere necessariũ.* Cap. 2. Bona necessaria. Bona ex circũstãtia.

N

Cap.2. Quę ſine alijs expeti merito poſſunt, anteponenda ſunt ijs, quæ ſine alijs expeti nõ debent. *Vt prudentia poteſtati. Nam poteſtas ſine prudentia non eſt expetenda: at prudentia etiam ſine poteſtate optanda eſt.*

Cap.2. Ea bona pro quorum defectione minus uituperamus eos, qui moleſtè ferunt, ea à ſe abeſſe: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipſis non moleſtè ferunt: ea, inquam bona ſunt præſtantiora. *Vt filij, quam opes: & virtutes, quam poteſtas.*

Ex loco ſimilium.

Cap.2. Quod rei bonę propinquius eſt, aut ſimilius, aut meliori ſimilius, id melius. *Vt qui vitam apoſtolicã, aut Chriſti Opt. Max. magis imitantur, quam cæteri.*

Ex loco parium.

Cap.2. Si hoc genus eſt melius illo, id quod eſt optimum in hoc, eſt præſtantius eo, quod eſt optimum in illo. *Eſt enim par ratio. Vt ſi homo eſt melior equo, digniſſimus homo generoſiſſimo equo eſt preſtantior.*

Ibidem. Si id quod eſt in hoc genere optimum, pręſtantius eſt, quam quod optimum in illo, hoc

certe

certe genus præſtantius eſt illo. *Licet inuertere proximum exemplum.*

Si abſolutum prædicatum ſequitur abſolutum ſubiectum, incrementum prędicati ſequetur incrementum ſubiecti. Hoc pronunciatum intelligi ſolet [a] in prædicatis, quæ per ſe dicuntur de ſubiectis. *Vt ſi honeſtum eſt per ſe bonum, honeſtius melius, & honeſtiſſimum optimum. Et, ſi facere iniuriam malum ex ſe eſt, maiorem facere peius, et maximam peſſimum. Quia tamen exercitatio corporis non eſt ex ſe bona, non efficitur vt maior ſit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatũ, ſed iam inſeruiet tractandæ quæſtioni abſolutę, vt ex ſupradictis patet* [b].

2. Top. 4.
a D. Th. 3. cont. gent. ca. 139.
b Cap. 30.

P

Ex locis oppoſitorum.

Quę ſuis contrarijs minus admiſta ſunt, ea magis talia ſunt. *Veluti id albius eſt, quod minus admixtum habet nigroris.*

Cap. 4.

Ex loco repugnantium.

Q Si è duobus vnum negamus vt alterũ in nobis eſſe videatur, id magis expetendũ eſt, quó præditi videri volumus. *Hinc laborioſos nos eſſe negamus, vt ingenioſi eſſe videamur.*

Cap. 2.

Ex loco autoritatis.

Cap. 1. Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, quæ ratione tales sunt, aut in vno quoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia. *Vt curare magis æterna, quàm quæ labuntur cum tempore: velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quædam mala in Republica, ne maiora eueniant, quam velle omnia penitus extirpare.*

Itē quæ de poësi diceret Homerus, quam quæ Chærilus: quæ in exponendis diuinis scripturis sancti doctores docuerunt, quam quæ scioli Grammatici autumant: pax, quam bellū: prospera valetudo quam mediocris: Deus (quem omnia, vt summum bonum certis quibusdam gradibus suapte natura diligunt atq; expetunt) quā quicquid sub Deo excellit.

Ibidem. Id simpliciter melius est, magisq; eligendum, quod melior disciplina eligendum præcipit. *Vt quod Moralis Philosophia, quàm quod Medicina.*

Hæc de pronūciatis, quæ ad tractandam quæstionē comparatā simplicis inhærentiæ proponit Aristoteles. Quę quam sint vtilia ad differendū nemo ignorat, nisi qui propriā huius artis exercitationem non attigit. Quod si quis obijciat, tra-

Obiectio. *dita pronūciata non inseruirè, nisi tractādis quæstioni-*

stionibus de meliori, & deteriori, cum tamen alia sint pleraquè accidentium comparatorum, vt de maiore & minore, de longiore, & breuiore, deq; alijs rebus compluribus: sic occurrendũ est, Primum, rarius hęc venire in disputationem Dialecticam. Deinde ex traditis pronunciatis posse generaliora colligi, vt Aristoteles docet[a]. *Veluti si pro Meliori & deteriori, dicamus Magis tale & Minus tale, vbi videlicet pronunciatorum sensus id patietur. Qua amplitudine scripta hic sunt nonnulla, vt primum à definitione, extremum à paribus, & illud, quod ex oppositorum loco desumptum est.* Solutio. a li. 3. Top. cap. 4.

Quomodo ex locis hactenus traditis quęlibet proposita quæstio tractanda sit. Cap. 37.

A HActenus tradidimus locos communes, quos lustrare debet Dialecticus, vt facilè inueniat argumenta, quibus quæstionem quãlibet, siue absolutam, siue comparatam pertractet. Quanquam enim inuenire argumenta, rationis sit, & ingenij, facilè tamen inuenire est artis, atq; huius locorũ disciplinę. Quapropter qui paruo labore, simulq; copiose de quacunq; proposita quæstione disserere voluerit, is primũ nosse debebit hanc omnem locorum seriem. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante* Inuenire, ingenij est, facile, artis.

oculos habere. Demum, cum quæstio proposita fuerit, tum subiectum, tum prædicatum, eũ et totam complexionem per locos descriptos ducere, vt argumenta omnia quæ ad rem pertinebunt quasi dato signo accurant, Nec enim necesse erit pulsare ostiatim, & velut lictorem importunè omnia lati bula scrutari: quandoquidem quæ aliquid uerùm habuerint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis locis sponte prodibũt. Quinetiam tanta sæpe te inutilium argumẽtorum turba, vel celeriter per omnes locos discurrentem, sequetur, vt non mediocris labor sit ab ea te expedire. Contrà verò quædam nonnunquam proponentur quæstiones, ad quas tractandas pauci admodum loci suppeditabunt argumẽta: quo fiet, ut quantum vis ad ostia reliquorum pulses, nihil inde subsidij sperare debeas. Itaque hac locorum arte non sunt argumenta cogenda, ac per uim trahenda, sed quasi inuitanda. Alioqui timendum est, ne uia hæc, & ratio, quæ facilè exquirendis, ac inueniendis argumentis excogitata est impedimento sit futura ingenijs, & argumenta quæ ratio ipsa per se liberius discurrens haud magno labore inueniret, his legibus, quasi compedibus astricta, nullo modo assequatur. Atque vt paucis multa complectar, non eò quæsita est hæc ars, vt naturam præceptis quasi vinculis ligaret: sed vt incertis passibus vagantem, B

Quo pacto quęrenda sint ex locis argumẽta.

Non omnes loci suppeditãt cuilibet quęstioni argumenta.

Quòd non sint argumenta cogenda.

Qua libertate vtendum sit hac

tem,

tem ad viam reduceret, & paucis instructam detinere ipsa tardior sequeretur non anteiret: Animaduertendum est autem, traditos locos non solum suppeditare materiam omnis probationis, sed etiam amplificationis. Amplificatur enim res ex conglobatis definitionibus, seu potius descriptionibus: ex partium enumeratione: ex antecedentium, consequentium, & circunstantium frequentia: ex multorum similium, maiorũ, minorum, parium, dissimiliumque, ac contrariorum collatione: demum ex complurium, & magnorum autorum iudicio, & sententia, Cuius rei exempla afferre non grauarer, nisi viderem magis hoc ad Rhetoricam, quam ad dialecticam pertinere. Nam cum hæc multorum argumentorum vehemens, & festina cõcursatio ad mouẽdos affectus potius, quam ad mentis persuasionẽ suapte natura dirigatur, plusque rem propositã ipsa dicendi vi, atque impetu, quàm ratione amplificet non dubium est, quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum iudicanda sit. Nec solùm tota amplificationis materia ex locis præscriptis desumitur, sed etiam omnes tropi, quibus oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam metaphora (quæ omnium troporum, modorumue est frequentissimus, & longè pulcherrimus) ex loco similium depromitur: sinecdoche ex locis potissimum totius, & partium: & alij

locorum disciplinæ.

Traditos locos etiã amplificationi materiam suppeditare.

Amplificatio magis proprie Oratorum, quam Dialecticorum

Omnes tropi desumũtur ex locis præscriptis

Tropi omnes ad Oratores pertinent.

alij ex alijs. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cum tropi nec ad probandum quid, nec ad ad amplificãdum desumatur, sed ad ornandam, ac illustrandam orationem. Reliquũ mihi esse videbatur, vt exemplũ afferrem vnius, aut alterius tractandæ quæstionis, perque omnes locos deducendæ: sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenda, quæ superius pollicitus sum, præsertim cùm singuli loci cõpluribus exemplis sint illustrati.

De locis proprijs admonitio. Cap. 38.

Loci communes parum valent sine proprijs.

Quo pacto loci proprij sint quærendi & in promptu habẽdi a 1. top. 11 12. & sequẽtibus.

SEd quoniam loci communes sine proprijs parum valent, danda est quàm maximè opera, vt communium doctrinæ propriorum peritia adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est: multo etiam maiore lectione. Annotanda sunt vt monet Arist.[a]*, complura pronunciata: multæque sñiæ eorum, qui clari ac illustres in quolibet rerum genere fuerunt: quæ uerò communiora sunt, in alia, atque alia minus cõmunia, magisq; familiaria diducenda: vocabulorũ quoq; ambiguitas solicitè pernoscenda: differẽtiæ rerum similium, & similitudines differentiũ diligentissimè per vestigandæ. Nec temere hoc faciendũ est, sed ordine, ac ratione singula rerũ genera lustrando. Quærendi namque sunt loci, qui ad naturæ obscuritatem pertinent, vt ani-*

ma-

malium: plantarum, lapidum, metallorum, elementorum celorum. Dei opt. Maxi. & beatarũ mentium. Deinde ij, qui ad vitam, & mores hominum spectant, vt virtutum, vitiorum, rerum publicarum, fœlicitatis, & partium eius. Pôstremò ij, qui ad disserendi subtilitatem attinent, ut accidentis propriè sic dicti, generis, proprij, & definitionis, qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt multarum rerum definitiones: plures descriptiones: multæ etiam vocabulorum notationes, Cætera vero, quæ ad quanque rem pertinent eodem modo annotanda. Denique referẽda sunt omnia in normam communium locorum vt parata sint, ætque in promptu ad disstrendũ. Nec enim aliter proprij loci rerum quas Demõstrator & Dialecticus tractare debent, cogniti ac perfecti esse poterunt. Sed iam fortasse expectabis, vt quoniam hactenus cõmunes locos tradidimus & proprios quærendos esse admonuimus, mox subijciamus eos, qui propriam huius artis materiam attingunt, inter quos præcipui habentur illi, quibus tractantur quæstiones accidentis propriè dicti, generis, proprij & definitionis, Verùm hic labor non est à nobis in præsentia flagitandus, non solùm quia tam multa de his scripsit Arist.[b] *(excepto accidente proprie dicto, de quo breuissimè disseruit*[c]*). vt vix ea in summam redigi possint: sed eo vel maximè*

Cur hoc loco tradendi non sint loci accidentis, generis: proprij, & diffinitionis.

b A 4. lib. Top. vsque ad 7.

c Vtpote 2. tantũ cap.

2.lib.1.loco vltimo. *ximè quia huiusmodi loci in ijs,quæ supra de accidente propriè sic appellato,de genere, de proprio,ac definitione dicta sunt,vtcunque continẽtur. Quo fit vt quæstiones,quibus quæritur,num aliquid sit accidens alicuius rei, aut genus, aut proprium,aut definitio, ex superioribus libris quãtum sat est tractari possint. Exempli causa, si existat quæstio, Num scire sit accidẽs homini, nec ne poteris affirmatiuam partem ex definitione accidentis secundo libro tradita sic confirmare. Adest homini, & abest ab eodem sine eius corruptione, est igitur accidens homini. Item ex descriptione hoc modo, Prædicatur de hominibus accidentario,ac contingenter ergo,&cęt. Quod idem argumentum ex notatione & coniugatis videtur duci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidens separabile,igitur omnino accidens. Atque ita ex reliquis locis,si qui alij sunt, qui ad institutum confirmandum suppeditent argumenta, Quod cùm modo eodem possis facere in genere,proprio,& definitione,nil est cur in præsentia hæc locorum genera debeas requirere.*

Cap. 7.

De ordine argumentorum generatim Cap. 39.

Ordo, qd. *Diximus de inuentione argumentorum,reliquum est, vt de ipsorum ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hunc locum attinet est argumen-*

mentorum inter se apta ad persuasionem collocatio. Quæ quidem quàm sit necessaria differenti, nemo est qui non videat. Vt enim domui construendæ satis non est lapides, & reliquam materiam in cumulum cõgerere, nisi his disponẽdis ac collocandis artificum manus adhibeatur: vtque milites quantumlibet fortes, ac strenui nisi periti ducis industria formam exercitus accipiant: ad bellum inferendum idonei non sunt: sic argumenta ex locis traditis coacta tumultuãtur, nec ad finem adipiscendum apta sunt, nisi ad persuasionem apposité collocentur. Porro argumentorum nomine hoc loco, definitiones quoque, & diuisiones (etiam cùm nihil probant, sed tãtùm eam rem, cui adhibentur, declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipsarum ordine tum inter se se, tum comparatione reliquarum partium cuiusque tractationis in qua de re aliqua differitur, nihil diximus: quod hoc loco fiet commodissimè: Duplex est autem argumentorum ordo, naturæ scilicet & doctrinæ. [a] *Ordo enim temporis, quem seruat historia, nihil ad nos pertinet: quia narratio cùm nihil declaret ex notioribus, sed rem simpliciter proponat, non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticam vllo modo spectat, nisi cum obiter definit, aut diuidit, aut argumentatur. Naturæ ordo (hoc est, quem in rerum natura obseruamus)*

Quam sit necessaria argumentorum apta collocatio.

Latius hic accipi argu mẽti nomẽ

B Duplex ordo.

a Præd. 11. & 1 post. 2 & 1. phi. 1 & 8. phy. 7.

Ordo temporis nihil ad nos.

C Naturæ ordo duplex

Cap. 3. Quod appositum rei alicui efficit eam expetibiliorem præstantius eo est, quod non efficit illam ita expetibilem.

Ex loco efficientium.

Cap. 1. Quod per se est causa boni, pręstantius est, quam quod per accidens. *Vt virtus, quàm fortuna. Eadem ratio est in contrariò. Nam quod per se est causa mali, magis fugiendum est quam quod per accidens: vt vitium, quam fortuna.*

Cap. 2. Et quod si omnes haberemus, non sit opus altero, quàm quo obtẽto, altero indigeremus. *Vt iustitia, quàm fortitudo. Nam si omnes essent iusti, non esset opus fortitudinè, at si essent fortes, iustitia nihilominus opus esset.*

Cap. 3. Et quod efficit id, ĩ quo est bonum, aut melius, quam quod non efficit. *Vt virtus, quam potentia: & iustitia, quam fortitudo.*

Cap. 3. Et id cuius quisq; mauult se esse causam, quàm alium quempiam. *Vt amicitia, quam pecunię. Mauult enim quisq; ab alijs diligi sui causa, quam aliorum gratia: at opes per seruos ac famulos libentiùs conquiruntur.*

Cap. 3. Id, quo melior res comparatur, magis expetendum est. *Hac ratione ea magis expetenda sunt, quibus consequendæ virtutis causa vtimur, quàm quibus vtimur causa voluptatis. Ea* dem

dem ratione magis fugienda sunt quæ virtutum actionem magis impediunt: vt morbus, quàm deformitas.

H Ex loco finium.

Finis magis expetendus est ijs, quæ ad finem ducunt. *Vt victoria, quàm bellum.* Cap. 1.

Eorum, quæ ad finem conducunt, id, quod ad finem propriùs accedit. *Vt metere frumentum, quam serere.* Ibidem. Ibidem.

Et quod ad finem uitę spectat, quàm quod ad aliquid aliud. *Vt quod ad fruendum Deo, quã quod ad copiam pecuniarum comparandam.*

E duobus efficientibus, cuius finis melior, id præstantius. *Vt medicus, quam sartor.*

I Ex loco effectorum.

Id quod posibile potius eligendum est, quàm quod imposibile. *Hoc est, quod facile fit, quam quod difficile. Eorum enim, quæ nullo modo fieri poßunt, nulla est electio, vt ex tertio Ethicorum libro* a *patet. In hoc pronunciato intelligenda est hæc moderatio. Modò cætera sint paria: quæ in alijs plerisq; subaudienda est. Magis eligendum est hac de causa capessere scientiam, doctrinà, quam inuentione. Illud enim per facilè*

Cap. 1. a cap. 2. Nota moderationẽ. Virtus enim & si difficilius

acquiritur, quam scientia, est tamen magis eligenda, quia melior: & sic in multis. *facilè est, hoc valde laboriosum.*

Quorum ortus sunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. *Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quæ supra*[b] *diximus, cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa facilè succurrent.*

Cap.2. b Cap. 21. & 25. Cap.2. Et quę difficiliùs conquisita sunt. Chariora enim nobis sunt ea, quę maiore cum labore comparauimus. *Vt opes, quæ ex India deportatur, in maiore habentur pretio, quàm quæ iure obuenerunt hereditario.*

Ex loco consequentium.

Cap.2. Cui consequens est maius bonum, aut minus malum, potius eligendum est. *Vt consilia euangelica cum communibus præceptis seruasse in hac vita, quam precepta communia duntaxat: & abscindere membrum corruptum, quàm seruare.*

Cap.2. Et quod magis insigne, quàm quod minus. *Vt liberare patriam, quàm esse simpliciter bonum ciuem.*

Cap.3. Et id in quo excellere præstantius est, & laudabilius, quam in quo non ita laudabile. *Vt amicitia, quam pecuniæ. Hec pronunciata ad locũ etiã circũstantium accommodantur cum ea, quæ rem consequũtur, nõ cõsequũtur necessariò.*

Ex

Ex locis circunſtantium.

Quod diuturnius eſt id pręſtantius. *Subaudi, ſaltem ſi cætera ſint paria, & ea, quæ comparantur ſint bona. Sic vita, quæ in actionè virtutum per omne tempus æquabiliter verſatur; quò longior fuerit eo melior.*

Et quę uoluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certe minus moleſtiæ ſecum afferunt, quam quæ uoluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniũctum, aut plus etiam ſecum afferunt moleſtiæ. Cap. 1. Cap. 2.

Et unũquodque quo maxime tempore maiorem uim habet. *Vt magis optanda eſt prudẽtia ſenum, quã adoleſcentium: contra verò, magis expetẽda eſt iuuenum fortitudo, quàm ſenũ.*

Bona ex circunſtantià ſunt meliora neceſſarijs & aliquando magis expetenda. *Bona neceſſaria dicuntur ea, ſinè quibus res, quibus conueniunt, eſſe non poſſunt: vt viuere. Bona ex circuuſtantia vocantur illa, quibus res, cui iam conueniunt neceſſaria, melius conſtituitur: vt benè viuere. Non tamen quia bona ex circunſtantia ſunt meliora neceſſarijs, ſtatim ſunt, magis eligenda. Siquidem philoſophari, quod eſt bonum ex circunſtantia, non eſt magis eligendum, quàm victũ quærere neceſſariũ.* Cap. 2. Bona neceſſaria. Bona ex circũſtãtia.

Cap.2. Quę sine alijs expeti merito possunt, anteponenda sunt ijs, quæ sine alijs expeti nō debent. *Vt prudentia potestati. Nam potestas sine prudentia non est expetenda: at prudentia etiam sine potestate optanda est.*

Cap.2. Ea bona pro quorum defectione minus uituperamus eos, qui molestè ferunt, ea à se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam bona sunt præstantiora. *Vt filij, quam opes: & virtutes, quam potestas.*

Ex loco similium.

Cap.2. Quod rei bonę propinquius est, aut similius, aut meliori similius, id melius. *Vt qui vitam apostolicā, aut Christi Opt. Max. magis imitantur, quam cæteri.*

Ex loco parium.

Cap.2. Si hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo. *Est enim par ratio. Vt si homo est melior equo, dignissimus homo generosissimo equo est prestantior.*

Ibidem. Si id quod est in hoc genere optimum, pręstantius est, quam quod optimum in illo, hoc

certe

certe genus præstantius est illo. *Licet inuertere proximum exemplum.*

Si absolutum prædicatum sequitur absolutum subiectum, incrementum prędicati sequetur incrementum subiecti. Hoc pronunciatum intelligi solet [a] in prædicatis, quæ per se dicuntur de subiectis. *Vt si honestum est per se bonum, honestius melius, & honestissimum optimum. Et, si facere iniuriam malum ex se est, maiorem facere peius, et maximam pessimum. Quia tamen exercitatio corporis non est ex se bona, non efficitur vt maior sit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatũ, sed iam inseruiet tractandæ quæstioni absolutę, vt ex supradictis patet* [b].

2. Top. 4. a D. Th. 3. cont. gent. ca. 139. b Cap. 30.

Ex locis oppositorum.

Quę suis contrarijs minus admista sunt, ea magis talia sunt. *Veluti id albius est, quod minus admixtum habet nigroris.* Cap. 4.

Ex loco repugnantium.

Si è duobus vnum negamus vt alterũ in nobis esse videatur, id magis expetendũ est, quó præditi videri volumus. *Hinc laboriosos nos esse negamus, vt ingeniosi esse videamur.* Cap. 2.

Ex loco antoritatis.

Cap. 1. Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, quæ ratione tales sunt, aut in vno quoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia. *Vt curare magis æterna, quàm quæ labuntur cum tempore: velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quædam mala in Republica, ne maiora eueniant, quam velle omnia penitus extirpare.*

Itẽ quæ de poësi diceret Homerus, quam quæ Chœrilus: quæ in exponendis diuinis scripturis sancti doctores docuerunt, quam quæ scioli Grammatici autumant: pax, quam bellũ: prospera valetudo quam mediocris: Deus (quem omnia, vt summum bonum certis quibusdam gradibus suapte natura diligunt atq; expetunt) quã quicquid sub Deo excellit.

Ibidem. Id simpliciter melius est, magisq; eligendum, quod melior disciplina eligendum præcipit. *Vt quod Moralis Philosophia, quàm quod Medicina.*

Hæc de pronũciatis, quæ ad tractandam quæstionẽ comparatã simplicis inhærentiæ proponit Aristoteles. Quę quam sint vtilia ad differendũ nemo ignorat, nisi qui propriã huius artis exercitationem non attigit. Obiectio. *Quod si quis obijciat, tradita pronũciata non inseruire, nisi tractãdis quęstioni-*

stionibus de meliori, & deteriori, cum tamen alia sint pleraquè accidentium comparatorum, vt de maiore & minore, de longiore, & breuiore, deq; alijs rebus compluribus: sic occurrendũ est, Primum, rarius hęc venire in disputationem Dialecticam. Deinde ex traditis pronunciatis posse generaliora colligi, vt Aristoteles docet [a]. *Veluti si pro Meliori & deteriori, dicamus Magis tale & Minus tale, vbi videlicet pronunciatorum sensus id patietur. Qua amplitudine scripta hic sunt nonnulla, vt primum à definitione, extremum à paribus, & illud, quod ex oppositorum loco desumptum est.*

Solutio.

a li. 3. Top. cap. 4.

Quomodo ex locis hactenus traditis quęlibet proposita quæstio tractanda sit. Cap. 37.

A HActenus tradidimus locos communes, quos lustrare debet Dialecticus, vt facilè inueniat argumenta, quibus quæstiocem quã libet, siue absolutam, siue comparatam pertractet. Quanquam enim inuenire argumenta, rationis sit, & ingenij, facilè tamen inuenire est artis, atq; huius locorũ disciplinę. Quapropter qui paruo labore, simulq; copiose de quacunq; proposita quæstione disserere voluerit, is primũ nosse debebit hanc omnem locorum seriem. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante

Inuenire, ingenij est, facile, artis.

oculos habere. Demum, cum quæstio proposita fuerit, tum subiectum, tum prædicatum, eũ & totam complexionem per locos descriptos ducere, vt argumenta omnia quæ ad rem pertinebunt quasi dato signo accurant, Nec enim necesse erit pulsare ostiatim, & velut lictorem impor- B

Quo pacto quęrenda sint ex locis argumẽta.

tunè omnia lati bula scrutari: quandoquidem quæ aliquid uerùm habuerint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis locis sponte prodibũt. Quinetiam tanta sæpe te inutilium argumẽtorum turba, vel celeriter per omnes locos discurrentem, sequetur, vt non mediocris labor sit ab ea te expedire.

Non omnesloci suppeditãt cuilibet quęstioni argumenta.

Contrà verò quædam nonnunquam proponentur quæstiones, ad quas tractandas pauci admodùm loci suppeditabunt argumẽta: quo fiet, ut quantum vis ad ostia reliquorum pulses, nihil inde subsidij sperare debeas.

Quòd non sint argumenta cogenda.

Itaque hac locorum arte non sunt argumenta cogenda, ac per uim trahenda, sed quasi inuitanda. Alioqui timendum est, ne uia hæc, & ratio, quæ facilè exquirendis, ac inueniendis argumentis excogitata est impedimento sit futura ingenijs, & argumenta quæ ratio ipsa per se liberius discurrens haud magno labore inueniret, his legibus, quasi compedibus astricta, nullo modo assequatur.

Qua libertcta vtendum sit hac

Atque vt paucis multa complectar, non eò quæsita est hęc ars, vt naturam præceptis quasi vinculis ligaret: sed vt incertis passibus vagan-

tem,

tem ad viam reduceret, & paucis instructam detinere ipsa tardior sequeretur non anteiret: Animaduertendum est autem, traditos locos non solum suppeditare materiam omnis probationis, sed etiam amplificationis. Amplificatur enim res ex conglobatis definitionibus, seu potius descriptionibus: ex partium enumeratione: ex antecedentium, consequentium, & circunstantium frequentia: ex multorum similium, maiorũ, minorum, parium, dissimiliumque, ac contrariorum collatione: demum ex complurium, & magnorum autorum iudicio, & sententia, Cuius rei exempla afferre non grauarer, nisi viderem magis hoc ad Rhetoricam, quam ad dialecticam pertinere. Nam cum hæc multorum argumentorum vehemens, & festina cõcursatio ad mouẽdos affectus potius, quam ad mentis persuasionẽ suapte natura dirigatur, plusque rem propositã ipsa dicendi vi, atque impetu, quàm ratione amplificet non dubium est, quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum iudicanda sit. Nec solùm tota amplificationis materia ex locis præscriptis desumitur, sed etiam omnes tropi, quibus oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam metaphora (quæ omnium troporum, modorumue est frequentissimus, & longè pulcherrimus) ex loco similium depromitur: sinecdoche ex locis potissimum totius, & partium: & alij

locorum disciplinæ.

Traditos locos etiã amplificationi materiam suppeditare.

Amplificatio magis proprie Oratorum, quam Dialecticorum

Omnes tropi desumũtur ex locis prescriptis

Tropi omnes ad Oratores pertinent.

alij ex alijs. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cum tropi nec ad probandum quid, nec ad ad amplificādum desumatur, sed ad ornandam, ac illustrandam orationem. Reliquū mihi esse videbatur, vt exemplū afferrem vnius, aut alterius tractandæ quæstionis, perque omnes locos deducendæ: sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenda, quæ superius pollicitus sum, præsertim cùm singuli loci cōpluribus exemplis sint illustrati.

De locis proprijs admonitio. Cap. 38.

Loci communes parum valent sine proprijs.

Quo pacto loci proprij sint quęrendi & in promptu habēdi a 1. top. 11 12. & sequētibus.

SEd quoniam loci communes sine proprijs parum valent, danda est quàm maximè opera, vt communium doctrinæ propriorum peritia adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est: multo etiam maiore lectione. Annotanda sunt vt monet Arist.[a]*, complura pronunciata: multæque sniæ eorum, qui clari ac illustres in quolibet rerum genere fuerunt: quæ verò communiora sunt, in alia, atque alia minus cōmunia, magisq; familiaria diducenda: vocabulorū quoq; ambiguitas solicitè pernoscenda: differētiæ rerum similium, & similitudines differentiū diligentissimè per vestigandæ. Nec temere hoc faciendū est, sed ordine, ac ratione singula rerū genera lustrando. Quærendi namque sunt loci, qui ad naturæ obscuritatem pertinent, vt ani-*

ma-

malium:plantarum,lapidum,metallorum, elementorum cęlorum. Dei opt.Maxi. & beatarũ mentium. Deinde ij,qui ad vitam, & mores hominum spectant, vt virtutum, vitiorum, rernm publicarum,fœlicitatis,& partium eius. Pōstremò ij,qui ad differendi subtilitatem attinent,ut accidentis propriè sic dicti, generis,proprij, & definitionis,qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt multarum rerum definitiones:plures descriptiones:multæ etiam vocabulorum notationes, Cætera vero, quæ ad quanque rem pertinent eodem modo annotanda? Denique referẽda sunt omnia in normam communium locorum vt parata sint,ætque in promptu ad disstrendũ. Nec enim aliter proprij loci rerum quas Demõstrator & Dialecticus tractare debent, cogniti ac perfecti esse poterunt. Sed iam fortasse expectabis, vt quoniam hactenus cõmunes locos tradidimus & proprios quærendos esse admonuimus, mox subijciamus eos, qui propriam huius artis materiam attingunt, inter quos præcipui habentur illi, quibus tractantur quæstiones accidentis propriè dicti, generis, proprij & definitionis, Verùm hic labor non est à nobis in præsentia flagitandus, non solùm quia tam multa de his scripsit Arist. [b] *(excepto accidente proprie dicto, de quo breuissimè disseruit* [c]*). vt vix ea in summam redigi possint: sed eo vel maximè*

Cur hoc loco tradendi non sint loci accidentis, generis: proprij,& diffinitionis.

b A 4. lib. Top. vsque ad 7.

c Vtpote 2. tantũ cap.

2. lib. 1. loco vltimo. *ximè quia huiusmodi loci in iis, quæ supra de accidente propriè sic appellato, de genere, de proprio, ac definitione dicta sunt, vtcunque continentur. Quo fit vt quæstiones, quibus quæritur, num aliquid sit accidens alicuius rei, aut genus, aut proprium, aut definitio, ex superioribus libris quātum sat est tractari possint. Exempli causa, si existat quæstio, Num scire sit accidēs homini, nec ne poteris affirmatiuam partem ex definitione accidentis secundo libro tradita sic confirmare.* Cap. 7. *Adest homini, & abest ab eodem sine eius corruptione, est igitur accidens homini. Item ex descriptione hoc modo, Prædicatur de hominibus accidentario, ac contingenter: ergo, & cęt. Quod idem argumentum ex notatione & coniugatis videtur duci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidens separabile, igitur omnino accidens. Atque ita ex reliquis locis, si qui alij sint, qui ad institutum confirmandum suppeditent argumenta, Quod cùm modo eodem possis facere in genere, proprio, & definitione, nil est cur in præsentia hæc locorum genera debeas requirere.*

De ordine argumentorum generatim Cap. 39.

Ordo, qd. *DIximus de inuentione argumentorum, reliquum est, vt de ipsorum ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hunc locum attinet est argu-*

men-

mentorum inter se apta ad persuasionem collocatio. Quæ quidem quàm sit necessaria differenti, nemo est qui non videat. Vt enim domui construendæ satis non est lapides, & reliquam materiam in cumulum cōgerere, nisi his disponēdis ac collocandis artificum manus adhibeatur: vtque milites quantumlibet fortes, ac strenui nisi periti ducis industria formam exercitus accipiant: ad bellum inferendum idonei non sunt: sic argumenta ex locis traditis coacta tumultuātur, nec ad finem adipiscendum apta sunt, nisi ad persuasionem apposité collocentur, Porro argumentorum nomine hoc loco, definitiones quoque, & diuisiones (etiam cùm nihil probant, sed tātùm eam rem, cui adhibentur, declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipsarum ordine tum inter se se, tum comparatione reliquarum partium cuiusque tractationis in qua de re aliqua disseritur, nihil diximus: quod hoc loco fiet commodissimè. Duplex est autem argumentorum ordo, naturæ scilicet & doctrinæ. [a] *Ordo enim temporis, quem seruat historia, nihil ad nos pertinet: quia narratio cùm nihil declaret ex notioribus, sed rem simpliciter proponat, non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticam vllo modo spectat, nisi cum obiter definit, aut diuidit, aut argumentatur. Naturæ ordo (hoc est, quem in rerum natura obseruamus)*

Quam sit necessaria argumentorum apta collocatio.

Latius hic accipi argumēti nomē

B Duplex ordo.

a Præd. 11. & 1post. 2 & 1. phi. 1 & 8. phy. 7.

Ordo temporis nihil ad nos.

C Naturæ ordo duplex

mus) duplex est, vnus generationis; alter perfectionis, siue interitionis (quem executionis vocant) generationis ordo is est, quo à minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omnino à causis ad effecta: Siquidem natura in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi gignit effecta. Sub hoc genere duo potissimum continentur, σύνθεσις & διαίρεσις, hoc est compositio, & diuisio, seu compositionis ordo, & diuisionis.

Generationis ordo.

Compositionis ordo est, cum à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino à causis ad effecta proficiscimur. Accipio autem hic nomen totius integri, vt in locis totius, & partium: [b] *Diuisionis ordo dicitur, cùm à superioribus ad inferiora descendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quòd præcipua diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferiora distribuimus, vt ex quarto libro* [c] *perspicuum est. Ordo perfectionis, siue intentionis est, cum à perfectioribus ad minus perfecta, aut omnino ab effectis ad causas progredimur. Non ideo tamen progressus ab effectis ad causas vocatur ordo perfectionis, quòd effecta sint perfectiora omnibus suis causis: sed quia perfectio causæ aut in effectu continetur, aut ab eo, vt ita dicam, supponitur. Sub ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub generationis, præcipuè comprehenduntur,*

Compositionis.

b Cap. 17. & 18. Diuisionis.

c Cap. 6. Perfectionis ordo.

D

tur, ἀνάλυσις & συναγωγὴ hoc est resolutio, & collectio, seu resolutionis ordo, & collectionis qui quidem duobus ordinibus generationis & iam dictis opponuntur. Resolutionis ordo est, cùm à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cùm ab effectis ad causas pergimus. Collectionis verò est, cùm ab inferioribus ad superiora conscendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cùm à re digniori ad aliam minus dignã, vt ab homine ad Elephantũ, procedimus. Quòd si ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal nõ est res alia diuersa úe ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cùm videlicet e contrario à re minus digna, ad aliã digniorẽ pfectiorẽúe proficiscimur, vt ab elephãto ad hominẽ. Doctrinę ordo est, cùm ab ijs progredimur, à quibus cõmodius pro rõne rerũ, ac personarũ progrediẽdũ videtur. Generaliter aũt cõmodius est ab ijs pgredi, quorum cognitio ad sequẽtiũ cognitionem requiritur, & (quãtũ fieri põt) à facilioribus ad difficiliora. Atq; hoc qdem interdũ pręstamus seruãdo continẽter ordinẽ generationis: interdũ, seruãdo ordinem perfectionis: interdum vtrunque permistè, hoc est, sæpius in eadẽ tractatione ab vno

Collectionis.

Dignitatis ordo.

Ordo contrarius ordini dignitatis nomine proprio carens.

Doctrinæ ordo.

Ordo arbitrarius non cadit sub artem.

aequiritur, quam scientia, est tamen magis eligenda, quia melior: & sic in multis.

facilè est, hoc valde laboriosum.

Quorum ortus sunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. *Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quæ supra*[b] *diximus, cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa facilè succurrent.*

Cap.2. Et quę difficiliùs conquisita sunt. Chariora enim nobis sunt ea, quę maiore cum labore comparauimus. *Vt opes, quæ ex India deportãtur, in maiore habentur pretio, quàm quæ iure obuenerunt hereditario.*

b Cap. 21. & 25.

Cap.2.

Ex loco consequentium.

Cap.2. Cui consequens est maius bonum, aut minus malum, potius eligendum est. *Vt consilia euangelica cum communibus præceptis seruasse in hac vita, quam precepta communia duntaxat: & abscindere membrum corruptum, quàm seruare.*

Cap.2. Et quod magis insigne, quàm quod minus. *Vt liberare patriam, quàm esse simpliciter bonum ciuem.*

Cap.3. Et id in quo excellere præstantius est, & laudabilius, quam in quo non ita laudabile. *Vt amicitia, quam pecuniæ. Hec pronunciata ad locũ etiã circũstantium accommodantur cum ea, quæ rem consequũtur, nõ cõsequũtur necessariò.*

Ex

M Ex locis circunstantium.

Quod diuturnius est id prę stantius. *Subaudi, saltem si cætera sint paria, & ea, quæ comparantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter versatur; quò longior fuerit eo melior.*

Et quę uoluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certe minus molestiæ secum afferunt, quamquæ uoluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniũctum, aut plus etiam secum afferunt molestiæ. Cap. 1. Cap. 2.

Et unũquodque quo maxime tempore maiorem uim habet. *Vt magis optanda est prudẽtia senum, quã adolescentium: contra verò, magis expetẽda est iuuenum fortitudo, quàm senũ.*

Bona ex circunstantià sunt meliora necessarijs & aliquando magis expetenda. *Bona* Cap. 2.
N *necessaria dicuntur ea, sinè quibus res, quibus conueniunt, esse non possunt: vt viuere. Bona ex circuustantia vocantur illa, quibus res, cui iam conueniunt necessaria, melius constituitur: vt benè viuere. Non tamen quia bona ex circunstantia sunt meliora necessarijs, statim sunt, magis eligenda. Siquidem philosophari, quod est bonum ex circunstantia, non est magis eligendum, quàm victũ quærere necessariũ.* Bona necessaria. Bona ex circũstãtia.

 Quæ

Cap.2. Quę sine alijs expeti merito possunt, anteponenda sunt ijs, quæ sine alijs expeti nō debent. *Vt prudentia potestati. Nam potestas sine prudentia non est expetenda: at prudentia etiam sine potestate optanda est.*

Cap.2. Ea bona pro quorum defectione minus ui tuperamus eos, qui molestè ferunt, ea à se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam bona sunt præstantiora. *Vt filij, quam opes: & virtutes, quam potestas.*

Ex loco similium.

Cap.2. Quod rei bonę propinquius est, aut similius, aut meliori similius, id melius. *Vt qui vitam apostolicā, aut Christi. Opt. Max. magis imitantur, quam cæteri.*

Ex loco parium.

Cap.2. Si hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo. *Est enim par ratio. Vt si homo est melior equo. dignissimus homo generosissimo equo est prestantior.*

Ibidem. Si id quod est in hoc genere optimum, pręstantius est, quam quod optimum in illo, hoc

certe

certe genus præſtantius eſt illo. *Licet inuertere proximum exemplum.*

Si abſolutum prædicatum ſequitur abſolutum ſubiectum, incrementum prędicati ſequetur incrementum ſubiecti. Hoc pronunciatum intelligi ſolet [a] in prædicatis, quæ per ſe dicuntur de ſubiectis. *Vt ſi honeſtum eſt per ſe bonum, honeſtius melius, & honeſtiſſimum optimum. Et, ſi facere iniuriam malum ex ſe eſt, maiorem facere peius, et maximam peſſimum. Quia tamen exercitatio corporis non eſt ex ſe bona, non efficitur vt maior ſit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatũ, ſed iam inſeruiet tractandæ quæſtioni abſolutę, vt ex ſupradictis patet* [b].

2. Top. 4.
a D. Th. 3. cont. gent. ca. 139.
b Cap. 30.

P Ex locis oppoſitorum.

Quę ſuis contrarijs minus admiſta ſunt, ea magis talia ſunt. *Veluti id albius eſt, quod minus admixtum habet nigroris.*

Cap. 4.

Ex loco repugnantium.

Q Si è duobus vnum negamus vt alterũ in nobis eſſe videatur, id magis expetendũ eſt, quó præditi videri volumus. *Hinc laborioſos nos eſſe negamus, vt ingenioſi eſſe videamur.*

Cap. 2.

Ex loco autoritatis.

Cap. 1. Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, quæ ratione tales sunt, aut in vno quoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia. *Vt curare magis æterna, quàm quæ labuntur cum tempore: velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quædam mala in Republica, ne maiora eueniant, quam velle omnia penitus extirpare.*

Itē quæ de poësi diceret Homerus, quam quæ Chærilus: quæ in exponendis diuinis scripturis sancti doctores docuerunt, quam quæ scioli Grammatici autumant: pax, quam bellū: prospera valetudo quam mediocris: Deus (quem omnia, vt summum bonum certis quibusdam gradibus suapte natura diligunt atq; expetunt) quā quicquid sub Deo excellit.

Ibidem. Id simpliciter melius est, magisq; eligendum, quod melior disciplina eligendum præcipit. *Vt quod Moralis Philosophia, quàm quod Medicina.*

Hæc de pronūciatis, quæ ad tractandam quęstionē comparatā simplicis inhærentię proponit Aristoteles. Quę quam sint vtilia ad disserendū nemo ignorat, nisi qui propriā huius artis exercitationem non attigit. Quod siquis obiiciat, tra-

Obiectio. *dita pronūciata non inseruirè, nisi tractādis quęstioni-*

ſtionibus de meliori, & deteriori, cum tamen alia ſint pleraquè accidentium comparatorum, vt de maiore & minore, de longiore, & breuiore, deq; alijs rebus compluribus: ſic occurrendū eſt, Primum, rarius hęc venire in diſputationem Dialecticam. Deinde ex traditis pronunciatis poſſe generaliora colligi, vt Ariſtoteles docet a. *Veluti ſi pro Meliori & deteriori, dicamus Magis tale & Minus tale, vbi videlicet pronunciatorum ſenſus id patietur. Qua amplitudine ſcripta hic ſunt nonnulla, vt primum à definitione, extremum à paribus, & illud, quod ex oppoſitorum loco deſumptum eſt.*

Solutio.

a li. 3. Top. cap. 4.

Quomodo ex locis hactenus traditis quęlibet propoſita quæſtio tractanda ſit. Cap. 37.

Hactenus tradidimus locos communes, quos luſtrare debet Dialecticus, vt facilè inueniat argumenta; quibus quæſtiocem quālibet, ſiue abſolutam, ſiue comparatam pertractet. Quanquam enim inuenire argumenta, rationis ſit, & ingenij, facilè tamen inuenire eſt artis, atq; huius locorū diſciplinę. Quapropter qui paruo labore, ſimulq; copioſe de quacunq; propoſita quæſtione diſſerere voluerit, is primū noſſe debebit hanc omnem locorum ſeriem: Deinde, hanc eandem multa meditatione, quaſi ante

Inuenire, ingenij eſt, facile, artis.

oculos

tem ad viam reduceret, & paucis instructam detineret ipsa tardior sequeretur non anteiret. Animaduertendum est autem, traditos locos non solum suppeditare materiam omnis probationis, sed etiam amplificationis. Amplificatur enim res ex conglobatis definitionibus, seu potius descriptionibus: ex partium enumeratione: ex antecedentium, consequentium, & circunstantium frequentia; ex multorum similium, maiorũ, minorum, parium, dissimiliumque, ac contrariorum collatione: demum ex complurium, & magnorum autorum iudicio, & sententia, Cuius rei exempla afferre non grauarer, nisi viderem magis hoc ad Rhetoricam, quam ad dialecticam pertinere. Nam cum hæc multorum argumentorum vehemens, & festina cõcursatio ad mouẽdos affectus potius, quam ad mentis persuasionẽ suapte natura dirigatur, plusque rem propositã ipsa dicendi vi, atque impetu, quàm ratione amplificet non dubium est, quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum iudicanda sit.

locorum disciplinæ.

Traditos locos etiã amplificationi materiam suppeditare.

Amplificatio magis proprie Oratorum, quam Dialecticorum

Nec solùm tota amplificationis materia ex locis præscriptis desumitur, sed etiam omnes tropi, quibus oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam metaphora (quæ omnium troporum, modorùmue est frequentissimus, & longè pulcherrimus) ex loco similium depromitur: sinecdoche ex locis potissimum totius, & partium: & alij

Omnes tropi desumũtur ex locis præscriptis

Tropi omnes ad Oratores pertinent.

alij ex alijs. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cum tropi nec ad probandum quid, nec ad amplificãdum desumatur, sed ad ornandam, ac illustrandam orationem. Reliquũ mihi esse videbatur, vt exemplũ afferrem vnius, aut alterius tractandæ quæstionis, perque omnes locos deducendæ: sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenda, quę superius pollicitus sum, presertim cùm singuli loci cõpluribus exemplis sint illustrati.

De locis proprijs admonitio. Cap. 38.

Loci communes parum valent sine proprijs.

Quo pacto loci propri sint queren di & in promptu habẽdi a 1. top. 11 12. & sequẽtibus.

SEd quoniam loci communes sine proprijs parum valent, danda est quàm maximè opera, vt communium doctrinæ propriorum peritia adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est: multo etiam maiore lectione. Annotanda sunt vt monet Arist.[a]*, complura pronunciata: multeque sñiæ eorum, qui clari ac illustres in quolibet rerum genere fuerunt: quæ uerò communiora sunt, in alia, atque alia minus cõmunia, magisq; familiaria diducenda: vocabulorũ quoq; ambiguitas solicitè pernoscenda: differẽtiæ rerum similium, & similitudines differentiũ diligentissimè per vestigande. Nec temere hoc faciendũ est, sed ordine, ac ratione singula rerũ genera lustrando. Quærendi namque sunt loci, qui ad naturæ obscuritatem pertinent, vt ani-*

ma-

malium: plantarum, lapidum, metallorum, elementorum cęlorum. Dei opt. Maxi. & beatarũ mentium. Deinde ij, qui ad vitam, & mores hominum spectant, vt virtutum, vitiorum, rerum publicarum, fœlicitatis, & partium eius. Pöstremò ij, qui ad disserendi subtilitatem attinent, ut accidentis propriè sic dicti, generis, proprij, & definitionis, qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt multarum rerum definitiones: plures descriptiones: multæ etiam vocabulorum notationes, Cætera vero, quæ ad quanque rem pertinent eodem modo annotanda? Denique referẽda sunt omnia in normam communium locorum vt parata sint, ætque in promptu ad disstrendũ. Nec enim aliter proprij loci rerum quas Demõstrator & Dialecticus tractare debent, cogniti ac perfecti esse poterunt: Sed iam fortasse expectabis, vt quoniam hactenus cõmunes locos tradidimus & proprios quærendos esse admonuimus, mox subijciamus eos, qui propriam huius artis materiam attingunt, inter quos præcipui habentur illi, quibus tractantur quæstiones accidentis propriè dicti, generis, proprij & definitionis, Verùm hic labor non est à nobis in præsentia flagitandus, non solùm quia tam multa de his scripsit Arist.[b] (excepto accidente proprie dicto, de quo breuissimè disseruit[c]). vt vix ea in summam redigi possint: sed eo vel maximè

Cur hoc loco tradendi non sint loci accidentis, generis: proprij, & diffinitionis.

b A 4. lib. Top. vsque ad 7.

c Vtpote 2. tantũ cap.

2.lib.1.loco vltimo. *ximè quia huiusmodi loci in ijs, quæ supra de accidente propriè sic appellato, de genere, de proprio, ac definitione dicta sunt, vt cunque continẽtur. Quo fit vt quæstiones, quibus quęritur, num aliquid sit accidens alicuius rei, aut genus, aut proprium, aut definitio, ex superioribus libris quãtum sat est tractari possint. Exempli causa, si existat quæstio, Num scire sit accidẽs homini, nec ne poteris affirmatiuam partem ex definitione accidentis secundo libro tradita sic confirmare.* Cap. 7. *Adest homini, & abest ab eodem sine eius corruptione, est igitur accidens homini. Item ex descriptione hoc modo, Prædicatur de hominibus accidentario, ac contingenter: ergo, & cęt. Quod idem argumentum ex notatiòne & coniugatis videtur duci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidens separabile, igitur omnino accidens. Atque ita ex reliquis locis, si qui alij sunt, qui ad institutum confirmandum suppeditent argumenta, Quod cùm modo eodem possis facere in genere, proprio, & definitione, nil est cur in præsentia hæc locorum genera debeas requirere.*

De ordine argumentorum generatim Cap. 39.

Ordo, qd. *Diximus de inuentione argumentorum, reliquum est, vt de ipsorum ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hunc locum attinęt est argu*men-

mentorum inter se apta ad persuasionem collocatio. Quæ quidem quàm sit necessaria differenti, nemo est qui non videat. Vt enim domui construendæ satis non est lapides, & reliquam materiam in cumulum cōgerere, nisi his disponēdis ac collocandis artificum manus adhibeatur: vtque milites quantumlibet fortes, ac strenui nisi periti ducis industria formam exercitus accipiant: ad bellum inferendum idonei non sunt: sic argumenta ex locis traditis coacta tumultuātur, nec ad finem adipiscendum apta sunt, nisi ad persuasionem apposité collocentur. Porro argumentorum nomine hoc loco, definitiones quoque, & diuisiones (etiam cùm nihil probant, sed tātùm eam rem, cui adhibentur, declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipsarum ordine tum inter se se, tum comparatione reliquarum partium cuiusque tractationis in qua de re aliqua differitur, nihil diximus: quod hoc loco fiet B *commodissimè. Duplex est autem argumentorum ordo, naturæ scilicet & doctrinæ.* a *Ordo enim temporis, quem seruat historia, nihil ad nos pertinet: quia narratio cùm nihil declaret ex notioribus, sed rem simpliciter proponat, non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticam vllo modo spectat, nisi cum obiter definit, aut diuidit, aut argumentatur. Naturæ or*- C *do (hoc est, quem in rerum natura obseruamus)*

Quam sit necessaria necessaria argumentorum apta collocatio.

Latius hic accipi argumēti nomē

Duplex ordo.

a Præd. 11. & 1post. 2 & 1. phi. 1 & 8. phy. 7.

Ordo temporis nihil ad nos.

Naturæ ordo duplex

mus) duplex est, vnus generationis, alter perfectionis, siue interitionis (quem executionis vocant) generationis ordo is est, quo à minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omnino à causis ad effecta: Siquidem natura in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi gignit effecta. Sub hoc genere duo potissimum continentur, σύνθεσις & διαίρεσις, hoc est compositio, & diuisio, seu compositionis ordo, & diuisionis. Compositionis ordo est, cum à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino à causis ad effecta proficiscimur. Accipio autem hic nomen totius integri, vt in locis totius, & partium. [b] *Diuisionis ordo dicitur, cùm à superioribus ad inferiora descendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quòd præcipua diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferiora distribuimus, vt ex quarto libro* [c] *perspicuum est. Ordo perfectionis, siue intentionis est, cum à perfectioribus ad minus perfecta, aut omnino ab effectis ad causas progredimur. Non ideo tamen progressus ab effectis ad causas vocatur ordo perfectionis, quòd effecta sint perfectiora omnibus suis causis: sed quia perfectio causæ aut in effectu continetur, aut ab eo, vt ita dicam, supponitur. Sub ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub generationis, præcipuè comprehenduntur,*

Generationis ordo.

Compositionis.

b Cap. 17. & 18. Diuisionis.

c Cap. 6. Perfectionis ordo.

D

tur, ἀνάλυσις & συναγωγή hoc est resolutio, & collectio, seu resolutionis ordo, & collectionis qui quidem duobus ordinibus generationis & iam dictis opponuntur. Resolutionis ordo est, cùm à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cùm ab effectis ad causas per
E *gimus. Collectionis verò est, cùm ab inferioribus ad superiora conscendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cùm à re digniori ad aliam minus dignã, vt ab homine ad Elephantũ, procedimus. Quòd si ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal nõ est res alia diuersa úe ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cùm videlicet e contrario à re minus digna, ad aliã digniorẽ pfectiorẽúe proficiscimur, vt ab ele*
F *phãto ad hominẽ. Doctrinę ordo est, cùm ab ijs progredimur, à quibus cõmodius pro rõne rerũ, ac personarũ progrediẽdũ videtur. Generaliter aũt cõmodius est ab ijs pgredi, quorum cognitio ad sequẽtiũ cognitionem requiritur, & (quãtũ fieri põt) à facilioribus ad difficiliora. Atq; hoc qdem interdũ prestamus seruãdo continẽter ordinẽ generationis: interdũ, seruãdo ordinem perfectionis: interdum vtrunque permistè, hoc est, sæpius in eadẽ tractatione ab vno*

Collectionis. Dignitatis ordo.

Ordo contrarius ordini dignitatis nomine proprio carens.

Doctrinæ ordo.

Ordo arbitrarius non cadit sub artem.

ad alterũ, vt cõmodius iudicamus, trãſeundo. In ijs verò rebus, quę videntur æquè perfectæ, et æquè faciles, aut difficiles cognitu, nulli ordini relinquitur locus, niſi arbitrario. Verùm quia huiusmodi ordo nihil habet artis omittendus in præſentia eſt.

De ordine qui in docendo ſeruandus eſt: primumq; de eo, qui in confirmando. Cap. 40.

ORdo igitur, diſpoſitio ue argumentorum, aut in docendo cernitur (cùm ſcilicet nemo ex altera parte reſpondet) aut in diſputando[a]. Cum autem is, qui docere aliquid vult, duplicem laborem ſuſcipiat, vtpote & confirmandi ſua, & refutandi contraria; triplex iam emergit ordo argumentorum à nobis explicandus, vnus in confirmãdo, alter in refutando, tertius in diſputando. Cum igitur quis confirmare ſuam ſententiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua agendum eſt, ſi fortè ambiguũ fuerit, aut ignotę ſignificationis: id quod diſtinctione, aut interpretatione faciet, vt Porphyrius in tractatione quinq; vniuerſalium. In progreſſu autem, ſi argumenta omnia ad vnam, eandemq; concluſionem conferenda fuerint, ferè ſeruanda erit methodus ac diſpoſitio locorum præſcripta: ea ſiquidem collocatio optimus doctrinę ordo in hac re videtur. Itaq; primùm res confirmanda

a 2. elench. 8.

Initio confirmationis, quid agendum.

Cum argumenta omnia ad vnã concluſionem confe

manda erit definitione:deinde varijs (si commodum videbitur) descriptionibus: post notatione vocabuli:& sic deinceps reliquis argumentorũ generibus. Nisi quod leuiora quæque nec prima, nec extrema locanda erunt, sed aut reijcienda, aut certè (si non videbuntur omnino contemnenda) in medio inculcanda [b]*. Vbi enim firmiora prima aggressionem mentem occupauerint, tũ leuiora præsertim conglobata, & in vnum quasi corpus coacta fidem augebunt: quibus si potentiora successerint, erit omnino res confecta.*

runtur qui nam ordo tenendus.

Leuiora argumenta quem locũ obtinere debeant.

b Cice. in Oratore ad Brutum.

C *Atq; hac ratione mutuari optime poterit locorum ordo. Quin alijs etiam interdum de causis aliter disponi poterunt argumenta, quàm suprà digesta sunt, modo doctrinę ordo seruetur. Si verò alià argumenta ad alias assertiones accomodanda fuerint, omnesq; assertiones fuerint de eadem omnino re, ferè seruandus erit hic ordo, vt primùm ostendamus rem esse, deinde quid sit, postea, qualis sit ad extremum cur talis sit: id quod Aristoteles docet secundo posterioris resolutionis libro* [c]*. Quo quidem ordine, cum commodissimè quælibet res tractetur, nõ dubium est, quin optimus doctrinæ ordo censendus sit. Quãquam nõ erit necesse hæc omnia persequi, cùm de vno, aut pluribus constiterit. Ad hos quatuor quasi gradus tractationis cuiusq; rei, reuocantur omnia quę de quauis re dicuntur. Vt in deliberatione,*

Mutari potest locorum ordo in cõfirmãda eadem conclusione.

D

Qui nam ordo seruãdus ĩ cõfirmandis diuersis cõclusionibus de eadem omnino re.

c Cap. 1.

E

Ordo in deliberatione.

ne, id, quod quæritur, Possit ne res proposita fieri, ad primum spectat. Quod verò discutitur, Sit ne honestum, vtile, iucundum, an contrà, ad tertium pertinet. Nec enim ij, qui deliberant, de quæstione, qua quæritur, Quid nam res sit, magnopere laborant. Quod tandem quærunt, Qua via & ratione id consequi possint, & An facilè possint exquirunt, id ad quartum referendum est. Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum: Quo nomine factum censeatur appellandum, ad secundum: Recte nè, an perperam, ad tertium: Quibus auxilijs, ad quartum redigitur: Nam quo fine, & studio fecerit, ad quæstionem recti, & contrarij reuocatur. Laudatio porrò in quæstionibus qualitatis, & causarúm potißimùm, hoc est, in tertia, & quarta versatur. In tractatione porro cuiusque virtutis, Primum. An proposita virtus sit necessaria humanæ perfectioni, nec ne dißeritur. Quod ad quæstionem an res sit reducitur. Deinde. Quæ nam sit eius materia, tũ obiecta, tum subiecta: quod ad quæstionem naturę pertinet. Tum Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones: quod quæstionem qualitatis perspicuè spectat. Ad extremum, Quonam pacto ipsam possimus consequi: qua in parte, quæ ad quartam quæstionem reuocatur, de causis, & impedimentis virtutum agitur. Itaq; omnia, quę de vna re dißeruntur ad illa quatuor reuocantur:

In iudicatione. In laudatione. In tractatione cuiusque uirtutis.

tur:

G *tur: eodemq; ordine ferè tractantur. Si verò aliæ aßertiones efferantur de rebus superioribus, alię de inferioribus, aut aliæ de totis, alię de partibus integrantibus: aliter auscultationis via, aliter inuentionis disponenda sunt argumenta. In auscultatione siquidem, absoluta ue disciplina, seruandi sunt ordines compositionis, & diuisionis: quos Aristoteles tradit initio physicæ auscultationis, vt auscultationi, perfectæq; disciplinæ conuenientissimos, & in tota ferè tractatione physica meritò conatur obseruare. Est. n. rationi maxime consentaneum, vt quem ordinē natura in rebus efficiendis seruat, eundem ars naturæ æmula velut optimum sequatur. Natura autem compositionis & diuisionis ordine pro grediens, à partibus integrantibus ad totum, & à communioribus ad minus communia in effectione rerum proficiscitur* [d]. *Seruant etiam hos ordines Mathematicæ scientiæ quippe quę à primis initijs orsæ, quasi texendo alias, atq; alias ex prioribus efficiunt conclusiones. In inuentio-*
H *ne verò oppositi ordines seruandi sunt, resolutionis nimirum, & collectionis. Qui enim sine doctore philosophari volunt, & á rebus quæ sensibus subiectę sunt, ad reconditiores suo marte penetrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus vniuersalibus ad vniuersaliora, idest, resolutionis & collectionis ordinibus accommo-*

In auscultatione, absoluta ue disciplina de rebus inter se coniunctis.

d Arist. 2. de gene. anim. 3.

In inuētione earūdē rerum.

datissimè procedunt. Sunt enim hi progressus nostrorum sensuum imbecillitati conuenientissimi. Priorem sequitur Arist. cùm ab animalium historia, ad tractationem de partibus animalium progreditur: & in libro de mundo ad Alexandrum (si modo eius est) cum ex definitione mundi ad partes, quibus mundus constat procedit: itemque in primo libro de priore resolutione [e] *cum resoluit syllogismum in propositiones & propositiones ī terminos. Collectionis verò studiosissimus fuit Socrates, vt apud Platonem plurimis in locis videre est. Cùm enim Socrates profiteretur se nihil scire, eum ordinem procedendi potissimum amplectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupiētibus maximè aptus est. Vndè & Aristoteles extremo secundo posteriorum libro* [f], *& initio metaphysicorum,* [g] *hunc ordinem inueniendis principijs scientiarū, artiumq; præscripsit. Quòd si assertiones fuerint de oppositis, aut disparatis speciebus, aut generibus, in quibus tamen alia videantur alijs perfectiora, aut saltem faciliora cognitu, aut seruādus ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumq; argumentationis) aut certè initiū faciēdū est à re notissima, qua in reliquarū tractatione quasi norma quadam vtamur. Vt enim numos (vt ait Aristoteles* [h]*) ad id, quod sibi quisque exploratum, certumq; habet probare*

e Cap. 33. &c.

Socrates.

f Cap. 18.

g Cap. 1.

In tractandis reb. oppositis, aut disparatis.

h 1. de hist. animal. 6.

probare solet: ita cæteris quoq; in rebus agendum est. Qua de causa ille in explicandis animalium varijs generibus, primum de homine, quòd omnium maximè notum nobis necessariò sit, se acturum pollicetur. Quanquam homo dignitatis etiam ordine reliqua animalia antecedit. Si tamen res huiuscemodi ęquè perfectæ, ac faciles, aut æquè difficiles cognitu videbuntur, iam suprà diximus, nulli ordini, nisi arbitrario, locum relinqui. Quanquam re vera inter omnes rerū species, quibus perfectio aliqua inest, datur aliquis ordo perfectionis. Hæc de ordine, quem seruare debet is, qui docet, cum suam sententiam, quam veram eße putat, statuit.

In tractandis rebus, quę uidentur æquè pfectæ, & æquè faciles, aut difficiles cognitu.

De ordine qui in refutatione seruandus est. Cap. 41.

A *TRibus autem modis progredi potest is, qui contrarias sententias refutaturus est. Vno, si id, quod verum esse existimat, priùs statuat, ac confirmet: deinde ex veritate comprobata refutet aliorum dicta, & quid veri contineāt exponat. Id quod facit Aristoteles multis in locis vt in explicanda natura motus tertio physicorum libro* [a].

Primus ordo refutationis.

B *Altero, si priùs aliorum opiniones, ac rationes proponat, facto initio ab ijs, quę à vero magis videntur aberrare, easdemq; mox refellat: deinde ad id, quod sentit statuendum in*

a Cap. 2.

Secundus ordo.

gradiatur: demum quatenus refutatæ opiniones veritatem attingant, ex propria sententia paucis perstringat. Quem ordinem seruat Aristoteles primo Physicorum libro [b] *in exquirendis principijs rerum naturalium: & in libris de anima,* [c] *cum animæ naturam inuestigat: & in primo libro ethicorum,* [d] *cùm docet quanam maximè in re posita sit fœlicitas, & alijs plerisq; locis. Tertio tandem modo, qui omnium est accuratissimus, si propositis primùm pro vtraq; parte sententijs ac rationibus aduersis, quæ rem faciãt ambiguam, maximè verò ijs, quæ veritati repugnant, secundo loco ueritatem determinet, ac cõfirmet: postremò ex veritate determinata, & cõfirmata cõtrarias rationes dissoluat quæ ex parte veræ sententiæ repugnant. Quo quidem modo, quasi conuenientissimo, docet Aristoteles initio libri tertij Metaphysicorum* [e] *tractandas esse res controuersas: id qđ eo loco pulcherrimis persuadet rationibus, ac statim in reliquo opere latè exequitur. Expeditissimè tamen id factũ videbis quarto Physicorum libro* [f] *in tractationibus de loco, vacuo, & tempore. Hãc solam tractandi methodum, quoniam præcipua est, adeò approbarunt scholastici doctores, vt nihil, nisi hoc ordine, pertractent. Cæterum, & si dispositio hæc tertiã optima sit, non est tamen ipsa sola amplectenda præsertim in scribendo. Satiantur enim,*

b. Cap. 2. & cæt. usq; ad finem.

c. 1. libro 2 cap. 2. & initio secundi libri.

d. cap. 4. & deinceps.

Tertius ordo.

e. cap. 1.

f Toto lib.

Num solus hic 3. ordo amplectendus sit.

enim, qui legunt, similitudinis fastidio. Hęc de ordine docendi. In quo duo vitia diligenter caue re oportet. Alterum ne singulæ penè sententiæ in quæstionẽ, ac controuersiam vocentur, quod plurimi faciunt. Sunt enim multa quæ ex alijs grauioribus questionibus commodius intelligi possunt, aptiusq; alijs assertionibus principalibus vt consectariè subnecti: aut certè vt maioris momenti res percipiantur, obiter explicari. Alterum, quod ex superiori vitio nascitur, ne in cõ trouersis rebus tractandis afferantur futiles, ac inanes tum opiniones, tum rationes. Nam curare quæ contra tuã sententiam quisq; dicat, aut di cere possit, amentia g est. In quod vitium necesse est labantur ij, qui de rebus aut nulliùs difficul tatis, aut nullius ponderis, quæq; vno verbo explicari poßunt, æquè, atq; de magnis, ac difficili bus integras questiones, ac omnibus quasi mẽbris distinctas excitant. Sed iam de disputandi ordine dicamus. Secundum. g 1.top.9.

De ordine disputandi: primumq; de officio argumentantis. Cap. 42.

A *QVia disputatio explicandæ cognoscendæ que veritatis gratiá suscipitur: veritas aũt nõ meliùs, quàm cõferẽdis cũ altero sermonibus, ac rationibus eliciĩ (cum nimirũ alter nititur ꝓ virib. ꝓpositum defendere, alter im pugnare)* Disputatio cognoscendæ veritatis gratia suscipitur.

Disputatio in argumẽtando, & respondendo sita est.

pugnare) propriâ sanè disputationis ratio in argumentando, & respondendo cernatur necesse est. Quapropter de argumentantis, ac respondentis officio nunc agendum, vt totus disputationis ordo perspicatur. Argumentantis officium ferè in his obseruandis positum est. B

Primũ documentum argumentãtis.

Primum, propositionem eam, quam defendens tuetur, ponet ante oculos, vt eam impugnet, euertatque siue quòd eam falsam existimet, siuè vt veritas impugnata perluceat magis, ac liquidiùs constet.

Secundum.

a Lege lib. 6.cap. 22.

Deinde verò assumet eam argumentationem, qua existimat infirmari posse propositam assertionem. Vno autem à duobus modis conabitur eam euertere: directo videlicet, aut ex hypothesi, quod potissimum fit deductione ad incommodum. a Directò, vt si Epicureus aliquis asserat, omnem voluptatem esse bonam, tu autem contrà sic argumenteris, Nihil quod rationi aduersatur bonum est, aliqua uoluptas rationi aduersatur, aliqua igitur voluptas bona non est. Deductione vero ad incommodum, vt si eandem assertionem sic refellas, Si omnis voluptas bona esset, ea sanè, quæ ex homicidio capitur bona esset: at hæc, vt apertissimum est, non est bona, quin potius perniciosissima: non est igitur omnis voluptas bona. In his autem argumentationibus proponendis huiuscemodi verbis vtetur Dialecticus, Sic argumentor, Sic contendo, C

Hæc

Hæc oppono, Obijcio in hunc modū, et similibus.

D *Sed quoniam propria disputationum materia probabilis est, nec aduersarium omnino cogit, ferè semper antequam extruatur argumentatio, roganda sunt ea à respondente, ex quibus assertiò aduersarij infirmari possit. Nam si ea, quæ rogātur, non concedātur à respondente, poterit inde is, qui argumentatur, ad alias atque alias interrogationes sine dedecore transire, eaque sensim captare, ex quibus speret, se rem cōfecturum. At si absque interrogationibus acceperit quæ à respondente negari possunt, periculum est, ne respondens negatione sumptionum resistens, maiorem ei facessat laborem, quam ipse à principio susceperit. Sed adhibere debes in* E *terrogando hanc cautionem, vt non statim roges ea, quę labefactandæ assertioni aduersarij proxima sunt.* b *Id enim ille si intellexerit, negabit omnia, aditūque argumentationi per proteruiam obstruet, nec te sinet vnquam manus cōserere argumentando. Itaque repetendæ sunt altiùs interrogationes, & à rebus, quæ à proposito longè videntur distare, exordiendum: idque, in quo tota vis refutationis posita est, interdum multitudine interrogationum obruendum, nonnunquam etiam quodam quasi pallio causę suæ, aut effectus, aut rei similis, aut alicuius alterius occulendum: quò respondens securior factus*

Tertium.

Cautio adhibenda ab interrogante.

b 8. Top. 1.

ctus, & quasi in alijs rebus nihil ad propositum pertinentibus occupatus, syncerius dicat quod sentit, sicque ueritatis vox nequaquam metu impediatur. Duæ sunt igitur, vt diximus, confligendi cum altero rationes ac formæ. Altera cùm nostris sumptionibus confisi aduersarium sine vlla interrogatione inuadimus: quæ vt grauior est, & constantior, sic etiam minus tuta. Altera, cùm ex respōsione alterius elicimus argumentationis materiam: quæ ratio & communior est, magisque vulgaris, ac multo etiam tutior. Sed hæc posterior, quę apud veteres sola ferè hebebatur disputandi formulà, vt apud Platonem, & Aristotelem cernere est, hodiè raro auditur, priorem scholis omnibus assiduè resonantibus.

Duæ formæ confligendi cum altero.

Posterior formula tutior est.

F

Quartum.

Iam verò si respondens non admiserit quod tu rogasti, licebit quidem tibi id probare, verùm non teneberis. At si negauerit quod tu sine interrogatione accepisti, id ipsum cogeris confirmare, nisi fortè per se notum sit. Quanquam ad reprimendam proteruiam respondentis conceditur tum Dialectico tum Metaphysico, vt ex ijs quæ respondens aliòqui admittit, probet propositionem per se notam, quam ille pertinaciter negat. Hoc enim non est simpliciter probare id, quđ per se notum est, & quasi luce alia clarissimum solem ostendere, sed coercere potiùs hominis per

G

A quibus. & qua ratione probari possint ea, quæ per se nota sunt c 1. phy. 2. & 4. metaphy. 4. & cęteris capitibus.

vica-

uicaciam, & insolentiam. Id quod Arist. [d] *facit quarto metaphysicorum libro coarguens Heraclitum, ac Democritum, qui prima principia omnium notissima inficiabantur.* d Ibidem.

H *Si verò inductione multarum rerum adhibita non dederit respondens vniuersalem propositionem, poscendum ab eo est, vt aliquid contra obijciat, in quo propositio non sit vera:* [e] *quod vocant Petere instantiam. Hoc enim si respondens non fecerit, perperam videbitur negare propositionem.* Quintum. e 2. top. 2. & 8. top. 2.

I *Cogetur autem argumentãs explicare propositionem ambiguam: & eam, quæ obscurum sensum habuerit, aut verbis parum vsitatis constiterit, exponere.* [f] *Cumque aliquid probauerit, distinxeritque, aliove modo explicauerit, illud aperte nominabit, dicetque Probo antecedens, Probo consequentiam, Distinguo consequens, Expono propositionem. &c. Sic enim meliùs constabit de re inter disputantes, cum ea, de quibus disceptauerint, proprijs fuerint nominibus significata.* Sextum. f 8. top. 3.

Quòd si respondens ita occurrerit, vt argumentatio soluta videatur, relinquetur argumentanti locus premendi adhuc, & examinandi solutionem. Tum dicet, Contra, Sic insto, & similia. Septimum

L *Interdum, vt aliquid probet, dicet, Ponamus* Octauum.

hoc

hoc aut, illud, etiam si falsum sit, modo hypothesis non sit impossibilis. Inde enim aliquid fieri posse, fortasse colliget. Vt si dicat. Ponamus Deum creasse cælos duntaxat: quod quanquam falsum est, tamen fieri potuit. Vndè concludet, posse, Dei potestate dari vacuum aliquid atque inane in rerum natura. Nam data illa hypothesi, nihil cœlum Lunæ complexu suo caperet: sicque vacuum esset. Denique illud magnopere curabit argumentans, vt nihil aliud, quàm quod à respondente negatum fuerit, confirmet, aut certè id vnde illud possit colligere.

Nonum:

De officio respondentis. Cap. 43.

Primum documentum respondentis.

R*Espodentis institutio his ferè documentis continetur Primùm, nihil simpliciter defendet, quod verum non sit, aut verisimile. Exercitationis tamen causa, etiam ea, quæ probabilia non sunt, sustineri poßunt, modò qui ea defendit, significet, se disputationis causa id facere. Quanquam hac etiam moderatione adhibita, raró id faciendum est, quia ferè ita fit, vt qui audiunt, non quasi tu disputationis gratiá id defendas, sed tanquam ea dicas, quæ probes, & sentias, ita te oderunt* [a]. *Deinde nunquam in eadem disputatione, aut assertioni, quam tuetur, aut suis responsibus repugnabit* [b]. *Est enim hoc vel maximum respondentis vitium, vt ipse contra*

a 8. Top. 3.
Secundum
b Ibidem

A
B

tra

tra se sua tela retorqueat. Quod maximè animaduertendum est ei, qui falsum aliquid disputationis causa defendit. Iccirco enim dici solet, mendacem memorem esse oportere, quòd qui falsum astruit, facillimè sibi contradicat, nisi tuendo ac defendendo mēdacio valde inuigilet. Plura enim repugnant falsis, quàm veris c. *Veris si quidem sola ea, quæ falsa sunt, aduersantur: at falsis tum vera, tum etiam falsa. Hoc igitur obseruato, vera concedet: falsa negabit, ambigua distinguet: obscuræ propositionis explicationem petet* d: *quæ vocantur impertinentia, hoc est, quæ ad institutum nihil spectant respuet. Significabit enim ea siue vera, siue falsa sint, nihil ad institutam disputationem pertinere. Si quid rogatus fuerit, respondebit. sit, necne, ita, nisi interrogatio fuerit propria aliús scientiæ* e. *Siquid etiam argumentans posuerit, quod impossibile non sit, nec repugnet ijs, quæ posita sunt, & data, admittet illud. Quanquam verò consequentiæ non propriè dicantur veræ, aut falsæ, concedet tamen aptas, & negabit ineptas, ac vitiosas. Sæpe tamen cernere nō poterit sit ne bona, an vitiosa cōsequētia, nisi priùs distinguat consequens, quod ambiguum sit, cùm quodam fortasse sensu consequentis sit bona consequentia, alio vitiosa. Quapropter antequam concedat, aut neget consequutionem, distinguet eiusmodi con*

Cautior esse debet in respondendo is, quæ falsum aliquid disputationis gratia defendit.

C

c 1. prio. 33

Tertium.

d 8. top. 3.

Quartum.

e 1. post. 9.

Quintum.

Sextum.

se-

Consequentia nunquam est distinguenda, sed concedenda aut neganda: consequens e contrario.

sequens, vnóque sensu cōcedet consequentiam, alio negabit. Itaque nec consequentia vnquam distinguenda erit, sed concedenda, aut neganda: neque consequens concedendum, aut negandū, sed distinguendum, Nam si respondens concesserit antecedens, & consequentiam, consequens quoque velit nolit concedat necesse est: si verò consequentiam negauerit, quid quæso opus est vlterius progredi ad concedendum, aut negandum consequens. Illud enim perpetuò obseruabit respondens, vt simul atque ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt, is, qui argumentatur, suas agat partes. Nisi quòd (ut Aristoteles [f] meritò docet) sæpè necesse est, vt respondens non solùm neget, quod alter accipit, aut rogat, sed etiā cur id neget, exponat, nè absurdè id negasse videatur.

Septimum

f 8. top. 3. in fine.

Octaunm.

Proposita igitur assertione themateue, siue positione respondentis, si is, qui contrà argumentatur, nullis interrogationibus præmissis totam statim argumentationem proposuerit, tota semel mox repetenda est, non solum vt bene teneatur, constetque inter opponente & respondente, sed etiam vt detur locus cogitandi de resp onsi on, Siquidem præcipitata responsio in multa incommoda sæpe numero incurrit. Deinde regrediendum est ad initium argumentationis, & per singulas sumptiones eundum: sic tamen vt priùs videas, num ad euertendam tuam as-

Num prius examinanda sit consequentia,

aßertionem aptę ſint necne, quàm vtrum veræ ſint, an falſę. Nam ſi illę ad refutationem tuæ propoſitionis non pertinent, quid neceſſe eſt de earum veritate contendere? Sic autem fiet, vt cùm duo ſint ſolutionum genera, inficiando nimirum qua aſſumuntur, & negando conſequutionem: hoc poſterius ſit ordine doctrinę prius. Id quod, vt cætera egregiè docet Ariſtoteles g. *Priorem repetitionem his verbis inchoabis, ſic argumentaris, In hunc modum contendis, Hæc opponis, & ſimilibus. Poſteriorem, his, Cum ſic argumentaris, Quandò ita cõtendis, Quoniam hæc opponis, Quandoquidem ſic obijcis, & alijs id genus. Tum ſequentur illa, Concedo maiorẽ, Nego. Diſtinguo, Eſto (quod barbarè dicitur Tranſeat.) Sit ita vt vis, nihil enim mea intereſt, & cętera, vt diximus. Si vero ille interrogationibus te aggrediatur, & ſi veteres ſtatim ſine vlla repititione reſpondebãt, Ita eſt, aut, Nõ ita eſt, Diſtinguo, hoc ſenſu verum eſt, illo autem falſum, Eſto, Fuerit ita, & cætera: tutius tamen eſt, ad veritatemque eruendam accomodatius repetere priùs interrogationem hoc modo, Quæris ex me, Petis à me, Rogas hoc, aut illud: deinde ſubijcere. Quando ita quæris, Quoniam hoc rogas, aut illud, & cætera. Reſpondeo, vel, Dico, ita eſſe aut nõ ita, Sit vt voles, Eſto, & cætera. Quæ reſpondendi, ratio, ſicubi hoc tempore*

quam antecedens. Duo genera ſolutionum. Nam aliaque ex. 8. top. afferũtur a Rodolpho. 2. de inuẽt. cap. 15. & ab aliis, elabendi potius rationes ſunt, quam ſoluẽdi.

g 8. top. 5. & 2. elench 3.

Nonum. Ratio reſpondendi veterum. Tutior eſt noſtra reſpondendi conſuetudo.

disputatio interrogãdo & respõdendo transigitur, sola vsurpatur. Hæc de ordine argumentorum cum in docendo, tum etiam in disputãdo dixiſse sit satis. Quæ non solùm cognitioni rerum comparandæ, ac tradendæ vehementer conducunt, sed etiam memoriam adeò adiuuãt, vt nullo artificio magis iuuari videatur.

Ordo maximè iuuat memoriam

De exercitatione Dialectica.
Cap. 44.

Dialectica ad actioné etiam dirigitur.

Quam sit necessaria exercitatio

Duplex exercitatio.

SEd quoniam Dialectica non ad cognitionem modo, sed ad actionem etiam dirigitur, permagna exercitatione opus est ei, qui ex ratione tum inueniendi, tùm collocandi tradita, artis habitum consequuturus est. Vt enim citharœdus nemo efficitur, nisi assiduè pulsando, digitosque præceptis artificis identidem accomodando: sic nemo euadit Dialecticus, nisi qui habitum quendam in modum naturæ confirmatum ex longa præceptorum obseruatione comparat. Duobus autem modis nosmet exercere possumus in hac facultate: altero examinandis, ac retexendis aliorum scriptis (id, quod promptiſſimum est, ac paratiſſimum, cùm plurima extent doctiſſimorũ hominum scripta) altero nouis operibus cudendis, ac componendis. Haud verò facilè dixerim, vtrum horum sit difficilius. Autores enim graues

nes in quorum ſcriptis enodandis, atque ad vnguem pernoſcendis nemo exiſtimat ſe operam perdere, multas ſæpe argumentationes ita coniungunt, vt vna duntaxat eſſe videatur: ſæpe etiam adeò latè ac diffuſè, multis obiter interiectis verbis ac ſententijs, vnum idemque argumẽ-
C *tum explicant, vt credas eſſe complura. Itaque & ſi noua ſcribere magna res habeatur, ſemperque habita ſit, arduum tamen, ac difficilè negocium ſuſcipit, qui argumenta omnia, præſertim in ſcriptis veterum, ſuis locis reddere conatur: quippè cùm illi, & ſi magno artificio ſcripſerũt, artem tamen ſtudioſiſſimè diſſimularunt. Sed tamen enitendum eſt & ſcripta argumenta ad ſuos fontes reuocare, & ordinem perſpicere, & virtutem orationis, qua illi vſi ſunt penitus intelligere. Quod qui longo vſu obtinuerit, facilè deinceps illorum imitatione in altero exercitationis genere, quod Dialectico vltimam quaſi manum imponit, ſe ſe exercebit. Docet quoque*
D *Ariſtoteles,[a] ad hanc artem comparãdam plurimùm valere, ſi propoſita qualibet quæſtione, multa pro vtraque parte excogitemus argumẽta, eorumque mox quæramus ſolutiones, quò et in argumentando, & in reſpondendo exercitati eſſe valeamus. Nec parum prodeſſe ad obfirmandum animum, ſi argumenta, quæ maiorem vim habent, vtraque ex parte notemus, ut tutio-*

Ratio ſcribendi veterum.

Alia præcepta exercitationis.

a 8. top. c. 5.

Primum.

Secundum.

res siue ad impugnandam, siue ad defendendam utrãque partem quæstionis accedere possimus.

Tertium. *Curandum quoque esse, ut, cùm exercitationis gratia cum altero disputamus, aut aliorum disputationibus intersumus, aliquam inde aut rationem, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documenta sunt apud Aristotelem eodem loco: sed quę proposita sunt uidentur huic instituto satis.*

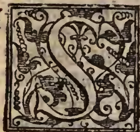
Finis Libri Septimi.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM.

Liber Octauus.

De Pseudographo syllogismo. Cap. I.

A

Vperiori libro de demonstratione, syllogismóq; dialectico, quibus vtendum est, disseruimus: superest nunc, vt quales nam sint pseudographus, & Sophisticus, à quibus vigilanter cauendum est, doceamus. Pseudographus itaque syllogismus (quasi dicas, Mēdacis descriptionis) & si in Geometria nomen obtinuit, in omnibus tamen scientijs reperiri potest. Definitur [a] *enim hoc ferè modo. Pseudographus syllogismus est, qui ex propria alicuius sciētiæ materia, non veris tamen sumptionibus, sed quæ verę, ac necessarię videantur, colligit conclusionem. Vt si dicas, Quorum circunscriptio est æqualis, ipsa quoque sunt æqualia, triangulus autem, & quadratum, quę ex ęquali conficiuntur linea, habēt ęqualem circunscriptionē, sunt igitur ęqualia. Materia huius syllogismi*

Vndè dic̃' Pseudographus.

Quid Pseudograpph' syllogism'.

a 1. top. 1. & 1. elench. 8. & 10.

Geometrica planè est: verum maior propositio cum vera videatur, ac necessaria, est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis circunscriptionis, aliæ sunt minores, aliæ maiores: inter quas triangulus est minima omnium, circulus maxima, vt Geometræ docent.

Qua potissimum ratione incurratur hoc uitiosum genus syllogismorũ.

Hoc vitiosum genus syllogismorum, quod veram mentitur demõstrationem, rarò incurritur, nisi cùm propria alicuius scientiæ principia, & pronunciata latiùs sumuntur, quàm accipi debeant: quo fit, vt cùm alioqui sint vera, & necessaria latiùs tamen vsurpata sint falsa. Quale est illud Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idẽ punctum sunt æquales: & illud, omnes semicirculi sunt æquales: & illud, Ex nihilo nihil fit. Primum non est verum, nisi lineæ sint rectæ, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdem circuli, alioqui falsum est. Tertium verum est, si verbo, Fit, id tantùm intelligamus, quod verbo, Generatur: falsum tamen, si complectamur quancunq; productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus, quum interim omnia, quæ generantur, ex aliqua re ante existente producantur. Sed de de hoc syllogismorum genere hæc satis sint.

B

De syllogismo Sophistico. Cap. 2.

Quid Sophisticus syllogismus.

SOphisticus syllogismus (qui Sophismatis etiam nomine ab Aristotele[a] appellatur) est, A

qui

qui ex ijs, quæ videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem: aut ex probabilibus, [a] ijsuè, quæ videntur probabilia, colligere videtur, nec colligit [b]. Tria genera sophismatum comprehenduntur hac definitione. Primum est eorum, quæ solius materiæ ratione peccant, vt si dicã, Quicquid non amisisti habes, thesaurum non amisisti, thesaurum igitur habes. Hæc enim captio hoc solum peccat, quòd maior propositio videtur probabilis, nec est. Alterum est eorum, quæ hoc habent vitij, quòd concludere videntur, nec tamen concludunt, vt si dicas, veritas odium parit, quoddam mendacium parit odium, quoddam igitur mendacium est veritas. Hæc captio ideò vitiosa est, quod cõsequutio primo aspectu uidetur apta, cùm tamen si vel parum aduertas animum, mox vitiosam esse deprehendas. Tertium est eorum, quæ vtráq; ex parte, & materię inquam, & formæ vitiosa sunt: vt si dicam, Quicquid nõ amisisti habes, hunc librum quem (scilicet cùm antea misisses nũc inuenisti) habes, hunc igitur librum non amisisti. Hęc captio, & si primo intuitu nil vitij committere videatur, re tamen vera, nec maiorem habet probabilẽ, nec aptam concludendi formam. Quanquam verò solum primum genus sub syllogismo verè comprehendatur, omnibus tamen gaudet Sophista, quippe qui nullas technas respuit, quibus victorię consequen-

a 6. Topic. 4.

b 1. Top. 1.

Tria sophismatum genera.

Nullum genus sophismatum cõtemnit Sophista.

Cur sophi-

stici, & contentiosi dicantur syllogismi. *sequendę causa hominem fallat. Porrò qui sophistici dicuntur syllogismi, ijdem alia rationem cōtentiosi nominantur* c. *Sophistici quidem quatenus ad ostentandam sapientiam, non ad veritatem indagandam adhibētur (quandoquidem Sophistice est simulata non vera sapiētia: & Sophista, qui ex simulata sapientia quæstum facit.* d *) contentiosi verò qua ratione ad contendendum cum altero victoriamq; reportandam apti sunt.*

c 1. elench. 10.

Quid Sophisticæ, ac Sophista:

d 1. Elēch. 2.

Quot fines sibi proponant Sophistę, quotque sint captionum genera. Cap. 3.

Quinq; Sophistarum fines, seu metæ.

a 1. elench. 3.

VT autē Sophista victoriam consequatur, aut certè consequi videatur, ad quinque (ferè) incommoda vi argumētationis conatur aduersarium adigere. Vnum est redargutio, seu reprehensio: alterum falsum: tertium παράδοξον *hoc est, præter opinionem, seu incredibile: quartum solœcismus: extremum nugatio: seu eiusdē verbi inanis repetitio. Quæ quidem incommoda cum metas, tum etiam speciales fines Sophistę vocant Dialectici.* A

Redargutio, seu reprehensio.

Redargutio seu reprehensio est, cum respondens eò adducitur, aut adduci videtur, vt neget quod eádem disputatione asseruit, aut aßerat quod negauit. Vt si neges, te nūc deambulare, Sophista, verò sic contrà argumentetur, Nonne quisquis heri eras, is etiam nunc

es?

es? heri autem eras deambulans, ergo & nunc deābulās es. Falsum verò accipitur hoc loco pro eo, quod apertè falsum est. Ad hoc impellit Sophista hoc modo: Quicquid nil repugnat fieri, nil repugnat vt fit; at album nil repugnat fieri nigrū, ergo nil repugnat vt idē albū sit, ac nigrū. Falsum.

B *Incredibile sumitur latè, pro eo nimirū, quod ē præter opinionē oīum, vel sapiētiū, vel certè eorū, quorū placita ipse respōdēs, aut qui disputationi intersunt libenter sequūtur, seu id falsum sit, seu verum. Ad hoc incommodū cogit aduersarium Sophista hoc modo. Bonum non parit malum, veritas bona est, odiū malū, non parit igitur odium veritas. Ad solœcismum hoc modo, alioúe simili: Tu nosti hunc hominem, hic autem homo est Plato, ergo tu nosti Plat. Ad ineptā, inanēq; eiusdem verbi repetitionem hoc modo: Binarius est numerus par, par autem, est numerus, qui in duas ęquas partes diuiditur, igitur est numerus numerus, qui in duas ęquas partes diuiditur. In hoc tamen & sequētibus exemplis sępe plures videbis complicatas argumentationes, sæpè etiā speciē syllogismi simplicis desiderabis, quòd ad fallendum commodiùs ista sic proponantur.* Incredibile, seu inopinabile. Solœcismus. Nugatio.

C *Porrò argumentatio, qua primum finem consequi contendunt Sophistæ, eodem, quo ipse finis nomine appellatur, ἔλεγχος videlicet, reprehensio ué, seu redargutio, quæ tamen quia* De argumētatione qua primū finem conseq. studēt Sophistæ.

apud

apud Sophistas semper aliqua ex parte vitiosa est, non simpliciter redargutio, sed sophistica redargutio, & reprehensio appellatur. Quia igitur Sophistæ hanc maximè argumētationem expetunt, (id enim potissimum exoptant, vt respondentem coarguere videantur b*) primùm locos, è quibus illi omnia depromunt ad reprehendendum argumenta commonstremus.*

Sopistæma xime expetūt redargutionē.

b. j. Elēch. 3

De numero locorum fallacium: primumq; de captione æquiuocationis. Cap. 4.

Loci ad redarguendū tredecim.

a 1. Elēch. 3. & 4.

Captiones in verbis.

Loci è quibus argumenta captiosa, & fallacia ad coarguendum depromuntur, sunt numero tredecim: sex in verbis, septem in rebus a*. Qui quidem omnes, nominibus argumentorum, quæ ex ipsis ducuntur, captiones etiam, & fallaciæ appellantur. Captiones in verbis, seu fallaciæ in dictione (vt vocātur) hæ sunt: Aequiuocationis: Ambiguitatis: Cōpositionis: Diuisionis: Accentus: & Figuræ dictionis. In rebus autem, seu extra dictionem, (vt appellari solent) hæ numerantur: Accidentis: Eius, quod simpliciter dicitur, & secundum quid: Ignorationis elenchi: Consequentis: Petitionis principij: Non causæ vt causæ: & Plurium interrogationum vt vnius. Captio igitur æquiuocationis est locus idoneus ad decipiendum æquiuocatione vocabuli* b*. Aequiuoca-* A

Captiones in rebus.

Captio æquocatiōis.

b Ex 1. Elench. 3.

B

quiuocatione maioris extremi sic texitur sophisma, Grammatici discunt, Grammatici sunt docti, igitur qui docti sunt, discunt. Verbum, Discere, duo significat (id, quod in verbo Græco Μανθάνειν, planius cernitur) alterum, intelligere quæ dicuntur, recitātur què: alterum, scientiam acquirere. Priori modo accipitur verbum in maiore, posteriori in conclusione. Aequiuocatione vero medij termini hoc modo, Quæcunq; expediūt bona sunt, mala expediunt, (quod sæpe accidit) mala igitur bona sunt. Expedientia, vno modo dicuntur ea, quæ simpliciter facienda sunt, vt bona, & honesta: altero, minusq; principaliter ea, quæ maioris mali fugiēdi causa facere cogimur: qua significatione dicimus expedire nonnunquam, vt manus abscindatur, ne morbus per totum corpus serpat. Priori modo accipitur verbum Expedit in maiori, altero autem in minore. Demum æquiuocatione minoris extremi hoc modo, Qui surgebat stat, sedens surgebat, ergo sedens stat. Participium Sedens, accipitur in minore disiunctim pro eo, qui sedet, aut sedebat (causa nimirū ampliationis, de qua postea c *agendum est) in conclusione autem pro eo, duntaxat qui sedet. Vnde fit, vt minor propositio vera esse possit, conclusio nequaquam. Tres porrò æquiuocationis modos ponit Arist.* d *Vnum, cū vocabulum est casu æquiuocum, vt Canis animali, ac*

c Cap. 36 & 37.

Tria æquiuocationis genera.

d. Ibidem.

li, ac syderi, & Aquila aui, ac homini sic vocato, & fortè verbum Disco, vt expositum est. Alterum, cùm est analogum, vt Ridere homini, ac prato, & Lætum esse, animalibus, ac segetibus, & verbum, Expedit, rebus bonis, ac minus perniciosis. Tertium, cùm dictiò, quæ vnam per se habet significationem, ex coniunctione cum hac, vel illa pro pluribus rebus accipitur: vt participium Sedens, de cuius æquiuocatione iam diximus. Verum extrema hæc æquiuocatio satis impropria est.

De captione ambiguitatis seu amphiboliæ. Cap. 5.

a Ex 1. Elẽch. 3.

Captio ambiguitatis est locus idoneus ad decipiendum ambiguitate orationis [a]. *Vnde Sophismata huiusmodi nascuntur? Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele, hic autem liber est Aristotelis, ab Aristotele igitur possidetur. Quod quis videt, hoc videt, lapidem tu vides, lapis igitur videt. Quisquis arat litus, terram aratro sulcat, tu autem cum operam perdas, litus aras, igitur cum operam perdas, terram aratro sulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Græci ἀμφιβολίαν dicunt. Vnum, cum oratio plures habet sensus proprios, vt illa. Hic*

Duo ambiguitatis genera.

liber

liber est Aristotelis. (*est enim ambiguum vtrum qui sic loquitur significet; librum esse ab Aristotele editum, an librum possideri ab Aristotele*) *& illa, Quod quis videt hoc videt* (*est enim incertum an qui ea vtitur significet; rem, quàm quis videt, videri, an ne videndi facultate præditam esse*) *alterum, cùm oratio alium sẽsum habet proprium, alium improprium, vt illa, Litus aras. Proprie nanque significat, quòd litus uomere subigas: impropriè quòd operam ludas, ac perdas.*

De captionibus compositionis, & diuisionis: primumque de earum primo genere. Cap. 6.

A *Captio compositionis est locus idoneus ad decipiendum ratione sensus compositi falsi. Captio diuisionis est locus aptus ad fallẽdum ratione sensus diuisi falsi.* a *Quocirca animaduertendum est tria esse genera sensus compositi & diuisi ad quæ, siquæ sunt alia facilè reuocari possunt: vnum in modalibus enunciationibus: alterum in orationibus, quarum partes nectuntur coniunctionibus, Et, aut, Vel: tertium in ijs, in quibus aliqua dictio potest cùm diuersis vocibus coniungi. In modalibus quidem duplici ex parte reperitur sensus compositus, &*

B

Captio cõpositionis.

Captio diuisionis.

a Ex D. Th. Opus. de fallaciis.

Tria genera sensus compositi & diuisi.

Duplex sensus compositus & diui-

diui-

diuisus: ex parte dicti: & ex parte modi. Sensus compositus ex parte dicti est, cùm copula dicti nectit formalia significata extremorum: diuisus, cum nectit formale significatum prædicati cum materiali significato subiecti: verbi causa, cùm dicimus Possibile est sedentem ambulare, si dictiones hę Sedentem, & Ambulare, secundum formalia significata iungantur, vt hæc sit enunciationis sententia, Fieri potest, vt sedens, cum sedet ambulet, sensus est compositus, ac falsus. Si autem prædicatum (quod semper formaliter accipitur) iungatur cum materiali significato subiecti, quasi dicas, Fieri potest, vt homo, qui sedet, aliquando ambulet, sensus erit diuisus & verus: Idem sensuum discrimen inueniunt Theologi.[b] *in hac enunciatione, Possibile est prædestinatum dãnari. Si enim, qui ita loquitur significat, fieri posse, vt prædestinatus, quatenus prædestinationi subest, damnetur, sensus est compositus, ac falsus: si verò significat, hominem, qui prędestinatus est, secundum se duntaxat spectatum, damnari posse, sensus est diuisus, ac verus, cum ij, qui prædestinati sunt, si secundum se spectentur, possint, impœnitentes uitam finire. Aduerte tamen, sensum diuisum huius generis non habere locum, nisi in modalibus, quarum dicta constant subiectis connotatiuis. Sola enim vocabula connotatiua habent significatum materiale.*

[Margin: ...sus in modalibus. / Sensus cõpositus, ac diuisus ex parte dicti. / b 1. sent. d. 40. / In quibus modalibus locum habeat prior sensus diuisus.]

le. Nã significare rẽ aliquã materialiter (ut hac in re huiusmodi loquutio usurpatur) nihil est aliud, quàm illam quasi subiectum formalis significati connotare. quod tamen non est simpliciter significare, sed quodammodo, ut patet ex ijs,
D quæ. 1. lib. c diximus. Potest autem sensus compositus huius generis sic optimè explicari, Possibile est sedentẽ ambulare, hoc est: Hæc propositio est possibilis, Sedẽs ambulat. Possibile ẽ Prædestinatum dãnari, hoc est, Hæc propositio, Prædestinatus damnatur, ẽ possibilis: & sic in cæteris. Sensus verò diuisus, hoc modo. Possibile est sedentem ambulare, idest. Sedens ambulare potest, Possibile ẽ prædestinatum damnari, idest, Prædestinatus hõ secundum se spectatus, damnari potest. Et ita in reliquis. Sensus compositus ex parte modi est, cum modus simul, ac semel iungitur, cum omnibus dictis, quibus vniuersale dictum exponitur: diuisus autem, cum singulatim adiungitur singulis, Verbi causa, si hæc propositio, Contingens est aliquod corpus moueri, sic exponatur Contingens est hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, aut illud. etcæt. erit sensus compositus. Si quidem cum omnibus simul exponentibus semel tantùm coniũgitur modus. Si vero exponatur hac formula, Contingens est hoc corpus moueri, aut contingens est illud corpus moueri, aut contingens ẽ illud

c Cap. 24.

Quo pacto commodè explicetur sensus compositus ac diuisus ex parte dicti.

Sensus cõpositus & diuisus ex parte modi

illud moueri.&cæ.erit sensus diuisus, quoniam singulis exponentibus seorsim modus adiungitur. Quantum autem intersit inter vtrumque sensum, vel ex eo intelliges, quòd proposita enũciatio, in priori sensu est falsa, in posteriori vera. Nam cum aliquod corpus necessariò moueatur, ut sol efficitur, ut hæc disiunctio, Hoc corpus moueri aut illud corpus moueri. &cæ. sit necessaria, ac proinde non sit contingens. At verò quia corpus aliquod contingenter mouetur, vt aqua, efficitur, ut uerum sit asserere, contingens esse hoc corpus moueri, aut contingens esse moueri illud &cęt. Siquidem qui ita exponit, non asserit, totam disiunctionem esse contingentem, sed aliquam eius partem: quod v tiquè uerissimum est. Eosdem sensus reperies in hac enũciatiane, Contingens est aliquod corpus esse album, quæ in sensu composito est falsa, in diuiso autem uera, cum aliquod corpus necessario sit album, ut Nix, & aliquod contingenter, ut papyrus. Sed de utroque genere sensus compositi, & diuisi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicenda sunt, quę hic fortasse diligens lector desiderabit. Texuntur ergo sophismata ex priori genere sensus compositi in hunc modum d, *Quencunquè possibile est ambulare, possibile est sedentem ambulare, igitur possibile est, ut sedens ambulet. Hic aßumptio est falsa in*

Sophismata ex primo genere sensus compositi & diuisi.

d 1. elench. 3.

sensu

ſenſu compoſito ex quo efficitur falſa concluſiò: admittitur tamen ſine diſtinctione à minus perſpicaci reſpondente, quia in ſenſu diuiſo eſt vera. Eodem modo extrui poteſt ſophiſma ex illa enũciatione, Poſſibile eſt prædeſtinatum damnari. Ex poſteriori genere ſenſus compoſiti ſic ſtruuntur captiones. Si contigens eſt aliquod corpus moueri, falſum eſſe poteſt quòd cœlum moueatur, at quoddam corpus moueri eſt contingens, falſum igitur eſſe poteſt, quòd cœlum moueatur. Maior eſt vera in ſenſu compoſito, falſa in diuiſo: è contra verò minor eſt vera in ſenſu diuiſo, & falſa in compoſito, ex quo proximè pendet abſurda concluſio. Iam ex priori genere ſenſus diuiſi ſic argumentantur Sophiſtæ. Quencunque impoſſibile eſt ambulare, is ſanè ambulare non poteſt, at ſedentem ambulare impoſſibile eſt, igitur ſedens ambulare non poteſt. Propoſitio hîc vera eſt in ſenſu diuiſo, falſa in cõpoſito: aſſumptio autem eſt vera in compoſito, ſed falſa in diuiſo, ex quo planum eſt naſci falſam cõcluſionem. Ex poſteriori autem genere, hoc modo. Si ad videndum neceſſe eſt alterum habere oculũ, aut dexter eſt neceſſarius, aut eſt neceſſarius ſiniſter: atqui id certum eſt, ad videndum neceſſe eſſe alterum oculum habere, igitur aut dexter neceſſarius eſt, aut eſt neceſſarius ſiniſter: quod tamen eſt falſum, quia nec dexter eſt neceſſarius

nec sinister est necessarius, sed alteruter indifferẽter. In hoc sophismate propositio est vera in sensu diuiso, falsa in composito: concluditurq; falsa conclusio ex falso sensu diuiso assumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in sensu composito, adeò arridet præcipiti, & inconsiderato respondenti, vt eam absolutè admittat, quasi nulla ratione sit falsa.

De secundo ac tertio genere captionum compositionis, & diuisionis. Cap. 7.

De secundo genere sensus compositi & diuisi.

ALterum genus sensus compositi, & diuisi cernitur (vt dictum est) in ijs orationibus, quarum partes nectuntur coniunctionibus Et, aut, Vel, alijsuè eandem habentibus significationem. Cum enim iungunt partes vnius extremi, termini uè propositionis, tunc efficiunt sensum compositum vt si dicas, Quinque sunt duo, & tria: Omnis enunciatio est vera, vel falsa, Quo quidem modo coniunctio, Et, dicitur accipi copulatim, & coniunctio, Vel, disiunctim. Cum autem iungunt multas categoricas enunciationes, tunc efficiunt sensum diuisum, vt si dicas, Quinq; sũt duo, & quinq; sunt tria: omnis enunciatio est vera, vel omnis enunciatio est falsa. Quo pacto particula, Et, dicitur accipi copulatiuè, & dictio Vel, disiunctiuè. Satis verò apertum est,

Et, copulatim Vel. disiunctim.

Et, copulatiuè, Vel, disiũctiuè.

quantum

B *quantum intersit inter vtrunque sensum, cum ex eisdem verbis priores duæ propositę enunciationes sint veræ, posteriores falsæ. Captiones cōpositionis in hoc genere sic extruuntur. Quicunque numerus componitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria: at quinq; non sunt duo, & tria, igitur quinq; non componuntur ex duobus, & tribus. Propositio vera est in sensu composito prædicati, sed in hoc sensu falsa est assumptio, quem tamen sequitur conclusio. Præterea. Si nō omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, non omne animal est homo, vel bestia, non est autem omne animal rationis particeps, vel rationis expers (cùm nec omne sit rationis particeps, nec omne rationis expers) igitur non omne animal, est homo vel bestia. Hic ennunciatio illa, Non omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, est vera in sensu diuiso, sed falsa in composito, vndè falsa nascitur conclusio. Captiones verò diuisionis hoc modo proponi solent. Quęcunq; sunt duo, & tria, sunt duo & sunt tria, quinq; autem sunt duo & tria, igitur quinque sunt dno & quinque sunt tria. Hic maior est vera in sensu diuiso subiecti, in composito autem falsa: contra verò minor est vera in sensu composito, falsa in diuiso, ob quem à Sophista inducitur falsa conclusio. Item. Omnis enunciatio est vera, vel falsa, non est autem omnis enunciatio*

Sophismata ex secundo genere sensus compositi & diuisi.

tio vera, igitur omnis enunciatio est falsa. Hæc absurda conclusio obtruditur ratione, sensus di uisi maioris propositionis, qui quidem falsus est. Tertium verò genus sensus compositi & diuisi, quem diximus, tunc spectari, cum dictio aliqua diuersis coniungi potest, hoc modo intelligitur. Si dictio, quæ pluribus vocibus coniungi potest, copulatur cum ea, cum qua potiùs videtur iungenda, sensus est compositus: sin cum ea, cum qua minus aptè videtur connecti, sensus est diuisus. Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur, Quicunque scit literas nunc, didicit eas, tu autem (qui videlicet multos antè annos operam literis nauasti) scis literas, nunc igitur didicisti eas, extruet sophisma compositionis. Nam maior est falsa in sensu composito, copulata nimirũ particula, Nunc cum verbo, Didicit, cum quo videtur aptiùs coniungi, quam cum verbo, Scit: cõclusio autem falsa ex sensu composito maioris nascitur. Eodem spectat hoc sophisma, Ex quibus relinquuntur centum, ea plura sunt, quam centum, at quinquaginta hominum, centum heros liquit Achilles, igitur quinguaginta homines sunt plures quàm centum. Sensus enim compositus minoris falsus est, cõiuncta nimirum particula, Centum, cum verbo Liquit, cum quo aptiùs videtur copulari, quam cum verbo Hominum, cum quo eam coniunxit Homerus. Si verò

De tertio genere sensus compositi & diuisi.

Sophista

Sophista in hunc modum argumentetur, Quisquis nunc natus verè dicitur, is hac hora natus est, tu autem (qui iam vigessimum fortasse attigisti annum) nunc verè diceris natus, tu igitur hac hora natus es, extruet sophisma diuisionis. Nã particula, Nunc, videtur aptiùs connecti cum verbo Dicitur, in maiore, & cum verbo Diceris. iu minore, quam cum participio Natus. Quo fit vt sensus diuisus assumptionis (ex quo pẽdet falsa conclusio sit falsus, sicq; captio hæc meritò dicatur diuisionis. Quæ autem dictio, cum qua aptius copuletur, ab ijs petendum est, qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquam in hac re aurium iudicio sæpe numero stãdum videtur. Si quando autem dictio æquè benè videbitur cũ hac voce, atqué cũ illa cõiũgi, vt in hac oratione, Testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenentem, in qua dictio, Auream, non videtur aptius, cum verbo, statuam, quam cum verbo Hastam, aut contrà copulari: in tua erit optione positum, vtrũ velis sensum orationi tribuere, compositum an diuisum. Quanquam mihi magis placet, vt huiusmodi orationes, nullum sensum diuisum, sed multos compositos habere dicamus. Vt enim sensus dicatur compositus non videtur omnino requiri, vt dictio copuletur cum ea voce, cum qua videtur aptius coniungi, sed satis fortasse est, si cum ea nectatur, cũ

Qui iudicare debeant de hoc genere sensus compositi, & diuisi. Nota hęc.

Moderatio eorum, quę de hoc genere sẽsus cõpositi & diuisi dici solent.

D, E (margin letters)

qua videtur aptè copulari. Qua etiam ratione si qua oratio succurrerit, cuius dictio aliqua æquè malè videatur, cum hac, atq; cum illa voce coniungi, nullum sensum compositum, sed multos diuisos habere iudicanda est.

De captione accentus. Cap. 8.

a Ex. 1. Elē ch. 3.

Quàm late hic accipiatur nomen accentus.

Primum genus.

Captio accentus est locus idoneus ad decipiendū pp varietatē accētus,[a] *hoc est, ob aliū, atq; aliū pronūciationis modū. Ita enim latè accipitur hoc loco vocabulū accētus. Cuius quidem quinq; potissimum feruntur genera. Primū est cùm accentus nomen accipitur pro acuto, graui, aut circūflexo, quod genus vsurpatissimè accentus vocabulo appellatur. Vndè est hoc sophisma, Quisquis leporem venatur plurima lustrat loca, tu autem cū domi sedes, & sermonē cum amicis confers leporem (hoc est, festiuitatē quandam, & vrbanitatem) venaris, igitur cum domi sedes plurima lustras loca. Hic peccatur, quòd vox Leporem priori loco habet accentum in antepenultima, posteriori in penultima. Alterū genus est, cùm nomen accentus, accipitur pro quantitate syllabarū. Vndè sophisma hoc texitur, Quicquid edis deuoras, librū edis (hoc est in lucem emittis) igitur librū deuoras. In hoc sophismate peccatur, quia verbū Edis, habet prio-* A B

Secundum.

rem

rem breuem in propositione, in assumptione lon
C gam. Ad hoc etiam genus pertinere potest exẽ plum primi propter variam quantitatem penultimę verbi Leporem. Tertium genus complectitur diuersitatem aspirationis, & non aspirationis. Vndè sophisma, Nulli omini est adhibenda fides, alicui homini credendum est, igitur alicui credẽdũ est, cui non sit adhibenda fides. Hic vitium est, in dictione Omini, priori loco sine aspi- Tertium.
D ratione prolata, posteriori cũ aspiratione. Quartum genus comprehendit diuersitatem proferendi syllabas alicuius dictionis, nunc coniunctim sub vno accentu, nunc separatim sub diuersis accentibus. Vnde nascitur hęc cauillatio, Omnis via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quædam est publica, igitur respublica proteritur iumentorum pedibus. Peccatur hic, quia dictio, Respublica, profertur in propositione sub diuersis accentibus, in assumptione sub vno duntaxat. Quintum genus, comprehendit diuersita- Quartum. Quintum.
E ter pronunciationis ironicę, ac seriæ, interrogatoriæ, & assertoriæ, & si quæ sunt aliæ huiusmodi. Vndè nascũtur hæc sophismata, Qui dicit, te egregiè respondisse, collaudat te, præceptor cum te reprehendit, ait, te egregiè respondisse, igitur cùm te reprehendit, collaudat te. Qui dicit, Audiuisti sacrũ, asserit te sacrũ audiuisse, qui autem te interrogat, num sacrum audiueris, eadem ora

tione vtitur, igitur, qui te interrogat, audiueris ne sacrum, asserit, te sacrum audiuisse. In priori sophismate eadem oratio profertur modò seriò, modò ironicè: in posteriori verò, nunc assertoriè, nunc interrogationis more. Horum porrò sophismatum, quædam ex scripto decipiunt, quædam cum voce proferuntur, vt animaduertenti facilè patebit. Quanquam illud verissimum est, quod ait Aristoteles,[b] *nec in scripto, nec in voce, nisi pauca admodum à Sophistis vsurpari.*

Quædam ex his habent locũ ĩ uoce quædam in scriptura.

b 2. elench. 3.

De captione figuræ dictionis. Cap. 9.

CAptio figuræ dictionis est locus idoneus ad decipiendum propter similitudinem dictionũ inter[a] *se. Illæ autem potissimùm dictiones cẽsentur similes hoc loco, quæ aut eodem modo desinunt, vt Pons & Frons: aut sepe numero pro eadem re accipiuntur, vt Animal, & Homo. Tria porrò sophismatum genera huc dicuntùr pertinere. Primum est, cùm diuersis vocabulis, quia similia sunt, eadem affectio grammatica tribuitur. Vt si quis colligat pontem, ac fontem esse fœminini generis, qui a videt frontem esse fœminini generis: aut vocem, Abeo, esse secundæ coniugationis, quoniam Habeo, quod eodem modo desinit, est secunde coniugationis. Itemq; vocẽ, Aĩal esse masculini generis, qa sæpe accipitur pro eadem rè, pro qua accipitur vox Homo, quę*

a Ex 1. elẽch. 3. & 2. elench. 3.

Primum genus sophismatum huius loci.

quidem

quidem est masculini generis. Vnde Sophisma, Quidam homo est albus, omnis homo est animal, igitur quoddam animal est albus, Sed captiunculæ huius generis non nisi rudibus proponuntur.

B *Secundum genus est, cùm verba, quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, videntur ad idē pertinere, vel quia eodem modo desinunt, vt Pecus, & Scelus: Superficies, & Macies, & Planities: Valere & Docere: Secari & operari: vel quia sæpe pro eadem re accipiuntur (hæc enim est altera vocum similitudo) vt Homo, & Sanum: Pullus, & Crudum: & huiusmodi sexcenta: Ex prioribus verbis leuia sunt omnia huius generis sophismata. Ex posterioribus autē hunc in modum contexuntur. Quemcunque hominem vidisti heri, vides hodie, heri vidisti hominē sanum, igitur & sanum vides hódie: Quicquid hodie emisti, nunc comedis, crudum pullum emisti hodiè, crudum igitur pullum nunc comedis. Hic peccatur, quòd voces pertinentes ad prædicamentum qualitatis perinde vsurpantur, ac si* Secūdum.

C *pertinerent ad prædicamentum substantiæ. Nā cùm maiores propositiones in his sophismatis habeant vim conditionalium, quasi ita dixeris, Si quem vidisti heri, illum vidisti sanum, Si quid hodie emisti, id nunc comedis: antecedentia verò huiusmodi conditionalium constent subiectis, quę significant substantiam: non dubium est,* Nota hæc.

quin

quin vt Sophista progrederetur à positione antecedentis ad positionem consequentis, sumere debuisset in assumptionibus subiecta, quæ ad prædicamentum substantiæ pertinerent. Vt si diceret, Quemcunq; hominem vidisti heri, vides hodie, Socratem vidisti heri, igitur Socratem vides hodie. Quicquid hodie emisti, nunc comedis, pullum emisti hodie, pullum igitur nunc comedis. Aut certè si Sophista volebat subijcere assumptiones, quæ haberent subiecta significantia qualitatem, debuit in antecedentibus conditionalium ponere subiecta, quæ qualitatem significarent, hoc nimirum modo, Qualemcunq; hominem heri vidisti, vides hodie, sanum heri vidisti, sanum igitur vides hodie: Qualecunq; hodie emisti, tale nunc comedis, pullum crudum emisti hodie, pullum igitur crudum nunc comedis: sed hoc pacto non concederentur maiores propositiones. Possunt etiam hæc duo sophismata, ex tertio genere æquiuocationis duci, quandoquidem verba illa sanum, & Crudum, ampliantur in assumptionibus non in conlusionibus, quemadmodum participium, Sedens, in illa propositione, Sedens surgebat, cuius in captione equiuocationis meminimus. Sed nos de his sophismatis quatenus ad hanc captionem attinent, nunc loquimur. Hinc intelliges quid peccent hę peruersæ ratiocinationes. Quos digitos habui-

Pertinent etiam hæc exépla ad captionem æquiuocationis.

D

Huius generis mul-

habuisti puer, etiam nunc habes, tantillos digitos habuisti cùm puer esses, tantillos igitur etiã nunc habes: Quicquid scis aut inuentione, aut doctrina scis; scis autem, has duas enunciationes (quarum scilicet alteram inuentione, alterã doctrina didicisti) has igitur duas enunciationes, aut inuentione, aut doctrina scis. In vtroq; sophismate fit transitus à substantia ad quantitatem: in priori ad continuam, in posteriori ad discretam. Eodemq; modo facilè est afferre exẽpla in omnibus prædicamentis. Animaduertendum est tamen cùm de posteriori classe sophismatum huius secundi generis loquimur, non esse distinguenda prædicamenta secundùm rem significatam, sed secundum modum significandi [b]. *Omnia enim absoluta vocabula censentur hoc loco prædicamenti substantiæ, etiamsi accidentia significent (vt Res, Homo, candor) quia vnumquodque eorum significat suum significatum per modum per se existentis, seu per se stantis, vt aiunt, qui quidem est proprius modus existendi substãtiarum. Omnia verò connotatiua censentur pertinere ad prædicamenta accidentium, etiamsi substantiam significent (vt Bonum, Album, Aureum) quia significant sua significata per modum adiacentium, siue existentium in subiecto (qui quidem proprius modus existendi accidentium) ac proinde per modum quantitatis,*

aut

ta reperias sophismata. 2. elench. 3.

E

Nota hæc.

b D. Tho. fallacijs.

aut qualitatis,& cęt.Vnde fit,vt in hac argumẽtatione, Quicquid heri vidisti, vides hodie, candorem vidisti heri, candorem igitur vides hodie, nullus credatur fieri transitus à substantia ad qualitatem: quia vt vox illa, Quicquid (seu Quãcunq; rem) quia est absoluta, putatur substantialis, etiam si transcendens existat, sic verbum, Candorem, putandum est substantiale, & si qualitatem significet. Nec verò in hac ratiocinatione, Qualis erat hic anulus heri, talis est hodie, heri autem erat aureus, igitur & hodie aureus est, vllus censetur fieri transitus à qualitate ad substantiam, quia dictio Aureum, & substantiam significat, tamen quod ad hunc locum attinet, qualitatis vocabulum haberi debet, eo quòd substantiam quasi adiacentem figuræ significet, nec aliter quàm per modum qualitatis, Hęc propterea latiùs aliquanto persequutus sum, quod nõ nihil obscuritatis habeant. Tertium genus est, cùm dictio, quæ significat quale aliquid, hoc est vniuersalẽ, videt̃ significare hoc aliq̃d, id ẽ rẽ singularẽ: aut è cõtrario, quę significat hoc aliq̃d significare quale aliquid c: siue ex eo q̃d vocabula rei vniuersalis & singularis eodẽ mõ definũt, vt Equus et Xãthus: siue q̃a sępe p̃ eadẽ re accipiuntur, vt hæc ipsa, aut Homo & Socrates: quo fit vt q̃cquid de altero affirmat̃ aut negat̃, videtur etiã de altero affirmãdũ aut negãdũ. Hinc ducũ

Tertium.

c 1.elench. 3.& 2, elench. 3.

tur

tur huiusmodi sophismata, Equus est species, Xanthus est equus, igitur Xanthus est species: Socrates non est species, Socrates est homo, igitur homo non est species. Eadem ratio est in vocabulis rerum magis vniuersalium & minus vniuersalium, cuiusmodi sunt Viuens, & Sentiens: Animal, & Homo. Vnde huiusmodi sophismata contexuntur: Viuens latius patet, quàm animal, sentiens est uiuens, igitur sentiens latius patet, quàm animal: Animal est genus, homo est animal, igitur homo est genus. Sed hæc, & alia plurima sophismata huius loci ad captionem acccidentis alia ratione pertinent, vt ex ijs, quæ nunc dicemus, apertè intelliges.

Ampliatur hoc genus captionis.

G

Plurima sophismata huius loci ad captionem accidentis pertinere.

De captione accidentis. Cap. 10.

A Captio accidentis, quæ prima est earum, quæ in rebus cernuntur, quæque merito omnium deterrima creditur, & periculosissima (hac enim, vt ait Aristoteles,[a] Sapientes etiã homines sæpe numero capiuntur) est locus idoneus ad decipiendum propter diuersitatem accidentis, & subiecti, [b] quam quis non attendens, existimat quicquid conuenit, aut non conuenire accidenti, conuenire, aut non conuenire subiecto: & vice versa, quicquid subiecto, & accidenti. Accipitur autem hoc loco nomen accidentis pro prædicato, quod modo aliquo diuer-

a 1. Elench. 5.

b Ex 1. elẽch. 4.

Nomẽ accidentis quo pacto hic summatur.

sum

sum est à subiecto, cui verè conuenit, vt in his enunciationibus, Homo est animal, Homo est disciplinæ capax, Homo est albus. Quòd si dicas, Homo est homo, Vestis est indumentum, non dicentur prædicata huiusmodi enunciationum accidentia subiectorum; quia nulla ratione sunt diuersa à subiectis: ex quo fit ut nemo fallatur, si existimet, quicquid conuenit, aut non conuenit huiuscemodi prædicatis, conuenire, aut nõ conuenire subiectis, & vice versa. Tria igitur sophismatum genera ducuntur ex hoc loco. Vnũ eorum, quæ ideo decipiunt, quód credatur quicquid conuenit, aut nõ conuenit prædicato essentiali, conuenire, aut non conuenire subiecto, & è contrario. Alterum eorum, quæ idcirco fallunt, quòd credat quis, omne, quod conuenit, aut non conuenit, accidenti proprio, conuenire, aut non conuenire, subiecto, & econtrà. Tertium, eorum, quibus idcirco capiuntur homines, quòd putent, quicquid conuenit, aut nõ conuenit accidenti communi, hoc est ex quinto genere vniuersalium, conuenire, aut non conuenire subiecto. Vnumquódque autem horum triũ generum octo species, formasve colligẽdi sub se complectitur, Aut enim quicquid affirmatur de predicato creditur affirmandum de subiecto, vt si Sophista dicat, Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus: Venientem cognoscis

Tria genera sosphismatum huius loci.

Octo formæ cuiusque generis.

B

C

scis, Socrates est veniens, igitur Socratem co gnoscis, quod non recte concluditur, vt ex fine huius libri patebit. Fieri enim potest, vt veniẽtem videam, eum autem, qui venit, minimè nouerim. Aut quicquid negatur de prædicato videtur negandum de subiecto, vt si ille dicat, Animal non est species infima, homo est animal, igitur homo nõ est species infima. Aut quicquid affirmatur de subiecto videtur affirmandum de prædicato, vt si dicas, Homo est species infima, homo est animal igitur animal est species infima. Aut quicquid negatur de subiecto, videtur negandum de prędicato, vt si quis dicat, Homo non est genus, homo est animal, igitur animal non est genus. Aut de quocunque affirmatur prædicatum, videtur affirmandũ esse subiectum ut si dicas, Homo est Animal equus est animal, igitur equus est homo. Aut de quocũq; negatur prædicatum uidetur negandũ esse subiectũ, ut in hoc sophismate, aptum esse ad capessendas disciplinas, est proprietas hominis, homo nõ est proprietas hominis, igitur homo non est aptus ad capessendas disciplinas. Aut, de quocunque affirmatur subiectum creditur affirmandum esse prędicatum, ut si quis dicat, Animal est genus, album est animal, igitur album est genus. Aut denique de quocunque negatur subiectũ uidetur negandum esse prædicatum, ut in hoc so

Cap. 42.

phi-

Cur peccetur in his sophismatis.

phismate: Homo est animal, equus nõ est homo, igitur equus nõ est animal. In his autem sophismatis non rectè efficitur conclusio, quia accidens, & subiectum non accipiuntur qua ex parte sunt idem: sed quatenus modo aliquo diuersa sunt. Verbi causa, cùm Sophista dicit, Animal est genus, homo est animal, igitur homo est genus, non accipit in propositione nomen Animalis pro animali, qua parte est idem cum homine, sed quatenus intellectus operà est abstractũ ab homine, & bestia. Vnde non est mirum, si id, quod affirmatur de animali, non concludatur de homine. Sed parum cautus respondens existimat primo aspectu bonam esse consequutionẽ, eó quod discrimen animalis ab homine minimè perspicit. Quod idẽ peccatũ accidit in reliquis.

De captione eius, quod simpliciter dicitur, & secundum quid. Cap. 11.

Duplex locus in hac captione.

a Ex 1. elẽch. 4. & 2. elench. 5.

Locus prior.

CAptio eius quòd simpliciter dicitur, & secundum quid, & si vna est ex tredecim, duplicẽ tñ locũ (quemadmodũ captio cõpositionis, & diuisionis) cõplectitur. a Alter ẽ vndè Sophista ex eo, quod simpliciter dicitur, id colligit, qđ dicitĩ secundũ quid, id est cum adiectione duntaxat: idque siuè affirmando, siuè negando. Vt si dicat, Arma sunt restituenda domino, igitur

sunt

sunt restituenda domino furioso: Licet Christiano vesci carnibus, licet igitur ei vesci carnibus, in quadragessima: Non est abscindenda manus, igitur non abscindenda est cum ex ea toti corpori imminet corruptio: Non sunt merces in mare iactandæ, igitur non sunt iactandę cum naufragium timetur. Alter locus est unde Sophista ex eo, quod solum cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod simpliciter, & sine adiectione profertur: idque siue affirmando, siue negando. Licet commutare, atque inuertere superiora exempla hoc modo: Manus est abscindenda cùm ex ea pendet corruptio toti corpori, igitur manus est abscindenda: Merces sunt iactandæ in mare, cùm naufragium timetur, igitur merces sunt in mare, iactandæ: Arma non sunt restituenda Domino furioso, igitur non sunt restituenda Domino: Non licet Christiano vesci carnibus in quadragessima, igitur non licet Christiano vesci carnibus. Itaquè duo speciales loci in hoc generali continentur, duęque argumentorum formæ ex vtrolibet ducuntur: altera, quæ concludit ex affirmatione affirmationem: altera, quæ ex negatione colligit negationem. Vtraque autem tam latè patet, quam multa sunt adiectionum genera. Quædam enim sũt, quæ tollunt omnino significata earum vocum, quibus adiunguntur, vt in his exemplis perspi-

Locus posterior.

Varia adiectionum genera.

cies. Hoc cadauer eſt homo mortuus, igitur eſt homo. Hæc ſtatua eſt hō marmoreus, igitur eſt homo: Hic eſt bonus latro, igitur eſt bonus. Quædam verò non oīno tollunt: ſed ponunt quodam modo, uel in mente duntaxat: vt ſi dicas, Homerus eſt in hoīm memoria, igitur Homerus eſt: vel ſolum in cauſis ſuis, vt ſi dicas, Hoc ſemen eſt arbor potentiá igitur eſt arbor: vel in ea parte ſubiecti duntaxat, à qua totum denominari non poteſt, vt ſi dicas, Indus eſt candidus: quòd ad dentes attinet, igitur eſt candidus: vel quodam loco, aut tempore, aut reſpectu cuiuſdam, & alijs modis ſexcentis, quarum cuiuis facilè occurent exempla. Nullus verò locus ſophiſticus eſt, quo Cacodæmon frequentiùs, quàm hoc ad capiendos homines vtatur. Ex eo enim quòd bona hæc caduca, & breuia, quodam loco aut tempore, aut apud quoſdam ſunt vtilia, iucunda, aut magni eſtimata, concludit ille ea eſſe ſimpliciter bona, atque omnino amplectēda. Cuius ſophiſmata nemo eludet, niſi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatem, vana hæc, et nullius momenti deſpexerit.

Hac captio nevtitur cacodœmon frequentiſſimè.

De captione ignorationis elenchi. Cap. 12.

a Exr. Elench. 4. & 5.

Captio ignorationis elenchi eſt locus idoneus ad decipiendum prætermiſſione conditionum

ditionum elenchi dialectici, earum potissimum, quæ ratione conclusionis requiruntur[a]*. Quæ vt intelligas, aduerte in primis, Elenchum siue redargutionem in commune sic definiri ab Aristotele*[b]*, Elenchus est syllogismus cum contradictione conclusionis. hoc est colligens contradictoriam alicuius certe enunciationis. Vt si proposita sit hæc enunciatio, Aliquod animal est immortale, sic extruetur elenchus reprensioue eius: Nulla res cõstans ex quatuor vulgatis elementis est immortalis, omne animal constat ex* Elenchus in commune. b 1. elench. 1.

B *huiusmodi elemẽtis, igitur nullũ aĩal est immortale. Interdum tamen duo syllogismi concludentes totam contradictionem dicuntur vnus elenchus: vt si huic syllogismo, quem fecimus, alterum adiungas, qui huiusmodi sit, Omne, quod beatum est, immortale est, aliquod animal est beatum, igitur aliquod animal est immortale: Cæterum ij etiam syllogismi, qui contrarias enunciationes colligunt, elenchi nomine meritò appellãtur, quod ex contraria enunciatione statim colligi possit contradictoria. Aduerte dein*Elenchus aliter.

C *de, quatuor esse genera elenchorum redargutionumue, quemadmodum syllogismorum. Quidã enim sunt demonstratiui, quidam dialectici, alij pseudographi, alij sophistici. Elenchus demonstratiuus est demonstratio cum contradictione cõclusionis. Dialect. Elench. est syllogimus* Quatuor genera elenchorum. Demonstratiuus. Dialecticus.

 dia-

dialecticus cum contradictione conclusionis.

Pseudographus. *Pseudographus est, qui videtur demonstratiuus sed peccat in materia.* Sophisticus. *Sophisticus est, qui videtur dialecticus, sed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione.* Qua ratione captio hæc sit generalis. *Captio igitur huius generis vno modo est generalis omnibus captionibus: altero specialis, & ab alijs distincta. Generalis quidem, quatenus consideratur vt est locus idoneus ad decipiendum pretermissione cuiuscunque conditionis elenchi dialectici: siue cõditio, quę prætermittitur, pertineat ad formam, siue ad materiam, siue ad contradictionem, quæ in conclusione requiritur. Omnes enim Sophistarum redargutiones prætermittunt aliquam ex his cõditionibus.* Qua ratione sit specialis. *Specialis autẽ, quatenus hac sola ratione spectatur, vt est locus aptus ad fallendũ prætermissione carũ cõditionum, quæ ad contradictionem cõclusionis requirũtur. Hoc enim pacto distincta est ab alijs hæc captio. Nam cæterę omnes suppeditant reprehensiones, quę aut in forma peccant, aut in materia: hæc autem sola suggerit eas, quarum conclusiones non sunt verè cõtradicentes designatis enunciationibus.*

Conditiones quæ ad contradictionem requiruntur. c 1. elench. 4. *Conditiones igitur, quæ ad contra dictionem cõstituendã requiruntur, quatuor potissimum enumerantur ab Aristotele, c secundum idem, Ad idem, Similiter, & In eodem tempore, ad quam reuocatur conditio, In eodem loco. Pretermissio*

ne

ne primæ conditionis non coargues hominem, si ille dixerit Aethiopem esse album quod ad dentes attinet, tum autem contendas, non eße albũ simpliciter: aut si ille dixerit, stadium esse æquale milliario secundùm latitudinem viæ, tu autẽ ostendas, simpliciter non esse ęquale, nimirum secundum longitudinem: quandoquidem non secũdum eandem partem, aut dimensionem ostendis Aethiopem non esse album, & stadium non esse æquale secundum quam ille vtrunque affirmat. Prętermissione secũdæ nõ redargues, eũ qui dixerit, se non esse paruum comparatione infantis, si ostendas, eundem esse paruum comparatione aliorum hominum prouectę ætatis. Prętermissione tertię non omnino refelles eum, qui dixerit, cœlum non moueri deorsum, si ostendas cœlum moueri, quia non eodem modo affirmas, quo ille negat. Demum prætermissione quartæ non verè refutabis eum, qui dixerit, non oportere hominem comedere cùm satur est, aut in media via, si ostendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemq; loco, quo ille negat, ostendis tu rem esse necessariam.

De captione petitionis principij. Caput. 13.

a CAptio petitiõis principij est locus idoneus ad decipiẽdũ ex eo, quod cõclusio pbanda *(a Ex 1. elé-ch. 4.)*

Conclusio cur dicatur principium. ad probationem sui accipitur[a]. Dicitur autem conclusio principium, quia initio proponitur, vt ad eam probatio dirigatur. Quæ quidem tũ dicitur peti, postulatiúe, cùm sub alijs verbis exigitur. Cur dicatur peti. Si quis enim conclusionem sub eisdem verbis à respondente poposcerit, vt eius concessione ipsam confirmet, non solùm neminem fallet, sed etiam ab omnibus irridebitur. Quinque modi petẽdi principium. Quinq; aũt modos petendi principiũ ponit Arist.[b] b 8. top. 5. Primus modus. Vnũ si synonymũ sumatur ad cõfirmationem synonymi, aut definitio ad confirmationem definiti: vt si quis Epicureus probaturus, voluptatem esse summũ bonũ, roget nũ iucũditas sit summũ bonum, aut aliquis alius probaturus, hominem habere optimũ tactũ, poscat, num animal rationale habeat optimũ tactũ. Secundus. Alterũ, si res vniuersalis vniuersè accepta sumatur ad probationem particularis: vt si concludas omniũ contrariorũ esse eandem disciplinam, quo omniũ oppositorũ sit eadẽ. Tertius. Tertiũ si cõtrà progrediaris: vt si probes, omniũ oppositorum esse eandem scientiam, quòd omniũ relatiuè oppositorum, omnium contrariorum, et cæterorum sit eadem. Quartus. Quartum, si conclusiò per partes sumatur in sumptionibus, vt si dicas, Medicina est sani, & Medicina est ægri, ergo medicina est sani, & ægri. Extremũ, si alterum relatorum ad probandum alterum, ad quod refertur, sumatur: vt si probes, Socratem esse filium Sofronisci, Quintus.

nisci, quòd Sofroniscus sit pater Socratis. Omnibus his modis conclusio quæ probanda est, quodammodo sumitur in antecedente, cùm non magis notum videatur, id quod hoc modo accipitur, quàm quod concluditur. Cæterùm cùm in demonstratione sæpe accipiatur definitio ad confirmationem definiti, atq; in argumenationibus dialecticis sæpè ex toto partes, sæpe ex partibus totum, & ex altero relatorum alterum concludamus, dicat aliquis, aut hos modos petitionis principij non afficere re vera syllogismum sophisticum, aut certè multas esse demonstrationes, multosq; dialecticos syllogismos, qui in sophisticis numerantur. Occurrendum est tamen, nõ omnibus hiscè modis verè peti principium ex natura rei: sed solùm cum synonyma ad confirmationem synonymorum accipiuntur. Nam quod ad reliquos attinet modos, definitio notior est re, quæ definitur: itemq; totum quadam ratione notius est suis partibus: alia verò ratione partes notiores sunt quam totum: & ea, quæ sese mutuò respiciunt, quodammodo se inuicem declarant, & patefaciunt. At verò apud eum, cum quo disputatio transigitur, sæpe numero datur vitio, quòd hiscè modis conclusio probetur, cùm videlicet ipse respondens significat, notam sibi esse rei definitionem, totumq;, & cæt. Ex hoc enim efficitur, vt cum Dialecticus ex datis ab altero

C

Obiectio animaduertenda.

Solutio.

argumentari debeat, meritò dicatur principium petere, qui aliquo ex his modis apud eiusmodi hominem argumentatur. Adeo enim est importuna huiusmodi probatio, vt qui sic concludit, conclusionem ipsam gratis petere videatur. Itáque hi modi petendi principium non sunt vitia ex ipsa argumentationis natura, sed ad hominē (vt dici solet) hoc est apud eum respondentem, qui ita affectus est, vt diximus.

De captione consequentis. Cap. 14.

C*Aptio consequentis est, locus idoneus ad decipiendum ex eo, quòd antecedens videtur effici ex consequente, aut ex opposito antecedentis oppositum consequentis, quemadmodum consequens efficitur ex antecedente, & ex opposito consequentis oppositum antecedētis* [a]. *Nomine autem oppositi, intellige contradictorium. Ex hoc loco ducuntur huiusmodi sophismata. Si paulo ante pluit, terra madefacta est, igitur si est madefacta terra, paulo ante pluit. Si animus hominis genitus est (ex materia videlicet productus) incœpit esse, igitur si non est genitus, non incœpit esse, sed nimirum semper fuit.* B *Huc pertinet sophisma illud, Qui ait te esse animal, verum ait: qui autem ait te esse equum, ait te esse animal: igitur quia ait te esse equum, verum*

a Ex 1. Elē ch. 4.

A

rum ait. Commutatis enim ſumptionibus, hunc ſenſum habet cauillatio. Si tu es equus, es animal, at es animal, igitur equus. In qua oratione, vt Sophiſta ex antecedente recte colligit conſequens, ſic ex conſequente perperam colligit antecedens. C *Animaduertendum eſt autem hoc loco, id quod Ariſtoteles docet,* [b] *captionem conſequentis contineri quodammodo ſub captione accidentis. Nam quicquid conſequitur ex re aliqua vt animal ex homine, eſt eius accidens (ea videlicet accidentis ſignificatione, qua in captione accidentis vocabulum Accidētis accepimus) non tamen quicquid eſt accidens alicuius rei eſt eius conſequens. Namq; album, exempli cauſa, etſi eſt accidens hominis, non tamen eſt illius cōſequens; quod in alijs etiam plerisque accidentibus cernere licet. Hinc fit, vt omne ſophiſma conſequentis alia ratione ſpectatum ſit ſophiſma accidentis: non tamen omne ſophiſma accidentis ſit ſophiſma conſequentis.*

[b] 1. elench. 5. Captio conſequentis continetur ſub captione accidentis.

De captione non cauſæ vt cauſæ. Cap. 15.

A *Captio non cauſæ vt cauſæ, eſt locus idoneus ad decipiendum ex eo, quòd abſurditas, aut falſitas concluſionis aſcribitur alicui propoſitioni quaſi ex ea efficiatur, ex qua tamē*

re

a Ex 1. Elē ch. 4.

Quàm latè hic accipiatur nomen causæ.

re vera non efficitur [a]. *Nec enim nomen causę accipiendum est hoc loco pro causa rei duntaxat, sed pro quacunq; causa illationis, etiam si significet effectum rei, quæ cõcluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet Sophista, tollendã esse de medio eloquentiam, quòd peruersi homines eloquentia prędit multa mala persuadeãt, multa bona dissuadeant: itemq;, exterminãdum esse vsum pecuniæ, quòd homines auari pecuniæ cumulandæ causa omnia iura violent. Dicẽdum potiùs erat, tollendos esse de medio peruersos, & auaros homines, qui eloquentiã, & pecunię contrectatione abutuntur, quandoquidem hi, non eloquentia, aut pecunię vsus sunt in causa, vt eiusmodi mala perpetrentur. Hęc tamen sophismata nunquam formam argumentationis accipiunt, nisi cùm Sophista ex quibusdam concessis ducit respondentem ad aliquid, quod apertè incõmodum aut falsum est, ex cuius euersione regreditur ad euertendam aliquam ex sumptionibus, vt causam absurdę, aut falsę conclusionis, quę tamen re verà causa non est. Exemplum sophismatis. Si nullum tempus esset, nox non esset, si nox non esset dies eßet, si dies esset, aliquod tempus eßet, igitur si nullum tempus esset, aliquod tempus esset: hoc autẽ est non modo falsum, sed etiã absurdissimum: igitur prima illa propositio. Si nullum tempus eßet, nox non esset, est falsa & absurda*

Quam formam habeant hæc sophismata.

ſurda. Perperam colligit Sophiſta, quia cum nõ prima propoſitio, ſed ſecunda ſit cauſa abſurde concluſionis, non debuit ille colligere primam eſſe falſam, & abſurdam, ſed ſecundam; Falſum eſt enim & abſurdum dicere ſi nox non ſit, diem eſſe, niſi ex hypotheſi; hoc eſt, poſito motu ſolis circa terram. Siquidem ante mundi conſtitutionem nec nox erat, nec dies.

Captio plurium interrogationum ut unius. Cap. 16.

A EXtrema captio, quæ plurium interrogationum vt vnius appellatur, eſt locus idoneus ad fallendum, eò quod plures interrogationes, vt vna duntaxat proponuntur [a]. Hinc enim fit, vt qui ſimplicem reſponſionem reddit, tam affirmando, quam negando capi poſſit. Exempli cauſa ſi quærat Sophiſta ſit ne Socrates, & Plato homo, tu autem reſpondeas, eſſe hominem, colliget Sophiſta, igitur qui Socratem, & Platonem percutit, hominem percutit, non homines: ſi verò dicas, non eſſe hominem, concludet Sophiſta, igitur Socrates non eſt homo, aut, Igitur Plato nõ

B eſt homo. Ducuntur autem ex hac captione tria interrogationum genera. Primum eſt, cùm vnũ de pluribus quæritur, vt in tradito exemplo patet. Alterum eſt, cum plura quæruntur de vno, vt,

a 1. eléch. 4.

Tria interrogationũ genera.

vt, Est ne Socrates homo & equus? Quod si respondens admiserit, sic concludet Sophista, Igitur Socrates est equus, sin autem negauerit, hoc modo colliget, Igitur Socrates non est homo. Tertium genus est, cùm plura quęruntur de pluribus, vt, Est ne Socrates & Bucephalus homo & equus? Si asserat respondens, colliget Sophista, Socratem esse equum, & Bucephalum esse hominem: si verò neget, concludet, Socratem nõ esse hominem, aut, Bucephalum non esse equum. Hæc de captionibus locisue fallacibus, è quibus Sophistæ depromunt ad reprehendendum argumenta, videntur satis.

Quo pacto Sophistæ reliquos quatuor fines consectentur. Cap. 17.

Quo pacto ad falsum ducant Sophistæ.

a 1. elench. 12.

SEquitur, vt quo pacto Sophistæ quatuor reliquos fines (falsum, inquam, incredibile, solœcismum, & nugationem) consectentur, paucis pstringamus. Vt falsum aliquid ex tua responsione extorqueant Sophistæ, id maximè curant, vt nulla initio proponatur quæstio, de qua disputetur a*. Nam qui temere ac nullo proposito disputationis fine respondent, faciliùs labũtur. Deinde multitudine interrogationum te onerãt, etiã cùm est aliquid propositum, in quo disputatio versetur: dicuntque, se discen di studio id facere.*

Tum

Tum in hoc valde elaborant, vt eo te perducant 3. Quo pacto ducant ad inopinabile.
B *vbi magna ipsis suppetit argumentorum copia. Vt verò ad incredibile aliquid seu inopinabile te impellant illud obseruare solent,* [b] *vt admirabiliores sententias cuiusq; sectę Philosophorum* b Ibidem.
abs te petant: quinimo ea sine interrogatione accipiunt, quæ pertinent ad eam, quam tu maximè probas: quasi dubiũ nõ sit, quin tu ea libẽter 1.
admittas. Ea etiã interrogãt, in quibus aliud loquũtur homines, aliud sequũtur, vt Nũ optabilior 2.
sit gloriosa mors pro defendẽda patria, quã 3.
vita voluptatibus affluens. Et ea, in quibus aliter res habet, aliter cõmunis hominũm opinio et sermo vt, Nũ ij, qui ditissimi, nobilissimi, ac potẽtissimi degunt, & omni voluptatum genere abũdãt sint fœlices? Et ea etiam, quæ eiusmodi sunt, 4.
vt neutram in partem inclinare posse videaris, quin admirabile aliquid, præterque opinionem
C *respondeas vt, sitne potiùs sapientibus parendum, an patri? Vt autem ad nugationem te compellant, fere hoc vnum obseruant, vt definitiones integras pro nominibus accipiãt* [c]*. Vt si dicas, Socratẽ habere nasum simũ; tum illi colligẽt te dicere, Socratẽ habere nasum nasum cõcauũ, ꝙ simũ definiãt Nasus cõcau⁹. Vt deniq; ducãt ad solęcismũ, nõnunquã vtunt captione figuræ dictionis* [d]*, de qua supra* [e] *dictum est: nõ nunquã alia quædam pręcepta sequũntur. Sed hæc duo*

Quo pacto ducant ad nugationẽ.
c 1. elench. 13.
Ad solœcismum.
d Ibidem.
e Cap. 9.

posteriora

posteriora finium genera pueriliter consectantur Sophistæ. superiora autem duo ex locis etiã reprehensionum fallacium, qui expositi sunt, tractari possunt.

Quopacto occurendum sit Sophistarum captionibus. Cap. 18.

SVperest igitur, vt quopacto Sophistarum captionibus occurendum sit paucis doceamus. Hoc enim breuiter exequi nunc possumus postquam omnium nodo, quãtum sat fuit pat e fecimus. Nam vera solutio, vt inquit Aristoteles[a], *est vitij explicatio, Itaque sophismata, quę solius materię vitio laborant, negatione ea rum sumptionum, quę probabiles videntur, nec sunt, dissolueuda erunt. Quo etiam modo dilues sophismata petitionis principij, negata nimirum ea sumptione, in qua principium petitur, etiam si probabilis esse videatur, vt ait Aristoteles*[b]. *Nam cum tu eam quæstionis partem, quam Sophista confirmare contendit, aut re vera, aut disputationis gratia improbabilem indices, ea tibi nequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propinqua. Reliqua verò, si ex ęquiuocatione, ambiguitate, compositione, diuisione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua vnius, aut plurium propositionum peccant*

Vera solutio quæ sit. a 2. Elench. 4.

Solutio sophismatum quę in materia tantũ peccant.

Petitionis principii. b 2. elenc. 5

Solutio sophismatum ex quinque primis captionibus.

cant, distinctione multiplicis orationis soluenda sunt: quæ toties adhibenda erit, quot fuerint interrogationes quoquopacto multiplices. Quin etiam cùm ventum fuerit ad multiplicem conclusionem, ea erit ante distinguenda, q̃ de consequentia iudicium feratur. Si autem sophismata ex ijs fuerint, quę ex figura dictionis, ex accidente, ex eo quod simpliciter dicitur, aut cum adiectione, ex consequente, aut ex non causa vt causa nominantur, sumptionibus admissis negatione consequentię eludenda erunt. Qua in re illud tibi diligenter curandum est, quod Arist. [c] *in soluendis sophismatis accidentis fieri precipit, vt paratam semper habeas argumentationem aliquam aperte vitiosam, cui similem dicas eam, quæ affertur à Sophista, prętertim cùm ipse aliquid quod contra eam obijcias postulauerit. Iam sophismata ignorationis dissoluenda sunt* [d], *vt ex dictis perspicuum est. Ea denique, in quibus Sophista pluribus interrogationibus, quasi vna vtitur, facile dilues, si tot responsiones interrogationi reddideris quot in ea implicitę sunt* [e]. *Possunt tamen nonnunquam distinctione dissolui: vt si quærenti Sophistæ, sit'ne Platò & Socrates homo, respondeas, verum id esse accepto uerbo, Et, copulatiuè, falsum accepto copulatim. Tum veniendum ad consequutionem. Cùm autem te Sophista compulerit ut nugeris, inaniterque*

idem

Solutio sophismatum ex captione 6.7.8.11.12.

c 2. Elenc. 4

C

Solutio sophism. Ignorationis elenchi.

d 2. Elenc. 5

Plurium interrogationum vt unius.

e Ibidem.

Solutio sophismatum nugationis

D

idem verbum repetas, occurres, non esse necesse ponere integram definitionem loco nominis, cùm nomini adiunctum iam est in eodem enunciationis extremo aliquod ex uocabulis, quæ in definitione ponenda sunt [f]. *Quod enim positum iam est, quid opus est iterum poni? Atque ita, cùm dicis Socratem habere nasum simum, te nō cogi vt loco vocis, Simum, ponas totum hoc, Nasum curuum, sed Curuum duntaxat, quia illud Nasum, iam positum est. Causa, quam reddit Aristoteles* [g] *hæc est, quia vox, Simum, & si per se posita sine nasi vocabulo Nasum quodāmodo significat, tamen vt in eodem extremo enunciationis cum verbo Nasus coniuncta est, nulla ratione nasum significat: sicque nōn necesse est loco eius ponere nasi vocabulum. Id quod eodem modo dicendum est in reliquis. Porrò autem cæteris Sophistarum machinationibus, quas breuiter pauloante* [h] *tetigimus, non est difficile occurrere.*

f 2.Eléch.6

g Ibidem

h Cap. superiori.

De quibus nominum affectionibus deinceps agendum est. Cap. 19.

a 1.elenc. 1

SEd ut omnes eorum cauillationes, quæ (vt ait Aristoteles [a]) potissimum ex multiplici nominum vsu texuntur, faciliùs possis diluere: simulque omnia supradicta plenius intelligas

agen-

agendum hic tandem est de quibusdam nominum affectionibus, quæ à recentioribus Dialecticis, Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictiò, & Appellatio vocantur, quia in his omnis vocabulorum vsus videtur contineri. Sunt autẽ adeò inculta, horrida, & ab vsu remota, quæ superioris ætatis homines in hisce ac similibus rebus conmenti sunt, vt, nisi plurima reÿciantur, satius sit ea prorsus non attingere. Verùm vt in his multum, ac diu immorari inutile est, ac bonis literis perniciosum, sic ea omnino contemnere (quod multi hoc tempore faciunt) non sine mediocri iactura contingit. Nam vt Aristotelis [b] exemplo vtar, quemadmodum ÿ, qui calculis rationem subducunt, nisi sciant quid suo loco valeant calculi, facilè circunueniuntur: sic qui disputant, nisi teneant pro quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula supponantnr, ac substituantur, ampla sit an restricta verborum acceptio, quæ voces quas appellent, ac denominet, nullo negocio decipientur, ac capientur. Harum igitur rerum cognitio, ex bonis præsertim fontibus modicè hausta, non modò perniciem nullam importabit philosophię verum etiam omnium, qui benè institui volent, studia iuuabit.

Quatenus de hisce agendum sit.

B

b 1. elench. 1.

Quid sit suppositio. Cap. 20.

Suppositio. *SVppositionis itaquè nomen multis modis v-surpatur. Verum vt est quædam affectio nominum, sic definiri potest. Suppositio est acceptio nominis pro re, quam significat: vt cum hoc vocabulum Philosophus, pro Aristotele accipitur.* Nomen. *Nomen idem valet, in hac definitione, atque eo loco, primi libri, in quo varias nuncupationes nominum explicauimus.* a ca. 18. & sequentibus. [a] *Complectitur enim tùm nomina vt à verbis distinguuntur siue substantiua sint, siue adiectiua, tum etiam verba: atque vt semel dicam, idem est quod categorema, quod quidem libro eodem* b Cap. 9 [b] *cum Cicerone appellauimus id, quod de quodam, aut quibusdam diceretur. Quinetiam velim, vt hoc loco nominis vocabulo, casus etiam nominum intelligas,* Res. *Vocabulo autem rei, quam nomen significat, intellige quamcunque rem significatam siue vera sit, vt homo: siue ficta, vt hippocentaurus: siue nunc existat, vt cælum: siue non existat, vt Adamus, aut Antichristus.* Significare *Significandi et uerbum latissimè accipiendum est. Suppositio enim est acceptio nominis pro re, quam nomen quomodocunque significat, siue eam significet propriè, ut Leo leonem: siue impropriè, ut Agnus innocentem: siue primò, ac immediatè,*

ut

ut Homo hominem incommune: siue remotè ac mediatè, ut Equus Bucephalum: siue formaliter ut Album albedinem, seu potius affectum albedine quà eiusmodi est (quo pacto usurpatur cùm dicimus, Album est concreta quædam species qualitatis, aut, Homo est albus) siue connotatiue (quod dicitur materialiter) ut Album niuẽ,
B *aut cerussam, & Orator Ciceronem. Acceptio igitur, hoc est, usus nominis generaliter accepti, pro quacunque re quam quomodocunque significat, dicitur suppositio. Nec immerito. Siquidem ex ipsa uerborum ui, nihil aliud dicere uidemur, cùm asserimus, nomen accipi pro re significata, quàm, nomen supponi, & quasi sufficci, ac substitui loco rei significatæ. Desumpta est hæc suppositionis definitio ex initio Elenchorum Aristotelis, c quo loco ille, quam necessaria sit suppositio his plenè uerbis declarat, quia enim res ipsas per sese in disputationem afferre non possumus, nominibus, quasi rerũ notis, pro rebus uti cogimur.* Acceptio. c Cap. I. Quam necessaria sit suppositia.

C *Tria tñ hic uelim animaduertas. Vnũ est, ne sequaris consuetudinẽ eorum, qui hoc mõ loquũtur, Hoc nomẽ supponit pro hac re, illud pro illa, cũ potius dicere debeas, Hoc nomẽ suppponitur pro hac, illud pro illa, quasi dicas, sufficitur, aut substituitur pro hac, aut illa re significata. Ferendũ magis esset qđ alij dicũt, Hoc nomẽ* Prima animaduersio.

supponit rem hanc, illud verò illam. Potest enim in eo sensu accipi, ac si dicant. Hoc vocabulum subijcit intellectui rem hanc, illud verò illam: quod quidem rectè dicitur. Alterum est, ne existimes (quod quidam autumant) suppositionem in sola propositione enunciationeúe habere locum. Re enim vera vbicunque nomen pro re, quam significat, accipitur, ibi procul dubiò pro re supponitur. Quod sanè fit in omnibus orationibus, in quibus sententiam aliquam, præsertim perfectam, declaramus, etiam si eiusmodi orationes non sint enunciationes: quales hæ sunt, Fuitne Plato Socratis auditor? Vtinam Socrates doctrinam fidei, quam præclaris suis discipulis traderet, didicisset: & aliæ similes. Tertium est, cauenda esse diligentissimè ea, quæ recentiores tradita definitioni adiungunt, vt potè, Nomen, qđ in propositione supponit (vt loquuntur) verificari debere de re significata mediante copula suæ propositionis, & alia sexcenta, quæ longum esset recensere: ex quibus illi colligunt, subiecta huiusmodi propositionum, Adamus est, Antichristus est, Chimæra est, non supponere, & alia multo admirabiliora corollaria. Hinc sanè male habuit Dialectica, ex quo sophistica ista pro Dialecticis tradi, atq; inculcari cœperunt. Sunt enim non modo inutilia, à quibus abhorret omnis ars, sed etiam magna ex parte falsa, quæ sub artem,

Secunda.

Tertia.

D

E

tem, nisi Sophistica, cadere non possunt. Id quod in præsentia facilè ostenderem, nisi alienum hoc esset ab huius libri instituto. Hoc vnum (quia eius feci mentionem) admonebo, subiecta illarũ trium propositionum Adamus est, & cæterarũ quę illi negant supponere verè supponere, suppo ni ue: quoniam nulla causa est alia, cur proposita enunciationes sint falsę, nisi quia prædicata non conueniunt rebus, pro quibus illarum subie cta supponuntur, ac substituuntur.

De suppositione materiali. Cap. 21.

A *PRæter suppositionem nunc explicatam, quã vocant formalem, aliam addunt Dialectici, quam dicunt materialem. Hæc vero ad hunc fere modũ definitur. Suppositio materialis est acceptio vocis p se ipsã, ac sibi similibus, modò se ipsam nõ significet: quo pacto accipiũtur subiecta huiusmodi ppositionũ, Homo est nomen: Blictri est vox nihil significãs: Additũ est, Modo seipsã nõ significet, quia si seipsam significauerit, acceptio eius p se ac cęteris vocibus, quas significat, erit suppositio formalis, qualis cernit ĩ subiectis harũ propositionũ, Nomẽ est vox: Vox est sonus: Sonus est qualitas, Nam cũ dictio, Nomen, im posita sit omnibus nominibus significandis, non dubium est, quin seipsam etiam significet, quãdo* Suppositio materialis

quidem & ipsa nomen est. Quod eodem modo dicendum est de dictionibus Vox, & Sonus. Atq; B hoc quidem genus suppositionis sine scelere prætermitti potest, si verum est, quod primo libro a sub iudice reliquimus, voces (inquam) non significatiuas, imo etiam significatiuas, cùm pro rebus significatis non accipiuntur, non esse partes orationis, sed esse tantum res significatas atque ostensas alijs dictionibus, quę sunt partes orationis, quæq; nisi facilè intelligantur, semper prę poni solent: quæ omnia eodem loco exemplis patefecimus. Verùm quia illud ambiguum videri potest, & hoc genus suppositionis à grauibus autoribus vsurpatum est, tria documenta tradam, quibus recentiores vtuntur ad hanc suppositionis formam cognoscendam. Primum; Omnis vox C non significatiua, quæ in propositione ponitur, accipitur materialiter: vt subiectum huius enūciationis, Scyndapsus est vox, quæ literis exprimi potest. Secundum, Omnis vox, quę alia voce ī oratione indicatur, accipitur materialiter, quo pacto accipiuntur hæ voces, Homo, & Blictri, in his enunciationibus, Hæc vox, Homo, significat ex instituto: Hoc nomen Homo, est dictio duarū syllabarum: Hoc Blictri nil significat: Ly Blictri (vt loquuntur) est vox nulli rei imposita. Tertium, cum predicatum ita significat subiectum, D vt non significet rem, quam subiectum significat,

Qua ratione prætermitti possit hoc genus suppositionis.

a Cap. 16.

Primū documētum.

Secundum.

Tertium.

cat, tunc subiectum accipitur materialiter: vt in his propositionibus, Homo, est nomen: Ego, est pronomen. Quandoquidem prædicata ita signi ficant subiecta, vt non significent res; quas subiecta significant. Adde tamen, Modo ea, quæ impediunt, remoueantur. Fieri namque potest, vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediatur materialis suppositio, vt si dicas, Omnis homo est nomen: Ego sum pronomen: quæ propositiones sunt falsæ, nec alia de causa, nisi quia subiecta accipiuntur pro rebus significatis, quibus non conueniunt talia prędicata. Sed nę E *hac quidem moderatione perpetuo verum est hoc documentum, quia & si cùm dicimus, Homo est nomen, accipi soleat subiectum pro se, ac sibi similibus vocibus: tamen vlterius progredia ris hoc modo, Homo est vox Homo est sonus: Homo est qualitas, iam videbitur falsum documentum. Quanquam enim prædicata ita significant subiecta, vt non significent res, quæ subiectis significantur, secunda tamen propositio minus libenter conceditur, de tertia, an concedenda sit ambigitur, quarta planè negatur. Accipe igitur documentum hoc, non vt perpetuo verum, sed vt maxima ex parte. At vero (vt in hac re aliqua ex parte dicam quod sentio) non omnia hæc documenta mihi videntur vera. Quicquid enim dicendum sit de primo, ac tertio, certé secundum*

Non est pпetuò verũ hoc documentũ, sed maxima ex parte.

Quid sentiẽdum de secundo documento.

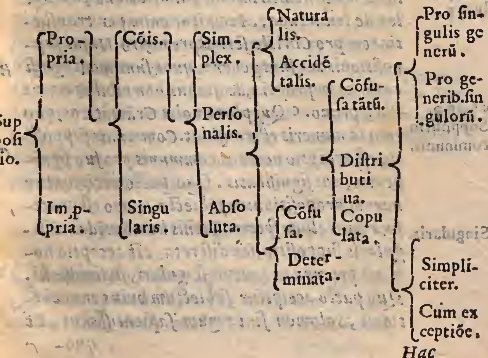
non videtur probandum. Nam (vt vno, aut altero exemplo rem aperiam) & si ex præscripto primi ac tertij documenti non sine ratione aliqua dici soleat, dictiones Blictri, & Homo, cùm dicimus, Blictri nihil significat, Homo est nomen substantium, accipi pro se ipsis, & pro alijs similibus: tamen quòd in his enunciationibus, Hæc Dictio Blictri nihil significat, Hæc vox Homo est nomen substantiuum eodem modo accipiantur, vt secundum documentum tradit, hoc inquam nulla ratioue niti videtur. Etenim in prioribus duabus enunciationibus nullæ aliæ exprimuntur voces, quibus dictiones illæ indicentur: vndè necesse videtur, vt ipsæ fungantur officio nominum sui, & aliarum similium. At in duabus posterioribus plane ponuntur huiusmodi voces, Hæc dictio, Hæc vox, quibus dictiones illæ indicantur, quæque pro illis accipiuntur: quò fit vt ridiculum omnino videatur, asserere, necesse esse vt illæ ipsæ dictiones iterum seipsas indicent & pro seipsis accipiantur. Itaque vel hac vna ratione dicerem nullas voces, quæ alijs vocibus indicantur, indicare se iterum in eadem oratione, aut accipi, siue substitui pro seipsis, & pro alijs similibus, sed solùm esse res, pro quibus aliæ accipiuntur ac sufficiuntur. Imo etiam non esse verè partes orationis, sed perinde se habere ad

ora-

orationem in qua indicantur, vt lapides, aut ligna, cùm de ipsis sermo incidit: nec aliud esse discrimẽ, quod ad hanc controuersiam attinet, nisi quod lapides, & ligna non effinguntur gutture, nec inseruntur inter partes orationis, vt illæ. Verùm in re parui momenti non multum refert quicquid dicas, modo rationi alicui nitaris.

Diuisio suppositionis. Cap. 22.

A OMissa igitur materiali suppositione, de ea, quam nobis tradidit Aristoteles, dicturi, operæpretium fecerimus, si omnia suppositionum genera sub vnum aspectum subÿciamus.*

Hac

Hac igitur diuisione ante oculos posita, singula diuisionis membra, quo sunt ordine descripta, explicanda sunt.

De suppositione propria, impropria, communi, & singulari. Cap. 23.

Propria suppositio.

a Prouerb. 30.

Impropria

b Apocalyp. 5.

c Cap. 9.

Suppositio communis.

Singularis.

PRopria suppositio est acceptio nominis pro re, quam propriè significat. Quo pacto accipitur vox Leo in hac propositione, [a] *Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Impropria suppositio est acceptio nominis pro re, quam impropriè significat, Quo pacto accipitur illud idem nomen in hac enunciatione,* [b] *Vicit leo de tribu Iuda, Accipitur enim per translationem pro Christo seruatore nostro, Huius suppositionis tot sunt genera, quot sunt modi significationis impropriæ, de quibus non nihil diximus libro primo.* [c] *Qui plura volet Grãmaticos, quorum id muneris est, consulat. Communis suppositio est acceptio nominis communis pro suo significato, aut significatis. Quo pacto accipiuntur harum propositionum subiecta. Homo est præcipua animalium species. Omnis homo mẽdax. Singularis suppositio, seu discreta, est acceptio nominis pro vna re tantum singulari, indiuiduaúe. Quo pacto accipitur subiectum huius enunciationis, Salomon fuit regum sapientissimus. Et* A B C

quo-

quoniam loco nominis singularis sæpissimè vtimur periphrasi nominis communis, & pronominis demonstratiui: interdum etiam ex hypothesi rem singularem communi oratione significamus (vt primo libro d *diximus) veluti cum dicimus, Hic puer est bonæ indolis: Filius Ioannis principis est rex Lusitaniæ: eadem est harum orationum suppositio, atque nominum singularium, quorum vice ponuntur. Quanquam interdum pronomen demonstratiuum non ostendit rem vnam singularem duntaxat, sed totam speciem, vt si dicas, Hic liber est optimus, Hoc nomen, Homo, est communis generis apud Grammaticos. Quo pacto non dubium est, quin alia sit suppositio nominis communis præfixo pronomine demõstratiuo, alia nominis singularis.. Suppositionis* D *singularis, seu discretæ hoc traditur documentum. Omne nomen singulare accipitur discretè. Subaudiri solet, Modo non accipiatur materialiter. Voces enim, quæ censentur accipi materialiter, dicuntur sumi non tantum pro se, sed etiam pro sibi similibus.*

d Cap. 26.

Documentum suppositionis singularis.

De suppositione simplici. Cap. 24.

A *Simplex suppositio, est acceptio præcisa nominis communis pro suo immediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius proposi-*

propositionis, Homo est species animalis. Hæc enim propositio non affirmat hunc hominem, aut illum esse speciem animalis, sed hominem communem, quem immediatè significat vox homo, precise tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur, & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus singularibus. Ad cognoscendum hoc suppositionis genus tria documenta obseruari possunt. Primum. Nullum nomen cõmune notatum signo aliquo, siue vniuersali, siue particulari accipitur simpliciter. Nam cùm dicimus (exempli causa) Omne animal, vel, Aliquod animal, vel Nullum animal. &c, semper accipimus nomen Animal, pro animalibus, quæ sub animali communi continentur: non igitur pro animali communi precisè spectatò, abstractoué à singulis tum indiuiduis, tum speciebus atq; ita res habet in ceteris. Secundum. Omne nomen cõmune, de quo verè affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuersale, Genus, Species, Differẽtia, Proprium, & Accidens, (vt sunt nomina vniuersalium) accipitur simpliciter: modò non notetur signo aliquo vniuersali, aut particulari. Hoc documento intelligimus harum propositionum subiecta, Animal est genus, Homo est species, et similiũ, accipi simpliciter. Intelligimus etiam subiectũ huius propositionis. Quoddã animal est species infima, non accipi simpliciter. Nam & si

Primũ documentum

Secundũ.

hac

hac oratione significamus quoddam animal commune (exempli causa hominem communem) esse speciem infimam, quod verum est, non tamen sumimus animal pro suo immediato significato præcisè, idest, pro animali communi omnibus speciebus animalis. Tertium. *Omne nomen commune, sub quo non licet descendere, accipitur simpliciter.* Descendere *sub aliquo communi, vt hoc loco huiusmodi loquendi formulam intelligi volumus (multis enim modis sub nomine descenditur, vt paulo inferius* [a] *docebimus) nihil est aliud, quam sumere aliquid inferius significato immediato nominis communis, cum quo inferiori verè copuletur id, quod cum eodem communi nomine vere iungebatur. Exempli causa, si dicam, Homo deambulat, sic licebit descendere sub nomine Homo, Hic homo deambulat, aut ille homo deambulat, & cæ. Sub verbo autem Deambulat; hoc modo, Homo est hoc deãbulãs, aut illud deambulãs. & cet. quod inferius* [b] *apertius fiet. Ex hoc documento plane intelligimus, hoc nomen Homo accipi simpliciter in illa propositione, Homo est species animalis: & in hac itidem. Quædam species animalis est homo: quia non licet concludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius est species animalis: nec ex posteriori, Ergo quædam species animalis est hic homo, aut ille, aut aliquis alius.*

Tertium.

a Cap. 29.

b Cap. 31.

De

De ſuppoſitione perſonali. Cap. 25.

PErſonalis ſuppoſitio eſt acceptio nominis communis pro ſuis mediatis ſignificatis. Quopacto accipitur hoc nomen Animal in his propoſitionibus, Omne animal ſentit. Quoddam animal ratiocinatur: Quoddam animal eſt ſpecies infima: Quoddam animal eſt indiuiduum. Accipitur enim pro ſpeciebus & indiuiduis animalis, quæ mediatè ſignificat: quanquam in prima copulatiuè, in cæteris diſiunctiuè, vt progredientibus patebit. Dicitur hæc ſuppoſitio Perſonalis, quia precipuę res ſingulares, pro quibus nomen commune hoc ſuppoſitionis genere accipitur, ſunt perſonæ. Vt verò hæc ſuppoſitionis forma cognoſcatur totidem documenta tradi poſſunt.

Cur dicatur perſonalis.

Primum documentum

Primum. Nullum nomen, quod accipitur ſimplici accipitur, perſonaliter. Hoc ſatis patet ex definitionibus vtriuſque ſuppoſitionis, ſimplicis inquam, & perſonalis.

Secundum.

Secundum. Omne nomen commune notatum ſigno aliquo vniuerſali, aut particulari, accipitur perſonaliter. Hoc etiam ſatis perſpicuum eſt ex dictis.

Tertium.

Tertium. Omne nomē, ſub quo licet deſcendere (vt paulo ante deſcenſum explicauimus) accipitur perſonaliter: Sed & hoc ex dictis apertum eſt.

De

De suppositione absoluta. Cap. 26.

A SVppositio absoluta est acceptio nominis cõmunis pro suo immediato significato, non præcisa tamen. Quopacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est animal. Nec enim sensus est; quòd hic, aut ille, aut aliquis alius duntaxat, aut solus homo cõmunis præcisè sumptus, seu (quod idem est) abstractus à singulis, sit animal: sed quòd homo communis absolutè acceptus, seu qua ratione in singulis etiam hominibus reperitur, sit animal. Hoc eodem suppositionis genere accipiuntur harum propositionum subiecta, Modus differendi explicatur à Dialectico: Res naturalis tractatur à Philosopho naturali: & similium. Vt igitur hanc suppositionem cognoscas accipe duo documenta similia primo, & tertio suppositionis personalis. Alterum. Nullum nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur absolutè. Alterum. Omne nomen sub quolicet descendere, accipitur absolutè. Adde tamen. Modo nullo notetur signo, præsertim particulari: qua ex parte dissimile est hoc documentum tertio documento suppositionis personalis. Addenda verò fuit hæc moderatio, quia si nomen notatum fuerit signo particulari, fieri potest vt aliquando non accipiatur absolutè, vt si dicas,

Primum documentum
Secũdum.

dicas, Quoddam, animal est species infima: Quidam homo est indiuiduum. Nam et si sub subiectis harum enunciationum licet descendere, neutrum tamen accipitur pro suæ immediato significato, quoniam falsò dixeris absolutè loquendo, animal esse speciem infimam, & hominem esse in

a Cap. 42. *diuiduum (vt ex appellatione nominum inferiùs a patebit) cùm tamen propositiones illæ vt veræ concedantur, Aliquando etiam nomen cõmune notatum signo vniuersali non accipitur absolutè, vt si dicas: Omne animal per se moritur. Cùm enim nullum vniuersale intereat per se, sed per accidens (hoc est interitu suorum singularium) necessariò efficitur, vt proposita enũciatio sit falsa, nisi vox Animal accipiatur pro solis indiuiduis animalibus. Nam si pro homine etiam communi, & pro equo communi, & ceteris speciebus animalis, & pro ipso animali communi capiatur, planè falsa erit, cùm huiusmodi animalia non intereant per se, sed per acidens. Quare si enunciatio proposita vera est, non accipitur nomen Animal pro suo immediato significato, quod est animal commune, sicque non accipitur absolutè. Verùm quia ambiguum fortè alicui videbitur, sit ne huiusmodi enunciatio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi. Præsertim particulari.*

Confe-

Conferuntur inter se suppositio simplex personalis & absoluta. Cap. 27.

A *Hoc iam loco licet aduertere, suppositionē simplicem, & personalem esse contrarias inter se: absolutam vero, esse mediam inter vtrāque: Simplex namque est acceptio nominis communis pro immediato significato pręcisè. Personalis, pro mediatis. Absoluta vero quatenus est acceptio nominis communis pro immediato significato; conuenit cum simplici: quatenus vero non excludit mediata significata, conuenit cum personali. Hac tamen ex parte magis inclinat absoluta ad personalem, quàm ad simplicē, quod semper cum absoluta iungatur personalis, nunquam vero simplex. Siquidem nullum numen, quod simpliciter accipitur, potest simul accipi absolutè, cum illud accipiatur præcise pro immediato significato hoc autem non præcise. Quod autem absolutè accipitur id quidem, quia non pręcise pro immediato significato sumitur, simul etiam necessario accipitur personaliter: cũ interim quædã psonaliter accipiãtur, q̃ nõ accipiũtur absolutè, vt subiecta huiusmodi propositionum. Aliquod aĩal est species infima, Aliquod animal est indiuiduum, & aliarum*

B *multarum. Hinc ergo primùm collige, nullum*

Suppositio absoluta ē media inter simplicem & personalem.

Magis inclinat quedā ex parte ad personalē

Nota hæc.

nomen, quod accipitur simpliciter, accipi simul absolutè, accipi etiam personaliter. Deinde, omne quod accipitur absolute, accipi etiam personaliter. Postremò, nõ omne, quod accipitur personaliter, accipi absolute.

De suppositione naturali & accidentali. Cap. 28.

Naturalis.

SVppositio naturalis est acceptio nominis cõmunis pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Omnis homo est animal: accipitur siquidem pro omnibus, qui sunt, fuerunt erunt, & esse possũt. Hos autem solos significat nomen homo, nõ fictios, vt Satyros, vt Faunos (qui esse in rerum natura non possunt) nisi de impropria significatione sit sermo, quam superiùs cum suppositione impropria reliquimus. Suppositio accidentalis est acceptio nominis communis, non pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur idẽ nomen Homo in his propositionibus, Omnis homo occupat hac hora locũ. Omnis homo iustus, est probus. Nam in priori pro solis hominibus, qui nunc viuũt, accipitur (alióqui non concederetur propositio, cùm ij, qui modo non viuũt, nullum hoc tempore locum occupent) in posteriori autem restringitur à verbo iustus, vt pro

Accidentalis.

ijs

ijs tantùm, qui iusti unt, capiatur. Documenta nulla tradam hoc loco, quia ex ijs, quæ de statu, ampliatione, & restrictione dicenda sunn, facilè internosci poterunt hę suppositionum formæ.

De quadruplici descensu. Cap. 29.

A *SEd vt altera diuisio suppositionis personalis explicetur, dicendum, priùs est, quid sit descensus, quotque modis in hac suppositionum tractatione à Dialecticis vsurpari soleat. Descensus ergo est explicatio suppositionis alicuius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia pro quibus actu accipitur. Vt cùm proposita hac enunciatione, Omnis homo est animal, sic explicauimus suppositionem subiecti, Hic homo est animal, & ille homo est animal, & ita cæteri, qui sunt, fuerunt, erunt, & esse possunt: pro his siquidem omnibus actu (hoc est, nunc) accipitur subiectum illius propositionis. Non sic explicamus suppositionem eiusdem nominis in hac propositione positi, Omnis homo occupat hac hora locum, sed enumeratis tantùm ijs hominibus, qui hac eádem hora viuunt, pro quibus nimirum solis nunc accipitur hominis vocabulum. Quatuor autem dicuntur esse descẽsus, Copulatiuus, Copulatus, Disiunctiuus, & Disiunctus. Copulatiuus fit per particulam, Et copulatiuè*

Descensus.

Quadruplex descensus.

Copulatiuus.

tiuè acceptam, ideſt iungentem propoſitiones: vt ſi ſuppoſitionem ſubiecti illius propoſitionis. Omnis homo eſt animal, ſic explices, Hic homo eſt animal, & hic homo eſt animal, & ſic in cæteris, & huius, Nullus homo eſt lapis, hoc modo, Hic homo non eſt lapis, & hic homo non eſt lapis, & ita in alijs. Copulatus *Copulatus fit per eandem particulam, Et, cæterum copulatim acceptam, hoc eſt, vt iungit, ac nectit partes vnius extremi, termini ue propoſitionis, non propoſitiones integras: ut ſi ſuppoſitionem ſubiecti huius propoſitionis: Omnia aſtra errantia ſunt, ſeptem, hoc pacto exponas, Hoc aſtrum errans, & illud atque illud. &c. ſunt ſeptem.* Diſiūctiuus *Diſiunctiuus fit per particulam, Vel diſiunctiuè acceptam, ideſt nectentem propoſitiones: vt ſi ſuppoſitionem ſubiecti huius propoſitionis, Aliquis homo eſt iuſtus, ſic explices, Hic homo eſt iuſtus, vel hic homo eſt iuſtus, vel ille eſt iuſtus, & ſic de cæteris: & huius, Quidam homo non eſt iuſtus, hoc modo, Hic homo non eſt iuſtus, vel ille homo non eſt iuſtus, &c.* Diſiūctus. *Diſiunctus deniq; fit per eandem particulam, Vel diſiunctim acceptam, hoc eſt, vt nectit partes, vnius termini propoſitionis, non diuerſas propoſitiones: vt ſi ſuppoſitionem huius nominis Oculus, in hac propoſitione poſiti, Ad videndum neceſſarius eſt alter oculus, ſic exponas, Ad videndum neceſſarius eſt hic oculus,*

vel ille, hoc est, dexter, aut sinister. Neque enim expones disiunctiuè hoc modo, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ad spectandum necessarius est ille, quia expositio erit falsa, cum vtraque propositio sit falsa. Quod autem dixi de particulis, Et, ac Vel, intelligendum est de alijs, quæ idem valeant. Illud tamen animaduertendum est hoc loco sub quocunque nomine verè descenditur copulatiuè, posse etiam verè descendi disiunctiuè, non autem vice versa. Nam q verè ait hunc hominem esse animal, & illum hominem esse animal, & ita cæteras, verè quoque dicet, aut hunc hominem esse animal, aut illum esse animal, & ita deinceps. Quanquàm nõ idem valeat vterque descensus, nec posterior omninò explicet suppositionem, quam prior explicat. Qui autem verè ait aut hunc hominem esse album, aut illum. & cet. non continuò verè dixerit, & hunc eße album, & illum & cet. vt patet. Causa huius discriminis est, quia ex omni vera copulatiua fieri potest vera disiunctiua, nõ aũt ex oĩ vera disiunctiua, vera copulatiua.

De suppositione confusa & determinata. Cap. 30.

Suppositio confusa est, quæ explicatur descensu disiuncto copulatiuo, aut copulato. Deter Confusa. determinata.

minata verò suppositio vocari solet, quæ disiunctiuo descensu exponitur. Exempla, ex dictis de sumi possunt. Solet à recentioribus tradi hęc regula ad cognoscendum suppositionem determinatam, Omne nomen commune, quod accipitur personaliter, & nullo notatur signo, aut notatur signo particulari, accipitur determinatè. Sed videtur falsa. Nam ex ea sequitur harum enunciationum subiecta, Nauis necessariò est nauigaturo, Altera pars contradictionis ex futuro contingenti est vera, accipi determinatè, quod tamē non est dicendum. Siquidem propositę enunciationes concedi solent vt veræ, & tamen si suppositionem subiectorum exponas disiunctiue (quo pacto exponendam diximus suppositionem determinatam) falsa erit vtraque oratio. Quod sanè perspicuum fiet, si ita dicas exponendo, Hæc nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessaria est nauigaturo, & ita in cæteris: Hæc pars contradictionis ex futuro contingenti est vera, aut illa pars est vera. Est enim vtraque expositio falsa oratio, cùm oēs partes vtriusq; sint falsæ animaduertenti planum est. Potiùs ergo dignoscenda est hæc suppositionis forma, ex ipsa definitione duntaxat. Quod enim nomen experti fuerimus exponi disiunctiué, illud dicemus supponi determinatè, quod verò non disiunctiue, nec etiam determinate. Itaque hòc spectantes

Recentiorum regula.

Impugnatio.

Quomodo potius dignoscenda suppositio determinata.

dice-

dicemus, omnes terminos harum propositionũ, Homo est iustus, Quidam homo est iustus. Quidã homo non est iustus, accipi determinatè. Nam sub subiecto primæ, & secundę sic licet descendere disiunctiuè: Hic homo est iustus, aut ille homo est iustus, & cęt. sub subiecto tertię, hoc modo, Hic homo non est iustus, aut ille homo non est iustus. & cęt. sub prædicato primæ, hoc modo, Homo est hic iustus, vel homo est ille iustus, & cæt. sub prædicato secundæ, hoc modo. Quidam homo est hic iustus, aut quidam homo est ille iustus, & cęt. sub prædicato denique tertiæ hoc modo. Quidam homo non est hic iustus, vel quidam homo non est ille iustus. & cæte. quãquam hoc prædicatum non solum accipitur determinatè, sed distributiuè etiam, quippe cum sub eo non solùm disiunctiuè liceat, sed & copulatiuè oporteat descendere, vt paulò inferiùs patebit[a]*. Hæ omnes nunc dictæ expositiones veræ sunt, quia aliqua pars cuiusq; vera est: quod satis est ad veritatem disiunctiuę enunciationis. Idem quoque spectantes, dicemus subiectum huius propositionis, Omnes cœli sunt decem, non accipi determinatè, & si prædicatum determinatè accipiatur. Nam & si sub prædicato licet descendere disiũctiuè, hoc modo, Omnes cæli sunt hæc decem, vel omnes cœli sunt illa decem, & cæt. tamen sub subiecto non licet. Nec enim verè dixeris, hoc cœ-*

a Cap.32.

lum eſt decem, vel hoc cœlum eſt decem. & cęt. quippe cum omnes partes huius diſiunctionis ſint falſæ. Si tamen dicas, Aliqui cœli ſunt decẽ, tum licebit deſcendere diſiunctiuè ſub ſubiecto in numero plurali hoc modo, Hi cęli ſunt decem, vel hi cęli ſunt decem, & cęt. Quo pacto non dubium erit, quin ſubiectum ſumatur determinatè, non quidem comparatione cęlorum in ſingulari numero acceptorum, ſed comparatione omnium complicationum, quæ ex pluribus numero cęlis fieri poßunt.

De ſuppoſitione confuſa tantum. Cap. 31.

SVppoſitio confuſa tantum eſt, quę explicatur ſolo deſcenſu diſiuncto. Quod ſuppoſitionis genus cernitur in nomine, Oculus, in hac propoſitiõe poſito, Vt cernas, neceſſarius tibi eſt alter oculus. Hoc.n.dũtaxat mõ licet ſuppoſitionem eius explicare, Vt cernas neceſſarius tibi eſt hic oculus, aut ille: non etiam hoc modo, Vt cernas neceſſarius tibi eſt hic oculus, vel neceſſarius tibi eſt ille: quandoquidem neuter determinatè acceptus neceſſarius eſt, cum tamen alteruter indifferenter ſit neceſſarius. Vt hæc ſuppoſitio cognoſcatur duo potiſſimum traduntur documenta. Alterum eſt. Omne nomen, quod mediatè attingit uirtus alicuius ſigni vniuerſalis affirmatiui, accipitur confusè tantum, hoc

Prius documentum.

eſt

est accipitur solum disiunctim, & ideo eius suppositio solo descensu disiuncto explicanda est. Hoc modo accipitur prædicatum propositionis vniuersalis affirmatiuæ, vt huius, Omnis homo est animal. Sic enim exponendum est prædicatũ, Omnis homo est hoc animal, aut illud. &c. Nam si disiunctiuè exponatur, hoc videlicet modo, Omnis homo est hoc animal, vel omnis homo est illud animal. &c, falsa erit oratio, cum omnes simplices enunciationes, ex quibus constat, sint falsę. Dixi Mediatè, quia si nomen attingatur immediatè, accipitur distributiuè, vt vox, Homo, in eadem illa propositione, quę nunc proposita est. Huius documenti causa, & aliorum, quę traduntur deinceps, notandæ sunt duæ dialecticorũ

C *regulæ. Prior est. Signum positum in vna categorica enunciatione non attingit virtute sua, vllum vocabulum alterius. Hinc colliges, in hac copulatiua enunciatione, Omnis homo est ad malum procliuis, & tamen aliquis homo est probus, Signum, Omnis, non attingere virtute sua nomen, Homo, in posteriori categorica positũ, atq; iccirco nihil signum illud impedirè, quo minus eiusmodi nomen eo loco accipiatur determinatè, vt re vera accipitur. Posterior est. Virtus signorum, & negationum, quę sunt partes vnius extremi (subiecti nimirũ, aut pdicati) nõ attĩgũt alterum extremum. Tunc autem signum, et* Prior regula. Posterior.

D

negatio

negatio dicitur pars alicuius extremi, non reddit propositionem, in qua est vniuersalem, aut particularem, aut negatiuam. Verbi causa si dicas, Quidam homo omnem professus scientiam, est improbus: Quidam Geometres nullam habens rerum naturalium experientiam est doctus: Quidam non Dialecticus optimè differit: si (inquam) ita dicas, signa illa Omnem, Nullam, & negatio Non, erunt partes subiectorum, quia nulla dictio earum reddit propositionem suam vniuersalem, aut negatiuam, cum omnes sint, procul dubio particulares, & affirmatiuæ. Hinc colliges, prædicata istarum trium propositionum non attingi à virtute signorum vniuersalium, aut negationis præcedentis: neq; esse opus vt harum dictionum causa accipiantur confusè, quin potiùs, perinde accipi determinatè, ac si eiusmodi signa, & negatio non præcederent. Ex eo documento, cui⁹ gratia has duas regulas attulimus, colliges E *in his propositionibus Socra. & Plato est philosophus: Conimbricæ & Eboræ eruditur iuuentus: nomina Philosophus, & Iuuentus accipi cõfusè tantum: modo particula, Et, efficiat sensum copulatiuum, quasi iungat has propositiones, Socrates est philosophus, & Plato est philosophus: Conimbricæ eruditur iuuentus, & Eboræ eruditur iuuentus. Nam cum particula, Et, hoc modo sumpta suppleat vicem signi vniuersalis affirmatiui*

Consectarium prioris documẽti.

tiui(quasi dixeris. Vterq; horum est philosoph⁹: vtráque in vrbe harum eruditur iuuentus)necesse est ex præscripto traditi documenti, vt nomina illa Philosophus, & Iuuentus, quæ à virtute talium quodammodo signorum attinguntur, accipiantur confusè tantum, hoc est, disiunctim duntaxat. Itaque non sic erit explicanda eorũ suppositio, vterque horum est hic philosophus, vel vterq; est ille, &c. vtráque in vrbe eruditur hæc iuuentus, vel in vtráq; eruditur illa, &c. (quandoquidem falsa esset vtraque expositio) sed hoc modo, Vterq; horũ est hic philosophus, aut ille. &c. Vtraúis in vrbe harum eruditur hæc

F *iuuẽtus, aut illa. &c. Ex eodẽ documẽto colliges. dictiones, quæ regũtur ex verbis determinatis p aduerbia numeralia, accipi confusè tantùm, vt cùm dicimus, Bis, feci sacrum: Ter protuli verbũ & similia, Est enim sensus, Vtroq; duorũ temporum, feci sacrum: Quolibet trium protuli verbum. Vndè fit, sub nominibus Sacrum, & Verbum, non sit descẽdendum disiũctiuè hoc modo, Bis, feci hoc sacrum, aut bis feci illud. & cæ. Ter protuli hoc verbum, aut ter protuli illud. et cęt. (sunt enim huiusmodi expositiones falsę) sed solũ disiũctim hoc modo, Bis, feci hoc sacrũ, aut illud, aut illud & cęt. Ter protuli hoc verbũ, aut illud, aut illud & cæt, Si enim subiecta ẽt resoluãtur in ea, pro quibus accipiũtur, licebit ita dicere,*

Aliud consectarium eiusdẽ documenti.

cere, Semel feci hoc sacrum, aut illud, aut illud & cætera & secũdò feci hoc sacrũ, aut illud. &c. & iterum feci, hoc aut illud, &c. Semel protuli hoc verbum, aut illud, &c, & secundo protuli hoc verbum, aut illud. & cæ. & tertiò etiam protuli hoc aut, illud, &c. quę orationes apertissimè sunt veræ. Alterum documentum est. *Omne nomen personaliter acceptum, quod sequitur hæc verba, Requiritur, Necessarium est, Debeo, Polliceor, Desidero, & alia huiusmodi (ad hunc videlicet modum, Ad nauigandum requiritur nauis: Ad degendum necessarius est victus: Debeo aureum coronatum. Polliceor tibi equum. Desidero cibum) accipitur confuse tantum. Nã sub huiusmodi nominibus non licet descendere disiunctiuè, sed solum disiunctim, vt experienti apertissimum fiet. Sunt tamen nonnulli adeò superstitiosi, vt dicant, longe aliter rem habere, cùm verba, quæ diximus, sequuntur nomina, hoc modo, Nauis requiritur ad nauigandum: Victus necessarius est ad degendum. &c. Asserũt enim descendendum esse sub huiusmodi nominibus disiunctiuè, atque idcirco propositiones esse falsas. Verum hac in re, quę tota pendet ex loquendi vsu potius vulgi sententia audienda est, nec magnopere curandum sequantur ne verba, an precedant, si vtraque verborum collocatio in eodem sensu vsurpetur. Denique potius ex vsu*

Posterius documentum. G

Recentiores nõnulli quid dicant. H

Animaduerte.

su colligenda sunt documenta, quàm ad regulas vt libet positas (quod sępe fieri solet) accommodandus sit vsus, seu potius trasendus.

De suppositione Distributiua. Cap. 32.

A *SVppositio distributiua est, quæ explicatur descensu copulatiuo. Hoc genere suppositionis accipitur subiectum huius enunciationis, Omnis homo est animal, & prædicatum huius. Quidam homo non est iustus, & vterq; terminus huius; Nullus homo est sensus expers? Suppositio enim subiecti primæ sic exponenda est, Hic homo est animal, & ille est animal: & cęteri eodem modo: prędicati autem secundæ hoc pacto, Quidam homo non est hic iustus, nec est ille iustus, nec est vllus alius iustus: terminorum denique tertiæ (descendendo simul sub vtroque) hoc modo, Hic homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllum aliud, & ille homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllum aliud, & cæteri homines eodem modo. Vt autem hæc forma suppositionis (quæ omnium est præstantissima) cognoscatur, plura quàm in cæ-*

B *teris traduntur documenta. Primum. Omne nomen commune, quod immediatè attingit virtus signi vniuersalis affirmatiui, accipitur destributiuè,*

Primum documentum.

destributiuè, vt subiecta illius propositionis, Omnis homo est animal, & huius. Vterquè oculus est in capite, Remouenda tamen sunt quæ impediunt. Nam si dicas, non omnis homo est animal, impedietur distributio subiecti à particula, Non præfixa, vt mox patebit, Secundum.

Secundum *Oẽ nomen commune, quod siue immediatè siue mediatè attingit virtus, alicuius signi negatiui, aut negationis negãtis, accipitur distributiuè, si modo sine eiusmodi signo, aut negatione non accipitur distributiuè. Hoc modo, accipiuntur ambo termini illius propositionis, Nullus homo est sensus expers, & prædicatum huius, Quoddam animal non est sensus expers, quia horum suppositio explicatur descensu copulatiuo. Dixi, Negationis negãtis, vt excluderem negationẽ, quam vocant infinitatem, qualis est, quæ in his nominibus continetur, Nõ corpus, Nõ viuens, & in cæteris huiusmodi. Siquidem virtus negationis infinitantis non attingit, nisi dictionem, cum qua componit vnum vocabulum: negatio verò negans, quæ videlicet non est pars alicuius nominis, aut verbi, negat quicquid post se inuenit, nisi sit pars alicuius extremi, vt supra diximus:* [a] *qua ratione Malignantis naturę à pleris que appellatur. Vndè fit vt cùm voce dicimus, Non corpus est substãtia, si negatio est negans, sensus sit, Neque hoc corpus est substantia, neque*

C

D

Negatio infinitans.

Negatio negans

a Cap. 31.

que hoc aliud corpus est substantia, neque illud aliud. &c. quo pacto enunciatio est vniuersalis, negatiua & falsa. Si vero negatio est infinitans sensus sit, Quod neque est hoc corpus, nec est illud corpus, &c. est substantia, quo pacto enunciatio est indefinita, affirmatiua, & vera. Addidi; Si modò sine eiusmodi signo negationeuè non accipitur distributiuè, quia negatio, sola ea nomina distribuit, quæ non inuenit distributa: Nã quæ inuenit distributa, non solum non distribuit, sed etiam reddit non distributa. Exempli causa, quia neuter terminus huius propositionis. Homo est lapis distributiuè accipitur, iccirco si negatio initio proponatur, vterque distribuetur: interiecta verò inter subiectum, & verbum. Est, solum prædicatum distribuet. At quia in his propositionibus, Omni homo est philosophus: Quidam homo non est animal: Nullus homo est Grammaticus, subiectum primæ, prædicatum secundæ, & vterque terminus tertię distributiuè accipiuntur; ideo si negationem initio præponas, hi ipsi qui distributiue accipiebãtur, amittent eiusmodi distributiuam acceptionem: reliqui autem qui non distribuebantur, distribuentur. Si quidem hæ propositiones, Non omnis homo est philosophus: Nõ quidam homo non est animal: Nonnullus homo est grammaticus, idem valent atque hæ: Quidam homo non

Quæ nomina distribuat negatio

E

est

eſt philoſophus: Omnis homo eſt animal: Quidam homo eſt grãmaticus (vt ex libro tertio b *apertum eſt,) in quibus quidem enunciationibus id quod diximus, facilè perſpicies. Tertium documentum, Omnis caſus obliquus, ad quem terminatur virtus alicuius dictionis ſuperlatiuæ, aut comparatiuæ, aut importantis diuerſitatem, accipitur diſtributiuè: vt in his enunciationibus, Leo eſt fortiſſimus beſtiarum: Vrſus eſt robuſtior lupo: Miluus differt ab accipitre. Nã ſenſus primæ eſt, Leo eſt fortiſſimus omnium beſtiarum: ſecundę verò, Vrſus eſt fortior omni lupo: tertiæ: Miluus differt ab omni accipitre. Si tamen dictio cõparatiua, aut quæ diuerſitatem importat, terminetur ad obliquum eius nominis à quo incipit comparatio, aut diuerſitas, (vt si dicas, Homo eſt fortior homine, homo eſt alius ab homine) non omnino diſtribuetur obliquus. Nec enim ſenſus harum enunciationum eſt, quòd aliquis homo sit fortior omni homine, aut alius ab omni homine; ſed fortior aliquo homine, & ab aliquo homine diuerſus. Quartum. Omnis caſus obliquus, ſupra quem cadit dictio exceptiua, accipitur diſtributiuè: vt si dicas, Omne animal pręter belluam, eſt rationis particeps. Senſus erit, Excepta omni bellua. Quintum. Omnis dictio excluſiua præpoſita ſubiecto diſtribuit prædicatum:*

b Cap. 7.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

F

G

tum:vt si dicas, Solum animal est fletus capax: Tantum homo loquitur. Hæ siquidem propositiones conuertuntur in vniuersales affirmatiuas, in has scilicet, Omne fletus capax est animal: Omne, quod loquitur, est homo: nullus au- autem terminus distribuitur in consequēte formalis consequentiæ, qui non fuerit distributus in antecedente.

De suppositione Copulata. Cap. 33.

A *SVppositio copulata est, quæ explicatur descensu copulato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum huius propositionis, Omnia Elementa sunt quatuor, & huius, omnes cæli sunt decem, & similium: quoniam eorum suppositio non explicatur nisi descensu copulato, vt ex dictis patet. Per facilè cognoscitur hæc suppositio: quo fit, vt non sit opus documentis.*

B *Animaduerte tamen, in solo plurali numero posse nomen accipi copulatim, vt inductione patet cum tamen & in numero plurali, & singulari possit accipi confusè tantum, aut distributiuè, vt ex his propositionibus intelliges: Omnes magistratus sunt publici: Omnis magistratus est publicus: Quidam magistratus sunt annui. Quidam magistratus est annuus.* Aduerte.

De suppositione distributiua pro singulis generum, & pro generibus singulorum. Cap. 34.

Pro singulis generũ.

SVppositio distributiua pro singulis generũ, est, quę explicatur descensu copulatiuo enumerante omnia ea indiuidua, pro quibus nomẽ accipitur, Quod suppositionis genus conuenit subiecto huius propositionis, Omne animal moritur. Sic enim descendendum est sub eo, Hoc indiuiduum animalis moritur, & illud moritur, & sic cæt. Distributiua pro generibus singolorum est, quę explicatur descensu copulatiuo enumerante omnes species, pro quibus nomen accipitur, Quopacto distribuitur nomen Animal, in hac propositione, Omne animal, quod à Physico definitur, est species, sic enim exponenda est eius distributio, Hoc animal commune, quod à Physico definitur, est species, & illud animal cõmune, quod à Physico definitur, est species: & cęt. enumerando sola communia, quia singularia non definiuntur, Dictione Singulorum, significantur hoc loco indiuidua: verbo autem Generum, significantur species. Itaque singula generum sunt indiuidua specierum: genera vero singulorum sunt species communes indiuiduis. Ex his colliges, has propositiones esse falsas: Omne animal fuit in arca Noè; Qui vna præditus

Pro generibus singulorum. B

Quid singula generũ. C

Genera singulorum, quę.

est

est virtute, omnes reliquas virtutes habet, si ue ba illa, Animal, & Virtutes, intelligantur distribui pro singulis generum, veras autem si pro generibus singulorum. Duplex verò tradi potest inter hæc duo suppositionum genera, discrimen. Alterum est, Omne nomen, quod potest accipi pro generibus singulorum, posse accipi aliàs pro singulis generum, non autem contrà. Nam omne nomen, quod significat plures species, vt vox Animal, hominem, leonem, & cæteras species animalis, significat etiam indiuidua omnia, quæ sub talibus speciebus continentur: non omne autem, quod significat plura indiuidua, plures etiam species significat, vt planum est in voce, Homo & alijs nominibus specierum infimarum. Quandoque non est negandum posse huiusmodi nomina suo etiam quodam modo accipi pro generibus singulorum, si sumantur quatenus significant multas quasi species, vt Homo quatenus significat Græcum, Latinum, Hispanum, Gallum, & cæteros aliarum nationũ. Si quis.n. ita dicat, Oẽs homines proprio sermone utũtur, poterit verbũ Hoĩes accipi distributiue pro generibus singulorũ, vt sit sensus, Græcus ꝓprio sermone utitur, Latinus proprio sermone vtitur, & ita cæteri. Alterũ discrimẽ, qđ ex ipsis definitionibus colligitur est sub nomine quod accipitur distributiuè, pro singulis generum,

Discrimen prius.

Posterius discrimen.

 rum,

rum, descendendũ esse enumerando omnia indiuidua: sub nomine autem, quod distribuitur pro generibus singulorum, descendendum esse enumerando omnes species. Nominales tamen quia nullam naturam communem agnoscunt, iubent descendere sub nomine pro generibus singulorũ accepto, descensu quodam enumerante singula indiuidua vaga sub singulis speciebus. Exempli causa, sub huius propositionis subiecto, Omne animal fuit in arca Noe, sic dicunt esse descendẽdum, Aliquod animal huius speciei fuit in arca Noe, & aliquod illius speciei fuit in arca Noe, & sic in reliquis. Verum hoc non est propriè exponere distributionem, pro generibus singulorum, idest pro speciebus, sed pro indiuiduis, præterquam quòd nonnunquam, falsus erit descensus: vt si eo pacto descẽdas sub nomine Animal posito in illa propositione, Omne animal, quod definitur à Physico, est species, vt ex dictis patet. Hoc tamen illis concedendum est, aliquando distributionem pro generibus singulorum posse vtroque modo exponi, imò etiam facilius, vt ab illis exponitur. Facilius enim, & magis populariter descenditur sub subiecto illius propositionis, Omne animal fuit in arca Noe, si indiuidua vaga singularum specierum numerentur, quàm si numerentur species. Quod idem propè accidit in enuntiatione illa, [a] Deus vult omnes homines

Aliter Nominales.

Impugnatio.

a 1. Ad Ti. 2.

homines saluos fieri, in qua plerique Theologi volunt, hominum vocabulum pro generibus singulorum accipi, idest, pro maribus, pro feminis, pro iuuenibus, pro senibus, & ceteris hominum statibus. Familiarius enim videtur alicui enunciato exponi, si dicas, Deus vult saluos fieri aliquos mares, aliquas feminas, & cæt. quàm si dicas, Deus vult saluum fieri statum marium, feminarum, & cæteros.

De suppositione distributiua simpliciter, & cum exceptione. Cap. 35.

A *Suppositio distributiua simpliciter est, in qua nulla exceptio intelligitur: qualis est suppositio nominis Homo in trita illa propositione, Omnis homo est animal, & in hac, Statutum est omnibus hominibus semel mori. Distributiua cum exceptione, quam nonnulli accommodam vocant, ea est, in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis est acceptio subiecti illius propositionis. Omne animal fuit in arca Noe. Facilè enim intelligimus exceptionem aquatilium, quæ quidem in aquis degebant, & aliorum quorundam terrestrium, quæ aliter, quam ex animalibus suæ speciei, gigni poterant. Eadem suppositio cernitur in illis Poetæ verbis, Et quod tegit omnia cælum. Excipiuntur enim, quę tegi non*

Distributiua simpliciter.

B Distrib. cũ exceptione.

Ouid. i. metamorph.

possunt. Indiuinis quoque literis frequentissima
a Ioan. 1. *est huiusmodi distributio, vt apud Ioannem* [a] *cũ ait, Omnia per ipsum facta sunt. Excipiuntur. n.*
b 1. ad Corint. 15. *ea, quæ facta non sunt. Et apud Paulum* [b] *cum ait, Nouissime autem inimica destruetur mors. Omnia enim (inquit) subiecit sub pedibus eius. Quid autem excipiatur, his verbis subiungit: Cum autem dicat, omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei omnia. Qua exponendi ratione explanari solent à multis plurima diurnarum scripturarum pronunciata,*
c Cap. 1. *vt illud Ioan.* [c] *Illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Et illud Pauli, Vult*
d. Cap. 34. *omnes homines saluos fieri, cuius paulo ante* [d] *mentionem fecimus. Excipiuntur enim in priori, qui non illuminantur, in posteriori, qui non saluantur vt sensus prioris sit, Neminem illuminari nisi à Christo: posterioris, Neminem saluum fieri nisi, quem Deus saluum fieri vult. Quanquam huiusmodi expositiones non omnino videntur exprimere sententiam illarum enunciationum: qđ persequi non est huius loci. Ac de suppositione nominum hæc satis sunt. Sequitur, vt de ipsorum status ampliatione, distractione, restrictione, et appellatione deinceps dicamus. Scio distractionem à dialecticis tractari non solere. Verum cum ea à cæteris tribus affectionibus planè distinguatur, vt patebit, non est cur omnino præter-*

termittenda sit, præsertim cum ad pleniorem cognitionem aliarum conducat.

De statu. Cap. 36.

A *VT igitur de statu primùm dicamus animaduertendum est quatuor priores affectiones potius esse affectiones suppositionum, quàm nominum. Verius enim dicimus suppositiones habere statum, aut ampliari, & cæt. quam nomina ipsa. Quia tamen affectiones suppositionum redundant in nomina, & vtraque loquutio vsurpatur à Dialecticis, parum referat vtro modo loquamur in progressu.*

Affectiones suppositionum, quot.

B *Quòd ergo attinet ad statum dicendum est tunc nomina habere statum suæ suppositionis, cum accipiuntur adæquatè pro ijs rebus, quæ existũt in tpe adsignificato ꝑ principalem copulã enunciationis, vt si dicas, sedes est differẽs. Vterque enim terminus accipitur pro solis præsentibus iuxta differentiam copulæ. Idem dicendum est de terminis huius propositionis sedens differit, quia parum refert vtrum copula ponatur explicitè, vt in priori propositione, an vero implicitè vt in posteriori. Dixi autem, Per principalem copulam (vtpotè, quæ nectit prædicatum enunciationis cum subiecto) quia minus principalis copula, cuiusmodi est, quæ includi-*

Habere statum, quid.

tur in subiecto huius enuntiationis, sedens, qui stetit, disserit, vt non reddit enunciationem affirmatiuam, aut negatiuam, ita non est habenda pro norma, aut regula huiusmodi affirmationum. Est autem status nominum triplex, præsentis nimirum temporis, preteriti, & futuri, iuxta tres differentias temporum, quæ principali enũtiationis verbo ad significari posũt. Primus cernitur in terminis huius propositionis, sedens disserit. Secundus in terminis huius, qui sedebat disserebat. Tertius in huius, qui sedebit disseret. Documenta pro huiusmodi affectione nominũ, siue categorematum cognoscenda duo tradi possunt. Prius documentum sit. Omne verbum, qđ nec restringitur, nec ampliatur, nec distrahitur, habet statum secundum tempus principalis copulæ, vt si dicas, Homo sedet: Homo sedit: Homo sedebit: verbum, sedet, acccipietur adęquatè pro ijs, qui nunc sedent: sedit, pro ijs qui sederũt: sedebit, pro ijs, qui sedebunt. Nomine verbi intelligendum est hoc loco verbum propriè dictũ seu vt à nomine distinguitur. Quod autem dicitur de verbo intelligendum est etiam de ijs, quæ apponũtur verbis, dũmodo illa significent propriã actionẽ, aut passionẽ verborũ, aut sequantur eiusmodi actionẽ, passionẽ ve, vt si dicas, Grãmaticus loquitur emmendatum sermonem, Lignũ patitur calorẽ, & similia. Alia ratio est de

Quotuplex status [margin] C

Prius documentum. [margin] D

cęteris

cæteris adiectionibus, vt si dicas, Historiographus scribit de re præterita, Philosophus differit de tonitruo. Verum hoc documentum vt rectè teneatur postulat cognitionem ampliationis, restrictionis, & distractionis, vt patet. Po-

E *sterius documentum. Omne subiectum propositionis affirmatiuæ, ac præsentis temporis, cuius prædicatum non potest subiecto conuenire, nisi supposita existentia subiecti, habet statum præsentis temporis. Vt si dicas, Omnis homo est albus. Accipitur enim subiectum adęquatè pro omnibus, ac solis hominibus, qui nunc existunt, quandoquidem si tantum hi essent albi, concederetur haud dubiè propositio: quod tamen non fieret, si prædicatum non supponeret existentiā subiecti, vt in his propositionibus, Omnis homo est animal, Omnis homo est, & similibus, quod paulo post a dicendum est.*

Posterius documentum.

F *Pro pleniori tamen cognitione eorum, quæ dicta sunt, & deinceps dicentur, diligenter attēdendum est, aliter explicandum esse statum, ampliationem, & reliquas duas affectiones in nominibus absolutis, aliter in connotatiuis. Prolatis namq; his duabus enuntiationibus, Homo disputat: Dialecticus disputat, sic explicabimus statū subiecti prioris, Homo, q est, disputat. Propositis itē his duabus Homo disputauit, Dialecticus disputauit: sic erit explicanda ampliatio verbi*

a Cap. 38.

Aliter explicandum eē statum, & cæteras affectiones in absolutis, aliter ī conottatiuis.

bi Homo: Homo, qui est, aut fuit, disputauit; verbi autem Dialecticus hoc modo: qui est, aut fuit Dialecticus disputauit. Atq; eodē modo in ceteris. Itaq; nomē absolutū in explicatione faciēda subijciendum est ipsi verbo, Est, aut Fuit, & cæt. nomen autem connotatiuum prædicandum est interpositū verbi, Est, aut Fuit, &c. de pronomine relatiuo rei connotatæ.

De Ampliatione. Caput. 37.

Ampliari quid.

Quod vero ad ampliationē attinet, dicēdū est, tūc nomina, siue categoremata ampliari cū accipiūtur pro pluribus rebus, quàm contineantur in differentia tēporis ad significatis per principalem copulam enuntiationis. Qua ratione dicimus ampliari subiectum huius propositionis, sedens surgebat, eo quod accipiatur disiunctim pro ijs, qui nunc sedent, aut sederunt, vt ait Aristoteles. [a] *Est enim sensus Qui sedet aut sedebat, surgebat. Videtur aūt ampliatio esse quadruplex. Vna ad præsētia, & præterita, vt patet in proposito exēplo. Altera ad præsentia, & futura, qualis cernitur in subiecto huius ppositionis, Viuēs morietur. Est.n. sensus, Qui viuit, aut viuet, morietur. Tertia ad præsentia, præterita, & futura, qualē experiēs in subiectis harum enunciationū, Natus morietur: Noritu-*

A

a 1. Elēch. 3.

B

Ampliatio quotuplex.

riturus natus eſt. Senſus.n.prioris eſt, Qui natus eſt, aut naſcit nũc, aut naſcet adhuc, moriet. Nã rõne cuiuslibet horũ põt enũtiatio eẽ vera. Senſus aũt poſterioris, hic eſt, Qui moriturus adhuc eſt, aut morit nũc, aut mortuus iã eſt, natus eſt. Quarta ad præſentia, præterita, futura, & ad ea, quæ nihil repugnat eſſe, & ſi nũquam fuerint, nec ſint, nec futura ſint, quæ quidẽ poſſibilia vocãtur, quo pacto accipiũtur termini huius ꝑpoſitionis, Oĩs homo eſt aĩal, habet.n.hũc ſensũ, Omnis homo, qui eſt, aut fuit, aut futurus eſt, aut aliás eſſe poteſt eſt animal, quod fuit, aut

C *eſt, aut erit, aut certè eſſe põt. Addũt alij quinam ad præterita, præſentia, futura, poſſibilia, & imaginabilia, hoc eſt, quæ ſolũ in mẽte eſſe poſſunt: quo pacto dicũt accipi hoc nomẽ Bellua, in hac ipſorũ ꝑpoſitione, Homo imaginario eſt Bellua, ſed hoc mihi nõ videtur neceſſariũ. Nam dictio Bellua in propoſita enũciatione nõ accipit ꝑ bellua fictitia. ſed pro vera bellua, quã tñ ita affirmamus de homine, vt nõ dicamus hominẽ eſſe verã belluã, qđ falſum eſſet, ſed fingi verã belluã, ſeu eſſe ficte verã belluã. Itaq; nomina rerũ verarũ, quæ nimirum ab operatione intellectus haud pẽdẽt, nõ vidẽtur ampliari ad res fictitias; quas reuera non ſignificãt, ſed ſummum ad poſ-*

D *ſibiles. De nominibus autẽ rerum fictarum, cæterarumq;, quarum exiſtẽtiã nulla eſt alia, quã qđ intelle-*

Quintum genus ampliationis reijcitur.

Ampliatio nominum non ſignificãtium res ueras.

intellectui obijciantur, idē proportione quadam dicendum est, quod de nominibus significātibus res ueras. Hoc enim tātum interest, quod esse, fuisse, fore, & posse esse, non sunt in his accipienda pro esse, fuisse, & ceteris in rerum natura, (quod uocant à parte rei) sed pro eo, quod est obijci intellectui, obiectum esse, obijciendum fore, ac posse obijci. Illud porrò in omnibus ampliationibus obseruandum est, vt nomen, quod amplè accipitur, semper accipiatur disiunctim respectu harum differentiarum esse, fuisse, fore, & posse esse, siue ampliatio se extendat ad omnes, siue ad tres, siue ad duas, vt ex suprapositis exemplis licet intelligere. Dico autē respectu harum differentiarum, quia respectu rerum, pro quibus accipitur, multò aliter accipi potest, vt copulatiuè, copulatim, disiunctiuè, & alijs modis, vt perspicuum est ex supradictis.

Nomina, quæ ampliantur, quo nam pacto accipiantur.

Documenta ad ampliationem nominum cognoscendam. Cap. 38.

VT aũt intelligas, quę nomina, quo pacto amplietur, ꝑ multa, & ꝑ vtilia tradi possunt documēta. Primũ. Omne nomē, quod reddit suppositũ verbo adiectiuo præteriti tēporis, accipit amplè, ꝑ præteritis, & ꝑsentibus. Exēpla sũt, Tēplũ ædificatũ est; Adamus mortuus est: Omnis senex fuit puer. Sēsus enim primæ hic est, Tēplũ, quod fuit, aut est, ædificatum est. Secundæ, A

Adamus,

Adamus, qui forsitã nũc est (vtpotè cũ Christo è mortuis excitatus) aut saltẽ aliquãdo sint, mortuus est, seu passus interitũ. Tertię. Omnis, qui ẽ, aut fuit senex, fuit puer. Quod nam vero nomen addat suppositũ verbo, vel prima rudimẽta Grãmaticæ tradũt. Dixi, Verbo adiectiuo, quia de verbo, Est, quod substantiuũ appellatur alia ratio est. Si enim dicas, Omnis homo fuit, nomen Homo, non accipietur tantùm pro præteritis, & præsentibus, vt paulo post [a] *dicemus. Idem dices de suppositis, subiectisué prędicatorũ habentiũ sensum verbi adiectiui prẹteriti tẽporis. Verbi causa, quia idẽ est dicere, Homo fuit albus, atque si diceres, Homo albuit: & Senex fuit adolescẽs, atq;, Senex adoleuit: efficitur, vt subiecta perinde amplientur in prioribus, atq; in posterioribus. Pari ratione, si verbũ adiectiuum acceptũ fuerit in significatione substantiui, non erit necesse vt subiectũ accipiatur pro præteritis, & præsentibus duntaxat: vt si dicas, Omnis homo extitit: Omnis homo vixit, & cæt. Siquidem de suppositis horũ, atq; de supposito verbi substantiui idẽ est indiciũ. Addẽdũ tamẽ est, huic documẽto, Modò remoueanẽ ea, quæ impedire possũt, vt, status, distractio, restrictio, & si quę sũt alia: quæ moderatio cæteris ẽt documentis adhibenda erit. Secundum. Omne nomen, quod reddit suppositum verbo adiectiuo futuri temporis, accipitur*

a In 6. documento.

Moderatio

B

tur

Vtilitasq̃dã horum documentorũ

tur amplè pro futuris, et pręsentibus. Exempla. Templum ædificabitur: Muri corruent, Omnis homo morietur. Sensus enim primæ hic est, Templum, quod est, aut erit, ędificabitur: & cæt. His C *duobus documentis expones multas enunciationes veras, quę primo aspectu videntur falsæ, vt, Puer senuit: Vir adolescet. Q̃d enim hæ sint veræ, tum ex his, Senex fuit puer: Adolescens erit vir,, quæ in illas conuertuntur: intelliges, tum etiam si inseras in subiectis alia nomina hoc modo, Puer Isaac senuit: Vir pessimus Antichristus adolescet: quæ orationes perspicuam habent veritatem, Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primum ddocumentum priorem, enunciationem sic exponas, Qui est vel fuit puer, senuit: posteriorem autem iuxta secundum, hoc modo. Qui est vel erit vir, adolescet. Aliæ multæ sunt propositiones, quarum obscura & latens veritas his documentis aperitur. Tertium. Omne nomẽ rei,* D *quæ dicitur incipere esse, amplè accipitur pro præsentibus & futuris, nomen autem rei, quę dicitur desinere esse. accipitnr amplè pro pręsentibus, & præteritis. Exempla sunt, Anima huuis pueri nunc incipit esse: Motus huius lapidis nunc incipit: Hic homo nunc desinit esse: Motus huius lapidis nunc desinit. Prima enunciatio sic intelligitur. Anima huius pueri, quę nũc primùm est, aut proximè post hac erit, incipit nunc esse.*

Tertium.

esse. Secunda sic, Motus huius lapidis, qui motus nunc primum est, aut proximè post hac erit, nunc incipit. Tertia sic, Hic homo, qui nunc tandem est, vel proximè antehac fuit, nunc esse desinit. Quarta sic. Motus huius lapidis, qui motus nunc tandem est, aut proximè antehac fuit, nunc desinit. Quartum. Cum oratio asserit aliquid esse aut fuisse prius tempore, quàm aliud, tum nomẽ rei quę dicitur posterior tempore amplè accipitur pro ijs oĩbus, quæ sunt, aut fuerũt in differentia temporis ad significata per verbum, & in sequente, aut sequentibus: cùm autem asserit, aliquid esse, aut fore posterius tempore, quàm aliud, tum nomen rei quæ dicitur prior tẽpore, accipitur amplè pro ijs omnibus, quę sunt aut erunt in differentia temporis adsignificata per verbum, & in pręcedente aut pręcedentibus. Exempli causa, si dicas, Lutherani sunt priores Antichristianis, intelligendi sunt hoc nomine ij, qui sunt, aut erunt Antichristi sequaces. Si vero dicas, Pelagiani fuerunt priores Lutheranis, intelligendi sunt hac voce, qui fuerunt, aut sunt, aut futuri sunt Lutherani. Quòd si dicas, Lutherani sunt posteriores Pelagianis, accipienda est hæc dictio pro ijs, qui sunt aut fuerunt Pelagiani. Si autem dicas, Antichristiani erunt posteriores Lutheranis, accipiendum est hoc vocabulum pro ijs, qui erunt, Qunrtum. E

aut,

Quintum. *aut sunt, aut fuerunt Lutherani. Quintum. Vocabula propositionum necessarium, nisi quid obstet, amplissimè accipiuntur, hoc est, pro omnibus rebus, etiam possibilibus, quas significant. Vt si dicas, Homo est animal: Homo non est lapis. Idem dici solet de terminis impossibilium, vt harum, Homo est lapis: Homo non est animal, Quod si dicas, Homo, qui est, est Animal, nomen Homo, non accipietur, nisi pro hominibus, qui modò extant. Impedit enim adiectio illa Qui est, ampliationem. Si etiam dicas, Homo est animal rationale, dictio, Animal, non extendetur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal, extendebatur (disiunctim tamen) quia restringitur à voce Rationale.* F

Sextum. *Sextum. Cùm verbum substātiuum, aut aliud, quòd idem valeat, absolute prædicatur de subiecto, tum subiectum ampliatur, etiam ad possibilia. Hac de causa negantur hæ propositiones, Omnis homo est: Omnis homo fuit: Omnis homo erit. Potest etiam hæc propositio negari, Omnis homo fuit, aut est, aut erit, cùm multi homines esse possint, qui nec fuerunt, nec sunt, nec futuri unquā sunt. Non pugnat autem hoc documentum cum posteriori documento status, quia in eo erat sermo de prædicatis, quæ vt conueniant subiectis supponunt illorum existentiam: at verbum est, & quæ idem valent, vt subiectis conueniant non supponunt* G

exi-

existentiam subiectorum, cum illam significent.
Septimum. Subiecta propositionum negantium Septimum.
ampliantur ad possibilia etiam. Vt si dicas, Quidam homo non sedet. Quòd enim subiectũ huius enunciationis accipiatur pro præteritis etiam, & futuris, ac possibilibus, ita cõfirmo. Accipio nomen Neronis, qui fuit, nec iam est, itemque Antichristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdam hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus sit, quique appelletur (si placet) Ioannes. Nonne de quolibet horum falsò affirmabis quòd sedeat? Planè falsò. Igitur verè dices, quòd non sedeat. Cùm igitur ex qualibet singulari enunciatione rectè colligatur particularis, efficitur, vt illa sit vera, Quidam homo nõ sedet, etiam si nullus sit homo eorum, qui modo extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modò pro ijs hominibus, qui modo extant, sed etiam pro omnibus, qui extiterũt, extabunt, & existere possunt, etiam si nunquã futuri sint. Quod si quis obijciat, fore hoc pacto Obiectio.
duas contradicentes simul veras, hanc scilicet, Omnis homo sedet, quę (vt patet ex posteriori documento statûs) vera est, posito quod omnes, qui nunc extant, sedeant, itemque illam, Quidam homo non sedet, vt probatum est, Occurres, has quidem facta hypothesi, quam diximus, esse si- Solutio.
mul veras, non tamen esse cõtradicentes. Nam

subiectum negatiuæ latius extenditur, quam subiectum affirmatiuę. Vt ergo sint contradicentes; necessario subiectum negatiuæ contrahendum est ad homines, qui nunc extant, pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ.

De distractione. Cap. 39.

QVod verò attinet ad distractionem dicendum est tum nomen, seu categorema distrahi cum accipitur pro ijs tantum, quæ sunt in aliqua differentia temporis diuersa ab ea, quæ adsignificatur per principalem copulam enunciationis, vt si dicas, Qui surgebat, stat. subiectum namque huius enunciationis accipitur pro eo solo, qui surgebat in tempore præterito, cùm tamen principalis copula enunciationis, adsignificet tempus præsens. Idem enim ualet proposita enunciatio, ac si dicas, Qui surgebat, est stans, Potest autem distractio diuidi in sex, quasi species. Nam si principalis copula enunciationis adsignificauerit tempus præsens, poterit distractio accidere, vel ratione præteriti, vel ratione futuri, vt si dicas, Qui didicit, docet, Qui moriturus est, nascitur, subiectum enim prioris enunciationis accipitur pro solo eo, qui didicit: posterioris autem pro eo solo, qui moriturus est; cum tamen principalis co-

A B

Distractionis species.

copula utriusque enunciationis adsignificet tempus præsens. Si vero principalis copula adsignificauerit tempus præteritum, poterit distractio accidere, vel ratione præsentis, vel ratione futuri, ut si dicas Qui docet, didicit. Qui moriturus est, natus est. si denique ad significauerit tẽpus futurum, poterit distractio accidere uel ratione præsentis, vel ratione præteriti, vt si dicas Qui uiuit, morietur: Qui natus est morietur: ita fit vt sex sint quasi species distractionum, vt patet in subiectis propositarum enunciatiounum.

C *Pro hac igitur ne illud tantum animaduertendum est, etsi nulla dictio apud dialecticos distrahi solent, nisi ratione alicuius differentiæ temporis inclusæ in verbo minus principali, aut in aliquo participio, vt ex propositis exemplis intelligi potest: tamen in sacris literis non nunquam opppositum accidere, vt cùm Dominus* [a] *ait Cæci uident, claudi ambulant, surdi audiunt, sensus, enim est, Qui erant cęci, vident, Qui erant claudi, ambulant, Qui erant surdi audiunt. cum tamen nullum sit illis enunciationibus verbum minus principale, aut participiũ quod efficiat, vt subiecta accipiantur pro præteritis, nec prędicata sint, vt ita dicam, ampliatiua ad præterita, vt patet. Ideò autem hę locutiones usurpatæ sunt, quia connotatiua illa, Cęci, Claudi, Surdi, sumuntur, vt participia*

Quæ dictiones distrahantur.

a Math. 11.

præteriti temporis, quasi dictum sit, qui antè priuati erant videndi facultate, vident, & ita in cæteris.

De Restrictione. Cap. 40.

Restricti o quid,

R*Estrictio nominum tùm fit, cùm illorũ status, aut ampliatio, aut distractio additione alicuius vocis ad pauciora contrahitur, Vt si dicas, sedens in cathedra disserit. Vox enim illa in cathedra restringit statum participij, Sedens, ad solos sedentes in cathedra. Aduerte autem restrictionem aliquando fieri adiectione casus obliqui, siue cum præpositione, vt in proposito exemplo, siue absque præpositione vt si dicas, facies hominis spectat cælum. Aliquando addito nomine adiectiuo, vt si dicas, Aristoteles fuit philosophus eximius, aliquando appositione substantiui, vt si dicas, Apostolus. Petrus fuit primus Christi vicarius. Aliquando adiuncto aduerbio, vt si dicas, Plato disputauit acutissimè. Aliquando interposita oratione, vt si dicas, Omnes res naturales, quæ gignunt, intereũt. Oratio verò interiecta, cum constat ex pronomine, relatiuo, & verbo, Est, vocatur à recentioribus peculiari vocabulo, Copula implicationis, vt si dicas, Omnis homo, qui est, morietur. Duo tamẽ sunt hoc loco notanda. Alterum est, Dictionẽ,*

Prior animaduersio

aut

aut orationem, quæ in vno extremo ponitur, nõ restringere alterum extremum, sed eam duntaxat vocem, quæ in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox, Rationale, in hac enunciatione homo est aĩal rõnale, non restringit vocem, Homo, quæ subijcitur, sed vocem Animal, quæ in
D *eodem prædicato cum ipsa simul continetur, & ita cætera. Alterum est, Nullam fieri restrictionem, cùm additur vox, qua efficitur, vt nomen, quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomini, Homo in hac enũciatione, Homo est in atrio, addas dictionem, Depictus, dicasquè Homo depictus est in atrio, aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionẽ, Mortuus, dicasq́; Homo mortuus iacet in via, non restringes sanè eius nominis suppositionem, sed mutabis in impropriam. Nam quod penitus tollitur, nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo adiectionibus non restringitur suppositio, sed alienatur, vt recentiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documentis. Siquis au-*
E *tem curiosius quærat, quot sint restrictionum genera, & species, aut quasi species, ex ipsa restrictionis explicatione responderi potest. Restrictionem genere quidem triplicem esse, vnam status, ampliationis, tertiam distractionis: species verò tot esse restrictiones, quot sunt status, ampliationes, & distractiones, hoc est, tredecim.*

Posterior animaduersio.

Genera ri- spẽs rest&ctionum.

Quarum omnium exempla cernes in ſubiectis ſequentium enunciationum, Sedens in cathedra diſſerit: Qui ſedebat in cathedra diſſerebat: Qui ſedebit in cathedra, diſſeret, Atque hæc ſunt exempla reſtrictionum ſtatus. Exempla vero reſtrictionum ampliationis hæc ſunt. Sedens in Cathedra ſurgebat: Laute uiuens morientur. Moriturus in bello, natus eſt: Homo, qui exiſtit, eſt animal. Denique exempla reſtrictionum diſtractionis hæc ſunt. Qui diligenter didicit, docet: Qui cras moriturus eſt, naſcitur. Qui docet Philoſophiam, didicit: Qui morietur ſenex, natus eſt: Qui viuit ſecurus, aliquando timebit: Qui natus eſt ex parentibus hæreticis, forſitan morietur Catholicus. Atq; hæc de reſtrictione. Reſtat vt de appellatione dicamus.

De Appellatione. Cap. 41.

Quid appellationis nomine intelligendũ ſit.

Appellationis nomen varie à Dialecticis vſurpatur. Qui tamen aptiùs, & melius appellationis voce vtuntur, intelligunt hoc vocabulo denominationem, qua vna dictio aliam denominat. Exempli cauſa ſi dicas, Socrates eſt bonus citharœdus, dictio Bonus dicitur appellare dictionem Citharœdus, non autem dictionem Socrates, quia non hanc, ſed illam denominat. Nec enim ſenſus eſt, quòd Socrates ſit bonus, & citha-

citharœdus, sed quòd sit pulsandi citharam, & canendi arte peritus. Huius affectionis vocum inter se, vt rei non ignorandæ, nec contemnendæ, sæpè meminit Aristoteles, vt in libris de Interpretatione,[a] & Elenchorum,[b] nullo tamen eam certo vocabulo vsquam nominauit, quemadmodum nec superiores nominum affectiones. Itaq; res vetus est, vocabulum recentius. Appellatio igitur est denominatio, qua vna dictio aliam denominat. Atque ipsum denominare, est appellare: & dictio denominans, dicitur appellans. a 1. de inter. 2. b 2, elench. 4. Appellatio quid.

B *Notanda sunt tamen duo discrimina inter dictionem appellantem, & appellatam. Alterum est, dictionem appellantem semper esse adiectiuam, aut velut adiectiuam appellatam verò, esse substantiuam, aut velut substantiuam. De adiectiua & substantiua exemplum allatum est. De ijs verò, quarum altera est velut adiectiua, altera velut substantiua, hæc cape exempla. Socrates est egregiè doctus. Socrates est mediocriter doctus. Siquidem nec aduerbia, Egregié, & Mediocriter, sunt adiectiua: nec nomen Doctus est adiectiuum, sed tamen illa, quia denominant, sunt quasi adiectiua: hoc vero, quia denominatur, est quasi substantiuum.* Primum discrimen inter vocem appellantē & appellatam.

C *Alterum discrimen est, dictionem appellantem semper accipiendam esse secundùm formale significatum: dictionem verò appellatam, interdum accipi secundū* Secundum discrimen.

formale, vt in exemplis adductis, interdum secũdum materiale, vt si dicas, Hic citharœdus est bonus. Neque enim sensus est, quòd sit bonus pulsandi & canendi artifex, sed quòd sit homo bonus, seu virtute præditus. Scio apud multos D

Aliter alij. *denominationem, qua dictio secundùm materiale significatum denominatur, non vocari appellationem: sed non est cur adeò presse loquendum sit, vt huiusmodi denominatio non sit appellatio nominanda.*

Cur dictio appellans semper accipiatur secũdum formale significatum. *Alia ratio est in dictione denominante. Nam si ea sumatur secundum materiale significatum, fiet sanè loco denominationis, quædam eiusdem rei pucrilis, ac nugatoria repetitio: vt si cũ dicimus, Socrates est homo probus, sensus sit, Socrates est homo homo. Ex his* E

Duplex appellatio. *ergo duplex appellatio colligi potest: altera, qua vocabulum denominetur secundum formale ipsius significatum: altera, qua secundùm materiale.* F

Altera diuisio appellationis. *Diuidi etiam solet appellatio in realem & rationis. Appellatio realis est, cùm dictio, quæ appellat significat ens reale, vt in exemplis suprà positis. Appellatio verò rationis, cùm dictio appellans significat ens rationis, vt si dicas,* G *Homo est species. Nec mireris quod in exemplũ dictionis adiectiuæ, aut velut adiectiuę afferam nomen Species, quod est substantiuum. Omnis enim dictio connotatiua, cuiusmodi est nomen species, potest dici comparatione nominis connotati,*

notati, seu potiùs rei cõnotatæ, quasi adiectiua.

Documenta ad cognoscendam nominum appellationem. Cap. 42.

A *Tandem ad cognoscendam nominum appellationem tria hæc accipe documenta. Primum. Nomen adiectiuum, aut quasi adiectiuũ, quod prædicatur de aliquo subiectò habẽte materiale significatum appellat materiale significatum subiecti, nisi significet accidens rationis: Vt si dicas, Hic citharædus est bonus: Homo sedet: Christus fuit semper. Nam prędicatum primæ propositionis appellat hominem, qui est citharædus, non autem citharædum, vt citharædus est. Prædicatum verò secundę appellat aliquem hominem ex singulis, non autem hominem communem: singuli autem homines, & si propriè nõ dicuntur materialia significata vocis homo, tamen quia sunt significata mediata, possunt modo aliquo materialia significata nuncupari. Prædicatum quoque tertiæ appellat verbum diuinum, quod est quodammodo materiale significatum nominis Christus, non autem Deum incarnatum, quod est formale significatum eius. Hinc fit, vt negemus hanc propositionem, Christus est* B *factus, quia significat exui appellationis participij Factus, verbum diuinum esse factum. Dixi,*

Primũ documẽtum

Lege D. Tho. p 3. q.16.

Nisi

Nota hoc pro appellatione rationis.

Nisi significet accidens rationis, quia eiusmodi prędicata appellant formalia, ac immediata significata subiectorum, modò nihil obstet. Vt si dicas, homo est species, Homo prædicatur de pluribus. His enim prædicatis appellatur, seu denominatur homo communis, & abstractus, non autem aliquis ex singulis. Hinc fit, vt negemus has propositiones, Animal est species infima, Homo est indiuiduum quid, quia prior significat; animal commune homini & bestię esse speciem infimam, posterior autem, hominem communem omnibus indiuiduis hominibus esse quid indiuiduū. Addidi, Modò nihil obstet, quia multis modis C *potest huiusmodi appellatio impediri. Verbi gratia, si dicas, Hic homo est species, Omne animal est genus, dictiones, Hic, & Omne, efficient, vt nomina Homo, & Animal non denominentur secundùm formalia, & immediata ipsorum significata, sed secundum mediata, quæ quidem materialia hoc loco esse censentur vnde fit, vt enūciationes sint falsæ.* D

Secūdum.

Secūdū. Vox adiectiua, aut quasi adiectiua, quæ ante substantiuam, aut quasi substantiuam in eodem propositionis extremo ponitur, appellat formale significatum illius, vt si dicas, Hic homo est bonus citharœdus, Christus est factus homo. Nam sensus prioris est, hunc hominem esse bonum secundùm artem pulsandi citharam, & canendi: posterioris autem,

Christum

Christũ esse factũ secundũ humanã naturam, quam assumpsit. Non rectè igitur ita cõcludes, Hic citharœdus est bonus: ergo est bonus citharœdus: nec contrà, Est bonus citharœdus, ergo est bonus nec ita, Christus est factus homo, ergo est factus: nec etiam hoc modo, Non est factus, ergo non est factus homo: quia mutatur appellatio. Dixi, Ante suum substantiuum, quia si substantiuum ponatur ante adiectiuum, sæpe adiectiuum non appellabit formale significatum substantiui, sed materiale. Nã propositio hęc, Christus est homo factus, non alia de causa ex vi verborum negatur, quàm, quia verborum Factus videtur appellare materiale significatum vocis Homo, quod est verbum diuinum, idque propter

E *ea, quòd verbum Factus ponitur post verbum Homo. Quod si quis opponat verba illa ex simbolo Nicæno, Et homo factus est, in quibus verbum Factus, ponitur post verbum Homo: Occurres, verba illa non esse redacta in formam propositionis, sicque esse redigenda, Et est factus homo, vel hoc modo, & factus est homo. Quanquam & illud dici potest, hanc regulam, quod attinet ad ordinem dictionum, non semper obseruari, sed maxima ex parte.* Obiectio. Solutio. Altera solutio.

F *Tertium. Voces significantes actum animæ tum cognoscendi, tum appetendi, appellant formale significatum earum, in quas feruntur,* [a] *vt si dicas, Cognosco venientem:* Tertium. a 2. elench. 4.

tem: Concupisco dulce: Est enim sensus, cognosco venientem vt venientem, quanquam eum, qui venit, non cognoscam: concupisco dulce, qua ratione dulce est, quanquam substantia rei dulcis me non moueat. Hic etiam addunt recentiores, Modò vox, quæ eiusmodi actum animę significat, antecedat eam, in quam fertur, vt in adductis exemplis. Nam si dicas, Venientem cognosco: Dulce concupisco: verba hæc appellabũt materialia significata dictionum præcedentium, sensusque erit, Hominem, qui venit, cognosco, etiam si ipsum venire minimè percipiam: Rem, quę est dulcis, expeto, quanquam eam, qua ratione dulcis est, minimè cupiam. Hinc dicunt vitiosam esse hanc argumentandi formulam, Venientem cognosco, ergo cognosco venientem: item hanc, concupisco dulce, ergo dulce concupisco: & vice versa. Cæterùm hęc conditio, sępius in hoc documento, quàm in superiori videtur prętermitti. Quin etiam prima sæpe numerò non obseruatur: quod facilè exemplis ostenderem, nisi iam in hisce rebus multus viderer. Quia tamen hæc documenta maiori ex parte sunt vera, atque disputationibus, præsertim theologicis, non parum vtilia, non sunt illa à Dialecticis omninò contemnenda. Hæc de suppositione, ac cæteris nominum affectionibus dixisse sit satis. Quæ quàm sint vtilia enodandis sophistarum

Recentiores. Impugnatio. Conclusio libri.

G H

captionibus, iisque omnino, quæ tota hac institutione continentur, planiùs intellegendis, experietur is, qui ea didicerit. Quare cùm omnia, quę initio proposuimus, vtcunque explicata sint, nihil est, quod amplius dicamus.

FINIS.

Fol.2.vers.8.in margine,magu.lege magno,f.7.vers. 9.in margine,dispuget,lege dispudet,f.9. in marg. vers. vlt.diluto lege dillatio,f.26.in marg,ver.2.Mariũ, lege partium,f.42. vers 20.Recimus, lege reiecimus.f.55.in marg. aliqui lege aliquid f. 56. in marg.significatione, lege significatio,f. 57.in marg. repugnantia, lege repu gnantium.f.67.vers.4.comparationes,lege cõparatione. f. 76.vers.4.lyllaba sub. superflua est,f.89.vers.13.op posite,lege opposita, f. 114.vers.13.conuertentis, lege cõ uertentes,f.116.enunciatio,lege enuntiando,f.138.vers. 19.quàm, lege q;,f.149.ver.21.cõditionales, lege supra ad conditionales,f.158. vers.1.en, lege ex,f.160.ver.pe nult. est,lege et,f.167.ver.1.lege solas,f.171.vers 4. ge neru,lege genera.f.216.ver.vlt.nõ nomẽ,lege nomẽ nõ, f.220.ver.25.vera,le.verb.f.279.ver.2.oa.le.oĩa,f.289 ver.4.cõstruituitur,le.cõstruitur.f.294.ver.7.omis,leg. omnis.f.301.ver.6.seundus,le.secundus,f.311.ver.pen. his,lege hic,fo. 315 .ver.7.expositry,lege expository, fol. eod.ver.vlt.essentia adde diuina,fol.eod.in marg.ver.8. expotoris,lege expositoris,fo.316.ver.8.in vidua,lege in diuidua,fo.322.ver.vlt.didesto,lege directo,f.325. ver. 18.esse.adde maiorẽ,f.325.ver.6.figura,lege figuræ,fol. 329.ver.7.sommo per 2 m,lege sumo,fol.333.ver.3.sylo gismi,lege sylogismis.fol. 51.ver.17.coniungit,lege con iuncti,f.159.ver.5.in marg.lit.a adde a.1.post.1.fo.375 ver.12.inuenit supra pone e,ibid.ver.penult.reperi, lege reperiri.fol.381.ver.ipsi,lege ipsis,fo.387.ver.10.expli cem,lege explicet,f.404.ver.8.ibi theologorum appone,d marginalis,fo.408.ver.6.hoc adde est.fol.409.ver.4. q; lege qui.ibidem uer.21.ne,lege nec,fol.412.ver.3.respu blicis,lege rebus publicis,fol.414.uer. 8.in suis, lege ip sius,fol.394.uer. pen.affectu,lege effectu,fol.441. vers. 5.vocabi.lege vocaui,fol.452.ver.8.diuina,lege diuinæ, f.455.ver.4.in forma,lege forma,f.461.ver.9.fit,leg.fit

f.374

f.374.ver.2 eum,lege tnm,f.475.ver.12.Curins,lege eo ius,f.480. ver.2.interitionis,lege intẽtionis,f.494. ver. pen.responsibus,lege respõsionibus,f.496.ver.21.& 22. opponent e et respondente,tege opponentẽ & respondẽtẽ. f.102.ver.23.nihi o,lege nihilo,f.503.ver.21. misisses, lege amisisses,f.504.ver.2.rationem,lege ratione,f.124 ver.21.vniucrsalem,lege rem vniuersalem.f.522 ver.6 substantium,lege substantiuum,fol.592.ver. 2. necessarium,lege necessariarum.

REGISTRVM.

† †† ABCDEFGHIKLMNOPQR STVXYZ, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp.

Omnes sunt quaterniones.

